

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ОЧИМА ПРАВНИКІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції
студентів та аспірантів**

**24 листопада 2018 року
м. Одеса**

Одеса
2018

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» В. Є. Загороднього
(наказ № 3132-85 від 10 жовтня 2018 року)*

Відповідальний редактор – віце-президент, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія» (НУ «ОЮА»), д. ю. н., професор **Г. О. Ульянова**.

Укладачі:

Батан Юрій Дмитрович – аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції, фахівець науково-дослідної частини, головний радник студентського наукового товариства (СНТ) НУ «ОЮА» (*загальне укладання*);

Шкільнюк Анастасія Дмитрівна – голова СНТ НУ «ОЮА», студентка 4-го курсу соціально-правового факультету (*загальне укладання*);

Гуменюк Аліна Сергіївна – заступник голови СНТ НУ «ОЮА», студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) (*секції 1, 12, 13, 14*);

Трушкіна Анна Дмитрівна – відповідальний секретар СНТ НУ «ОЮА», студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин (*секція 6*);

Каменчук Ілона Андріївна – заступник відповідального секретаря СНТ НУ «ОЮА», студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин (*секція 10*);

Негара Олена Віталіївна – заступник голови СНТ судово-адміністративного факультету, студентка 3-го курсу (*секції 3, 5, 7*);

Оніщук Дар'я Геннадіївна – голова СНТ факультету міжнародно-правових відносин, студентка 3-го курсу (*секції 2, 11, 15*);

Сиротко Михайло Володимирович – голова СНТ судово-адміністративного факультету, студент 5-го курсу (*секції 4, 8*);

Ярошук Аліна Сергіївна – заступник голови СНТ факультету міжнародно-правових відносин, студентка 3-го курсу (*секція 9*).

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

Верховенство права очима правників-початківців : матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів (м. Одеса, 24 листопада 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: Ю. Д. Батан, А. Д. Шкільнюк [та ін.]. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 644 с.

ISBN 978-966-916-672-2

У збірнику містяться матеріали доповідей, присвячених актуальним проблемам у різних галузях національного та міжнародного права, а також філософії, соціології та лінгвістики.

Подані матеріали конференції відповідають сучасним тенденціям розвитку правової системи України та можуть бути корисними як у навчальному процесі, так і при проведенні наукових досліджень студентами та молодими вченими.

УДК 340(063)

ISBN 978-966-916-672-2

© НУ «Одеська юридична академія», 2018
© Студентське наукове товариство НУ ОЮА, 2018

ПЕРЕДМОВА

Шановні учасники всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів «Верховенство права очима правників-початківців»!

Раді вітати вас вже на традиційному науковому заході, що кожної осені об'єднує наукову еліту з усіх куточків України.

Конференція третій рік поспіль відзначається статусом не лише студентської, а й аспірантської, адже співпраця молодих науковців за різними векторами правових досліджень, спільні розробки з ключових питань, аналіз та оцінка певних закономірностей подальшого розвитку суспільних відносин крізь призму права – усе це в умовах сьогодення детермінує можливість практичного впровадження таких здобутків і вирішення проблем не лише національного, а й глобального рівня.

Розвиток творчого потенціалу, всебічна підтримка прагнень та ідей молодого покоління – одні з найважливіших пріоритетів діяльності Національного університету «Одеська юридична академія». Дослідження актуальних проблем державотворення та суспільних процесів, піднесення й утвердження верховенства права, глибока зацікавленість у вивченні міжнародних процесів – це лише декілька аспектів, на які було звернено увагу молодих науковців цього року.

Особливу увагу приділено аналізу сучасних реформ у сфері державного управління та реформування в Україні, що, безумовно, є надзвичайно важливою й позитивною тенденцією. Адже саме молодь – це будівельники та скульптори майбутнього нашої країни. І їх щира зацікавленість та небайдужість до майбутнього нашої держави беззаперечно призведе до позитивних перетворень.

У цьому аспекті, велику кількість робіт зібрано в секціях, присвячених дослідженню проблемних питань діяльності судових, правоохоронних органів та адвокатури, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права.

Не меншу зацікавленість у студентів та аспірантів викликають наукові пошуки в царині кримінального та приватного права.

Конкурентне застосування знань під час дискусій у межах секційних засідань, вміння гарно презентувати власні правові «ноу-хау» й активно інтерпретувати свою наукову позицію – головні критерії запоруки успіху кожного правника-початківця.

І на завершення, хотілося б подякувати усім молодим науковцям за їх сміливі кроки в наукових дослідженнях, виявлені нестандартні підходи

до нагальних проблем й актуальні пропозиції щодо їх розв'язання. Без перебільшень можна сказати, що саме їх діяльність сприяє популяризації науки в Україні, підносить імідж нашої альма-матер не лише в нашій державі, а й на міжнародному рівні. Хочеться, щоб такі позитивні тенденції зберігалися й продовжували добрі традиції Одеської школи права.

Сергій КИВАЛОВ,
президент Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України

СЕКЦІЯ 1.

РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ, ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Батан Юрій Дмитрович

аспірант 3-го року навчання кафедри загальнотеоретичної юриспруденції
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ ПРЕВЕНТИВНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ, АБО ЧОМУ ПРИВАТНЕ ПРАВО Є ЗАПОБІЖНИКОМ?

Чи має приватне право превентивну (запобіжну) складову? Якщо так, то яким чином вона реалізовується? Спроба надати відповіді на ці запитання стала причиною підготовки цієї доповіді. Хоча Г. Кельзен стверджує, що «тільки на відносно пізній стадії еволюції ідея відплати була замінена на запобігання (превенцію)» [2, с. 22], він наголошує, що важко заперечувати запобіжну мету застосування цивільно-правових санкцій, але водночас вважає: «в той час як кримінальне право спрямоване на відплату або, згідно із сучасним уявленням, запобігання, тобто профілактику, цивільне право спрямоване на відшкодування збитку» [2, с. 50]. Натомість ще у Варварських правдах головною метою компенсації за завдану образу чи матеріальний збиток було «запобігання кровній помсті, розвитку міжусобиць й іншої ворожнечі» [6].

Як вже зазначалося, попри те, що «традиційно превенція вважається складовою лише кримінальної юриспруденції, останнім часом усе частіше констатується її загальноправовий потенціал» [3, с. 25]. Цю думку необхідно розвинути, щоб засвідчити превентивність приватного права. Спершу застосовано соціологічну методику дослідження, щоб виявити певні закономірності в цьому контексті, а згодом охарактеризовано складові механізми.

У лютому – квітні 2018 року було проведене анкетування серед 226 користувачів соціальних мереж (105 осіб вказали, що мають

юридичну освіту за ступенем «магістр», 56 – неюридичну вищу або середню освіту, 21 – юрист-бакалавр, 44 – студенти юридичного бакалаврату). Вибірка є нерепрезентативною, однак дозволяє зробити певні висновки. По-перше, більше двох третин опитаних вважають, що превенція є метою (призначенням, функцією) як публічного, так і приватного права. По-друге, особи, які здобувають або мають юридичну освіту, значно частіше згодні з цією тезою (71,4-77,3 %), ніж особи з неюридичною освітою (59 %). По-третє, схожа ситуація спостерігається з диференціацією за родом занять: відмінності між юристами-практиками, юристами-теоретиками, публічними службовцями й іншими – у межах 2 %, натомість неюристи вважають так на 15 % рідше.

Таблиця 1

Відповіді на запитання «Яке твердження щодо обсягу превенції є коректнішим? Превенція є метою (призначенням, функцією)»

Категорія опитаних / Варіант відповіді		Як публічного, так і приватного права	Лише кримінального права й/або суміжних кримінальних галузей	Лише публічного права	Лише приватного права	Превенція не є метою (функцією) права	Загалом
1		2	3	4	5	6	7
Освіта	Неюридична	33 (59%)	11 (20)	7 (12)	1 (2)	4 (7)	56
	Бакалаврант права	34 (77,3%)	4 (9)	4 (9)	0	2 (4,5)	44
	Юридична (бакалавр)	15 (71,4%)	3 (14,3)	3 (14,3)	0	0	21
	Юридична (магістр)	75 (71,4%)	8 (7,6)	10 (9,5)	1 (1)	11 (10,4)	105

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	1
Рід занять ¹	Неюрист	36 (58%)	13 (21)	8 (13)	1 (2)	4 (6)	62
	Публічний службовець	12 (75%)	2 (12,5)	2 (12,5)	0	0	16
	Юрист-практик	36 (73,5%)	4 (8,15)	4 (8,15)	0	5 (10,2)	49
	Юрист-теоретик	33 (73,3%)	2 (4,4)	2 (4,4)	0	8 (17,8)	45
	Студент або інше	65 (73%)	9 (10)	10 (11)	1 (1)	4 (5)	89
Загалом		157 (69,5%)	26 (11,5%)	24 (10,5%)	2 (1%)	17 (7,5%)	226

У попередніх публікаціях вже було згадано складові механізму реалізації превентивного призначення права [4, с. 96]. Нижче надано характеристику кожного з елементів превентивного механізму у контексті приватного права:

1) **телеологічний** – ним є превентивна мета й об'єкт превенції. Кожна галузь, підгалузь, інститут, субінститут приватного права має власне превентивне призначення, про яке детальніше вказано під час аналізу нормативного елемента;

2) **нормативний** – правові підстави, на яких засноване використання наступних елементів. Саме нормативний елемент встановлює суб'єктів реалізації механізму та порядок проведення відповідних динамічних елементів. Про превенцію згадано у ст. 27, ч. 2 ст. 386, п. 1 ч. 2 ст. 432, п. 4 ч. 1 ст. 988, п. 4 ч. 1 ст. 989, ст. 1158, ст. 1163 Цивільного кодексу України (частина з них становить субінститут превентивного захисту [див.: 5]); ст. 104, п. «б» ч. 3 ст. 152, статтях 162, 164, 183, 191, 192 Земельного кодексу України; ч. 1 ст. 41, ч. 2 ст. 150, ст. 211, ст. 226, ч. 1 ст. 235 Господарського кодексу України тощо. Незважаючи на те, що про превенцію згадано у незначній кількості статей, вважаємо, що превентивне призначення (тобто мету запобігання порушенням прав людини) повинна мати **чи не кожна сучасна правова норма**.

Також у нормативному елементі може бути вказано телеологічну складову превенції. З цією метою пропонується розглянути

¹ Можна було обрати один або декілька поданих родів занять, тому їх сума перевищує кількість респондентів.

можливість внесення змін до чинних приватно-правових кодифікованих нормативних актів й/або врахування таких нормоположень під час конструювання таких актів у майбутньому:

а) додати до статті 4 **Цивільного кодексу України** частину сьому: «Метою актів цивільного законодавства є запобігання порушенням майнових і особистих немайнових прав людини у сферах власності, зобов'язань, інтелектуальної власності, спадкових відносин»;

б) додати до частини другої статті 1 **Сімейного кодексу України** абзац «запобігання порушенням особистих немайнових і майнових прав подружжя, батьків, дітей, усиновлювачів, усиновлених, інших членів сім'ї та родичів»;

в) у статті 2 **Житлового кодексу України** після слова «метою» додати слова «запобігання порушенням прав людини у сфері житлових відносин»;

г) у статті 4 **Земельного кодексу України** додати частину другу: «Метою земельного законодавства є запобігання порушенням економічних, соціальних, культурних і екологічних прав людини, пов'язаних із володінням, користуванням і розпорядженням земельними ресурсами, зокрема запобігання необґрунтованому вилученню земель, шкідливому антропогенному впливу, зменшенню родючості ґрунтів і продуктивності земель, засміченню, заболочуванню, ерозії, неврахуванню особливостей використання окремих категорій земель», а частину другу вважати частиною третьою;

г) у преамбулі до **Господарського кодексу України** після слова «меті» можна було б закріпити словосполучення «запобігти порушенням економічних і соціальних прав і свобод людини», а також врахувати більш конкретний зміст: запобігання монопольному становищу та його зловживанню, неплатоспроможності, безгосподарному використанню власності тощо;

д) до першого абзацу статті 1 **Кодексу законів про працю України** додати словосполучення «з метою запобігання соціальним конфліктам, дискримінації, невизначеності, наслідкам стихійних лих, нещасним випадкам на виробництві, розповсюдженню суспільно небезпечних захворювань, корупції, конфлікту інтересів й іншим порушенням прав людини у сфері трудових відносин»;

3) **інституційний** – його становлять учасники, які реалізують превентивну природу приватного права. Зокрема, учасники, що мають **нормотворчі** (наприклад, парламент, міжнародні організації та їх органи (зокрема, Європейський суд з прав людини, Венеційська комісія), глава держави, уряд, органи місцевого самоврядування), **правореалізаційні** (сторони договорів, спадкоємці, роботодавці, працівники, землевласники, землекористувачі), **сервісні** (реєстратори, нотаріат, адвокатура, юридичні клініки, правозахисники, медіатори, державні та приватні виконавці), **контрольно-наглядові** (державні інспекції (наприклад, Державна екологічна інспекція України), Антимонопольний комітет України, органи опіки і піклування, суди, арбітражі, громадські організації, засоби масової інформації) **функції**;

4) **динамічний** – способи, засоби, процедури запобігання, які змушують діяти превентивний механізм (освіта, виховання, охорона земель, моніторинг, аудит, контроль, юридична відповідальність тощо). Німецька кримінологія превентивні заходи поділяє на первинне (протидіє злочинності у суспільстві загалом або перешкоджає злочинності великих верств населення: виховання ненасильницького розв'язання конфліктів молодих людей, дітей у школах та дошкільних закладах), вторинне (спрямоване на зміну можливостей діяти: встановлення сигналізації) та третинне (запобігає повторному вчиненню злочинів) запобігання [7, с. 131]. Схожий поділ (соціальне, на місцевому рівні, ситуативне, антирецидивне) – й у резолюції Економічної і соціальної ради ООН 2002/13 «Керівні принципи запобігання злочинності» [1, п. 6]. Такий поділ можливий не лише у кримінології, а і є корисним для приватного права. Наведемо приклад ситуативної превенції у господарському праві: з метою запобігання ухваленню актів, що не відповідають потребам економіки, застосовуються процедури державної регуляторної політики [8, с. 295]; запобігання негативним наслідкам, що можуть настати у випадку порушення боржником зобов'язання, використовуються спеціальні заходи забезпечувального характеру [8, с. 181-182].

Отже, приватне право має, з-поміж інших цілей, превентивне призначення, яке не вичерпується впливом на поведінку людини шляхом передбачених санкцій за правопорушення. Подальше

дослідження елементів механізму реалізації запобіжного призначення приватного права є перспективним для вітчизняної юридичної науки.

Список використаних джерел

1. Guidelines for the Prevention of Crime: Economic and Social Council resolution 2002/13. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/resolution_2002-13.pdf
2. Kelsen H. General Theory of Law and State / Translated by A. Wedberg. Cambridge : Harvard University Press, 1949. 550 p.
3. Батан Ю. Д. До питання про місце превенції у правовому регулюванні // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. № 10. С. 25–31.
4. Батан Ю. Д. Нормотворча стадія превентивного механізму права: людський вимір // Юридичний вісник. 2016. № 3. С. 95–102.
5. Бондар Н. П. Превентивний захист цивільних прав : автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.03. Харків, 2015. 24 с.
6. Воробьев С. М. Предпосылки развития института компенсации морального вреда на ранних этапах становления романо-германской системы права // Гражданское право. 2010. № 2. С. 12–15.
7. Мошак Г. Г. Використання засобів приватного права у запобіганні злочинності. Харків : Кроссруд, 2010. 196 с.
8. Одесская школа права. Введение в украинское право / под общ. ред. С. В. Кивалова ; отв. ред. М. В. Афанасьева ; сост. Ю. Д. Батан ; МОН Украины, НУ ОЮА. 3-е изд., перераб. и доп. Одесса : Юридична література, 2016. 504 с.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Крестовська Н. М.

Віслогузова Маргарита Дмитрівна
студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПЕЦІАЛЬНО-ЮРИДИЧНІ МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В сучасній юридичній літературі можна виокремити такі методи пізнання як: загальнонаукові, загальнологічні, системно-структурні, спеціально-юридичні та методи соціальних наук.

Одними з найбільш важливих для юриспруденції є спеціально-юридичні методи. Це методи наукового пізнання, які використовуються загальнотеоретичною юриспруденцією для комплексного і системного вивчення державно-правової теорії та її використання на практиці.

Цікавою є класифікація спеціально-юридичних методів. Більшість науковців відносять до спеціально-юридичних методів: формально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод, метод правового моделювання, державно-правового моделювання, державно-правового експерименту, судової статистики, тлумачення норм права та ін.

Характеристику цих методів слід почати з порівняльно-правового методу, який заснований на дослідженні різних державних і правових систем, окремих державно-правових інститутів з метою виявлення спільних і відмінних рис і характеристик досліджуваного явища чи процесу. Він може бути двох видів – синхронічним (синхронним), і діахронічним (порівняльно-історичним). Крім того, у спеціальній правовій літературі виокремлюють макропорівняльний метод і мікропорівняльний. У першому випадку мова йде про порівняння явищ чи процесів, що відбуваються в різних взаємодіючих системах, у другому – порівняння елементів однієї системи [1, с. 38].

Серед спеціально-юридичних методів особливе місце займає формально-юридичний метод, який дає змогу дослідити зв'язок між внутрішнім змістом і формою державно-правових явищ та інститутів, застосовується в аналізі форм держави, при визначенні та юридичному оформленні компетенції державних органів, дослідженні форм (джерел) права, формальної визначеності права як однієї з його основних властивостей, у практичній діяльності при

тлумаченні норм права для з'ясування їх суті, змісту та вираженої в них волі законодавця.

Як різновид формально-юридичного методу існує формально-догматичний метод, що припускає вивчення правових об'єктів поза зв'язком з економікою, політикою, мораллю та іншими соціальними явищами, наприклад, так вивчається статус «суб'єкта права», визначається поняття «санкції» тощо [2, с. 14].

Метод правового моделювання в порівнянні з іншими методами досить новий і почав використовуватися науковцями лише в останні десятиріччя.

Щодо методу правового моделювання ми маємо змогу визначити майбутні перспективні шляхи розвитку в сфері вивчення подібних правових та інших явищ і перенесення їх позитивних елементів на наявні об'єкти. У літературі сучасні дослідники визначають цей метод розширено, як метод державного та правового моделювання. Моделювання допомагає системно вивчити ті чи інші процеси і явища, що не піддаються безпосередньому вивченню. Що стосується методу державно-правового моделювання, то він передбачає, що дослідження державно-правових явищ, процесів та інститутів повинні відбуватися на їх схематичних моделях, тобто уявним, ідеальним відтворенням досліджуваних об'єктів.

В науковій літературі метод державно-правового експерименту комплексно не розглядається. В основі дослідження його сутності лежить запроваджене загальною теорією права поняття правового експерименту, оскільки будь-який державно-правовий експеримент може виникнути лише у взаємозв'язку із правовим, тобто впливає з правотворчої роботи органів публічної влади. Проведення правового експерименту передбачає видання так званих експериментальних правових норм, дія яких буде апробована на експериментальних об'єктах. При цьому науковці доречно виділяють такі ознаки цих норм, як обмежена сфера застосування, тимчасовий і пошуковий характер [3, с. 41].

Характерним для загальнотеоретичної юриспруденції є застосування методу судової статистики. Значення даного методу полягає в тому, що, використовуючи закон великих чисел, правова статистика має змогу одержати вірогідні, науково вагомі та об'єктивні первинні дані про правові явища і процеси, які нас цікавлять. Подальша обробка цих даних дає можливість виявити і

встановити існування тих чи інших статистичних закономірностей. Лише тоді, коли зібрано достатня кількість фактів, можливо дійсно встановити існування або відсутність закономірностей [4].

Сучасні теоретики виділяють також метод тлумачення норм права – це метод наукового пізнання діяльності, якого спрямована на отримання, осмислення змісту норм права з метою їх застосування у практичній діяльності.

Отже, під спеціально-юридичними методами слід розуміти методи, які застосовуються в конкретній галузі наукового знання або в декількох науках. Сфера застосування цим методів досить вузька, але за допомогою них можна краще проаналізувати та вивчити внутрішні складові елементи та особливості того чи іншого правового явища.

Список використаних джерел

1. Сухонос В. В. Теорія держави і права. Навч. посіб. – Суми : «ВТД Університетська книга», 2005.
2. Скаун О. Ф. Теорія держави і права. Підруч. – Харків : «Консум». – 2006. – 655 с.
3. Лялюк О. Ю. Експерименти у практиці державного будівництва: проблеми правового регулювання / О. Ю. Лялюк // Проблеми законності. – 2009. – №105. – С. 41-48.
4. Кальман О.Г., Христич Правова статистика: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти. – Харків: Право, 2004. – 304 с. [Електронний ресурс.] – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/statustuka/509-kalman/11147-s-4-----.html>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Чувакова Г. М.

Галицкая Анастасия Андреевна, Павленко Виктория Сергеевна

студентки 3-го курса юридического колледжа

Национального университета «Одесская юридическая академия»

ЧЕЛОВЕК «ВИНОВНЫЙ» И ЕГО РОЛЬ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Очень часто в обществе принято найти одного отчасти виновного в случившемся событии или не виновного вовсе человека и возложить на него всю ответственность за прегрешения других. В народе таких людей прозвали «козлами отпущения».

Если мы обратимся к истокам происхождения этого словосочетания, козёл отпущения — в иудаизме особое животное, которое, после символического возложения на него грехов всего народа, отпускали в пустыню или же скидывали со скалы. Обряд исполнялся в праздник Йом Киппур во времена Иерусалимского храма (X в. до н. э. — I в. н.). Ритуал описан в Ветхом Завете.

Изначальное учредительное насилие, как и предшествующий ему кризис, происходит в праздничном действии, предполагающем временное снятие иерархических различий. В момент праздника и происходит жертвоприношение, после чего все возвращается обратно. Таким образом, механизм, который грозился сломаться, становился налаженным и готовым стабильно работать до следующего праздника, которым завершится новый цикловой период [1, с. 141]. Под «механизмом» Дж. Фрезер понимает здесь социальное устройство архаичной общины или архаичного раннеклассового государства.

Углубляясь в понятие «козла отпущения», как символа возложения чужих грехов, можно утверждать, что ни в чем не виновное животное страдало из-за грехов того или иного поселения, было лишено жизни. Если в роли «козла отпущения» выступал человек, то он лишался и жизни, и возможности развиваться. Считая, что таким способом они искупают грехи, люди шли на издевательство над животным или на убийство ни в чём не повинного человека, а чем же это не грех?

В современном же обществе под козлом отпущения подразумевают человека на которого переложили вину за чужие

поступки, обвинили во всех бедах, неудачах и провалах. Как правило, подобные люди бывают совсем не причастными к случившемуся либо имеют лишь опосредованное к нему отношение.

Чувство вины всегда гнетёт человека изнутри. Людям всегда были свойственны попытки избавиться от этого чувства. Поиск "козла отпущения" - средство для слабых, не способных признать и исправить свои ошибки. Для них проще избавить себя от неприятного, доставляющего дискомфорт чувства путём переложения своих «грехов» на другого человека (жертвенное животное в древнем мире).

Какова же роль людей «виновных» для общества? С одной стороны они его стабилизируют, приводя в гармонию чувства людей, но с другой - перекладывание ответственности с виновного на выбранную жертву скорее приведёт к деградации этого самого общества. Те, кто совершал проступки не специально, не желая этого, станут их совершать осознанно, зная, что отвечать за все будет кто-то другой [2,с. 37]. Здесь мы видим, что глубинные причины поиска «виновных» скрываются не столько в индивидуальной, сколько в социальной психологии. Социальность как совместность существования продуцирует стремление найти «виноватого».

Есть множество мнений и суждений – является та или иная сторона слабой или же наоборот сильной. «Козлы отпущения», по мнению общества, являются слабыми людьми так как не смогли противостоять силовому нагнетанию и обвинению, тем временем как виновный считает себя сильным и непобедимым, потому что все и так сошло ему с рук. Но давайте порассуждаем: есть же люди вменяемые, которые идут на этот поступок сами, выгораживая близких или других людей, значит можно считать их сильными. Принимая на себя вину, они тем самым показывают нам, что не всегда лучше сказать горькую правду, бороться за справедливость, а, будет правильнее сказать, принять все «за» и «против» думая над последствиями. Например, если ребенок совершил некое правонарушение, родители часто берут вину на себя, потому что взвешивают последствия и понимают, что у него вся жизнь впереди, столько всего нового нужно узнать...Но тем самым дают ребенку понять свою безнаказанность. Так и вырастают эти постоянно ищущие на кого бы перекинуть свою вину люди.

Єсть множество мнєний и суждений по этому поводу, но самым важным является то, что эта проблема до сих пор существует. Практика нахождения людей «виновных» приносит много вреда обществу. Возникает тревожный вопрос: если начать бороться с этой практикой, можно ли её искоренить или всё равно люди будут искать крайнего, на кого бы повесить то или иное деяние, или же пытаться спрятать улики, которые подтверждают их виновность?

Список использованных источников

1. Фрээр Дж. Золотая ветвь: Исследование магии и религии: В 2 т. Т. 2: Гл. XL-LXIX 2001. – 496 с.
2. Жирар Рене. Козел отпущения. Пер. с фр. Г. Дашевского; Пре-дисл.А. Эткинда. – СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2010. – 336 с.

Научный руководитель: д.ф.н., профессор Еременко А. М.

Іванкова Вікторія Олексіївна

студентка 2-го курсу магістратури центру підготовки магістрів

публічної служби та професійних суддів

Національного університету «Одеська юридична академія»

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

Розвиток сучасних держав, формування єдиного європейського правового простору, налагодження та розвиток взаємовигідного співробітництва між різними державами призводять до зближення національних правових систем і подолання відмінностей між ними. Кожна з держав намагається визначити загальні цілі в розвитку законодавства, сформувати правові стандарти, сформувати загальні та однакові принципи правового регулювання, розробити загальнообов'язкові до застосування норми і правила, створити міждержавні правові структури. Українська держава не є виключенням, тому велика кількість вчених розглядає дане питання і на думку деяких з них слід звернути особливу увагу, а саме Скакун О.Ф. та Дудченко В.В. [1].

Уніфікація (від лат. Unus (uni) – один і facere – робити) права являє собою цілеспрямований процес приведення національних правових систем до єдиної системи. Найбільш зручна та ефективна співпраця між державами досягається за допомогою уніфікації. Завдяки даному процесу розробляються і вводяться в дію однакові в застосуванні і загальнообов'язкові для всіх учасників юридичні правила і норми. Метою уніфікації права є усунення або згладжування відмінностей в національних правових системах з урахуванням загальноновизнаних принципів права [2].

Уніфікація права буває декількох видів двостороння і багатостороння, яка може охоплювати одну або кілька галузей права, проводитися на рівні міжнародного або внутрішньодержавного (національного) права. В її основі лежить порівняльно-правовий аналіз багатьох аспектів до яких відносять подібність та відмінність законодавства окремих країн, оцінка правового регулювання, попереднє з'ясування можливостей для застосування уніфікованих актів. Завдяки такому детальному дослідженню, виявляються особливості правового регулювання в рамках окремих держав, а також межі, форми, методи і умови уніфікації, а потім створюється правовий акт, що включає в себе норми, єдині для всіх держав, що беруть участь в його реалізації та застосуванні.

Уніфікація права також здійснюється у формі міжнародних договорів та угод, моделей законодавчих актів, а також через судову діяльність міжнародних судів і т.д.

Велике значення має уніфікація на рівні норм міжнародного права, в результаті якої з'являються єдині норми, обов'язкові для сприйняли їх держав. Прикладами таких актів можуть служити Конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.), Конвенція про права дитини від (1989 р.), Конвенція, що встановлює однаковий закону про переказний і простий вексель (1930 р.) і багато інших [1, с. 98–106].

Поступово змінюється співвідношення «людини і права». З одного боку, мова йде, людину як основну цінність чиї права та свободи будуть в центрі уваги. Реальний крок в цьому напрямку зроблено в Декларації прав і свобод людини і громадянина, Конституції України, Цивільному кодексі України, законах про власність, громадянство та інших нормативних актах. До цього ж відносять зміну методів правового регулювання, а саме перехід від імперативних до

диспозитивних методів, переважання дозвільного типу регулювання у відносинах між людьми.

З іншого боку, можна спостерігати певне обмеження публічно-правового регулювання, яке в більш ранній період було доведено до абсурду (свідчення цього – встановлення граничних розмірів садових будиночків, бань, погребів і т.п.). В даний час відбувається вирівнювання відносин між державою і окремою людиною з точки зору обсягу прав і обов'язків між ними, гарантій їх реалізації [3].

Децентралізація правового регулювання. Конституція України і закони України створили базу для законодавчого стимулювання розвитку органів місцевого самоврядування. Значного розвитку отримують такі кошти децентралізованого регулювання, як договори, субсидіарне застосування, аналогія закону і права.

Інтеграція в українське законодавство в певних випадках загальновизнаних принципів і норм міжнародного права і міжнародних договорів України. Можна говорити також про інтеграційної тенденції законодавства країн – учасниць СНД в економічному, інформаційному просторі, сфері боротьби зі злочинністю.

Усі зазначені вище тенденції розвитку правових систем сучасності є основними та відображають складність таких систем та необхідність їх врегулювання на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Дудченко В. Про великі правові системи сучасності (роздуми над книгою професора Гаймона Леже) / В. Дудченко // Право України. – 2010. – № 3. – С. 180.
2. Скаун О. Ф. Теорія права і держави : [підруч.] / О. Ф. Скаун. – К. : Правова єдність, 2009. – 519 с.
3. Протиріччя і тенденції розвитку російської правової системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/8640/pravo/protirichchya_tendentsiyi_rozvitku_rosiyskoyi_pravovoyi_sistemi.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Дудченко В. В.

Ковальова Анастасія Юрївна

студентка 2-го курсу магістратури центру підготовки магістрів
публічної служби та професійних суддів
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ПОХОДЖЕННЯ СЛОВ'ЯН

Історичне питання походження слов'ян залишається дискусійним. Етногенез слов'ян – це така складна тема, яку розглядали велика кількість вчених-істориків. Існує велика кількість концепцій, які не рідко протилежні один одній. Ці розбіжності зумовлені тим, що до наших часів не збереглася достатня кількість інформаційних джерел. Вони могли б підтвердити або спростувати ту, або іншу концепцію.

Поняття «етнічність» – це процес конструювання уявних спільнот, який ґрунтується на вірі в те, що вони пов'язані природними зв'язками, єдиною культурою, спільним походженням, історичним минулим. При цьому етнічність є соціальним явищем. Особливого значення в конструктивізмі набуває не трактування етнічних феноменів, заснованих на об'єктивних атрибутах етнічної групи, а їх суб'єктивне сприйняття – групова свідомість, почуття солідарності, міфотворчість. Важливим є не те, вроджена чи набута етнічність, а те, що вона стає реальністю для членів конкретної етнічної групи [1, с. 268].

У сучасному тлумачному словнику української мови термін «походження» означає: 1) Належність за народженням до певної національності, класу, місцевості та ін. 2) Виникнення, утворення, поява чого-небудь як наслідок якихось подій, процесів, явищ та інше. Проблематику питання походження слов'ян розглядали такі вчені, як Н.С. Абашина, Д.Н.Козак, Є.В.Синиця, С.Соловйов, М.Погодін, В.Ключевський тв. Інші відомі історики [2].

Слов'яни проживають в Центральній та Східній Європі, і частково в Азії (Північна Азія). У наші часи слов'яни розселені на великій території Південної, Центральної та Східної Європи і далі на далекий схід. Слов'яни, так само як і їх предки та нащадки, котрі мали різні назви із давніх часів зробили величезний внесок у розвиток суспільства і господарства Європи і Великого Євразійського Степу. До західнослов'янської групи відносять: чехів, поляків, кашубів, лужичанів, словаків, полабів, словінців. Східні слов'яни – це

українці, білоруси, росіяни. Південнослов'яни: серби, болгари, хорвати, словенці, македонці. Багато з цих народів залишалися для нас не відомими, так як згадок про деяких з них залишилося не так багато. Отож можемо зробити висновок, що слов'яни – це велика група споріднених за мовою та культурою індоєвропейських народів, які населяють близько 20% території Європи [3].

У наукових джерелах було створено три основні концепції стосовно місця розташування прабатьківщини слов'ян. Перший звернув свою увагу на проблему походження слов'ян письменник-агіограф Нестор Літописець у «Повісті минулих літ» (XII ст.), який писав: «По довгих же часах сіли слов'яни по Дунаєві, де єсть нині Угорська земля і Болгарська. Од тих слов'ян розійшлися вони по землі і прозвалися іменами своїми, де сіли, на котрому місці». Концепція підтримана та деталізована чеським вченим П.Шафариком («Слов'янські старожитності», 1837) й увійшла у літературу під назвою карпато-дунайська. Цю концепцію підтримували історики XIX ст. С. Соловйов, М. Погодін, В. Ключевський. Але вона була розкритикована, адже археологія не дає підтвердження цієї гіпотези. Друга концепція – це Автохтонне походження слов'ян. Автор Баварської хроніки у IX ст., а також космограф (вчення пристрою Всесвіту) Равенський у XIII ст. запропонували гіпотезу щодо місцевого походження слов'ян. Прихильниками цієї концепції були західноєвропейські вчені XIV-XVIII ст. За цим припущенням предками слов'ян були скіфи, роксолани, алани та інші племена, які жили у Північному Причорномор'ї у давні часи. Виходячи з цієї території слов'яни розселилися на захід, північ і північний захід. На сьогоднішній день від цієї концепції прийшлося відмовитися. Наступна Вісло-Дніпровська концепція, її засновник Л.Нідерле («Слов'янські старожитності», 1902). Він гадав, що прабатьківщина слов'ян між басейном середньої Вісли і Карпатами на заході, Нарвою й Прип'яттю на півночі, Середнім Дніпром на сході та Верхнім Бугом, Дністром і Прутом на півдні (з центром на Волині). Ця теорія стала початком для низки концепцій, згідно з якими слов'яни розміщувалися у двох протилежних від Вісли напрямках. Радянські історики Б. Рибakov, М. Артамонов, П. Третьяков, А. Тереножкін запропонували Дніпровсько-Одеську(розширену) концепцію або Вісло-Дніпровську, яка зазначає, що слов'яни зародилися в міжріччі Дніпра та Вісли(Одери), де Придніпров'я було центром слов'янської

прабатьківщини. Сучасні українські вчені В.Баран, Р.Терпиловський, Д.Козак, на підтримку цієї теорії доводять, що територія заселена слов'янами, змінювалися: у III-II ст.до н.-це міжріччя Вісли та Одри, у II ст. до н.е. – I ст. н.е. – міжріччя Вісли та Дніпра [4].

Таким чином можна зробити висновок, що слов'яни ніколи не мали постійного місця розселення, вони неодноразово змінювали місце свого проживання, що доведено археологами та знайденими письменами. Отже, всі вище зазначені концепції тією чи іншою мірою є дійсними. Проте через брак достовірної та достатньої інформації, не збереження старовинних джерел ми не можемо у повній мірі підтримувати якусь одну з цих вище зазначених концепцій.

Список використаних джерел

1. Наукові праці Одеської національної юридичної академії. Етнічність як об'єкт етнологічного аналізу – К.М. Вітман. – 2008. – С. 340.
2. Тлумачний словник Української [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eslovnyk.com/безпека>
3. Теорії походження слов'ян. Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-works.com.ua/work/4322_etnogenez_slovyan.html
4. Історія України у питаннях та відповідях. Основні концепції походження та розселення слов'ян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://history.vn.ua/pidruchniki/ukraine-history-questions-and-answers/10.html>

Науковий керівник: д.політ.н., професор Вітман К. М.

Козланюк Вадим Костянтинович

аспірант кафедри історії держави і права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА НОРМАМИ ПРАВА ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Досить складним є вирішення питання щодо існування державних злочинів у звичаєвому праві Запорізької Січі, адже останню вчені

схильні розглядати як військову організацію. Але, на думку Д.І. Любченка, Запорізька Січ була державоподібним автономним утворенням, яке мало багато ознак держави. Зокрема, це – певна територія, де діяли звичаєві норми права; населення, яке проживало в межах цієї території і мало керуватись згаданими нормами; органи публічної влади, представники якої обирались на демократичних виборах; фінансово-податкова система тощо [7, с. 78]. Виходячи із викладеного, такі злочини як зрада товариству, замах на життя або здоров'я провідників Січі, фальшивомонетництво, підробка печаток, документів, здача залог ворогу, дії старшини всупереч інтересам загалу тощо можна розглядати як державні. Зокрема, із спогадів І. Розсолоди випливає, що існувала зрада козацькому товариству [1, с. 55].

Думку щодо існування даної категорії злочинів у козацькому звичаєвому праві поділяє і сучасний дослідник І. Грозовський, який до них відносить брутальність, непокору адміністрації (в тому числі і російській), фальшування монет, підроблення печаток і документів, лжеприсягу і лжесвідчення в суді тощо [5, с. 27].

На Запорожжі, крім того, призначали покарання за самовільне перебільшення встановленої на Січі такси на продаж товарів, харчів і питва, що порушувало економічні інтереси даного державного утворення і кваліфікувалося як державний злочин.

Серед злочинів проти порядку управління, які теж посягали на державний авторитет Січі, важливе місце займало непідкорення рядових козаків (сіроми) кошовій та паланковій старшині, а також представникам російського уряду.

У спогадах М. Коржа наведено приклад покарання козака за непідкорення рішення кошового отамана щодо розміру відшкодування збитків потерпілому сусіду [6, с. 19].

Посилення майнової й соціальної диференціації козацького суспільства в період Нової Січі призводило до загострення соціальних конфліктів і, як наслідок цього, до виступів сіроми проти козацької старшини та встановленого порядку управління.

Крім того, починаючи з 50-х років XVIII ст., певних деформацій зазнає традиційний військово-політичний устрій Запорозької Січі. Виборність кошової та паланкової старшини стає формальною, загальні козацькі ради все частіше замінюються старшинськими

сходками. Все вищезазначене, а також зловживання старшини своїм службовим становищем, викликало незадоволення рядових козаків.

Фактором, який підсилював соціальні антагонізми у козацькому товаристві, був гайдамацький рух. Гайдамаки дуже часто переміщувалися на території Запорозьких Вольностей і певною мірою дестабілізували суспільні відносини в Запорозькій Січі.

Перший виступ сіроми проти козацької старшини відбувся 1 січня 1749 р. Близько трьох тисяч простих козаків зібралися в день виборів у Січі, скинули старшину і обрали свою. Незабаром це повстання було приборкане [3, с. 87].

У 1754 р. відбулося повстання в Кальміуській паланці, у 1758 р. – в Самарській, у 1759 р. – в Бугогардівській, у 1761 р. – в Кодацькій паланці, в с. Каменському [3, с. 88].

Найбільший щодо сили і кількості учасників виступ сіроми відбувся на Різдво 1768 р. в Січі, під час перевиборів старшини. Він був тісно пов'язаний з Коліївщиною, участь у якій брало багато запорозької сіроми, тоді як старшина вживала всіх заходів для ліквідації повстання. У 1768 р. сіромахи примусили новообрану старшину, на чолі з П. Калнишевським, тікати й два дні панували в Січі, пограбувавши старшинські будинки і здобувши архів. Повстання було придушене тільки з допомогою російських військ. Багато повстанців було заарештовано і засуджено. На суді з'ясувалося, що повсталі козаки хотіли, захопивши артилерію та скарб Війська Запорозького, втекти до Туреччини [4, с. 554].

Заворушення не припинялися й після поразки 1768 р.: вони перенеслися на паланки і вибухали в різних місцях Запорожжі. Особливо багато заворушень пов'язано з російсько-турецькою війною 1768–1774 рр. Так, на початку грудня 1769 р. вибухнуло повстання в Корсунському курені, яке кошова влада не могла приборкати кілька місяців, оскільки головні сили запорожців на чолі з П. Калнишевським перебували на війні [8, с. 260].

Частина козаків відмовлялася йти на війну, а ті, що були в поході, повставали проти старшини. У 1771 р. зчинився заколот проти полковника Порохні. Полковник Ковпак змушений був тікати з-під Кінбурна від своїх козаків. Повставали проти своєї старшини й запорозькі козаки Дунайської флотилії у 1771–1774 рр. Приблизно у цей же час на Запорожжі сірома грабувала старшинські зимівники. У 1774 р. було вчинено замах на суддю Тимофієва.

Після поразки пугачовського руху чимало його учасників тікало на Запорозжя. У 1774–1775 рр. найбільші заворушення спалахнули в Старій Самарі, де перебували й пугачовські агітатори [8, с. 269].

Козацька старшина дуже часто не мала можливості власними силами приборкати повсталих, а тому змушена була звертатися за допомогою до регулярних російських військ.

Більш докладно слід зупинитись на питанні призначення покарань за вчинення вищевказаних дій, які кваліфікувалися як державні злочини. Основним видом покарань за них козацьке право передбачало смертну кару. На думку низки вчених, найбільш широко цей вид покарання застосовувався до винних у гайдамацтві та інших виступах, направлених проти існуючої влади [2, с. 66]. Досить поширеним видом смертної кари за державні злочини було повішення. Так, у 1758 р. за постановою Військової Ради було повішено 12 осіб, яких звинуватили у гайдамацтві [9].

Свідчення про розстріл державних злочинців на Запорозжжі знаходимо тільки у спогадах І. Розсолони: «...із пістолів розстрілювали; вихопить пістоль, багне в груди, от йому і капут, – це за зраду» [1, с. 14].

Про застосування до державних злочинців утоплення як вида смертної кари знаходимо у спогадах Е. Лясоти. У 1594 р. він прибув до Запорозької Січі за дорученням австрійського імператора Рудольфа II для організації найманого війська з козаків і залишив свідчення, що рядові козаки, вирішивши на своїх сході прийняти пропозицію імператора, погрожували «кинути в воду і втопити кожного, хто буде проти цього рішення» [10, с. 222]. Тобто у цьому випадку покарання могло бути застосоване за відмову підкоритися загальному рішення стосовно певного питання, яке мало вагоме державне значення, що можна кваліфікувати як державний злочин.

За вчинення державних злочинів на Запорізькій Січі існувало таке покарання як вигнання – відлучення від козацької громади на певний строк чи безстроково, без права надання вигнання на території Запорозьких Вольностей притулку та захисту. М. Корж у своїх спогадах згадує про заслання до Сибіру як форму цього покарання [6, с. 99]. Він застосовувався в останні роки існування Запорізької Січі до особливо небезпечних державних злочинців, які самі потрапляли до рук російських команд або були передані Кошем.

Цікавим видається той факт, що заслання до Сибіру призначалося на підставі законів Російської імперії, а не звичаєвого права запорожців.

Отже, Запорізька Січ, як державоподібне утворення, мала свою власну систему кримінального права, яка передбачала сувору відповідальність за вчинення протиправних діянь, що за своїм складом можна віднести до категорії державних злочинів.

Список використаних джерел

1. Акты, относящиеся къ истории Южной и Западной Россіи, собранные и изданные Археографическою комиссією. – Т. 3: 1638 – 1657. – СПб: Типографія П.А. Кулиша, 1861. – 604 с.
2. Андриевский А.А. Материалы для истории южно-русского края в XVIII ст. 1715–1774 гг. / Андриевский А.А. – О., 1886. – 366 с.
3. Голобуцький В.О. Запорізька Січ в останні роки свого існування. 1734–1775. / Голобуцький В.О. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 547 с.
4. Греков В. О. Бунт сіроми на Запорожжі 1768 р. / В.О. Греков // Записки історично-філологічного відділу ВУАН. – Кн. 11. – К, 1927. – С. 554-560.
5. Грозовський І.М. Право Нової Січі (1743 – 1775 рр.) : навч. посібник / Грозовський І.М. – Х. : Консум, 2000. – 193 с.
6. Корж Н.Л. Устное повествование бывшего запорожца, жителя Екатеринославской губернии и узда селения Михайловки, Никиты Леонтьевича Коржа / Корж Н.Л. – Днепропетровск, 1991. – 275 с.
7. Любченко Д.І. Розвиток кримінального права Гетьманщини у другій половині XVII – XVIII ст.: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Д.І. Любченко; Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К., 2006. – 198 с.
8. Скальковський А.О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького / Скальковський А.О. – Дніпропетровськ: Січ, 1994. – 411 с.
9. ЦДІАК України. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 76. – Арк. 1 – 1зв.: Про засудження до повішення 12 козаків за гайдамацтво, 1758 р.
10. Щоденник Еріха Лясоти із Стеблева // Запорозька старовина. – Київ-Запоріжжя : НДІ козацтва Запорізьке відділення, 2003. – С. 222-277.
11. Яворницький Д.І. Історія Запорізьких козаків: у 3 т. / Д.І. Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – Т. 1. – 319 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Остапенко Т. О.

СЕКЦІЯ 2.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Димов Кирило Борисович

студент 4-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

АНЕКСІЯ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Як відомо, у 2014 році Україна пережила багатомісячну кризу, яка торкнулась усіх сфер життя пересічних українців та внесла зміни у життя багатьох громадян нашої держави. Саме у 2014 році після масових протестів на Майдані Незалежності у м. Києві – «Революції Гідності», які стосувалися скасування та тимчасового зупинення підписання Угоди про асоціацію Європейського Союзу та України, країна залишилася без Президента. Віктор Янукович, тогочасний Президент України, залишив її територію, незважаючи на важку ситуацію у державі. Якщо вірити пропаганді держави-агресора Російської Федерації (далі – РФ), Крим законно та мирно відокремився від України після «державного перевороту» на Майдані, а потім, за допомогою референдуму, приєднався до території РФ. Аналіз реальних фактів доводить, що Крим не «відділився» від України, а був окупований регулярними військами РФ, а, згодом, анексований. 27 лютого 2014 року люди в зеленій формі без розпізнавальних знаків встановили контроль над Верховною Радою Автономної Республіки Крим. Того ж дня Верховна Рада Автономної Республіки Крим розпустила Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, що незадовго до цього визнала новий перехідний уряд України, а також привела до влади проросійські структури [6].

Анексувавши АРК, РФ порушила безліч норм міжнародного права, серед яких і ряд найважливіших принципів міжнародного права, які закріплені у Статуті Організації Об'єднаних Націй, Декларації про принципи міжнародного права 1975 р. та в Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ) та ін.

Принцип територіальної недоторканності та цілісності України. Цей принцип є одним з основоположних принципів міжнародного права. РФ неодноразово порушувала вказаний принцип діями щодо України, зокрема у випадку із ситуацією у районі Тузлінської коси та діями військ РФ у АРК. При цьому, незважаючи на численні факти цих порушень, РФ, попри визнання перебування військових РФ у АРК поза умовами домовленостей з Україною, продовжує цинічно стверджувати про відсутність порушення з боку РФ територіальної цілісності України [3, с. 240].

Не можна не згадати також і порушення Будапештського меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, який є міждержавним документом, що гарантує дотримання положень Заключного акту ОБСЄ, Статуту ООН і ДНЯЗ щодо України як держави – учасника договору, який не володіє ядерною зброєю. Цей документ було підписано 5 грудня 1994 року лідерами України, США, Росії та Великої Британії. Згідно з документом, держави, які його підписали, зобов'язувались поважати кордони України та її територіальну цілісність [5]. А, як відомо, РФ вже четвертий рік поспіль є окупантом частини території нашої держави, дестабілізує ситуацію в країні та зовсім не сприяє вирішенню проблем на її території.

Вважаємо, що до ситуації з АРК потрібно безпосередньо застосовувати норми міжнародного гуманітарного права. Так, загальна ст. 2 Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року містить вказівку на те, що «Конвенція буде застосовуватися також у всіх випадках окупації всієї або частини території Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця окупація не зустрінє жодного збройного опору». Саме така ситуація виникла в результаті окупації і анексії РФ Криму. Діяльність РФ в Криму повинна була кваліфікуватися як окупація відповідно положенням міжнародного звичаєвого права, Положення 1907 р. (відділ III), ЖК

(ст. 2) та Додаткового Протоколу I, що додається до Женевських конвенцій щодо захисту жертв в конфлікті міжнародного характеру. Відповідно до Положення 1907 р. «Територія визнається зайнятою, якщо вона дійсно знаходиться при владі ворожої армії. Зайняття поширюється лише на ті області, де ця влада встановлена і взмозі проявляти свою діяльність» (ст. 42 Положення 1907 р). В контексті цієї норми Е. Давід вказує, що «факт окупації території в рамках *jus in bello* не тягне за собою права анексувати цю територію, так як *jus contra bellum* забороняє будь-яке захоплення території, ґрунтуючись на застосуванні сили» [2, с. 564]. Детальний аналіз застосування до анексованої РФ території Криму права військової окупації проведений вітчизняними дослідниками М. М. Гнатовським, Л. Р. Кузьменко та С. А. Старосвіт, М.В. Грушко. Дослідники прийшли до висновку, що «Огляд ключових положень міжнародного гуманітарного права у їхньому застосуванні до окупації та протиправної анексії території АР Крим та міста Севастополь Російською Федерацією дає підстави для однозначного висновку про застосування інституту військової окупації до цієї ситуації» [2, с. 560; 2, с. 169-177]. Факт анексії території Криму не легітимізує приналежність території РФ, що підтверджується Резолюцією, прийнятою ГА ООН, 27 березня 2014 року 68/262. «Територіальна цілісність України» п. 1 ГА ООН «підтверджує свою прихильність суверенітету, політичної незалежності, єдності і територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах», і не впливає на статус даної території як окупованої. Факт визнання статусу окупованої міститься також в Законі України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Згідно ст. 3. до тимчасово окупованої території відноситься: 1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій; 2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) повітряний простір над територіями, зазначеними у пунктах 1 і 2 цієї частини [6].

Крім порушення територіальної недоторканності та цілісності України, влада РФ здійснює систематичні порушення прав людини та громадянина на території тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим. Міжнародна спільнота повинна адекватно на це реагувати та попереджувати і не допускати такі порушення. Адже метою міжнародної правової системи є запобігання міжнародним конфліктам, а також запобігання незабезпеченню державами прав і свобод людини на відповідній території [1, с. 29].

Передусім, це обмеження прав корінного народу півострова – кримських татар, а також тих осіб, які були налаштовані проти анексії та за повернення півострова до складу України: права на свободу слова, права на мирні зібрання, також свавільні арешти та затримання тих осіб, які виступали за «український» Крим, закриття проукраїнських каналів та багато іншого. Все це представлено у доповіді Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини [7].

Саме тому українці можуть покластися лише на зусилля міжнародної спільноти для подолання наявних проблем, але найважливіших зусиль повинні докласти самі, адже доля нашої держави у нас в руках, і ніхто не подбає про неї більше, ніж ми.

Список використаних джерел

1. Батан Ю. Д. До питання про місце превенції у правовому регулюванні / Ю. Д. Батан // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2017. – № 10. – С. 25-31.
2. Гнатовський М. М. п. 3.2.4. Крим: чи застосовується міжнародне право військової окупації до анексованої території? / М. М. Гнатовський, Л. Р. Кузьменко, С. А. Старосвіт // Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право. – К. : К. І. С., 2014. – 1016 с.
3. Гладенко О. М. Концепція історичної справедливості як підстава для порушення норм міжнародного права / О. М. Гладенко // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. – Одеса: Фенікс, 2014. – Т. 2. – С. 240-243.

4. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених: монографія / М. В. Грушко ; за ред. к.ю.н., доц. Т.Р. Короткого. – Одеса : Фенікс, 2016. – 284 с.
  5. Лелюх К. Лавров заявляє, що Будапештський меморандум порушила Україна, а не Росія [Електронний ресурс] / К. Лелюх. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/lavrov-zaiavliaie-shcho-budapeshtskiy-memorandum-porushyla-ukraina-a-ne-rosiia>.
  6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України [Електронний ресурс] : Закон України від 15.04.2014 №1207-VII – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show1207-18>
  7. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Тематична доповідь Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна) [Електронний ресурс] / Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ohchr.org/documents/countries/ua/crimea2014_2017_ukrainian.pdf
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Грушко М. В.*

Дирда Адріана Михайлівна, Катанчик Юлія Євгенівна
студентки 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА ВПЛИВУ РЕЛІГІЇ НА ПРАВОВІ СИСТЕМИ

На виникнення, розвиток, процвітання правових систем впливають різні фактори, зокрема релігія. Однак, значення різних впливу релігії на правоутворення змінювалось разом із суспільством. Вона перший такий регулятор який своїм авторитетом закріпила певні масштаби дозволеної або небажаної для суспільства поведінки. Тому на стадії першовиникнення права окрім звичаїв, значний його обсяг складали й релігійні норми.

Особливо сильний вплив релігії справила на законодавство давніх східних держав: Закони Мойсея, Закони Хаммурапі, Закони Ману та

ін. Релігійні норми носили юридичний характер, регулювали деякі політичні, державні, цивільно-правові, процесуальні, шлюбно-сімейні відносини. Навіть правова норма мала релігійне визначення [1, с. 52].

Важливим питанням є співвідношення права та релігії. Актуальність полягає в тому що релігія безпосередньо впливає на право і навпаки.

Релігія і право є тими важливими елементами, які відображають моральний і духовний світ людини, через які вона сприймає, реальність. Інакше кажучи, через релігію і право у людини формуються життєві принципи, переконання, настанови тощо.

Паралельно з нормами права існують і релігійні норми. Релігійними нормами називаються правила, установлені різними віросповіданнями й обов'язкові для виконання віруючими. Вони містяться в релігійних книгах, у рішеннях зборів віруючих або духовництва, у здобутках авторитетних релігійних письменників [2, с. 98].

Зв'язок релігії і права в різних суспільствах і різних правових системах не однаковий. У деяких правових системах вплив релігії на право практично відсутній, тоді як в деяких вони не розривно пов'язані, що вчені-правники відносять їх до релігійно-правових систем. Згідно з даним критерієм сучасне порівняльне право виділяє релігійні (тобто мусульманське (ісламське), іудейське, канонічне та індуське право) і нерелігійні (тобто західне, квазізахідне та позазахідне право) правові системи [3, с. 57].

До найдавнішої релігійно-правової системи належить індуське право, що є синтезом норм релігії, права і моралі. В ісламській правовій системі право є однією із сторін релігії (шаріат). Таким чином, релігійно-правові системи регулюють і втручаються у всі сторони життя [4, с. 103].

Ще одна з найдавніших правових систем світу є іудейське (єврейське) право, що являє собою релігійно-правову систему, яка регулює суспільні відносини всередині єврейської громади, що сповідує іудаїзм [5, с. 23].

В інших правових системах вплив релігії не настільки помітний. Наприклад, в Європі, незважаючи на існування в середні віки канонічного права, релігія не настільки сильно вплинула на формування правових систем.

У сучасному світі в переважній більшості держав, що не входять до групи правових систем релігійного типу, релігія законодавчо відокремлена від держави. Проте і з цього правила є винятки. Наприклад, в таких країнах, як Греція, Болгарія, Сербія і Чорногорія, що входять в систему континентального права, офіційною релігією є православ'я і це фіксується на законодавчому рівні [6, с. 102].

Отже, варто підвести підсумок релігія, як і раніше, відіграє дуже важливу роль у регулюванні поведінки людей у суспільстві, у формуванні етичних і морально-етичних переконань. Відокремивши її від держави, ні в якому разі не можна відділяти її від суспільства і людини.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия: некоторые тенденции мирового правового развития – надежда и драма современной эпохи. – М.: Юрист, 2000. – С. 256.
  2. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. статей / За ред. Ю. С. Шемшученка, О. В. Кресіна; Упор. О. В. Кресін, О. М. Редькіна, за участі К. О. Черніченка. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, Київський університет права НАН України, 2006. – С. 231.
  3. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах: Общая и Особенная части: Учеб.-практ. пособие. – М.: Дело, 2002. – С. 464.
  4. Порівняльне правознавство (правові системи світу) / Ю. С. Шемшученко [та ін.] ; ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Парламентське вид-во, 2008. – С. 488.
  5. Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження): Монографія / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Фенікс, 2007. – С. 210.
  6. Религия. История и современность: Учебник / Под ред. Ш. М. Мунчаева. – М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. – С. 264.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Чистякова Ю. В.*

Музика Вікторія Василівна

аспірантка кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІНИ КЛІМАТУ ТА ЗАХИСТ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ КОРИННИХ НАРОДІВ АРКТИКИ

Негативний вплив змін клімату на реалізацію прав людини неодноразово був підтверджений спеціалізованими органами ООН. Зокрема, в Резолюції 7/23 Ради ООН з прав людини визначено, що «зміни клімату створюють безпосередню та далекосяжну загрозу для людей і громад у всьому світі та мають наслідки для повного здійснення прав людини» [1]. Так, наприклад, зміни клімату перешкоджають ефективній реалізації таких прав людини, як право на життя, достатнє харчування, найвищий досяжний рівень здоров'я, достатнє житло, самовизначення тощо.

В науковій літературі чимало уваги приділяється економічним та соціальним правам людини. Разом з тим, вплив змін клімату на здійснення культурних прав, які є центральним елементом в формуванні культурної ідентичності корінних народів та їх розвитку, залишається поза увагою.

Першими серед корінних народів, хто відчув на собі наслідки змін клімату, були корінні народи Арктики. Зменшення арктичного льоду сигналізувало про ряд змін, що прямо чи безпосередньо впливають на здійснення прав корінних народів. Як зазначив Міжамериканський Суд з прав людини у справі «Спільнота Маягна (Сумо) Амас Тінгні проти Нікарагуа», «тісні зв'язки корінних народів з землею повинні бути визнані та сприйматись як фундаментальна основа їх культури, їх духовного життя, їх цілісності та економічного виживання» [3, с. 74]. У випадку з корінними народами Арктики такі зв'язки сформували притаманний виключно їм спосіб життя, цінності і вірування. Тому від збереження арктичного середовища від впливу змін клімату залежить реалізація їх культурних прав.

Важливо, що для народів Арктики відсутні такі поняття як «погода» та «клімат». Вони використовують поняття «*sila*», що означає «елемент», «повітря» та є свідченням ритму Всесвіту, зв'язку людини з природою [4, с. 18]. Тобто для них зміна клімату – це втрата

зв'язку між поколіннями та з навколишнім середовищем, яка унеможливує слідування традиціям та призводить до втрати традиційних знань. Більш того, через високу для Арктики температуру та підвищення рівня води, ці корінні народи можуть втратити свою культурну спадщину та матеріальні цінності, які є вираженням та відображенням їх культури.

З метою захисту своїх прав корінні народи Арктики двічі звертались до органів міжамериканської системи захисту прав людини. Перша спроба була невдалою, оскільки Міжамериканська Комісія з прав людини відмовила в розгляді петиції через відсутність доказів. Невдачу петиції інуїтів можна пояснити тим, що на момент подання позову міжнародна спільнота вела себе досить стримано щодо визнання негативного впливу змін клімату на реалізацію прав людини.

Стосовно змісту петиції – інуїти на чолі з Шейлою Ватт-Клотье стверджували, що США повинні нести відповідальність за порушення прав корінного населення Арктики, оскільки саме США є одним із основних емітерів парникових газів, внаслідок яких тане Арктика, що є «домівкою» для інуїтів [5]. Інуїти наполягали на тому, що реалізація їх культурних прав з кожним роком все більше ускладнюється, і в недалекому майбутньому вони ризикують втратити свою культурну спадщину [5].

У 2013 році народ атабасків вирішив пройти «непроторений шлях» інуїтів і притягнути державу до відповідальності за порушення прав людини, що пов'язані зі змінами клімату. На думку атабасків, Уряд Канади не вжив необхідних заходів для ефективного регулювання викидів вуглецю. Саме вуглець є однією з причин глобального потепління, який за наслідками впливу на навколишнє середовище поступається хіба що вуглекислому газу. Дослідження показують, що більш ніж 30% загального потепління в Арктиці спричинені саме викидами вуглецю. Цікаво також те, що, на відміну від парникових газів, для стабілізації концентрації яких має пройти декілька десятиліть, вуглець перебуває в атмосфері від одного до чотирьох тижнів і його вплив має регіональний характер [6, с. 294].

Таким чином, діяльність держав, що включає не лише дії (викиди парникових газів), а й бездіяльність (відсутність лімітів викидів чорного вуглецю) негативно впливає на реалізацію культурних прав народів Арктики.

Список використаних джерел

1. Совет по Правам Человека, Резолюция 7/23 о Правах человека и изменении климата от 28 марта 2008 года, A/HRC/10/61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ap.ohchr.org/documents/R/HRC/resolutions/A_HRC_RES_7_23.pdf.
2. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів від 13 вересня 2017 року, прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї 61/295 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_156.
3. Case of the Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua from August 31, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_79_ing.pdf.
4. Petition to the Inter-American Commission on Human Rights Seeking Relief from Violations Resulting from Global Warming Caused by Acts and Omissions of the United States from December 7, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ciel.org/Publications/ICC_Petition_7Dec05.pdf.
5. Petition to the Inter-American Commission on Human Rights Seeking Relief from Violations of the Rights of Arctic Athabascan Peoples Resulting from Rapid Arctic Warming and Melting Caused by Emissions of Black Carbon by Canada from April 23, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://earthjustice.org/sites/default/files/AAC_PETITION_13-04-23a.pdf.
6. Shindell D. Climate response to regional radioactive forcing during the twentieth century / D. Shindell, G. Faluvegi // Nature Geoscience. – № 2. – 2009. – P. 294-300.

Науковий керівник: к.ю.н., професор Короткий Т. Р.

Ращик Катерина Валентинівна

студентка 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО
ПРАВОВИЗНАВСТВА ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ**

На сучасному етапі становлення і розвитку юридичної науки необхідність осмислення місця і ролі порівняльного правознавства в системі юридичних наук є беззаперечною. Місце порівняльного правознавства в системі правових наук визначається не лише необхідністю проведення порівняльно-правових досліджень з метою теоретичного дослідження різних правових явищ, але й необхідністю вирішення конкретних практичних задач, які стоять не тільки перед національними правовими системами, але й задач загальнолюдського масштабу.

Дискусія щодо природи порівняльного правознавства як окремої самостійної академічної науки триває і до цих пір. Цей спір відбувається між прибічниками двох основних концепцій:

- згідно першої – порівняльне правознавство є самостійною галуззю науки (Цвайгерт К. і Кьоз Х., Бехруз Х.);
- згідно другої – те, що визначають як порівняльне право, є лише метод, що застосовується в тому чи іншому обсязі до різних галузей юридичної науки (Тілліс А., Богдан, Скакун О., Осаке К., Паттерсон Д. та інші) [2, с. 596].

Український вчений, спеціаліст з порівняльного правознавства Бехруз Хашматулла Набієвич вважає, що між порівняльним правознавством і іншими самостійними науками, такими як: історія, соціологія, філософія можна провести уявні паралелі. Паралелі саме з цими науками не є випадковими, так як їх назва співпадає з провідним методом, а також як і порівняльне правознавство, так і історія, соціологія, статистика, філософія не вивчають лише одну чітко визначену сферу об'єктивної реальності.

Тому, ті хто заперечують можливість існування порівняльного правознавства як самостійної науки мають довести відсутність таких самостійних наук як, історія, соціологія, статистика та інші [1, с. 24].

Критерії самостійності порівняльного правознавства як правової науки, які пропонує Саїдов А. Х. можна спостерігати через наступні фактори:

- поява великої кількості наукових публікацій та проведення порівняльно-правових досліджень ;
- створення міжнародних і національних центрів, шкіл, напрямків з дослідження порівняльного правознавства;
- поява багатосторонніх праць, включаючи ретроспективну бібліографію, хрестоматії та регулярне проведення міжнародних і двосторонніх колоквиумів і конференцій з найбільш актуальних проблем;
- видання періодичної літератури з постійними методологічними розділами, які присвячені порівняльному правознавству.

Велике коло науковців підкреслюють нині інтерес, важливість і навіть необхідність порівняльного вивчення права. Між існуючими в світі правовими системами постійно спостерігаються такі процеси, як взаємопроникнення, взаємне визнання і використання судових рішень та інших державних актів, наслідування, взаємного впливу, гармонізації і уніфікації. Інтенсивність цих процесів залежить від належності правової системи до одного й того ж типу чи до різних типів права [3, с. 185].

Порівняльно-правовий аналіз здатний озброїти юриста ідеями та аргументами, які не можна отримати навіть при достатньо гарному знанні лише власного права. Він у всіх випадках є необхідним для поглибленого вивчення історії права, філософії права, а особливо – загальної теорії права. Тільки порівняння дозволяє висвітлити «юридичний феномен» в цілому, а не яку-небудь його частину [4, с. 14].

Як самостійна юридична наука, порівняльне правознавство викликане до життя необхідністю рішення глобальних проблем, які стоять перед людством. Цьому сприяє вивчення права в його загальному та особливому прояві, порівнянню правових систем, аналізу шляхів зближення національних законодавств, які набувають все більшого значення [5, с. 50].

Таким чином, спираючись на вище викладене, можна говорити про те, що порівняльне правознавство, як юридична наука займає самостійне місце в системі юридичних наук та активно з ними взаємодіє.

Список використаних джерел

1. Бехруз Х. Порівняльне правознавство : підручник / Х. Бехруз. – О. : Фенікс, 2009. – 479 с.
2. Бигич О. Л. Порівняльне правознавство як самостійна наукова дисципліна // Л. О. Бигич // Правова держава: щорічник наукових праць. – 2001. – Вип. 12. – С. 594-600.
3. Кресін О. У пошуках компаративних засад юридичної науки / О. Кресін // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. праць. – 2014. – № 4. – С. 183-191
4. Лисенко А. М. Порівняльне правознавство: метод чи автономна наука? // А. М. Лисенко // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство: зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 70. – С. 11-15.
5. Тихомиров О.Д. Критичний аналіз підходів до розуміння порівняльного правознавства // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 2. – С. 49-52.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Чистякова Ю. В.

Турчак Сніжана Олексіївна, Смаль Олександра Олександрівна

*студентки 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Питання про елементи правового порівняння мають свою давню наукову історію. На I Міжнародному конгресі порівняльного права цю проблему було окреслено з точки зору співвідношення об'єкта та предмета компаративістської правової науки.

Таким чином, *актуальність* даної теми полягає у дослідженні визначення предмета порівняльного правознавства.

Дослідженням даної проблеми займалися такі науковці як: Саїдов А.Х., Е. Ламбер Е., Круз П., Тілле А., Дамірлі М.

Слід зазначити, що чітке визначення предмета науки – це ключ до вирішення багатьох її проблем, необхідна передумова забезпечення

результативності даної науки, а також плідності досліджень, що проводяться в її рамках [1, с. 78-89].

Предмет науки характеризується наявністю двох основ: об'єктивної і суб'єктивної. Перша основа обумовлена опосередкованістю предмета науки через його об'єкт, а друга – тим, що наука сама є суб'єктивним відображенням об'єктивного світу. З точки зору першої основи, предмет науки відносно стабільний, оскільки його зміна можлива лише в тій мірі, в якій змінюється сама досліджувана реальність. Інакше йде справа з другою основою предмета науки: тут мова йде не про зміну самого предмета науки, а саме про зміну уявлень самого суб'єкта про нього [2, с. 70-77].

Погляди на предмет науки змінюються не тільки від покоління до покоління, а й від вченого до вченого одного і того ж покоління. Так наприклад, вчений Дамерлі М. виокремлює такі основні підходи до визначення предмету порівняльного правознавства :

- Особливістю є ототожнення предмету порівняльно-правової науки з її об'єктом, а не виділення його як окремої складової.

- Наступною є позиція, про те, що предметом порівняльного поравознавства є основні принципи, розвиток систем та їх становлення, та умови їх виникнення (М. Марченко, О. Лисенко, О. Львова та ін.).

- Іншими вченими зазначається, що предмет визначається описово. Також слід зазначити, що виокремлюється низка об'єктів або основні групи проблем, вирішенням яких саме і займається наука порівняльного правознавства (П. Круз, М. Богдан) [1, с. 78-89].

На наш погляд, актуальною є позиція таких вчених як М. Марченко, О. Лисенко, О. Львова та ін. Адже дійсно до вивчення предмету порівняльного-правознавства включаються саме загальні принципи і закономірності виникнення, становлення і розвитку різних правових систем, та не зовсім коректною є думка, щодо ототожнення предмету з об'єктом науки.

На основні розглянутих пунктів можна запропонувати таке визначення предмета порівняльного правознавства:

Предметом порівняльного правознавства як комплексної науки є співвіднесене вивчення системних правових утворень як цілого (національних, інтеграційних, міжнародної правових систем, груп національних правових систем – правових сімей, систем теоретико-правових ідей) та їхніх складових (галузей, інститутів, норм та інших

правових явищ) як частини цього цілого, орієнтоване на отримання узагальнень у вигляді типологій, класифікацій, моделей і встановлення міжсистемних правових взаємодій і взаємовпливів на основі виявлення й аналізу подібностей і відмінностей (загального, особливого та одиничного) за допомогою систематичного застосування порівняльно-правового підходу [3, с. 12-13].

Досліджуючи дане питанням можна зробити висновок, що учені так і не змогли домовитися про співвідношення предмета порівняльного правознавства з його об'єктом і методом. Тобто, питання стосовно предмету порівняльного правознавства досі залишається актуальним.

Список використаних джерел

1. Дамірлі, М. Предметне поле порівняльного правознавства : комплексне бачення / М. Дамірлі // Порівняльне правознавство. Додаток до журналу «Право України» : Науково-практичний фаховий журнал. – 2012. – № 1-2. – С. 78-89.
2. Єгоров, О. Предмет порівняльного правознавства і предметний генезис порівняльно-правових елементів / О. Єгоров // Порівняльне правознавство. Додаток до журналу «Право України» : Науково-практичний фаховий журнал. – 2012. – № 1-2. – С. 70-77.
3. Дудченко, В.В. Порівняльне правознавство: до характеристики предмета, методології та особливостей викладання / В.В. Дудченко // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : зб. ст. 2004–2006. – Вип. 4. – 158 с. – С. 12-13.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Чистякова Ю. В.

СЕКЦІЯ 3.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОРСЬКОГО, МИТНОГО Й ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Басалюк Наталія Василівна, Таркін Василь Павлович
студенти 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

МИТНІ ПЛАТЕЖІ В УМОВАХ ПРЕФЕРЕНЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Значних успіхів у побудові партнерських відносин між Україною та Європою вдалося досягти завдяки підписанню 21 березня 2014 року (політична частина) і 27 червня 2014 року (економічна частина) Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода). Сприятливий клімат для їх розвитку утворила передбачена Угодою «поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі» (далі – ПВЗВТ), положення щодо якої вступили у дію 1 січня 2016 року.

Обов'язки української сторони стосовно митних правил згідно Угоди з ЄС можна розділити на дві групи:

1. Обов'язки стосовно наближення митного законодавства (Додаток XV Угоди) – передбачено зобов'язання України наблизити своє законодавство до законодавства ЄС, врахувавши, зокрема, Директиви Ради ЄС №2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 про спільну систему податку на додану вартість та Директиви ЄС №2007/74/ЄС від 20 грудня 2007 про звільнення від податку на додану вартість і мита товарів, що ввозяться особами, які подорожують з третіх країн. Принагідно відмітимо, що процес оновлення законодавства згідно вимог Угоди в Україні триває. Так, положення вказаних Директив частково було включено до діючих Митного кодексу України та Податкового кодексу України; було прийнято закони України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів щодо запровадження механізму «єдиного вікна». На свій вердикт

очікують законопроекти, спрямовані на приведення вітчизняного законодавства у відповідність до європейського, серед таких: «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій із ввезення на митну територію України товарів уповноваженими економічними операторами», «Про внесення змін до статті 2 Закону України «Про деякі питання ввезення на митну територію України та реєстрації транспортних засобів», «Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо деяких питань виконання Глави 5 Розділу IV Угоди)» тощо.

2. Загальні зобов'язання (Глава 5 «Митниця і спрощення процедур торгівлі» Угоди) спрямовані на дотримання принципів і методів, що застосовуються у митній сфері. У ст. 350 наголошується, що «сторони визнають і зобов'язуються застосувати принципи належного управління у сфері оподаткування, зокрема принципи прозорості, обміну інформацією та добросовісної податкової конкуренції, яких дотримуються держави-члени на рівні ЄС...» [1].

Важливим елементом співпраці у митній сфері з Європейським Союзом (далі – ЄС) є застосування податкових важелів у вигляді ввізного мита – це конкретні податки, які стягуються з товарів на в'їзді в країни ЄС. Вони є додатковими до таких податків, як податок на додану вартість та/або акцизи, які стягують з товарів внутрішнього виробництва та імпортованих, які й надалі підлягають сплаті українськими експортерами.

Згідно умов Угоди кожна сторона зобов'язалася зменшити (не повинна перевищувати 10%) або скасувати ввізне мито. Ставки ввізного мита зменшуються згідно Додатку 1-А «Тарифний графік ЄС», який побудовано за чотирма блоками: код згідно КН (комбінована номенклатура ЄС) – текстовий опис – базова ставка ввізного мита (та, із якої починається зниження або скасування ввізного мита) – перехідний період у роках (за який знизиться або скасується ставка ввізного мита). Наприклад, під кодом 1604 30 10 знаходить ікра осетрових (чорна ікра), базова ставка ввізного мита становить 20%, перехідний період – 3 роки:

Код згідно КН	Текстовий опис	Базова ставка ввізного мита	Ставка ввізного мита в рамках ПВЗВТ	Перехідний період, років
1604 30 10	Ікра осетрових (чорна ікра)	20	10	3

У наведеному вище прикладі звичайний митний тариф для імпорту в ЄС ікри осетрових становить 20% і ЄС погодився поступово скасувати його за 3 роки. Більшість ставок ввізного мита адвалорні, тобто виражені у відсотках від ціни товару, хоча є й специфічні (ставка за одиницю виміру).

Для того, аби скористатися перевагами вільної торгівлі з ЄС, українські експортери повинні підтвердити країну походження. В ЄС є два види правил походження: преференційні (відноситься Україна) та неpreferenційні. Преференційне походження надають товарам з деяких країн, які відповідають певним критеріям: товари повинні або бути виготовлені з сировини чи компонентів, вирощених або вироблених у відповідній країні або, що найменше, зазнати певного ступеня переробки чи обробки в цій країні. Такі товари вважаються такими, що «походять» з відповідної країни. Основні умови щодо підтвердження походження товарів містяться у статті 16 Протоколу I Угоди про асоціацію. Зокрема, товари можуть бути оформлені в преференційному режимі за умови подання сертифіката з перевезення товару EUR.1 або декларацію інвойс, надану експортером до інвойса, повідомлення про доставку чи будь-якого іншого комерційного документа, який описує розглядувані товари достатньо детально для того, щоб їх можна було ідентифікувати [2]. Видачу сертифікатів походження EUR.1 забезпечує Державна фіскальна служба України.

До 1 січня 2018 року українські товари могли користуватися перевагами у режимі GSP рамках Генералізованої системи преференцій ЄС, у рамках якої існує три режими: 1. GSP («загальний») – охоплює 6200 тарифних ліній із їх поділом на «чутливі» – із високим рівнем конкуренції між державами-експортерами (наприклад, кераміка, волокнисті або ниткоподібні матеріали, валізи й сумки, вироблена шкіра, скло тощо), до яких застосовується ставка ввізного мита приблизно на 3,5% нижча за ставку мита передбачена «Режимом найбільшого сприяння» COT та «нечутливі» (наприклад, товари першої необхідності) із нульовою ставкою мита. 2. GSP+ («спеціальний») із обсягом впливу на 6270 тарифних ліній. Передбачає застосування нульової ставки й до певної кількості «чутливих» продуктів. 3. ЕВА («усе, крім зброї») – сфера дії включає понад 7000 тарифних ліній, за винятком зброї та товарів військового призначення до яких застосовується нульова ставка ввізного мита.

Пунктом 2 (b) статті 5 Регламенту ЄС №978/2012 визначено, що через 2 роки з дати застосування іншого преференційного доступу на ринок ЄС, включаючи вільну торгівлю приймається рішення про виключення даної

країни з переліку країн, на які поширюється система **GSP**. Зважаючи на те, що тимчасове застосування ПВЗВТ розпочалося з 1 січня 2016 режим GSP діяв паралельно з режимом вільної торгівлі до 31.12.2017 (включно). *Додатком II Регламенту ЄС № 978/2012 про застосування Генералізованої системи тарифних преференцій (GSP) ЄС до третіх країн серед іншого було вилучено Україну з переліку країн на які поширюватиметься режим GSP [2].*

Для порівняння:

Код згідно КН	Текстовий опис	Базова ставка увізного мита	Ставка увізного мита в рамках ПВЗВТ	Перехідний період, років	Ставка мита в рамках GSP
1604 30 10	Ікра осетрових (чорна ікра)	20	10	3	7

ЄС має також деякі пільгові режими, які не узгоджуються з правилами СОТ, і щодо яких він має або прагне отримати звільнення від зобов'язань. Так, надається режим «Автономних торгових преференцій» обраним країнам, як от, так званим Західним Балканам (Албанія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія та ін..), Молдові та Пакистану [3].

Благополуччя більшості країн світу залежить від ступеню їх інтегрованості у систему світової торгівлі. Останніми роками розробка ефективної зовнішньоекономічної політики України спрямована на активну співпрацю із Європейським Союзом, який можна визнати безумовним лідером, що має вагомий вплив на формування нової системи міжнародних відносин. **Повна і всеохоплююча зона вільної торгівлі (далі – ПВЗВТ) передбачила скасування ввізного мита на приблизно 97 % експорту з України, що, будемо сподіватися, у подальшому зробить європейський ринок максимально відкритим для українських товарів – якісних і конкурентоспроможних.**

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, ст. 2125.
2. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України: FAQ з питань функціонування вільної торгівлі між Україною та ЄС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379>. – Назва з екрану.
3. Хеллер М., Нерпій С., Пятницький В. Енциклопедія з експортування в ЄС на засадах ПВЗВТ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/bucklets/encyclopaediaukr-part1.pdf>. – Назва з екрану.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. О.

Голодняк Дарія Миколаївна

студентка 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ПЕРЕВІРОК ЯК СПОСІБ ВИЯВЛЕННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Еволюційно сталося так, що розвиток зовнішньоекономічної діяльності, торгівлі дав поштовх до створення регуляторів для здійснення державної митної політики, спрямованої на виявлення та попередження порушень митних правил та правил митного оподаткування тощо. Задля дотримання законодавства з питань державної митної справи уповноважені державою суб'єкти здійснюють комплекс заходів, які йменуються митним контролем.

Статистичні дані за останні декілька років демонструють наступне: відсотковий показник виявлених порушень складає 32%, що в порівнянні з європейськими державами – значно більше

обсяги. У Німеччині ця цифра становить 12,6%, в Угорщині – 4,2%, у Румунії – 20,7% [1].

Прийняття Митного кодексу стало визначальною віхою у процесі імплементації митного контролю в Україні. У цьому нормативному акті вперше визначено правові норм, регламентуючі проведення органами доходів і зборів України документальної перевірки [2].

Проте реформування митної системи України та відповідно забезпечення реалізації державної політики неможливі без розкриття сутності дефініції «документальна перевірка», яка трактується як сукупність заходів, за допомогою яких органи доходів і зборів переконуються у правильності заповнення митних декларацій, декларацій митної вартості та в достовірності зазначених у них даних [3].

Сутність проведення документальних перевірок можна розкрити завдяки наступним особливостям:

- проводяться посадовими особами органів доходів і зборів;

- предмет проведення перевірок – правильність визначення бази оподаткування, своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів тощо;

- порядок проведення – для проведення виїзних перевірок посадовій особі органу доходів і зборів на підставі наказу видається посвідчення на право проведення такої перевірки за встановленою формою, а для проведення невиїзної документальної перевірки в свою чергу платникові податків рекомендованим листом з повідомленням про вручення або особисте вручення йому чи його уповноваженому представникові під підпис надсилається письмове повідомлення про дату початку та місце проведення перевірки.

- акт або довідка є формою вираження результату;

- орган доходів та зборів за допомогою примусу вживає передбачених законодавством заходів.

На сьогоднішній день негативною тенденцією в процесі проведення документальних перевірок є виявлення заниження митної вартості ввезеного товару, яке в свою чергу призвело до зменшення нарахування митних платежів.

Доречно було б навести приклад з практики, коли в ході проведення документальної перевірки, підставою для проведення якої були документи, отримані від митного органу іноземної держави ГУ ДФС виявлено факт не лише заниження митної вартості легкового автомобіля, який був імпортований громадянином по сумісництву

працівником дипломатичної служби, а також безпідставного отримання пільг, передбачених Митним кодексом. Вказане призвело до того, що в платника податків виникло зобов'язання з приводу несплачених митних платежів із ввезених на митну територію України товарів, загальна сума яких складала більше ніж 336 тис. грн [4].

Аналіз вказаного дає змогу наголосити на тому, що такі порушення носять податковий характер, оскільки шляхом заниження митної вартості ввезених товарів декларант зменшує обсяг сплати податків. Шляхом проведення документальних перевірок встановлюється факт порушення митного оподаткування, яке в свою чергу призводить до зменшення надходжень до державного бюджету та незбалансованого розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

В умовах глобалізації митної справи, розширення зовнішньоекономічних відносин і торгівельних зв'язків документальна перевірка дає змогу повно, всебічно об'єктивно та візуально перевірити правильність, достовірність нарахування та сплати митних платежів. Отже, реалізація на практиці даного виду контролю має забезпечити дотримання митних правил та законодавства у цілому й упередження його порушень у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Звіт ДФС України за 2017 рік від 20 лютого 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>
2. Дьяченко О.В. Гармонізація та спрощення національної практики здійснення митних процедур в контексті європейської інтеграції / О.В. Дьяченко // Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наукових праць / ПДТУ. – Маріуполь, 2015. – Вип. 30. – С. 276–283.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 345.
4. Вісник. Офіційно про податки від 22 січня 2016. – №3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9331>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. О.

Грицун Владислав Олександрович

студент 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОФОРМЛЕННЯ РЕЖИМУ ТРАНЗИТ В УКРАЇНІ

Зовнішньоекономічна діяльність України є невід'ємною частиною державної політики. Остання ж, нерозривно зв'язана з митною політикою, яка працює у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки. Так як митна політика включає в себе митні режими, слід зупинитися на тому що вивчення цих складових є досить актуальним і потребує більше уваги з точки зору науковців. Зупинимосся на митному режимі транзит [1].

Транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [2].

Режим транзит відповідно починається з оформлення документів та визначення строку, на який буде поміщуватися товар.

Згідно з Митним кодексом України та Наказом Міністерства фінансів України «Про виконання митних формальностей відповідно до заявленого митного режиму» від 31.05.2012-го № 657, то для поміщення товарів та/або транспортних засобів комерційного призначення у митний режим транзит, особа має подати органу доходів і зборів наступні документи: митну декларацію, товарно-транспортний документ на перевезення і рахунок фактуру (інвойс), або інший документ який визначає вартість товару. Також подати заяву на неодноразове переміщення через митний кордон України цих товарів протягом строку дії митного режиму тимчасового ввезення, якщо особа бажає на одних і тих же умовах ввозити одні і ті ж товари декілька разів. Тимчасове ввезення контейнерів, піддонів, упаковок на умовах та відповідно до положень Додатка В.3 до Конвенції про тимчасове ввезення за заявою особи, що має намір

користуватися митним режимом тимчасового ввезення, та з дозволу митного органу може здійснюватися на підставі письмового зобов'язання цієї особи щодо подальшого реекспорту таких товарів без оформлення МД або книжки А.Т.А. [3].

Для того щоб отримати «зелене світло» в режимі транзит слід отримати позитивне рішення від керівника органу доходів та зборів або від уповноваженої ним посадової особи.

Починається перевірка всіх документів. Заява – підлягає реєстрації в установленому законодавством порядку і розглядається не більше 5 робочих днів з дня її реєстрації.

Митна декларація – існує у 2 видах. Якщо це паперовий носій, то на ній мусить бути на всіх аркушах відбитка особистої номерної печатки посадової особи органів доходів та зборів яка завершила митне оформлення. А якщо це електронний носій – мусить мати електронний цифровий підпис та відмітку про завершення митного оформлення [4].

Товарно-транспортна накладна – документ яким підтверджується операція з надання послуг перевезення вантажів. Про правильність її складання написано в «Податки та бухгалтерський облік», 2014 р. на Листі Мінінфраструктури від 11.03.2014. №24 55.25/10-14. Складається за типовою формою №1-ТЕ

За бажанням (не обов'язково) декларант може подати 2 електронні копії зображень товарів – данні копії мають бути завірені підписом та відбитком печатки (за наявності).

Знову ж, для продовження строку тимчасового ввезення особа має подати нову заяву, нову книжку А.Т.А і документи які підтверджують Обставини продовження. Інформація про продовження вноситься до ЄАІС.

З цього слід зробити висновок, що особа яка прибула на пункт пропуску вже має знати про всі особливості заповнення, вимоги до документації і етапи її оформлення.

Звичайно можна зрозуміти всю складність при проходженні оформлення митної документації в режимі транзит. Це зумовлено тим, що в данному режимі не сплачуються жодні митні платежі, однак це загострює інше питання яке стосується відродження України, як потужної транспортної держави.

Для удосконалення та спрощення митного оформлення в режимі транзит, а також для побудування перспективи їх розвитку, слід дотримуватися наступних порад.

1. Модернізувати процедуру оформлення митної документації до процедур що діють країнах Європейського союзу.

2. Доопрацювати і прийняти стратегію відновлення транзитного потенціалу України до 2025 р.

3. Використати вдале географічне положення України як потужне джерело для транспортних потоків [5].

Висновок. Всі вище названі фактори є складовими єдиної мети – піднесення України на нове вигідне положення, яка буде спроможна конкурувати з найрозвиненішими країнами. Питання врегулювання режиму транзит потребує законодавчого врегулювання, для якого потрібно створення нормативно-правової бази.

Список використаних джерел

1. Бережна К.В. Митно-правовий режим транзиту в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К.В. Бережна ; Національна академія наук України, Інститут держави і права імені В.М. Корецького. – К., 2003. – 230 с.
  2. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
  3. Про виконання митних формальностей відповідно до заявленого митного режиму : Наказ Міністерства фінансів України від 31 травня 2012 року № 657. – 23 с.
  4. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 року № 450. – 64 с.
  2. Михайличенко К.М. Відновлення транзитного потенціалу / К.М. Михайличенко, Є.В. Белашов. – 384 с.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. О.*

Гула Володимир Петрович

студент 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ВИЗНАЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Митний кодекс України 2012 року не дає визначення поняття «адміністрування митних платежів», що призводить до неоднакового тлумачення даного поняття органами Державної фіскальної служби України та її органами на місцях під час здійснення державної митної справи.

Вперше термін «адміністрування податків, зборів» було застосовано Податковим кодексом України 2010 року, проте він лише застосовує, а не визначає даний термін.

Серед науковців немає єдиної думки щодо визначення поняття «адміністрування митних платежів».

Селіванов А.О. вважає, адміністрування податків – це правовідносини з погашення податкового боргу забезпечуване відповідними державними органами, що передбачають застосування заходів владного примусу до платників податків [3].

Баранов С.О. у поняття «адміністрування митних платежів» включає повноваження державних органів в частині регулювання роботи у митній сфері, визначення завдань митних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, процес оформлення товарів на митниці, митний контроль тощо [1].

Державний контроль є найбільш ефективною складовою адміністрування, оскільки при здійсненні контролю можливе застосування заходів для своєчасного, повного нарахування та сплати митних платежів, вжиття заходів державного примусу у вигляді нарахування штрафних санкцій та пені.

Департамент адміністрування митних платежів, який є підрозділом центрального апарату ДФС України виконує функції з організації та контролю своєчасності сплати митних платежів, застосування заходів митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, контролю за визначенням митної вартості та

країни походження товарів, які переміщуються через митний кордон України, верифікації сертифікатів і декларацій про походження товару з України, організації ведення УКТ ЗЕД та інші.

Сутність адміністрування митних платежів включає контроль за нарахуванням, своєчасністю сплати митних платежів, їх примусове стягнення у випадках порушення строків сплати митних платежів, нарахування штрафних санкцій та пені, що здійснюється органами доходів і зборів України [2].

Змістовно адміністрування митних платежів включає: облік платників податків, визначення суми податкового зобов'язання платника податку до якого належить правильність класифікації товарів відповідно до УКТ ЗЕД та країни походження товару, порядок сплати митних платежів, погашення податкового боргу платників, митний контроль, накладення санкцій тощо.

Визначення митної вартості, яка виступає основою обчислення митних платежів, напряму залежить від правильності здійснення адміністрування. Впровадження чітких норм та правил визначення митної вартості товарів забезпечить ефективний контроль за їхнім дотриманням, що в свою чергу дозволить забезпечити повноту надходжень митних платежів до бюджету.

Варто відзначити, що якість роботи механізму адміністрування митних платежів значно підвищилась завдяки впровадженню сучасних методів, таких як система управління ризиками та застосування інформаційних технологій [2].

Проте проблеми пов'язані із заниженням вартості товарів, правильності визначення країни походження та ідентифікація коду при переміщенні товарів митний кордон залишається актуальними для України.

Важливим фактором, який також негативно впливає на наповнення бюджету шляхом адміністрування митних платежів є тіньова економіка. Через тінізацію економіки Україна втратила міжнародний імідж, що негативно впливає на надходження іноземних інвестицій та торгівельно-економічні стосунки з Європейськими країнами [2].

Отже, адміністрування митних платежів виступає важливою функцією держави, яку виконують органи ДФС України, від якої залежить дохідна частина Державного бюджету України та значення нашої держави на міжнародній торгівельно-економічній арені.

Державний контроль за здійсненням митної платежів є важливою складовою адміністрування, на виконання якої державі слід звертати особливу увагу.

Список використаних джерел

1. Баранов С.О. Актуальні проблеми адміністрування митних платежів в Україні: сучасний аспект // Південноукраїнський правничий часопис. 2015. №3. С. 117-119 // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/976/1/Баранов.pdf>
2. Батанова Л. О. Поняття, сутність та особливості адміністрування митних платежів: LEX PORTUS № 2. 2016 // Електронний ресурс. Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6750/Batanova_lexportus2-16.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. Селіванов А.О. Адміністрування податків: нові проблеми в адміністративному та фінансовому праві України // Право України. 2002. № 2. С. 34-38.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. О.

Гуленко Владлена Владиславівна

студентка 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВИЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ПРОЦЕСУ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

В основі якісного здійснення митної політики лежить сплата митних платежів, яка залежить від ефективності їх адміністрування, тобто організаційно-розпорядчого механізму їх нарахування та сплати. В рамках митно-тарифного регулювання митна вартість є одним з найпроблемніших елементів, тому її визначення є мало дослідженою науково-практичною проблемою у сфері митної діяльності.

Необхідність визначення дієвих напрямків удосконалення системи адміністрування митних платежів пов'язана із вагомою часткою

митних платежів у структурі надходжень до Державного бюджету України, а також низкою негативних наслідків, які спричиняє неправильне визначення митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України. Своєчасне виявлення проблемних аспектів нарахування та сплати митних платежів та правильне їх вирішення є підґрунтям успішної реалізації завдань державної митної справи і як результат покращення зовнішньоекономічної діяльності держави в цілому.

Нормативно-правове регулювання визначення митної вартості здійснюється Митним кодексом України, Податковим кодексом України та іншими нормативно-правовими актами з питань державної митної справи, ратифікованими міжнародними угодами (договорами), а також на засадах загальних принципів державної митної справи [1, с. 74]. Основне місце серед них безумовно займає «Розділ 3. Митна вартість товарів та методи її визначення» Митного кодексу України [2].

Варто зазначити, що окрім офіційного нормативного регулювання питань митної вартості в ЄС досить розповсюдженим є звичаєве право, яке полягає у практичному напрацюванні механізмів вирішення певних питань за однакових умов. Завдяки цьому, судова практика ЄС доповнює умови митного законодавства стосовно визначення митної вартості, враховуючи умови кожної конкретної угоди, навіть якщо вони не відповідають звичній торговій практиці [3, с. 72].

Визначення митної вартості виступає базою обчислення митних платежів при переміщенні товарів через митний кордон України, у зв'язку з чим правильне її встановлення відіграє визначну роль як у сфері оподаткування, так і у веденні митної статистики. Разом із тим саме при визначенні митної вартості перетинаються інтереси учасників зовнішньоекономічної діяльності, які прагнуть занизити митну вартість, та співробітників органів доходів і зборів України, які мають контролювати рівень митної вартості, не допускаючи порушень митного законодавства.

Неправильне визначення митної вартості несе за собою суттєву затримку митного оформлення внаслідок необхідності надання додаткових документів контролюючому органу; недоплату податків або їх переплату у випадку виявлення органом доходів і зборів України неправильного визначення митної вартості після пропуску

товарів; ухилення від сплати податків суб'єктами, які переміщують товар через митний кордон України; відсутність справедливого конкурентного середовища товаровиробників на внутрішньому ринку через протизаконну конкуренцію імпортерів, які занижили ціни на свої товари; скорочення лівової частки надходжень до державного бюджету у поточному бюджетному періоді тощо.

На думку Войтова С.Г., головним наслідком необ'єктивного визначення митної вартості є не стільки недотримання податкової дисципліни, скільки викривлення і нівелювання регулятивним впливом митно-тарифного регулювання, що несе пряму загрозу економічній безпеці держави, національному ринку та товаровиробнику [4, с. 3].

Зважаючи на важливість вдосконалення процедури визначення митної вартості 29 березня 2017 року Кабінет Міністрів України схвалив концепцію реформування ДФС, яку було розроблено та оприлюднено на офіційному сайті Мінфіну. Для її розробки були використано рекомендації міжнародних партнерів України, зокрема Міжнародного валютного фонду, Митно-прикордонної служби США, Міністерства фінансів США та Європейської Комісії, а також ряд міжнародних документів, зокрема митні та фіскальні стандарти ЄС (Customs and Fiscal Blueprints). Концепцією передбачено створення окремого підрозділу ДФС, який буде відповідати за реалізацію політики у сфері контролю за визначенням митної вартості та окремий підрозділ, який спеціалізуватиметься на розгляді та реагуванні на скарги підприємств щодо контролю за визначенням митної вартості [5].

Дана реформа – перший визначний крок на шляху адаптації ДФС вимогам сьогодення, зокрема з питань запровадження єдиних стандартів та алгоритмів оцінки митної вартості, постійного оновлення української Енциклопедії митної вартості на основі імплементації досвіду ЄС та США, а також встановлення нових ІТ-рішень для більш оптимізованого контролю за правильністю визначення митної вартості.

Вітчизняні підходи до оцінки митної вартості товарів не дозволяють митникам використовувати у необхідній мірі загальноприйняті міжнародні підходи, зокрема нові джерела цінової інформації, здійснення митного контролю до прибуття товарів, взаємна адміністративна допомога тощо. Велика ризикомісткість

зовнішньоторговельних операцій, що стосуються визначення митної вартості разом із пріоритетністю розвитку митної системи України відповідно до європейських і міжнародних стандартів є основною для модернізації фіскальної служби.

Отже, сучасні концепції та напрями реформування митної вартості товарів містять актуальні відповіді на виклики сучасності щодо вдосконалення процесу адміністрування митної вартості товарів, що здійснюється митницями ДФС України. Крім того, після затвердження Кабінетом Міністрів України стратегій змін, Україна стане зоною діяльності централізованої митниці з єдиними стандартами визначення митної вартості та класифікації товарів. Однак для ефективного впровадження дані нововведення мають реалізовуватись швидко, не затягуючись в еволюційний процес на десятиріччя.

Список використаних джерел

1. Веденєєв Є. Є. Особливості визначення митної вартості товарів в умовах об'єднання податкової та митної служби / Є. Є. Веденєєв // Наукові праці НДФІ. – 2014. – Вип. 2. – С. 71-79. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2014_2_9
  2. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 13.03.2012 р. № 4495-VI станом на 04.10.2018 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
  3. Руда Т.В. Європейський досвід визначення, коригування й контролю митної вартості товарів / Т.В. Руда // Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції (м. Ірпінь – м. Хмельницький, 12-19 травня 2017 року). – 2017. – С. 71-75.
  4. Войтов С.Г. Митна вартість товарів: актуальні питання визначення та контролю // С.Г. Войтов / Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України. – 2014. – С. 1-7.
  5. Концепція реформування ДФС України від 29.03.2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/дфс%20на%20сайт.pdf>
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. О.*

Зозуля Яна Сергіївна

студентка 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАНИЖЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРУ ЯК СПОСІБ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

Проблема ухилення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від сплати податків під час декларування товарів є досить актуальною як в Україні так і у світі. Оскільки митна вартість служить основою для нарахування митних платежів, вона стає об'єктом для маніпуляцій недобросовісними учасниками цих відносин, що дає їм можливість отримувати додаткові прибутки та цінові переваги над конкурентами [3, с. 15].

Згідно зі ст. 49 Митного кодексу України, **митною вартістю товарів**, які переміщуються через митний кордон України, є вартість товарів, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні, що фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари [1].

Заниження митної вартості товарів являє собою надання недостовірної інформації з метою зниження бази оподаткування або звільнення від сплати митних платежів (наприклад, у митній декларації алкогольні напої можуть бути вказані як безалкогольні напої, а значить, платити акцизний податок за алкоголь не доведеться). Таким чином, втрати Державного бюджету України від заниження митної вартості, тільки за цією товарною групою, за експертною оцінкою, у 2017 році становили близько 5 млрд. грн. (проте, це значення є відносним, так як експерти не знайшли єдиної методики обрахунку, яка б змогла оцінити всі масштаби недостовірного декларування шляхом заниження митної вартості товарів).

Заниження митної вартості товару може спричинити:

- суттєву затримку митного оформлення;
- недоплату податків (що зумовлює штрафні санкції до 100 % недоплати);
- велика кількість товарів стануть недоступними для більшості громадян країни;

– сприяє зростанню випадків корупції в інститутах державної влади.

Проблема заниження митної вартості товарів становить серйозну загрозу економічним інтересам держави. Згідно з оцінками експертів, вартісні правопорушення можуть призвести до зменшення податкових надходжень до бюджету приблизно біля 50%.

Однак бюджетні втрати держави не є єдиними негативними наслідками даного економічного правопорушення. Недостовірне декларування митної вартості товарів має згубний вплив на конкурентоспроможність країни, підриваючи тим самим ринковий принцип справедливої конкуренції. В результаті декларування товарів за заниженими цінами на внутрішньому ринку країни створюється дисбаланс між дешевими імпортними товарами і дорогими товарами вітчизняного виробництва [4].

З метою виявлення фактів заниження митної вартості фіскальними органами використовується метод «дзеркальної» статистики, що полягає в зіставленні даних про імпорт товарів з даними країн-партнерів про експорт тих же товарів. Дане співвідношення дозволяє розглядати кожен окремий товаропотік з боку відправника вантажу і з боку його отримувача. Розбіжність в оцінках може свідчити про порушення митного контролю та обліку [2, с. 75].

Органи доходів і зборів сьогодні працюють в найліберальнішому режимі за всі часи незалежності. Водночас постала гостра проблема визначення митної вартості товарів, що імпортуються. Фахівці Державної фіскальної служби стоять на захисті економічної безпеки країни та забезпечують максимально можливе поповнення бюджету, що є дуже важливим і необхідним завданням. Проте, їхня база даних є дещо неповна та недосконала, а також не містить відомостей про вартість деяких товарів, на підставі яких визначається митна вартість.

З метою мінімізувати випадки «штучного» заниження митної вартості товарів, на нашу думку, необхідно:

- налагодити технології попереднього інформування між органами доходів і зборів про вартість товарів які підлягають ризику;
- автоматизувати процедуру контролю митної вартості в процесі митного оформлення із застосуванням принципу вибіркового контролю;
- організувати більш тісну взаємодію органів доходів і зборів з іншими контролюючими органами;

– підвищити якість аналітичної роботи з вивчення обставин і умов на предмет наявності факторів, що впливають на «штучне» заниження цін товарів;

– модернізувати норми законодавства, які регулюють інститут митної вартості.

Конфлікт визначення митної вартості товару наразі ще слід врегулювати, і очікується, що на національному та міжнародному рівнях будуть представлені певні рекомендації стосовно даного питання. Адже використання світової практики в якості прикладу є важливим аспектом, який є кроком на шляху до вирішення конфліктів.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України: Закон від 13.03.2012 р. № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-48.
2. Дьяченко О.В. Аналіз “дзеркальних” статистичних даних зовнішньої торгівлі товарами. // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку: Зб. наук. праць. – Хмельницький: Хмельницький ун-тет управління та права, 2007. – С. 75.
3. Терещенко С. Основи митного законодавства: питання теорії та практики зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / Терещенко С. – К. : Август. 2001. – 155 с.
4. Хапілін С.А. Методологічні підходи до визначення митної вартості як бази оподаткування для обчислення митних платежів / С.А. Хапілін // Фінансове дослідження. – 2007. – № 15.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. О.

Калинич Мар'яна Іллічна

студентка 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ ПМП

Сукупність проблем у сфері профілактики правопорушень, у тому числі у сфері державної митної справи можливо вирішити лише за умови вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактики порушень митних правил. Профілактика порушень митних правил реалізується через систему адміністративно-правових заходів. Актуальність теми обґрунтовується необхідністю вирішення проблеми правового регулювання профілактики ПМП, оскільки на законодавчому рівні не закріплено норм щодо профілактики ПМП та не прописано механізму реалізації такої, що призводить до не розбіжності думок серед науковців, наслідком чого є неоднакове застосування законодавства у сфері порушень митних правил.

Виокремлюють дві рівня профілактики порушень митних правил, а саме загальносоціальну та спеціальну. Загальносоціальна профілактика ПМП включає заходи соціально-економічного, правового, ідеологічного, організаційного характеру, які спрямовані на подальший розвиток суспільства. В складі спеціальної профілактики ПМП виокремлюють: загальні заходи спеціальної профілактики порушень митних правил, а саме: застосування технічних засобів митного контролю, розвиток науки та техніки з метою запровадження всеохоплюючої комп'ютеризації; вдосконалення діяльності всіх суб'єктів профілактики порушень митних правил, а також підвищення професійної їх підготовки, правової та загальної культури та покращення соціального та фінансового забезпечення тощо; створення надійної теоретико-правової бази та ін. Індивідуальна профілактика ПМП включає заходи, дія яких спрямована на конкретну особу, її правосвідомість та дії з метою попередження вчинення такою особою потенційних порушень митних правил [4].

За допомогою цілого комплексу форм та інструментів органи доходів і зборів реалізують повноваження спрямовані на профілактику, протидію та припинення порушенням митних правил. До кола суб'єктів профілактики ПМП входять: центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, система митниць і митних постів, спеціалізованих митних установ та організацій, у тому числі система управління експертних забезпечень. Основні профілактичні функції покладено на ДФС та Департамент організації протидії митним правопорушенням, який входить до складу центрального апарату ДФС та виконує важливу місію з профілактики порушень митних правил. Проте, невизначеність у правовому статусі й компетенції щодо профілактики порушень митних правил окремих органів профілактики призводить до конкуренції або до дублювання повноважень декількох органів при вирішенні питань профілактичної діяльності. А тому, для ефективності заходів, спрямованих на профілактику порушень митних правил, викорінювання і нейтралізації причин і умов, які сприяють їх здійсненню, вкрай необхідні науково обгрунтовані рекомендації з організації діяльності і взаємодії суб'єктів профілактики таких правопорушень є створення надійної теоретико-правової бази та дієвого механізму.

Звертаємо також увагу на необхідності єдиного трактування понятійно-категоріального апарату. Значних складнощів при реалізації заходів із профілактики ПМП завдає також не закріплення на законодавчому рівні поняття «профілактика ПМП», а тому за доцільне вважаємо закріпити поняття «профілактика» на законодавчому рівні та чітко визначити змістовну частину цього поняття, що виключало б розбіжності в його визначенні [3].

Таким чином, профілактика ПМП є одним із завдань провадження у справах про порушення митних правил [2], а тому звертаємо увагу на необхідності закріплення на законодавчому рівні дієвого, а не формального механізму його реалізації. З метою розроблення та здійснення ефективної профілактики ПМП, доцільним є опираючись на закордонний досвід, взяти до уваги та зробити певні кроки у державній митній справі для вдосконалення механізму реалізації профілактики ПМП в Україні. В рамках удосконалення законодавства усунути недоліки законодавства шляхом внесення змін до Митного кодексу України та підзаконних нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 44-45. – № 46-47. – № 48. – Ст. 552.
2. Батанова Л.О. Завдання провадження у справах про порушення митних правил: проблеми реалізації та процесуального закріплення за митним законодавством України Електронний ресурс – Режим доступу – <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/1/12.pdf>
3. Прокопенко В.В. Заходи адміністративного попередження, які застосовуються митними органами Електронний ресурс – Режим доступу – <https://www.sworld.com.ua/simpoz2/35.pdf>
4. Романенко І.М. Види профілактики порушень митних правил. Електронний ресурс – Режим доступу – <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/3044/%D0#chapter>
Науковий керівник: к.ю.н. доцент Батанова Л. О.

Клінацька Ірина Анатоліївна

студентка 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

Адміністративні правопорушення, що є протиправними, навмисними (умисними чи необережними) чи то діяння, чи то бездіяльність, що посягають (становлять загрозу) на законодавчо встановлений порядок ввезення або вивезення товарів (продукції), транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, надання їх ОДЗ для проведення ними організаційних і контрольних заходів, та проведення операцій з такою продукцією, і за які МК України настає адміністративна відповідальність вважається порушенням митних правил (ПМП).

Зазначимо, що у МК України містяться види ПМП та відповідальність, що може наставати у разі їх недотримання. Одним із них є ухилення від сплати митних платежів (МП), а саме згідно ст. 485 МКУ – дії, які направлені на неправомірне (незаконне) звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру, а

також інші протиправні діяння, що спрямовані на ухилення від сплати митних платежів (МП) [1].

Митними платежами (МП) вважаються грошові кошти, які стягуються ОДЗ із фізичних осіб та юридичних осіб, які ввозять чи вивозять товари (продукцію) і транспортні засоби через митний кордон України. Ними є мито, акцизний податок (АП), податок на додану вартість (ПДВ) із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [2, с. 24].

Під ухиленням від сплати МП можемо розуміти суспільно небезпечні шкідливі умисні дії, що передбачають повну або часткову несплату мита, АП чи ПДВ в законодавчо установлений термін [2, с. 24-26].

Виходячи із змісту ст. 485 МКУ, об'єктивна сторона даного порушення – в наступному:

- написання в митній декларації неточних даних з приводу суттєвих умов зовнішньоекономічного контракту, кількісно-вагових характеристик, країни, у якій продукція була вироблена або піддана достатній переробці, відправника і одержувача продукції, неточних даних, які є необхідними для того, щоб визначити код товару відповідно з Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності та його митну вартість;

- надання документів ОДЗ із відповідними неточними даними;
- несплата мита, АП, ПДВ у законодавчо встановлений строк;
- ін. протизаконні умисні діяння й використання продукції, стосовно якої надано пільги щодо сплати МП (мита, АП, ПДВ), в інших цілях, ніж ті, у зв'язку з якими було надано такі пільги.

Безумовно, обов'язковою ознакою є наявність мети – неправомірне звільнення від сплати МП (мита, АП, ПДВ) або ж бажання зменшити їх розмір.

Ст. 212 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за навмисне ухилення від сплати податків, зборів, тобто тих платежів, які є обов'язковими, і які входять в систему податків, якщо це власне призвело до того, що кошти не надійшли до державного бюджету, місцевих бюджетів чи цільових фондів держави у значних розмірах. До того ж, наявний спеціальний суб'єкт злочину. Ним є службова особа підприємства (установи чи організації, немає значення яка форма власності); фізична особа-

підприємець; будь-яка інша особа, на яку покладений обов'язок сплатити той чи інший платіж (у т.ч. МП) [3].

Таким чином, у ст. 212 ККУ неконкретизовані способи ухилення із визначенням мети злочину – бажання ухилитися від сплати обов'язкових платежів, на відміну від вище згаданої ст. 485 МКУ, що більш детально конкретизує склад цього правопорушення, і є достатньою для захисту державних фіскальних інтересів у митній справі [2, с. 25].

Також відповідними статтями вказуються санкції у разі вчинення порушень. Так, ст. 485 МКУ передбачено накладення штрафу в розмірі 300 % несплаченої суми МП. Кримінальна відповідальність за ст. 212 ККУ настає у вигляді штрафу від 1000 до 2000 нмдг або ж заборона обіймати зайняття певною діяльністю чи певних посад строком до 3 років. До того ж цією статтею передбачені кваліфікуючі ознаки даного злочину, зокрема, якщо діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб; якщо це власне призвело до того, що кошти не надійшли до державного бюджету, місцевих бюджетів чи цільових фондів держави у великих розмірах; діяння, вчинене особою, яка була раніше судима за ухилення від сплати обов'язкових платежів (у т.ч. мита, АП, ПДВ).

Отже, за МКУ передбачається адміністративна відповідальність у разі вчинення одного з діянь щодо ухилення від сплати мита, АП та ПДВ. Щодо ККУ – то досить правильним було б конкретизувати самі способи ухилення від сплати обов'язкових платежів, у тому числі й мита, АП, ПДВ, за які б для винних у ПМП осіб наставала кримінальна відповідальність.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
2. Копцева Л.О. Відповідальність за ухилення від сплати митних платежів // Актуальні проблеми правового регулювання в сфері реалізації сучасної митної політики держави: матеріали Міжнародного наукового симпозіуму курсантів, студентів та молодих вчених, Академія митної служби України 27-28 березня 2009 р. / Дніпропетровськ, 2009. С. 24-26.

3. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. О.

Леусенко Ірина Василівна

аспірантка 3-го року навчання заочної форми
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЖЕРЕЛА ЗАБРУДНЕННЯ МОРСЬКОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Мета дослідження:

- визначити основні джерела забруднення морського простору України,
- запропонувати подальші шляхи вдосконалення політики охорони морських просторів.

Для досягнення поставленої мети дослідження перед нами стоїть вирішення таких задач:

- визначити проблеми сучасного стану забруднення морського простору України та основні джерела забруднення морського простору;
- запропонувати подальші напрями розвитку політики охорони морських просторів.

Проблематика. У зв'язку зі швидким промисловим ростом морська екосистема набула великі проблеми, що пов'язані із викидами та їх наслідками для морського простору. Щорічно, в море попадає мільйони тонн сміття та відходів. У океанах у результаті такої діяльності з'являється сміттєві плями.

Проблемою є те, що необхідно здійснювати охорону морського середовища в умовах його постійної експлуатації. У наш час спостерігається тенденція шаленого зсуву в бік інтенсивної експлуатації морського простору та його безперервного забруднення. Попередження і протидія забруднення морських просторів України є майже тільки на декларативному рівні, а практичні дії та рішення

являють собою лише запізнiлу реакцію на теперiшню глибоку проблему.

Одним iз напрямкiв протидiї забруднення морських просторiв України є визначення джерел забруднення морських просторiв та належне поводження з цими джерелами. Їм у науцi придiляється достатня увага, тому що їх знання може запобiгти забрудненню морського простору України. З цiєї позицiї я хочу розглянути саме джерела забруднення морських просторiв України, запропонувати подальшi шляхи вдосконалення полiтики охорони морських просторiв.

Виклад основного матерiалу. Джерела забруднення морського простору України рiзноманiтнi. Це пов'язано з численною дiяльнiстю людини.

В.А. Кисельов видiляє джерела, в залежностi вiд характеру людської дiяльностi: скидання комунальних стiчних вод, промислових i сiльськогосподарських вiдходiв, навмиснi скиди забруднювачiв, що утворюються на судах, дiяльнiсть з розвiдки та розробки корисних копалин на морському днi, поховання радiоактивних вiдходiв, що утворюються при використаннi ядерної енергiї в мирних цiлях, використання океанiв у вiйськових цiлях [1, с. 8].

Якщо звернутися до Конвенцiї ООН з морського права, то можна побачити, що вона видiляє наступнi джерела забруднення морського середовища: забруднення, якi перебувають на суходолi (ст. 207); забруднення, викликане дiяльнiстю на морському днi в межах нацiональної юрисдикцiї (ст. 208); забруднення, викликане дiяльнiстю в мiжнародному районi морського дна (ст. 209); забруднення, що викликається похованням (ст. 210); забруднення з суден (ст. 211); забруднення з атмосфери або через неї (ст. 212) [2].

Джерелами забруднення морських просторiв України з суден є:

1) Скидання забруднених нафтою вод, 2) Аварiї, 3) Випадковий витiк палива при завантаженнi в термiналi, 4) Стiчнi води, що скидаються iз суден, 5) Смиття та iншi твердi вiдходи з суден, 6) Баластова вода, що скидається з суден. 7) Вихлопна система морської технiки. 8) Звукове забруднення.

Шляхи вирiшення проблеми забруднення морського простору України з суден.

- Забезпечення бiльш широкого обмiну технiчною iнформацiєю, технологiями та досвiдом мiж краiнами в результатi розробки дослiдницької програми.

- Введення більш удосконаленого рівня організації, координації та співпраці між установами, відповідальними за охорону водного середовища.
- Удосконалення планування, управління надзвичайними ситуаціями, оцінка ризиків.
- Забезпечення наявності обладнання для моніторингу та контролю за забрудненням морського середовища.
- Забезпечення своєчасних процедур очищення навколишнього середовища.
- Створення обізнаності громадян, судновласників, екіпажу судна, компаній, що займаються розвідкою нафти, інших корпоративних органів, які будуть дбати та відповідати за турботу та захист морського середовища шляхом їх навчання та перепідготовки.
- Проведення навчання з техніки безпеки через регулярні проміжки часу, з тим щоб екіпаж звик до своїх обов'язків.

Список використаних джерел

1. Кисельов В.А. Міжнародні угоди щодо запобігання забруднення морського середовища з суден. – М.: Транспорт, 1986. – С. 55.
2. Конвенція ООН з морського права. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_121270/
Науковий керівник: д.ю.н., професор Додін Є. В.

Мішегліна Крістіна Миколаївна

аспірантка кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОРСЬКА ДОКТРИНА ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ МОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Морська політика держави ґрунтується на певних особливостях, а саме: визначення та вирішення завдань, спрямованих на забезпечення національних, політичних, економічних, соціальних і військово-стратегічних інтересів в діяльності, пов'язаної з використанням морських ресурсів, а також в міжнародних відносинах. Вона повинна бути

спрямована на утвердження державності України, вихід суспільства на якісно новий рівень життя. Основними нормативними документами в сфері морської політики України є Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 року № 1307 «Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року» та Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 548-р «Про затвердження Стратегії розвитку морських портів до 2038 року».

Комплексний характер національної морської політики проявляється у тому, що вона покликана бути спрямованою на вирішення цілого спектру стратегічних завдань, до яких, зокрема, відносять:

- здійснення єдиного державного управління розвитком торгового флоту для повного і своєчасного задоволення суспільних потреб в морських перевезеннях вантажів і пасажирів; постійного збільшення валютних надходжень від перевезення експортно-імпортних вантажів та експорту транспортних послуг;

- виділення додаткових територій для впровадження великих стратегічних інвестиційних проектів з будівництва нових портів, що забезпечують вантажо-, пасажироперевезення і розширення наявної портової інфраструктури;

- удосконалення ВМС України, реалізація ними завдань, пов'язаних із забезпеченням обороноздатності і захистом економічних інтересів країни в Азово-Чорноморському басейні, інших районах;

- досягнення ефективного балансу видобутку, переробки, використання і відтворення мінеральних і біологічних ресурсів Чорного і Азовського морів за умови гарантування екологічної безпеки;

- реалізація можливостей національного морегосподарського комплексу для інтеграції України в світову економічну систему; захист інтересів України як морської держави у зовнішньополітичній та зовнішньоекономічній сферах [1, с. 35-48].

Всі ці завдання мають бути відображені у морській доктрині, як базовому програмному документі, на основі якого здійснюється формування конкретних цілей морської політики, визначення шляхів та способів їх досягнення. В даному аспекті морська доктрина впливає не лише на зміст та сутність державної морської політики, а й безпосередньо на організацію публічного адміністрування у

морській сфері, визначаючи необхідні інституційні зміни у системі органів публічної влади, трансформації у формах та методах їх діяльності. Іншими словами, морська доктрина представляє собою основу адміністративної юрисдикції держави в морських просторах. [2, с. 110-451].

Відповідно до Доктрини одним із завдань державної морської політики є забезпечення у внутрішніх водах і територіальному морі режиму судноплавства, підвищення рівня безпеки судноплавства на українських судах до міжнародних стандартів безпеки, ефективне здійснення функцій морської адміністрації [3, с. 207].

Таким чином, Доктрина визначає основні напрямки діяльності держави в морських просторах, виконання яких можливе лише шляхом прийняття відповідної нормативної бази та організації її належної реалізації державними органами виконавчої влади.

Діюча нині в Україні Морської доктрини до 2035 року була затверджена ще в далекому 2009 році і в нинішніх умовах морально застаріла. У травні 2015 року було видано Указ Президента України, яким вводилося в дію рішення Ради національної безпеки і оборони від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». У рішенні цьому, поряд зі схваленням Стратегії національної безпеки, є і такий пункт: затвердити в тримісячний термін нову редакцію Морської доктрини України.

Але, наразі, після трьох з половиною років дане завдання так і не було вирішено. Існуючий проект нової Морської доктрини України було розроблено ще у 2016 р. Національним інститутом стратегічних досліджень на основі підготовленої цією організацією аналітичної доповіді «Пріоритети державної морської політики у сфері функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України» [4], але він досі перебуває на узгодженні у профільному Міністерстві інфраструктури та інших підрозділах Кабінету Міністрів України. До того ж, даний проект вже на сьогодні морально застарів, адже не враховують суттєві зміни що відбулися у морській діяльності України, особливо на Азовському морі.

Тож прийняття нової редакції Морської доктрини України на сьогодні слід вважати одним з ключових пріоритетів формування національної морської політики, який повинен визначити прийоми та способи якими наша країна повинна відповідати на низку

суттєвих викликів у морській сфері, які постали в результаті подій 2014 р.

Список використаних джерел

1. Голубев В.П. Современное определение территориального моря // Юридический вестник. – 1914. – № 7-8. – С. 35-48.
  2. III Конференция ООН по морскому праву / Е.В. Додин, С.А. Кузнецов, Т.В. Аверочкина, Д.А. Никиша. – О.: Феникс, 2011. – С. 110-451.
  3. Щипцов О.А. Основи державної морської політики: навч. посіб. / О.А. Щипцов. – К.: 2002. – 207 с.
  4. Пріоритети державної морської політики у сфері функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України: аналіт. доп. / О.В. Собкевич, К.М. Михайличенко, А.В. Шевченко, В.М. Русан, С.В. Белашов. К.: НІСД, 2016. – 72 с. http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Sea_Politic_corrected-6cafc.pdf.
- Науковий керівник: д.ю.н., професор Кормич Б. А.*

Хоружа Вероніка Валентинівна

студентка 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРЕФЕРЕНЦІЇ ПРИ ВИБОРІ КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ

Вагому роль для призначення режиму митного оподаткування, а також інших засобів митно-тарифного регулювання відіграє «країна походження». Правильне визначення країни походження товару гарантує захист національних прав та інтересів, адже саме завдяки цьому реалізується можливість визначення «шкідливих» для економіки країн товарів, покращення захищеності національних товаровиробників, наприклад, від демпінгового, субсидованого імпорту тощо.

Визначити країну походження – це немовби визначити «громадянство» товарів, що відіграє важливу роль у міждержавних відносинах. Зокрема, шляхом визначення країни походження держави-учасниці міжнародних угод мають змогу застосувати одна

до одної певні пільги чи вжити заходів дискримінації проти окремих груп товарів [1, 180]. І саме ці «дії» являють собою нетарифні засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Митні преференції або ж митні пільги, відповідно до ст. 281 Митного кодексу України, передбачають:

- звільнення від оподаткування ввізним митом;
- зниження ставок ввізного мита;
- встановлення тарифних квот.

Застосування таких привілеїв, відповідно до чинного законодавства, можливо у відношення ставок Митного тарифу України та для ввезення товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори [2].

Саме міжнародні угоди стають основою надання митних преференцій. Відповідно до Закону України «Про міжнародні договори», міжнародний договір України – це договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору [3].

Діючі міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства [4].

Одним із найсучасніших договорів у сфері надання митних преференцій виступає Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою (далі – Угода), яка формує правові засади режиму вільної торгівлі між нашою країною та однією з найбільших у світі індустріалізованих демократичних держав. Закон про ратифікацію Україною був прийнятий 14.03.2017 року, а сама Угода – 11.06.2016 р.

Положення вищезазначеного нормативно-правового акту сприятимуть отриманню українським бізнесом переваг, шляхом використання можливості безмитного доступу до нового ринку. Крім того, це відкриє нові горизонти для імпорту сировини та передових технологій, що стимулюватиме економічне зростання нашої країни.

Завдяки прийняттю Угоди для України відкриється безмитний доступ до дев'яноста восьми відсотків канадського ринку, як в сфері сільськогосподарської продукції, так і в сфері промислових товарів. Однак в даному нормативно-правовому акті містяться й винятки:

- В межах глобальних квот Канади передбачені нульові ставки мита для всіх видів сільськогосподарської продукції, окрім сто восьмої тарифної лінії. До даної тарифної лінії відносяться, зокрема, птиця (в тому числі заморожена, пташиний жир), молочні продукти (молоко, вершки, йогурт, вершкове масло), яйця і яєчні продукти, сири та цукор;

- В сфері промислової продукції існує лише один виняток, це – легкові автомобілі. До цієї категорії товарів Угода встановлює поступове зниження ставки мита до 0% протягом семи років з моменту прийняття даного нормативно – правового акту.

Максимальні преференції від анулювання мит отримають українські виробники одягу – передбачається скасування мита в розмірі 17,2%, виробники взуття – 9,7 %, представники машинобудівної галузі – 5,6 %, хімічної галузі – 4,5%, а також аграрії – 4,5 % для овочів та фруктів.

Після набрання чинності Угоди, Україною передбачається скасування мита лише для 72% товарів та продукції, країною походження яких є Канада. Для інших 28% – встановлюється перехідний період від 3,5 до 7 років, протягом яких поступово буде скасовуватись мито. Крім того, даним нормативно-правовим актом ознаменовано часткову лібералізацію у відношенні цінних для України сільськогосподарських товарів, а також тарифні квоти на певні товари (наприклад, на свинину) [5].

Таким чином, митні преференції – це засіб державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що полягає у звільненні від оподаткування ввізним митом, зниження ставок ввізного мита або встановлення тарифних квот відповідно до законодавства України відносно товарів, що ввозяться на митну територію України та походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори.

Укладення міждержавних угод щодо надання преференцій є однією з важливих складових формування, становлення та розвитку економіки української держави.

Список використаних джерел

1. Кузьміна М. С. Актуальні питання визначення країни походження товарів / М. С. Кузьміна // Митна політика та актуальні проблеми економічної безпеки України на сучасному етапі : тези III міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ : АМСУ. – 2010. – Т. 1. – С. 180–181.
2. Митний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 45-45. – Ст. 552 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
3. Про Міжнародні договори: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 50. – Ст. 540 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
4. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Про ратифікацію Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2017. – № 15. – Ст. 184 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1917-19#n2>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Батанова Л. Ю.

СЕКЦІЯ 4.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ КОНСТИТУЦІОНАЛІСТИКИ

Pavlenko Viktoriia

3rd year Student of the Law College
National University "Odesa Law Academy"

CONSTITUTIONAL BASIS OF FREEDOM OF CONSCIENCE AND RELIGIOUS VERIFICATION

As a form of social consciousness, religion is closely connected with the law. This relationship exists both at the level of religious-legal regulatory systems, and at the level of the formation of the national will and its consolidation in the system of legislation governing the activities of the church (religious organizations) in society. In modern social sciences, religious studies, and legal literature, the problem of the freedom of conscience has theoretical and practical aspects.

The content of the "freedom of conscience" is the right of citizens to be recognized by any religion or not to be recognized by anyone, to send religious worship or to adhere to an atheistic world view. And freedom of conscience is a concrete manifestation of human freedom in society. Freedom of conscience should be considered as a legal phenomenon in the context of all other rights and freedoms that are part of a person's legal status [1]. The main content of a person's legal status is its rights and legal guarantees, duties and responsibility for their performance. Therefore, freedom of conscience as a social value is complemented by its legal characteristic. One of the important conditions for building a democratic society is the human right to freedom of choice of world view, which is usually interpreted as the right to freedom of conscience.

The main principles of freedom of conscience are:

- 1) human rights to profess any religion or not to profess oneself and to be a non-religious person;
- 2) religious and atheistic organizations should be separated from the state;

3) In a democratic state, a school should not include the courses of God's law and atheism as obligatory disciplines;

4) The state is not obliged to finance the activities of both religious and atheistic structures.

In other countries, freedom of religion is formally declared, but at the same time there are privileged religions and religious movements: in Arab countries it is Islam, Latin American and Western European – Catholicism, in Greece – Orthodoxy, etc. Mechanisms of constitutional consolidation and legal regulation of the principle of freedom of conscience not true in these countries.

In Ukraine, freedom of conscience is a constitutional principle, a rule of state law: every citizen has the right and opportunity to freely determine his attitude to religion, that is, to recognize any religion or to be an atheist. Freedom of conscience is protected by civil, criminal, administrative and family law; the issue of ensuring freedom of conscience is contained in the laws on labor, education of people and other legislative acts.

Religious organizations are free in their canonical and non-religious activities. Since the registration of the charter, a religious organization has acquired the rights of a legal entity.

Article 35 of the Constitution of Ukraine establishes the separation of church and state. The circumstances are as follows: firstly, this is a decisive prerequisite for achieving legal equality in the religious sphere, eliminating discrimination against believers or non-believers; secondly, the removal of religion from the sphere of state and legal life, freed from the performance of extraordinary functions of the church.

No one can be released from their obligations to the state or refuse to obey laws based on religious beliefs. The exercise of this right may be restricted by law only in the interests of protecting public order, public health and morals, or protecting the rights and freedoms of other people [3].

Attached are typical examples of violations of the Law "On Freedom of Conscience and Religious Organizations":

- construction of military units, prisons, hospitals and other state institutions of Orthodox religious buildings in the territory;
- exemption from taxation of religious organizations and their commercial enterprises, which leads to the formation of a shadow criminal business under the auspices of religious communities;
- development by government agencies of measures to implement the Law on God in the education system.

Along with article 35 and the legal institution of the freedom of conscience, constitutional norms are included:

- 1) the use by citizens of their rights and freedoms should not interfere with the interests of society and the state, the rights of other citizens;
- 2) equality of citizens regardless of their attitude to religion, their equal rights in economic, political, social and cultural life;
- 3) inseparable from the performance of duties of a citizen in connection with the exercise of rights and freedoms [2].

References

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Історія релігій в Україні: Навчальний посібник / А.М. Колодний, П.Л. Яроцький, Б.О. Лобовик та інші. – К.; Т-во "Знання", КОО, 1999. – 735 с.
3. Релігієзнавство: Курс лекцій / Толстенко С.М., 2006 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/4903/42/>
Scientific adviser: PhD, associate professor Nazarco A. T.

Ващак Владислав Анатолійович, Додонова Дар'я Миколаївна

студенти 1-го курсу магістратури факультету цивільної
та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНІ

До прийняття нової редакції закону України «Про Конституційний Суд України» (далі – КСУ) від 13.07.2017 в Україні існували дві форми звернення до КСУ: конституційне подання та конституційне звернення. Наразі в Україні зафункціонувала нова, довгоочікувана форма звернення – конституційна скарга, яка передбачена ст. 55 та ст. 151¹ Конституції України, вимоги до якої зазначені в ст.ст. 55, 56, 77 Закону «Про КСУ».

Проаналізувавши вищевказані статті, стає зрозумілим, що можливості застосування цього способу захисту є досить обмеженими: **а)** за конституційною скаргою КСУ не зобов'язаний перевіряти судові рішення на правосудність (фактично презюмується, що це вже зробила остання судова інстанція), тому КСУ перевіряє лише *на відповідність Конституції* застосований в судовому рішенні закон або його окремі норми; **б)** перед поданням скарги необхідно *вичерпати всі інші національні засоби юридичного захисту*, отримати остаточне судові рішення у справі, і лише після цього звертатися до КСУ (за аналогією процедури звернення до Європейського суду з прав людини). Із цього також випливає, що особою, яка має право подати скаргу, є *лише сторона у конкретній судовій справі*, а не будь-яка особа, яка виявила неконституційність законів, що також звужує можливість приведення законів у відповідність Конституції; **в)** з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України, його окремі положення, повинно сплинути *не більше трьох місяців* (виняток – розгляд конституційної скарги є необхідним з мотивів суспільного інтересу); **г)** конституційну скаргу може бути подано, якщо остаточне судові рішення у справі особи набрало законної сили не раніше 30.09.2016 року [1].

Незважаючи на те, що цей інститут був запроваджений ще в 2017-му, однак реальний розгляд скарг став можливим лише після прийняття Регламенту КСУ від 22.02.2018, а також наступного сформування колегій і сенатів Суду, які й розглядатимуть ці скарги. Згідно з інформацією, розміщеною на сайті КСУ, станом на 18 жовтня 2018 року було подано 563 конституційні скарги, з них лише 127 пройшли формальну вимогу на відповідність Закону, решта були повернуті заявникам із відповідними роз'ясненнями. Із тих скарг, які пройшли перевірку, по 116 скаргам було винесено рішення про відмову у відкритті провадження. Від початку 2018 року на розгляді у КСУ перебуває 11 справ за конституційними скаргами, і всі від фізичних осіб [2]. Очевидно, що значну кількість конституційних скарг Секретаріат повернув через типові помилки, яких допускаються заявники. У зв'язку з цим, в КСУ склали перелік цих помилок: заявник намагається оскаржити рішення суду в КСУ, що є неможливим; конституційна скарга написана недержавною мовою; скарги від юридичних осіб не підписані уповноваженою

особою, до них не долучені установчі документи цих юросіб; подана не засвідчена в установленому порядку судом копія остаточного рішення суду, що його ухвалив; відсутні конкретні положення (пункти, статті, частини) закону, що оскаржуються; остаточне судове рішення, на яке міститься посилання в скарзі, набуло чинності раніше 30.09.2016 тощо [3].

Цікавим питанням є також правова природа рішень за конституційними скаргами. Оскільки Україна відноситься до романо-германської правової сім'ї, де основним джерелом права є саме нормативно-правовий акт, а не прецедент, то чи можуть такі рішення все ж набувати ознак прецеденту? На підтвердження цієї позиції виступають ч.5 ст.88, ст.91, ст.92 Закону «Про КСУ», які зазначають, що рішення чи висновок Суду є остаточним і не може бути оскарженим; закони, їх окремі положення, визнані КСУ неконституційними, втрачають чинність з моменту прийняття відповідного рішення; Суд може розвивати, доповнювати або змінювати свою юридичну позицію, викладену в рішеннях, висновках [1]. Тобто якщо КСУ визнав своїм рішенням закон або його окремі положення неконституційними, то в майбутній своїй правотворчості Верховна Рада України, Президент України, інші державні органи обов'язково повинні керуватися зазначеним рішенням суду і не можуть проігнорувати це рішення, повторно прийнявши, підписавши або використавши неконституційний закон.

Важливою є також тема реалізації прийнятих КСУ рішень. До 2017 р. існувала значна проблема з виконанням рішень КСУ, однак в новому законі «Про КСУ» вже передбачений порядок виконання цих рішень, за яким Суд у рішенні, може встановити порядок і строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення; Суд може вимагати від відповідних органів письмове підтвердження виконання рішення [1].

А ч.4 ст.382 Кримінально кодексу України встановлює відповідальність за умисне невиконання службовою особою рішення КСУ. Залишається лише сподіватись на відсутність бездіяльності КСУ в цьому плані та відсутність ігнорування приписів КСУ вищими органами державної влади, відповідальними за виконання рішень.

Таким чином, вважається, що запровадження даного інституту є важливим кроком у побудові дійсно конституційної держави. Однак, на жаль, більшість конституційних скарг нині повертаються через

недотримання простих вимог закону, тому є необхідність усунути необізнаність громадян шляхом проведення інформаційних кампаній, запуску роз'яснювальних роликів та соціальної реклами на телебаченні тощо. Крім цього, скористатися правом подання конституційної скарги слід надати всім громадянам, які виявлять неконституційність законів у матеріальному аспекті (не беручи до уваги не завжди конституційну процедуру прийняття законів), а не лише учасникам судового процесу, задля забезпечення конституційності законів в повному обсязі. Очевидно, що ця можливість не ускладнить роботу КСУ, бо всі заяви і так проходять попередню перевірку Секретаріатом, тому це навпаки зробить нашу державу більш правовою. Слід відмітити також і певні позитивні зрушення, а саме: наявність механізму виконання рішень КСУ (який, на жаль, поки ще не перевірений на практиці) та певну квазіпрецедентність рішень КСУ.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
2. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csu.gov.ua>.
3. Українське право. – Даниїл Шаров: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainepravo.com>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Олькіна О. В.

Іванкова Вікторія Олексіївна

студентка 2-го курсу магістратури центру підготовки магістрів
публічної служби та професійних суддів
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТРАНСФОРМАЦІЯ УРЯДУ ПОЛЬЩІ

Необхідність модернізації української держави є предметом постійних дискусій серед українських політиків, державних діячів і

вчених, свідчить про актуальність даної проблеми. Розглядаючи модернізацію як "комплексний процес системних змін держави", "що приводить державу відповідно до наявних в сучасному світі досягнень державного будівництва", важливо творчо використовувати зарубіжний досвід, що може полегшити і зробити швидше процес змін. Наприклад, аналіз показує, що багато в чому ми повторюємо польський шлях становлення і модернізації держави, тому вивчення процесу реформ публічної адміністрації в Польщі є актуальним в Україні. Зокрема, важливо проаналізувати трансформацію центрального органу виконавчої влади в цій державі з точки зору його формування, взаємозв'язку з політичними силами, парламентом і Президентом.

Доцільно зауважити, що згідно з Конституцією Республіки Польща не тільки Кабінет Міністрів, а й Президент здійснюють виконавчу владу [2, ст. 10].

На першому етапі партійна нестабільність поєднувалася з високою динамікою еволюції суспільства. Швидко розвивалася партійна система Польщі (було зареєстровано понад 300 політичних партій). Трансформація системи державного управління супроводжувалася напруженими дискусіями. Істотним фактором стало внесення в квітні 1989 р. до Конституції змін, пов'язаних з формуванням уряду. Тепер ініціатором створення уряду виступав Президент, який вносив до сейму пропозицію про призначення.

На другому етапі процесу формування та функціонування кабінетів відчутно проявилася політична стабілізація. Першою причиною була зміна виборчого законодавства (збільшення виборчого порогу до 5% для партій і 8% для коаліцій і величини виборчих округів), що спрямовано на досягнення політичної стабілізації і поглиблення реформ. Негативним наслідком таких змін було відсутність представництва в парламенті тих виборців, які віддали голоси за партії, які не подолали виборчий поріг. Відповідно зросла диспропорція між дійсними симпатіями виборців і кількістю отриманих партіями мандатів [2, ст. 146, п. 1-3].

Фактором, який стабілізував політику держави була зміна правил формування парламентської коаліції. Повноваження парламенту щодо формування уряду були розширені. Результатом нового виборчого законодавства стала концентрація політичних сил для створення більшості і опозиції. Коаліція Союзу демократичних лівих

сил і селянської партії Польщі виявилася досить стабільною. На перших порах діяльності уряду В. Павлака (26 жовтня 1993-1 березня 1995) істотною була його підтримка Президентом. Але згодом проявилися протиріччя всередині коаліції, які намагалися вирішити шляхом зміни керівника уряду.

Узагальнення матеріалів про трансформації урядів Польщі підтверджує думку польських дослідників про наявність з 1989 по 2016 р. трьох фаз еволюції політичної системи Республіки Польща та тісний взаємозв'язок з цим особливостей формування та діяльності урядів. Нова фаза поки не принесла урядової стабільності. Глибинними чинниками, які впливали на створення, діяльність і відставку урядів, були звичаї та інституційна традиція, політична культура, ступінь інституціоналізації громадянського суспільства. Вимоги технічної ефективності урядів і вплив президентів держави на трансформацію урядів можна вважати допоміжними факторами.

Вступ у Європейський Союз не став у Польщі чинником посилення політичних баталій, оскільки відмінності між основними політичними силами стосувалося не напряму дій, а методів. Партійна система Польщі розвивалася від розпилення до укрупнення партій. Простежується також перехід від протистояння лівих і правих політичних сил до боротьби правих з лібералами.

Аналіз показує схожість політичної боротьби в Польщі і в Україні. Спільними їх рисами є наявність реформаторських політичних сил і боротьба між ними, а також значна роль Президента держави в цьому протистоянні. Однак Польща випереджає Україну на шляху реформ. Отже, можна припустити і в Україні переміщення політичної боротьби вправо і створення непередбачених ще коаліцій.

Список використаних джерел

1. Сурмин Ю. Необходимость, характер и содержание модернизации украинского государства / Ю. Сурмин // Вестн. НАГУ. – 2008. – № 2. – С. 5-21.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. // <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Єзеров А. А.

Клим Оксана Степанівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ

До цього часу склалася проблема нормативно-правового регулювання проведення референдумів. До 6 листопада 2012 року діяв Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 р, та він втратив чинність у зв'язку з прийняттям Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року, бо мав ряд недоліків, не регулював порядок організації місцевих референдумів і, згідно з Рішенням Конституційного Суду від 26 квітня 2018 [1], був визнаний неконституційним. До цього Рішення виникає ряд питань, адже Суд в мотивувальній частині Рішення чомусь вказує на обов'язковість виконання позицій Венеціанської Комісії, позиції якої лише мають рекомендаційний характер. І аналізуючи положення ч. 2 ст. 72 та ст. 5 Конституції України, Суд в Рішенні №6-рп/2008 зазначає, що народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні може реалізовувати на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою своє виключне право визначати та змінювати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України у порядку, який має бути визначений Конституцією і законами України [2]. Але визнавши Закон неконституційним, Суд не вирішив питання щодо нормативного регулювання, не поновив раніше діючого Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми». Таким чином створив законодавчу прогалину. Хоча практика показує, що такі випадки були. Так, в Рішенні № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 року Суд визнав закон №2222 неконституційним і зазначив, що поновлюється попередня редакція Конституції України. Аналогічно Рішенням №17-рп/2009 було відновлено попередню редакцію Закону України «Про Конституційний Суд України» [3]. Таким чином Суд

діє вибірково, хоча слід ці питання прописувати в резолютивній частині.

Але тут є одна важлива особливість, бо, як зазначає Різник С.В., чинність закону лише поновлюється у випадку визнання неконституційним закон про внесення змін з процесуальних питань [4, с. 55]. Таким чином, виходячи з вищесказаного та з того, що Рішення Суду є обов'язковими, можна стверджувати, що Закон «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» втратив чинність. Хоча Суд міг цю прогалину вирішити шляхом встановлення строків для прийняття Верховною Радою нового закону. В діяльності Суду були подібні випадки. Так, у Рішенні № 3-р/2018 Суд в резолютивній частині вказує, що ч. 6 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, визнана неконституційною, втрачає чинність через три місяці з дня ухвалення Рішення та Суд зобов'язує Верховну Раду привести нормативне регулювання неконституційної норми у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням [5].

Зарубіжні конституційні суди задля уникнення прогалин вже давно застосовують ряд способів: можуть відтермінувати офіційне опублікування рішення чи поновити раніше діючий закон (Австрія, Литва, Латвія), встановлюють строк, протягом якого законодавчий орган повинен прийняти новий закон.

Підсумовуюючи вищесказане, слід прийняти спеціальний закон, який буде регулювати питання порядку, організації проведення всеукраїнських та місцевих референдумів. Це необхідно в рамках децентралізації, територіальна громада повинна мати змогу впливати на незаконні забудови торгових центрів, ресторанів, житлових будинків та вирішувати місцеві проблеми.

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України від 16 квітня 2008 р. № 6-рп/2008 у справі за конституційним поданням Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>.
2. Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 р. № 4-р/2018 у справі за конституційним поданням 57 народних

- депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>.
3. Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2009 р. № 17-рп/2009 у справі про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>.
  4. Різник С.В. Теоретичні проблеми відновлення чинності нормативно-правових актів в результаті рішень Конституційного Суду України / С.В. Різник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. – 2014. – Вип. 25. – С. 51-55.
  5. Рішення Конституційного Суду України від 24 квітня 2018 р. № 3-р/2018 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Олькіна О. В.*

Негара Олена Віталіївна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Питання влади як такої та її використання і застосування протягом довгого періоду цікавить теоретиків та практиків. Першочергово Дж. Локк запропонував утворення такої моделі організації державної влади, що передбачала докорінне переосмислення форми держави. Сама ідея монархічної форми здавалася йому хибною, адже основним джерелом влади він вважав не державу, а народ. Дж. Локк писав, що «публічна влада за своєю природою є двоїстою», а тому виділяв лише законодавчу і виконавчу гілки. У той час Монтеск'є сприймав принцип поділу влади як невід'ємну властивість та визначальну ознаку республіканської форми держави і тому шукав

таку модель, завдяки якій можна було б максимально забезпечити стабільність державної форми. Ш.-Л. Монтеск'є розвинув ідеї Дж. Локка, додавши ще одну гілку влади – судову. Особливість поглядів Ш.-Л. Монтеск'є на «три влади» полягає у тому, що кожна з них проголошувалася самостійною і незалежною. Тим самим виключалася узурпація влади будь-якою особою або окремим органом держави.

Тому логічно, що ідея поділу влади з'явилася як реакція на зосередження влади в одних руках із метою запобігання такому зосередженню в подальшій практиці функціонування публічної влади [4, с. 40].

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [1]. Вказане положення закріплює принцип демократичної держави – поділ влади. Тому варто звернути увагу на інші численні положення, що стосуються демократичної форми держави, наприклад, на преамбулу («Верховна Рада України прагне розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу») та ст. 1 Конституції України.

Стосовно ролі поділу влади як однієї з засад демократичної держави, варто відзначити, що наявність деконцентрації влади (яку й уособлює ідея поділу влади) сприяє реалізації низки вагомих конституційних положень, зокрема ст. 5 Основного Закону. Логічно, що «ніхто не може узурпувати державну владу», якщо її втілюють декілька незалежних один від одного органів (або групи державних органів певного функціонального спрямування). Говорячи про «незалежність» представників різних гілок влади, ми маємо на увазі не фактичну відсутність будь-якого впливу їх одна на одну, а наявність гарантій невтручання однієї гілки влади у сферу діяльності іншої гілки влади. Також на необхідність деконцентрації влади звертав увагу Конституційний Суд України у рішенні від 24 червня 1999 року, де зазначено, що метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є розмежування повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади [2].

Також принцип поділу влади було згадано у Висновку Конституційного Суду України від 30 жовтня 2003 року, де

зазначено, що конституційний лад демократичної, правової держави має одним з головних принципів здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову... Організація і здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову не є самоціллю, а покликана забезпечувати права і свободи людини і громадянина [3]. Вказане положення впливає зі ст. 3 Конституції України, якою людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку визнано найвищими соціальними цінностями, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головним обов'язком держави.

Отже, проголошення поділу влади як однієї із засад її здійснення сприяє утвердженню України як демократичної правової держави.

Окрім того, неможливо не звернути увагу, що положення ч. 1 ст. 6 Конституції України має превентивний (запобіжний) характер. Так, Ю. Д. Батан пише, що «превентивна мета норми Конституції про поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову виявляється у запобіганні узурпації влади приватними особами чи організаціями та її надмірній концентрації у структурних частинах держави». Таким чином, лише закріпленням цього положення гарантується неможливість такої «концентрації» влади в «одних руках» і реалізація положення ст. 5 Конституції України [5, с. 9].

Відповідно до ч. 2 ст. 6 Конституції України, органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. З огляду на це положення також слід звернутися до ч. 2 ст. 19 Конституції України, де закріплено, що органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. З цього випливає, що при регулюванні діяльності використовується лише імперативний метод, стислий зміст якого зосереджується у тезі «дозволено все, що прямо передбачено законодавством». Лише за умови дотримання вимоги законності у діяльності органів законодавчої, виконавчої і судової гілки влади принцип поділу влади набуває свого сенсу.

Отже, з наведеного випливає, що закріплення і реалізація принципу поділу державної влади є кроком до розбудови демократичної держави. Окрім того, закріплення і реалізація принципу поділу державної влади сприяє забезпеченню прав і свобод

людини (шляхом визнання такого забезпечення головним обов'язком держави) та втіленню і, що також є важливим, непорушенню положень ст. 5 Конституції, згідно з якою право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами, забезпечує неможливість узурпації державної влади взагалі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <https://bit.ly/1z88UzE>.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень [...] : від 24.06.1999 р. № 6-рп/99. – Режим доступу: <https://bit.ly/2yMxHx1>.
3. Висновок Конституційного Суду України у справі про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», [...] : від 30.10.2003 р. № 1-в/2003. – Режим доступу: <https://bit.ly/2DmyY1Q>.
4. Батан Ю. Д. До питання про конституціоналізм як превентивний механізм права / Ю. Д. Батан // Конституція України в контексті сучасних конституційних парадигм (Х Тодиківські читання) : зб. тез наук. доп. і повідомлень Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 27-28 жовтня 2017) / За заг. ред. проф. А. П. Гетьмана. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Харків : ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. – С. 39-40. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/10598>.
5. Батан Ю. Д. Про юридичну базу реалізації превенції: чи можна вважати конституцію законом про профілактику? / Ю. Д. Батан // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2018. – № 1. – С. 7-13. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/10592>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Єзеров А. А.

Піддубняк Анна Василівна

студентка 1-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОНЛАЙН ГОЛОСУВАННЯ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Сучасні технології у тісному зв'язку з базовими принципами конституціоналізму утворюють прогресивну модель участі народу в державному житті у вигляді електронного голосування (e-voting) як найпершої та найпростішої форми електронної демократії. Під електронним голосуванням розуміють як процес здійснення голосування за допомогою електронних засобів, так і процес автоматичного підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення [1, с. 2-3].

Український досвід електронної демократії загалом та онлайн голосування зокрема досі не має змістовної історії. Серед реалізованих і дієвих проєктів можна виокремити інститут електронної петиції, як особливу форму колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування, яка подається та розглядається в порядку ст.23-1 Закону України «Про звернення громадян» [2, с. 3-4]. Стосовно ж введення електронного голосування, то Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018-2020 роки. У Концепції зазначається, що електронне голосування виборців (e-voting) – це найпростіша форма демократії, проте її реалізація містить велику кількість політичних та організаційних викликів [3, с. 1-5].

Беззаперечно, що електронне голосування і вибори за таким форматом зможуть стати дієвим інструментом у вирішенні низки існуючих виборчих проблем. По-перше, збільшення кількості голосуючих. Відомо, що з кожним роком активно приймаюча участь у виборах частина населення зменшується через недовіру до системи підрахунку голосів. Поруч з цим в Україні не створений комплекс необхідних умов особам з фізичними вадами для полегшеного прибуття і голосування на виборчих дільницях. Невідкладного вирішення потребує проблема можливості реалізації свого конституційного права

особами, які на час виборів знаходяться за межами держави. По-друге, зменшення витрат на проведення голосування, адже інвестувати доведеться у створення та оновлення програмного забезпечення, що дозволить зробити онлайн-вибори дешевшими та розподілити кошти на фінансування медицини, освіти, оборони.

Незважаючи на всі переваги електронного голосування, в Україні досі не сформована законодавча база для його проведення, що, на жаль, відстрочує його дію в часі. Тому логічним було б закріпити можливість он-лайн голосування у спеціальному Законі «Про електронне голосування» (далі-Закон), як надійному фундаменті розбудови електронної демократії. Закон повинен містити щонайменше 5 Розділів: Базові поняття, Сфера застосування, Процедура голосування, Відповідальність за порушення порядку е-голосування та Перехідні положення.

У першому розділі (Базові поняття) варто закріпити дефініцію за низкою понять: е-голосування(e-voting), електронні вибори, електронна демократія, інформаційно-комунікаційна система зв'язку, несанкціоноване втручання у процес е-голосування.

У другому розділі (Сфера застосування) зазначити, що норми за територіальною ознакою поширюються на всі види виборчих відносин на загальнодержавному, регіональному, обласному та місцевому рівнях по мірі створення відповідних інформаційно-комунікаційних систем зв'язку. Дещо порушуючи структуру викладу, необхідно вказати, що у п'ятому розділі (Перехідні положення) доцільно закріпити, що створення спеціальної інформаційно-комунікаційної мережі зв'язку покладається на Міністерство інформаційної політики України.

У третьому розділі (Процедура голосування) необхідно чітко регламентувати процедуру проведення е-голосування. По-перше, правила створення аккаунту виборців, закріплення за ним цифрового підпису. При цьому дані про суб'єктів та їх волевиявлення повинні бути зашифровані і допуск до них матимуть лише спеціально уповноважені особи, визначені Центральною виборчою комісією за погодженням з Уповноваженим ВРУ з прав людини задля реалізації і дотримання принципу відносної таємності голосування. По-друге, способи перевірки прийняття та фіксації волевиявлення виборчою комісією. По-третє, терміни зберігання отриманих виборчих даних після підрахунку голосів у разі необхідності проведення процедури

перевірки їх достовірності при підозрі несанкціонованого доступу до результатів.

У четвертому розділі (Відповідальність за порушення порядку е-голосування) закріпити умови та види відповідальності за порушення у сфері е-голосування як спеціального, так і загально-кримінального характеру. Наприклад, при спробі взлому аккаунту, призначеного для е-голосування, з ціллю порушення кінцевого результату виборів повинна наставати відповідальність у вигляді умовного позбавлення волі строком не більше, ніж на 2 роки. Також доцільним було б включення бланкетної норми Кримінального кодексу України, а саме ст.361 Незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж.

Отже, перехід на он-лайн систему голосування є майбутнім у напрямку демократизації виборчого процесу в мережі Інтернет. Проте, для вдалої імплементації такої технології необхідна злагоджена робота правників та ІТ-спеціалістів у напрямку створення нормативної бази та інформаційно-комунікаційної системи зв'язку, а запропонований проект Закону «Про електронне голосування» є одним із варіантів закріплення відповідних правовідносин.

Список використаних джерел

1. Електронне голосування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронне_голосування
2. Закон України «Про звернення громадян» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
3. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Олькіна О. В.

Сівак Володимир Михайлович
студент 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДКРИТІ ПАРТІЙНІ СПИСКИ: РОЗШИРЯТЬ ЧИ ЗВУЖАТЬ ПРАВА ВИБОРЦІВ?

Верховною Радою України VIII скликання в першому читанні було ухвалено проект Виборчого кодексу України. Це зумовлено тим що вітчизняна система законодавства у галузі виборчого права є розгалужена та дещо розбалансована. Сьогодні вибори в Україні регламентуються фактично трьома законами це Закон України «Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів» та «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів». Тому виникає потреба у систематизації та об'єднанні в один законодавчий акт, а найбільш поширеною формою такої кодифікації є кодекс.

Підтриманий народними обранцями проект вводить таке поняття як «відкриті партійні списки», стаття 334: «Вибори депутатів здійснюються на засадах пропорційної системи за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій» [1]. До цього пропорційна система, тобто де участь у виборчому процесі беруть політичні партії, була застосована 25 жовтня 2015 року на загальнодержавних місцевих виборах. Та не включала в себе мажоритарну складову у класичній вигляді. Планується запровадити таку систему і для виборів депутатів Верховної Ради України.

Кодексом вводиться і нова система територіальної організації виборів депутатів. В статті 338 закріплено

- 1) єдиний загальнодержавний виборчий округ;
- 2) виборчі регіони;
- 3) територіальні виборчі округи (у тому числі закордонний виборчий округ);
- 4) виборчі дільниці.

Кожна політична партія на з'їзді повинна затвердити загальнодержавний список кандидатів у народні депутати. 135 осіб – щонайменше, та максимально 450 кандидатів [1]. Порядок

розташування у загальнодержавному списку також затверджується на з'їзді. єдиний загальнодержавний виборчий округ.

Загальнодержавний виборчий округ в свою чергу поділяється на 27 виборчих регіонів і «регіональний список» повинен складатися із мінімум 5 осіб, які є в загальнодержавному списку. Тобто одна людина йде на вибори у двох списках загальнодержавному та регіональному.

Виборчий кодекс змінює баланс представництва регіонів у Верховній Раді [3]. Кількість депутатів які будуть представлені в парламенті від області (виборчого регіону) буде залежати не від кількості виборців, а від кількості людей які проголосували, тобто активних виборців. Враховуючи електоральну активність громадян під час виборів у різних регіонах, західноукраїнські регіони будуть представлені більше, а ніж східні області.

Очевидно, що законодавець повинен врахувати це при черговому голосуванні за цей документ. Зниження прохідного бар'єру з 5 до 4% відсотків, не може гарантувати прохід нових політичних сил, адже кожна партія повинна виставити свого кандидата у кожному із 27 виборчих регіонів. А це може зробити тільки партія що має чітку структуру та розгалужену мережу в регіонах. Із фактичною ліквідацією мажоритарної системи виборів, порушується право кандидатів у народні депутати бути обраними як самовисуванці (позапартійні).

До позитивних ініціатив що представлені в документі можна віднести гендерне представництво, у кожній регіональній п'ятірці повинні бути дві особи однієї статі.

На думку професора В. Ф. Нестеровича ухвалення Виборчого кодексу України є одним з основних напрямків вдосконалення вітчизняного виборчого законодавства. Це дозволить уніфікувати основні виборчі процедури та узгодити виборче законодавство України.

В той же час законодавець повинен врегулювати проблемні питання у проекті кодексу, для того щоб було рівне представництво регіонів та не звужувалися права виборців. Виходячи із вище зазначеного «відкриті партійні списки» – фактично звужують права громадян.

Список використаних джерел

1. Проект Виборчого кодексу України № 3112-1 від 02.10.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56671
2. Нестерович В. Ф. Проблеми та перспективи прийняття Виборчого кодексу в Україні / В. Ф. Нестерович // Всеукраїнський науковий журнал «Право і суспільство» / В. Несторович. – м. Дніпро: ВНПЗ "Дніпропетровський гуманітарний університет", 2017. – С. 24-29.
3. Відкриті списки: як виглядатиме Верховна Рада за новим Виборчим Кодексом [Електронний ресурс] // Обозреватель. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.obozrevatel.com/politics/vidkriti-spiski-yak-viglyadatime-verhovna-rada-za-novim-viborchim-kodeksom.htm>.
4. Виборча реформа очима громадськості / Громадський консорціум виборчих ініціатив. – К., 2011. – 76 с.

Науковий керівник: старший викладач Сон С. С.

Слинявчук Людмила Валеріївна

студентка 1-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВАЖЛИВІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА НАЦІЇ

Питання щодо взаємодії громадянського суспільства та держави є доволі дискусійним та суперечка щодо цього тримає достатньо довго. Проте, ми не можемо зауважити важливості цих явищ та їх впливу на розвиток як окремої країни, так і всієї світової спільноти.

Історично так склалося, що така категорія як “громадянське суспільство” відображає особливий процес розвитку суспільства, людства, який характеризується прагненням мислячих людей створити модель ідеального суспільного механізму, де б панували такі вічні цінності як свобода, справедливість, рівність, благополуччя. На сьогодні, дати єдине визначення поняттю громадянського суспільства доволі важко. Проте, можна визначити його основні ознаки.

Перш за все, це система економічних, політичних, культурних, правових, соціальних відносин між людьми, де створюється

особливий простір для розвитку соціально активних особистостей. Громадянське суспільство дає можливість реалізації та забезпеченню тих прав, в яких є необхідність, у розвитку тих сфер, які є об'єктивно обґрунтованими.

Громадянське суспільство є передумовою виникнення та втілення в життя конституціоналізму. Як стверджує Шеппелі, що історія конституціоналізму починається тоді, коли суспільство, у якого є правитель, який не бажає рахуватися з їхніми інтересами та потребами, починає чинити опір. Таким чином, можна сказати, що конституціоналізм став відповіддю на беззаконня тієї влади, яка панує у суспільстві. Тут можна стверджувати, що громадянське суспільство здатне обмежувати публічну владу, створювати умови для самовизначення, саморозвитку, самореалізації людей [1, с. 64].

Наступне те, що громадянське суспільство також є простором для свободи, дає можливість для існування такого явища. Тому, дане суспільство є вільним, має певний ступінь політичної та економічної свободи по відношенню до держави. Але говорити про повну незалежність, самостійність громадянського суспільства стосовно держави неможливо. Саме держава гарантує охорону та захист такої цінності як свобода.

Також громадянське суспільство – це демократичне суспільство, де людина є основою існування такого суспільства, його центром. Воно функціонує через людину та заради людини.

Громадянське суспільство нерозривно пов'язане з конституцією та державою. Це співвідношення розглядається в такому розумінні, якою мірою текст Конституції відповідає принципам гуманності, справедливості, демократичності, забезпеченню прав та свобод людини. Як стверджує Шаповал В.М., «у фаховому середовищі набули поширення переконачування щодо самого феномена конституції. Тому існує потреба визначити з низки питань, так або інакше пов'язане із сутністю самого феномена» [2, с. 27].

Варто зауважити про існування таких підходів:

- позитивістський підхід – передбачає наявність лише самої конституції, не звертаючи увагу на її текст.
- природно-правовий підхід – передбачає наявність у тексті конституції забезпечення прав та свобод людини, поділ влади у країні, принципи гуманності, справедливості та всі інші характерні ознаки, які притаманні правовій, соціальній, демократичній державі.

Становлення громадянського суспільства тісно пов'язане із розвитком та утвердженням нації, оскільки центром як і громадянського суспільства, так і самої нації є солідарність та довіра між людьми. Нація сприяє утворенню тих соціальних інститутів, які покликані забезпечувати права та свободи кожного. Національна єдність стимулює розвиток громадянських інституцій, громадянської свідомості. Нація є першоосновою формування громадянського суспільства, а громадянське суспільство у свою чергу сприяє консолідації нації, зокрема української.

Отже, можна сказати, що громадянське суспільство – це вільне, демократичне, правове суспільство, орієнтоване на конкретну людину, яке створює атмосферу поваги до прав, традицій та законів, на реалізацію прав людини та громадянина, яке виробляє механізм обмеження та контролю за публічною владою у державі.

Зокрема, потрібно звернути увагу на застосування цивілізаційного підходу до розуміння громадянського суспільства, при цьому використовуючи такий феномен як культуру тієї чи іншої країни. Оскільки культурне різноманіття визначає структуру та розвиток громадянського суспільства, то можна дійти висновку, що кожна цивілізація, незважаючи на зростаючий вплив глобалізації, живе своїм власним життям та реалізує закладений в ній культурний потенціал у різних сферах, зокрема і в політиці. Тому кожна суспільно-політична система має свою особливу базисну модель громадянського суспільства, яка створюється не лише за допомогою універсальних елементів, а й суто національно-культурних та історичних [3, с. 253-257].

Яскравим прикладом існування та домінування громадянського суспільства є його участь у період референдумів, виборів, здійснення повстань та втілення реформ. Можна сказати про таку закономірність, що чим більше людей, тим краще функціонує громадянське суспільство. І в такому випадку додамо про свободу, що людина не може робити те, що захоче, оскільки, якщо це суперечить вимогам суспільства, то буде протест зі сторони такого суспільства. При цьому варто брати до уваги про залежність характерних ознак громадянського суспільства від географії країни, в якому воно існує.

Важливість громадянського суспільства у розвитку держави та нації є вагома. Адже, саме таке суспільство дозволяє та сприяє

утвердженню самобутності держави, її об'єднання спільними інтересами, спільними проблемами, які будуть стимулювати вдосконалення усіх сфер життя населення, нації. Громадянське суспільство – засіб досягнення значних висот у розвитку держави і нації та першості у забезпеченні прав і свобод людини, її приватних інтересів, шляхом обмеження публічної влади та її впливу на населення.

Список використаних джерел

1. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм / А.Р. Крусян. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – С. 64.
2. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм / В.М. Шаповал. – К. : Салком : Юрінком Інтер, 2005. – С. 27.
3. Требін М. Західна модель громадянського суспільства: концептуальний підхід / М. Требін // Гілея. – 2013. – №75. – С. 253-257.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Олькіна О. В.

Трушкіна Анна Дмитрівна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Право людини на життя гарантується як Конституцією України, так і міжнародними нормативно-правовими актами і є фундаментальним, невід'ємним правом кожної особи. Воно також тісно пов'язане з правом розпоряджатися своїм життям – самостійно оцінювати ризики, приймати рішення щодо припинення свого життя тощо.

У сучасній Україні у зв'язку з науково-технічним прогресом, курсом на європейську інтеграцію та необхідністю підвищення рівня медичного обслуговування особливо гостро постає проблема легалізації евтаназії. Метою дослідження є всебічний аналіз права на евтаназію як конституційного права людини.

На законодавчому рівні заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя передбачена ч. 4 ст. 281 ЦКУ [1] та п. 2, 3 ст. 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України [2].

Евтаназія – дії чи бездіяльність, метою й наслідком яких є позбавлення смертельно хворої людини страждань шляхом завдання їй безболісної смерті. В залежності від характеру дій розрізняють активну та пасивну (негативну) евтаназію, які ще називають «методами наповненого і відкладеного шприца». Активна евтаназія полягає в здійсненні дій, що безпосередньо прискорюють смерть пацієнта. Пасивна евтаназія здійснюється шляхом невиконання дій, які мали б підтримувати життя хворого.

За наміром волі евтаназія може бути свідомою (такою, що здійснюється за прямим волевиявленням хворого), несвідомою (за неможливістю волевиявлення хворого рішення припинити його життя приймають родичі) та примусовою (виконується всупереч волі пацієнта) [3, с. 358]. Останній вид евтаназії навряд чи відрізняється від навмисного вбивства.

Застосування евтаназії слугує здійсненню одного із визначальних принципів існування права – принципу гуманізму, тому що вона є способом позбавлення людини від нестерпних страждань. І якщо фізичні страждання можуть бути зменшені й іншим способом (наприклад, використанням медичних засобів), то душевні страждання людини, яка розуміє, що їй залишилися лічені дні, відчуває страх і не може розраховувати на одужання, зменшити неможливо. В такому контексті відмову від евтаназії можна прирівняти до застосування тортур.

Необхідно зазначити, що ст. 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» визначає евтаназію у відношенні до тварин як гуманні методи умертвіння, що виключають передсмертні страждання, а ст. 17 допускає умертвіння тварин, серед іншого, для припинення їхніх страждань, якщо вони не можуть бути припинені в інший спосіб, та уточнює, що умертвіння тварин, що страждають, проводиться негайно, якщо їх страждання неможливо припинити іншим чином [4].

Отже, евтаназія з метою припинення страждань по відношенню до тварин широко застосовується, її гуманність є доказаною. При цьому тварини не можуть висловити свої думки й дати згоду на цю процедуру, а люди – можуть і дають.

По-друге, заборона евтаназії суперечить принципу забезпечення людської гідності, а отже, прямо порушує ч. 1 ст. 28 Конституції України. Ч. 2 цієї ж статті також вказує, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом [5]. На нашу думку, утримання невиліковно хворої страждаючої людини живою проти її волі можна вважати медичним дослідом, який принижує її гідність.

По-третє, евтаназія є одним із способів здійснення права людини вільно розпоряджатися своїм життям [3, с. 357], а заборона евтаназії відповідно є порушенням цього права, ігноруванням особистих думок, потреб і благополуччя людини, обмеженням її свободи. Неможливість зробити вибір на користь смерті перетворює право на життя в обов'язок жити, не залишає людині можливості відмовитися від цього права.

По-четверте, це право має бути визнане заради тієї частини суспільства, якій воно потрібне. Людина, яка з будь-яких причин є противником евтаназії, може просто не скористатися цим правом, в той час як для людини, яка має об'єктивні причини і бажання застосувати евтаназію, це право є необхідним [3, с. 357].

По-п'яте, існування евтаназії фактично поза правовим полем призводить до того, що нерозв'язаними залишаються й інші питання, наприклад, чи має місце евтаназія у випадку, коли пацієнт самостійно вимикає апарат штучного дихання? Де проходить межа між пасивною евтаназією і відмовою від медичного втручання або активною евтаназією і «гуманним вбивством»?

По-шосте, запобігання порушенням прав людини є однією з цілей сучасного правового регулювання [6, с. 26]. Однак заборона евтаназії не лише не реалізовує цю мету, а й навпаки – зумовлює наведені у доповіді порушення прав людини. Враховуючи це, необхідно юридично закріпити право на евтаназію з метою превенції порушення прав людини.

Роблячи підсумок, необхідно визначити, що право на евтаназію є життєво необхідним, природним правом людини і має бути законодавчо врегульовано. Невиліковно хворі люди повинні мати можливість позбавитися фізичних і душевних страждань і піти з життя гідно. Поки що закон це забороняє, перетворюючи право на життя для цих людей на обов'язок жити і позбавляючи їх вільного вибору, можливості розпоряджатися власним життям. Заборона

евтаназії порушує одразу декілька основних конституційних прав і тому має бути ліквідована.

Право на смерть як невід'ємне й фундаментальне право кожної людини поряд з правом на життя, свободу, гідність, особисту недоторканість має бути закріплено в Конституції України. Через нерозривний зв'язок права на смерть з правом на життя вважаємо за потрібне внести це право до статті 27. Пропонуємо приблизний текст ч. 3 ст. 27 Конституції України: «Право на життя включає в себе право розпоряджатися своїм життям і, як наслідок, право на смерть».

Умови, особливості, коло суб'єктів та детальний процес здійснення процедури евтаназії мають бути додані до Основ законодавства України про охорону здоров'я. Відповідні зміни також мають бути внесені до Цивільного Кодексу України.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 17.10.2018)
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення 17.10.2018).
3. Віткова В. С. Право на медичну допомогу та право на смерть (евтаназію). *Юридичний вісник*. 2014. №6. С. 356–361
4. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. №3447-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15> (дата звернення 17.10.2018).
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 17.10.2018).
6. Батан Ю. Д. До питання про місце превенції у правовому регулюванні // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. № 10. С. 25–31.
Науковий керівник: к.ю.н., асистент Віткова В. С.

Шкільнюк Анастасія Дмитрівна

студентка 4-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОРИСТАННЯ
ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЛЬНОСТІ
З ТОЧКИ ЗОРУ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ
ОСОБИСТОГО ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ**

Наразі права людини і громадянина знаходяться у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців і практиків, зокрема проблематикою захисту персональних даних займаються В. Брижко, А. Головченко, П. Діхтієвський, П. Макушев, В. Марченко, А. Пазюк та інші, однак захист персональних даних при проведенні оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності правоохоронними органами залишається неврегульованим у повній мірі, про що, зокрема, переконливо свідчить подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Конституційного Суду України щодо конституційності статті Закону України «Про національну поліцію», що стосується доступу правоохоронців до особистого та сімейного життя людини [1].

Враховуючи європейський вектор розвитку України, омбудсмен у якості переконливих аргументів щодо необхідності деталізації порядку обробки персональних даних наводить практику Європейського суду з прав людини та законодавство країн ЄС.

Якщо нормами кримінального процесуального законодавства передбачений чіткий порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то щодо збирання та зберігання, наприклад, дактилокарток, біологічних матеріалів чи зразків ДНК, детально регламентованих рекомендацій та вказівок не вбачається [2]. Звичайно, втручання в особисте та сімейне життя, проведення різних операцій з персональними даними особи не мають проводитися безпідставно, а лише з мотивів захисту національної безпеки та захисту й забезпечення прав людини і громадянина, а також за вмотивованим рішенням суду. Якщо виникає необхідність, кожен громадянин може вільно звертатися до органів державної влади,

місцевого самоврядування, установ і організацій з запитом щодо ознайомлення з відомостями про себе, що не становлять державну або захищену законом таємницю [3]. Таким чином, законодавець запобігає збиранню та зберіганню хибної інформації про громадян, а також надає можливість ознайомлюватись із переліком даних, що надавались цими суб'єктами у відповідь на звернення інших органів, у тому числі правоохоронних.

Будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути ідентифікована, визначені законодавцем як персональні дані [4].

У зв'язку з тим, що захист основоположних прав і свобод людини щодо обробки персональних даних безпосередньо впливає на авторитет держави, здатність реалізовувати ефективну внутрішню і зовнішню політику в галузі прав людини, в липні 2010 року Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (далі – Конвенція) та Додатковий протокол до неї.

Стаття 5 Конвенції передбачає, що дані, які автоматизовано оброблюються, мають: отримуватись та оброблюватись сумлінно та законно; зберігатись для визначених і законних цілей та не використовуватись в спосіб, не сумісний із цими цілями; бути адекватними, ненадмірними стосовно цілей, для яких вони зберігаються; бути точними та в разі необхідності оновлюватись; зберігатись у формі, яка дозволяє ідентифікацію суб'єктів даних не довше, ніж це необхідно для мети, для якої такі дані зберігаються [5].

Для того, щоб втручання правоохоронних органів до особистого чи сімейного життя було правомірним, немає необхідності у прийнятті нового законодавчого акту. Було б доцільним внести зміни до існуючих профільних законів та скласти Типові інструкції про збирання, зберігання та використання персональних даних правоохоронними органами. Оскільки держава наразі перебуває у стані реформування, це б попередило численні внесення змін до законів, а відповідно – надмірного перевантаження нормативно-правового масиву, що в свою чергу ускладнює пошук, розуміння та застосування положень чинного законодавства. Запровадження Типових відомчих інструкцій покликане більш детально регламентувати кожную дію правоохоронних органів, а також визначити відповідальних осіб та порядок притягнення до відповідальності за порушення законодавства

у сфері захисту персональних даних, чого наразі і не вистачає нормативній базі.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 18.09.2018).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 18.09.2018)
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 18.09.2018).
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення 18.09.2018)
5. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 29.01.1981 №994_326. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_326 (дата звернення 19.09.2018)

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Віткова В. С.

СЕКЦІЯ 5.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ, ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Балан Вікторія Вікторівна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ПРИЙНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕДУРНОГО КОДЕКСУ

В сучасних умовах розвитку нашої держави соціальні, економічні та політичні зміни, що відбулися останнім часом кардинально впливають на розвиток права у цілому і викликають необхідність оновлення фундаментальних правових інститутів. Питання, пов'язані зі становленням держави в умовах практичної відсутності необхідного для налагодження ефективного державного управління досвіду, кардинальною зміною ідеологічних установок, зобов'язань нашої держави перед європейським і світовим співтовариством, викликали суттєву активізацію нормотворчої діяльності. Проте, на жаль, з 2012 року зупинився процес розробки Адміністративно-процедурного кодексу, який би чітко врегулював адміністративну процедуру та заповнив суттєву прогалину вітчизняного адміністративно-процесуального права.

В зв'язку з вищевикладеним проаналізуємо перспективи прийняття Адміністративно-процедурного кодексу в Україні.

Варто зазначити, що спроби прийняти Адміністративно-процедурний кодекс вже були раніше. Остання спроба датується груднем 2012 року, коли було розроблено проект Адміністративно-процедурного кодексу, але 12 грудня 2012 року даний проект було відкликано. На мою думку, відкликання даного проекту було неправильним, оскільки так і залишилось невирішеним питання регулювання адміністративних процедур, обмежившись лише

деякими Законами («Про звернення громадян», «Про адміністративні послуги) та підзаконними актами.

Як вказується в Преамбулі проекту Адміністративно-процедурного кодексу даний кодекс з метою утвердження і реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, забезпечення їх гарантій і захисту визначає порядок діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб щодо забезпечення справедливого, об'єктивного та своєчасного розгляду адміністративних справ відповідно до принципів належного урядування [2].

На мою думку, вже з Преамбули кодексу цілком зрозуміло, що на сьогодні питання відносин між публічною адміністрацією та іншими суб'єктами залишились неврегульованими.

На думку вітчизняних науковців необхідність прийняття Адміністративно-процедурного кодексу як основоположного законодавчого акта, що забезпечуватиме діяльність органів публічної адміністрації. Саме тому, проект Адміністративно-процесуального кодексу має стати основоположним актом для зміни відносин публічної адміністрації з приватними особами [2, с. 175].

В контексті вищезазначеного, для прикладу, положення чинного закону України «Про звернення громадян», з огляду на наявність окремих елементів врегулювання адміністративної процедури, без сумніву, відіграли позитивну роль для належного функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, однак вони не відповідають потребам суспільства, яке хоче, щоб публічна адміністрація функціонувала ефективно та належно забезпечувала реалізацію та захист прав громадян [2, с. 176].

Крім того, виходячи з самої мети та призначення Адміністративно-процедурного кодексу, позитивним результатом його ухвалення стане власне детальне регулювання процедури вирішення адміністративних справ. Зокрема, проект Кодексу передбачає усі аспекти підготовки справи до вирішення, починаючи від порядку подання заяви та її реєстрації, витребування документів, отримання погоджень і висновків, заслуховування учасників тощо, і закінчуючи вимогами щодо оформлення адміністративного акта і його доведення до відома осіб, яких адміністративний акт стосується [3, с. 110].

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що в цілому прийняття Адміністративно-процедурного кодексу буде сприяти повнішому задоволенню прав і свобод людини та громадянина в нашій державі [4]. Тому, вважаю, що в ході адміністративної реформи необхідно прийняти даний акт.

Список використаних джерел

1. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України № 11472 від 03.12.2012. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44893.
2. Школик А. Закон України "Про звернення громадян" та проект Адміністративно-процедурного кодексу: основні відмінності / А. Школик // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Вип.53. – С. 171-176.
3. Томлін-Татаренко В. Б. Правомірність та ефективність публічної адміністрації: поняття адміністративної процедури / В. Б. Томлін-Татаренко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Державне управління. – 2014. – Т. 235, Вип. 223. – С. 107-112.
4. Развадовський В.Й., Голосніченко І.П., Голосніченко Д.І. Адміністративно-процедурний кодекс – необхідна правова основа надання державних послуг поліцією. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2016. 1/2 (29/30). URL: visnyk-psp.kpi.ua/article/download/119164/113806.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козачук Д. А.

Балан Вікторія Вікторівна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах, актуальність дослідження фінансового контролю обумовлена тим, що розробка та практична реалізація державних програм розвитку та оновлення законодавства в сфері

регулювання економічної сфери життя нашої держави потребує формування дієвої системи фінансового контролю в країні. Об'єктивність та достовірність інформації, подана даною системою, обумовлює ефективність прийняття управлінських рішень, таким чином забезпечує фінансово-економічний достаток суспільства. Нині для оздоровлення вітчизняної фінансової сфери та забезпечення збалансованості є основними цілями державної політики у забезпеченні економічної безпеки держави важливим є пошук ефективних інструментів, наявність яких дозволила б забезпечити економічну безпеку України. В зв'язку з вищезазначеними обставинами особливо актуальним постає реформування системи органів фінансового контролю.

Описуючи систему органів фінансового контролю, слід зазначити, що сьогодні при здійсненні фінансового контролю задіяна ціла система органів з відповідною компетенцією. Згідно з цими умовами дані органи можуть бути класифіковані відповідно до таких критеріїв:

1) за рівнем: а) загальнодержавні: Верховна Рада України, Президент України; Кабінет Міністрів України; б) місцева влада;

2) за інститутами: податкові; контрольно-аудиторські, органи державного казначейства; фінансові установи тощо;

3) за компетенцією: загальна компетенція (для якої здійснення фінансового контролю не є основною діяльністю); спеціальна компетенція (спеціально створена для діяльності у сфері фінансового контролю) [2].

На нашу думку, така кількість органів фінансового контролю є надзвичайно великою, і вони значною мірою дублюють повноваження один одного, тому було б доцільно видозмінити систему органів фінансового контролю. Загалом ми розглянемо повноваження вищезгаданих органів фінансового контролю. Якщо мова йде про місце глави держави у здійсненні фінансового контролю, то можна визначити, що він має право вето щодо законів, прийнятих Верховною Радою України для їх повторного перегляду. Виконуючи наглядові повноваження, Президент покладається на створені ним консультативні та інші допоміжні органи та служби [9].

Кабінет Міністрів України, як найвищий орган виконавчої влади, щодня здійснює управління державними фінансами та одночасно здійснює загальний фінансовий контроль, розробляє та реалізує

національні програми економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку країни; розробляє проект закону про Державний бюджет України та забезпечує його реалізацію, після затвердження надсилає Верховній Раді доповідь про виконання державного бюджету; здійснює та координує роботу міністерств та інших органів виконавчої влади; забезпечує виконання фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики [3].

Верховна Рада України, відповідно до статті 85 Конституції України, здійснює фінансовий контроль при затвердженні держбюджету та внесенні змін до нього, при виконанні та при прийнятті рішення про звіт щодо його виконання. Також дуже важливим є парламентський контроль за використанням Україною кредитів, отриманих від іноземних держав, банків та міжнародних фінансових організацій [1].

Верховна Рада України також здійснює фінансовий контроль над своїми комітетами та тимчасовими спеціальними комісіями. Їх повноваження включають роботу з законопроектами, підготовку та попередній розгляд питань, що стосуються повноважень Верховної Ради України [2].

Важливу роль у здійсненні фінансового контролю відіграють центральні органи виконавчої влади. Перш за все, це Міністерство фінансів України, яке відповідно до Положення про Міністерство фінансів України є основним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань формування та виконання державних фінансових, бюджетних та податкових зобов'язань і митної політики (крім адміністрування податків, зборів, митних зборів та запровадження податкової та митної політики), політики у сфері державного фінансового контролю, державного обслуговування коштів бюджетних коштів, змін в бухгалтерському обліку, організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності тощо [8].

Іншим центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, є Державна аудиторська служба [7].

Рахункова палата перевіряє ефективність та фінансовий аудит щодо законності, повноти нарахування, своєчасності та сплати податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів державного бюджету до єдиного казначейського рахунку щодо законності

бюджетного відшкодування за податок на додану вартість, надає оцінку ефективності адміністрування надходжень до державного бюджету та заходів, які вживаються правоохоронними органами проти боржників державного бюджету [4].

Особливе місце займає Національний банк України в системі органів фінансового контролю. Чинне законодавство довірило йому здійснення банківського регулювання та нагляду; сертифікації аудиторів; організація та здійснення валютного контролю над банками та іншими фінансовими установами; аналіз валютних, фінансових, цінних та грошово-кредитних відносин [5].

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні діють різні органи, призначені для забезпечення здійснення фінансового контролю в країні. Проте, не можна сказати зі стовідсотковою впевненістю, що вони повністю охоплюють його здійснення, їх діяльність потребує повнішого дослідження та аналізу з метою кращого їх функціонування у подальшому. В зв'язку з цим, на нашу думку, необхідно на законодавчому рівні встановити вичерпний перелік органів фінансового контролю та чітко визначити функціональні повноваження кожного з них. Це, зокрема надасть змогу уникнути дублювання їх функцій.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент; Моя книга. 2006. – С. 236.
3. Закон України « Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII // Офіційний вісник України. – 2014 р., № 13, стор. 828, стаття 222.
4. Закон України «Про Рахункову палату України» від 02.07.2015 № 576-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 36, ст.360.
5. ЗУ « Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV // Офіційний вісник України. –1999 р., № 24, стор. 2, стаття 1087.
6. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 № 2939-XII // Відомості Верховної Ради України – 1993 р., № 13, стаття 110.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» від

03.02.2016 № 43 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 12. – Ст. 506.

8. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України» від 20.08.2014. № 375 // Офіційний вісник України. – 2014 р., № 69, стор. 70, стаття 1936.
9. Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. – Х.; Право, 2013. – С. 111.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Голоядова Т. О.

Иванкова Виктория Алексеевна

студентка 2-го курса магистратуры центра подготовки
магистров публичной службы и профессиональных судей
Национального университета «Одесская юридическая академия»

**НЕДОСТАТКИ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ
ЭЛЕКТРОННОГО УПРАВЛЕНИЯ**

Повседневная жизнь граждан становится все более "цифровой", что предполагает высокий уровень ожиданий от деятельности органов власти, в частности развития современных электронных форм взаимодействия, открытости и прозрачности деятельности, привлечение граждан к принятию управленческих решений.

С учётом преимуществ технологий электронных услуг основными мероприятиями по обеспечению развития электронного управления в Украине есть:

- внедрение электронных услуг, в том числе административных, во всех сферах общественной жизни, а также предоставление интегрированных электронных услуг по жизненным и бизнес-ситуациями – что является не всегда позитивным моментом, так как наши правительственные сайты, а также сайты государственных органов достаточно часто взламывают;

- реализация принципа "единого окна" ("one-stop-shop") путем обеспечения развития и функционирования Единого государственного портала административных услуг как единой точки доступа физических и юридических лиц к электронным услугам, данная

система имеет достаточно большой недостаток – это единая точка доступа, которая действует в виде сайтов, которые сильно виснут;

- развитие электронных публичных закупок, электронных договоров и счетов, электронных аукционов- большое недоверие у большинства структур к данным системам так как электронный ресурс достаточно плохо защищен;

- стимулирование использования электронных услуг физическими и юридическими лицами – в большинстве случаев стимулом является бесплатное оформление в электронном формате, но большинство граждан боятся подавать данные в государственные структуры так как неуверенны в том что данные не будут использованы неуполномоченными лицами [1].

С учетом преимуществ технологий открытых данных основными мероприятиями по обеспечению развития электронного управления в Украине по данному направлению были выполнены такие действия:

- формирование и развитие инфраструктуры открытых данных на базе единого государственного веб-портала открытых данных, интегрированных с ним других веб-порталов открытых данных, публичных интерфейсов прикладного программирования (API), открытых стандартов и форматов – чем очень часто пользуются не порядочные люди для притеснения госслужащих;

- обнародование и регулярное обновление наборов данных в форме открытых данных согласно общественного интереса, лучших мировых практик, установленных требований по качеству данных и открытости и прозрачности деятельности – пока очень плохо урегулирован данный вопрос, так как никто не знает как правильно оформлять большинство нюансов в декларациях граждан;

- стимулирование развития на базе открытых данных общедоступных проектов и сервисов (социальных, общественных, медийных и коммерческих), в том числе в сотрудничестве с органами власти, для повышения открытости и эффективности их деятельности, предоставления качественных услуг и развития инновационного бизнеса – органы местного самоуправления многих городов не используют данный потенциал так как преследуют совершенно другие цели.

С учетом преимуществ технологий электронной идентификации основными мерами по обеспечению развития электронного

управления в Украине по данному направлению выполнены такие действия :

- развитие электронных доверительных услуг в соответствии с требованиями Регламента (ЕС) N 910/2014 Европейского Парламента и Совета от 23 июля 2014 г. про электронную идентификацию и доверительные услуги для электронных транзакций в пределах внутреннего рынка и об отмене Директивы 1999/93/ЕС такой закон был разработан и в скором времени вступит в силу, но даже в измененном законе возникает много вопросов по поводу неправильности толкования данной нормы;

- содействие наполнению единого демографического реестра и распространению паспортов гражданина Украины в форме ID-карты – были созданы сервисы по распространению данного вида паспортов, в которых и на сегодняшний день большой ажиотаж, из-за чего возникает множество проблем;

- развитие существующих и внедрение новых схем и средств электронной идентификации и установления уровней доверия к ним (в том числе Mobile ID, Bank ID)- новые системы появились, но доверия к ним не возникает так действуют они очень плохо;

- реализация принципа "single-sign-on" путем внедрения интегрированной системы электронной идентификации и аутентификации и повторного использования в информационно-телекоммуникационных системах органов власти – не действует на данный момент в Украине.

Развитие и поддержка доступных и прозрачных, безопасных и не коррупционных, наименее затратных, быстрых и удобных электронных услуг позволит улучшить качество предоставления публичных услуг физическим и юридическим лицам, повысить их мобильность и конкурентоспособность, уменьшить коррупционные риски и обеспечить, такой уровень предоставления электронных услуг, чтобы они смогли обслуживать экономику будущего.

Список использованных источников

1. Распоряжение КМ, Концепция от 20.09.2017 № 649-р [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR170649.html.

Научный руководитель: к.ю.н., доцент Калимбет А. Л.

Клекоцюк Марія Михайлівна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ДЕРЖАВНОЮ АУДИТОРСЬКОЮ СЛУЖБОЮ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Державний фінансовий контроль відіграє велику роль в економіці України. В умовах існування командно-адміністративної системи в нашій країні існували такі форми і методи фінансового контролю, які не мали ефективного впливу на систему державних відносин у сфері фінансової діяльності. Таким чином, існувала потреба у впровадженні ефективного механізму, а саме – фінансового аудиту.

Важливим органом фінансового контролю є Державна аудиторська служба. Правовою основою діяльності цього органу є Конституція України, Бюджетний кодекс України, Закон України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" та ін [2].

До 2015 року Державна аудиторська служба існувала як Державна фінансова інспекція. Але постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 868 "Про утворення Державного аудиторської служби України" на базі Державної фінансової інспекції утворено Державну аудиторську службу. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р. № 43 було затверджено Положення про Державну аудиторську службу України, згідно з яким Державна аудиторська служба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовує і, відповідно, координує Кабінет Міністрів України [4].

Закон України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" від 26 січня 1993 року містить правові та організаційні засади державного фінансового контролю. Відповідно до цього Закону органи державного фінансового контролю уповноважені здійснювати планові та позапланові ревізії. Під час проведення цих ревізій виявляються фінансові правопорушення, що спричинили матеріальний збиток і часто набувають характер злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України [2].

Стаття 91 Кримінального кодексу України зазначає, що метою досудового розслідування є дії, спрямовані на отримання або збір доказів (тобто встановлення наявності чи відсутності фактів або обставин, що мають відношення до кримінального провадження та підлягають доказуванню [1]. Але слід звернути увагу на те, що під час досудового розслідування економічних злочинів нерідко виникають обставини для встановлення яких необхідно використання спеціальних знань та навичок, а також надання консультацій щодо досудового слідства та судового розгляду з цих питань. Враховуючи цей аспект, був розроблений Порядок взаємодії між органами прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України, яка була прийнята наказом Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України та Генеральна прокуратура України від 19.10.2006 р. № 346 / 1025/685/53.

Але зараз є деякі розбіжності у зв'язку з прийняттям змін у деяких нормативних актах. Зокрема, зокрема, Законом України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" зазначено, що позапланова ревізія в рамках кримінального провадження є можливою лише за рішенням суду. І відповідно до статті 36 Закону України "Про прокуратуру" та статті 40 Кримінально-процесуального кодексу України слідчому та прокурору відмовляють у призначенні позапланових ревізій та перевірок [2].

Хоча слід зазначити, що стаття 131 Кримінально-процесуального кодексу України визначає види заходів кримінального провадження, які включають: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик та привід; накладення грошових стягнень; тимчасове обмеження використання спеціальних прав; зняття з посади; тимчасовий доступ до речей та документів; тимчасове вилучення майна або його арешт; затримання особи та запобіжні заходи. І відповідно до частини першої статті 132 Кримінально-процесуального кодексу України, заходи щодо забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі рішення слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом [1].

Проаналізувавши норми Кримінально-процесуального кодексу України, можна стверджувати, що він не передбачає таких слідчих дій як позапланова ревізія, і, отже, відсутні повноваження слідчого щодо проведення цієї слідчої дії.

Тому, беручи до уваги вищесказане, можна стверджувати, що система державного фінансового контролю України все ще потребує модернізації та певних узгоджень з боку правового регулювання. Зокрема, можна було б розробити певні науково-обґрунтовані пропозиції, міркування та оновити нормативно-правову базу для існування ефективної системи розслідування злочинів, що виникають у сфері фінансово-господарської діяльності, пов'язаних з використанням та збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, використанням коштів та майна [5].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету міністрів України від 20.04.2006 р. №550. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Про органи Державної аудиторської служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/132924>
5. Про внесення змін і доповнень до постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 8 "Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів", зі змінами і доповненнями, внесеними згідно з постановами Пленуму Вищого адміністративного суду України від 14 лютого 2014 року № 2 та від 15 травня 2014 року № 6 [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму ВАСУ від 22.05.2015 №6 – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006760-15>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Голядова Т. О.

Ковальова Анастасія Юріївна

студентка 2-го курсу магістратури центру підготовки магістрів
публічної служби та професійних суддів
Національного університету «Одеська юридична академія»

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА КОРУПЦІЙНІ
АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Адміністративної відповідальності державних службовців за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення є надзвичайно актуальним питанням в умовах сьогодення. Інтеграція до світової спільноти зобов'язує Україну підвищити рівень безпеки громадян, та однієї із найгостріших проблем у нашій державі залишається подолання корупції. Нажаль, на сьогоднішній день корупція загрожує суспільному ладові та національній безпеці України, підриває довіру громадян до влади. Тому наша тема є своєчасною, адже боротьба з корупцією є першочерговим завданням. Законодавча база, що регулює відносини у сфері запобігання корупції: Конституція України, Закон України «Про запобігання корупції», Кодекс України про адміністративні правопорушення, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надала ВРУ та інші нормативно-правові акти. Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КпАП настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [1].

Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання

неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб [2].

У переліку адміністративних корупційних правопорушень та санкцій, що застосовуються за вчинення таких діянь, передбачені главою 13-А КпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Покарання за корупційні правопорушення, що передбачені КпАП: штраф, конфіскація доходу та/або подарунків, винагород, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Найпоширенішим покаранням за вказані вище правопорушення є штраф. На нашу думку штрафні санкції є не достатньо високими для стимулювання конкретних осіб до правомірної поведінки. Основною ціллю стає саме зменшення числа "хабаромістких" функцій державного управління, необхідно довершити чітке законодавче визначення процедур прийняття управлінських рішень. Дивлячись на усе вище зазначене, можна зробити висновок, що ефективна боротьба з корупцією залежить, в першу чергу, від ставлення до цієї проблеми перших осіб держави, їх моральної позиції і правової чистоти. Політична воля є найголовнішим критерієм у боротьбі з корупцією. Під проявом політичної волі, мається на увазі, що при наявності законних підстав можливе притягнення до відповідальності, у нашій темі – це адміністративна відповідальність, будь-яких осіб, що є державними службовцями, незалежно від займаної ним посади, від його рангу, зв'язків дружніх та сімейних. політичних поглядів, ступеня наближеності до керівництва держави та інших суб'єктивних моментів. Через бракування політичної волі, навіть найбільш досконале антикорупційне законодавство приречене на декларативне існування, а діяльність правоохоронних структур – лише на імітацію боротьби з корупцією. За оцінками зарубіжних дослідників, "в Україні не зроблено жодного серйозного кроку в боротьбі з корупцією [3, с. 3].

Мою увагу привернула колізія у Розділі I Загальні положення ст.1, про визначення корупційного правопорушення та відмінності у Розділі XI Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків п.1 ст. 65. Обидві статті відповідають на одне і те саме питання: яке покарання нестиме відповідний суб'єкт за скоєне корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення? У зазначеній вище першій статті вказано, що особа нестиме кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Натомість вже у наступній згаданій вище статті

наголошено на тому, що вказаній суб'єкт нестиме не тільки кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність, а й ще адміністративну [4].

Підводячи підсумки хочеться наголосити на тому, що законодавча база є не досконалою, на практиці не всі приписи закону беруться до уваги серед суб'єктів, що безпосередньо стосується нашої теми. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення існує, проте потребує доопрацювання, так як прослідковується не відповідність між правопорушенням і покаранням.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про Адміністративні Правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. ЗУ «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.help/law/1700-VII/edition03.08.2017/page1>
3. Журнал «Держслужбовець» №9, м. Харків, 61002, вул. Сумська, 106а. Відповідальність за вчинення корупційних діянь - Безрук Т., Александрова. – 2016. – С. 14.
4. Відповідальність за корупційні і пов'язані з корупцією злочини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justks.gov.ua/vidpovidalnist-za-koruptsiyni-pravoporushennya-ta-pravoporushennya-pov-yazani-z-koruptsiyeyu/>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Калімбет А. Л.

Негара Олена Віталіївна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗУМНІСТЬ СТРОКІВ ЯК ОДНА ІЗ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Необхідність дослідження засад здійснення судочинства зумовлюється тим, що принципи, будучи вихідними положеннями, собою спрямовують діяльність судді на забезпечення прав і свобод

людини, їх реалізацію. Принцип розумності строків розгляду справи судом закріплений в численних вітчизняних нормативно-правових актах. Враховуючи тему наукової статті, серед вітчизняних нормативно-правових актів варто виділити Конституцію України та Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України). Окрім того, досліджуваний принцип дістав закріплення і в міжнародних актах, зокрема у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), яка була ратифікована Україною, а тому є «частиною національного законодавства України» (ч. 1 ст. 9 Конституції України) [1]. Також слід звернути увагу на практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), адже відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ», рішення ЄСПЛ є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції [2], тому практика ЄСПЛ по застосуванню норм Конвенції набуває вагомого значення.

Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 129 Конституції України, однією з основних засад судочинства є розумні строки розгляду справи судом [1].

КАС України, у п. 8 ч. 3 ст. 2, проголошує однією із засад (принципів) адміністративного судочинства розумність строків розгляду справи судом [3]. Проте, очевидно, що у ч. 8 п. 3 ст. 2 КАС України дублюється положення Конституції. З огляду на це, варто звернути увагу, що для повноцінного використання будь-якого принципу права не достатньо виключно його нормативного закріплення. Тому доцільним є розкриття змісту принципів здійснення судочинства, закріплених Конституцією, з урахуванням особливостей певної процесуальної галузі права.

Позитивним моментом у цьому сенсі є те, що у КАС України надалі більш деталізовано розкривається зміст вказаної засади. Так, відповідно до ч. 11 п. 1 ст. 4 КАС України, розумний строк – найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невиправданих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах [3]. Наведене положення вміщує велику кількість оціночних понять, таких як «...найкоротший строк...», «...строк, достатній...», «...без невиправданих зволікань...». Вказана дефініція надзвичайно абстрактно сформульована, але все одно враховує особливості адміністративного процесу. Зокрема, у

наведений дефініції йдеться про судовий захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах, що, принаймні, зумовлює обов'язкову наявність суб'єкта владних повноважень як одного з учасників таких відносин.

Повертаючись до закріплення принципу розумності строків судового розгляду, варто звернути особливу увагу на статтю 6 Конвенції та практику ЄСПЛ. Так, згідно зі ст. 6 Конвенції, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [4]. Застосування положення цієї статті стосовно розумності строку розгляду справи судом вимагає індивідуального підходу. Необхідність застосування індивідуального підходу зумовлює наявність достатньо розрізненої практики ЄСПЛ з цього питання. У кожному із рішень, що стосувалося принципу розумності строку судового розгляду, ЄСПЛ звертав увагу на необхідність обчислення розумності строків судового розгляду за певними критеріями. Знаковим у цьому сенсі є рішення у справі «Претто та інші проти Італії». У п. 30-37 цього рішення проаналізовано розумність строків судового розгляду. ЄСПЛ зазначає, що розумність тривалості судового розгляду доводиться оцінювати у кожному випадку відповідно до конкретних обставин даної справи і з урахуванням критеріїв, що склалися у практиці ЄСПЛ [5]. Такими критеріями, відповідно, є: 1) характер і складність справи; 2) поведінка заявника; 3) поведінка органів влади [5]. Надалі у практиці ЄСПЛ склався ще один критерій для визначення розумності строку: 4) важливість предмета позову для заявника у справі. Вказаний критерій був згаданий у рішенні Суду у справі «Фрайдлендер проти Франції» [6].

Враховуючи вищезазначене, для досягнення головної мети здійснення судочинства – забезпечення прав і свобод людини, необхідним є внесення відповідних змін до законодавства, зокрема – до КАС України. Так, важливо не лише проголошення принципу розумності строків судового розгляду, його визначення, а й закріплення критеріїв, за якими обчислювалася розумність строків судового розгляду. Враховуючи практику ЄСПЛ, до таких критеріїв варто віднести наступні: 1) характер і складність справи; 2) поведінку

заявника; 3) поведінку органів влади (причому як суб'єкта владних повноважень, що є однією із сторін, так і суду); 4) важливість предмета позову для заявника у справі (лише у випадках, коли позивачем є приватний суб'єкт – фізична або юридична особа).

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.10.2018).
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 17.10.2018).
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 17.10.2018).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підписана Урядами держав – членів Ради Європи від 04.11.1950 р. № 995_004 URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 17.10.2018).
5. Справа «Претто та інші проти Італії» (Заява №7984/77) : Рішення Європейського суду з прав людини від 08 грудня 1983 року URL : <http://echr.ketse.com/doc/7984.77-en-19831208/view/> (дата звернення: 17.10.2018).
6. Справа «Фрайдлендер проти Франції» (Заява №30979/96) : Рішення Європейського суду з прав людини від 27 червня 2000 року URL : <https://www.legal-tools.org/doc/f34a79/pdf/> (дата звернення: 17.10.2018).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Хамходера О. П.

Порохова Ольга Євгенівна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВІДМІННІСТЬ КАТЕГОРІЙ
«ФІНАНСИ» І «ГРОШІ»**

Поняття «фінанси» часто ототожнюють з поняттям «гроші». Нерідко фінанси визначають, передусім у побуті, як певну суму грошей, що знаходиться у розпорядженні юридичної або фізичної особи. У зв'язку з цим, необхідно з'ясувати, чому ці дві категорії так тісно пов'язуються між собою. Для того щоб розібратися в нескінченному різноманітті суджень з приводу співвідношення даних термінів, необхідно, перш за все, звернутися до передумов їх виникнення з метою виявлення сутності, особливостей, основних функцій, ролі, а також значення фінансів і грошей для сучасного суспільства.

Виникнення фінансів як історичної категорії зумовлено наступними чинниками: суспільний розподіл праці та поділ суспільства на соціальні групи; розвиток товарно-грошових відносин у зв'язку з ростом виробництва та збільшенням валового внутрішнього продукту та національного доходу; поява самостійних, незалежних господарюючих суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність та створюють для виробництва необхідні грошові фонди; створення централізованої держави. Фінанси трактуються як система економічних відносин, які пов'язані з формуванням, утворенням, розподілом (перерозподілом) і використанням фінансових ресурсів [1, с. 12].

Що стосується грошей, то їх появі сприяло започаткування обміну. Важко посперечатись, що гроші здатні обмінюватися на будь-який товар, пропонуваній на ринку, тобто вони є засобом розрахунку. Тому можна стверджувати, що роль грошей у економіці будь-якої держави дуже значна, і проявляється через виконання таких основних функцій: гроші – міра вартості, засіб платежу, засіб накопичення.

В якості однієї з найбільш важливих ознак фінансів слід вважати грошову форму їх вираження, в той час як наслідком існування фінансових відносин може виступати реальний рух (наявне і

безготівкове) фінансових коштів. Це дає підставу стверджувати первинність грошей по відношенню до фінансів. Тобто, гроші – матеріальна основа фінансів, а фінанси завжди опосередковані правовими актами, що регулюють грошові відносини, тому гроші є об'єктом фінансових правовідносин.

Таким чином, можна підсумувати, що «гроші» це багатогранна та складна категорія, вони є особливим типом економічного блага та являють собою загальноприйнятий засіб обміну, в рамках якого, як правило, відбувається двосторонній рух вартостей, одна з яких знаходиться в грошовій формі, а інша – у товарній. Крім того, можна казати про те, що гроші використовуються державою в цілях економічного регулювання.

Фінансам, на відміну від грошей, властиві розподільна і контрольна функції. Наприклад, за допомогою фінансів відбувається розподіл валового внутрішнього продукту і національного доходу, а також контроль виробництва і розподіл матеріальних і соціальних благ у країні.

При розгляді понять «фінанси» і «гроші» слід підкреслити, що хоча вони і є взаємозалежними явищами, їх вживання в якості рівнозначних представляється не зовсім коректним. Це різні сторони (елементи) економіки, які співвідносяться між собою як причина і наслідок.

Дійсно, фінанси виникли з появою держави і грошей. Отже, гроші лежать в основі фінансів, і є найважливішою передумовою їх появи як самостійної сфери грошових відносин. Таким чином, фінанси являють собою економічні грошові відносини (тому що виникають в момент руху грошей).

Сфери функціонування грошей і фінансів широкі і розгалужені і перетинаються у певному сегменті. Цей перетин настільки важливий, що визначає характер дії і грошей, і фінансів. З одного боку, фінанси неможливі без грошей – інструменту фінансових відносин, зовнішнім, видимим проявом яких є грошові потоки. З іншого, функціонування грошей без фінансів багато в чому втрачає сенс і зводиться до суто технічних питань обміну [2, с. 63]. Саме звідси відбувається побутове ототожнення фінансів і грошей.

Взагалі, фінанси охоплюють не всю сферу грошових відносин, а лише ту її частину, за допомогою якої утворюються грошові фонди держави, його територіальних підрозділів, а також підприємств,

організацій, установ. Фінансові відносини відрізняються від грошових відносин за ознакою еквівалентності (тому що фінанси не призначені для створення зустрічного задоволення, їх рух не носить характеру відшкодування). Крім того, фінансові відносини – це завжди розподільні відносини (тому що виникають на стадії розподілу суспільного продукту, а не на стадії його виробництва, обміну або споживання). А також, фінанси – це завжди грошові відносини, в яких однією стороною виступає держава або орган місцевого самоврядування [3, с. 13], тобто один із суб'єктів фінансових відносин завжди буде наділений владними повноваженнями.

Співвідношення понять «фінанси» і «гроші» полягає в тому, що гроші завжди є технічним засобом вираження величини доходу суб'єктів фінансових відносин, своєрідними обліковими одиницями цього доходу або видатку. Гроші та грошовий обіг суттєво впливають на фінансове становище держави, суб'єктів господарської діяльності та населення. Надлишкове збільшення грошей в обігу призводить до їх знецінення і, як наслідок, до загального погіршення фінансового стану у країні [4, с. 26]. Фінанси та гроші перебувають між собою у тісному зв'язку і тому їх існування по-одиноці не є можливим. Зважаючи на те, що покращення фінансованого становища не можливе без налагодження обігу грошей в країні і навпаки, в літературі часто застосовується поняття фінансово-грошові відносини.

Отже, необхідно ще раз підкреслити, що фінанси і гроші – це різні фінансові категорії, які мають низку відмінних рис і ознак, що виконують сукупність певних функцій, які є невід'ємними і необхідними елементами функціонування і розвитку будь-якої сучасної держави.

Список використаних джерел

1. Фінансове право : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець; Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та інші. – Х. : Екограф, 2015 – 500 с.
2. Роль Василь Федорович. Фінансове право [Текст]: навч. посібник / В. Ф. Роль, В. В. Сергієнко, С. М. Попова. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.

3. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.
4. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Голоядова Т. О.

Снісарчук Тетяна Михайлівна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОТИРІЧЧЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОЦІЛЬНОСТІ

Адміністративне судочинство відіграє одну з найважливіших ролей у системі правосуддя, адже забезпечує ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [3, с. 77]. Тому адміністративні суди дуже навантажені справами і як наслідок в адміністративний процес було запроваджено таку категорію як «спрошене провадження». Вивчення даної теми є дуже актуальним, так як з цього приводу є деякі суперечливі думки.

По-перше, в ст. 257 КАС України зазначено, що за правилами спрощеного провадження може бути розглянута, будь-яка справа, віднесена до юрисдикції адміністративного суду, за винятком справ, які зазначені у ч. 4 відповідної статті і в ч. 4 ст. 12 даного нормативно-правового акту. Тобто, можна побачити, що у кожній справі, крім тих, які зазначені як винятки, є ризик бути розглянутою за спрощеною процедурою, наслідком чого може стати прийняття несправедливого і поспішного рішення суду. Позитивним моментом в даному випадку є те, що відповідно до п. 7 ч. 3 ст. 317 КАС України та п. 8 ч. 3 ст. 353 КАС України рішення у справі, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження і була розглянута у порядку спрощеного, може бути скасованим судом апеляційної або касаційної інстанції.

По-друге, ч. 5 ст. 262 КАС України встановлює, що справа може розглядатись судом без повідомлення сторін. З одного боку ця стаття закріплює положення про те, що за клопотанням або з власної ініціативи суд може розглядати таку справу в судовому засіданні з повідомленням сторін. Однак, з іншого боку наступна частина даної статті вказує на випадки, коли суд може відмовити в задоволенні вищезазначеного клопотання. На мою думку, таке положення в деяких справах дійсно сприяє пришвидшенню вирішення конфлікту та економії ресурсів, однак можуть виникати випадки, коли дана норма буде унеможливлювати надання сторонами власних зауважень і обґрунтувань, які найбільш ефективно могли б вплинути на вирішення спору в процесі їх дослідження в судовому засіданні [2, с. 225].

По-третє, у ч. 3 ст. 263 Кодексу адміністративного судочинства сказано, що якщо справа розглядається без повідомлення учасників, то заявами по суті справи є позов та відзив [1, с. 122]. Тобто, можна зробити висновок, що в даному випадку принцип змагальності буде здійснюватись не в повному обсязі, так обмежується право сторін дати свої доводи, міркування та заперечення з деяких питань.

Отже, підбиваючи підсумки варто зазначити, що в цілому впровадження спрощеного провадження в адміністративний процес є доцільним, так як дозволяє розвантажити суди від величезної кількості справ, пришвидшити прийняття рішення в адміністративно-правовому спорі та сприяти економії ресурсів. Однак, на противагу цьому виступає можливість того, що обставини справи будуть не повно досліджені, сторони будуть обмежені у доведенні суду своїх аргументів та обґрунтувань, а також існує ризик того, що рішення суду буде не розсудливим, поспішним та незаконним.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства: Кодекс України від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, №37.
2. Завальнюк І.В. Спрощене провадження в адміністративному судочинстві України : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.02 / Завальнюк Ігор Вікторович. – Одеса, 2017. – 274 с.

3. Петручик А.В. Значення адміністративного судочинства у захисті прав та свобод людини: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18 квітня 2018 р. Тернопіль. С. 76-80.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козачук Д. А.

Тойтер Юлія Сергіївна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В ДОКТРИНІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

В сучасних умовах розвитку держави одним із напрямків загального реформування внутрішньої адміністративної сфери є вдосконалення діяльності органів публічної адміністрації, зокрема, у питанні формування нових підходів та принципів їх функціонування. У цьому аспекті необхідність доктринального аналізу та визначення поняття адміністративної процедури стають дедалі важливішими, оскільки сьогодні це поняття відсутнє на законодавчому рівні. Тому ми розглянемо доктринальні підходи до розуміння категорії "адміністративна процедура".

При вивченні поняття "адміністративна процедура", насамперед слід звернути увагу на думку Р. С. Алімова, який у своєму дисертаційному дослідженні "Процедури в адміністративному праві України: теорія та практика" вказує на те, що юридична (правова) процедура – це система правовідносин, яка розвивається в певній послідовності, спрямована на досягнення юридичного результату, який може бути виражений у формуванні правових норм, утворень або припинення певних правових відносин (головних для процедури), запобігання правопорушенням, а також інших юридичних наслідках. Крім того, згаданий автор зазначає, що сукупність правових відносин, що складають зміст юридичної процедури, спрямована саме на досягнення єдиного законного результату, який служить його цілі [1, с. 43]. Виходячи з цього розуміння юридичної процедури, вітчизняні вчені визначили поняття адміністративної процедури.

Як зазначають видатні адміністративісти С. В. Ківалов, А. Т. Ком-юк, Р. С. Мельник, під адміністративною процедурою необхідно розуміти встановлений законом порядок розгляду та вирішення адміністративних справ суб'єктами публічної адміністрації [2, с. 63].

Досить актуальну думку висловлює Н. А. Єфремов, який вважає, що адміністративна процедура – це урегульований нормативно-правовими актами порядок діяльності органів влади у процесі публічного управління [14, с. 87]. Проте, на нашу думку, така точка зору вченого частково звужує поняття "адміністративна процедура" і не враховує деякі її обов'язкові елементи, наприклад, послідовність та спрямованість адміністративної процедури (вирішення окремої справи) [3, с. 87].

Отже, загалом погляди вчених на поняття адміністративної процедури є схожими.

Щоб зрозуміти суть адміністративної процедури, доцільно звернути увагу на міжнародний досвід.

Аналізуючи особливості нормативно-правової бази адміністративних процедур у деяких країнах Східної та Західної Європи, В. Ратников стверджує, що адміністративна процедура є процесуальною формою правової діяльності уповноважених органів для досягнення нормативно обумовленого результату [4, с. 14].

В. Тимошук також розглядаючи законодавство іноземних держав, пропонує визначення адміністративної процедури як процедуру, встановлену законом для розгляду та вирішення адміністративними органами окремих адміністративних справ [5, с. 24].

Аналогічну позицію займають більшість інших сучасних дослідників, які розуміють дану категорію досліджень, як встановлений нормами адміністративного процесуального права порядок діяльності суб'єктів правовідносин щодо реалізації нормативно-правової бази у сфері державного управління, розгляду і вирішення окремих адміністративних справ [6, с. 134].

У проекті Адміністративного процесуального кодексу зазначається, що адміністративна процедура – це встановлений законодавством порядок адміністративного провадження [7].

Таким чином, на підставі досліджуваних поглядів слід зазначити, що адміністративна процедура повинна розглядатися як послідовний порядок здійснення правозастосовної діяльності органів публічної адміністрації, встановлений адміністративно-правовими нормами,

при вирішенні окремих адміністративних справ, результатом яких є прийняття адміністративного акта або укладення адміністративного договору.

Список використаних джерел

1. Алімов Р. С. Процедури в адміністративному праві України: теорія та практика / Р. С. Алімов: дис. канд. юрид. наук 12.00.07, Донецьк, 2002. – 164 с.
2. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України: [навч. посіб.] / Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
3. Ефремов М. О. Административные процедуры как форма реализации органов публичной власти во взаимодействии с частными лицами: дис. канд. юрид. наук 12.00.07. – М., 2005. – 194 с.
4. Ратников В. В. Административная процедура аккредитации в сфере высшего образования : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.14 – административное право, финансовое право, информационное право / В. В. Ратников ; науч. рук. В. И. Майоров. – Челябинск, 2012. – 23 с.
5. Тимошук В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ: Факт, 2003. – 496 с.
6. Лагода О.С. Адміністративна процедура; теорія і практика застосування: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. С. Лагода. – Ірпінь, 2007. – 21 с.
7. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України № 11472 від 03.12.2012. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc_1?pf3511=44893.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козачук Д. А.

Толкач Світлана Анатоліївна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ЯК НОВА КАТЕГОРІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ І ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Упродовж останнього десятиліття ми можемо спостерігати за динамічним розвитком інформаційних технологій, що забезпечує основне з прагнень людини – комфортні умови життєдіяльності. Тому правова система України повинна стати гарантом належного функціонування інформаційного суспільства. Це призвело до появи нового інституту електронних доказів.

Поняття електронних доказів з'явилося ще в 70-х роках ХХ століття, але вперше почали бути визнаним згідно до Типового закону про електронну торгівлю від 1997 року [4, с. 127]. 15 грудня 2017 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, ЦПК України та КАС України», який закріпив новий вид доказу – електронний доказ. Цей нормативно-правовий акт вперше закріпив положення про те, що суд здійснює розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі та про те, що учасники адміністративного процесу можуть подавати докази в електронній формі та використовувати електронний цифровий підпис.

Згідно з ст. 99 КАС України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [2, ст. 99]. Це визначення є досить прогресивним, адже містить в собі широкий перелік видів електронних доказів і джерел інформації, що є

невичерпним оскільки технічний прогрес може дати життя новим видам електронних доказів.

Відповідно до Кодексу електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, та зберігаються у суді в матеріалах справи. Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу, у свою чергу суд може за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи витребувати оригінал електронного доказу.

У статті 7 Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» встановлено, що електронна копія та копія електронного документа на папері засвідчуються в порядку, передбаченому законом, але відповідний акт досі не ухвалено [1, ст. 7]. Законодавством розмежовуються оригінал та копія електронного доказу, та визначається порядок їх зберігання та повернення. Суттєвим недоліком є те, що ці поняття не тлумачаться, тому постає питання, що саме є оригіналом електронного доказу, а що копією. Електронні документи, текстові та мультимедійні повідомлення та інші види інформаційних джерел можна зберігати на оптичних дисках, USB-флеш-накопичувачах шляхом копіювання цих джерел незліченну кількість разів. Чи можна в такому випадку вважати кожен копію електронного документу, текстового повідомлення чи фотографії оригіналом? КАСУ не врегулює порядок засвідченості оригіналу електронних доказів, але слід пам'ятати, що електронні докази віднесено до документів. Вони стають в один ряд з такими засобами доказування як письмові і речові докази, висновки експертів та показання свідків. Але не можна прирівняти електронний доказ та письмовий, оскільки хоча учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, але в такому випадку дана паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом згідно з ч.3 ст.99 КАСУ. Але слід звернути увагу на те, що існують такі електронні докази (аудіо- або відеозаписи), які не можливо виразити в паперовому вигляді і навіть засвідчити цифровим підписом [5].

На мою думку, слід врегулювати порядок засвідчення справжності оригіналу за прикладом ЦПК, в якому регламентується право учасників справи подати заяву, або право суду здійснити експертизу встановлення змісту та фіксування електронного документа. Так,

відповідно до ч.7 та 8 ст. 85 ЦПК України суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути веб-сайт (сторінку), інші місця збереження з метою встановлення та фіксування їх змісту, та призначити експертизу для встановлення та фіксування змісту веб-сайту (сторінки), інших місць збереження даних в мережі Інтернет за умови, якщо це потребує спеціальних знань і не може бути здійснено судом самостійно або із залученням спеціаліста [3, ст. 85].

Отже, в правовій системі України з'явився новий вид доказу – електронний доказ, це безумовно є позитивним моментом в реформуванні адміністративного процесу, оскільки забезпечує належне функціонування інформаційного суспільства, але законодавець не врегулював достатньо цей інститут, в результаті чого виникають проблеми його застосування судами України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 30.09.2015 [Електронний ресурс] <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
2. Кодекс адміністративного судочинства України №2747-IV від 14.06.2018 [Електронний ресурс] <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10219>
3. Цивільно-процесуальний кодекс України № 1618-IV від 28.08.2018 [Електронний ресурс] <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
4. Каламайко А.Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання в цивільному процесі // Право та інновації. – № 2 (10). – 2015. – С. 127-132.
5. Електронні докази та застосування останніх на практиці [Електронний ресурс] <http://consultant.parus.ua/news-zakon?doc=.1DVG08090>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козачук Д. А.

Чайківська Марія Василівна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОВНОВАЖЕННЯ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ В СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

В даний час фінансовий контроль в Україні займає важливе місце у проведенні фінансової діяльності держави. Цей контроль забезпечується системою спеціалізованих органів, функції яких полягають у забезпеченні незалежного, неупередженого та ефективного розподілу державних коштів. Одним із таких контрольних органів є Рахункова палата України.

Рахункова палата України є незалежним органом зі спеціальною конституційною компетенцією, діяльність якого спрямована на забезпечення дотримання законності та фінансової дисципліни у використанні, формуванні та розподілі коштів. Цей орган контролює надходження коштів до державного бюджету України та його використання від імені Верховної Ради України. Правовою основою для роботи цього органу виступає Конституція України, Бюджетний кодекс України, Закон України "Про Рахункову палату" та Лімська декларація, яка встановлює спеціальний статус вищого органу фінансового контролю Рахункової палати, та інші.

Рахункова палата виконує свої функції самостійно та незалежно від інших органів державної влади. Це основний принцип, що дозволяє здійснювати незалежний, якісний та всебічний контроль за використанням бюджетних ресурсів.

Стаття 7 Закону України "Про Рахункову палату" від 2 липня 2015 р. Містить список повноважень Рахункової палати та визначає перелік підконтрольних суб'єктів: державні органи, органи місцевого самоврядування, інші бюджетні установи, у тому числі іноземні дипломатичні установи, громадські та інші організації, державні соціальні та пенсійні фонди, Національний банк України та інші фінансові установи.

Юрисдикція Рахункової палати відповідно до чинного законодавства включає:

- здійснення зовнішнього аудиту (аудиту), який передбачає перевірку, аналіз та оцінку правильності ведення бухгалтерського обліку, повноти рахунків та достовірності звітності про доходи та витрати бюджету, визначення фактичної ситуації щодо цільового використання бюджету та дотримання законодавства при виконанні бюджету;

- вивчення ефективності моніторингу стану справ та загальної оцінки державних доходів, своєчасності, повноти та ефективності використання бюджетів;

- проведення розслідування, аналізу та інших контрольних заходів для здійснення фінансових операцій у державі.

В межах аудиту ефективності також проводиться оцінка продуктивності використання, результативності використання та економності використання бюджетних коштів.

Нормативна консолідація повноважень Рахункової палати також відображена в статті 110 Бюджетного кодексу України, яка включає: контроль над доходами та використання коштів державного бюджету, утворення та погашення державного боргу, контроль за ефективністю використання коштів державний бюджет та інші.

Рахункова палата здійснює свою діяльність відповідно до планів, затверджених на засіданнях ради. Щодо позапланових контрольних заходів, вони можуть здійснюватися за власною ініціативою або на підставі звернень юридичних осіб, передбачених Законом України "Про Рахункову палату".

Результати заходів з фінансового контролю реєструються у формі акту, що визначає розглянуті фактичні питання та, якщо така є, інформацію про порушення. Крім того, Рахункова палата інформує відповідні правоохоронні органи у випадках, під час проведення контролю виявлено доказ кримінального правопорушення або адміністративного правопорушення.

Враховуючи вищесказане, можна стверджувати, що в межах своєї компетенції Рахункова палата України здійснює контроль тих державних органів, бюджетних організацій, установ та підприємств, які фінансуються або отримують кошти з держбюджету; об'єктів державної форми власності; суб'єктів господарювання, яким надано пільги зі сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів. Також аналізуючи повноваження Рахункової палати України можна зробити висновок, що Рахункова палата є

органом, що сприяє здійсненню парламентом його контрольної функції у сфері фінансової діяльності держави

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Про Рахункову палату [Електронний ресурс] : Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
4. Фінансове право України: Навч. посіб. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Голоядова Т. О.

СЕКЦІЯ 6.

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВИХ, ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА АДВОКАТУРИ

Бабець Аліна Олександрівна, Позюмко Ірина Станіславівна

студентки 1-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ «АДВОКАТ-ДЕРЖАВНИЙ СЛУЖБОВЕЦЬ»

Реформування судоустрою, судочинства, суміжних інститутів неможливе без реформування інституту адвокатури. Однією з новел, що заслуговує на увагу, є концепція «адвокат-державний службовець», передбачена у проекті Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» №9055. На нашу думку, така ідея суперечить доктринальним підходам до сутності та ознак інституту адвокатури, міжнародним стандартам організації та діяльності адвокатури.

Відповідно до ч. 3 ст. 4 Проекту передбачено, що адвокатська діяльність здійснюється адвокатом незалежно – індивідуально, через адвокатське бюро або об'єднання [1]. У ст. 5 зазначено, що адвокатура є саморегульованою, самоврядною, незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб. Проте у ст. 30 цього ж Проекту адвокатам надається можливість працювати в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування. Аналізуючи положення ст. 30, слід сказати наступне: якщо адвокат обере все-таки роботу в одному з цих органів, Проект встановлює для нього обмеження у вигляді заборони на здійснення адвокатської діяльності, у встановленому законом порядку (ч. 2 ст. 30). Однак, це не означатиме заборону для адвоката надавати правничу допомогу органу, в якому він працює, представляти цей орган у суді (ч. 3 ст. 30). Наголошуємо, що це входить у суперечність із конституційним принципом виключного права адвокатів на представництво в судах та

законодавчо визначеними правами адвокатів та гарантіями адвокатської діяльності.

У чинному Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у п. 2 ч. 1 ст. 58 закріплено, що утримання органів адвокатського самоврядування здійснюється, в тому числі, і за рахунок щорічних внесків адвокатів. Цю норму прописали і у п. 2 ч. 1 ст. 68 Проекту. Проте адвокат, що працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування звільняється від цих щорічних внесків, про що зазначено у ч. 4. Слід відзначити, що звільнивши адвоката від цього обов'язку, у ч. 5 обмежили й право адвокатів на участь у роботі органів адвокатського самоврядування, в тому числі, бути обраним головою, заступником голови або членом органу адвокатського самоврядування. Щодо самої служби, то непомітно від людського ока адвокатам не вдасться її здійснювати, адже, згідно до ч. 6, обов'язком адвоката є зупинення права на здійснення адвокатської діяльності, із обов'язковим внесенням відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України. Незважаючи на свій статус «адвокат-державний службовець», він таки буде зобов'язаний дотримуватися складеної присяги та Правил адвокатської етики (ч. 7). Наголошено увагу й на дисциплінарній відповідальності адвокатів, якщо останній, виконуючи доручення свого безпосереднього начальника, вчинить дії, бездіяльність або ж прийме рішення, що може призвести до їх порушення.

Досліджуючи цю проблему, варто звернути увагу, що у підпункті 11 пункту 16-1 Розділу XV Перехідні положення Основного закону йдеться про те, що з 1 січня 2020 року представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах здійснюватиметься виключно прокурорами або адвокатами. Можна припустити, що з часом у кожному державному органі та органі місцевого самоврядування будуть свої «штатні» адвокати. Але ж це грубе порушення вимог ст.7 Проекту, яка прямо вказує на несумісність з адвокатською діяльністю зайняття посади, зазначеної у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції" [2].

Абсурдність концепції обговорюється в усіх адвокатських колах, науковцями на конференціях, не байдужа й громадськість. І це не дивно, адже немає жодного європейського досвіду з цього приводу. Наприклад, у Швеції до членів колегії адвокатів не приймають суддю, прокурора, співробітника правоохоронного органу,

державного чи муніципального службовця. Порядки Австрії з цього питання також безкомпромісні, зокрема, якщо адвокат бажає займатися нотаріальною практикою або ж перебувати на державній службі, то це автоматично прирівнюватиметься до такої діяльності, яка порочить честь адвокатури [3]. Законодавство Бельгії забороняє адвокату бути державним службовцем (чиновником), нотаріусом, судовим виконавцем, і при цьому, навіть, якщо адвокат здійснює іншу будь-яку оплачувану діяльність в державних службах, це все одно ставить під сумнів незалежність адвоката або гідність Колегії адвокатів, що є неприпустимо [4]. Федеральне Положення про адвокатуру в Німеччині дозволяє те, що адвокати можуть виступати суддями або державними службовцями без довічного призначення, однак для них встановлюються різні обмеження, перш за все, щодо практики як адвокатів [5].

З огляду на все вище зазначене, переконані, що ідея праці адвоката у статусі державного службовця чи посадової особи органу місцевого самоврядування є шкідливим правовим експериментом, що суперечить усім основоположним засадам адвокатської діяльності.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557.
2. Бакаянова Н.М. До обговорення проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» №9055 від 06.09.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1nMNSrbB0wDCu7zvbnQyFg4C_oNA7XIwR/view
3. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Vilchik/d_Vilchik.pdf
4. Legal Perspectives: The Legal Profession & Human Rights in Uzbekistan Hardcover – Import, 1 Mar 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/D3Czfu>
5. Федеральне Положення про адвокатуру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/bundesrechtsanwaltsordnung-ukr.pdf>

Науковий керівник: асистент Деменчук М. О.

Балан Анастасія Миколаївна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ У СУЧАСНОМУ ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Однією із умов формування сильної, незалежної та правової держави, перш за все, є удосконалення та розширення захисту прав і законних інтересів громадян, адже жодне громадянське суспільство не може існувати без гарантій захисту та відстоювання своїх прав і свобод. Саме такий важливий інститут як адвокатура займається реалізацією цих положень. Тому, метою цього дослідження є те, щоб зрозуміти, що собою являє адвокатура, які завдання вона перед собою ставить та яке її значення у сучасному демократичному суспільстві.

Загальноприйнятою в юриспруденції є позиція, згідно з якою забезпечити надійний захист прав та свобод людини і громадянина можуть лише органи судустрою – суди, які діятиме винятково на засадах визначених Конституцією України, а саме: законності, рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, гласності судового процесу, змагальності сторін, додержання презумпції невинуватості в умовах незалежності і недоторканності суддів є відкритою, демократичною і справедливою. Проте, безпосередня участь адвокатури у таких судових засіданнях дозволяє всебічно представити та захистити права та законні інтереси сторін. Тому одразу зрозуміло яке важливе місце посідає цей інститут в механізмі правосуддя [4].

Отже, стаття 59 Конституції України закріплює право кожного на професійну правничу допомогу, у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно і кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Таким чином ця стаття, проголошує існування одного з найважливіших правових інститутів у державі – адвокатури. Так, ч. 1 ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначається, що адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі. Під іншими видами правової допомоги маються

на увазі види адвокатської діяльності з надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правового супроводу діяльності клієнта, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру, спрямованих на забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів клієнта, недопущення їх порушень, а також на сприяння їх відновленню в разі порушення [2].

Тобто в моєму розумінні, адвокатура являє собою правозаступництво, юридичну допомогу, яка надається спеціалістами-юристами, тим хто має в ній реальну необхідність. Роль адвоката проявляється в тому що, надаючи цю юридичну допомогу він відстоює справедливість та законність, виконує функцію громадського контролю в цій сфері, а це є невід'ємною складовою будь-якого суспільного устрою. Можна сказати, що без існування незалежної та сильної адвокатури не можливе функціонування демократичної держави та сучасного громадянського суспільства в цілому.

Тож, адвокатура ставить перед собою непрості завдання і функції від яких реально залежить доля людини, її майбутнє, та треба відзначити, що адвокат повинен не тільки захищати права та інтереси клієнта, але й діяти в інтересах утвердження верховенства права. Можна зробити висновок про наявність у адвокатури, як у суспільного (громадського) інституту важливої соціальної функції. Соціальну функцію адвокатури, таким чином, слід розглядати як професійне представництво природних інтересів громадянського суспільства в рамках правосуддя та іншої публічної діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб із врегулювання соціальних конфліктів з метою запобігання порушенням прав, свобод і інтересів [3].

З урахуванням усього вищезазначеного, можна зробити висновок, що адвокатура відіграє одну з вирішальних ролей у становленні демократичного сучасного суспільства, адже вона є важливим правовим інститутом, від стану якої можливо залежить рівень захищеності прав і свобод людини. А для того, щоб цей захист здійснювався певним чином, у адвокатів повинен бути високий рівень професіоналізму і немалий досвід діяльності, адже людина повністю має довіряти своєму представнику.

Список використаних джерел

1. Конституція України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5.07.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Нерсисян А. С. Соціальна функція адвокатури як невід'ємного елементу правосуддя в демократичному суспільстві» Часопис Київського університету права 2014/2 С. 289.
4. Сопілко І. М. Місце та роль сучасної адвокатури України в правозахисному механізмі / Юридичний вісник. – 1(22)2012. – С. 82.
Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Безнятченко Дар'я Ігорівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Реалії сучасного буття полягають в тому, що кожного дня відбуваються зміни в будь-яких сферах суспільного життя: політичній, економічній, соціальній та ін. Також реформування не проходить повз законодавства. Кожного дня вносяться зміни у чинні нормативно-правові акти, відміняються старі та приймаються нові закони. Прикладом є прийняття «нового» кримінального процесуального кодексу України у 2012 р. (далі КПК 2012 р.) і, відповідно, втрата чинності кримінально-процесуального кодексу України 1961 р. (далі КПК 1961 р.)

КПК України 2012 р. закріплює завдання кримінального провадження – забезпечення швидкого, повного, неупередженого розслідування [2, ст. 2], проте в той же час цей же кодекс досить суттєво звузив перелік самостійних повноважень слідчого, що в певній мірі негативно впливає на виконання закріпленого завдання.

Так КПК 1961 р. встановлювала, що виїмка документів проводиться за вмотивованою постановою слідчого [3, ст. 178], а натеper згідно КПК 2012 р. – тимчасовий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду [2, ст. 159]. Порівнюючи дані статті, можна сказати про те, що регламентація проведення даної слідчої дії «новим» КПК затягує слідство, бо слідчий повинен звернутися з клопотанням до слідчого судді, який дозволить, або не дозволить здійснити виїмку документів. Все це займає час, який є важливим для розслідування. Поки слідчий суддя винесе ухвалу, необхідні для об'єктивного розслідування документи та речі можуть бути знищені, що в подальшому вплине на доказову базу і розслідування в цілому.

Також про втрату самостійності слідчого при розслідуванні злочинів свідчить порядок проведення експертиз. Раніше КПК 1961 р. передбачала, що при необхідності проведення експертизи слідчий складає вмотивовану постанову [3, ст. 196]. Сьогодні згідно КПК 2012 р. для проведення експертизи слідчий повинен звернутися з клопотання до слідчого судді, щоб останній видав доручення на проведення експертизи [2, ст. 242]. Тобто ми бачимо знов затягування процесу досудового розслідування, що не відповідає такому завданню кримінального провадження як швидке розслідування.

Наступним негативним впливом на слідчу діяльність є те, що з 2012 р. проведення негласних слідчих розшукових дій покладено на слідчих, що займає багато робочого часу, яке б могло бути використано для розробки версій, їх перевірки, збирання доказів у справі, їх дослідження. Раніше згідно КПК 1961 р. проведенням НСРД займалися оперативні працівники і у слідчого було більше часу для повного і об'єктивного дослідження доказів, що в подальшому сприяло для встановлення істини у справі, притягнення дійсно винної особи до кримінальної відповідальності. Натеper через нестачу часу, велику кількість покладених обов'язків на слідчих, останні не можуть приділяти достатню кількість часу розслідуванню, що знов не відповідає завданням кримінального провадження.

Про втрату значення слідчого у кримінальному провадженні свідчить також те, що з 2012 р. суд досліджує докази безпосередньо, не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду [2, ст. 23]. З цього вбачається певний плюс

кримінального провадження, який полягає в тому, що декілька разів будуть перевірятись докази, допитуватись свідки, що в подальшому сприятиме винесенню об'єктивного судового рішення. Проте в той же час постає питання: »Яке значення роботи слідчого, навіщо він проводить багато часу за збиранням і дослідженням доказів, якщо потім суд не враховує це при винесенні рішення?». Згідно КПК 1961 р. суд брав до уваги всю доказову базу, зібрану слідчим, тому раніше його робота мала значення для кримінального провадження, що на сьогодні є під сумнівом.

Аналізуючи два кодекси, можна зробити висновок, що слідчі можуть самостійно, без отримання дозволу, проводити лише такі дії: розпочати досудове розслідування, провести допит, огляд місця події – що є недостатнім для об'єктивного, повного, неупередженого розслідування, а також це свідчить, що інститут слідства втратив своє значення при розслідуванні, а робота слідчого не враховується при винесенні судом рішення. Також можна додати, що завдання кримінального провадження, які встановлюються кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. та процедура його виконання протирічать одне-одному, для подолання даної проблеми потрібно привести статті кодексу у відповідність.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013, №9-10, №11-12, №13, ст. 88.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. // ВС УССР. – 1961. – втратив чинність.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Ковальчук І. С.

Білько Марія Віталіївна

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СТАЖУВАННЯ
ЯК ОДНОГО З ЕТАПІВ НАБУТТЯ СТАТУСУ АДВОКАТА**

Згідно з нормами чинного законодавства стажування є однією з вимог набуття статусу адвоката. На сьогодні питання проходження стажування є особливо актуальним, оскільки воно містить чимало дискусійних питань, які виникають під час проходження стажування і потребують удосконалення.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» стажування полягає в перевірці готовності особи, яка отримала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, самостійно здійснювати адвокатську діяльність. Стажування здійснюється протягом шести місяців під керівництвом адвоката за направленням ради адвокатів регіону [1].

У Положенні про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю [2] міститься інше визначення стажування. Відповідно до п. 1.1. цього Положення, стажуванням є діяльність із формування і закріплення на практиці професійних знань, умінь і навичок, отриманих у результаті теоретичної підготовки особи, яка одержала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, щодо її готовності самостійно здійснювати адвокатську діяльність з метою отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю [2]. Різні визначення стажування у цих нормативних актах породжують колізії, тому, на наш погляд, слід уніфікувати термін «стажування» у різних нормативних актах для покращення правового регулювання цього питання.

Одним із найбільш дискусійних питань є час проходження стажування. Так, стажування здійснюється протягом шести місяців і обчислюється шляхом сумарного обліку робочого часу стажиста на виконання програми та плану стажування, який має становити не менше 550 годин [2].

Розвиток інституту адвокатури вимагає реформування та удосконалення її інститутів, в тому числі порядку проходження стажування. Цікавим є дослідження порядку проходження стажування, що пропонується у проектах закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Так, у проекті 9055-1 від 14.09.2018 є новий термін «аплікат», який пропонується замість терміну «стажист». Крім того, пропонується продовжити термін стажування: 1) протягом одного року на умовах повного робочого тижня при наявності одного року стажу роботи в галузі права; 2) протягом двох років на умовах неповного повного робочого тижня при наявності одного року стажу роботи в галузі права; 3) протягом шести місяців у вільний час від основного місця роботи час при наявності п'яти і більше років стажу роботи в галузі права [3]. На наш погляд, і законом, і проектом передбачено занадто великий обсяг часу для стажування. Якщо поррахувати кількість годин, яка припадає в середньому на тиждень, то це складає 23 години, тобто в день особа має відпрацьовувати близько 4,5 години. Отже, стажист змушений переводитись на половину ставки або звільнитись з основної роботи.

У проекті закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055 від 06.09.2018 взагалі не передбачається стажування в якості обов'язкової вимоги для набуття статусу адвоката. Так, відповідно до ст. 16 цього проекту стажером адвоката є помічник адвоката, який має вищу юридичну освіту не нижче ступеня магістра [4]. Вбачається, що виключати стажування взагалі із етапів набуття статусу адвоката не можна, оскільки це суттєво погіршить підготовку майбутніх адвокатів і як наслідок, надання адвокатами правової допомоги.

Дискусійним є питання оплати стажування. Відповідно до закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» розмір внеску на проходження стажування розраховується відповідно до потреби покриття витрат на забезпечення діяльності ради адвокатів регіону, Ради адвокатів України та витрат керівника стажування, пов'язаних з таким стажуванням. Крім того, плата не може перевищувати трьох мінімальних заробітних. Сума грошового внеску розподіляється наступним чином: 70% відраховуються керівнику стажування та використовується виключно для забезпечення проходження стажування та компенсації витрат такого керівника; 30% внеску йдуть для забезпечення діяльності ради адвокатів регіону, Ради

адвокатів України [1]. У Положенні про організацію та проходження стажування передбачено випадок сплати додаткового внеску. Так, якщо за результатами проходження рада адвокатів регіону прийняла рішення про його продовження, то стажист зобов'язаний протягом 3 робочих днів сплатити додатковий внесок на проходження стажування у розмірі 0,5 мінімальної заробітної плати, яка встановлена станом на день прийняття зазначеного рішення, за кожний місяць додаткового стажування [2].

Досить велика оплата за проходження стажування певною мірою обмежує право особи, що має скрутне фінансове становище, стати адвокатом. В такому випадку особа буде змушена одночасно працювати на основній роботі для того, щоб утримувати себе та оплачувати своє стажування,

Можна зробити висновок, що порядок проходження стажування як один з елементів набуття статусу адвоката потребує певного удосконалення. Існуючі законопроекти у цій сфері пропонують або збільшити термін проходження стажування, або взагалі виключити стажування з етапів набуття статусу адвоката. Проте, на наш погляд, можливо тільки скоротити цей термін, якщо особа має великий досвід роботи у сфері права. Удосконалення потребує також оплата проходження стажування і уніфікація законодавства в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
2. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затверджене рішенням Ради адвокатів України від 03 лютого 2017 року № 6: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/iYPzU5>
3. Проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність: № 9055-1 від 14.09.2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goo.gl/SHUZmS>
4. Проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність: № 9055 від 06.09.2018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goo.gl/jLvPd7>
Науковий керівник: асистент Владишевська В. В.

Бойко Марія Геннадіївна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ОСВІТНІЙ ОМБУДСМЕН: ПЕРСПЕКТИВИ
ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОГО ІНСТИТУТУ**

У сучасному світі механізм забезпечення прав та свобод людини потребує постійного вдосконалення та створення нових організаційних та інституційних складових. В таких умовах інститут омбудсмена виявляється надзвичайно корисним, таким, що діє в інтересах громадян і водночас самої держави, підвищуючи тим самим рівень довіри з боку населення до влади. Омбудсмен у певній мірі виступає медіатором, на його плечі покладаються завдання з вирішення конфліктів до їх розгляду органами правосуддя і це значно розвантажує останні.

Вважається, що термін «омбудсмен» походить від давньошведського слова «umbud», що в перекладі означає «представник», або «особа, яка користується довірою і представляє інтереси інших осіб» [1, с. 20-21].

Закордонний досвід демонструє нам інститути спеціалізованих омбудсменів у сферах найбільш грубого та масового порушення прав людини і доводить виключно позитивні аспекти. Зокрема, такі країни як США, Велика Британія, Канада виділяють в своєму механізмі правового захисту – студентських омбудсменів [2].

Зважаючи на норми нового Закону України «Про освіту» для підтримки всіх учасників навчального процесу з 1 січня 2019 року Міністерством освіти і науки України запроваджується новий соціальний інститут – освітній омбудсмен. Він є важливою складовою розвитку освітнього та навчально-виховного процесу [3].

Освітній омбудсмен – посадова особа, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань із захисту прав у сфері освіти (сприяння реалізації державної політики; здійснення заходів щодо додержання законодавства про освіту; вжиття заходів для забезпечення належних умов для рівного доступу до здобуття освіти; розгляд скарг; прийняття рішення щодо скарги та надання

рекомендацій закладам освіти, органам управління освітою; надання консультацій тощо).

Вимоги до кандидата на посаду: заборона поєднання з іншою діяльністю, (крім творчої та викладацької); громадянин України, який проживає на території держави не менше 5 років; з вищою освітою та відповідним досвідом роботи, а також вільне володіння державною мовою. Задля допомоги освітньому омбудсмену буде створено спеціальну службу з 15 осіб. Коли надходитиме певна скарга про порушення прав у сфері освіти – служба має 1 місяць на її розгляд. В результаті освітній омбудсмен приймає рішення про обґрунтованість чи необґрунтованість скарги та надає письмову відповідь про результати її розгляду. Коли скарга виявилась обґрунтована – протягом 5 робочих днів ним вчиняються дії з поновлення та захисту порушених прав заявників [4].

Для громадян України цей новий інститут стає досить надійною гарантією їх життя у демократичній державі та наближенням до європейських правових стандартів. Уповноважений сприятиме правовій освіті дітей, підлітків, дорослих, залучених до навчально-виховного процесу. Перш за все, діти та підлітки в силу особливостей психічного й фізичного розвитку вимагають особливого підходу, самостійно не можуть захистити свої права і законні інтереси. А отже, омбудсмен має стати гарантом їх освітніх прав, вимагати справедливого ставлення до учнів та студентів, а також сприяти визнанню за дітьми тих прав, які ще не отримали юридичної регламентації. Омбудсмен акцентуватиме увагу педагогічної спільноти на потребах їх вихованців та напрямках удосконалення освітнього процесу, приводити в дію всі державні інституції, які були створені для забезпечення належних умов освітнього процесу та захисту прав кожної особи, яка потребує такого.

Він стане альтернативною й додатковою можливістю врегулювання освітніх конфліктів. Водночас у разі звернення до освітнього омбудсмена не виключається можливість використання судової форми або інших позасудових процедур врегулювання спорів. Тобто розвиток інституту освітнього омбудсмена дозволить не тільки реалізовувати демократичні механізми освітнього процесу, а й захищати права кожного учня і студента відповідно до вітчизняного і міжнародного законодавства.

Крім того, освітній омбудсмен має стати інституцією, яка не лише врегульовує конфлікти, але й запобігає їм. Запобігання порушенням прав людини, зокрема й освітніх прав, є однією з цілей сучасного правового регулювання, а механізм реалізації такої цілі включає, зокрема, інституційний і динамічний елементи [5, с. 629, 635]. Інституційним елементом у нашому випадку є існування такої інституції, як освітній омбудсмен, а динамічним елементом є засоби, якими він запобігає порушенням освітніх прав людини. Серед таких запобіжних функцій освітнього омбудсмена слід назвати, передусім, безперешкодне відвідування органів публічної влади та закладів освіти всіх рівнів незалежно від форми власності, надання рекомендацій закладам освіти й органам управління освітою, а також надання консультацій здобувачам освіти, їх батькам й/або законним представникам, а також педагогічним, науково-педагогічним і науковими працівникам – ці заходи зумовлені сприяти недопущенню правопорушень в освітній сфері.

Сучасна ситуація в освіті характеризується тим, що права учнів та студентів часто порушуються або реалізуються лише частково. Зараз дуже часто виникають ситуації цькування учнів та студентів в навчальних закладах, жорстоке відношення з боку вчителів, цілеспрямоване заниження оцінок, ненадання належного рівня освіти та багато інших проблем. Формування в працівників освіти орієнтації на повагу прав учнів та студентів треба розглядати як одне із першочергових завдань.

Отже, можна вважати, що інститут освітнього омбудсмена стане надзвичайно важливим додатковим механізмом охорони та захисту прав освітян, який діятиме в нашій державі. Мінімізація психологічних, фізичних та моральних зіткнень сприятиме як підвищенню працездатності, так і розвитку творчості професорсько-викладацького складу, студентів, учнів, вчителів. Такий інститут відкриває новий рівень і горизонти розвитку у нашій країні.

Список використаних джерел

1. Сунгуров А. Ю. Институт омбудсмана: эволюция традиций и современная практика (опыт сравнительного анализа) / А. Ю. Сунгуров. – СПб. : Норма, 2005. – 384 с.

2. Волков Н. А. Возникновение и особенности функционирования института уполномоченных по правам человека (омбудсманов) в зарубежных странах / Н. А. Волков // Среднерусский вестник общественных наук. – 2009. – С. 93–99.
3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145–VIII // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Деякі питання освітнього омбудсмена: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF>
5. Батан Ю. Д. Вплив превентивного механізму права на неправомірну поведінку / Ю. Д. Батан // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О.В. Козаченка, Є.Л. Стрельцова. – Миколаїв : Іліон, 2016. – С. 625–642.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Ковальчук І. С.

Босова Юлія Сергіївна

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ З ВИВЧЕННЯ СУДОВИХ, ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Юридична психологія вивчає особливості психіки, факти, закономірності, що виявляються у сфері суспільно-політичних відносин. За останні 20 років, як самостійна галузь, вона зробила великий крок вперед. На це вплинуло багато факторів, як, наприклад, початок викладання в вищих навчальних закладах, як навчальну дисципліну, використання її результатів в кримінологічних цілях, для забезпечення судочинства та професійного відбору фахівців з юридичних спеціальностей тощо.

Але виникла проблема: як навчальна дисципліна, юридична психологія стала другорядною або зовсім не викладається, вважається непотрібною. Лише у вищих навчальних закладах системи МВС, СБУ,

Державної прикордонної служби розробляють розділи юридичної психології, як, наприклад, «психологія прокурорської діяльності», «психологія судового слідства», та досліджують теоретичні та методологічні проблеми цієї науки. Потреба в праві, його змінах та оновленні спочатку повинна усвідомитися на рівні соціальної психології, а потім передатися юристам, які надають їй юридичної форми.

По-перше, треба звернути увагу на значення психології у криміналістиці. Найважливіший об'єкт кримінально-правової регуляції – це психологія кримінальної поведінки, особливістю якої полягає у врахуванні причини та умови злочину, форми вини, мотиву, мети саме цього злочину. Саме юридична психологія допомагає встановити індивідуальні психологічні риси злочинця та жертви.

По-друге, юридична психологія використовується у судочинстві – це судова психологія. Специфіка її предмета – це встановлення істини та пошук науково обґрунтованих методів зниження можливості порушення правових норм за допомогою психологічних знань. Ці знання необхідні, наприклад, для проведення виховної роботи.

Одним із найважливіших напрямків діяльності юридичного психолога є пенітенціарна психологія. Вона вивчає психологічні закономірності поведінки особистості у процесі відбування покарання, наприклад, у місцях позбавлення волі.

Для того, щоб колишні в'язні не були небезпечними для суспільства та не скоїли нових злочинів, треба дослідити їх поведінку та розробити рекомендації щодо їх підготовки до життя на волі. Саме цим і займається пенітенціарна психологія.

Розділом юридичної психології, що вивчає психологічні аспекти правовідносин у системі «людина та закон», називається правова психологія. Вона потрібна для забезпечення правомірної поведінки та формування правосвідомості.

Отже, юридична психологія – це галузь психології, яка вивчає закономірності та механізми психіки людини в системі «людина-право». Її вивчення сприяє покращенню та удосконаленню правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Бугаєнко Каріна Вікторівна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Нині ніщо не стоїть на місці, все розвивається, все рухається до досконалого. В теперішню епоху майже кожна сфера людської діяльності має і використовує досягнення науки – інформаційні технології. Сучасна правова система також перехоплює нові тенденції, тому ні для кого не секрет, що досить актуальною темою є електронний доступ до правосуддя і запровадження так званого “Електронного суду”.

Ця система має низку переваг. По-перше, кожен із судів має свою власну веб-сторінку на офіційному порталі «Судова влада України», де у відкритому доступі користувачі можуть знайти детальну інформацію про суд. Усі новини та прийняті рішення автоматично розміщуються на сайті, тому кожна зацікавлена особа зможе прослідкувати на якій стадії розгляду знаходиться її справа. По-друге, все активнішою стає послуга щодо отримання процесуальних документів у електронному вигляді, яке зазвичай відбувається паралельно з паперовим, і є дуже вигідним у економії найціннішого – часу. І по-третє, вже з 1 жовтня 2013 року всі суди отримали можливість надсилати смс-повідстки про виклик до суду. Ця послуга вкрай популярна, адже якщо порівняти вартість поштового відправлення й СМС, то однозначно зрозуміло, що вартість смс-повідстки виграє [1].

Стає зрозумілим, що впровадження нової системи має за мету найблагородніші цілі: спростити спілкування між громадянами й судами, надати можливість доступу громадян до інформації щодо розгляду його справи й забезпечити обмін документами в електронному вигляді. Тобто суть “Електронного суду” – зробити суди більш зручними й менш затратними для населення зі сторони часу та коштів.

Проте з упевненістю сказати, що така чудова система користується великим попитом серед у суспільстві, не можна. За

даними Київського районного суду м. Одеси з вересня 2015 року на електронну адресу суду надійшла значна кількість позовів в електронному вигляді та близько 100 клопотань від слідчих та прокурорів. Але й ця кількість зумовлена активною рекламою про переваги “Електронного суду” [2].

У чому ж тоді проблема невикористання такої актуальної системи?

Можна виділити декілька причин, які створюють певні проблеми у використанні Електронного суду.

Насамперед це відсутність підтримки з боку закону або неможливість законодавчої системи відповідати новим змінам. Так, наприклад, ст. 74 Цивільного процесуального кодексу України України не передбачає можливості повідомлення або виклику осіб, які беруть участь у справі ні смс-повідомленням, ні шляхом надсилання повідомлення електронною поштою. Згідно чинної редакції ч. 1 ст. 119 ЦПК України позовна заява подається в суд у письмовій формі, адже з поданням позовної заяви в електронному вигляді виникає проблема з надсиланням відповідачу та іншим особам, які беруть участь у справі, копію позовної заяви разом із додатками. ЦПК України так само, як і інші процесуальні кодекси поки що не дозволяють подати позов до суду у електронному вигляді [3]. Зрозуміло, що всі ці недоліки мають бути ліквідовані на державному рівні, адже силами окремих небайдужих до цього осіб неможливо впровадити “Електронний суд”.

Наступна проблема, на мою думку, проблема криється у свідомості людей, і пов’язана вона, насамперед, з гострим питанням довіри. Що розуміє звичайна людина під словом “суд”? Насамперед – це правосуддя, віра в справедливість, у те, що правда обов’язково переможе. Але як зміниться ця думка, коли людина, звертаючись до суду з проханням відновити справедливість, зіткнеться з такою самою несправедливістю – корупцією та обманом?

Ще до початку діяльності нового складу Верховного Суду проводили опитування серед населення чи зможе новий ВС протистояти впливам і корупції. Цілих 60% опитаних не вірять, що він буде спроможний бути справді незалежним. Більше того така думка існує й щодо всіх інших судів нижчого рангу (місцевих, районних) і, зокрема, щодо Електронного суду. Для більшості людей перехід судів на новий рівень зовсім не дає надію з реальної зміни їх

діяльності, і впевненості, що суд буде на “сторозі прав людини”, і тут вони знову не зіткнуться з несправедливістю.

Ще однією проблемою є технічне забезпечення. У ч. 1 ст. 7 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” вказано, що кожна особа має право на справедливий суд, але як забезпечити доступ до “Електронного суду” таких категорій населення, які не мають на це можливості – соціально неблагополучних? Більш, ніж половина людей в Україні живе на порозі бідності й не має змоги забезпечити себе сучасною технікою, а відповідно не має досвіду користування. Що вже й казати про людей похилого віку, які не охоче використовують інформаційні технології у своєму житті. Тому зрозуміло, що вони не тільки не зможуть повною мірою оцінити переваги нового впровадження, а й зазнають ще більших перешкод.

Підсумовуючи зазначене, можна сказати, що сама ідея запровадження Електронного суду досить цікава і ефективна, але для її продуктивного функціонування потрібно внести деякі зміни в чинне законодавство, забезпечити доступ на справедливий суд усім верствам населення, а також подбати про те, аби кожна людина, почувши слово “суд”, позбулася асоціацій з корупцією, обманом і несправедливістю, а насамперед розуміла, що це саме те місце, де здійснюється правосуддя і де завжди можна відновити справедливість.

Список використаних джерел

1. «Електронний суд»: його особливості і перспективи. URL: http://zib.com.ua/ua/82094elektronnij_sud__yogo_osoblivosti_i_perspektivi.html.
2. Офіційний сайт Київського районного суду міста Одеси. URL: <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/3824-uspikhi-ta-problemi-vprovadzhennya-proektu-elektronnij-sud-v-kijivskomu-rajonnomu-sudi-m-odesi>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004, № 40-41, 42, ст.492. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року: Офіц. текст. К.: Алерта, 2017. – С. 4.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Вейц Аркадій Михайлович

студент 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВІ ВИМОГИ ДО СУДДІ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ

Варто зазначити, що 07 червня 2018 року відбулась надзвичайно епохальна подія для вітчизняної судової системи – було прийнято Закон України «Про Вищий антикорупційний суд», яким визначаються основні принципи організації та функціонування Вищого антикорупційного суду, а також спеціальні вимоги до суддів Антикорупційного суду та гарантії їх діяльності. Безперечно, на нашу думку, створення Вищого антикорупційного суду України є важливим кроком для боротьби з корупцією, оскільки сьогодні рівень корупції в нашій державі є надзвичайно високим. Саме тому особливо важливим постає дослідження спеціальних вимог до службовців Феміди, які будуть уповноважені розглядати кримінальні справи, пов'язані із вчиненням корупційних злочинів, оскільки, поряд із загальними вимогами до суддів, до них висувуються окремі вимоги.

Варто відразу зауважити, що створення антикорупційного суду в нашій державі не є новою ідеєю, адже ідея створення спеціалізованих антикорупційних судів уже багато років реалізовувалась в різних формах в багатьох державах світу, зокрема і в таких європейських державах як Хорватія, Болгарія і Словаччина та інших державах світу. У зв'язку з тим, що відповідальними за здійснення правосуддя є судді, до них висувуються досить жорсткі вимоги, тому виникає необхідність в дослідженні спеціальних вимог до суддів Вищого антикорупційного суду, оскільки саме вимоги є основною перешкодою для зайняття посади судді вказаного суду.

Відмічаємо, що спеціальні вимоги до судді Вищого антикорупційного суду визначені в ст. 7 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». Згідно з вказаною статтею суддею даного суду виступає фізична особа, яка відповідає визначенням Основним Законом та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» вимогам до кандидатів на посаду судді, а також додатковим та спеціальним вимогам, встановленим даною нормою Закону.

Що стосується загальних вимог, то на сьогодні суддею може бути тільки громадянин України (забороняється бути суддями в Україні громадянам інших держав), віком від 30 до 65 років. Крім того, до суддів висуваються вимоги юридичного стажу – не менше 5 років – та володіння українською мовою. Отже, на мою думку, до суддів висуваються цілком справедливі вимоги, оскільки особа, відповідальна за долю інших людей, повинна бути високоосвіченою.

Що стосується спеціальних вимог, то суддею Вищого антикорупційного суду може бути тільки громадянин нашої держави, який відповідає загальним вимогам до суддів, передбаченими Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а також володіє знаннями, які необхідні для вчинення правосуддя у антикорупційних справах. Крім того, кандидат на посаду Антикорупційного суду повинен мати науковий ступінь (доктор філософії, доктор юридичних наук) у галузі права та стаж наукової роботи у сфері права не менше семи років. Також є й альтернатива, відповідно до якої кандидат на посаду даного суду повинен раніше працювати адвокатом не менше 7 років, або ж в сукупності мати досвід вищезазначених робіт не менше семи років (тобто досвід роботи судді, адвоката чи науковця).

Таким чином, підсумовуючи, можемо відмітити, що вищезазначені вимоги до кандидатів на посаду судді Вищого антикорупційного суду, на наше глибоке переконання, є в певній мірі завищеними, саме тому було б доцільніше законодавцю зменшити необхідний стаж наукової роботи у галузі права до п'яти років та наявність досвіду професійної діяльності адвоката також до п'яти років. Цей крок, на нашу думку, дозволить претендувати на посаду судді Вищого антикорупційного суду України більшій кількості осіб і відкрити доступ до професії судді антикорупційного суду.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Ковальчук І. С.

Віслогузова Маргарита Дмитрівна
студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ ЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Адвокатська етика виступає одним із різновидів професійної етики. Початок дослідження цієї проблеми бере початок з XIX століття. Першим хто звернув на це увагу був відомий адвокат М. Молло, який згодом виробив правила адвокатської професії, які до сьогодні не втрачають своєї актуальності. Аналізуючи сучасні джерела з питання адвокатської етики можна виділити ряд принципів на яких базується діяльність адвокатури. Серед них М. Молло називав поміркованість, безкорисливість, чесність, а незалежність адвоката він вважав одночасно його правом та обов'язком [1, с. 461].

Питання адвокатської етики досліджували такі науковці, як: Н.М. Бакаянова, Т.В. Варфоломеева, І.В. Корнієнко, проте не всі теоретичні та практичні проблеми вдалося вирішити і тому дане питання не втрачає своєї актуальності.

У Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського співтовариства від 1988 року зазначається, що адвокату відведено особливе місце у будь-якому правовому суспільстві. Згідно з цим кодексом адвокат повинен діяти в інтересах права, а також інтересах тих, чиї права і свободи йому довірено захищати; тобто не лише виступати в суді від імені клієнта, а й надавати йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій [2].

Слід зазначити, що на адвоката покладено цілий комплекс зобов'язань як юридичного, так і морального характеру, які часто вступають у взаємну суперечність.

Так, згідно з Правилами адвокатської етики, які були затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року то основними принципами відповідно до яких повинна здійснюватись адвокатська діяльність називають: незалежність та свободу адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, дотримання законності, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, конфіденційність, компетентність та добросовісність, повага до

адвокатської професії, вимоги до рекламування адвокатської діяльності [3].

Ці принципи мають фундаментальне значення як для здійснення адвокатської діяльності.

Важливо згадати, що принцип незалежності адвоката у процесі здійснення ним своїх професійних повноважень передбачає повну свободу його дій від будь-якого зовнішнього впливу [4].

Проте на сьогоднішній момент залишаються відомими випадки не лише тиску на адвоката щодо здійснення ними своєї професійної діяльності, але дії державних структур щодо загрози життю та здоров'ю адвокатів.

Основним в адвокатській діяльності є дотримання принципу конфіденційності. Проте, на даний час виникає багато питань щодо конфлікту інтересів при здійсненні адвокатської діяльності. Особа, яка є адвокатом, не завжди взаємодіє з людьми саме як адвокат, а вступає у взаємовідносинах як звичайна людина, хоча при цьому продовжує мати статус адвоката. Тому важливо сказати, що при здійсненні адвокатом своїх професійних обов'язків можуть виникати ситуації, коли він має можливість використати відомості всупереч інтересам клієнта у власних інтересах або в інтересах третіх осіб.

Як зазначає Т.В. Варфоломеева, питання щодо адвокатської таємниці досить дискусійне, оскільки, сучасні дослідники висловлюють вкрай протилежні думки на рахунок цієї ситуації. Отже, на даному етапі реформування інституту адвокатури є важливим переглянути поняття змісту адвокатської таємниці й можливості розкриття її в певних межах без дозволу клієнта [5, с. 14].

Адвокат має надавати правову допомогу у рамках своєї компетенції та спеціалізації, бути максимально чесним та відвертим зі своїм клієнтом для якомога ефективнішої допомоги.

В умовах побудови правової держави та громадянського суспільства вкрай важливо існування незалежності адвокатської спільноти, яка має сумлінно дотримуватись основних принципів адвокатської етики, але разом з тим не зазнавати незаконного втручання у свою професійну діяльність як зі сторони державницьких інституцій так і громадських формувань.

Список використаних джерел

1. Корнієнко І.В. Адвокатська етика у науковій спадщині Є.В. Васильковського / І.В. Корнієнко // Актуальні проблеми політики. – 2013. – Вип. 48. – С. 461-467.
2. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського співтовариства від 01.10.1988: [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994>.
3. Правила адвокатської етики, атверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року: [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9a115a40b9a5bc04f_file.pdf.
4. Шевердін М. Основні принципи адвокатської етики [Електронний ресурс] // Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України». – Режим доступу : <http://uba.ua/ukr/news/4919/>.
5. Варфоломеева Т.В. Впровадження міжнародних правил адвокатської етики в Україні / Т.В. Варфоломеева // Вісник академії адвокатури України. – 2009. – Вип. 1. – С. 7-20.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Кіслиця І. О.

Герасименко Вікторія Григорівна

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У СВІТЛІ ЗАКОНОПРОЕКТУ «ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ» № 9055

2 червня 2016 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)", в тому числі були внесені зміни щодо адвокатури та адвокатської діяльності. Оскільки Конституція є Основним Законом України, то вона тісно пов'язана зі всіма законами, тому слідом за змінами у Конституції мають бути внесені відповідні зміни до Закону

України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» або створений новий закон, який буде відповідати новим реаліям.

Вступ в адвокатуру осіб, які виявили бажання займатись адвокатською діяльністю, базується на нормах чинного законодавства, які встановлюють вимоги до кандидатів (кандидатський ценз) [1, с. 410]. А отже важливим є питання: «Яким саме має бути закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та які вимоги доцільно висувати до адвокатів?»

Відповідно до чинного законодавства України адвокатом може бути фізична особа, яка володіє державною мовою, має повну вищу юридичну освіту, має стаж роботи в галузі права не менше двох років (стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею повної вищої юридичної освіти), склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [2].

В законопроекті більшість основних вимог до адвокатів залишилися незмінними або зазнали незначних змін, але є також вимоги, які відрізняються кардинально від чинної редакції Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність".

Законопроект скасовує платне стажування після складення кваліфікаційного іспиту; звужує можливі професії в галузі права для здобуття стажу, вказуючи стаж роботи особи як стажиста адвоката та (або) на посаді судді, прокурора; розширює перелік щодо несумісності з адвокатською діяльністю, а саме за ст.7 законопроекту було вказано, що діяльність на посадах Голови або членів Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та діяльність приватних виконавців є також несумісною; передбачає новий порядок складення кваліфікаційного іспиту [4, ст. 7].

Негативні вимоги, тобто законодавчо встановлені критерії, які унеможливають заняття адвокатською діяльністю, залишилися майже не змінними, окрім першої вимоги, яка наголошує, що людина, яка бажає стати адвокатом не може мати непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість, саме в тому випадку, якщо злочин був скоєний умисно [4, ч. 2 ст. 6]. А відповідно до чинного Закону, адвокатом не може бути особа має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі [3, ст. 6]. З цього

ми бачимо більш чіткі критерії до вимог до адвокатів. Річ іде, що у всякому разі судимість повинна бути знятою. Якщо у чинній редакції Закону розглядалося зняття судимості за тяжкий злочин, незважаючи умисний він був чи ні, то у законопроекті адвокатом може стати особа з непогашеним тяжким злочином, якщо вона скоїла його ненавмисно.

В законопроекті, на відміну від чинного Закону, праця адвоката за трудовим договором (контрактом) або на державній службі не є адвокатською діяльністю. Такий адвокат має право представляти в суді лише свого роботодавця або державний орган, в якому він працює. Адвокат, який працює за трудовим договором або на державній службі, не користується тими правами та гарантіями, які забезпечують незалежну адвокатську діяльність [4, ст. 28]. Ця вимога створена для того, щоб не порушувався принцип монополії адвокатів. Враховуючи те, що за законом адвокатура є незалежною, самостійною професійною діяльністю, то і насправді вона повинна бути такою. А коли мова йде про трудові відносини – тут дуже складно говорити про незалежність.

Отже, прийняття змін до Конституції України в частині адвокатури, а також важливість завдань, які покладаються на адвокатів, та їх особлива роль у житті будь-якого суспільства, в тому числі й українського, обумовлюють необхідність прийняття проекту Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", в тому числі й нових вимог до адвокатів, які у свою чергу повинні забезпечити прозорий та відкритий механізм доступу до професії.

Як відомо, надання професійної правничої допомоги – це основне завдання адвокатури. Для реалізації цього завдання потрібно, щоб адвокат, який буде надавати цю правничу допомогу, мав необхідний рівень професійної підготовки, дотримувався правил професійної етики, законодавчих вимог до вступу до професії. А отже нові вимоги до адвокатів повинні покращити рівень правового захисту населення [5, с. 1].

Список використаних джерел

1. Книга 1. Організація адвокатури (з практикумом): Підручник у двох книгах / за заг. ред. д.ю.н., проф. заслуженого юриста України С.Я. Фурси та к.ю.н., доцента Бакаєвської Н.М. – 2-ге вид. доповн. і перероб. – К.: Алерта, 2016. – 864 с.

2. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / О. М. Окопник, І. І. Литвин – Кіровоград: КІДМУ КПУ, 2014. – 294 с., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://clc.to/jwZuQg>
3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
4. Проект Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557
5. Пояснювальна записка до проекту Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557
Науковий керівник: асистент Владишевська В. В.

Гошко Оксана Ігорівна, Осійк Діана Петрівна

студентки 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ

Становлення та розвиток правової та незалежної держави неможливо без належного і злагодженого функціонування правоохоронної системи. На жаль, в нашій державі існує багато прогалин в даній сфері, що обумовлює необхідність подальшого реформування. Створення Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційна прокуратури – важливі кроки для становлення правопорядку в Україні, в тому числі, належного виявлення та розслідування корупційних злочинів і злочинів, які вчиняються вищими посадовими особами, державними службовцями, прокурорами та суддями.

Державне бюро розслідувань (надалі – ДБР) здійснює свою діяльність на основі Конституції України, Закону України «Про Державне бюро розслідувань» і є новим правоохоронним органом, метою діяльності якого є виявлення і розслідування злочинів

високопосадовців, суддів, прокурорів в тому числі корупційних злочинів, що не віднесені до підслідності НАБУ. Згідно із законодавством до ДБР повинні перейти слідчі функції органів прокуратури і частково Служби безпеки України. Щодо боротьби із корупцією – окрім питань, що належать до відання Національного антикорупційного бюро [1].

Варто зауважити, що проблемні аспекти функціонування ДБР в першу чергу, починаються з недосконалості законодавчої бази. Адже, одразу після прийняття Закону України «Про Державне бюро розслідувань» постало питання правомірності надання даному органу статусу «спеціального виконавчого органу», бо це суперечить положенням Основного Закону. Також до повноважень Верховної Ради України не входить формування органів виконавчої влади, що є порушення принципу поділу влади.

Другою проблемою стало обрання директора ДБР та сама конкурсна процедура на заняття вакантних посад, адже багатьом кандидатам було відмовлено з суто формальних причин і критерії самого відбору викликали досить багато запитань. Так, було допущено багато порушень серед яких і те, що до складу цієї комісії було включено представника Верховної Ради України, який не має юридичної освіти, а це суперечить ч. 3 ст. 11 Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

Третьою проблемою є визначення правового статусу слідчих, які здійснюють розслідування. Саме ст. 14 вищезазначеного Закону регламентує діяльність особового складу ДБР, в якій жодним чином не обумовлюється правовий статус слідчих, які складають значущу частину від усіх працівників Бюро [2]. Безумовно також викликає сумніви процедура формування територіальних органів на місцях. На даний момент триває процедура відбору кандидатів, але коли завершиться цей етап невідомо. Неможливо розпочати роботу і запустити функціонування даного органу без налагодженої системи органів, що будуть співпрацювати між собою та координувати діяльність.

Також не варто забувати про те, що ДБР є органом, що фактично наділений правом розслідувати злочини стосовно усіх інших правоохоронних органів. Тому цілком актуальним видається питання: чи зможе на даний момент цей орган в разі виявлення порушень вчинених прокурором, суддею чи будь-яким високопосадовцем

розслідувати та притягувати їх до відповідальності? Фактично, створюється новий орган, який переймає частину повноважень інших органів досудового розслідування. І чи доцільно створювати орган, який буде дублювати повноваження уже існуючих органів? Однозначно, так, але за умови, що він буде діяти незалежно від політичної верхівки держави.

Проаналізувавши основні законодавчі положення щодо створення ДБР та намітивши проблеми які можуть виникнути у подальший діяльності, слід зазначити, що законодавча база потребує вдосконалення, а сама процедура створення органу повинна бути прозорою та чесною. Також не варто забувати й про те, що влада повинна бути сама зацікавлена у тому, щоб даний механізм функціонував, а не намагалася влаштувати туди «своїх людей», а тим більше перешкоджати діяльності ДБР, необхідно змінювати своє ставлення до подібних органів, дозволяти їм працювати незалежно від політичної верхівки держави для того, щоб ми бачили позитивний результат діяльності. ДБР – важливий і потрібний орган виконавчої влади в Україні, який через певний проміжок часу і докладені зусиль доведе свою ефективність у розслідуванні злочинів.

Список використаних джерел

1. Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII від 12.11.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.
2. Полянський Ю.Є. Актуальні проблеми застосування Закону України «Про Державне бюро розслідувань»/Ю.Є.Полянський//Державне бюро розслідувань на шляху до розбудови: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, 2018 р./Національний університет «Одеська юридична академія». – 432 с. – С. 8-9.
Науковий керівник: асистент Деменчук М. О.

Дем'яненко Анна Юрївна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ЧЛЕНСТВО У НАЦІОНАЛЬНІЙ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

У липні 2012 було прийнято Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». В ст. 45 цього Закону йде мова про таке утворення в інституті адвокатури, як Національна асоціація адвокатів України (НААУ). Відповідно до цієї статті Національна асоціація адвокатів України є недержавною некомерційною професійною організацією, яка об'єднує всіх адвокатів України. Ця організація утворюється з метою забезпечення реалізації завдань самоврядування адвокатів [4].

Положення ст.45 вказаного Закону викликає досить багато розбіжностей серед науковців. Особливо ці суперечності стосуються тези про те, що всі адвокати, що отримують свідоцтво на зайняття адвокатською діяльністю, одразу вступають до асоціації. Ця теза закріплена у ч. 6 ст. 45 Закону. Зокрема С. Сафулько вважає, що обов'язковий вступ до утворення суперечить незалежності адвокатури, що є одним з основних принципів її діяльності. М. Димитрова вбачає, що у подальшому в цих діях може з'явитись можливість привласнення влади керівниками організаційних форм адвокатського самоврядування [2].

Деякі науковці виступають проти обов'язковості вступу до асоціації, бо це суперечить ч. 3 ст. 22 КУ в якій йде мова про те, що у разі прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод не допускається. Також у ч. 4 ст. 36 Конституції міститься положення про те, ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян [7]. Міжнародно правові акти також містять норми, яким суперечить положення про обов'язковий вступ до НААУ. Зокрема, стаття 11 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод вказує на право на свободу об'єднань, яке має кожна особа [6] та ст. 20 Загальної декларації прав людини вказує на те, що ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації [3].

Також наголошується на тому, що наявність свідцтва не є волевиявленням адвоката на вступ до асоціації, оскільки на момент прийняття закону більшість адвокатів вже мали таке свідцтво.

Проаналізувавши статут НААУ та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ми дійшли висновку, що асоціація позиціонує себе як юридичну особу публічного права. Але необхідно звернути увагу на статтю 81 Цивільного кодексу України, який виступає джерелом норм, які регулюють діяльність юридичних осіб приватного та публічного права. Ця стаття наголошує, що юридична особа публічного права може бути створена розпорядчим актом голови держави, органу державної влади та місцевого самоврядування [10].

В Конституції України НААУ не виступає юридичною особою публічного права. В Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» також не вказується того, що асоціація має такий статус [1]. Отже, можна зробити висновок, що Національна асоціація адвокатів України є громадською організацією.

Але в п. 5 ч. 2 ст. 2 Закону України «Про громадські об'єднання» наголошується на тому, що цей закон не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації та припинення організацій, що регулюються самостійно, а також організацій, які здійснюють професійне самоврядування [5], хоча НААУ виступає саме професійною організацією.

Особливий правовий статус таких асоціацій закріплюють і рішення Європейського суду із прав людини. Так у справі «А. й інші проти Іспанії» (“A. and others v. Spain”) [8] було прийнято рішення, у якому зазначається, що асоціація адвокатів є окремим інститутом публічного права та має на меті сприяння наданню кваліфікованої юридичної допомоги. Враховуючи статус асоціації, факт того, що реєстрація членом асоціації є відкритою для всіх тих, кого задовольняють встановлені законом умови, а адвокати, що подавали позов до Європейського суду з прав людини не обмежені у створенні або приєднанні до інших об'єднань, суд зробив висновок, що така організація не може розглядатися як об'єднання, передбачене ст. 11 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Суд відмовив у задоволенні скарги заявників-адвокатів про порушення їхніх прав. Такими позиціями Європейський суд користується і в справі Ордену лікарів (рішення у справі Ле Конт, ван Левен і де

Мейер проти Бельгії (“Le Compte, Van Leuvenand De Meyere v. Belgium”) [9].

Проаналізувавши вищезазначене можна зробити висновок, що на даний момент в законодавстві України не закріплено особливого статусу Національної асоціації адвокатів України. Діючі норми суперечать одна одній, а саме ст. 45 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» порушує норми закріплені не лише в українському, а й міжнародному законодавствах. На нашу думку вступ в асоціацію може бути обов’язковим лише у тому випадку, якщо в майбутньому будуть внесені зміни у законодавство України, яким буде проголошено особливий статус інституту адвокатури, а також більш точно закріплено статус Національної асоціації адвокатів України.

Список використаних джерел

1. Балон І. Щодо обов’язкового членства в Національній асоціації адвокатів України / [Електронний ресурс] / І. Балон, В. Радченко, А. Павлюк // Правовий тиждень. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=123070>
2. Заборовський В. В. Чи порушує обов’язкове членство адвоката в Національній асоціації адвокатів України конституційне право громадянина на свободу об’єднань та принцип незалежності адвокатської діяльності? / В. В. Заборовський. // Конституційно-правові академічні студії. – 2017. – №1. – С. 27–34.
3. Загальна декларація прав людини від 10 рудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – №93. – Ст. 89
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 27. – С. 282. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17?find=1&text=%F1+45#w11>
5. Про громадські об’єднання: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 1. – Ст. 1. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року II Офіційний вісник України. – 1998. – №13. – Ст. 270.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141.

8. Рішення Європейського суду із прав людини у справі “A. and others v. Spain” (Заява № 13750/88) від 2 липня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-82944&filename=v.%20ESPAGNE.pdf>
9. Рішення Європейського суду із прав людини у справі “LeCompte, Van Leuvenand De Meyere v. Belgium” (Заява № 6878/75) від 23 червня 1981 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57522>
10. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Журавель Анастасія Вікторівна

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ ТА ЇЇ РІЛЬ
У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ**

Наприкінці XX століття, а саме 24 серпня 1991 р. український народ обрав курс на розбудову нової суверенної незалежної України на засадах демократії, поваги та дотримання прав і свобод людини. За 27 років Україна зазнала чималих змін, які вплинули на розвиток права й обумовили необхідність кардинальних конституційних змін та реформування багатьох правових інститутів. Не дивно, що зараз користуються старими нормативно-правовими актами, адже абсолютна нова нормативно правова база не може бути створена в одну мить. Тому в наш час виникає потреба у своєчасному прийнятті законів та їх систематизації, а отже – потрібен механізм для здійснення даних дій, одним із найважливіших елементів, якого є прокуратура.

Але питання якою має бути дійсна оптимальна модель прокуратури залишається відкритим. Для того, щоб відповісти на це питання, треба чітко визначити місце та роль прокуратури в механізмі держави.

Судячи з історії, шлях конституційного розвитку прокуратури непростий. Проте, прокуратура завжди посідала певне місце в державному механізмі, адже завжди існувала потреба у нагляді за виконанням і дотриманням законів. Тому прокуратура відіграє важливу роль у правоохоронній діяльності є однією з найважливіших аспектів у створенні правової держави.

Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [1].

Згідно зі ст.7 Закону України «Про прокуратуру» систему органів прокуратури становлять: Генеральна прокуратура України; регіональні, місцеві та військові прокуратури; Спеціалізована антикорупційна прокуратура. До органів військових прокуратур належать: Головна військова прокуратура (на правах структурного підрозділу Генеральної прокуратури України), військові прокуратури регіонів, і військові прокуратури гарнізонів (на правах міських).

Генеральна прокуратура України є центральним органом системи прокуратури, який очолює Генеральний прокурор України. Генеральний прокурор України керує діяльністю всіх органів прокуратури і забезпечує виконання завдань, покладених на прокуратури Конституцією України та Законом України "Про прокуратуру" [4, с. 9-10].

За чинним законодавством в Україні понад 30 органів уповноважені виконувати правоохоронні функції, серед яких є прокуратура. Взагалі змістом правоохоронної діяльності спеціально уповноважених органів виконавчої влади вважається:

- а) нагляд або контроль за виконанням правових вимог;
- б) установлення правопорушень;
- в) дослідження обставин діяння, що має ознаки неправомірності [3, с. 8].

За останні роки чимало було зроблено для вдосконалення правових засад функціонування прокуратури. Найважливішим фактом, що характеризує її конституційний статус є те, що прокуратура України й надалі залишається незалежною від інших структур. На неї покладено важливі функції, що пов'язані зі стримуванням злочинності та поліпшення стану правопорядку в суспільстві.

У свою чергу, Генеральна прокуратура України вживає необхідних заходів з метою підвищення ефективності нагляду та виконання інших функцій прокуратури, а також здійснює структурні зміни, тим самим, вимагаючи від прокурорських кадрів якісного виконання ними державного обов'язку.

Важливо відзначити, що прокуратура відіграє особливу роль у системі правоохоронних органів, яка зумовлена її метою, завданнями та функціями, адже вона здійснює нагляд за дотриманням законності, як і в самій системі правоохоронних органів, так і в інших органах державної влади. Захищаючи права і свобод людини, прокуратура виступає правоохоронним органом у створенні однакових умов для реалізації прав і свобод усіх громадян країни. Також правоохоронна функція полягає в процесуальному керівництві та нагляду за досудових розслідувань кримінальних злочинів та виконанні кримінальних злочинів, тобто забезпечення реального захисту прав учасників кримінального провадження.

Правоохоронна діяльність прокуратури, яку побудовано на чіткій системі, має внутрішню організаційну логіку, підпорядкована закономірностям, що дозволяють адекватними формами й методами виявляти порушення закону та відповідно на них реагувати. Централізація органів прокуратури, вертикальне підпорядкування прокурорів нижчого рівня та їх незалежність є основою зміцнення законності, забезпеченню принципів правової держави [4, с. 15].

Список використаних джерел

1. Про прокуратуру: Закону України від 14.10.2014 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>
2. Сухонос В.В. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: Монографія. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2008.
3. Організація судових та правоохоронних органів: підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий та ін. За ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2007. – 528 с.
4. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України / О. С Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ш.; Відп. ред. В. Маляренко – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 376 с.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Залогін Станіслав Вікторович, Мартишко Андрій Васильович

студенти 2-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА УЧАСТІ АДВОКАТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Науковій спільноті відома велика кількість досліджень, присвячених вимогам до проведення слідчих (розшукових) дій (далі – С(Р)Д) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д). Науковці доволі детально та з належним обґрунтуванням висвітлюють й інші пов'язані із цим аспекти, та окремої уваги заслуговує реалізація змагальності під час проведення С(Р)Д та НС(Р)Д. Це обумовлено тим, що Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), запроваджено змагальну конструкцію стадій досудового розслідування.

Дослідження наукових публікацій, присвячених реформам кримінального процесу демонструє, що головна роль відведена органам досудового розслідування [1, с. 40]. З іншого боку, важливо визначити роль адвоката, під час здійснення С(Р)Д та НС(Р)Д. Так, що стосується професійних прав адвоката передбачається участь в будь-яких слідчих або процесуальних діях, в яких має право брати участь клієнт; безперешкодний доступ до приміщень судів, прокуратури, поліції, міністерства внутрішніх справ, правоохоронних органів; ідентифікований доступ до всіх державних реєстрів, в тому числі ЕРДР і автоматизованої системи документообігу суду. Також передбачено, що адвокат не зобов'язаний розкривати адвокатську таємницю, навіть при наявності дозволу клієнта.

Підставами для проведення окремих С(Р)Д є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення їх мети (п. 2 ст. 223 КПК України). У ч. 2 ст. 22 КПК України зазначено, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених законом. Отже, свобода подання доказів учасниками кримінального процесу розглядається законодавцем як складова

частина базової засади кримінального судочинства – змагальності. Це прямо пов'язано із проведенням С(Р)Д, адже ці дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Однак, на практиці, сторона захисту (в обличчі адвоката) має відчутно менше можливостей та способів для збору доказової бази. Саме це законодавець намагається виправити розглядаючи одночасно три нових проекти Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність».

Аби вирівняти положення сторін кримінального процесу, вже було вжито певних заходів. З огляду на мету, за для досягнення якої здійснюються слідчі дії, цілком обґрунтованим є право сторони захисту на збирання доказів шляхом ініціювання проведення С(Р)Д та НС(Р)Д. Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо, або така особа письмово відмовилася від участі в ній. Під час проведення такої СД присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної СД, які заносяться до протоколу (п. 6 ст. 223 КПК України).

Ініціювання стороною захисту С(Р)Д здійснюється шляхом подання клопотання слідчому, прокурору. При задоволенні такого клопотання подальший розвиток подій є досить зрозумілим – відбувається проведення С(Р)Д. За відсутності реакції на клопотання у встановлений законом строк (три дні), сторона захисту вповноважена оскаржити бездіяльність до слідчого судді. У разі повної, або часткової вмотивованої відмови у задоволенні клопотання, ініціатору (захисникові) надається право на оскарження рішення до слідчого судді.

Звісно, детальна регламентація кожної із визначених законом СД, встановлення процесуального керівництва, поєднання в системі кримінального провадження гласних і негласних методів здобуття інформації при одночасному посиленні конституційних гарантій прав і свобод особи має стати ефективним інструментом протидії злочинності [2]. Але для бездоганної реалізації визначених задач необхідно усунути існуючі недоліки. Пропонується забезпечити

сторону захисту процесуальною можливістю не лише клопотати про ініціювання проведення С(Р)Д та НС(Р)Д, а й впливати на припинення таких дій умотивованим обґрунтуванням їх недоцільності [3]. Таким чином, законодавцеві слід більш детально дослідити та вдосконалити юридичне регулювання участі адвоката в кримінальному процесі України.

Список використаних джерел

1. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) / О. А. Банчук, І. О. Дмитрієва, З. М. Саїдова, М. І. Хавронюк. – К.: ФОП Москаленко О. М., 2013. – 40 с
2. Шолудько Б. Негласні слідчі (розшукові) дії [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://foliant.in.ua/pravovoy-kommentariy_id_16.html
3. Касько В.В. Реалізація принципу змагальності під час досудового розслідування. Рівність можливостей сторін кримінального провадження зі збирання доказів: міф чи реальність? / К. : «ARZINGER», 2014

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Билиця І. О.

Зінченко Наталія Станіславівна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наш час, в глобалізаційних умовах, характеризується як час боротьби за ринок та споживача. У бізнесі залишається лише конкурентоспроможний суб'єкт, який здійснює свою діяльність із огляду на вимоги ринкової економіки та реалій сучасного суспільства.

Таким чином, конкуренція стає жорсткішою, товари та послуги якіснішими, а споживач отримує найкраще з представленого на відповідному ринку. Але чи так є насправді? Чи може найбільший попит має той, хто найбільш масштабно та яскраво проводить маркетингову політику, ядром якої є рекламування своєї діяльності?

З цим питанням стикається і юридичний бізнес, у тому числі у сфері адвокатури. Беручи до уваги те, що на ринку юридичних послуг пропозиція перевищує попит, клієнта отримає не кожен адвокат, а тільки той хто приверне до себе увагу. Тому актуальним є дослідження питання самореклами адвокатської діяльності.

Досліджуючи правове регулювання реклами адвокатської діяльності, визначення якості інформації, а також встановлення обмежень щодо реалізації права на інформування клієнта про свою діяльність адвокатами, виникають питання рекламування адвокатами своєї діяльності. Ці питання досліджувалися та неодноразово обговорювалися науковцями та адвокатами: Скрябіним О. М., Яновською О. Г., Мельниченко Р. Г., Польським О. Ю., Малигою В. А., Станкевичем В. Л.

З огляду зазначеного реклама – це інформація про особу чи товар, поширена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару, саме таке визначення дається в ст. 1 Закону України «Про рекламу» від 3 липня 1996 р. № 270/96-ВР. Закон вказує, що основними принципами реклами є: законність, точність, достовірність, використання форм та засобів, які не завдають людині шкоди [1].

Аналізуючи норми Закону України від 2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», варто зазначити, що на відміну від попереднього закону, чинний законодавчий акт не містить вказівки щодо можливості здійснення реклами адвокатської діяльності [4, с. 23]. Проте це питання врегульовано Правилами адвокатської етики (далі – Правила). Адвокат має право рекламувати свою професійну діяльність лише за дотримання чинного законодавства і Правил [2]. Загалом правила, надають адвокату право займатися саморекламою, проте, враховуючи специфіку такого напрямку юридичних послуг, вони обмежують його низкою вимог щодо якості, сутності та значення певної реклами.

Бланки, візитівки, брошури щодо рекламної діяльності адвоката не можуть містити: оціночні характеристики щодо адвоката, критику адвокатами інших адвокатів, заяви про правдивість успішного виконання доручень та інші заяви, що можуть викликати безпідставні сумніви у клієнтів та ненадійність правової допомоги адвоката.

Рекламні матеріали про діяльність адвоката мають бути прозорими, чіткими та зрозумілими й не повинні містити двозначностей, прихованого змісту, щоб не ввести потенційних клієнтів в оману, а також мають відповідати правильним естетичним вимогам щодо оформлення.

У разі, якщо адвокату стало відомо про поширену рекламу щодо його діяльності, що не відповідає зазначеним вимогам, він зобов'язаний вжити всіх належних доступних заходів до спростування цієї рекламної інформації та повідомити раду адвокатів регіону [2].

У рекламі забороняється використовувати або імітувати державну символіку. Але, на жаль, адвокати дуже часто нехтують цією заборорою, використовуючи у своїй рекламі та оголошеннях зображення державного герба України, державного прапора України, офіційні назви державних органів [1]. Використовуючи в рекламі адвокатської діяльності фото, наприклад, співробітників, потрібно попередньо отримати від таких осіб письмову згоду на розміщення їх фото [3].

Хоча Правилами адвокатської етики частково врегулювали питання рекламування адвокатської діяльності, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» було б доцільно доповнити нормою, яка б містила дозвіл на здійснення самореклами адвокатської діяльності, а Правила лише б встановлювали обмеження такої реклами.

Також, адвокати, рекламуючи свою діяльність, повинні обмежуватися певними вимогами, які зумовлені особливостями надання адвокатами юридичних послуг. Так, безпосередньої вказівки на успішне вирішення справи в суді немає бути.

Адвокати мають знати про своє право на саморекламу, і навіть активно ним користуватися, для успішного процвітання свого юридичного бізнесу та залучення більшої кількості клієнтів. Доречно було б використовувати сучасні засоби, такі як створення сайту чи сторінки в мережі Інтернет з переліком послуг які надаються адвокатом, чи розміщення реклами на різноманітних юридичних форумах.

Реклама – це сильний інструмент впливу на споживача, який займає одну з перших ролей у просуванні свого імені на ринку. Адвокатам слід пам'ятати, що від успішної їх реклами та подачі себе, залежить успішність здійснюваного ними бізнесу. Проте слід пам'ятати, про обмеження, які існують у національному законодавстві.

Список використаних джерел

1. Про рекламу: Закон України від 3 лип. 1996 р. № 270/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181. – 24 верес.
2. Правила адвокатської етики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9a115a40b9a5bc04f_file.pdf. – Назва з екрану.
3. Пашковська Т. Реклама адвокатської діяльності: юридичні нюанси / [Електронний ресурс] / Тетяна Пашковська // Юридична Газета online. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://yur-gazeta.com/publications/events/reklama-advokatskoyi-diyalnosti-yuridichni-nyuansi.html>.
4. Правові засади рекламування адвокатської діяльності / О. Ю. Польський // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 2. – С. 23.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Казімирова Ольга Олегівна, Собко Олександр Анатолійович

студенти 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ПСИХІЧНО ХВОРИХ ОСІБ

Поліцейська реформа в Україні фактично розпочалася з прийняття закону України «Про Національну поліцію» (надалі – Закон), в якому зазначено, що Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямована на служіння суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [4].

Законом передбачено нові правові інститути діяльності поліції, що спрямовано на всебічний захист прав людини. Особливу увагу привертає такий правовий інститут як поліцейське піклування. Відзначимо, що Закон не надає визначення цьому інституту, а одразу

надає перелік осіб, до яких може бути застосовано такий захід, наслідки та деякі організаційні аспекти його застосування [3].

Відзначимо, що відповідно до Українського тлумачного словника, слово «підкування» походить від дієслова «підкуватися», тобто виявляти увагу, турботу про потреби когось, чого-небудь. А щодо слова «поліцейський» у словосполученні, вважаємо, що цей прикметник вказує на особу, яка здійснює захід, тобто поліцейського, який є громадянином України, склав Присягу та проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Серед видів поліцейського підкування виокремлено підкування щодо особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі. Особливістю цього переліку є те, що він стосується саме психіатрично хворих осіб, які на сьогодні потребують особливої турботи з боку суспільства [4].

Досліджуючи проблематику визначення поліцейського підкування над психічнохворими особами варто звернути увагу на відсутність єдиної точки зору щодо визначення психічнохворої людини. У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 18 лютого 1992 р. «Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги» [1] надано визначення лише терміну «пацієнт», тобто людина, яка отримує психіатричну допомогу, а також всі люди, прийняті в психіатричний заклад. Такий підхід пов'язано з тим, що законодавець уникає дискримінаційних обмежень щодо психіатрично хворих осіб. Як бачимо, в Україні законодавець перейняв цю ідею до Закону України «Про Національну поліцію».

Особи, які підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вони утримувалися на підставі судового рішення за своїм правовим статусом мають такі ознаки: вони вчинили злочин у стані неосудності (обмеженої осудності) або вчинили злочини у стані осудності, але до постановлення вироку чи під час відбування покарання захворіли на психічну хворобу та примусове отримують психіатричну допомогу. Такий підхід передбачено у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами примусових заходів

медичного характеру та примусового лікування» від 03.06.2005 р. № 7 [3]: примусові заходи медичного характеру у виді амбулаторної психіатричної допомоги, госпіталізації до психіатричних закладів зі звичайним, посиленим чи суворим наглядом, що застосовуються до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння (злочини) в стані неосудності (обмеженої осудності) або вчинили злочини у стані осудності, але до постановлення вироку чи під час відбування покарання захворіли на психічну хворобу. Такі особи потребують лікування та особливого піклування. Поліцейське піклування щодо цих осіб виникає якщо вони втекли з місця лікування, тобто самовільно без дозволу лікаря залишили спеціалізований заклад. Якщо виявлено такий факт особа розшукується, може бути затримана для передання у спеціалізований заклад. Усі дії пов'язані з поліцейським піклуванням оформлюється протоколом. Важливо при цьому застосувати мову, жести що можуть сприйматися такою людиною, гідно поводитися з нею, роз'яснити їй стан, положення та права.

Щодо осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створюють реальну небезпеку оточуючим або собі, поліцейське піклування має окрему специфіку, оскільки ці особи не вчинили будь-якого правопорушення та ще не визнані пацієнтами. У зв'язку з цим, співробітникам поліції необхідно самостійно оцінювати стан таких осіб. Так, наприклад, можуть враховуватися фактичні дії, можливість настання негативних наслідків в їх результаті. Поліцейське піклування щодо такої категорії осіб полягає у їх переданні відповідному закладу.

Практика щодо поліцейського піклування психічнохворих осіб продовжує формуватися та потребує окремого поглибленого науково-практичного вивчення. Складність такого вивчення обумовлюється тим, що обрана проблематики знаходиться у невід'ємному зв'язку із іншими галузями знань, а саме, медициною, психіатрією, та потребує наявності вузьких, спеціальнопрофільних знань.

До того ж, приведення діяльності Національної поліції до європейських стандартів є запорукою подальшої євроінтеграції України та забезпечення реалізації в державі принципу верховенства права.

Список використаних джерел

1. Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги : резолюція 46/119 Генеральної Асамблеї ООН від

- 18 лютого 1992 р. по доповіді Третього комітету (А/46/721) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905 (дата звернення: 01.11.2017).
2. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 № 7 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05> (дата звернення: 01.11.2017).
  3. Новий тлумачний словник української мови: 42 000 слів: Для студентів вузів. – У 4-х т. / Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: АКОНІТ, 1999.
  4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 №580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 01.11.2017).
- Науковий керівник: асистент Деменчук М. О.*

Каменчук Ілона Андріївна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ СТРАТЕГІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
АДВОКАТУРИ В СУСПІЛЬНЕ ТА ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ**

Ще починаючи з витоків адвокатури в Стародавньому Римі та Греції, коли добре організовані оратори могли виступати як представники інтересів або спеціально писати прохання про чиюсь справу вже встановлювалися окремі стандарти для їх діяльності, що передували подальшому стратегічному прогресу.

У дискурсі розвитку суспільства збільшувалися та удосконалювалися функції адвокатів та визнання важливості цієї сфери. В першу чергу як правозахисників, які є ваговою складовою інституційного елемента в механізмі запобігання порушенням прав людини [1, с. 84]. Це визначення виражає важливу ідею: адвокатура полягає не лише в впливі на державну політику, але, насамперед, на вплив на громадську думку, розподіл ресурсів, соціальні норми та

практику. Адвокати чітко розуміють свою роль та її межі впливу, але навіть у цьому націлюються на підвищення свідомості громадськості з приводу певної проблеми.

Звісно адвокатура також є важливою стратегією для досягнення змін у програмах міжнародного розвитку. Різні агентства допомоги розробляють та впроваджують програми адвокації, які впливають на політичний клімат, політику та програмні рішення. Проводяться все нові і нові дослідження спрямовані на вивчення розуміння адвокатури у галузі розвитку та визначення нових підходів, щоб зробити її більш ефективною. Якщо звернути увагу на сучасні розробки, то впроваджується практика з поглибленими інтерв'ю, які проводились приблизно з 65 професіоналами з розвитку щонайменше з 30 агентств ООН та інших неурядових організацій. Результати показують, що правозахисна діяльність все ще широко сприймається як незамінна для досягнення соціальних результатів. Також це дає змогу визначити і негативні сторони: неефективність пропагандистської діяльності, відсутність стратегічного підходу, недостатнє формування та позиціонування проблем та слабе застосування науки та мистецтва соціального впливу в правоохоронній діяльності [2, с. 67-68].

Ще один ряд британських досліджень пропонують підвищувати рівень ефективності адвокатської діяльності через різні аспекти впливу на середовище існування шляхом пропаганди, так як без критичного розгляду складної взаємодії місцевих, національних та міжнародних сил, які визначають політичне та соціальне середовище, пропаганда не зможе змінити ефект на рівні населення. Філософія соціальних явищ адвокатури найкраще пояснюється в наступному ствердженні: "адвокатура – це процес соціальних змін, що впливає на ставлення, соціальні та владні відносини, що зміцнює громадянське суспільство та відкриває демократичні простори". Для виконання своїх прагнень пропаганда вимагає координації зусиль, стратегічного мислення, інформації, комунікації, охоплення та мобілізації.

Якщо ж розглянути стан адвокатури України в сьогоденні, то відбувається певна політизація з боку держави, що є неприпустимим для європейської країни та містить загрози не лише для адвокатів. Звичайно, все це не сприяє розвитку такого суспільно необхідного інституту як адвокатура та суперечить європейським цінностям, до яких прагнуть українці. Саме тому постає важливе питання: «Яких

ключових цінностей потрібно дотримуватися адвокатській спільноті задля забезпечення свого майбутнього та формування нової сучасної моделі адвокатури?».

З огляду на вищевикладене, перед майбутньою адвокатурою України стоять складні виклики, але подолати їх можна зміцнюючи ключові цінності, на яких будується сучасна адвокатура: незалежність, законність, повага до клієнта, конфіденційність, компетентність, захист гарантій адвокатської діяльності та соціальна відповідальність перед людьми [3].

Отже, діяльність адвокатури на фоні нових стратегій заснованих на іноземних дослідженнях має тенденцію до розвитку, про що і свідчить постійне вивчення даного питання на світовій науковій арені, але, на мою думку, більшості країн, в тому числі Україні потрібно приділяти більше часу на розробку нових шляхів покращення формування адвокатської системи взагалі.

Список використаних джерел

1. Батан Ю. Д. Запобігання академічному плагіату та неоригінальності як складова превентивного механізму сучасного права інтелектуальної власності / Ю. Д. Батан // Часопис цивілістики. – 2017. – Вип. 23.
2. Adebayo Fayoyin. Advocacy as a Strategy for Social Change: A Qualitative Analysis of the Perceptions of UN and Non-UN Development Workers / Adebayo Fayoyin. // Journal of Social Sciences. – 2016. – №35.
3. Мігдаль О. Майбутнє адвокатури України – ключові цінності [Електронний ресурс] / Олександр Мігдаль // Юридична газета online. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/maybutne-advokaturi-ukrayini--klyuchovi-cinnosti.html>.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Ковалевич Ігор Ігорович

студент 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА І ПЕРСПЕКТИВИ

За останні три роки роботи Національне антикорупційне бюро України продемонструвало певні структурні зрушення в боротьбі з корупцією. Згідно звіту Національного бюро за I півріччя 2018 року діяльність бюро в цифрах виглядає наступним чином: 683 проваджень в роботі; 143 справи скеровані до суду; 163 підозрюваних; 227 обвинувачених; 19 осіб, стосовно яких набув законної сили обвинувальний вирок суду [1, с. 31].

Однак, темпи ефективності боротьби з корупцією в Україні бажають кращого і можуть зрости лише за умови подолання першкод, які унеможливають досягнення мети діяльності Національного бюро. Сьогодні найбільшою перешкодою для досягнення кінцевої мети – забезпечення невідворотності покарання за корупцію – залишаються структурні прогалини в законодавстві.

По-перше, нагальною проблемою діяльності Національного бюро під час розслідування є те що при обранні запобіжного заходу підозрюваному у вчиненні корупційного злочину судді здійснюють обрання застави в якості альтернативи триманню під вартою. Це створює ризик того, що підозрюваний після внесення застави може переховуватися від слідства і навіть йому перешкоджати. Тому для вирішення даної проблеми необхідно внести зміни до КПК, які б надавали судді можливість обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою без альтернативи внесення застави.

По-друге, на законодавчому рівні в Україні не впроваджений механізм угод зі слідством під час розслідування корупційних злочинів. Проблема у тому, що притягнення особи до відповідальності не завжди дозволяє повернути викрадені у держави кошти. Крім того, відсутні механізми мотивації до викриття корупційних схем з боку дрібних чиновників, які втягнуті у корупційні злочини високопосадовців. Зважаючи на викладене необхідно передбачити в законодавстві можливість пом'якшення покарання або звільнення від

відбуття покарання з випробуванням, зняття судимості особам, які вчинили корупційні злочини та відшкодували збитки та шкоду, завдані державі. Окрім цього в розвинутих державах передбачено можливість заохочення до співпраці з правоохоронними органами, що також варто застосувати в українських реаліях.

По-третє, Національне бюро не має права на автономне прослуховування каналів зв'язку. Відповідно до законодавства, повноваження щодо зняття інформації з комунікаційних мереж мають лише Національна поліція та Служба безпеки України. Через це Національне бюро вимушене здійснювати прослуховування за допомогою ресурсів Служби безпеки України, що суттєво обмежує оперативність роботи. Враховуючи такі обставини варто включити Національне бюро до переліку органів, уповноважених на здійснення самостійного прослуховування, через внесення відповідних змін до ст. 263 КПК України та Закону України «Про радіочастотний ресурс України» в частині включення Національного бюро до преліку спеціальних користувачів радіочастотного ресурсу України.

Сьогодні незважаючи на націленість подолання корупції у вищих ешелонах влади законодавством передбачена недоторканість депутатів Верховної Ради України, що створює суттєві прешкоди у проведенні щодо них слідчих дій. Тому необхідно запровадити на законодавчому рівні механізм обмеження депутатської недоторканості хоча б в частині, що стосується корупційних правопорушень.

Також варто звернути увагу на таку проблему, як доступ до судових рішень. Наразі підслідні Національному бюро особи мають доступ до судових рішень у кримінальних провадженнях на стадії досудового розслідування у зв'язку з їхньою публікацією в Єдиному реєстрі судових рішень. Так, наприклад, санкція на обшук має термін дії місяць і може бути використана детективом у будь-який слушний момент, саме тому оприлюднення рішення суду щодо дозволу на обшук або інших негласних слідчих дій може зашкодити розслідуванню. З огляду на викладене, підтримання законопроекту, що обмежує доступ до даних стосовно судових рішень на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень сприятиме вирішенню даної проблеми. Таким чином, відомості про такі та аналогічні судові рішення будуть обов'язково опубліковані, але лише після передачі матеріалів справи до суду.

Згідно діючого законодавства Національне бюро не має повноважень вступати третьою стороною в спори інших осіб або оскаржувати їх, навіть якщо рішення за цими спорами впливають на результати розслідування кримінального провадження, яке здійснює бюро. Ця обставина є досить значною перешкодою для діяльності Національного бюро. Адже, як приклад, у межах господарського спору між двома суб'єктами можуть бути виведені активи, які є предметом розслідування. Саме це в подальшому ускладнить покарання винних, усунення корупційних схем і повернення активів державі. Тому необхідно внести зміни до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Кодексу адміністративного судочинства України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України в частині визначення процесуальних прав та обов'язків Національного бюро при розгляді справ у судах, а саме: участі в справах інших осіб, оскарження незаконних судових рішень, які стосуються обставин кримінального провадження, а також питань витребування майна здобутого злочинним шляхом.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що низькі темпи ефективності роботи Національного бюро спричинені рядом проблем і прогалин в законодавстві. Прогалини в законодавстві, які, на жаль, ще існують, також ускладнюють процес впровадження антикорупційної реформи. Тому вказані проблеми і прогалини потребують негайного подолання та законодавчого вирішення, адже держава, яка не здатна змінюватися, не зможе і зберегтися.

Список використаних джерел

1. Звіт Національного антикорупційного бюро за I півріччя 2018 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_10.08.2018_sayt.pdf
Науковий керівник: асистент Деменчук М. О.

Кодимський Микита Кирилович

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**МІСЦЕ КАСАЦІЙНИХ СУДІВ
У СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ**

Діяльність судів касаційної інстанції відіграє важливу роль у розбудові правової держави та громадського суспільства, забезпеченні захисту прав і свобод громадян та мешканців України.

У нашій державі на теперішній час реалізується Судова реформа, метою якої є докорінна зміна ситуації у системі правосуддя, подолання корупційних явищ при здійсненні судочинства, унеможливлення втручання у процес розгляду справ судами, впливу на результати розгляду. Досягнення мети реформи призведе до значного підвищення авторитету Судової влади, довіри до неї суспільства.

Актуальність питання пов'язана із обсягом повноважень судів касаційної інстанції у формуванні практики застосування норм права в усіх галузях життєдіяльності країни та їх ролі у практичній реалізації цілей та завдань Судової реформи.

Ціллю дослідження є визначення місця судів касаційної інстанції у системі судоустрою України, аналіз засад здійснення правосуддя судами касаційної інстанції, їх функцій, завдань і повноважень, а також встановлення об'єктивної можливості позитивно впливати на проведення Судової реформи та підвищення довіри українців до судової влади в цілому.

В ході дослідження вивчені та проаналізовані наступні законодавчі акти у частині, що стосуються судів касаційної інстанції: Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», пояснювальна записка до відповідного законопроекту, діючі процесуальні кодекси, публікації у електронних ЗМІ на вказану тематику (zib.com.ua, ua.korrespondent.net тощо).

Так, на початку жовтня 2018 року Київський міжнародний інститут соціології оприлюднив дані соціологічного дослідження «Ставлення і погляди населення до судової реформи». Згідно з ними 78,5% українців не довіряють судам, а довіряють тільки 12%.

Вказані данні кореспондуються із результатами іншого опитування громадян, у рамках Програми USAID реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» за результатами 2017 року. Утім вектор вказаного дослідження є більш комплементарним для органів судової влади, адже згідно останньому, довіра громадян України до судів та судової влади зросла з 2015 року по 2017 рік з 5% до 12%, що є найбільшим показником росту серед інших гілок влади.

Безумовно, рівень довіри громадян до судової влади на рівні 12% є неприпустимо малим для європейської держави і вимагає вжиття системних, послідовних та ефективних заходів, направлених на докорінну зміну ситуації.

Незважаючи на те, що враження більшості людей про судові органи, а також рівень довіри до судів в цілому пов'язаний із діяльністю суддів першої та апеляційної інстанцій, адже саме при розгляді цими судам справ громадяни приймають безпосередню участь, на мою думку, у своїй більшості, тягар зміни відношення суспільства до судової влади на позитивне в умовах сьогодення лежить саме на касаційних судах.

Вказаний висновок обґрунтований обсягом інструментів та повноважень, наявним у судів касаційної інстанції у відносинах із судами першої та апеляційної інстанції, можливість процесуального та законного впливу на суддів судів вказаних інстанцій, направлено на забезпечення прийняття ними законних та обґрунтованих рішень, дотримання правил процесуального закону та вірного застосування норм матеріального права.

Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, до складу якого входять касаційні суди всіх спеціалізацій та Велика палата.

При цьому, на Верховний Суд покладено функції забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій; забезпечення апеляційних та місцевих судів методичною інформацією з питань правозастосування, здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики.

При розгляді справ у касаційному порядку суди касаційної інстанції наділені значним обсягом повноважень при вирішенні питання щодо долі судової справи.

Нажаль, на теперішній час непоодинокими є факти прийняття судами першої та апеляційної інстанції судових рішень із грубим

порушенням процесуального законодавства (незабезпечення участі сторін та зацікавлених осіб у розгляді справи, суттєве затягування розгляду справи тощо), а також із часом неадекватним застосуванням норм матеріального права, протилежним застосуванням норм права навіть одним і тим самим суддею у подібних правовідносинах у різних справах, заангажованості суддів.

Такі дії суддів першої та апеляційної інстанцій призводять до втрати довіри суспільства до судової влади, зневіри у можливості захисту своїх прав у суді, створюють атмосферу безвиходу та незахищеності у громадян.

Касаційні суди мають повноваження скасувати судові рішення судів першої та/або апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд тощо.

При цьому, вказівки, що містяться в судовому рішенні суду касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої та апеляційної інстанцій під час нового розгляду справи

Відповідні положення закріплені у процесуальних кодексах усіх спеціалізацій, а саме у ст. 417 ЦПК України, ст. 353 КАС України, ст. 316 ГПК України, ст. 439 КПК України.

Крім того, висновки щодо застосування норм права, викладені у постановях Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права у інших справах, а недодержання цього принципу може призвести до скасування судового рішення першої чи апеляційної інстанції.

Судові рішення судів касаційної інстанції є остаточними та оскарженню не підлягають.

Послідовна робота касаційних судів, направлена на забезпечення єдиної та усталеної практики правозастосування, безумовне і оперативне скасування судових рішень, ухвалених із недодержання правових позицій, викладених у постановях Верховного суду, або з порушенням норм процесуального законодавства, вжиття заходів щодо притягнення до дисциплінарної та кримінальної відповідальності суддів за проголошення неправосудних рішень, на мою думку призведе до докорінних змін у системі правосуддя України та допоможе вивести її на європейський та світовий рівень.

Касаційні суди за результатами своєї роботи у межах наявних повноважень можуть та мають створити атмосферу невідворотності скасування незаконного, несправедливого судового рішення у максимально короткий строк, що призведе до відсутності сенсу у зловживаннях на етапі розгляду справи судами першої та апеляційної інстанції.

Станом на 26.10.2018 року Верховного судом розглянуто 70 249 справ, з яких по суті – 37 055, тобто майже 53%.

Необхідно зауважити, що на думку значної кількості правників, які постійно надають правову допомогу українцям у судах, заходи, що вже вжиті судами касаційної інстанції, в тому числі вищими спеціалізованими судами та Верховним судом України, які діяли до 15 грудня 2017 року, призвели до певного покращення стану судочинства, передбачуваності судового розгляду справ, можливості формування ефективної правової позиції у судовому спорі на підставі позицій Верховного суду.

Проте, вжитих заходів безумовно недостатньо і вказана робота має проводитися надалі.

Список використаних джерел

1. Конституція України (чинна з 1996 р. зі змінами) // Офіційний портал Верховної Ради України.
2. Цивільний процесуальний кодекс України. Документ 1618-IV, чинний, поточна редакція – Редакція від 28.08.2018, підстава – 2475-VIII.
3. Господарський процесуальний кодекс України (ред. с 06.11.1991 до 15.12.2017).
4. Кримінальний процесуальний кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV.
6. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII.
7. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 № 1401-VIII.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Колібик Ірина Олександрівна

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Розбудова України як держави неможлива без подальшого підвищення ефективності гарантій захисту прав людини і громадянина. Важливу роль в цьому відіграє такий специфічний демократичний інститут, як адвокатура.

В останні роки в чинне законодавство, яке пов'язане з діяльністю адвокатури було внесено низку змін: у 2012 році прийнято Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Кримінальний процесуальний кодекс; у 2016 році – ухвалено Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» тощо. За роки незалежності накопичено певний досвід в реалізації функцій адвокатури як незалежного утворення, що дає можливість узагальнити досягнуті результати та виявити проблеми та напрями їх вирішення.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріпив положення про те, що адвокат має особливий статус – незалежний від державної влади та громадськості [2]. У зв'язку з цим на сьогодні підвищується ризик комерціалізації адвокатури. В цьому контексті виникає декілька проблем. В ч. 1 ст. 13 вищевказаного закону визначено, що адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, є самозайнятою особою. А зі ст. 14 та 15 закону можна зробити висновок проте, що адвокатська діяльність може здійснюватися шляхом створення адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання. Самозайнята особа – це платник податку, який є фізичною особою-підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності. В Податковому кодексі чітко вказано, що адвокат може здійснювати незалежну професійну діяльність [1]. Водночас на практиці у адвокатів як самозайнятих осіб виникає низка проблем з постановкою на податковий облік, з відкриттям рахунків в

банківських установах тощо. Тому в законі доцільно чітко прописати, що адвокат може бути фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності.

Проблема комерціалізації пов'язана також з двома аспектами – інвестиційним та морально-етичним. Якщо вивести адвокатуру з комерційних відносин зовсім, то в адвокатуру не будуть вливатися кошти, відповідно ці кошти не будуть окупатися (адвокатські бюро та об'єднання є юридичними особами). Водночас інвестиції для адвокатури можуть бути основним важелем для розвитку діяльності, одним з факторів утримання в конкурентоспроможному середовищі.

З морально-етичної сторони цього питання неможливо повністю перевести адвокатуру на комерційні відносини. Адже існує ймовірність, що адвокат перестане бути розбірливим в способах придбання справ. Він не може розсилати листи, рекламуючи тим самим свої послуги, або не може бути прорекламованим клієнту слідчим. Не варто забувати і про те, що адвокати надають і безкоштовну допомогу. З цього можна зробити висновок, що в разі повної комерціалізації, адвокати будуть надавати подібну допомогу якомога гірше. А допомога, що надається адвокатом, в першу чергу повинна залежати від його професійних навичок, а не від гонорару.

На сьогодні не вирішеною також є проблема стажування. Вона пов'язана з відсутністю методики оцінки достатності часу, витраченого на стажування; наявності місця для такого стажування, фінансування такого стажування. Ще однією проблемою є участь адвоката в адвокатському об'єднанні – в законі не передбачено компенсацій адвокату в випадку його виходу з такого об'єднання; не вирішено ситуацію, коли учасники об'єднання припиняють одночасно адвокатську діяльність; коли відбувається смерть учасника адвокатського об'єднання.

Сьогодні спостерігається масові порушення професійних прав адвокатів правоохоронними органами, переслідування принципів у відстоюванні прав громадян адвокатів. Проводиться пенсійна реформа, але при цьому чинне законодавство не враховує особливості адвокатської діяльності та пенсійного забезпечення адвокатів.

Одним з гарантій адвокатів є право на звернення з адвокатськими запитами до різних суб'єктів. Досить поширеними випадками є нехтування цими суб'єктами часових меж відповіді на такі звернення, відмова у наданні необхідної інформації, відповідь не по суті

поставлених запитань. Особливою складністю характеризується ця проблема, у випадку, коли суб'єктом є орган державної влади. Так, наприклад, дуже часто правоохоронні органи України не просто не дотримуються строків надання відповіді на адвокатські запити, а «гублять» їх на рівні канцелярій та відділів діловодства. У цьому випадку адвокати звертаються до Ради адвокатів регіону з заявою про складення протоколів про адміністративне правопорушення. А для притягнення до відповідальності за ненадання інформації на адвокатський запит суб'єктів, які перелічені в ст. 15 КУпАП, потрібно звертатися з заявою не про складення протоколу, а про складення клопотання щодо проведення службового розслідування або службової перевірки та про притягнення до дисциплінарної відповідальності відповідної посадової особи цього суб'єкта.

Справедливо буде відмітити, що і зі сторони адвокатів досить частим є порушення вимог оформлення таких запитів, що стає формальним приводом відмови у наданні відповідей. Але якщо перше вирішується через посилення адміністративної відповідальності суб'єктів, до яких звертається адвокат, то друге можна вирішити тільки шляхом підвищення грамотності самих адвокатів та їх помічників, що само по собі є нонсенсом, оскільки апріорі законодавством передбачається належний освітній рівень адвоката. Тому це питання потребує подальшого вирішення та пошук шляхів посилення відповідальності адвоката за неналежне виконання своїх обов'язків.

Таким чином, чинний Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не враховує усіх сучасних тенденцій розвитку та функціонування адвокатури і вимагає внесення подальших правок. В свою чергу це приводить до нової проблеми – на сьогодні у Верховній Раді є три нових законопроекти Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Основним є законопроект, ініціатором якого виступає Президент України П.О. Порошенко. Даний законопроект: пропонує закріпити за адвокатами нові професійні права та додаткові гарантії адвокатської діяльності; передбачає новий порядок складення кваліфікаційного іспиту; визначає зміст принципу «уникнення конфлікту інтересів»; пропонує розширення видів адвокатської діяльності; регламентує чіткі межі (не)сумісництва адвокатської діяльності із іншими видами діяльності та різницю між статусом

адвоката та здійсненню адвокатської діяльності; визначає дисциплінарні стягнення у прив'язці до конкретних дисциплінарних проступків адвокатів; встановлює коло осіб, які можуть подати скаргу щодо поведінки адвоката; визначає структуру органів адвокатського самоврядування, які діють на національному та регіональному рівнях, а також організаційні форми адвокатського самоврядування; регламентує новий порядок фінансування діяльності органів адвокатського самоврядування [3].

Інші два проекти Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», авторами яких виступають авторський колектив під керівництвом С.В. Ківалова та народний депутат В.В. Писаренко, є альтернативними. Вони також пропонують схожі напрями вдосконалення законодавчого регулювання адвокатури і адвокатської діяльності, основних засад надання професійної правничої допомоги в Україні, а також покращення рівня захисту прав адвокатів.

Однак постає питання: чи потрібна така велика кількість законопроектів? На нашу думку доцільніше було б зосередитися на одному і залучити до нього широкі коло спеціалістів та суспільства.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-17. – Ст. 112.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
3. Проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність від 06.09.2018 р. №9055. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557
Науковий керівник: асистент Владишевська В. В.

Кондрич Василь Васильович

студент 2-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД – ЯКИМ ВІН ПЛАНУЄТЬСЯ БУТИ?

Антикорупційні суди сьогодні діють у 17 країнах. Цікавим є той факт, що усі ці держави мають економічний статус таких, що розвиваються.

За словами заступника голови Комітету ВР України з питань правової політики та правосуддя Сергія Алексєєва, формування антикорупційного суду та його діяльність має здійснюватися на загальних засадах, визначених для судової системи [1]. «Основні критерії при формуванні антикорупційного суду – це, по-перше, обов'язкова можливість розгляду справ щодо антикорупційних злочинів у трьох інстанціях, включаючи можливість оскаржити рішення у четвертій інстанції. Тобто порядок оскарження рішень суду щодо корупційних злочинів має бути таким, як і порядок оскарження щодо інших злочинів. По-друге, важливим критерієм є порядок призначення суддів до антикорупційних судів. Відбір має бути прозорим. Кандидати повинні мати серйозний (вагомий, значний) юридичний стаж, бути досвідченими фахівцями в галузі права та викликати довіру в суспільстві. Антикорупційний суд повинен завжди спиратися на практику Верховного Суду. Щодо формування складу суду, то воно має бути для всіх на одних умовах. Не можна створювати «елітні» суди та ставити одних суддів вище за інших [2].

Плюси:

По-перше, антикорупційні суди фактично працюватимуть на один орган – Національне антикорупційне бюро України. Це надасть змогу розглядати корупційні справи швидше ніж це відбувається сьогодні. Наявність 70-ти суддів у так званій одній інстанції – Вищому антикорупційному суді (далі – ВАКС) та виділення окремої Палати слідчих суддів забезпечить ефективний і швидкий розгляд таких процесуальних питань як взяття під варту та арешт майна.

По-друге, апеляційна палата знаходитиметься в цьому ж суді, тому не буде витрачатися час на пересилання документів, як це

відбувається сьогодні. Якщо хтось подасть апеляцію, то її одразу передадуть в апеляційну палату, судді якої призначають розгляд. Це економія часу та коштів. До того ж судді апеляційної палати розглядатимуть виключно процесуальні матеріали. З іншого боку, є певні ризики того, що ВАКС сам виносить рішення і сам їх переглядає. Такі собі «два в одному» – перша інстанція та апеляція. Тут негативну роль може зіграти знайомство суддів між собою та небажання скасовувати рішення «товариша» [3].

Що стосується системи антикорупційних судів, то вона є «особливою», на відміну від інших судів. ВАКС включатиме апеляційну палату. Антикорупційна палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду переглядає вироки та ухвали ВАКС, якими було закінчено розгляд справи по суті. Адміністративно та фінансово вона відокремлена від інших палат Верховного Суду та Касаційного кримінального суду. Таким чином, пропонується створення ще одного касаційного суду з надзвичайним статусом у складі Верховного Суду – на суддів антикорупційної палати Верховного Суду не розповсюджуються права та обов'язки, передбачені для інших суддів. Судді Антикорупційної палати не входять до Пленуму Верховного Суду та зборів суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду. До Верховного Суду їх відносить лише назва та заробітна плата [4].

Можливі мінуси:

Багато питань залишають положення законопроекту щодо формування складу антикорупційних судів та повноважень суддів. Перше, що кидається в око, це порушення норм Конституції при створенні суду. Як зазначив на своїй сторінці у «Facebook» адвокат Андрій Авторгов, проект закону про антикорупційні суди № 6011, поданий Єгором Соболевим, у п. 3 Прикінцевих положень містить положення про утворення Вищого антикорупційного суду, що суперечить ст. 125 Конституції України: «Суд утворюється, реорганізовується та ліквідовується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя».

Дискримінаційні призначення. Всі питання призначення фактично вирішує конкурсна комісія. Проведення добору та призначення на посаду суддів в антикорупційні суди здійснюється виключно в порядку, встановленому законом про ВАКС, а не законом про

судоустрій. Для цього створюється комісія з 9-ти осіб, 3-х з яких призначає Міністр юстиції, 3 –х Президент і ще 3-х обирає Парламент. Комітет Верховної Ради України, до предмету відання якого належать запобігання та протидія корупції (чому не комітет з питань правової політики та правосуддя?), розглядає пропозиції депутатських фракцій (депутатських груп) та приймає відповідну рекомендацію щодо потенційного члена зазначеної комісії [5]. Варто зазначити про ще один цікавий момент. Членами Конкурсною комісії можуть бути лише особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, а також значний досвід діяльності у сфері запобігання або протидії корупції.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України не може відмовити у затвердженні результатів конкурсу, встановлених комісією, як і ВРП. Що взагалі суперечить засадам судоустрою. Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя відкриває дисциплінарну справу щодо судді антикорупційного суду лише після отримання згоди зборів суддів Вищого антикорупційного суду або зборів суддів Антикорупційної палати [6].

Суддями Вищого антикорупційного суду зможуть стати прокурори, які мають стаж професійної діяльності на посаді прокурора від 10-ти років. Нагадаємо, що автори законопроекту різко критикували навіть невелику можливість потрапляння до Верховного Суду людей з освітою за напрямком «правоохоронна діяльність».

Відповідно до законопроекту, передбачається, що розмір посадового окладу судді антикорупційного суду буде більшим ніж у будь-яких інших суддів: 75 мінімальних заробітних плат – судді Вищого антикорупційного суду; 94 мінімальні заробітні плати – судді Антикорупційної палати Верховного суду. Це понад 300 тис. грн, що у 13 разів більше ніж з 01.01.2017 р. має отримати суддя місцевого суду [7].

Список використаних джерел

1. Желтухін Є. Особливий антикорупційний: монополізація правосуддя? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://radako.com.ua/news/osobliviy-antikorupciyniy-monopolizaciya-pravosuddya>
2. Андрікевич Н. Як Порошенко хоче створити Антикорупційний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://daily.rbc.ua/ ukr/show/poroshenko-hochet-sozdat-antikorrupsionnyy-1514527381.html>

3. Верховна Рада ухвалила закон про Антикорупційний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2475809-rada-uhvalila-zakon-pro-antikorupcijnij-sud.html>
4. Громадянська підтримка запуску антикорупційного суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/projects/hromadianska-pidtrymka-zapusku-antikorupciinoho-sudu/>
5. Проект Закону про Вищий антикорупційний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63218
6. Замкнена вертикаль. Що таке Вищий антикорупційний суд і чому його створення бояться політики ? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/06/7/7182654/>
7. Створення Антикорупційного суду: які подальші ризики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29278778.html>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Селезньов В. А.

Коцюба Тетяна Миколаївна, Олефіренко Владислав Юрійович

студенти 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ДОПУСКУ ДО АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДВОКАТУРУ

Конституція визначає нашу державу як правову, де права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість її діяльності. Саме тому інститут адвокатури в Україні з перших днів проголошення незалежності, відіграючи важливу роль у забезпеченні і ефективній реалізації захисту прав людини, на даному етапі реформування юридичного світу став чи не основним об'єктом уваги. Останні зміни законодавства, введення монополії адвокатів на представництво в судах, внесення трьох проектів Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підкреслюють актуальність обраної теми дослідження.

З метою забезпечення всебічності та об'єктивності дослідження проблематики допуску до адвокатської професії, проаналізуємо та порівняємо положення проекту закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055, ініційованого Президентом України Порошенком П.О., законопроекту № 9055-2, розробленого колективом народних депутатів: Ківаловим С. В., Логвинським Г.В., Голубовим Д.І та ін., та чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р.

Перш за все звернемо увагу, що запропонований проект № 9055 змінює положення чинного закону щодо того, що не може бути адвокатом особа, яка має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі із пропозицію викласти положення статті в наступній редакції: «має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення умисного злочину». Підтримуємо точку зору Бакаянкової Н.М., що неможливість бути адвокатом має стосуватися всіх осіб, які мають непогашену чи незняту судимість незалежно від ступеня тяжкості злочину та виду призначеного кримінального покарання [2, с. 10].

Законопроект № 9055-2 пропонує серед умов, що унеможливають допуск до адвокатури – наявність захворювання, що перешкоджають здійсненню адвокатської діяльності (перелік таких захворювань встановлюється спільним рішенням Міністерства охорони здоров'я та Національної асоціації адвокатів України).

Аналізуючи законопроекти та чинний закон, можна зробити висновок, що проектом закону № 9055 змінено процедуру отримання адвокатського свідоцтва, яка за чинним законом умовно складається із наступних етапів: 1) отримання вищої юридичної освіти; 2) наявність стажу роботи в галузі права не менше двох років; 3) допуск до складення кваліфікаційного іспиту і його складання; 4) шестимісячне стажування у адвоката; 5) оцінка стажування радою адвокатів регіону та прийняття рішення про видачу особі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю; 6) складання присяги адвоката та безоплатна видача свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України. Як передбачає законопроект № 9055 процедура здобуття права на зайняття адвокатською діяльністю включатиме: 1) отримання вищої

юридичної освіти; 2) наявність стажу роботи в галузі права не менше двох років (п. 2 ч. 3 ст. 6 проекту пояснює, що стаж роботи в галузі права – стаж роботи особи як стажера адвоката та (або) на посаді судді, прокурора); 3) допуск до складення кваліфікаційного іспиту та його складання; 4) складання присяги адвоката та безоплатна видача свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України.

Що стосується законопроекту № 9055-2, то в ньому задля отримання адвокатського свідоцтва зберігаються процедури діючого Закону України, але в запропонованій зміненій редакції існують два, на наш погляд, важливі нюанси, закріплені в ч. 3 ст. 6 проекту. Перший пов'язаний із тим, що у проекті надано більш чітке та законодавчо узгоджене із Законом України «Про вищу освіту» визначення поняттю «вища освіта» – другий (магістерський) рівень вищої юридичної освіти, здобутий в Україні, а також вища юридична освіта відповідного рівня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку; другий – із віднесенням до стажу роботи в галузі права не менше двох років роботи: а) судді, прокурора, слідчого, нотаріуса; б) помічника судді, помічника адвоката, стаж роботи якого складає не менше п'яти років; в) юриста, юрисконсульта, головного юрисконсульта, начальника юридичного відділу та інших посад в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях незалежно від форми власності, якщо зайняття такої посади вимагає наявності повної вищої юридичної освіти; г) педагогічних або науково-педагогічних працівників, які здійснюють педагогічну та/або наукову діяльність в середніх професійно-технічних, вищих навчальних закладах або навчальних закладах післядипломної освіти, якщо такі посади вимагають наявності повної вищої юридичної освіти; д) працівників науково-дослідних установ, якщо такі посади вимагають наявності повної вищої юридичної освіти; е) на інших посадах, яка відповідно до закону вимагає наявності повної вищої юридичної освіти; є) діяльність фізичної особи – підприємця з надання юридичних послуг.

Наостанок хочеться додати, що незважаючи на дискусійність положень проектів закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» загалом, вважаємо положення законопроекту № 9055-2 більш демократичними особливо в частині допуску до адвокатської

професії. Проте, лише на основі консолідації найбільш доцільних норм всіх законопроектів можливе прийняття закону, який відповідатиме реаліям нашого сьогодення та слугуватиме ефективним механізмом для захисту та реалізації прав людей.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 2509.
2. Бакаянова Н.М. До обговорення проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055 від 06.09.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/EbLGMu>
3. Проект Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність № 9055 від 06.09.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>

Науковий керівник: асистент Деменчук М. О.

Кравченко Ольга В'ячеславівна

аспірантка 2-го курсу кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні, одній із перших країн на теренах колишнього Радянського Союзу, було створено адміністративні суди та запрацювала система адміністративного судочинства.

Сьогоднішній день адміністративної юрисдикції в Україні свідчить про необхідність вирішення як теоретико-методологічних так і практичних проблем. Серед перших – співвідношення адміністративної юстиції та адміністративного процесу. Як зазначає С.Г. Стеценко, адміністративний процес має три складові: 1) адміністративно-судовий процес, у рамках якого здійснюється розгляд публічно-правових спорів в адміністративних судах; 2) адміністра-

тивно-управлінський процес, у рамках якого здійснюється виконавчо-розпорядча діяльність органів публічної адміністрації; 3) адміністративно-юрисдикційний процес, у рамках якого здійснюється розгляд справ про адміністративні правопорушення та застосування заходів адміністративного примусу [1, с. 42-44]. Завдяки даному підходу, можна поєднати в рамках адміністративного процесу як провадження із притягнення до адміністративної відповідальності, зовнішньо-управлінську діяльність органів публічної адміністрації, так і, адміністративне судочинство [2, с. 80].

На рахунок практичних проблем сучасної адміністративної юрисдикції, то вони пов'язані з дійсною реалізацією права кожного оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб як важливої гарантії реалізації конституційного принципу відповідальності держави за її діяльність перед людиною.

Отже, з становленням вітчизняного інституту адміністративної юстиції та законодавчим закріпленням системи адміністративних судів виникли деякі процесуальні проблеми у вчиненні правосуддя щодо адміністративних справ.

У зв'язку з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України, в якому закріплено чимало нових положень концептуального характеру, постала необхідність їх тлумачення, визначення сутності та особливостей змісту окремих процесуально-правових інститутів. Так, створення адміністративних судів у системі судів загальної юрисдикції обумовило потребу чіткого визначення критеріїв адміністративної юрисдикції.

Адміністративна юстиція – це окрема адміністративна галузь правосуддя, якій притаманна система судових органів, до компетенції яких входить розгляд зазначених справ за позовами на рішення, дії чи бездіяльність державних органів у сфері публічної діяльності. Разом з тим одна зі сторін адміністративно-правового спору – публічний орган або посадова особа, рішення, дії або бездіяльність яких оскаржуються [3, с. 70-72]. Кожна система адміністративної юстиції припускає, що розгляд і вирішення адміністративних спорів відбувається з дотриманням судової процесуальної форми, що повинна відповідати принципам так званого «природного правосуддя», серед яких виділяють гласність, змагальність, можливість бути вислуханим,

обов'язковість виконання мотивованого рішення, можливість оскарження такого рішення в суді загальної юрисдикції.

Наявність органів адміністративної юстиції – це показник зрілості судової організації і ступеня розвиненості різних форм здійснення правосуддя, необхідний атрибут демократичної правової держави.

Список використаних джерел

1. Стеценко С.Г. Сутність адміністративного процесу: теоретичний погляд / С.Г. Стеценко // Право України. – 2011. – № 4. – С. 42-44.
2. Щавінський В. Становлення адміністративної юстиції як державно-правового феномена (український історико-правовий досвід) [Текст] / В. Щавінський // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 80.
3. Легка О.В. Міжнародні стандарти адміністративної юстиції в Україні // Международный научный журнал «Верховенство права». – 2018. – №1. – С. 70-72.

Науковий керівник: к.ю.н., професор Полянський Ю. Є.

Кулініч Валерія Сергіївна

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Пріоритетним завданням розвитку будь-якої демократичної країни світу, є запровадження та утвердження принципу верховенства права. Фундаментальним принципом сучасного державотворення й правотворення в Україні, якого прийнято характеризувати, як один з найкращих прогресивних здобутків політико-правової історії людства, що покликаний забезпечувати гуманістичний розвиток громади, є принцип верховенства права. Верховенство права – це панування права в суспільстві.

Тема співвідношення принципу верховенства права не нова. Незважаючи на те, що проблема піддавалася дослідженню багатьма науковцями минулого, тема залишається актуальною й в

сьогоденні. Чи не мало сучасних авторів присвячують їй свої праці. Слід зазначити, що теоретичну основу дослідження становлять й праці вітчизняних дослідників цієї проблеми, серед них слід виокремити та назвати М. І. Козюбру, А. М. Колодія, С. П. Головатого, П. М. Рабіновича, В. Ф. Погорілко, В. М. Селіванова, О. В. Скрипнюка, С. Г. Стеценко.

Сьогодні принцип верховенства права реалізується завдяки відповідним механізмам та юридичним інструментам на глобальному, регіональному та національному рівнях.

Обов'язковими елементами верховенства права є: законність, юридична визначеність, доступ до правосуддя, представленого незалежними судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю, дотримання прав людини, заборона дискримінації та рівність перед законом.

Принцип верховенства права є визначальним при формуванні всіх інститутів держави і суспільства в цілому.

Згідно з ч. 1 ст. 8 Конституції України в Україні визначається та діє принцип верховенства права.

1. Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визначаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

2. Суд застосовує принцип верховенства права урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини. Наведене у ч. 2 ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ) положення передбачає особливий спосіб виконання судом обов'язку про щодо вказівки у судовому рішенні на правову норму, яку належить застосувати до спірних правовідносин (пункт 3 частини 1 статті 161 КАСУ).

3. Звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

У Кодексі адміністративного судочинства України редакції 2017 р. верховенство права також посідає першу позицію у переліку принципів судочинства (ч. 3 ст. 2), а стаття із назвою «Верховенства права» не зазнала редакції (ст. 6)

Частина друга коментованої статті зобов'язує суд застосовувати принцип верховенства права з урахуванням судової практики

Європейського Суду з прав людини, який діє на основі Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Суть верховенства права в адміністративному судочинстві розкриває конвенція про захист прав людини та основоположних свобод є частиною національного законодавства України.

Діяльність адміністративних судів регламентується Кодексом адміністративного судочинства України. Це означає, законодавець керувався тим, що адміністративне судочинство має здійснюватися за правилами, визначеними самостійним процесуальним актом. Проте в КАС України поряд зі специфічними приписами, побудованими з урахуванням характеру конфліктів, що підлягають вирішенню цими судами, зафіксовано норми, які фактично відтворюють положення Цивільного процесуального кодексу України.

Вимоги принципу верховенства права мають як матеріально-правове, так і процесуальне значення. У першому випадку суд дає свій висновок з приводу змісту матеріального природного права, у другого випадку – визначає найоптимальніший спосіб організації судового процесу. Слід підкреслити, що процесуальна складова верховенства права є, можливо, більш важливою, ніж матеріальна

У результаті проведення дослідження визначено, що принцип верховенства права є одним з головних принципів правосуддя, який є основою будь-якого судочинства. Верховенство права – це головний принцип європейських цінностей, який слугує базою, за допомогою якої, вирішується низка питань у проведенні справедливого правосуддя.

Принцип «верховенства права» в адміністративному судочинстві, гарантує реальне забезпечення реалізації конституційного положення, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищою соціальною цінністю та визначають зміст і спрямованість діяльності держави

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Курочкіна Анна Андріївна

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Роль правосуддя в Україні є вкрай важливою як для суспільства в цілому, так і для подальшого розвитку та становлення судової системи в державі. Зміни, що відбулися протягом останнього часу в українському суспільстві, не тільки викликали суттєві зміни в державній політиці, але й позитивно позначилися на євроінтеграційних процесах України. Значна складова цього процесу стосується правової сфери, оскільки без відповідності правової системи України правовій системі Європейського Союзу ціль не може бути досягнута.

Правосуддя – самостійна галузь державної діяльності, яку здійснює суд шляхом розгляду й вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом, процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ. Саме правосуддя складає зміст єдиної функції суду, тим більше, що здійснює правосуддя тільки судом. Згідно із частиною 1 ст. 124 Конституції України, ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також присвоєння цих функцій іншими органами або посадовими особами не допускається. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи..

На сучасному етапі, саме реформування системи судоустрою є одним із значних процесів розвитку судової влади в Україні. Судоустрій – це нормативно визначена організація судової влади на основі структурованої системності її органів, професіоналізму кадрового корпусу, функціональної спрямованості на здійснення правосуддя. Змістом реформування системи судоустрою є формування ефективної системи судоустрою, як результату сталого розвитку судової влади. Ця проблема найбільш активно

досліджується такими науковцями як С.В. Ківалов, В.В. Кривенко, В.О. Сердюк, Р.О. Куйбіда, Д.М. Притика та інші.

У процесі реформування системи судустрою незалежної України виокремлюють три основні етапи. Перший етап (з 1991 до 1995 рр.) – становлення системи судустрою, метою якого було відтворення незалежної судової влади та відповідної системи судустрою. Саме в цей період на законодавчому рівні були закріплені гарантії незалежності судів та суддів, визначено їх статус, запроваджено суддівське самоврядування.

Утвердження системи судустрою на основі положень Конституції України 1996 року відносить до другого періоду становлення цієї системи (з 1996 до 2016 рр.) До позитивних результатів цього періоду можна віднести створення системи адміністративних судів, запровадження механізму притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, внесення змін до процесуальних кодексів тощо.

І нарешті, із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя»» від 2 червня 2016 року було розпочато третій етап реформування системи судустрою України, який спрямований на удосконалення цієї системи та її наближення до європейських стандартів. Ваговим кроком до вирішення цієї проблеми став прийнятий Закон України «Про судустрій та статус суддів» (2.06.2016 р.), згідно якого відбулося наступне:

Переформатування чотирирівневої судової системи на трирівневу (місцеві/окружні суди – апеляційні суди – новий Верховний Суд, у складі якого діють Велика Палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд);

Усіх суддів призначатимуть на конкурсній основі;

Створення окремих Вищого антикорупційного суду;

Обмеження суддівської недоторканності;

Утворення Вищої ради правосуддя замість Вищої ради юстиції;

Істотне підвищення суддівської винагороди (зарплати);

Розширення переліку видів дисциплінарної відповідальності суддів, кваліфікаційне оцінювання;

Зміна порядку призначення та переведення суддів до інших судових органів;

Введення інституту конституційної скарги громадянина до Конституційного Суду;

Поступове впровадження адвокатської монополії на представництво в судах згідно ст.131-2 Конституції України.

Таким чином, вперше за часів незалежності держави українці отримали шанс на доступне, справедливе і передбачуване вирішення спорів у суді. Важливо, щоб українська влада продовжувала й надалі виконувати завдання судової реформи, тому що без прозорого й ефективного правосуддя не буде ані подальшої інтеграції України до Європейського Союзу, ані іноземних інвестицій і нових робочих місць для українців. Надзвичайно важливо, щоб суспільство, уряд, парламент та судова влада досягли взаєморозуміння стосовно того, що ж означає термін «незалежна судова система» та яку важливу роль верховенство закону відіграє у сучасному демократичному суспільстві. Адже без такого спільного бачення не буде відповідного розуміння щодо надання ресурсів, необхідних для розвитку незалежної судової системи наближеної до європейських стандартів.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Мельник Вікторія Сергіївна

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Питання історичного розвитку адвокатури є актуальним тому що, по-перше, інститут захисту є одним з найважливіших інститутів права. По-друге, без минулого немає майбутнього, якщо ми не врахуємо помилки наших предків то не зможемо розвиватися далі. У даній статті ми розглянемо розвиток адвокатури від давніх часів до сьогодення, проаналізуємо проблеми розвитку адвокатури і виділимо її значення для незалежної держави.

Ще на зорі нашого світу, коли були елементарні правові норми, людина була здатна самостійно захищати свої права. Але наша держава розвивалася і зародження адвокатури почалося з держав Північного Причорномор'я. Далі в історичних джерелах згадуються

перші інститути захисту та представництва, які зазначено в фіксованих законодавчих актах кінця XIV – початку XV ст. – Псковській та Новгородській судних грамотах.

На території України у п'ятнадцятому столітті поширилося магдебурзьке право, що логічно спричинило розвиток адвокатури та міських судів, але тоді термін «адвокат» не використовувався, а швидше «посол» чи «прокуратор».

Становлення адвокатури українського зразка відбулося у XVI-XVIII. У Литовському Статуті (1529 р.) у якому вказується «заступництво у речах» і «приятель». У II Литовському статуті (1566) – «речник», «поручник». А у першому Литовському статуті навіть згадується слово «адвокат», хоча воно і стосується адміністративних урядовців.

Період XIX-XX століття деякі історики називають «Адвокатською добою». Саме таку назву їй дали випускники правничого факультету Львівського університету. Такі видатні адвокати як Микола Шухевич, Антін Горбачевський, Євген Олесницький, Кость Левицький допомагали на громадських засадах товариству «Просвіта» та Науковому Товариству імені Шевченка.

Одночасно зі здобутками адвокати переживали численні Сталінські репресії: Бесарабов Іван Павлович, Печ Оскар Вільгельмович, Прокопенко Олександр Маркович, Язловський Борис Олексійович – всі вони та багато інших були розстріляні, а пізніше реабілітовані [1, ст. 3-10].

Також адвокати відіграли важливу роль у державотворенні України. Так, наприклад, вони були тими хто очолив і створив ЗУНР, вклали свої сили для об'єднання усіх українських земель та проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 р.

Під час приходу до влади Хрущова М. С. становище адвокатів поліпшало, що пояснюється ліберальними поглядами на адвокатуру тодішньої влади.

В період з 1960 року по 1962 рік союзні республіки, в тому числі Україна, вводять нові Положення про адвокатуру, що значно полегшує роботу адвокатам.

У грудні 1970 року ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли спільну постанову "Про поліпшення правової роботи в народному господарстві".

Конституція УРСР 1977 р. включала статтю у якій йшлося про адвокатуру (ст.161). А уже через два роки 1979 р. приймається закон СРСР «Про адвокатуру». Положення про адвокатуру УРСР затверджене 1980 р. розширило види юридичної допомоги, що надавалися громадянам.

19 грудня 1992 р. був прийнятий закон «Про адвокатуру», який відводив адвокатурі чільне місце серед інших професій. І нарешті «Закон про адвокатуру та адвокатську діяльність» який був прийнятий 2012 р. і чинний досі та затверджує усю багатогранність цієї нелегкої професії [2, ст. 14-18].

Станом на зараз існують три законопроекти у Верховній Раді України, які з одного боку поліпшують, як от заборона збирати докази із порушенням прав адвоката, так і погіршують, неможливість суміщення адвокатської діяльності з роботою за трудовим контрактом, стан адвокатської діяльності. Сьогодні адвокатура активно розвивається не тільки як частина українського правничого руху, але і як інтегрована одиниця європейської системи права. Її завданням є захист правосуддя законними способами.

Підсумовуючи все вище сказане можна стверджувати, що адвокатура відіграє важливу роль у становленні нашої держави як вільної та суверенної. Адже покликання цього інституту – захищати невинних, керуючись законними способами. Бо не дарма кажуть, що адвокатура – інститут громадянського суспільства. А отже, це означає, що адвокат захищає громадян від негативного впливу держави та інших громадян і приводить в дію апарат демократії, адже саме суспільство керує державою, а не навпаки.

Список використаних джерел

1. Василик І. Б. методична робота з Центру досліджень адвокатури і права з Історії адвокатури України «Сторінки історії адвокатури України». – Київ: Право, ст. 3-10.
2. Тищенко Р.П. стаття «Адвокатура від створення світу і до наших днів». – Київ: Право, ст. 14-18.

Науковий керівник: асистент Владиславська В. В.

Мироненко Катерина Олександрівна
студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЇХ В УКРАЇНІ

Необхідно сказати, що вагомою передумовою до створення Національного Антикорупційного Бюро України (далі – НАБУ) було вимогою не лише українського суспільства, а й міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною після подій 2014 року, які стали плацдармом до новацій у сфері антикорупційного законодавства за умов євроінтеграції Українського народу.

Згідно зі статтею 36 Конвенції ООН проти корупції, кожна Держава-учасниця забезпечує, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи, наявність органу чи органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних заходів. Такому органу чи органам забезпечується необхідна самостійність, відповідно до основоположних принципів правової системи Держави-учасниці, щоб вони могли виконувати свої функції ефективно й без будь-якого неналежного впливу. Такі особи або працівники такого органу або органів повинні мати відповідну кваліфікацію та ресурси для виконання покладених на них завдань [1]. Стаття 20 Кримінальної конвенції «Про боротьбу з корупцією» також вимагає від кожної Сторони цієї конвенції вживати таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією [2].

Питання створення спеціального антикорупційного органу в Україні та вивчення зарубіжного досвіду функціонування відповідних структур розглядали у своїх працях багато науковців: М. Грищенко, Р. Гречанюк, О. Дульський, О. Жовнір, Д. Забрда, Д. Йосифович, О. Кальман, Б. Романюк, Т. Чернявська. Однак всі вони досліджували лише окремі елементи цих органів або окремі країни. Останньою комплексною роботою, в якій досліджуються адміністративно-правові основи діяльності Національного антикорупційного

бюро України, в тому числі і зарубіжний досвід діяльності спеціальних антикорупційних органів, є дисертаційне дослідження В. Козленка [3].

Насамперед, треба звернутися до класифікації моделей які запропоновані Організацією економічного співробітництва та розвитку. Відповідно до нього Національне антикорупційне бюро України належить до першої моделі спеціальних антикорупційних органів та є багатоцільовою інституцією з превентивними та правоохоронними функціями. Тому можна звернутися до діяльності аналогічних багатоцільових спеціальних антикорупційних органів зарубіжних країн, що належать до цього ж типу, тобто Сінгапуру.

Сьогодні Бюро з розслідування випадків корупції в Сінгапурі є багатоцільовим агентством з яскравим прикладом комплексного підходу та зосередження у межах одного органу всіх основних функцій. БРВК діє на підставі розділу 241 Закону «Про запобігання корупції». До його функцій входить розслідування і попередження корупції в державному і приватному секторі економіки, перевіркою законності дій і рішень всіх посадових осіб, розглядом скарг громадян, що містять звинувачення в корупції і вимагають відшкодування збитків, розслідуванням випадків халатності та недбалості, допущених державними службовцями, розслідуванням фактів зловживання службовим становищем та неналежного виконання службових обов'язків, за наявності підозр на присутність ознак корупції [4, с. 95].

БРВК вивчає методи роботи схильних до корупції державних органів з метою виявлення «слабких місць» всередині існуючої адміністративної системи, які могли б сприяти появі корупції, хабарництва і несумлінної практики, і направляє керівникам департаментів рекомендації зі вжиття заходів, спрямованих на усунення недоліків і запобігання корупції.

Методи роботи БРВК досить авторитарні. Однак саме це дозволяє успішно справлятися із завданням протидії корупції. БРВК являє собою, по суті, підрозділ адміністрації Прем'єр-міністра Сінгапуру, повністю незалежний від поліції та інших урядових відомств. Керівником цього органу є Директор, відповідальний перед Прем'єр-міністром. Директор БРВК призначається безпосередньо Президентом Сінгапуру. Крім того, Президент призначає заступника Директора БРВК. Він також затверджує штатний розклад і призначає

помічників Директора та спеціальних слідчих. Він має право призначити таку кількість помічників Директора та спеціальних слідчих, яку визнає необхідною. У Бюро працює 79 співробітників – 49 слідчих і 22 адміністративних працівника [5].

Сінгапур є країною, яка входить в четвірку «азіатських тигрів» з урахуванням рівня економіки та індустріалізації в межах авторитарного типу управління державними органами, кардинальність на ряду з радикальністю дозволили піднятися з країни третього світу до 10-ки кращих країн світу по рівню боротьби з корупцією. Відповідно до індексу Transparency International за 2017 рік займає 6 місце у рейтингу, завдяки злагодженому функціонуванню державного апарату. Авторитарна політика Ли Куан Ю (сінгапурський державний та політичний діяч, перший прем'єр-міністр Республіки Сінгапуру), введення в дію Бюро з випадків розслідування корупції та Акту про передбачення корупції. Ці «поручні» вкрай змінили ситуацію в країні, як приклад правильного функціонування всіх сфер державного апарату.

Говорячи про НАБУ, то доцільно буде сказати, що воно на шляху до функціонування як цілісний організм, необхідність в зарубіжному досвіді, нових інформаційних, новаційних надбань у країн з функціональною системою державного апарату як в Сінгапурі, зміг би змінити країну на нову, проте, треба не забувати про автентичність, Україна ніколи не буде Сінгапуром, а Сінгапур – Україною. Тому можна вважати, що необхідно, враховуючи досвід зарубіжних країн, розширити сферу діяльності НАБУ. Не обмежувати його повноваження колом суб'єктів злочину, розміром предмета злочину або завданої ним шкоди та колом суспільних інтересів, яким загрожують ці злочини. Також доцільно розширити превентивні повноваження НАБУ та наділити його освітньою функцією. Така удосконалена модель антикорупційного органу відповідатиме всім вимогам та ознакам, притаманним такого роду інституціям та підвищить ефективність його діяльності.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. Закон України No251-V від 18 жовтня 2006 року

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15 травня 2003 р. : Закон України №253-V від 18 жовтня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
  3. Козленко В. Адміністративно-правові основи діяльності Національного антикорупційного бюро України : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Володимир Григорович Козленко. – К., 2016. – 209 с.
  4. Зарубіжний досвід створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів: наук.-практ. посібник / за заг. ред. першого заступ. Генерального прокурора України В. Гузиря. – К. : Національна академія прокуратури України, 2015. – 313 с.
  5. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції огляд моделей // Організація економічного співробітництва і розвитку: мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії, 2007. – 131 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/dataoecd/7/51/39972270.pdf>.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Ковальчук І. С.*

Морозов Данило Вікторович

студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕТОДОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ СУДОВО-ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Навчальна дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» є універсальною, базовою та ввідною до загальнотеоретичних і спеціальних юридичних навчальних дисциплін, таких як теорія держави та права, конституційне право, цивільний процес, кримінальний процес тощо.

Основну увагу, безперечно, приділено вивченню організації судових і правоохоронних органів України, які посідають центральне місце в державній системі захисту й охорони конституційних

цінностей і мають найбільшу вагу в механізмі держави. Значну увагу приділено також питанню статусу посадових осіб, їхній відповідальності та соціальному захисту. Для дослідження такої кількості тем й існує методологія [2, с. 111-112].

Отже, методологія – наука про сукупність прийомів (методів) дослідження, що застосовуються у вивченні навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України». До загальних методів дослідження віднесено історичний матеріалізм та діалектичний, які складають філософську, світоглядну основу будь-якої науки, а також правової. В плані філософської методології право, закон, юридичні установи розглядаються як похідні (вторинні) від матеріальних умов життя нашого суспільства, як надбудова над відповідним економічним базисом. Навчальна дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» завдяки цьому методу розглядаються в діалектичному зв'язку з такими суспільними явищами як правосвідомість, злочинність, законність. Діалектичний метод поділяється на динаміку та статику. Динаміка розглядає дисципліну з точки зору розвитку напрямів діяльності судових та правоохоронних органів, а статика досліджує навчальну дисципліну «Судові та правоохоронні органи України» як константу [1, с. 60].

Це – загальнонаукові методи пізнання [2, с. 113]. Навчальна дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» вивчається завдяки спеціальним методам пізнання. Конкретно соціологічний метод є підставою у дослідженні організації діяльності судових та правоохоронних органів завдяки фактичним даним державознавства і правочинства. Правовий матеріал розглядається на основі конкретних фактів. Соціологічна складова вивчення включає в себе такі способи, як аналіз статистичних даних опитування населення, і т.д. Соціологічний метод використовується тільки в державно-правовій сфері. За допомогою цього методу можна дізнатися про стан суспільних відносин, доцільність тих чи інших юридичних процедур або органів. За методом порівняльного аналізу співзіставляються певні явища, знаходження їхніх схожостей і відмінностей про них. На основі цього методу можна робити висновки, що до соціальної однорідності, відмінності поглядів різних соціальних груп. Основне завдання методу порівняльного аналізу – отримання нової інформації не тільки про властивості порівнюваних явищ, а й про прямі і непрямі взаємозв'язки, можливі тенденції розвитку. Згідно з методом

системного підходу розглядаються явища в системі цілісного утворення.

Метод історизму вимагає розглядати систему судових та правоохоронних органів з моменту їх виникнення, розвитку, зміни у зв'язку з іншими явищами й умовами, конкретним історичним досвідом.

Формально-юридичний метод аналізує чинне законодавство і практику його застосування державними органами у виявленні зовнішніх аспектів правових явищ без проникнення у внутрішні зв'язки. Цей метод здійснюється за допомогою індукції, дедукції, синтезу, абстракції [1, с. 58].

Список використаних джерел

1. Бараннік Р.В., Гій Т.О. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України 2013. – С. 58-62.
2. Глушков В.О., Кузьмін С.А., Михайленко В.В. Судові та правоохоронні органи України 2013. – С. 111-114.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Муравенко Карина Володимирівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі корупція офіційно визнана однією з головних загроз національній безпеці в Україні. Керівництво держави, усвідомлюючи та визнаючи наявність загрози, створює державно-правовий механізм з її викорінення шляхом усунення передумов її існування через впровадження системи превентивних заходів, а також удосконалення правових та організаційних засад запобігання й протидії корупції.

Так корупція стала великою проблемою на шляху до євроінтеграції України і Верховна Рада України прийняла низьку законодавчих актів по боротьбі з корупцією серед яких: «Про засади державної антикорупційної політики в Україні(Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» [1], «Про запобігання корупції» [2], «Про Національне антикорупційне бюро України» [3], «Про прокуратуру» [4] та інші.

Вивченню питань з приводу організації функціонування спеціалізованої антикорупційної прокуратури займалися такі видатні вчені як: М.В. Грищенко, О.О. Дульський, О.З. Жовнір, Д.Г. Заброра, О.Г. Кальман, Ю.Я. Касараба, В.Ю. Кобринський І.С. Ковальчук, Б.В. Романюк, Т.І. Чернявська та інші. Проте прагнення суспільства по боротьбі з корупцією стає сильнішим, особливо подальшого дослідження потребує питання з приводу ефективного функціонування суб'єктів протидії корупції.

Так згідно статті 7 Закону України « Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року (далі – Закон) однією із складових системи прокуратури України становить Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка утворюється на правах самостійно структурованого підрозділу у Генеральній прокуратурі України. Законом закріплено вичерпний перелік функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а саме: здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках передбачених законом.

Особливістю Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є її структура. Саме до загальної побудови входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовані в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління Національного антикорупційного бюро України. Якщо брати до уваги систему територіальних прокуратур, які розташовуються поділом на регіони та адміністративно – територіальні одиниці, які можуть складатися з міст і районів, або груп районів, в свою чергу Спеціалізована антикорупційна прокуратура визначається місцем розташування територіальних управлінь Національного антикорупційного бюро України. Отже можна сказати про те, що центральний апарат і територіальні філії утворюють систему

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Законодавець приділяє увагу автономності функціонуванню та організації Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

До автономності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури слід віднести:

- Особлива процедура формування кадрового складу, зокрема через відкритий конкурсний відбір кандидатів на адміністративні посади (частини 1 і 2 статті 8-1 Закону);

- Окреме місце розташування у службових приміщеннях Національного антикорупційного бюро України або службових приміщеннях Генеральної прокуратури України, які розташовані окремо від інших службових приміщень Генеральної прокуратури України (частина 3 статті 8-1 Закону);

- Обмеження впливу на працівників антикорупційної прокуратури з боку керівництва Генеральної прокуратури: Генеральний прокурор України, його перший заступник і заступники не мають права давати вказівки прокурорам антикорупційної прокуратури та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації прокурорами цієї прокуратури їхніх повноважень (частина 5 статті 8-1 Закону);

- Власна структура до якої входять центральний апарат і територіальні філії, що розташовуються в тих місцях, у яких знаходяться територіальні управління Національного антикорупційного бюро України (частина 4 статті 8-1 Закону) [5].

Але поряд з цим слід звернути увагу, на те, що в деяких випадках автономність зникає. Так відповідно до частини 3 статті 7 Закону зазначено, що утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України. З приводу цього можна задати питання: чому Генеральний прокурор України не погоджує утворення, визначення структури і штатну кількість Національного антикорупційного бюро України?

Отже, антикорупційна прокуратура України є структурним підрозділом Генеральної прокуратури України, яка уповноважена на здійснення нагляду під час досудового розслідування щодо корупційних правопорушень Національним антикорупційним бюро. Створення антикорупційної прокуратури в Україні є продуктом організаційного та функціонального реформування органів

прокуратури відповідно до сучасних європейських стандартів та кращих практик передових країн світу. Але поряд з цим на сьогодні залишається низка недоліків у нормативно-правових актах, які регулюють діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: *Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>
2. Про запобігання корупції: *Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Про Національне антикорупційне бюро України: *Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
4. Про прокуратуру : *Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
5. Ковальчук І.С. Проблемні аспекти організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. – Випуск 2. – Том 3. – С. 126-129.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Ковальчук І. С.

Парій Юлія Андріївна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Інформація завжди відігравала істотну роль в розвитку будь-якої цивілізації. Вона є базисом для ухвалення рішень на всіх рівнях і етапах становлення держави і соціуму. В історії можна виділити

декілька інформаційних переворотів, що спричинили кардинальні зміни у сфері виробництва, обробки, обігу інформації, наслідком чого стали радикальні перетворення. В результаті таких перетворень суспільство набувало в певному значенні нової якості.

Інформаційні відносини є частиною правових. Вони виникають, змінюються і припиняються в інформаційній сфері, а інформаційно-правова норма визначає поведінку сторін суспільних відносин та реалізує на практиці обсяг прав та обов'язків учасників таких відносин в тому аспекті, який не підпадає під дію суто правових норм.

Основні положення законодавства щодо інформаційної сфери містяться в Конституції України. Так, відповідно до ст. 31 кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Також ст. 32 Конституції України наголошує на тому, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1, ст. 31].

Законодавча база України в сфері інформаційних правопорушень також включає такі законодавчі акти, як Закон України «Про інформацію» [4], «Про захист персональних даних» [5], «Про доступ до публічної інформації» [3].

Однак, норми вищевказаних актів побудовані, здебільшого, через визначення диспозиції і майже жодним чином не регламентовані в частині санкцій, що в свою чергу негативно впливає на обов'язковість виконання норми, оскільки відсутність нормативно-правового регулювання призводить до безладного та несистемного характеру правовідносин.

Стан законодавства України про адміністративну відповідальність, особливо процесуальних норм, які встановлюють порядок притягнення винної особи до відповідальності, на жаль, суперечливий і недосконалий. Необхідність розв'язання цих проблем існує вже давно, однак без достатньо обґрунтованих наукових розробок в окресленій сфері змінити якість вітчизняного законодавства неможливо.

Наразі, Кодекс України про адміністративні правопорушення містить близько більше двадцяти статей, які безпосередньо відносяться до інформаційної галузі. В цілому в КУпАП нараховується декілька десятків статей зі складом адміністративних інформаційних правопорушень, але вони містяться в різних главах

особливої частини КУпАП. Так, тільки ч.1 ст. 212 – 2 КУпАП містить дев'ять пунктів, що встановлюють відповідальність за правопорушення [2].

В цілому, підставою для виникнення адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення є здійснене суб'єктом інформаційних правовідносин правопорушення в інформаційній сфері.

Родовим об'єктом інформаційного правопорушення, за яке настає адміністративна відповідальність, є суспільні відносини, пов'язані з обігом інформації, а видовим – конкретні інформаційні відносини, що охороняються законом.

Об'єктивна сторона проявляється в протиправних діяннях, спрямованих на конкретний об'єкт інформаційного правопорушення.

Окремим питанням стоїть проблема визначення суб'єктом адміністративного правопорушення в інформаційній сфері юридичної особи. В науковій доктрині широко обговорюється дане питання і, аналізуючи положення КУпАП, можемо дійти висновку що суб'єктом адміністративного правопорушення віднедавна визнається не лише фізична особа, але й юридична, які передбачають накладення стягнень на юридичних осіб, зокрема, за правопорушення в інформаційній сфері.

Так, згідно з ч. 6 ст. 20 Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. дозвіл на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, може бути скасовано Службою безпеки України на підставі акту проведеної нею перевірки, висновки якого містять дані про недотримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією умов, передбачених цією статтею Закону [6].

Також, відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. суд припиняє випуск видання у разі поширення відомостей, розголошення яких забороняється ст. 46 Закону України «Про інформацію», закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України; пропаганди війни, насильства та жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі; розповсюдження порнографії, а також з метою вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь.

Підсумовуючи досліджений матеріал, можемо дійти висновку, що основною проблемою невизначеності адміністративних правопорушень в інформаційній сфері є розгалуженість та багатошаровість інформаційного.

Вважаємо, що рішенням даної проблеми може стати створення окремої глави в КУпАП, яка б об'єднала інформаційні правопорушення в єдиний перелік.

Окремо хотілось би згадати про те, що такий вид адміністративних стягнень за інформаційне правопорушення як штраф не відповідає заподіяній шкоді та реаліям сучасності, оскільки в даному випадку принцип співрозмірності правопорушення і покарання повністю нівелюється і виглядає, скоріше правовою фікцією, ніж реальною санкцією.

Тому вважається доцільним в разі вчинення адміністративного правопорушення застосовувати більш жорсткі види покарань, які в повній мірі виконуватимуть каральну і профілактичну функцію.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.84 р. № 8073-X : із змінами. – Режим доступу : // www.zakon1.rada.gov.ua
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 10. – С. 29. – Ст. 446
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650.
5. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 34. – С. 481.
6. Закон України «Про державну таємницю» від 21.09.1999 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – Т. 6. – С. 137-151.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Козачук Д. А.

Серебряк Іван Вячеславович, Сук Ярина Володимирівна

студенти 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Найбільш проблемним в окресленні змісту принципу верховенства права, причому не лише в організації та діяльності прокуратури, а й у інших сферах правовідносин, на наш погляд, є визначення його співвідношення з принципом законності. Відтак з'ясування змісту верховенства права потребує одночасного з'ясування змісту й принципу законності.

Законність – це такий режим державного й суспільного життя, за якого забезпечується повне й неухильне додержання та виконання законів, підзаконних актів усіма без винятку органами держави, громадськими організаціями, посадовими особами та громадянами» [1; 224].

Принцип законності в діяльності прокуратури найяскравіше відображає її правоохоронну сутність. Зазначений принцип стосується не лише діяльності, але й організації прокуратури, оскільки її система формується у точній відповідності до положень Конституції України, законів України та інших нормативних актів. На основі законності реалізуються не лише наглядові, але й інші функції прокуратури [2; 692].

Як цілком обґрунтовано робить висновок Л.С. Європіна, у всіх наукових дослідженнях основні положення засади законності певною мірою представлені як: а) обов'язковість вимог законності для всіх громадян, посадових осіб, державних органів і громадських організацій; б) неприпустимість протиставлення законності й доцільності; в) забезпечення верховенства закону в системі правових актів; г) єдність законності й справедливості; г) невідворотність відповідальності за правопорушення та будь-які порушення режиму законності [3, с. 26]. Зважаючи на це, можна зрозуміти й суть принципу законності як принципу організації та діяльності

прокуратури, що вимагає від прокурорів керуватися у своїй діяльності вимогами закону.

Однак очевидним є те, що в окреслених положеннях змісту принципу законності вже зразу закладається проблема його співвідношення з принципом верховенства права. Зважаючи на це, у науці зазвичай прямо вказується на відмінності між верховенством права та законністю. Тим часом, є й думки, які ототожнюють ці принципи аж до заперечення доцільності виокремлення одного з них у діяльності прокуратури.

Більш прийнятною є думка, що самостійного значення принцип верховенства права набуває тоді, коли розрізняють закон і право.

Критерії розмежування принципу верховенства права та законності та верховенство права над законністю жодним чином не нівелюють значення останньої. Загальні підходи до визначення верховенства права в науці та практиці надають великої ваги законності, яка є більш очевидною, більш зрозумілою, а відтак більш прийнятною для її практичного застосування. Отож лише в органічному поєднанні ці два принципи можуть реалізувати в організації та діяльності прокуратури закладені в них ідеї.

Під час діяльності прокурор та інші службові особи органів прокуратури зобов'язані дотримуватися встановленого порядку і виносити рішення у точній відповідності з нормами права, які підлягають застосуванню у кожному окремому випадку. Крім Конституції України та чинного законодавства, міжнародних договорів і угод прокуратура застосовує також інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією України та законами України.

Завдання щодо зміцнення законності і правопорядку в державі покладає на прокуратуру обов'язок суворо дотримуватися приписів законів та бути прикладом для інших державних органів і пересічних громадян. Водночас законність є відображенням ефективності діяльності прокуратури (її посадових осіб), яка ґрунтується на результатах оцінювання прийнятих актів, вчинених дій, ставлення до громадян при здійсненні функцій прокуратури. Прокурор не повинен втручатися у сферу діяльності інших органів, установ, організацій, не кажучи про їх підміну [4; 75].

Звичайно, що законність, як і справедливість, повинні враховуватися в діяльності прокурора, однак підхід щодо того, що для прокурорів законність є вищою доцільністю та вищою справедливістю, а також те, що в разі видання законів держава переслідує певні цілі, прагне до справедливості й правильності регулювання відносин, є очевидно неприйнятним у правовій державі. Такий підхід суперечить принципу верховенства права, оскільки фактично отожднює закон і право, про що йшлося вище. В аспекті існування принципу верховенства права та його співвідношення із законністю вважаємо недоцільним визнання в науці та практиці та, як наслідок, вирішення ще однієї колізії «законність – справедливість». Така колізія повинна вирішуватись лише в межах колізії «верховенство права – законність» [1; 226].

Список використаних джерел

1. Д'ячков Д.С. Верховенство права, законність і справедливість як принципи організації та діяльності прокуратури: проблеми змісту та співвідношення / Д.С. Д'ячков // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції – 2017. – № 6. – С. 223-227.
2. Орищенко І.В. Щодо принципів організації та діяльності прокуратури України / І.В. Орищенко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 691-696 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12oivdpu.pdf>
3. Європіна Л.Ю. Законність як фундаментальна засада прокурорської діяльності. / Л.Ю. Європіна // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 4. – С. 24-29.
4. Європіна Л.Ю. Засади прокурорської діяльності: загальна характеристика / Л.Ю. Європіна // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016. – №3. – С. 74-85.
Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Серебряк Іван Вячеславович, Сук Ярина Володимирівна

студенти 4-го курсу факультету адвокатури

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Процес реформування органів прокуратури потребує переосмислення завдань і функцій як цього органу, так і його співробітників. З урахуванням євроінтеграційних процесів законодавство України поступово реформується відповідно до світових стандартів, у тому числі і законодавство, що регулює діяльність органів прокуратури [1, с. 173].

Прокуратура України повільно, але впевнено змінюється, виконуючи зобов'язання, які Україна взяла на себе щодо реформування органів прокуратури. Діяльність прокуратури України набуває головних рис, які можна побачити у вимогах до прав людини і громадянина при виконанні прокуратурою своїх повноважень; включає в себе вимоги щодо дотримання прав людини і громадянина з огляду на європейські стандарти. Одночасно з цим такі кроки віддаляють сучасну прокуратуру від радянської моделі минулого.

Діяльність прокуратури України повинна ґрунтуватись на засадах, які визначені ч. 1 ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» [2]. Найбільш проблемною зі всієї системи засад є засада верховенства права, особливо коли законодавець зазначає верховенство права як основу, на якій повинна ґрунтуватись діяльність всієї прокуратури. З цього виходить, що діяльність прокуратури повинна включати в себе верховенство права у всіх аспектах діяльності прокуратури [3, с. 193].

У діяльності органів прокуратури верховенство права означає, що прокуратура не повинна застосовувати приписи нормативних актів, у тому числі законів, якщо їх застосування суперечить конституційним принципам права або порушуватиме права та свободи людини і громадянина, та не повинна допускати тлумачення закону, яке несправедливо обмежувало б такі права і свободи. Гарантією реалізації принципу верховенства права є закріплення у правових актах чітких правил і процедур здійснення діяльності прокуратури, а

порушення вимог закону її працівниками тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом, та відновлення порушених прав людини [4, с. 45].

Проблемним є те, що верховенство права за своєю правовою природою є загальноправовим принципом, який важко звести до правозастосування без реалізації інших засад. Тобто вся система засад діяльності прокуратури повинна бути дотримана, а до цього вся організація і основи діяльності прокуратури повинні бути побудовані на принципі верховенства права. Таким чином, верховенство права практично проникає у всі аспекти діяльності прокуратури, однак при цьому досі залишається проблемним у розумінні і правозастосуванні.

Цей принцип взагалі залишається незрозумілим у правозастосуванні без принципу законності, з чим у більшості наукових досліджень і пов'язують верховенство права, акцентуючи увагу, в першу чергу, на засаді законності у діяльності прокуратури. Враховуючи те, що в європейських правових тенденціях права людини і громадянина вже давно набули пріоритетного значення, необхідно розглянути діяльність прокуратури України через верховенство права із притаманними йому ознаками та виокремити його із всеосяжної законності для права, за яким найвищим пріоритетом є визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки як найвищої соціальної цінності.

Владні повноваження сучасного прокурора, у порівнянні з минулим, суттєво обмежені. У прокурора відсутні акти прокурорського реагування у зв'язку з відсутністю загального нагляду, а також у відповідності до змін до Конституції України, а саме Законом України від 2016 року «Про внесення змін до Конституції України» (щодо правосуддя) [5] прокуратуру було позбавлено представництва інтересів громадян та відбулося ще багато цікавих подій, які, фактично, звужують діяльність прокуратури до процесуальної реалізації своїх владних повноважень.

У практиці Європейського суду зустрічається чітка позиція, що верховенство права передбачає судовий контроль над втручанням органів виконавчої влади у здійснення права особи на свободу, та будь-яке втручання у здійснення прав людини повинно підлягати ефективному судовому контролю.

На відміну від суду прокуратура не може здійснювати судовий контроль за дотриманням прав і свобод людини і громадянина. Також

сьогодні прокуратура не може здійснювати загальний нагляд за законністю та дотриманням органами державної влади принципу верховенства права. Навіть представництво інтересів громадян у суді у випадках, визначених законом, віддане адвокатурі. Тому за прокуратурою залишається виконання функцій, до яких відноситься: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження; нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом, згідно ст. 131-1 Конституції України [6].

Дотримання верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю у діяльності органів прокуратури є обов'язком як прокуратури України, так і нашої держави. Права людини і громадянина визначені. Залишається зважено підійти до виконання прокуратурою та державою ст. ст. 3, 8 Конституції України [6] та ст.3 Закону України «Про прокуратуру» [2].

Подальший розвиток прокуратури України повинен відбуватись на основі принципу верховенства права, який закріплений у дуже важливому для України Статуті Ради Європи від 5 травня 1949 року [7], а саме у преамбулі та у статті 3 Статуту Ради Європи, за якою кожний член Ради Європи обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією. Фактично це вимога, відповідно до якої Україна повинна розвивати цей принцип та вдосконалювати своє законодавство відповідно до Статуту Ради Європи заради майбутнього всієї правової системи України.

Список використаних джерел

1. Кісліцина І. Прокурор – гарант дотримання прав людини та основних засад судочинства при укладанні угод про визнання винуватості / І. Кісліцина // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 7. – С. 173-178.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Відомості Верховної Ради України, 2015. – № 2-3. – С. 54. – Ст. 12.

3. Плахотнік О.В. Застосування засади верховенства права у діяльності прокуратури України / О.В. Плахотнік // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – № 5. – С. 193-197.
4. Рибалка Н. Засади діяльності прокуратури / Н. О. Рибалка // Право України. – 2015. – № 6. – С. 44–51.
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Офіційний вісник України, 2016. – № 51. – С. 8. – Ст. 1799.
6. Конституція України: від 28.06.1996 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Статут Ради Європи: від 30.05.1949 р. / Верховна Рада України. – Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2006. – № 5. – Книга 2. – С. 435. – Ст. 1270.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Смолка Олексій Вікторович

студент 2-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ
ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ**

Проблемні аспекти процесу реформування існуючої системи адвокатури в Україні сьогодні є актуальним і невідкладним, так само, як і питання реформування судової системи, системи правоохоронних органів. Неможливо окремо виділяти питання адвокатської діяльності з маси інших питань правової реформи, так само, як неможливо реформувати адвокатуру без демократизації соціуму [1].

Інституту адвокатури необхідно визначитись щодо нових векторів подальшого розвитку, що обумовлено загостренням політичної ситуації, поруч зовнішніх загроз і внутрішніх ризиків, погіршенням соціально-економічних показників в країні, трансформацією правової системи.

Що стосується професійних прав адвокатів і гарантії адвокатської діяльності, то в цілому вони визначені і захищаються українським

законодавством і міжнародними нормами, ратифікованими Україною. Надані професійні права і гарантії адвокатів необхідні адвокатам для належного захисту прав своїх клієнтів.

На жаль, сьогодні не можливо не погодитись з тим фактом, що в Україні існують значні розбіжності між законодавством і практикою. В результаті, незважаючи на положення Конституції України, Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокати постійно стикаються з численними перешкодами при наданні правової допомоги своїм клієнтам.

Ключові труднощі, з якими стикаються адвокати, полягають у тому, що, наприклад, судді не завжди є об'єктивними в процесі, а прокурори, слідчі та інші представники правоохоронних органів мають занадто широкі повноваження, часто не дотримуються вимоги закону і маніпулюють його вимогами. В результаті професійні права адвокатів та гарантії адвокатської діяльності систематично і регулярно порушуються, а права людини їх клієнтів не поважаються.

Серед типових сучасних порушень прав і гарантій адвокатів в Україні можна виділити наступні.

В першу чергу, це ненадання адвокату доступу до свого клієнта.

По-друге, порушення права на конфіденційне спілкування клієнта з адвокатом.

По-третє, неподання або несвоєчасне подання адвокату доступу до інформації, матеріалів справи, що, по суті, перешкоджає підготовці позиції захисту.

По-четверте, нерідко намагаючись отримати інформацію по справі, де адвокат захищає інтереси клієнта, правоохоронні органи здійснюють проведення неправомірних обшуків в офісах адвокатів і вилучення документів, що містять адвокатську таємницю, тим самим чинячи тиск на адвоката.

Останнім, обурливим, але, на жаль, звичним порушенням є застосування так званих «позасудових» заходів впливу на адвоката, під якими маються на увазі залякування, погрози, словесні образи, знищення майна адвоката, фізичні напади на нього, замаху на вбивство і вбивства адвокатів.

Першим кроком до підвищення рівня захисту прав адвоката, а також збільшення можливостей для їх реалізації, має стати прийняття нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Наразі, Президент вніс до Верховної Ради України як невідкладний проект закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055. Хоча, він і містить ряд позитивних новел, але, нажаль, він має і ряд суттєвих процедурних недоліків. Проблема полягає у тому, що до Ради з питань судової реформи, яка розробляла цей законопроект, не увійшли представники НААУ. Це означає, що було порушено обов'язки перед Радою Європи. Адже, коли приймається закон, який стосується адвокатури, щодо нього потрібно отримувати висновки професійної організації адвокатури. Проте, таких висновків ніхто не запитував [2].

Не слід нехтувати і роботою з суддями і правоохоронними органами. В Україні повинні стати повсякденними систематичні круглі столи для суддів, прокурорів та інших співробітників правоохоронної системи з приводу дотримання прав і гарантій адвокатів і відповідальності за їх порушення [3].

Адвокатура має стати зразком для всього громадянського суспільства. Незважаючи на те, що сьогодні забезпечені не всі умови для роботи адвокатів, – принциповість, фаховість, вірність ідеалам правди і справедливості, відповідальність за результати своєї роботи, за долю кожної людини є непорушними заповідями адвокатської професії. Українська адвокатура – прихильник реформ, спрямованих на подальшу адаптацію діючих європейських практик. Головні пріоритети реформування адвокатури – це збереження незалежності професії і підвищення професійних стандартів. Запорукою цього є ефективне адвокатське самоврядування, а також посилення і захист прав і гарантій професійної адвокатської діяльності [3].

Список використаних джерел

1. Питання реформування існуючої системи адвокатури в Україні є на сьогодні нагальним, невідкладним [Електронний ресурс] // Юридичний журнал Юстиніан – Режим доступу до ресурсу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2791>.
2. Ізовітова Л. П. НААУ ініціює внесення альтернативного проекту закону “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” [Електронний ресурс] / Лідія Павлівна Ізовітова // Веб-сторінка НААУ. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://unba.org.ua/news/3514-naau-iniciyue-vnesennya-al-ternativnogo-proektu-zakonu-ro-advokaturu-ta-advokats-kudiyal-nist.html>.

3. Гвоздїй В. А. Зміни заради змін не просто не потрібні – вони шкідливі [Електронний ресурс] / Валентин Анатолійович Гвоздїй // «Закон і Бізнес» (№ 1274). – 2016. – Режим доступу до ресурса: <http://unba.org.ua/publications/print/1654-zmini-zaradi-zmin-ne-prosto-ne-potribni-voni-shkidlivi.html>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Билиця І.О.

Тацієнко Анастасія Олександрівна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ВПЛИВ ПРОТИЛЕЖНИХ ПОГЛЯДІВ НА ЛІНІЮ ЗАХИСТУ
МІЖ АДВОКАТОМ ТА ЙОГО КЛІЄНТОМ**

Під час захисту потрібно дотримуватися альтернативної позиції, але є такі юристи-практики, які вважають, що всупереч внутрішньому переконанню діяти не можливо. Виникнення протилежних поглядів під час захисту обвинуваченого є явищем, яке змушує адвоката задуматися стосовно того як він має діяти. Так, Л.Д. Кокорев переконаний, що є аморальним спростування обвинувачення всупереч внутрішньому переконанню. М. Розенберг наголошує на тому, що саме закон повинен передбачити право адвоката відмовитися від захисту у разі виникнення розбіжностей. Але не можна, не розглядаючи суті справи, відмовитись від захисту підозрюваного, тому закон прямо встановлює, що лише підзахисний має право відмовитися від захисника або замінити його на іншого. В цьому випадку, не залежно від своїх переконань, адвокат повинен відмовитись від своїх переконань, щоб не завдати шкоди становищу підзахисного [1, с. 40-41].

Можуть існувати різні суперечності між обвинуваченим та захисником у виборі методів, засобів захисту, у разі якщо обвинувачений заперечує свою вину. Тоді як у протилежному випадку, у разі якщо підзахисний свою вину визнає та співпрацює зі слідством, адвокат, відстоює його невинуватість повністю або частково, через наявність відповідних підстав. Необхідно розрізняти, які є допустимими колізії. Наприклад, адвокат не вправі в останньому

випадку нав'язувати підзахисному свою позицію. Крім того він не може завадити бажанню визнати свою вину. Максимально, що може зробити адвокат, це роз'яснити чому, на його думку, варто займати іншу позицію. При цьому, в жодному разі, дані роз'яснення не повинні бути у вигляді порад чи рекомендацій надавати завідомо неправдиві свідчення, чи замовчувати частину правди.

У разі, якщо обвинувачений свою вину заперечує, а адвокат переконаний у протилежному, то наявність колізій недопустима. Слід зазначити, що захисник не має права діяти виходячи з внутрішнього переконання, що в даному випадку може призвести до погіршення становища підзахисного інакше буде означати, що адвокат відмовляється від виконання своїх обов'язків. Також захисник не має права обирати протилежну позицію від позиції клієнта, тим більше, якщо підсудний, виходячи з презумпції невинуватості, не визнає своєї вини. Іноді місія захисника полягає у неможливості погодитися з обвинуваченням, до того як його буде доведено у суді. Таке положення є принциповим. Таким чином, адвокат повинен напрацювати ту лінію захисту, яка буде ґрунтуватися на свідченнях підзахисного та на інших доказах у справі, які заперечують його вину [2, с. 4].

Що стосується методів, засобів та способів захисту, то процесуальна самостійність захисника не виключає обов'язкового узгодження з підзахисним в цілому. Багато в чому стратегія та тактика захисту ґрунтується на бажанні адвоката бути максимально корисним, при цьому не бути втягнутим у вчинення аморальних або протиправних дій.

Через особливості своєї професії, адвокати приймають на себе проблеми свого підзахисного. Але не в усіх випадках вони можуть відмовитися від вирішити проблеми за допомогою законних способів або засобів, які відповідатимуть нормам моралі. Такі дії пояснюється тим, що адвокат прагне завжди бути корисним своєму клієнту. Вражаючи дію на адвоката здійснюють механізми співчуття, співпереживання до іншої людини, тим паче якщо під час розслідування, і в суді вигляд підзахисного не схожий на особу, що вчинила злочин, а схожий на страждаючу людину від надмірного запровадження до нього мір юридичного впливу. Тоді етичне й аморальне, законне і незаконне ніяк не обтяжують сумління адвоката [1, с. 10-12].

Адвокат не може йти в супереч правової позиції свого підзахисного на підставі діючого законодавства. Наприклад, обвинувачений не є обізнаною особою у правовому сенсі та визнає свої певні дії чи бездіяльність, як злочинні, а слідство у свою чергу припускається помилки і теж кваліфікує їх злочином. В цьому випадку людині не залишається нічого іншого як визнати себе злочинцем, але це не так. Але адвокат має підійти до такої ситуації диференційовано.

Є багато випадків, коли позиція адвоката може бути більш вигідною для підзахисного. Але у разі неприйняття позиції останнім, захисник буде зобов'язаний прийняти іншу.

Важливим є також те, що адвокат не замінює підозрюваного, а діє поряд з ним. Одночасно він є самостійним учасником процесу, має свої процесуальні обов'язки та права та не залежить від підзахисного у визначенні тактики захисту та своєї позиції у справі.

У зв'язку з виконанням професійних обов'язків захисники не повинні ідентифікуватися зі своїми клієнтами та їхніми справами. Максимально, що можливо зробити для ефективного здійснення захисту, це погодити свою позицію у справі з позицією підозрюваного (обвинуваченого). Про таке свідчить міжнародний документ ООН «Основні положення про роль адвокатів» (п. 18) [3, с. 10-12]. Альтернативна позиція адвоката з зазначених підстав є неприйнятною, тому що свідчить вона про невпевненість адвоката у невинуватості підсудного та послаблює позицію захисту. При цьому, не вправі захисник і нав'язувати підзахисному свою позицію та не може перешкоджати бажанню визнати свою вину. Він має право тільки на роз'яснення обвинуваченому правових наслідків. Такі роз'яснення в жодному разі не можуть мати характер порад щодо надання завідомо неправдивих фактів, або рекомендації про те, яку частину правди говорити, а яку замовчувати.

Визначаючи свою правову позицію, адвокат не вправі ігнорувати думки підзахисного, його свідчення, ставлення до пред'явленого обвинувачення. Позиція адвоката має бути погоджена з позицією клієнта (крім випадків, коли підзахисний обумовлює себе), але у вирішенні питань правового характеру, виборі тактики і методики захисту є незалежним. Таким чином, процесуальна самостійність захисника не виключає обов'язкового узгодження з підзахисним лінії

захисту в цілому, і позиції в окремих процесуальних питаннях, зокрема, при заявленні клопотань.

Список використаних джерел

1. Янош К. Колізії позицій захисника та підсудного / К. Янош // Соціалістична законність. – 1977. – № 12. – С. 40-41.
2. Сухарев А.Я. Проблемы адвокатуры : Итоги дискуссии / А.Я. Сухарев // Литературная газета. – 1971, 5 июня. – С. 4.
3. Подольный Н.А. Законодательные основы нравственной деятельности адвокатов / Н.А. Подольный // Адвокатская практика, 2005. – № 2. – С. 10-12, 16-17.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Трушкіна Анна Дмитрівна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТУРА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЗАПОБІЖНИК ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

В Україні все більш яскраво постають проблеми щодо європейської інтеграції держави, демократизації всіх сфер суспільного життя, забезпечення визнання України як правової, соціальної держави. Глобального, наддержавного характеру набуває також проблема захисту прав і свобод людини. Цей захист має відображатися не тільки у відновленні порушених прав, але й в запобіганні самого порушення, адже запобігання неправомірній поведінці є набагато простішим та вигіднішим, ніж діяльність з ліквідації наслідків порушення права, його відновлення та покарання правопорушників [1, с. 626].

Велика роль у втіленні механізму попередження порушення прав людини в життя покладається на інститут адвокатури, розвиток якого значною мірою визначає рівень захисту основних прав і свобод. Превентивна діяльність адвокатури стосується всіх галузей права:

конституційного, цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, трудового та інших [2, с. 27], але особливого значення вона набуває саме в контексті міжнародного захисту прав людини.

Конституція України встановлює, що кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [3], а Закон України від 2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначає, що адвокати здійснюють представництво інтересів фізичних і юридичних осіб в міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4]. Реалізація міжнародних гарантій забезпечення прав і свобод людини є можливою завдяки діяльності Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Незважаючи на те, що Україна вже кілька років поспіль очолює рейтинг країн, проти яких в Європейський суд з прав людини подається найбільше скарг, захист прав людини в Європейському суді є новим явищем для української адвокатури. З огляду на це механізми захисту прав – як вже порушених, так і тих, які мають бути збережені від порушення – українськими адвокатами під час розгляду справ в ЄСПЛ мають розвиватися й вдосконалюватися.

Здійснювати представництво в Європейському суді має право професійний адвокат, допущений до адвокатської діяльності і постійно проживаючий на території однієї з держав – учасниць Конвенції, або інша особа, затверджена Головою Палати суду [5, с. 338]. Запорукою успіху в справі є професіоналізм й компетентність представника.

З огляду на те, що під час відкритих слухань в ЄСПЛ представник має виступати з доповідями й відповідати на питання учасників слухання, необхідним є також вільне володіння однією з офіційних мов Європейського суду –англійською або французькою. У разі об'єктивної необхідності й з дозволу Голови Палати представник може використовувати й іншу мову.

Адвокат представляє інтереси заявника на всіх стадіях підготовки і розгляду справи [5, с. 337]. Представник подає скаргу від імені заявника, за вимогою суду або за власним розсудом надає письмові пояснення, документи, інші додаткові докази по справі, дотримуючись термінів їхнього подання [6]. На адвоката покладається обов'язок використання всіх засобів представництва в Європейському суді, обґрунтування висунутих в інтересах заявника тез, що підтверджують факт порушення прав заявника. Адвокат також зобов'язаний з'ясувати обґрунтованість й прийнятність (відповідність умовам, передбаченим Конвенцією) скарги, приналежність порушених прав заявника до прав, які захищаються Конвенцією або протоколами до неї [7, с. 159].

З огляду на велику кількість заяв і необхідність детального розгляду всіх аспектів скарги розгляд справи в ЄСПЛ є дуже тривалою правовою процедурою, яка може тривати в середньому до п'яти років. Адвокат має право клопотати про пріоритетний порядок розгляду конкретної справи в Суді в разі, якщо затримання розгляду справи може мати негативні наслідки для заявника (наприклад, повторне порушення того самого права державою-відповідачем під час розгляду справи в Суді). Цим клопотанням адвокатне тільки сприяє пришвидшеному розгляду справи й захищає вже порушені права заявника, а й запобігає іншим порушенням прав.

На відміну від національних судів, під час розгляду справи в ЄСПЛ обов'язок доказувати й підтверджувати факти, які вказують на наявність порушеного права належить заявнику [7, с. 158], й саме представник грає найбільшу роль в процесі збирання й презентації цих доказів.

Так, адвокат надає необхідні для розгляду справи додаткові відомості, у випадку затримання яких Суд може вирішити, що заявник більше не зацікавлений в розгляді справи, й припинити провадження. Представник має право подавати в якості доказів письмові показання свідків (навіть тих, кого він допитав самостійно, без участі національних слідчих або судових органів), а також рішення суду, висновки експертів, медичні довідки, фото-, аудіо й відеоматеріали, газетні публікації, речові та інші докази, що підтверджують правдивість позиції заявника [7, с. 159].

Той факт, що під час розгляду справи в Європейському суді з прав людини адвокат може самостійно допитувати свідків та подавати

необхідні докази, сприяє деталізації обставин справи, виявленню важливих елементів порушення й запобіганню вчиненню нових порушень.

Превентивна функція адвокатури виявляється також в тому, що згідно із Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» адвокати можуть аналізувати положення Конвенції та практику Європейського суду з прав людини й використовувати їх ще на етапі розгляду справ у національних судах [8]. Таким чином, порушення прав людини державою може просто не відбутися.

Можна зробити висновок, що адвокатура виконує важливу роль у розгляді справ у Європейському суді з прав людини й слугує не тільки засобом відновлення порушених прав, а й превентивним засобом недопущення майбутніх порушень.

Список використаних джерел

1. Батан Ю.Д. Вплив превентивного механізму права на неправомірну поведінку // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія. Миколаїв. 2016. С. 625–642.
2. Батан Ю. Д. До питання про місце превенції у правовому регулюванні // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. № 10. С. 25–31.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення 18.10.2018).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. №5076-VI.URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n135>(дата звернення 18.10.2018).
5. Регламент Європейського суду з прав людини від 04.11.1998 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_067 (дата звернення 18.10.2018).
6. Узун Н.Ф. Діяльність адвоката в Європейському Суді з прав людини // Правове життя сучасної України: тези доповідей 9-ї наук. конф. проф.-викл. і аспірант. складу (Одеса, 26 квітня 2006 р.). 2006. С. 336-340.
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. №3477-IVURL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>(дата звернення 18.10.2018).

8. Переверза І. М. Роль адвоката в забезпеченні ефективного представництва заявителя в Європейському суді по правах людини // Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : матер. 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20-21 вересня 2013 р.). Одеса. 2013. С. 156-162.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Ходорковська Олександра Андріївна

студентка 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО НЕРОЗГолошення
АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ**

Адвокат зобов'язаний зберігати таємницю за законом, і це головна запорука довіри його клієнтів. Саме ця довіра дає можливість отримувати інформацію для подальшого захисту прав, свобод своїх клієнтів..

Перш за все, потрібно звернутися до чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». У п. 1 ст. 22 Закону розкривається основний зміст адвокатської таємниці: «Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності» [1].

У цій же статті законодавець вказує, що адвокат у встановленому порядку та у випадках, передбачених Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення", може надати інформацію центральному органу виконавчої влади, якщо ця інформація одержана злочинним шляхом, або стосується фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. І ця дія не буде вважатися порушенням адвокатської таємниці, тому що дії, які стосуються тероризму, кримінальних злочинів, що тільки готуються є більшою шкодою, ніж та, що стосується розголошення відомостей клієнта. Обов'язок адвоката як громадянина у такому випадку – повідомити правоохоронні органи.

Вчені-правники, висловлюють різні думки із цих питань. На думку І.Л. Петрухіна, розголошення адвокатської таємниці допустиме, якщо захисник повідомив про можливий небезпечний злочин, здійснення якого можна попередити [5, с. 25], а С.Л. Арія вважає, що адвокат, який одержав достовірні дані про можливий тяжкий злочин, вступає в суперечність зі своїм статусом громадянина [2, с. 34].

Слід більше погодитись із думкою М.Ю. Барщевського, який зазначає, що адвокатська таємниця неабсолютна. Вона виникла в інтересах суспільства, і межі її охорони повинні співвідноситися з інтересами суспільства. Захисник повинен «оцінити суспільну небезпеку», тобто оцінити можливість самого факту вчинення злочину і його небезпеку [3, с. 63].

Отже, розголошення інформації, яке необхідно для попередження злочину буде законним, якщо в адвоката (захисника) є реальні підстави вважати, що існує можливість здійснення злочину, який буде загрожувати життю людства чи протирічити існуванню держави.

Проте, розголошення адвокатом інформації, що надійшла від клієнта, навіть якщо дана інформація містить відомості про злочин, що готується, може призвести до втрати таким адвокатом авторитету та попиту на надання послуг саме ним.

На відміну від погляду І.Л. Петрухіна та С.Л. Арії, адвокат Д.В. Кухнюк вважає неприпустимим розголошення адвокатської таємниці за будь-яких обставин. Він вказує на те, що під час отримання свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю адвокат приймає присягу, в якій зобов'язується суворо зберігати адвокатську таємницю. Також Д.В. Кухнюк стверджує, що розголошення адвокатської таємниці є порушенням Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Присяги адвоката України, тому

адвокатську діяльність такого адвоката може бути припинено, а видане йому свідоцтво – анульоване [4, с. 32].

Підсумовуючи зазначене можна зробити висновок, що збереження адвокатської таємниці – це один із принципів адвокатури в цілому. Адвокат, котрий і надалі прагне займатися адвокатською діяльністю, повинен розголошувати конфіденційну інформацію тільки у випадках, передбачених законом і повинен завжди піклуватися про надати стільки інформації, скільки потрібно для встановлення справедливості у справі.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 27. – Ст. 282.
2. Арія С.І. Про адвокатську таємницю / С.І. Арія. – К. : Укр. юстиція, 2012. – № 2. – 121 с.
3. Барщевский М.Ю. Адвокатская этика / М.Ю. Барщевский. – 2-е изд. – М. : Профобразование, 2012. – 105 с.
4. Кухнюк Д.В. Секрети не врятують / Д.В. Кухнюк // Право України. – 2012. – № 6. – 103 с.
5. Петрухін І.Л. Адвокат і клієнт: відносини довіри / І.Л. Петрухін // Адвокат. – 2013. – № 1. – 112 с.

Науковий керівник: старший викладач Нестерчук Л. П.

Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна

*студентки 1-го курсу магістратури факультету цивільної
та господарської юстиції*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З ІНТЕРПОЛОМ

Міжнародна організація кримінальної поліції (надалі – Інтерпол) є механізмом та посередником у практичному співробітництві служб карної поліції різних держав у їх повсякденній роботі над розкриттям

конкретного злочину, у координації і кооперації спільних дій щодо спостереження, переслідування, розшуку і затримці міжнародних карних злочинців [4, с. 170]. Україна є членом Інтерполу з 1992 року.

Кабінет Міністрів України Постановою «Про Національне центральне бюро Інтерполу» від 25 березня 1993 р. встановив, що взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, здійснюється лише через Національне центральне бюро Інтерполу [2].

Щоб зрозуміти роль Національного центрального бюро Інтерполу варто розглянути структуру Міжнародної організації кримінальної поліції. Інтерпол складається з: Генеральної Асамблеї – вищого органу управління; Виконавчого комітету – дорадчий орган, який має контрольні функції; Генерального секретаріату – підрозділ, який виконує всю поточну роботу; Національних центральних бюро – це орган по взаємодії національних правоохоронних органів різних країн із Генеральним секретаріатом Інтерполу.

Основним документом, який координує порядок і правила взаємодії всіх правоохоронних органів, зокрема СБУ, з Інтерполом є Наказ від 09.01.1997 р. «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів».

Відповідно до примітки пункту першого частини першої Загальних положень Інструкції «під правоохоронними органами України маються на увазі органи Міністерства внутрішніх справ, Генеральної прокуратури, Служби безпеки, Держкомкордону, Державної митної служби, Державної податкової адміністрації України» [3].

Служба безпеки України, як державний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України, повинна вирішувати покладені на неї завдання через встановлення контакту з органами безпеки іноземних держав [1].

Співпраця СБУ з Інтерполом може застосовуватись при проведенні різних оперативно-розшукових заходів та слідчих дій з різних категорій злочинів, які входять до їх компетенції. Зокрема, у сфері економіки та фінансів, у сфері боротьби з незаконним обігом

вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухівок та вибухових пристроїв тощо. На практиці взаємодія відбувається хіба що при пошуку осіб, які переховувались у зв'язку із вчиненням ними кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено до компетенції СБУ.

На нашу думку, однією з причин такої незначної взаємодії є заплутаність структури направлення інформаційного потоку до Інтерполу. По-перше, помилки виникають тоді, коли СБУ звертається напяму до Генерального секретаріату, а не через Національне бюро розслідувань. По-друге, основний нормативно-правовий акт, який регулює цей вид правовідносин застарілий і не виділяє особливостей відносин саме з СБУ, а є одним для всіх правоохоронних органів. По-третє, запити та інші документи між зазначеними органами повинні виконуватись лише у друкованому вигляді та підписуватись керівниками органів, що значно затягує процес чим втрачається час, який злочинець може вигідно для себе використати.

Отже, враховуючи політико-військовий стан країни, ця тема має підвищену актуальність та розкриває необхідність у співпраці СБУ та Інтерполу в рамках розслідування міжнародних злочинів. Для покращення роботи вищезазначених структур, у першу чергу, потребує доповнень національне законодавство, а саме: КПК України, Закону України «Про Службу безпеки України», «Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів», Постанови КМУ «Про Національне центральне бюро Інтерполу». Конкретизація або запровадження нових норм дозволить СБУ якомога продуктивніше виконувати спільні завдання з різноманітними міжнародними службами. Не менш важливим є прийняття нормативно-правового акту направленого на пришвидшення виконання завдань СБУ шляхом запровадження електронного документообігу з цифровими підписами керівників для швидшого вирішення нагальних проблем, дотримуючись, при цьому, всіх засад діяльності СБУ.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]: від 19.06.2003— № 39. — Ст. 16. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Національне центральне бюро Інтерполу» [Електронний ресурс] : від 25 берез. 1993 р. № 220. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-p>
3. Наказ «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» [Електронний ресурс] : від 09 січня 1997 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97>
4. Лялевич Т. Г. Інтерпол як міжнародна організація боротьби зі злочинністю: сучасні напрямки розвитку / Т. Г. Лялевич // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 170-172.
Науковий керівник: асистент Деменчук М. О.

Юхимчук Марина Миколаївна, Мандрик Тетяна Олегівна

студентки 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕФОРМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ОЧІКУВАННЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Варто відзначити, що реформування всієї системи Міністерства внутрішніх справ України (надалі – МВС) мало як своїх супротивників, так і прихильників. Одним із найважливіших елементів реформи стала зміна міліцейської системи. Свою точку зору щодо цього висловлювали такі вчені як Бузулук О., Левченко І., Сердюк О., Крапивін Є. та ін. [1].

Для проведення такої реформи було прийнято рішення щодо запозичення досвіду зарубіжних країн. З цією метою уряд призначив Еку Згуладзе першим заступником Міністра внутрішніх справ, що відіграло суттєву роль у створенні та розвитку української поліції на основі грузинської моделі. Окрім кадрових змін було змінено правову базу регулювання діяльності поліції (Закон України «Про

Національну поліцію» було прийнято Верховною Радою України 2 липня і підписано Президентом України 4 липня 2015 року) [1].

Зміст реформи полягав, перш за все, у створенні не карального органу, а органу, що мав здійснювати сервісну соціальну функцію. Було реорганізовано структурні підрозділи з ліквідацією органів, що мали схожі функції. Так, наприклад, патрульно-постову службу і ДАІ об'єднали в патрульну поліцію. На відміну від патрульно-постової служби, яка патрулювала довірену їм територію в пішому порядку, патрульні поліцейські роблять це на автомобілі, що дозволяє охопити більшу територію і значно скоротити час реагування на порушення правопорядку [2].

Було змінено процедуру прийняття на службу до поліції: створено конкурсну основу з проходженням психологічного відбору, загальноосвітніх тестів на логіку і знання законодавства, відбір за ознакою фізичної підготовки і проходження військово-медичної комісії. На завершення кандидат проходив співбесіду з комісією. Відзначають, що така ускладнена процедура створила деякі труднощі для працівників старої міліції: не всім вдалося успішно пройти перетестацію.

Варто відзначити, що серед успіхів реформи правоохоронних органів відзначають створення підрозділу “КОРД”, сервісних центрів МВС, реформування і поступову передачу Міністерству юстиції справ щодо міграційної служби [3].

Заслуговує на увагу той факт, що нові полісмени пройшли навчання у американських та канадських інструкторів, які готували їх за своїми методиками, але без урахування особливостей українського суспільства. Як наслідок, те, чому навчали у теорії, мало небагато спільного з тим, що трапляється іноді на практиці. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід змінити підхід до підготовки поліцейських, оскільки тримісячний строк є замалим для того, щоб стати компетентним правоохоронцем та здобути достатній рівень правових знань.

Також існують різні думки щодо підвищення рівня злочинності як наслідку реформи поліції. Через війну на сході країни, збільшення незаконного обігу бойової зброї та соціально-економічних проблем злочинність зростає. Це базовий закон кримінології – якщо в країні зростає безробіття, то автоматично збільшується кількість крадіжок, зокрема, квартирних. Однак, на нашу думку, зростання злочинності не є наслідком реформ у системі поліції. Навпаки, створення

патрульної поліції, скоріше, дало змогу певний час завдяки превенції стримувати зростання злочинності. Адже помітність патрульних на вулицях запобігає вчиненню дрібних злочинів [4].

Підводячи підсумки, не можна однозначно стверджувати, що реформу завершено, провалено або що вона досі триває. Немоżliво чітко встановити часові межі, які б слугували орієнтиром для завершення реформи. Оцінювання якості реформи значно ускладнюється зважаючи на те, що напрями реформування постійно змінюються. Єдине, що можна сказати напевне: необхідно реформувати «ядро» поліції – кримінальну поліцію та слідство, оскільки без цього неможливо уявити ефективне розслідування навіть незначних злочинів. Реальні зміни привели б до ліквідації корупційних схем, зробили б неможливим зловживання владою, зокрема, службовцями МВС та іншими чиновниками [5].

Список використаних джерел

1. Левченко І. Нова поліція – вдалий PR чи реальна реформа? [Електронний ресурс] / Ігор Левченко – Режим доступу до ресурсу: <https://glavcom.ua/publications/nova-polcy-a-vdaliy-pr-chi-realna-reforma-350176.html>.
2. Сердюк А. Реформа национальной полиции: ожидания vs реальность [Електронний ресурс] / Александр Сердюк – Режим доступу до ресурсу: <https://commons.com.ua/ru/reforma-nacionalnoj-policii/>.
3. Бузулук О. Форма і реформа: як змінилася за два роки патрульна поліція? [Електронний ресурс] / Ольга Бузулук – Режим доступу до ресурсу: <http://reformsguide.org.ua/ua/analytics/uniform-and-reform-how-has-the-patrol-police-changed-in-two-years/>.
4. Крапивін Є. Сім міфів про реформу [Електронний ресурс] / Євген Крапивін – Режим доступу до ресурсу: https://dt.ua/internal/sim-mifiv-pro-reformu-policiyi-259858_.html.
5. Реформа поліції як профанація і саботаж [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://argumentua.com/stati/reforma-pol-ts-yak-profanats-ya-sabotazh>.

Науковий керівник: асистент Деменчук М. О.

Яковець Жанна Володимирівна

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Оскільки одним із основних принципів організації та діяльності адвокатури є незалежність, досить проблематичним залишається питання щодо фінансового забезпечення. Адже воно повинно здійснюватись лише з тих джерел, які жодним чином не зможуть вплинути на самостійність прийняття рішень адвокатури та будуть гарантувати здійснення адвокатської діяльності без будь-яких втручань, впливу тощо.

У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» висвітлено низку питань про фінансове забезпечення лише в статті 58, а вже в проекті Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність від 06.09.2018 (далі – проект №9055) та проекті № 9055-2 детальніше вказано на особливості фінансового забезпечення адвокатського самоврядування, які мають певні відмінності із чинним Законом.

Так у Законі вказано, що утримання органів адвокатського самоврядування може здійснюватися за рахунок:

- 1) плати за складання кваліфікаційного іспиту;
- 2) щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування;
- 3) відрахувань кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури;
- 4) добровільних внесків адвокатів, адвокатських бюро, адвокатських об'єднань;
- 5) добровільних внесків фізичних і юридичних осіб;
- 6) інших не заборонених законом джерел [2, ст. 58].

У альтернативному законопроекті №9055-2 С.В. Ківалова передбачено ще одне джерело фінансування адвокатського самоврядування, яке є одночасно дисциплінарним стягненням за

вчинення дисциплінарного проступку – штраф у розмірі, визначеному Радою адвокатів України [5, п. 1 ст. 35].

Варто відмітити, що найважливішим джерелом фінансування є щорічні внески адвокатів, розмір яких однаковий для всіх та визначається з урахуванням покриття витрат на забезпечення діяльності рад адвокатів регіону, Ради адвокатів України, Вищої ревізійної комісії та ведення єдиного реєстру адвокатів. Щорічні внески адвокатів на фінансування діяльності органів адвокатського самоврядування сплачуються адвокатами не пізніше 1 березня кожного року на рахунок відповідної регіональної палати адвокатів [4, п. 5 ст. 70].

У законопроекті закріплено, що питання про порядок розподілу коштів, отриманих від плати за складення іспиту та сплати щорічних внесків адвокатів, між регіональними та національними органами адвокатського самоврядування належить до компетенції голови Ради адвокатів України та відповідно рад адвокатів регіону.

Розподіл коштів між органами адвокатського самоврядування буде здійснюватись таким чином:

- 70% – на регіональні органи;
- 30% – на національні органи, якщо інше не буде затверджено з'їздом адвокатів України [3, п 3.9]

Діяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій (далі – КДК) перш за все забезпечується платою складання кваліфікаційного іспиту, адже саме КДК створює необхідні умови для набуття статусу адвоката та притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності [1, с. 67].

Проект №9055 затверджує чіткий порядок подання фінансової звітності органів адвокатського самоврядування. Йдеться про те, що не лише річна звітність національних та регіональних органів адвокатського самоврядування, а й висновки ревізійної комісії регіону та Вищої ревізійної комісії повинні бути оприлюднені на веб-сайті Національної асоціації адвокатів України, на сайті відповідної регіональної палати.

Важливо вказати на те, що достовірність річної фінансової звітності регіональних та національних органів адвокатського самоврядування вимагає обов'язкового підтвердження незалежного аудитора, який визначається Вищою ревізійною комісією адвокатури.

Досить важливим, на мою думку, є запровадження у проєкті №9055 бюджетного процесу, що передбачає затвердження бюджету регіональної палати адвокатів та власне адвокатського самоврядування. Запровадження бюджетного процесу має на меті забезпечити відкритість та прозорість діяльності органів адвокатського самоврядування.

Законопроект передбачає, що бюджет адвокатського самоврядування України ухвалюється та затверджується з'їздом адвокатів України щорічно, бюджет регіональної палати адвокатів ухвалюється щорічно конференцією адвокатів регіону [3, п 3.9].

Внесені зміни у проєкт Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зможуть забезпечити функціонування адвокатського самоврядування на принципах незалежності та відкритості, що дозволить підвищити рівень довіри громадян до адвокатського самоврядування.

Список використаних джерел

1. Бакаянова Н.М. Фінансування органів адвокатського самоврядування і світлі українського та міжнародного досвіду / Н.М. Бакаянова // Альманах міжнародного права. – Вип. 8. – О., 2015. – С. 65–72.
  2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
  3. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557
  4. Проєкт Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» №9055 від 06.09.2018, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557
  5. Проєкт Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність № 9055-2 від 20.09.2018, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64636
- Науковий керівник: асистент Владишевська В. В.*

СЕКЦІЯ 7.
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО,
ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
ТА КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Василяшук Роман Анатолійович

студент 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ СПРАВ ПРО ПОШИРЕННЯ
НЕПРАВДИВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕРНЕТІ**

З розвитком інформаційних технологій все частіше принижуються честь, гідність та ділова репутація осіб, які, згідно Конституції України, є найвищою соціальною цінністю. Тому виникає питання спроможності української держави в захисті осіб, права та інтереси, яких було порушено.

Основною проблемою є недостатність правового регулювання поширення інформації в Інтернеті. Так як Закон України «Про інформацію» та Закон України «Про телекомунікацію» не дають визначення відповідальності за поширення неправдивої інформації в інтернеті, виникає необхідність в інших нормативно-правових актах. Такими актами виступають Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) і постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» (далі – ПП ВСУ) [1]. Але проблема полягає в тому що Конвенція закріплює за кожною людиною право на вільне вираження своїх поглядів та водночас не заперечує відповідальність, зокрема для захисту репутації або прав інших осіб тощо, і є необхідним в демократичному суспільстві. А ПП ВСУ в свою чергу носить лише рекомендаційний характер, тобто суд при прийнятті відповідного рішення не зобов'язаний брати до уваги даний нормативно-правовий акт [2, с. 197-200].

Прикладом даної суперечності виступає Постанова Вищого Господарського суду від 18 жовтня 2017 року (далі – Постанова ВГСУ), в якій розглядався позов фізичної особи розглянувши касаційну скаргу фізичної особи-підприємця ОСОБА_4 на постанову Львівського апеляційного господарського суду від 21.02.2017 у справі № 914/4612/14 Господарського суду Львівської області за позовом фізичної особи-підприємця ОСОБА_4 до фізичної особи-підприємця ОСОБА_5 про захист ділової репутації шляхом спростування неправдивої інформації, відшкодування моральної шкоди та відшкодування упущеної вигоди в розмірі 344 970,72 грн.

Згідно до Постанови ВГСУ судами було встановлено, що позивач є власником торгової марки, що підтверджується свідоцтвом на знак для товарів і послуг. За твердженням позивача зазначену вище інформацію розміщено від імені підприємства, що належить відповідачу, і вона була доведена невизначеному колу осіб, оскільки поширена в Інтернеті. Відмовляючи у задоволенні позову, місцевий господарський суд, з яким погодилися також і апеляційний та касаційний суди, виходив з того, що позивачем не подано жодних доказів, які б підтверджували розміщення саме відповідачем інформації на трьох Інтернет-сайтах у травні 2012 р. Не отримано таких доказів і за результатами проведення судових експертиз та задоволення клопотань позивача про витребування доказів. Позивачем також не подавалися клопотання про заміну чи залучення до участі у справі іншого відповідача, хоча про це право йому було відомо. При цьому ВГСУ нагадав, що відповідно до п. 18 ПП ВСУ, згідно з положеннями ст. 277 ЦК України і ст. 10 ЦПК України обов'язок довести, що поширена інформація є достовірною, покладається на відповідача, проте позивач має право подати докази недостовірності поширеної інформації. Позивач повинен довести факт поширення інформації відповідачем, а також те, що внаслідок цього було порушено його особисті немайнові права. Виходячи з цього, суд постановив касаційну скаргу фізичної особи-підприємця ОСОБА_4 залишити без задоволення, а постанову Львівського апеляційного господарського суду від 21.02.2017 року у справі № 914/4612/14 – без змін.

Але на нашу думку, порушені права фізичної особи-підприємця ОСОБА_4 не були відновлені, так як при розгляді цієї справи суди мали звернути увагу на рішення Європейського Суду Правосуддя

13 травня 2014 року, яким було постановлено, що видаленню підлягають неадекватні і застарілі дані, а також ті, які є надмірними щодо цілей, для яких вони були розміщені в Інтернеті. Ця справа стала винятковою, зокрема, і у тому розумінні, що рішення Суду Правосуддя ЄС було прийнято всупереч думці генерального адвоката Суду ЄС Нійло Яскіненна, до рекомендацій якого, як правило, Суд Правосуддя раніше завжди дослухався [1].

Проаналізувавши дане питання, можна дійти висновку про те що вітчизняна правова доктрина потребує доповнення у галузі захисту честі, гідності та ділової репутації, зокрема в Інтернеті. А поки не будуть прийняті спеціальні нормативно-правові акти, я вважаю, що суди повинні застосовувати судову практику європейських судів для винесення рішень які будуть направлені на дотримання основних принципів демократії та відновлення порушених прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Тарнавська М.І. Спори про поширення відомостей у мережі Інтернет: суперечності судової практики. – URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/may/2584/vnulpurn201581356.pdf>
2. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України : підручник. – Вид. 2, перероб. і доп. – Київ : 2013. – 806 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Фасій Б. В.

Гула Володимир Петрович

студент 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ВИЩОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В Україні така галузь законодавства, як право інтелектуальної власності з'явилась відносно недавно. З розвитком інформаційних актуалізувалось питання охорони прав інтелектуальної власності,

вирішення якого покладається на державу, її законодавчі повноваження, та вирішення спорів в судовому порядку. В Україні захист прав інтелектуальної власності перебуває на низькому рівні. Міжнародний альянс інтелектуальної власності включив Україну у список «піратських» країн через високий рівень плагіату, піратства та інших порушень (Priority Watch List 2017) [2, 67-69].

Для вирішення цієї проблеми прийнято нововведення в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», яким були створені вищі спеціалізовані суди з розгляду окремих категорій справ які розглядатимуть справи в першій інстанції, до яких належить Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України від 30 вересня 2017 року прийняла рішення про початок проведення конкурсу на зайняття 21 вакантної посади суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності. В липні 2018 року Комісія погодила розширення штату суддів до 30 посад, 9 з яких займуть місце в Апеляційній палаті.

Законодавець стверджує, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності дозволить швидко та якісно вирішувати спори, віднесені до його юрисдикції. Проте навіть зараз створення нового суду викликає низку запитань.

Законодавець наче виділяє особливе значення корупційних спорів та спорів з прав інтелектуальної власності назвавши суди першої інстанції «Вищими спеціалізованими судами». Якщо так розмірковувати, потрібно для інших категорій справ створити окремі спеціалізовані суди. Дискусійним є також рішення щодо назви Вищого суду який розглядатиме справи в першій інстанції, оскільки, якщо він Вищий, то повинні бути і суди нижчої інстанції.

Виникають питання також з приводу створення у складі Вищого суду з питань інтелектуальної власності Апеляційної палати, яка переглядатиме його рішення в апеляційному порядку. Судді матимуть змогу самостійно визначати суддів, які переглядатимуть їхні рішення в апеляційному порядку. Тому є сумніви, що Апеляційна палата зможе забезпечити справедливий апеляційний перегляд справ.

Отже, можна говорити про те, що в Україні працюватиме суд, у якого назва не відповідатиме його інстанційним повноваженням.

Ще однією проблемою є територіальна віддаленість суду для більшості населення, оскільки розгляд усіх спорів відбуватиметься у

м. Київ, а це стане перешкодою в доступі до правосуддя для осіб з віддалених регіонів країни [1].

Низку питань викликають вимоги, які визначені для кандидатів які виявили намір прийняти участь у конкурсі на зайняття посади судді даного суду. До складу спеціалізованого суду мають входити особи, які володіють відповідними спеціальними знаннями та досвідом роботи у визначеній сфері. Проте судді, які мають право стати кандидатами повинні мати досвід роботи на посаді судді не менше 3 років, без встановлення спеціальних вимог щодо досвіду у сфері інтелектуальної власності. Крім того, у випадку однакової позиції за рейтингом серед кандидатів на посаду судді перевага надаватиметься саме суддям, а не адвокатам чи патентним повіреним.

Адвокатам для участі в конкурсі недостатньо досвіду в загальних судах, тому вони повинні довести, що мають досвід представництва саме у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Кандидатами, які обов'язково повинні мати спеціальну освіту у сфері інтелектуальної власності, є патентні повірені, тому, що без такої освіти не можуть стати патентними повіреними. Хоч досвіду роботи патентним повіреним також може виявитись недостатньо для здійснення правосуддя, оскільки патентні спори є лише частиною спорів з прав інтелектуальної власності.

Варто зауважити, що поза увагою залишились науковці, які не можуть претендувати на посаду судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Тобто науковці, які вправі ставати суддями Верховного Суду, не можуть приймати участі в конкурсі за зайняття посади судді суду першої інстанції з розгляду справ інтелектуальної власності [3].

Попри всі зауваження викладені вище у створенні Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності є і позитивні сторони. Це перш за все те, що завдяки розгляду усіх справ даної категорії одним судом підвищиться якість судочинства та скоротяться строки розгляду справ, буде забезпечено надійний захист прав інтелектуальної власності, що у свою чергу, сприятиме покращенню міжнародного іміджу держави та інвестиційної привабливості України.

Також невеликий штат суддів дозволить швидше досягати результату щодо забезпечення єдності судової практики.

Передбачено, що розгляд справ здійснюватиметься колегією із трьох суддів, що дозволить розділити навантаження між ними.

Список використаних джерел

1. Беззуб І. Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід та українські перспективи // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3181:spetsializovanijsud-iz-rozglyadu-sprav-u-sferi-intelektualnoji-vlasnosti&catid=8&Itemid=350
2. Канарик Ю. С. Актуальні питання створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. – Юридичний науковий електронний журнал №5/2017. – С. 67-69. // Електронний ресурс. Режим доступу: http://lsej.org.ua/5_2017/19.pdf
3. Кучерик Н. Вищий IP-суд: хто, де, коли? // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vishchiy-ipsud-hto-de-koli.html>.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бааджи Н. П.

Зелена Аліна Олександрівна, Зозуля Яна Сергіївна

студентки 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУДОВА ПРАКТИКА ЩОДО КОРПОРАТИВНОГО РЕЙДЕРСТВА

На сьогодні є досить поширеною практика рейдерства, так званого незаконного захоплення підприємства і використання його активів у власних цілях.

За останні десятиліття це явище не лише не зникає, а й добре розвивається. При цьому рейдерство набуває все більш різноманітних форм, основною з яких залишається корпоративна, головними інструментами якої є недосконале законодавство і судова практика.

Англійське слово «raid» означає раптовий напад, наліт. А сам термін «рейдер» (raider) прийшов до нас ще з Середньовіччя і означає

компанію, що поглинає інші, скуповуючи акції компанії-жертви з метою отримання її контрольного пакету.

Слов'янська інтерпретація рейдерства – це незаконне заволодіння майном і використання його у власних інтересах. У країнах з розвинутою економікою під поняттям «рейдерство» розуміють легітимне придбання компанії шляхом недружнього поглинання [1, с. 127-128].

Вітчизняний вчений Д. Зеркалов розуміє під рейдерством процес захоплення власності фірми або перехоплення оперативного управління за допомогою спеціально створеного та розіграного бізнес – конфлікту [2, с. 21].

У свою чергу А. Кирєєв визначає рейдерство як систематичну проектну діяльність на ринку корпоративного контролю, що спрямована на протиправне отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності із завданням їм економічних та інших видів збитків [3, с. 36].

У своїй роботі В. Нестеренко характеризує рейдерство як діяльність, мета якої – поглинання іншої компанії за допомогою псевдолегітимних методів та технологій, що створюють враження уявної законності дій [4, с. 5].

Тож можна визначити, що більшість учених схиляється до думки, що рейдерство – це встановлення контролю над юридичною особою всупереч волі її власників, що здійснюється за допомогою неправомірних дій.

Незважаючи на вказані погляди різних науковців стосовно рейдерства, слід ще раз наголосити, що в Україні сьогодні не існує єдиного нормативного підходу до визначення поняття та розуміння його суті. Окрім того, на державному рівні не вироблено єдину систему протидії такому явищу [5, с. 181].

Розповсюдженою схемою корпоративного рейдерства є підробка документів і виникнення у підприємства кредитної заборгованості. Далі, кредитна заборгованість викуповується та ініціюється процедура банкрутства. Бізнес знецінюється, після чого активи скуповуються задарма.

Як приклад можна відзначити рейдерське захоплення Одеського заводу важкого кранобудування ВАТ «Холдингова компанія Краян» (Далі «Краян») відбулося на початку 2000-х років. Підприємство стало заручником ситуації, що склалася, адже рейдери блокували

роботу відразу декількох цехів, а також перекрили контрольно-пропускний пункт заводу.

Ухвалою арбітражного суду Одеської області по справі було затверджено план санації заводу. З метою відновлення платоспроможності керівництво «Краяну» прийняло рішення щодо продажу частини майнового фонду. Проте у 2001 році між керівництвом «Краян» та ТОВ «Істріан» було складено інвестиційний договір, в рамках якого останні зобов'язані заплатити за одержання майнового комплексу близько 10 млн. грн., хоча реальна сума всього майна оцінюється в 100 млн. грн. Проте інвестор «Істріан» все-таки не виплатив всю суму, захопив все майно заводу, включаючи цеха, і передав його третій стороні – ТОВ «Інвест-групп» в якості вкладу в установчий капітал.

Господарський суд Одеської області рішенням від 24 листопада 2015 року зобов'язав ТОВ «Істріан» повернути із незаконного володіння майно на загальну оціночну вартість 9537473 грн. Проте судові рішення не було виконано. Знищено один із потужніших підприємств машинобудівної галузі. Проте винуватці досі не покарані та їх ніхто не намагається навіть знайти.

Вказаний випадок не є поодиноким, варто згадати про рейдерське захоплення «Прикарпаттяобленерго», «Полтаваобленерго», «Чернігівобленерго», «Львівобленерго» тощо. У той же час мають місце випадки залучення рейдерами до виконання рішень суду представників державної виконавчої служби разом з охоронними структурами (наприклад, події на ринку «Континент» (м. Донецьк), ВАТ «Кранобудівна фірма «Стріла» (м. Бровари, Київська область), ВАТ «Кременчуцький сталеливарний завод» (Полтавська область).

Можна зробити висновок, що в Україні відповідних та вкрай необхідних нормативно-правових актів в сфері корпоративного рейдерства ще не існує. Але в результаті вивчення особливостей ведення законотворчої діяльності Верховної Ради України протягом останнього часу можна відзначити, що депутати активно обговорюють проблему рейдерства, тому що вона є актуальною в Україні та світі.

Список використаних джерел

1. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / [упоряд. Б. М. Андрушків, Ю. Я. Вовк та ін.]. – Тернопіль: Вид. Терно-граф, 2008. – 424 с.

2. Зеркалов Д. В. Антирейдер: пособие / Д. В. Зеркалов. – К.: Дакор; КНТ; Основа, 2007. – 224 с.
  3. Киреев А. Ю. Рейдерство в российской экономике: сущность, тенденции и возможности противодействия: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А. Ю. Киреев. – М., 2008. – 24 с.
  4. Нестеренко В. Ю. Управління ризиком рейдерського захоплення на прикладі автотранспортних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. «Економіка та управління підприємствами (автомобільний транспорт і дорожнє будівництво)» / В. Ю. Нестеренко. – К., 2010. – 19 с.
  5. Хатнюк Ю.А. Визначення поняття рейдерства та його характеристика у законодавстві України / Ю.А. Хатнюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 174–185.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Симонян Ю. Ю.*

Клінацька Ірина Анатоліївна, Михайлишук Олеся Сергіївна
студентки 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ

Корпоративним конфліктом (суперечкою) вважаємо істотні відмінності думок між учасниками господарського товариства і самим товариством в особі його органів управління та посадових осіб, а також між самими учасниками такого товариства щодо питань економічної та господарської діяльності, корпоративного управління товариством, викликані різним розумінням учасниками і посадовими особами товариства окремих положень корпоративного законодавства України [1; с. 98].

Одним із способів врегулювання корпоративних конфліктів є медіація, яка могла б стати одним із найкращих ідеалів компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного

врегулювання суперечки, при якому сторони, прагнучи до порозуміння, не вступають у відкритий конфлікт, а використовують допомогу посередника (представника).

Під медіацією розуміємо спосіб вирішення спорів із залученням арбітра (медіатора), що дає змогу протилежним ворогуючим сторонам налагодити комунікативний процес та проаналізувати конфліктну ситуацію так, аби сторони обирали варіанти рішення, які б задовольняли інтереси та потреби усіх учасників конфлікту (суперечки), враховуючи те, що при цьому конфліктні сторони доходять консенсусу самі – медіатор не може приймати рішення за них [3; с. 134].

Сьогодні у всьому світі медіація є ефективним засобом вирішення конфліктів (законодавчо закріплена медіація у таких країнах, зокрема як Франція, Австрія, Швейцарія, Німеччина та інші).

В Україні теж робилися спроби законодавчого врегулювання медіації. Так, у ВР України зареєстровано декілька проектів Закону про медіацію. У проекті Закону про медіацію, внесеного Ківаловим С.В. медіація визначається як позасудова процедура врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів). Крім цього, чітко сформульовані завдання медіації, якими є: врегулювання конфлікту (спору) шляхом досягнення його сторонами взаємоприйняттого рішення з усуненням шкоди, завданої конфліктом, а також якомога повне задоволення потреб сторін конфлікту (спору); зниження рівня конфліктності сторін та запобігання поновленню конфлікту (спору); відновлення правопорядку та злагоди в суспільстві.

У іншому проекті Закону міститься дещо інше визначення медіації як альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в межах структурованого процесу, самостійно, добровільно досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора [4]. Як бачимо, тут більш широко трактується поняття медіації, головну увагу приділяючи тому, що сторони самі доходять згоди за участі медіатора.

Медіація як альтернатива розгляду спору в суді й вирішення конфлікту, економічно ефективна й доцільна та дає змогу: вирішити конфлікт так, щоб всі учасники були задоволені; заощадити час та кошти на судовому розгляді; зберегти партнерські дружні відносини;

забезпечити конфіденційність у вирішенні суперечки та гарантувати виконання рішення.

Звідси, медіація – добровільний процес, який виникає з огляду на час, репутацію, економічні витрати та невпевненість в рішенні, яке може бути ухвалене судом. За допомогою такого альтернативного процесу, сторони можуть впливати одна на одну таким чином, щоб діяти у взаємовигідному руслі і контролювати свої збитки. За допомогою медіації замість одного переможця і одного переможеного, маємо дві задоволені сторони. Завдяки достатній гнучкості підходу, медіація часто забезпечує сторонам прийняти інші результати, ніж судовий розгляд справи. Інколи можна знайти досить непередбачуване, творче рішення щодо врегулювання спору. Навпаки, судовий викликає ворожнечу [2; с.135].

З огляду на це, як висновок, у сфері врегулювання корпоративних конфліктів медіація застосовується, але обмежено. Хоч вона могла б виявитися надзвичайно корисною не тільки у вирішенні суперечок, а й у їх запобіганні. Таким чином, впровадження механізмів медіації було б доцільним не лише для вирішення трудових і комерційних спорів, а й для вирішення корпоративних спорів, оскільки посадові особи господарських товариств навчилися управляти ними, але так і не навчилися знаходити компроміс між собою та учасниками товариства без допомоги вищих органів державного управління чи суду. До того ж це дасть змогу розвантажити органи державної і судової влади від зайвої роботи [5; с. 169].

Список використаних джерел

1. Рибінцев В.О., Хацер М.В. Сутність та класифікація корпоративних конфліктів // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – № 748. – С. 95-99.
2. Васильчук С.В., Кутас Л.В. Медіація як один із методів цивілізованого вирішення корпоративних конфліктів / С.В. Васильчук, Л.В. Кутас.- Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 2014. – С. 133-137.
3. Про медіацію: проект Закону України – 3665-1 від 29.12.2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620

4. Про медіацію: проект Закону України – 2480 від 27.03.2015// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558
5. Вікторчук М.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення господарських спорів в Україні // Вісник Луганського ДУВС ім. Е.О. Дідоренка. – 2016. – Вип. 3. – С. 168-177.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Симонян Ю. Ю.

Кривешко Владислав Сергійович

студент 4-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**НОВИЙ ЗАКОН ПРО ТОВ І ТДВ: ПЕРЕВЕДЕННЯ БОРГУ
У КАПІТАЛ (DEBT-TO-EQUITY SWAP)
У ФОРМУВАННІ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ТОВАРИСТВА**

17 червня 2018 року Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон) вступив у силу. Законодавча влада суттєво змінила вимоги до утворення та функціонування ТОВ і ТДВ – найнеобхіднішим організаційно-правовим способом ведення бізнесу в Україні. Проте, деякі новели Закону потребують уточнень.

Після стрімкої девальвації національної валюти в 2014–2016 рр., у більшості юридичних осіб з'явилися кредиторська заборгованість та боргові зобов'язання (у наслідок валютних позик) перед нерезидентами України. Кредиторами за такою заборгованістю, як правило, виступають материнська або інші афілійовані фірми ТОВ. У загальноприйнятій практиці дану проблему вирішують за допомогою такого засобу як debt-to-equity swap (переведення боргу у капітал). Це спосіб реструктуризації боргів, за допомогою якого ТОВ – боржник збільшує статутний капітал у розмір суми боргового зобов'язання, а кредитор вимінює власне право вимоги боргу на обсяг збільшеної частки у статутному капіталі товариства.

Раніше ТОВ у яких виникала заборгованість перед материнськими компаніями не могли слідувати нормам і вимогам законодавства

України, адже наявність такої заборгованості приводила до невідповідності правилу чистих активів (відповідно до п. 4 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» **чисті активи** – це активи підприємства за вирахуванням його зобов'язань).

У зв'язку з прийняттям Закону, з Цивільного кодексу України було виключено розділ присвячений ТОВ, у тому числі була скасована заборона на конвертацію боргу в частку в статутному капіталі ТОВ. А саме, ч. 2 ст. 144 Цивільного кодексу України, яка не допускала звільнення учасника ТОВ від зобов'язання внесення вкладу до статутного капіталу ТОВ, в тому числі, шляхом зарахування вимог.

У ч. 2 ст. 144 було визначено, що не допускається звільнення учасника товариства з обмеженою відповідальністю від обов'язку внесення вкладу до статутного капіталу товариства, у тому числі шляхом зарахування вимог до товариства [1].

Тому кредитору було потрібно, для усунення такої формальної невідповідності, спочатку заводити гроші в статутний капітал ТОВ, а потім зменшувати капітал і виводити їх назад. Отже, виключення статей 140–151 з Цивільного кодексу України автоматично дозволяє реалізовувати механізм реструктуризації боргу в статутному капіталі ТОВ.

Закон не забороняє процедуру імплементації такої конвертації.

Основним документом, який фіксує рішення ТОВ щодо застосування такої конвертації і проведення необхідних реєстраційних дій, є рішення загальних зборів учасників ТОВ про визначення розміру статутного капіталу і розмірів часток учасників, п. 3 ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Також на окремих етапах застосування реструктуризації повинні бути вирішені такі питання:

- 1) оцінка додаткового вкладу;
- 2) термін його внесення;
- 3) оформлення договору про внесення додаткового вкладу [2].

Отже, відповідно до нового Закону, для імплементації конвертації боргу в статутний капітал шляхом здійснення зарахування вимог, процедура такої конвертації повинна складатися з декількох етапів:

- 1) прийняття загальними зборами учасників рішення про збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових внесків відповідно до ч. ч. 1-7 ст. 18 Закону;

2) прийняття загальними зборами учасників рішення про затвердження результатів внесення додаткових вкладів та затвердження нового розміру статутного капіталу відповідно до ч. 9 ст. 18 Закону [3].

У результаті, конвертація боргу в капітал в перспективі може стати досить поширеним і ефективним інструментом погашення внутрішнього групового боргу українських ТОВ перед іноземними інвесторами, що значно вплине як на інвестиційну привабливість України, так і на її економічний потенціал.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. Станом на 05 квітня 2017 р.: (офіц. текст). Ст. 144. Втратила чинність. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парлам. вид-во, 2017. – 138 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Новый закон об ООО: что осталось за кадром / Сергій Бенедисюк // Електронний журнал "ЮрЛіга" / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2018/8/8/172689.htm>
3. Нові можливості конвертації боргу в статутний капітал / Олександр Руденко // Електронний журнал "Економічна правда" / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/09/21/640799/>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Симонян Ю. Ю.

Лісютіна Єлизавета Геннадіївна

студентка 3-го курсу юридичного коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВА ВІРТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТИ ТВОРЧОСТІ ТА ІНТЕРНЕТ

Віртуальна власність має нематеріальний характер, при наявності ознак творчості є об'єктом права інтелектуальної власності, існує у віртуальному середовищі й щодо неї можуть виникати виключні права або права власності.

Отже, віртуальна власність розкривається через інформаційний об'єкт, права на який належать одному або декільком власникам.

Встановити права володіння і розпорядження віртуальною власністю можливо: при створенні інформаційного об'єкта; при передачі права володіння і розпорядження на весь інформаційний об'єкт або його частину, від творця (автора) покупцю (користувачеві). Можливим варіантом передачі такого права є надання сертифіката на володіння інформаційним об'єктом або його частиною [2, с. 63].

Віртуальна власність характеризується теоретичним відтворенням процесу росту відносин власності та нематеріальних об'єктів, які є і відтворенням деяких прикмет матеріальних чи нематеріальних об'єктів та / або спроможності окремих дій чи удержання від них з приводу цих об'єктів. На відміну від інтелектуальної власності, не виступають безпосередніми факторами та продуктами інтелектуального виробництва [4, с. 187].

Відповідно до ч. 1 ст. 433 ЦК України об'єктами авторського права є твори, а саме: 1) літературні та художні твори; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори.

Для отримання захисту за законами про авторське право, твори повинні бути оригінальними в юридичному значенні та бути сформульовані у який-небудь об'єктивній формі.

З появою можливості цифрування всі об'єкти авторського права умовно поділили на наступні групи.

До першої групи об'єктів увійшли твори, у яких творчий результат первинно виражений в інформаційному коді й може бути зафіксованим на різноманітних видах носіїв в нескінченній множині (літературні твори, музичні твори, аудіовізуальні твори, фонограми, різноманітні мапи, бази даних та інші).

Друга група об'єктів складається з творів, що виражені у матеріальній речі та невіддільні від фізичного носія (скульптури, твори декоративно-прикладного мистецтва, архітектури тощо)

До третьої групи об'єктів належать ті, що спочатку виражені в інформаційному коді, але автор має намір реалізувати їх у матеріальному об'єкті (наприклад, драматичні, сценарні, хореографічні твори, твори архітектури тощо).

Твори першої та третьої групи проявляють властивості інформації.

Твори другої групи об'єктів також можуть бути втілені в інформаційну систему, однак при перетворенні відбувається втрата їх різноманітних матеріальних особливостей [1, с. 21–24].

Твір – це сукупність ідей, міркувань, образів, наукових положень, оцінок, висновків, пропозицій тощо, які виникли у процесі творчої діяльності автора і знайшли своє відображення у певній об'єктивній формі. Авторський твір являє собою нематеріальну інформацію, яка фіксується на матеріальних носіях. Тому що творчість – це процес пошуку, обробки та передачі інформації [3, с. 23].

За допомогою Мережі відтворюються також й різноманітні нерухомі зображення на екрані комп'ютера (фотографії, карти, схеми, діаграми тощо). Такі зображення виробляються операційними системи, сервісами Інтернету або мають незалежний від комп'ютера характер. Тому, коли зображення – частина комп'ютерної програми, то воно охороняється разом з усією програмою, коли зображення є цифровою фотографією, то охороняється як звичайна фотографія. коли зображення – продукт переведення в цифрову форму твору, то охороняється як похідний від них твір при наявності узгодженості критерію оригінальності.

Музичні твори теж мають правову охорону. Така охорона поширюється й на фонограми, які є вторинним продуктом творчої діяльності, тому автор володіє правами на музичний твір, виконавець – на виконання, а виробник фонограми – на саму фонограму.

Розвиток технічних засобів спростив використання різноманітних об'єктів авторського права та суміжних прав, тому з метою зменшення монополізації правовласників і вирішення конфлікту інтересів, законом вводяться обмеження прав інтелектуальної власності, що дозволяють вільне використання об'єкта права інтелектуальної власності, за обставин, що це не завдає шкоди нормальному використанню об'єктів і не утискає законні інтереси правоволодільца.

Список використаних джерел

1. Будник Р. Л. Эволюция системы авторских и смежных прав в информационном обществе: от исключительного к инклюзивному праву автора. – Москва: Юрлитинформ, 2013. – С. 21-24.
2. IT-право це просто / за ред. Є. О. Харитонova. – Одеса: Фенікс, 2017. – С. 63.

3. Сарана С. В. Авторське право та правова охорона інтелектуальної власності в Україні і її адаптація до законодавства Європейського союзу: навчал. посіб. – Полтава: Скайтек, – 2007. – С. 23.
4. Степаненко С. В., Яковенко Л.І. Трансформація відносин властивості в умовах постіндустріальної економіки. – Полтава: Скайтек, 2009. – С. 187.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Фасій Б. В.

Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна
студенти 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО СПРОЩЕНОГО ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

В сучасному світі інформаційних технологій, коли всебічні дії та операції можна виконати оперативно та якісно через Інтернет мережу, постає питання як правильно з юридичної точки зору укласти той самий договір купівлі-продажу через соціальні мережі, щоб його не визнали недійсним або укладеним, також, щоб він створював взаємні права та обов'язки сторін.

Електронна торгівля – це фінансові операції та правочини, які здійснюються за допомогою мережі Інтернет та приватних мереж зв'язку, в ході яких здійснюється купівля-продаж товарів та обмін послугами, а також перекази грошових коштів [3]. В законодавстві нашої держави немає такого терміну, але описане явище існує фактично і регулюється державою.

Через швидкий ритм життя і можливість більшості використовувати Інтернет, знижується необхідність укладати договори безпосередньо сторонами на папері. Комунікаційні системи упевнено починають витісняти класичні способи вчинення правочинів і законодавець дає на це легальні підстави.

Відповідно до ч. 1 ст. 205 Цивільного Кодексу України (далі – ЦКУ) правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній)

формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом.

Згідно з ч. 2 ст. 637 ЦКУ якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі. В свою чергу, ч. 1 ст. 207 ЦКУ передбачено, що правочин вважається вчиненим у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах (у тому числі електронних), у листах, телеграмах, якими обмінялися сторони.

Виходячи з вище зазначених статей, можна зробити висновок, що законодавець передбачає не тільки можливість укладення електронного договору «одним документом», а і у спрощеному порядку, тобто через переписку.

Схожу норму ми можемо знайти також в Господарському Кодексі України (далі – ГКУ), а саме в ч. 1 ст. 181 допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів. Але зазначеною нормою можуть керуватися тільки суб'єкти господарювання [4].

Схоже обмеження стосується також ЗУ «Про електронну комерцію», де в ст. 11 описується порядок укладення електронного договору фізичними особами-підприємцями або юридичними особами. Виключення зазначене в абз. 3 ч. 2 ст. 2, згідно з яким цей закон може стосуватися також фізичних осіб, які реалізують або пропонують до реалізації товари, виконують роботи, надають послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, якщо сторони прямо домовилися про застосування його положень до правочину. Аналізуючи практичну діяльність, можна зробити висновок, що таке застереження дуже рідко застосовується [2].

Найкраще функцію регулятора правовідносин електронної торгівлі виконує ЗУ «Про захист прав споживачів», а саме ст. 12 (права споживача в разі укладення договору поза торговельними або офісними приміщеннями) та ст. 13 (право споживача у разі укладення договору на відстані). В зазначених статтях міститься перелік даних, який продавець повинен надати споживачеві для виникнення спільних прав та обов'язків. Якщо купуючи товар через Інтернет

сайти таку інформацію можна знайти в одній з секцій меню, то купуючи такий товар через соціальні мережі, наприклад Instagram, про більшість пунктів даного переліку споживач не буде проінформований (місцезнаходження продавця чи строк виконання робіт, права та обов'язки сторін тощо) [1].

Отже, з урахуванням прогресивних технологій та недосконалості національного законодавства у сфері електронної торгівлі, варто звернути увагу на доповнення ЦКУ статтями, які б регулювали процес укладення електронних договорів у спрощеному порядку. Також, у якості експерименту, розробити типовий договір для юридично правильного оформлення такого виду договорів, що значно знизить ризик стати жертвою правопорушень, а також допоможе захистити свої права та інтереси у судах, у випадку неможливості вирішення спору договірним шляхом.

Щодо окремого нормативно-правового акту, то суспільство має заінтересованість в регулюванні відносин електронної торгівлі фізичними особами та укладення ними договорів. Тому не можна оминати той факт, що проект закону, що мав би на меті регулювання найпростіших цивільно-правових електронних відносин між фізичними особами, які не займаються підприємницькою діяльністю, посів належне місце поряд з іншими актами цивільного законодавства, що мають значний вплив на суспільство.

Отже, щоб зручно і швидко укласти договори в електронному форматі і не стати жертвою шахраїв у соціальних мережах, потрібно запустити механізм змін у законодавстві, який би зупинив потік неправомірних дій та захистив безліч громадян, які обирають електронний спосіб покупок, чим йдуть на своєрідний ризик бути обманутими.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист прав споживачів» // Відомості Верховної Ради УРСР (БВР), 1991, № 30, ст.379 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
2. Закон України «Про електронну комерцію» // Відомості Верховної Ради (БВР), 2015, № 45, ст.410 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

3. Букреева Ю. А. Правовое регулирование электронной торговли в России / Ю. А. Букреева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-0701-10-21-16/3548-2012-08-14-05-16-25>.
4. Завальний В. М. Електронна торгівля: проблеми законодавчого забезпечення / В. М. Завальний // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 140–146. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_25.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Цибульська О. Ю.

СЕКЦІЯ 8.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Pavlenko Viktoriia

3rd year Student of the Law College
National University "Odesa Law Academy"

PROCESS OF JUDICIAL DEBATE

Judicial debate is one of the components of the trial, in which the persons participating in the case make speeches in order to convince the court of the correctness of their position on the case that is being considered. In these speeches one can refer only to the circumstances and evidence examined at the court hearing. During the speech, the persons participating in the case assess the evidence, point out the advantages of some evidence over others, and convince the court that their position is correct.

According to Article 242 of the Code of Civil Procedure of Ukraine, the procedure for appearing in the judicial debate is defined, which cannot be changed on the initiative of the court or persons participating in the case [1]. The participants in the case give speeches (concluding remarks) in the judicial debate. In these speeches one can refer only to the circumstances and evidence examined at the court hearing. Each participant in the case is given the same time to speak in court debates. The first is the floor to the plaintiff and his representative, but if there are bodies or persons who are legally entitled to go to court in the interests of other persons, they are the first to act, and those who are in the interests of whom the proceedings are opened are behind them. At the request of the parties and third person, only their representatives can appear in court debates. The court may oblige the party to determine whether only such a party or his representative will speak. Third person, without independent claims, act after a person on whose behalf they are taking part. The third person, who has declared independent claims on the subject of the dispute, and his representative, act after the parties.

The length of the court debate is not regulated by law, the court can restrict the speeches within a certain time frame. However, in order to avoid certain abuses, the presiding judge may stop the speaker in the event that he goes beyond the court case or is repeated or substantially goes beyond the time-limit specified by the court for speaking speeches. With the consent of the court speakers can exchange replicas. The right of the last replica always belongs to the defendant and his representative.

Legally established certain restrictions on initiating certain procedural actions during the judicial debate. Thus, it is impossible to submit new evidence, a statement on the abandonment of the claim without consideration, increase or decrease the size of the claims. But despite this, the GIC of Ukraine provides that if during the court debate it becomes necessary to find out new circumstances of importance for the case or the investigation of new evidence, the court decides to return to the circumstances of the case. After the clarification of the circumstances in the case and verification of their evidence, litigation is conducted in a general manner. A statement of claim from a third party claiming independent claims regarding the subject matter filed after the commencement of the litigation, the court returns the decision to the applicant [2, p. 403].

The court's decision must be passed immediately after the trial. In the course of a court decision, no one has the right to be present in a counseling room, except the composition of the court hearing the case. In this case, the exchange of judges opinions with anyone regarding a court decision is not allowed. Judges do not have the right to disclose the process of discussion and decision-making in a counseling room (Article 245 of the Civil Code of Ukraine) [1]. There is a list of issues that the court must decide when deciding in any civil case, for example:

- 1) whether the circumstances were substantiated and the claims and objections were substantiated and the evidence to be proved;

- 2) is there any other factual data (omission of the limitation period, etc.), which are relevant for the decision of the case, and evidence for their confirmation;

- 3) which legal norm is applicable to these relations;

- 4) what legal relations of the parties arise from the established circumstances;

- 5) whether the claim should be satisfied or in the lawsuit to refuse;

- 6) how to allocate costs between the parties;

- 7) is there reason to allow immediate execution of a court decision;
- 8) whether there are grounds for canceling actions to secure a claim.

The decision of the court is approved, signed in writing and signed by the judge in the courtroom, and in the case of a joint review, by the judges who considered the case.

If during the decision-making process there will be a need to find out, again or in addition, any circumstances relevant to the case, to investigate the evidence, which, for one reason or another, was not investigated in the court, to take other procedural steps, the court may renew the trial (Article 244 of the Civil Procedure Code of Ukraine) [1].

An indispensable and final procedural action of the court at the trial stage is the proclamation of a court decision. The decision of the court (or its introductory and operative part) shall be announced immediately after the trial and publicly, except for cases of closed court trial of a civil case. In this case, the chairman must definitely explain the content of this decision, the procedure and terms of his appeal. If only the introductory and resolution parts of the decision are proclaimed, then additional notice must be given when the persons involved in the case will have the opportunity to read the full text.

References

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
2. Цивільний процес України: Підручник; [за загальною ред. д.ю.н., доцента М.М. Ясинка]. – К.: Алерта, 2014. – 744 с.
Scientific adviser: PhD, associate professor Andronov I. V.

Галицька Анастасія Андріївна

студентка 3-го курсу юридичного коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕС ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Для успішного вирішення цивільної справи та отримання обґрунтованого рішення по ній, необхідно встановити фактичні обставини, права та обов'язки сторін, а з'ясувати це можливо за допомогою доказової діяльності [1, с. 8].

Судове доказування в цивільній справі має дві обов'язкові складові:

1) процесуальна форма, до якої можна віднести визначений законом порядок вчинення процесуальних дій суду, учасників справи та їх представників щодо збирання дослідження та оцінки доказів;

2) пізнавальна (розумова) діяльність, що відповідає законам логіки.

Доказування – це процесуальна і розумова діяльність суб'єктів доказування, яка здійснюється в урегульованому цивільному процесуальному порядку і спрямована на з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін, встановлення певних обставин шляхом ствердження юридичних фактів, визначення доказів, а також подання, прийняття, збирання, витребування, дослідження і оцінки доказів [2, с. 122].

Існує певна послідовність в здійсненні доказової діяльності. Її можливо поділити на наступні етапи:

1) формування предмету доказування, в тому числі посилання на фактичні обставини справи;

2) збір та подання доказів;

3) дослідження доказів;

4) оцінка доказів.

Предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення [1, с. 84].

Обставини, на які сторони посилаються як на підстави своїх вимог та заперечень, або на які вказують інші учасники справи, бувають різноманітні.

Предметом доказування виступають:

- обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги (підстава позову);

- обставини, якими відповідач обґрунтовує свої заперечення (підстави заперечення);

- інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи [3, с. 243].

Визначеності подальшого процесу доказування, збирання, дослідження та оцінки доказів, встановлення дійсних обставин справи сприяє правильне встановлення предмету доказування та дає можливість ухвалення законного, обґрунтованого рішення.

Предмет судового пізнання та предмет судового доказування не тотожні у зв'язку з наявністю обставин, які не потребують доказування:

- загальновідомі факти;
- преюдиційні факти;
- визнані факти.

До суду докази подаються сторонами та іншими учасниками справи. Сторони та інші учасники справи самостійно збирають докази для надання їх до суду. У випадку, якщо в процесі збирання доказів виникає потреба у надання судом допомоги в отриманні тих чи інших доказів, вони можуть бути зібрані судом шляхом їх витребування, а також за судовим дорученням. Втім у справах позовного провадження суд не може збирати докази за власною ініціативою, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів, а також інших випадків, передбачених ЦПК України.

Позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати докази разом з поданням позовної заяви. Відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, повинні подати суду докази разом з поданням відзиву або письмових пояснень третьої особи. Якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу. У випадку визнання поважними причин неподання

учасником справи доказів у встановлений законом строк суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів.

Докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї.

В судовому засіданні проводиться дослідження доказів з додержанням принципів усності та безпосередності. Рішення суду може ґрунтуватися тільки на тих доказах, які досліджувались судом [1, с. 30].

Визначення належності, допустимості, достовірності кожного доказу окремо, а також достатності та взаємного зв'язку доказів у її сукупності – це оцінка доказів. Оцінка доказів, здійснена учасники справи та їх представниками, є рекомендаційною, а оцінка суду – владною. Пояснення, доводи, міркування і заперечення учасників справи (рекомендаційна оцінка) допомагає суду всебічно, повно, об'єктивно оцінити всі обставини у справі в їх сукупності [4, с. 97].

Правило про належність доказів не допускає перевантаження справи зайвими матеріалами. Суд повинен відібрати для подальшого дослідження і обґрунтування мотивів рішення тільки ті з усіх поданих доказів, які мають зв'язок з фактами, які необхідно встановити.

Докази, які не стосуються предмета доказування, суд до розгляду не бере. Головуючий при розгляді цивільної справи спрямовує судовий розгляд на забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи. Все, що немає істотного значення для вирішення справи ним усувається із судового розгляду.

Лише встановленими в законі засобами доказування у відповідності з правилом їх допустимості можуть бути підтверджені фактичні данні у цивільній справі. Обставини справи, які за законом повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не повинні підтверджуватися іншими. Недопустимий доказ суд не вправі покласти в основу свого рішення.

Складовою правила про допустимість засобів доказування є його формування з додержанням встановленого законом процесу. При допиті особи, яка не підлягає допиту як свідок, отриманні фактичні данні у справі не будуть мати доказової сили [5, с. 432].

Підсумок процесуального вивчення, аналізу і кваліфікації доказів, що проводиться суб'єктами доказування, в ході судового розгляду,

підсумок, що завершує всю доказову діяльність – це висновок про достатність доказів. Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

Таким чином, судове доказування є універсальною процедурою, в межах якої відбувається встановлення судом обставин цивільної справи з метою правильного вирішення юридичного спору, ухвалення законного та обґрунтованого рішення.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
  2. Штефан О. О. Цивільне процесуальне право України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 360 с.
  3. Кілічава Т. М. Цивільне процесуальне право: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 352 с.
  4. Васильєв С. В. Цивільний процес України [текст] : навчальний посібник / С. В. Васильєв – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 344 с.
  5. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс; Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Андронов І. В.*

Гедіков Владислав Васильович

студент 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА ПРИРОДА ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Потреба в існуванні інституту шлюбного договору у законодавстві України є об'єктивною і закономірною. Це зумовлено ставленням до шлюбу, розвитком сімейних і соціально-економічних відносин в

Україні. Укладання шлюбного договору є необхідним для впорядкування майнових відносин подружжя, а також покращенню взаємодовіри між ними.

Особливості правової природи шлюбного договору були предметом наукових досліджень у працях Антошкіна В.К., Гофмана Ю.В., Єршова Н.М., Жилінкової І.В., Калітенко О.М., Нечаєва О.М., Олійник О.С., Ульяненко О.О., Червоного Ю.С.

Інститут шлюбного договору є не новим для українського сімейного законодавства. У Сімейному кодексі України шлюбному договору присвячено 12 статей, які регулюють питання змісту, форми, зміни, відмови, розірвання та визнання недійсним шлюбного договору.

У науковій юридичній літературі щодо укладання і правової природи шлюбного договору ведуться дискусії, тому немає єдиного підходу до його визначення. На думку більшості вчених, шлюбний договір наділений специфічними ознаками, однак відносять його до цивільно-правових договорів і тому на нього поширюються загальні положення щодо правочинів [3, с. 21].

Проте виникають й інші позиції щодо цього питання. На глибоке переконання Ю.С. Червоного, шлюбний договір за своєю суттю відноситься до сімейно-правових договорів через те, що його суб'єктами виступає тільки подружжя. Вчені й вважав, що перед тим, як шлюбний договір набере чинності, йому має передувати укладення шлюбу. У даному випадку проявляється похідність регулювання майнових сімейних відносин від регулювання особистих немайнових відносин, що характерно для відносин, які регулюються сімейним правом [4, с. 17].

На думку І.В. Жилінкової, шлюбний договір, як і будь-який інший цивільно-правовий правочин, має свої характерні особливості, які дозволяють розглядати його як самостійний вид договору [2, с. 43]:

- шлюбний договір є правочином, оскільки направлений на зміну відносин між подружжям;
- має спеціальний склад суб'єктів, оскільки крім подружжя шлюбний договір можуть укласти і наречені;
- укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню;
- регулює специфічне коло відносин – тільки майнові відносини подружжя.

Шлюбний договір, як правило, є відплатним, проте нечасто вважається повною еквівалентністю взаємних благ, що надаються сторонами одна одній. Проте можливі і безвідплатні шлюбні договори з простою структурою.

Шлюбний договір є консесуальним, тому що вважається, що він укладений з моменту досягнення сторонами згоди з усіх питань, що мають істотне значення.

Порівнюючи з іншими договорами подружжя, шлюбний договір має характерні ознаки. З однієї сторони, він вважається одним із майнових договорів подружжя, проте з іншої – займає серед них особливе місце [1, с.288]. На відміну від більшості договорів майнового характеру, шлюбний договір пов'язаний з особою його учасника, тому він не може бути укладеним за участю представника. Дружина або чоловік не можуть передати свої права та обов'язки за договором третім особам. Тобто, правовий інститут шлюбного договору є комплексним інститутом сімейного права України з проникненням окремих елементів цивільного права.

Сімейно-правова природа шлюбного договору зумовлює те, що кожен з притаманних йому цивільно-правових елементів, а саме предмет, зміст, об'єкт шлюбного договору, порядок укладення, міри відповідальності та способи захисту сторін набувають в сфері дії шлюбного договору специфічних сімейно-правових рис та особливостей, які полягають у тому, що об'єктом шлюбного договору не може бути майно дитини подружжя; шлюбний договір може укладатися як щодо існуючого майна, так і того (тих), яке буде (будуть) набути (набуті) подружжям в майбутньому; всі різновиди майна подружжя можуть бути об'єктом шлюбного договору, крім об'єктів нерухомого майна та іншого майна, право на яке підлягає державній реєстрації.

Шлюбний договір має стати таким механізмом, який сприятиме учасникам цивільно-правових відносин більш ефективно користуватися майном, яке належить їм на праві спільної сумісної власності, а впровадження державної реєстрації шлюбних договорів допоможе уникати спірних питань у майбутньому.

Підсумовуючи, варто зазначити, що шлюбний договір – це домовленість наречених або подружжя, яка спрямована на встановлення, зміну або припинення їх майнових прав та обов'язків під час шлюбу та/або у випадку його розірвання. Потреба в існуванні

інституту шлюбного договору в сучасному українському суспільстві необхідна. Це пояснюється актуальним станом соціально-економічного розвитку України, триваючою еволюцією сімейних відносин та позитивним ставленням громадян до договірної регулювання сімейних майнових правовідносин.

Список використаних джерел

1. Гофман Ю.В. Шлюбний договір як різновид цивільних договорів у сімейному праві України / Ю.В. Гофман // Актуальні проблеми держави та права. – 2014. – №74. – 392 с.
  2. Жилинкова И.В. Брачный контракт / И.В. Жилинкова. – Харьков, 1995. – 176 с.
  3. Ульяненко О.О. Шлюбний договір у сімейному праві України / Автореф.дис.канд.юрид.наук / Київський національний університет ім. Т. Шевченка // О.О. Ульяненко. – К., 2003. – 52 с.
  4. Червонный Ю.С. Понятие и особенности семейных правоотношений / Ю.С. Червоний // Цивільне право. – 2002. – Вип. 1. – 46 с.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Апалькова І. С.*

***Дмитренко Вікторія Володимирівна,
Вельшинська Ольга Валентинівна***
студентки 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день наука розвивається інтенсивними темпами, її досягнення сприяють розвитку суспільних відносин та є необхідним реагування на них зі сторони права. Одним із таких наслідків розвитку біомедицини є сурогатне материнство. Тому слід зазначити, що існують прогалини в законодавстві, немає встановленої практики захисту і використання, а також проблеми правового

регулювання сурогатного материнства, які необхідно вирішити на законодавчому рівні.

В юридичній науці немає наукових праць, які всебічно розглядають сурогатне материнство. Лише окремі аспекти розглядаються в роботах В. Ватрас, І. Верес, В. Вустенко, А. Михальчук, В. Москалюк, О. Скакун, С. Стеценко та інших. Більш детально висвітлено проблеми сурогатного материнства в дисертаціях та монографіях російських вчених, зокрема, Ю. Дронової, О. Митрякової, К.Стеблевої.

Практичне використання сурогатного материнства в Україні почалося з 1995 року, але на законодавчому рівні визначення сурогатного материнства до сьогоднішнього часу не знайшло свого відображення. Тому навіть фахівці в галузі права не завжди розмежовують штучне запліднення способом *in vitro* та сурогатне материнство.

За визначенням Європейського товариства репродукції людини (ESHRE), сурогатне материнство – це комплекс методів, а сурогатна матір – це жінка, яка погоджується виносити і народити дитину для певної пари [1].

Хоча сурогатне материнство в Україні з'явилося достатньо давно, відносно договору про сурогатне материнство досі існує прогалина в українському законодавстві. З огляду на це не визначенням залишається місце цього договору в правовій системі.

За договором сурогатного материнства одна сторона (сурогатна мати) зобов'язується пройти процедуру імплантації ембріона людини, зачатого другою стороною (генетичними батьками), виносити, народити і передати дитину генетичним батькам, а генетичні батьки зобов'язуються відшкодувати витрати, необхідні для виконання договору, та сплатити певну грошову суму, якщо інше не передбачено договором [2, с. 28] .

За своєю природою договір про сурогатне материнство є двостороннім правочином. Його сторонами є сурогатна мати та генетичні батьки. Потрібно виділити критерії до сурогатної матері (віковий, медичний, соціальний, юридичний критерії), а також врегулювати питання щодо того, хто може бути генетичними батьками.

Так, ч. 2 ст. 123 СК України вказує, що «у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям

(чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя». Ця правова норма звужує суб'єкта використання права на сурогатне материнство. Законодавче формулювання, що саме чоловік та жінка можуть виступати стороною договору, свідчить про те, що іноземні громадяни, які зареєстрували одностатевий шлюб, не можуть бути стороною договору про сурогатне материнство на території України. Також, якщо особи з юридичної точки зору не зареєстрували шлюб, а перебувають у фактичних шлюбних відносинах, мають право на продовження роду, проте в разі хвороби чи певної фізичної вади обмежуються в цьому праві.

Ця позиція законодавця є цілком логічною, оскільки СК України гарантує захист лише майнових прав осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, а використання сурогатного материнства передбачає реалізацію особистого немайнового права дружини та чоловіка – право на материнство та батьківство. До того ж, одинокі особи не можуть бути стороною договору, оскільки при сурогатному материнстві не може використовуватися генетичний матеріал донора (невідомої особи).

Потрібно передбачити вимоги до подружжя. Зокрема, дружина та чоловік повинні бути дієздатними, не молодшими двадцяти одного року, мати постійне місце проживання та постійний заробіток, не повинні бути позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; не повинні мати судимість (непогашену чи не зняту); не повинні перебувати на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері тощо.

Також необхідно передбачити правові вимоги та наслідки укладання договору сурогатного материнства для іноземців. Вирішення цього питання частково було викладено у проекті ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій» від 12.12.2012 р. Зокрема, передбачалось ст. 23 СК України доповнити ч. 4 такого змісту: «не визнається батьками дитини подружжя, яке є іноземними громадянами держав, де такий метод застосування репродуктивних технологій заборонений законом».

На законодавчому рівні відсутні вимоги щодо форми договору про сурогатне материнство. Враховуючи специфічність договору про сурогатне материнство, з метою захисту прав і інтересів сторін

договору та дитини, необхідно передбачити, що договір про сурогатне материнство укладається в письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню і державній реєстрації [3, с. 70]. Також необхідно виключити можливість укладати договір в усній формі. Це буде гарантією охорони прав і законних інтересів як сторін договору, так і дитини, народженої сурогатною матір'ю.

Як правило, для договору сурогатного материнства характерна оплатність, проте за погодженням сторін договір може бути безоплатним. Але у будь-якому випадку генетичні батьки зобов'язані відшкодувати сурогатній матері фактичні витрати, пов'язані з виконанням нею договору, зокрема витрати на медичні обстеження, лікарські засоби, посилене харчування, курси з підготовки до пологів тощо.

У договорі про сурогатне материнство потрібно передбачати строки виконання окремих зобов'язань, наприклад, періодичність проходження планових медичних обстежень; строк передачі дитини генетичним батькам, строк, протягом якого генетичні батьки зобов'язуються нести витрати по оздоровленню сурогатної мати після пологів тощо.

Також обов'язково включити до договору про сурогатне материнство ще такі істотні умови як: місце проживання сурогатної матері на час вагітності; медичний заклад, у якому буде проведено запліднення; обов'язок сурогатної матері дотримуватися усіх порад лікаря і правові наслідки недотримання цих вимог; необхідність проведення штучного переривання вагітності згідно з медичним висновком лікарів; наслідки народження дитини з фізичними та розумовими вадами, що не пов'язано з поведінкою сурогатної матері під час вагітності; наслідки народження двох і більше дітей; народження мертвої дитини тощо [4, с. 20].

Проблемним питанням є також відмова генетичних батьків та сурогатної матері від виконання зобов'язання. Тому в даному випадку, необхідно керуватися приписами ст. 622 ЦК України, що покладає на сторін обов'язок відшкодувати іншій стороні всі витрати, пов'язані з виконанням договору.

Згідно з ч. 3 ст. 13 ЗУ України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» заяву про реєстрацію народження дитини батьки зобов'язані подати не пізніше одного місяця з дня народження дитини. У разі, якщо генетичні батьки відмовилися від запису їх

батьками народженої сурогатною матір'ю дитини (або їх смерті) доцільно передбачити таке право сурогатній матері. При цьому саме сурогатна мати буде записана матір'ю дитини. У іншому випадку інтереси новонародженої дитини не будуть захищені належним чином, оскільки неминуче виникнення ситуації, до якої сурогатна мати готова і має намір передати дитину генетичним батькам, а вони передумали і не бажають бути записаними його батьками. У результаті дитина може залишитися і зовсім без батьків. Тим самим порушуються інтереси дитини, гарантовані Сімейним кодексом України: жити і виховуватися у сім'ї, право на сімейне виховання, проживання разом з батьками (ст. 152 СК України), право на ім'я (ст. 146 СК України), право на спілкування з батьками (ст. 153 СК України), право на аліменти (ст. 179 СК України).

Враховуючи вищесказане є необхідним розширення права на сурогатне материнство та надання широкої можливості користуватися цим правом. У світі близько 48 млн безплідних пар. В Україні на сьогодні 10–15 % сімей страждають від безпліддя, що можливо віднести до прямих репродуктивних втрат. Кількість безплідних подружніх пар сягає близько 1 млн [5]. Водночас визнання за кожною людиною таких прав, як право на створення сім'ї, право на продовження роду, право на повагу приватного й сімейного життя поставило перед державою та міжнародною спільнотою завдання створення оптимальних механізмів регулювання нових прав, що виникли з розвитком біомедицини.

Отже, проаналізувавши правові проблеми застосування сурогатного материнства, доцільно включити до СК України окрему главу, присвячену розширеному тлумаченню права на сурогатне материнство та договору про сурогатне материнство, що буде гарантією захисту прав сурогатної матері, генетичних батьків, а головне – дитини.

Список використаних джерел

1. Суррогатное материнство. Комментарии ESHRE // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://probirka.org/surrogatnieprogrammy/611-surrogprogreshre.html>
2. Верес І. Я. Проблеми правового регулювання сурогатного материнства / І. Я. Верес // Адвокат. – 2013. – № 3. – С. 27-31.

3. Москалюк В. Договір про сурогатне материнство / В. Москалюк // Нотаріат для Вас. – 2006. – № 12 (86). – С. 69-71.
4. Дронова Ю. А. Что нужно знать о суррогатном материнстве / Дронова Ю. А. – М. : Изд. дом «Городец», 2007. – С. 20-23.
5. Про схвалення Концепції Державної програми “Репродуктивне здоров’я нації на 2006-2015 роки: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2006 р. № 244-р
6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Апалькова І. С.

Казімирова Ольга Олегівна

студентка 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ ЗГІДНО ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Актуальність обраної мною теми обумовлена тим, що сьогодні інститут усиновлення набуває популярності та міжнародного характеру.

Законодавство України чітко регулює відносини пов’язані з процесом усиновлення, держава дбає, щоб даний процес проводився максимально у її інтересах. До того ж один з основних принципів сімейного права є пріоритет сімейного виховання дитини. Оскільки саме сім’я може забезпечити умови для всебічного розвитку особистості.

Як відомо, на усиновлення дитини, окрім громадян нашої держави, мають іноземці. Процес здійснення усиновлення іноземцями відрізняється від усиновлення громадянами України. Усиновлюють

дітей виключно в судовому порядку, а іноземці реалізують своє право спочатку в консульській установі або дипломатичному представництві за дозволом урядового органу державного управління з усиновлення та захисту прав дитини, а потім звертаються до суду.

Згідно ст. 283 Сімейного кодексу України 2002 року, держава встановлює певні вимоги під час процесу усиновлення іноземцями, а саме:

- 1) переважне право на усиновлення мають:
  - іноземці, які є родичами дитини;
  - громадяни держави, з якими Україна уклала договір про надання допомоги;
  - подружжя;
- 2) іноземці мають право на усиновлення дитини, якщо вона перебуває не менше як 1 рік на обліку в Державному департаменті з усиновлення та захисту прав дитини;
- 3) іноземні громадяни не можуть усиновити дитину віком до одного року;

Законодавство також передбачає і виключення, коли усиновлення може бути здійснене, якщо дитина не перебуває на обліку навіть 1 року в Державному департаменті з усиновлення та захисту прав дитини або, якщо дитина досягла 5 років. Таке усиновлення дозволяється, якщо дитина страждає на хворобу, що передбачена та затверджена Міністерством охорони здоров'я.

На нашу думку, позиція держави правильна, а саме надання пріоритетності національного усиновлення та встановленню вимог у процесі міждержавного усиновлення. Нагода всиновити дитину надається іноземцям лише при неможливості державного усиновлення. Така політика держави підкреслює наміри охороняти інтереси дітей та створювати сприятливі умови для їх повноцінного розвитку та виховання.

Після всиновлення дитини іноземцями здійснюється нагляд за цими сім'ями, а саме за дотриманням прав дітей. Такі повноваження покладаються на відповідні консульства та дипломатичні установи за дорученням Міністерства закордонних справ. Даний нагляд здійснюється до досягнення повноліття дитини.

Однак, як показує практика встановлений порядок нагляду порушується, як і консульствами, так і усиновлювачами. Існує багато випадків, коли іноземці-усиновлювачі не ставлять дітей на облік, а представники дипломатичних та консульських установ не відвідують

їх сім'ї та не спілкуються з дітьми. Саме тому в багатьох звітах відсутні відомості про стосунки дитини з батьками, стан її здоров'я, умови проживання [3].

О. В. Голубанова визначає, що дана проблема потребує негайного вирішення. На її думку, консульські установи та їхні працівники не в змозі ефективно і в повному обсязі виконати свої обов'язки виключно через незначну кількість консульських установ, інколи навіть через відсутність у деяких країнах українських дипломатичних представництв, до того ж через велику кількість усиновлених дітей [2].

Вважаємо, для того, щоб забезпечити безпеку та сприятливі умови для щасливого життя дитини держава повинна надавати право серед іноземців виключно родичам дитини та громадян держав, з якими уклала договір про надання правової допомоги або державам-учасникам Конвенцій про усиновлення.

Лише в такому випадку можна забезпечити дитині безпеку та запобігти викраденню, продажу або торгівлю ними.

Отже, на підставі вище згаданого варто зазначити, що Законодавство України має певні колізії у регулюванні міждержавного усиновлення. Отже, для усунення даних проблем держава повинна в першу чергу укласти договори або цільові угоди з державами, громадяни якої найчастіше проявляють ініціативу на усиновлення дітей (Італією, Ізраїлем, Німеччиною, Францією та США). Чітко сформулювати та конкретизувати порядок нагляду за сім'ями іноземців-усиновлювачів та порядок повернення дитини до України, якщо усиновлювачне виконує обов'язків або ж порушує та не захищає інтереси дитини.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради України України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
2. Губанова О.В. Організаційно-правове регулювання усиновлення в Україні : автореф. дис. ... кан. юрид. наук : 12. 00. 07 / О.В. Губанова. – К., 2011. – 20 с.
3. Погорецька Н. В. Міжнародне усиновлення: проблемні питання / Н. В. Погорецька // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 612–617 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11pnuvpp.pdf>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Волкова Н. В.

Леоненко Юлія Анатоліївна
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИНАХ

На сьогоднішній день, значного поширення набули так звані «фактичні шлюбні відносини» або «фактичний шлюб», однак, він і досі не отримав належної правової регламентації. Обираючи такий союз, чоловік і жінка, з одного боку – мають право на захист своїх майнових прав, серед яких і право на спільну сумісну власність, з іншого – сам процес його здійснення є надзвичайно складним і потребує більшої конкретизації.

Проблемі регулювання фактичних шлюбних відносин в цілому і майнових конкретно, приділяли увагу такі науковці як Качмарська Ю.В., Митрофанова О. І., Злотник І., Ариванюк Т., Евдоченко Н.

Співжиття жінки та чоловіка без державної реєстрації своїх стосунків, тобто шлюбу стало поширеним явищем. Багато юристів звертається до терміну «фактичні шлюбні відносини» для того, щоб виокремити незареєстровані державою відносини між чоловіком і жінкою. А от щодо терміну «громадянський (цивільний) шлюб», то це поняття, навпаки, означає шлюб оформлений в органах державної влади, проте без участі церкви.

В законодавстві України сьогодні не закріплено чіткого визначення поняття «фактичний шлюб», але ст. 74 СК України закріплює такі ознаки як: чоловік та жінка проживають однією сім'єю, не перебувають у шлюбі між собою, не перебувають у будь-якому іншому шлюбі.

За цією ж статтею майно, набуте ними за час спільного проживання належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не передбачено договором між ними, на таке майно поширюється положення глави 8 СК України. Тобто, законодавець зрівняв права осіб на спільну сумісну власність у фактичному шлюбі і в зареєстрованому.

Відповідно до ст.368 ЦК України спільною сумісною власністю є спільна власність двох чи більше осіб, без визначення часток кожної з них. Зазначено, що якщо інше не встановлено договором, то ці частки є рівними [2, ст. 368].

Проте на практиці виникає багато складнощів та процесуальних особливостей щодо даної категорії справ. Якщо ж у випадку офіційно зареєстрованого шлюбу це право виникає на майно, набуте після укладання шлюбу і у разі його розірвання розподіл цього майна має певний порядок та законні підстави. У фактичних шлюбних відносинах проблеми з регулюванням спільної сумісної власності виникають навіть у зв'язку з доведенням самого факту перебування осіб у такому союзі та визначення хоча б приблизної дати їх початку.

Заява про встановлення фактів, що мають юридичне значення, мають відповідати як загальним вимогам, встановленим ст. 175 ЦПК України щодо змісту і форми позовної заяви, так і вимогам передбачених ст. 318 ЦПК. Заявнику обов'язково потрібно зазначити факт, який підлягає встановленню та мету його встановлення, докази, якими підтверджується цей факт та причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт. До заяви додаються докази, що підтверджують викладені в заяві обставини, і довідка про неможливість відновлення втрачених документів. Підвідомчість справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення встановлюється за місцем проживання заявника [3, ст.ст. 175, 318].

Для застосування положень статті 74 СК України, що регулює поділ майна осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, необхідно також довести, що чоловік та жінка проживають однією сім'єю. Згідно з ч. 2 ст. 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Слід мати на увазі, що вказаний виняток у цій же частині статті 3 СК України щодо часу, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно, застосовується щодо офіційно зареєстрованого шлюбу, а в незареєстрованому є необхідність доведенні факту спільного проживання [4, ст.ст. 3, 74].

Складнощі в розгляді судамисправ щодо спільного майна фактичного подружжя в частині розмежувати спільного та роздільного

майна, пов'язано з тим, що законодавцем не встановлено строк, з якого починаються фактичні шлюбні відносини, тобто, не є зрозумілим, скільки особи мають перебувати у такому союзі, аби його можна було вважати фактичним шлюбом.

У висновку Верховного Суду України, зробленого за результатами розгляду справи № 6-97цс11 (постанова від 20 лютого 2012 року) підкреслено, що для визначення осіб, як таких, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, для вирішення майнового спору на підставі ст. 74 СК України суд повинен встановити факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу в період, протягом якого було придбане спірне майно.

Таким чином проблемою є те, що законодавче закріплення того, що вступити у фактичні шлюбні відносини може лише особа, що не перебуває у іншому шлюбі, призводить до досить незрозумілого становища тих осіб, які знаходяться у зареєстрованому шлюбі з однією особою, а фактично проживають та ведуть спільне господарство з іншою.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв.1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
3. Цивільний Процесуальний Кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44, 42. – Ст. 356.
4. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002, № 21-22, ст. 135.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Апалькова І. С.

Лесовець Оксана Дмитрівна, Степанова Анна Леонідівна

студентки 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ-ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ІНОЗЕМНИМИ ГРОМАДЯНАМИ

Актуальними питаннями сучасного суспільства є наявність проблем, що пов'язані з існуванням соціально незахищених верств населення, серед яких значну увагу потрібно приділити дітям-сиротам та дітям, які залишилися без батьківського піклування. За даними, оприлюдненими Державною службою статистики України, на кінець 2017 року в Україні проживає 70240 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [2].

Можна вважати, що саме усиновлення є найбільш вдалою формою влаштування дітей-сиріт задля їх подальшого виховання та забезпечення. При визначенні черговості усиновлення законодавець, для захисту прав та інтересів дитини, надає перевагу, у першу чергу, родичам дитини. У наступну чергу, – розглядається варіант можливості усиновлення дитини громадянами України, і вже потім – іноземними громадянами. Останній варіант є досить дискусійним та має як прибічників, так і противників [3].

Аспекти проблематики усиновлення іноземними громадянами вивчалися у працях О. О. Дюжевої, І. А. Зіміної, Е. О. Петухової, В. А. Рясенцева, Ю. С. Червоного, та інших учених.

Міжнародне усиновлення можна визначити як тип усиновлення дитини зі зміною країни, у якій вона звикла жити, без урахування національності батьків [1]. Існує низка міжнародних нормативно-правових актів, що стосуються питання усиновлення. Зокрема, значуще місце серед них посідають Декларація ООН про соціальні та законодавчі принципи захисту дітей на покращення їх добробуту (1986 р.), Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) тощо.

Сімейним Кодексом України у статті 283 встановлено, що усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України, відбувається на загальних засадах, які визначені Главою 18 СК у статтях 208 – 242. Частина друга статті 283 містить положення про те, що дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена

іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей і досягла п'яти років [4]. Проте може бути усиновленою й дитина, що не досягла цього віку, але лише в разі наявності в неї певних захворювань, перелік яких затверджує Кабінет Міністрів України.

Заява про усиновлення подається до суду після виконання всіх вимог, визначених законодавчими та підзаконними актами. Спочатку іноземні громадяни, які бажають усиновити дитину в Україні, збирають необхідний пакет документів та особисто подають його до Міністерства соціальної політики. Після цього Мінсоцполітики ставить заявників на облік кандидатів в усиновлення. Потім розпочинається робота з Департаментом з захисту дітей та усиновлення. Цей орган надає інформацію про дітей, які можуть бути усиновленими та направляє іноземних кандидатів в усиновлення для знайомства та встановлення контакту з дитиною. Потім до Служби у справах дітей подається заява про бажання усиновлення, після розгляду якої служба надає висновок про доцільність усиновлення. Лише після цього заявники знову звертаються до Мінсоцполітики, яке надає згоду на таке усиновлення.

Суд розглядає справи про усиновлення в порядку окремого провадження. Стаття 311 визначає перелік документів, які додаються до заяви про усиновлення та ч. 3 вказаної статті розширює його для осіб без громадянства, що постійно проживають за межами України та іноземців [5]. При розгляді справ про усиновлення іноземцями дитини, яка є громадянином України, законодавством передбачена обов'язкова участь особливого суб'єкта – представника Міністерства соціальної політики України. Як свідчить аналіз судової практики, представник Міністерства соціальної політики України в більшості випадків не з'являється в судові засідання, просить розглянути справу без його участі та надає згоду чи вказує, що не заперечує проти усиновлення. Судом досконально встановлюється законність підстав для усиновлення, усебічно досліджуються всі подані документи, висновки органу опіки та піклування. Задля захисту прав та інтересів дитини суд також повинен з'ясувати щирість намірів усиновлювачів, їх стан здоров'я, матеріальне становище, здатність забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини.

Важливим є налагодження позитивного контакту між усиновлювачами та усиновлюваною дитиною.

Дослідивши та проаналізувавши судові рішення у справах про усиновлення іноземними громадянами, можна дійти висновку, що в більшості суди задовольняють такі заяви. Це можна пояснити складністю самої процедури усиновлення – до самого розгляду заяви майбутнім усиновлювачам потрібно зібрати велику кількість документів та пройти перевірки в державних органах. За даними Мінсоціальної політики, у 2017 році в Україні було усиновлено іноземними громадянами – 323 дитини, та з них – 75 дітей з особливими потребами [2].

Таким чином, процедура міжнародного усиновлення є доволі складною та тривалою. Суд повинен об'єктивно дослідити всі подані документи, заслухати всіх учасників справи, а також урахувати думку самої дитини, якщо вона досягла віку усвідомлення події. Також варто зазначити, що існування інституту міждержавного усиновлення позитивно впливає на шанси підлітків-сиріт та дітей-сиріт, що страждають на тяжкі захворювання, виховуватися в повноцінній родині.

Список використаних джерел

1. Божик О. В. Кримінально-правова охорона міждержавного усиновлення / О. В. Божик // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 47. – С. 80-84.
  2. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
  3. Румянцева-Козовник А. В. Правові аспекти усиновлення іноземних дітей / А. В. Румянцева-Козовник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://Nashp_2014_6_14.pdf.
  4. Сімейний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
  5. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Апалькова І. С.*

Нагорняк Анастасія Володимирівна
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Введення інституту врегулювання спору за участю судді, передбаченого цивільним процесуальним кодексом, цілком відповідає тенденціям сучасного світову. В Україні ця процедура перебуває на етапі свого формування та розвитку, вивчення процесуальних особливостей такого способу вирішення спору. У Австрії, Канаді, Об'єднаному Королівстві, Німеччині, США судова медіація вже досить давно успішно функціонує, а результати практики її застосування свідчать про беззаперечну ефективність процедури врегулювання спору за участю судді.

Відповідно нової редакції Глави 4 ЦПК України запроваджено механізм урегулювання спору між сторонами за участю судді. Положеннями цієї глави передбачено, що до початку розгляду справи по суті за взаємною згодою сторін спір може бути врегульовано за допомогою судді, в провадженні якого перебуває справа. Про передання спору на врегулювання має бути постановлена відповідна ухвала [2].

Врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше 30 днів з дня постановлення ухвали про його проведення, але без права подовження строку (ст. 205 ЦПК України). На час врегулювання спору провадження у справі зупиняється. Суддя проводить спільні та (або) закриті наради зі сторонами, на яких з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування за категорією спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та вчиняє інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору [2].

Повноваження судді у такій процедурі передбачають можливість запропонувати позивачу та відповідачу (або їхнім представникам) можливі шляхи мирного врегулювання спору. Але суддя не має права давати сторонам юридичні поради та рекомендації, оцінювати докази

у справі. Інформація, яка була отримана сторонами, а також суддею під час проведення процедури врегулювання спору, є конфіденційною.

Сторонам надано право в будь-який момент припинити процедуру врегулювання спору шляхом подання до суду відповідної заяви. Процедура має бути закінчена до закінчення терміну відведеного на її проведення (30 днів), якщо спір не було врегульовано, то справу буде направлено на розгляд судом. Також можливе припинення процедури за ініціативою судді, якщо він побачить, що сторони не прагнуть примирення, а лише затягують процес.

Після припинення врегулювання спору за участю судді провадження у справі поновлюється. Якщо сторонам не вдалося досягти згоди, справа передається на розгляд іншому судді, визначеному Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою. Повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається [2].

Варто почати з того, що першою проблемою у реалізації даного інституту є навчанням суддів, адже їм необхідно буде опанувати спеціальні навички. Таке навчання суддів варто проводити невеликими групами у максимально короткий строк, аби не відривати їх на довго від виконання основного обов'язку. Зрозуміло, що в такі короткі строки неможливо навчити усіх суддів в судах усіх юрисдикцій на території всієї України ефективно вирішувати спори, та сприймати спір не як суддя, а як «медіатор».

Також не можна забувати про те, що процедура врегулювання спору за участю судді в певних випадках (особливо коли спір виникає між членами родини) вимагає від судді навичок психолога. І тут важливо враховувати особистісні якості кожного індивіда, тому що далеко не всі судді спроможні досягнути застосування таких тонких психологічних прийомів. Сторони, яких суддя не приведе до примирення через свою не придатність для проведення такої процедури, будуть розчаровані в процедурі та вважатимуть її неефективною.

Після наведеної критики та окреслення проблем, які виникнуть в процесі реалізації даної програми варто зазначити, що переваг все ж таки більше ніж недоліків. Згідно світової практики застосування такої процедури можна виокремити такі переваги здійснення врегулювання спору за участю судді:

- забезпечення вирішення справи на ранній стадії;
- ефективне використання робочого часу суддів і ресурсів суду;

- уникнення сторонами судових витрат на розгляд справи і апеляційне оскарження;
- можливість врегулювання спору в приватному порядку, на умовах дотримання конфіденційності;
- переможцями є обидві сторони;
- можливість уникнути емоційного виснаження і втоми;
- процедура допомагає уникнути непотрібної судової тяганини;
- у більшості випадках результат досягається протягом одного робочого дня [3].

З усього вище зазначеного можна зрозуміти, що врегулювання спорів за участю судді є потенційно перспективним способом вирішення спорів, але правду кажучи, норми закону не є всеохоплюючими щодо даної процедури, тому виникає багато питань щодо реалізації нових положень кодексу. Процедура врегулювання спору за участю судді знаходиться на шляху свого становлення та зтикається з певними труднощами, пов'язаними з її застосуванням. Але впровадження цього механізму дозволить учасникам процесу забезпечити своє право на ефективний судовий захист своїх порушених інтересів, зокрема шляхом примирення сторін та заохочення до взаємоповаги.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України (редакція від 28.08.2018 р.) [Електронний ресурс] // Верховна рада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 14.10.2018 р.)
2. Романадзе Л. Д. Які прогалини в проектах нових ГПК, ЦПК та КАС заважатимуть примиренню сторін суддею чи медіатором [Електронний ресурс] // Закон і Бізнес. Стримувальні недоліки. – Вип. 17-18 (1315-1316). – 01.05-12.05.2017. – Режим доступу: <https://goo.gl/AGT9FF> (дата звернення: 13.10.2018 р.)
3. Сімоненко В. При застосуванні механізмів досудового вирішення спорів суддя виступає посередником між сторонами, фахівцем, який направляє і підказує правові та обов'язково взаємовигідні варіанти вирішення протиріч. [Електронний ресурс] – Судова влада України. – від 12.10.2015 р. (Дата звернення: 12.10.2018 р.) – Режим доступу: <https://court.gov.ua/rsu/211378/>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Апалькова І. С.

Павлига Анастасія Вадимівна
студентка 2-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОГО ДОКАЗУВАННЯ

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що система права України на сучасному етапі знаходиться в стані активної перебудови та модернізації, що не може не вплинути на розвиток науки та законодавство, яке регулює цивільне судочинство. У зв'язку з цим, необхідно на теоретичному рівні обґрунтувати основи процесу доказування, його принципи, етапи та діяльність суб'єктів доказового процесу. Тому виникла необхідність приведення процедури доказування у відповідність принципу змагальності, який закріплений у чинному цивільному процесуальному законодавстві. Важливого значення для розуміння ролі та місця судового пізнання у процесі судового доказування набуває визначення цілей судового пізнання. Слід враховувати, що розумова та процесуальна діяльність під час судового доказування поєднуються, але їхні цілі можна розмежувати, аналогічно тому як розумову та процесуальну діяльності в процесі доказування.

Як результат дослідження судового доказування у цивільному процесі з теоретичної точки зору, було виявлено, що проблема терміну процесуального доказування має дискусійний характер протягом довгого проміжку часу, відноситься до сфери розвитку правової свідомості та може бути вирішена шляхом закріплення поняття доказування в одній чи двох нормах процесуального законодавства. В юридичній доктрині, на жаль, не існує єдиної точки зору з приводу доказування-сутності та структури, але більшість авторів розглядають цю проблему з позиції пізнавальної діяльності, вважаючи, що доказування являє собою процес отримання істинного знання про ті обставини справи, що реалізується шляхом діяльності суду та осіб, що беруть участь у справі із використанням засобів, що передбачені законом.

Ще одним проблемним питанням в сфері тлумачення норм, а також застосування їх на практиці є випадки різного розуміння таких

термінів, як «доведення» та «доказування». В цьому випадку доцільно було б відмовитися від додаткового терміну «доведення» і використовувати його як синонім поняття «доказування», як це слідує з норм ЦПК України.

Вагомого значення набуває визначення цілей судового доказування. Це потрібно для кращого розуміння ролі та місця судового пізнання. Проаналізувавши дане питання, було визначено, що саме зрозуміле та повне встановлення обставин справи через призму процесуальної діяльності й буде метою доказування. Ця мета тісно пов'язана із встановленням формальної істини, оскільки в справі повинні бути встановлені та доведені обставини відповідно до того, як вони мали місце загалом. Також важким моментом доказування як діяльності суду є те, що воно має свою структуру і включає послідовний ряд дій, які спрямовані на формування предмету доказування, збирання, подання, дослідження та оцінку доказів [2, с. 125-126]. Оптимальність та раціональність логічної побудови цих елементів найкраще виражається та реалізується в ході практичної діяльності як базисного критерію істинності пізнання. Враховуючи структуру, навіть на перший погляд у найпростішому процесі доказування можуть та будуть існувати свої особливості та різнитиметься він складністю і зможе видозмінюватися в залежності від певних факторів.

Важливою передумовою ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення важливим є встановлення певного кола фактів, відповідно до яких законодавством передбачено правові наслідки. Основоположним засобом пізнання обставин справи, що підтверджують вимоги та заперечення сторін, а також інших обставин, що мають значення для правильного та вмотивованого вирішення справи, є встановлення їх за допомогою судових доказів, тобто відбувається процес судового доказування.

Наступним кроком після визначення предмета доказування у справі, розподілу тягаря доказування слід виявити докази. Виявлення доказів – це діяльність осіб, що беруть участь у справі та суду по встановленню того, які докази можуть підтвердити або спростувати факти, що входять до предмета доказування.

Існують приклади, коли закон дозволяє збір доказів за місцем їх знаходження, тобто поза межами діяльності суду, що розглядає справу. За дорученням цього суду докази збиратиме інший суд, якому

будуть «делеговані» такі повноваження. Про судове доручення виноситься ухвала, яка є обов'язковою для суду, якому вона адресована. Такі відносини передбачені законодавством, але як показує практика застосовуються досить рідко.

Далі можемо казати вже про такий елемент судового доказування, як дослідження доказів, який є одним із найважливіших етапів, оскільки в рамках нього відбувається зняття доказової інформації суб'єктами пізнання. Правильність вилучення такої інформації забезпечуватиме її адекватне сприйняття, а відтак, обґрунтоване вирішення цивільної справи.

Питання оцінки доказів є надзвичайно важливим юридичним явищем для цивільного судочинства, оскільки з їх вирішенням пов'язують концептуальні засади розвитку цивільного процесуального права. Якщо підсумувати існуючі підходи, які пояснюють сутність оцінки доказів у цивільному процесі (або загалом у судовому процесі), то обґрунтованою вважається точка зору, яка виділяє в оцінці доказів як розумову, так і процесуальну діяльність суб'єктів пізнання, адже оцінку доказів інакше як розумовою діяльністю, що протікає у процесуальних формах не можна собі мислити.

Важливим питанням й досі навколо якого ведуться дискусії є визначення завдання цивільного судочинства. Завданням можна вважати справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [1, с. 45]. Виконання завдань цивільного судочинства залежить від встановлення судом у справі об'єктивної істини і правильного застосування норм матеріального та процесуального права.

Тобто, цивільний процес базується на процесі доказування, що неодмінно позначається на остаточному результаті розгляду справи – рішенні суду. При цьому варто акцентувати увагу на тому, що судова практика свідчить про те, що помилки в судових рішеннях доволі часто народжуються саме в процесі доказування. Підсумовуючи, можна зробити наступні висновки та внести відповідні пропозиції щодо вирішення цих проблемних питань: необхідно закріпити в Цивільному процесуальному кодексі України визначення поняття доказування; відмежовувати доказування та доведення; забезпечити

дієвість принципу змагальності сторін; замінити або ж доповнити «будь-які дані» із визначення поняття докази словом «відомості» чи «інформація»; розмежовувати такі правові категорії, як докази та засоби доказування.

Список використаних джерел

1. Комаров В.В. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.
2. Фокина М.А. Механизм доказывания по гражданским делам : дисс. ... док. юрид. наук : 12.00.15 / Марина Анатольевна Фокина. – М., 2011. – 612 с.

Науковий керівник: к.ю.н., старший викладач Сулейманова С. Р.

Рацик Катерина Валентинівна

студентка 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ У СИСТЕМІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

Примусове виконання рішень є останньою стадією судового процесу, а відтак і невід'ємною частиною права кожного громадянина на судовий захист. Відсутність правильного механізму виконання судового рішення загрожує конституційному праву кожного громадянина на справедливий суд.

Через низькі показники виконання судових рішень державними органами, а також через достатньо низьку мотивацію до праці державних виконавців – в Україні почалася робота із впровадження нового інституту приватного виконання з метою вирішення проблемних питань і проведення комплексної реформи [1, с. 87].

Прийняття 2 червня 2016 року Законів України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень» заклали основу новій юридичній професії – приватним виконавцям, яким надано статус суб'єкта

незалежної професійної діяльності. Вже сьогодні приватні виконавці функціонують разом із державною виконавчою службою майже на рівних умовах, за виключенням деяких обмежень, які вказані у Законі.

Зародження інституту приватних виконавців не означає те, що держава самоусувається від сфери виконання рішень публічних органів управління. Держава здійснює контроль шляхом атестації, ліцензування, гарантує свій захист, при порушенні прав та законних інтересів виконавця, стягувача або боржника.

Центральний орган виконавчої влади – Міністерство Юстиції України, координує та контролює систему виконавчого провадження, тобто систему державних і приватних виконавців.

Законодавець обдумано підійшов до питання визначення становища приватних виконавців. Сьогодні приватні виконавці є комплексним правовим інститутом, який має власну організаційну надбудову (Асоціація приватних виконавців зі своїми структурними одиницями), особливий порядок формування (процедура проведення кваліфікаційного іспиту), а також територіальні межі (виконавчі округи) [2, с. 265].

Щоб стати приватним виконавцем потрібно відповідати певним конкретним вимогам, які зазначені в ст. 18 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень». Так, приватний виконавець може бути тільки громадянин України, який досяг двадцяти п'яти років, має вищу юридичну освіту, має стаж роботи після отримання диплома не менше двох років.

Багато дискусій ведеться щодо того, чи є запровадження інституту приватних виконавців кроком у напрямі підвищення ефективності виконання юрисдикційних рішень. Проте сміливо можна говорити про те, що перевагами запровадження інституту приватних виконавців в Україні є: значне зниження витрат з бюджетних коштів, покращення якості надання послуг населенню із примусового виконання рішень, процедура примусового виконання рішень перейшла на якісно нову сходинку, завдяки сплати податків приватними виконавцями збільшилися надходження до бюджетних коштів, зменшення корупційних схем у системі виконання. Також рушійною силою будь-якого прогресу є здорова конкуренція, яка існує не лише між державними і приватними виконавцями, але й між самими приватними виконавцями, що сприятиме скороченню

термінів виконання, зниженню витрат, покращенню якості обслуговування стягувачів [4, с. 8].

Безсумнівно, що на даний момент передчасно говорити про ефективність даного інституту, який функціонує лише пару років, проте вже зараз можна спостерігати серйозні зміни в статистиці примусово виконаних судових рішень, порівняно з минулими роками. До того ж результативний досвід розвинутих країн Європи і Північної Америки свідчить, що ефективне забезпечення виконання судових рішень може здійснюватися і недержавними структурами [3, с. 78].

Таким чином, Україна довірила приватним виконавцям важливу практичну функцію щодо реалізації принципу обов'язковості виконання судових рішень та рішень інших органів. Для нашої держави це є унікальна практика, за якої реалізація конституційного принципу покладається на приватних осіб. Створення цього інституту є спробою стимулювати державну виконавчу службу до ефективної праці за рахунок створення альтернативних можливостей для стягувачів щодо забезпечення їхніх вимог. Окрім того, паралельне функціонування кількох інститутів примусового виконання сприятиме мінімізації корупційної діяльності в органах державної виконавчої служби, адже замість того, щоб давати хабарі, можна буде звертатися до приватного виконавця.

Список використаних джерел

1. Верба-Сидор О. Б. Інститут приватних виконавців в Україні: пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання / О. Б. Верба-Сидор, У.Б. Воробель // Науковий вісник ЛьвДУВС. – 2016. – № 1. – С. 86-94.
2. Крупнова Л. В. Правовий статус приватних виконавців у системі виконавчого провадження / Л. В. Крупнова // Держава і право. Сер. Юридичні і політичні науки: збірник наукових праць. – 2017. – Вип. 77. – С. 262-271.
3. Сайко Л.Ю. Правові аспекти запровадження інституту приватних виконавців в Україні / Л.Ю. Сайко, В.В. Ляшенко // Молодий вчений. – 2015. – № 5(20). – С. 75-78.
4. Шкляр С. В. Нова професія приватного виконавця: чого чекати? / С. Шкляр // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2017. – № 2 – С. 6-8.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гонгало Р. Ф.

Риндя Наталія Андріївна

студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЧИНЕННЯ ВИКОНАВЧОГО НАПISУ НОТАРІУСА ЯК ФОРМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Останнім часом в Україні відбувається активне реформування законодавства, що направлене також і на підвищення ефективності захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних цивільних прав та інтересів, економії часу та коштів осіб – учасників конкретних цивільних правовідносин.

У законодавстві України, а саме в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), передбачені різні способи та форми захисту суб'єктивних прав. Найбільш поширеною класифікацією форм захисту є поділ їх на юрисдикційні та неюрисдикційні. До позасудових юрисдикційних форм відноситься і захист цивільних прав нотаріусом, що відповідно до ст. 18 ЦК України здійснюється шляхом вчинення нотаріального напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом [2, с. 8].

З одного боку, вчинення виконавчого напису нотаріусом дозволяє стягувачу уникнути звернення до суду, тим самим, зменшити грошові витрати і безперечно пришвидшити примусове виконання, адже органи державної виконавчої служби та у визначених законодавством України випадках – приватні виконавці, відповідно до ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» мають право винести постанову про відкриття виконавчого провадження на підставі такого виконавчого документа, як виконавчий напис нотаріуса. З іншого боку, певний формалізм щодо вчинення нотаріусами виконавчих написів досить часто тягне за собою його оскарження боржником у судовому порядку та визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

Вимоги до виконавчого напису нотаріуса як до виконавчого документа передбачені Законом України «Про нотаріат», Наказом Мініюста «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій

нотаріусами України», Законом України «Про виконавче провадження» та «Переліком документів за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів», затвердженого Постановою КМУ від 29 червня 1999 р. № 1172.

Безперечно, однією з найважливіших умов вчинення нотаріусом виконавчого напису є безспірність певної вимоги, тобто, відсутність спору про право. Однак, в той же час, у Постанові Верховного Суду України від 5 липня 2017 року № 6-887цс17 зазначається, що законодавством не визначений виключний перелік обставин, які свідчать про наявність спору щодо заборгованості [6].

Наприклад, такими документами можуть бути оригінал кредитного договору, засвідчена стягувачем виписка з рахунка боржника із зазначенням суми заборгованості та строків її погашення з відміткою стягувача про непогашення заборгованості та, в передбачених випадках, документ, що підтверджує своєчасне повідомлення боржника про наявність цієї заборгованості та про відповідні розрахунки.

Своєчасним повідомленням боржника вважається надіслана банком у спосіб, передбачений договором, письмова вимога до боржника про погашення боргу та відповідні розрахунки. Варто зазначити, що до обов'язків банку не належить перевіряти, чи фактично проживає особа за вказаною адресою і чи отримала вона таку вимогу (повідомлена належним чином).

Відповідно до Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні» від 07 лютого 2014, безспірність вимог визначається не боржником, стягувачем чи нотаріусом, а вищезгаданим Переліком документів, а нотаріус лише формально перевіряє їх наявність [5].

Цікавою є і судова практика, аналізуючи яку можна зробити висновки, що вчиняючи виконавчий напис, нотаріус не створює і не змінює права та обов'язки для стягувача та боржника, а лише посвідчує, що таке право виникло раніше. Тобто, для вчинення виконавчого напису нотаріус приймає документи тільки від однієї сторони та не перевіряє позицію боржника стосовно безспірності такої заборгованості. Досить часто, нотаріус не звертає уваги і на те,

що стягувачі безпідставно збільшують суму своєї вимоги, зараховуючи всі можливі санкції, комісії, винагороди. Разом з тим, наявна проблема, що на час подання стягувачем таких документів нотаріусу, може існувати судовий спір стосовно даної заборгованості, що в майбутньому, скоріше за все, призведе до визнання виконавчого напису таким, ще не підлягає виконанню і, можливо, повернення стягнутого за даним виконавчим написом.

Боржник, що отримує постанову державного чи приватного виконаця про відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого напису, має право звернутися за захистом своїх прав у порядку цивільного судочинства, однак, має довести, що такий виконавчий напис вчинений з порушенням вимог законодавства, найчастіше, це стосується вимоги щодо безспірності.

Наприклад, як зазначається в Узагальненні, позивачі, обгрунтовують свої позовні вимоги тим, що доказом на підтвердження безспірності вимог може бути тільки документ, яким боржник визнає наявність даної заборгованості перед кредитором. Таким чином, за аналогією посилаючись на положення Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», в якому міститься поняття безспірності вимог. Однак, якщо цілісно проаналізувати положення цього Закону, очевидно, що вони поширюються тільки на правовідносини, що регулюються даним нормативно-правовим актом.

Цікаво і те, що управнена особа може в судовому порядку визнати виконавчий напис таким, що не підлягає виконанню, в той же час, заявляти вимогу про визнання виконавчого напису нотаріуса недійсним – недоречно, адже виконавчий напис не є правочином, адже не може розглядатися як дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, а відповідно до ст. 215 ЦК України, таке поняття як «недійсність» застосовується до правочинів.

Таким чином, використання можливості звернення до нотаріуса для вчинення виконавчого напису, з метою прискорити примусове виконання та уникнути судового розгляду, досить часто завершується поданням боржником позову про визнання напису таким, що не підлягає виконанню і залученням стягувача у якості відповідача.

В той же час, з точки зору боржника, вчинення виконавчого напису, досить часто пов'язане з зловживанням кредитором своїми

правами, та з безпідствно зарахованими сумами штрафів тощо. А також застосування в рамках виконавчого провадження арешту майна чи проведення інших виконавчих дій, що можуть обмежити боржника у праві розпорядження його майном.

Тому, при вчиненні виконавчого напису нотаріусом, необхідно пересвідчитися, що вимога являється безспірною не тільки формально, а в подальшому, можливо, встановити відповідальність стягувача за завідоме зловживання таким правом, що, в свою чергу, дозволить зменшити кількість спорів щодо визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню і забезпечити захист та охорону прав та інтересів боржника.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV // (В редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017, ВВР, 2017, № 48, ст. 436) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Закон України «Про виконавче провадження» № 606-XIV від 21.04.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. – Ст. 542.
5. Про судову практику розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.
6. Постанова від 5 липня 2017 року № 6-887цс17 // Верховний суд України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/2E99E9C297FBC8C2C225815B0030EE96](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/2E99E9C297FBC8C2C225815B0030EE96).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Апалькова І. С.

Свічкач Валерія Валеріївна, Степанчук Валерія Віталіївна

студентки 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ, СМЕРТІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Все більшого загострення для України та її громадян набуває проблема тимчасово окупованих територій. Жертвами стають як особи, які стали на шлях захисту Батьківщини, так і цивільне населення. Багато хто покинув свої домівки та роз'їхався по території держави. Такі громадяни потребують додаткового захисту, з цією метою діють спеціальні норми, серед яких і ст. 317 ЦПК України особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Відомо, що виникнення, зміна або припинення правовідносин залежать від наявності чи відсутності юридичних фактів, підтверджених документами. Інколи, той чи інший факт не може бути підтверджений документом, у зв'язку з його втратою, знищенням, неможливістю його відновлення тощо. Логічно, що всі акти прийняті на тимчасово окупованих територіях, їх самопроголошеними органами, не мають юридичної сили на території України. З метою захисту прав осіб, у яких народилась там дитина, чи помер родич, введено положення щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України.

Відповідно до положень ст. 317 ЦПК України факт повинен відбутися на тимчасово окупованій території України, визначеній ВРУ. Що стосується АРК, то тут законодавець чітко врегулював, що тимчасово окупованою територією є територія АРК та міста Севастополя [1]. ВРУ постановою від 17.03.2015р. визнала такими територіями окремі райони, міста, селища і села Донецької та Луганської областей, в яких відповідно до Закону України від 16.09.2014 № 1680-VII запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування [3], не надавши конкретного переліку.

За інформаційним листом ВССУ «Про окремі питання застосування Закону України від 04.02.2016р. № 990-VIII, тимчасово окупованими територіями слід вважати населені пункти, визначені розпорядженням КМУ «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення» від 7 листопада 2014 р. № 1085-р.

Заявниками можуть бути батьки, родичі, їх представники або інші законні представники дитини – щодо заяв про встановлення факту народження. Водночас, заява про встановлення факту смерті може бути подана родичами померлого або їхніми представниками. Оскільки, чоловік та дружина не є родичами в розумінні СК України, суди часто відмовляли у відкритті таких заяв, що унеможливлювало реалізацію ними своїх прав. ВССУ неодноразово роз'яснював судам необхідність прийняття заяв про встановлення факту смерті чоловіком/дружиною померлої особи, посилаючись на норми СК України (що вони є членами сім'ї) [6]. Тому доцільно розширити коло заявників чоловіком/дружиною померлої особи.

До справ про встановлення факту смерті особи застосовуються загальні правила підсудності заяв про встановлення факту – за місцем проживання заявника, проте заява про встановлення факту народження може бути подана до будь-якого суду за межами такої території України незалежно від місця проживання заявника. Безумовно, така норма значно спрощує порядок звернення заявників до суду, але не зовсім зрозуміло, чому такі правила не діють під час подачі заяви про встановлення факту смерті.

Неоднозначно можна трактувати і положення щодо невідкладності розгляду, так як ЦПК України не містить такого визначення. Під ним розуміється – проміжок часу, визначений/установлений з моменту настання підстав для здійснення відповідних дій, які є пріоритетними і здійснюються першочергово, але не пізніше наступного робочого дня або встановленого часу наступного робочого дня [4]. З однієї сторони заявникам зручно, що суд швидко розгляне їх справу, з іншої – головуючий не зможе у повній мірі дослідити всі обставини, що може призвести до ухвалення як не достатньо вмотивованого, так і по суті не правильного рішення.

Проблемним було і залишається доказування. Оскільки Україна не визнає формування «ДНР» та «ЛНР», то і документи видані

підконтрольними ними органами не мають прийматися українськими судами. Проте, часто основними доказами є довідки, видані лікарняними закладами щодо народження або смерті. ВССУ в інформаційному листі від 15.04.2016р. зазначив, що документи, видані органами та установами, що знаходяться на тимчасово окупованій території України, визначеній ВРУ, як виняток можуть братись до уваги судом та оцінюватись разом з іншими доказами в їх сукупності та взаємозв'язку під час розгляду справ. Такий висновок заснований на практиці ЄСПЛ, який вказує, що виходячи з інтересів мешканців, що проживають на окупованій території, треті держави та міжнародні організації, особливо суди, не можуть просто ігнорувати дії фактично існуючих на такій території органів влади. Протилежний висновок означав би цілковите нехтування всіма правами мешканців цієї території.

Апеляційний суд Донецької області, вказує на необхідність дослідження індивідуальної карти вагітної та породіллі з відповідними аналізами, довідок з лікарні, протоколів ультразвукового обстеження, фотографій, на яких жінка вагітна, відеозаписів пологів тощо. Беззаперечним доказом міг би бути висновок генетичної експертизи, але по жодній справі така експертиза не проводилась [5]. Судді часто допитують заявників, чи інших осіб, яким відомі обставини справи, у якості свідків (під присягою), щоб хоч якось перестрахуватися.

Аналіз судової практики з даної категорії справ, дозволив виявити неоднаковий підхід щодо формулювання назви місця настання фактів народження або смерті. Так, інколи суди в рішеннях вказують на те, що факт мав місце у населених пунктах «ДНР» чи «ЛНР», але такі утворення не визнаються державними органами, а територія є тимчасово окупованою. Така практика є неприпустимою. ВССУ вказує на відсутність підстав використовувати такі формулювання, як «ДНР (територія, непідконтрольна Україні)», «самопроголошена ДНР» тощо. Інші суди вказували про неможливість задоволення заяв у частині зазначення, що факт мав місце та території «ДНР», «ЛНР», вказуючи назви населених пунктів, в яких мав місце встановлений факт. Така практика відповідає Конституції України та позиції держави [7].

Розгляд судами заяв про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України безумовно відповідає реаліям сьогодення. Проте, прекрасно зрозуміло як можна

отримати ті чи інші документи на непідконтрольній території і яка відповідальність осіб, які їх видають, тому дуже часто суддям залишається сподіватися на добросовісність заявників та їх представників. Практика по таких справах потребує подальшого узагальнення, а положення ст. 317 ЦПК – змін. Ідеальним випадком було б врегулювання ситуації, що склалася в АРК, Донецькій та Луганській областях – відпала б необхідність встановлювати такі факти.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України від 15.03.2014 р. 1207-VII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
2. Цивільний процесуальний кодекс України. Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1507722797503799>
3. Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями Постанова ВРУ від 17.03.2015 р. № 254-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254-19>
4. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу Постанова Правління НБУ від 26.06.2015 № 417 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15/print>
5. Узагальнення практики розгляду цивільних справ судами Донецької області про встановлення факту народження або смерті особи на території, яка тимчасово не контролюється органами державної влади за 2016 рік [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sl.dn.court.gov.ua/sud0544/pres-centr/news/362648/>
6. Про окремі питання застосування Закону України від 04.02.2016 р. № 990-VIII. Інформаційний лист ВССУ вих. № 9-1130/0/4-16 від 15.04.2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sc.gov.ua>
7. Інформаційний лист ВССУ вих. № 9-697/0/4-17 від 11.04.2017 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sc.gov.ua>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Апалькова І. С.

Смаль Александра Александровна, Турчак Снежана Алексеевна
студентки 3-го курса факультета международно-правовых отношений
Национального университета «Одесская юридическая академия»

МЕСТО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА В СИСТЕМЕ ПРАВА УКРАИНЫ

Обозначение места исполнительного производства в системе права всегда вызывало много вопросов и находилось в центре внимания ученых. На сегодняшний день отсутствует единая доктринальная позиция к пониманию и определению места исполнительного производства в системе права Украины, что и обуславливает актуальность и значимость темы исследования.

Над данной проблематикой работали такие ученые, как В. Пучинский, А. Сергун, М. Штефан, В. Баранова, М. Титов и Н. Абрамов, В. Шерстюка, Д. Валеева, Ю. Белоусова.

Развитие гражданского процесса повлияло на становление института исполнительного производства, что закономерно связано с формированием превалирующих научных мнений о процедуре принудительного исполнения решений как стадии гражданского процесса. Сторонники такой точки зрения считают, что именно в рамках гражданского процесса происходит реализация норм материального права [1, с. 53].

По нашему мнению, указанная позиция является традиционной и по сей день. При этом исполнительное производство обозначено составной частью гражданского процессуального права соответственно с классификатором отраслей Законодательства Украины, утвержденным указом Министерства юстиции Украины.

Такие ученые как В. Пучинский, А. Сергун, М. Штефан, В. Баранова являются сторонниками отнесения исполнительного производства к гражданскому процессу. Они аргументируют свою позицию тем, что правоотношения между участниками исполнения и судом являются процессуальными, все признаки гражданских процессуальных правоотношений присущи правоотношениям, которые возникают при исполнении судебных решений.

С. Васильев придерживается мнения, что исполнительное производство является завершительной стадией хозяйственного

процесса и его можно сравнивать с другими стадиями [2, с. 229-230]. Эту мысль разделяют также М. Титов и Н. Абрамов. Так Н. Абрамов обосновывает свою позицию тем, что исполнительное производство начинается на основании решения или другого акта суда и под его контролем, тогда как во время исполнения решения необходимо остановить, изменить характер, формы исполнения и т.д. Поэтому исполнительное производство является частью, стадией хозяйственного процесса (так же, как и гражданского).

Идеи касательно выделения исполнительного производства в отдельную отрасль права не нашли своего отражения в законодательстве, но получили развития в научных трудах В. Шерстюка, Д. Валеева, Ю. Белоусова. Вообще в Украине вопрос относительно отнесения исполнительного производства к гражданскому производству или к самостоятельной отрасли по сути не решен, а мнения ученых о проблеме не получили однозначности [3, с. 175].

Особенного внимания на современном этапе формирования и становления института принудительного исполнения решений юрисдикционных органов в Украине приобретает позиция М. Юкова. По его мнению, правовые отношения, которые возникают в процессе исполнения решений, являются предметом регулирования отдельной отрасли права – исполнительного права, который имеет свой предмет и метод правового регулирования, принципы и общие положения.

Проанализировав работы ученых относительно исследования аспекта проблематики, можно прийти к выводу, что дискуссии касающиеся определения природы исполнительного производства продолжаются и по сей день. В украинской и зарубежной юридической науке нет единого определения места исполнительного производства в системе права. Также важным является обработка теоретических основ и разработка предложений относительно внесения изменений в действующее законодательство Украины с целью совершенствования исполнительного производства.

Список использованных источников

1. Комаров В. В., Бігун В. А., Баранкова В. В. та ін. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х., 2011. – 1352 с., с. 53.

2. Васильев С. В. Хозяйственное судопроизводство в Украине: уч. пособие / С. В. Васильев – Х. :Эспада, 2002 – 368 с., с. 229-230.
3. Валеев Д. Х. Исполнительное производство в Российской Федерации / Д. Х. Валеев // Правоведение. – 2001. – № 5. – С. 175.
Научный руководитель: к.ю.н., доцент Гонгало Р. Ф.

Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна
студентки 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Інтенсивні зміни у законодавстві України не завжди несуть у собі позитивний зміст, адже досить важко прорахувати, наскільки нова норма права буде «працювати» із законом, який ще не встиг модернізуватися. Однак, часом новели дають можливість вирішити старі питання по-новому, а також дають для вчених поштовх для створення доктрини та розвитку наукових надбань.

Однією із таких новел у цивільному процесуальному законодавстві є врегулювання спору за участю судді. Інститут є відносно новим для України, але, враховуючи, що в інших країнах він впроваджений раніше, а тому зарубіжний досвід може наочно продемонструвати, яке майбутнє чекає це нововведення в нашій державі. Для того, щоб зрозуміти, чи є цей інститут специфічним різновидом судової медіації і як його застосовувати, необхідно дослідити, як він діє у рамках судових систем різних країн.

Відповідно до звіту Doing Business Міжнародного банку, 174 країни визнають медіацію як спосіб вирішення спорів [1]. Ще із 2002 року у Німеччині було запроваджено обов'язок суддів запропонувати сторонам примирення, який стрімко розширився і отримав назву «судова модель медіації». Саме передбачене Главою 4 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК)

врегулювання спору за участю судді є наближенням до поняття медіації через суд [2].

Не менш цікавою видається Сінгапурська система медіації, що звузила повноваження суддів та передбачає підготовку спеціальних суддів – медіаторів, які не мають права брати участь у процесі, а зайняті виключно переговорами сторін спору. Така система отримала успіх на своїй батьківщині у вигляді показнику вирішення спорів, який сягає аж 85% [1].

Що ж стосується досвіду Канади, то суддя Суду Королівської лави провінції Саскачеван (Канада) Тед Зажечни зазначив: «Така процедура довела свою ефективність в окремих провінціях Канади. Так, в провінції Саскачеван, де застосування даної процедури є обов'язковим, у досудовому порядку вирішується від 65 до 70% спорів. З досвіду Канади, здійснення процедури досудового врегулювання спору може зайняти від декількох годин до декількох тижнів, залежно від складності справи і кількості сторін. В середньому досудове врегулювання займає 1-3 дні» [3].

Врегулювання спору за участю судді регламентоване Главою 4 ЦПК. Зазначена глава досить лаконічна, але у цьому вбачається і певний недолік: для суддів недостатність інформації у ЦПК дає широкий спектр дискреції, що не завжди позитивно впливає на рішення, а також спричиняє безліч оскаржень на практиці [2]. На перший погляд особливість цієї глави полягає в тому, що містить у собі медіацію, яка підкріплена участю судді, як посередника, проте, це не зовсім так. Особливістю медіації є те, що сторони самі обирають ефективний шлях вирішення спору за допомогою посередника, однак сам посередник не може виступати суддею.

Звернімо увагу на особливості процедури врегулювання спору в нашій державі. Примітно, що згідно із ч. 2 ст. 37 ЦПК, суддя, який брав участь у врегулюванні спору у справі за участю судді, не може брати участі в розгляді цієї справи по суті або перегляді будь-якого ухваленого в ній судового рішення. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 251 ЦПК України, суддя повинен зупинити провадження у справі у випадку прийняття рішення щодо врегулювання спору за участю судді. Також, процедура відбувається без застосування будь-якої допоміжної техніки, а також не ведеться протокол наради. Під час врегулювання спору суддя не має права надавати будь-які консультації юридичного характеру та надавати оцінку доказам, але

може звернути увагу на попередню судову практику в аналогічних спорах і пропонувати шляхи мирного залагодження ситуації. Інформація, що надійшла від будь-якої зі сторін, або ж від судді нестиме конфіденційний характер. Також, під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео- та звукозапис. Однак, сторони можуть брати участь у таких нарад в режимі відеоконференції у випадках, передбачених ЦПК України. Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору. Загальний строк проведення врегулювання спору за участю судді не перевищує, за загальним правилом, тридцяти днів [2].

Тобто, на сьогоднішній день, участь судді у врегулюванні спору не буде медіацією, а лише одним із засобів ефективного вирішення конфлікту з найменшими затратами ресурсів і досягненням найбільш оптимального результату.

В межах Програми USAID з реформування сектору юстиції «Нове правосуддя», українська делегація відвідала США із навчальною програмою по альтернативним вирішенням спорів. Підготовка медіаторів закордоном містить у собі напрацювання у вигляді кодексу поведінки, навчальні курси, акредитацію тощо.

На сьогоднішній день, в Україні інститут медіації продовжує своє становлення, поруч з інститутом врегулювання спору за участю судді. Завданням кожного з цих правових явищ – покращити процес, врегулювати спір швидко і на високому рівні, при тому, забезпечуючи дотримання принципів законності, верховенства права, неупередженості та інших основоположних засад, якими керується суд у своїй роботі.

Отже, на сьогодні маємо такі результати: закордоном медіація та врегулювання спору за участю судді – не тотожні поняття, які включають в себе, залежно від специфіки національних судових систем, підготовку суддівського корпусу медіаторів та їх залучення у процес, або строге недопущення до нього. В Україні є абсолютно різні напрямки діяльності, за Главою 4 ЦПК врегулювання спору за участю судді (який і буде приймати рішення по справі) та розвиток

інституту медіації, як такого, що включає в себе науковців та практиків юридичної сфери, що будуть у подальшому здійснювати переговорні функції у процесі та допомагатимуть сторонам у прийнятті найбільш правильних рішень в спорі. Паралельність розвитку цих двох інститутів дасть змогу у майбутньому порівняти їхню ефективність для цивільного судочинства та виробити нову сучасну стратегію розвитку цивільної процесуальної доктрини із використанням зарубіжного досвіду та новаціями національного законодавця.

Список використаних джерел

1. Three New Guides on Commercial Mediation: Good for Debt Resolution, Good for Governance [Електронний ресурс] // The World Bank. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/11/21/three-new-guides-on-commercial-mediation>
2. Mediation Series: Making Mediation Law. Table of Contents [Електронний ресурс] // The World Bank. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/11/21/three-new-guides-on-commercial-mediation>
3. Цивільний процесуальний кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print>
4. Заключне засідання Робочої групи з питань впровадження процедури досудового врегулювання спору за участі судді [Електронний ресурс] // Вища кваліфікаційна комісія суддів України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/zakliutchnie-zasidannia-robotchoi-grupi-z-pitan-wprowadziennia-procieduri-dosudowogo-wrieguliuwannia-sporu-za-utchasti-suddi/>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Волкова Н. В.

Халімончук Ірина Сергіївна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА – ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Принцип верховенства права проголошено у ст. 8 Конституції України. Цей принцип органічно пов'язаний із справедливістю, демократією і законністю, він забезпечує пріоритетність прав і свобод людини та громадянина, справедливість і гуманність при постановленні судових рішень. Після закріплення даного принципу, Конституція «проголосила» перехід до нової ідеології "служіння держави" інтересам людини [1, с. 41-44].

Вважаємо, що верховенство права є важливою умовою функціонування держави. Однак даний принцип повинен отримати більш чітке доктринальне і нормативне вираження для того щоб стати дієвим інструментом. Також необхідно враховувати досвід вітчизняних, зарубіжних наукових досліджень.

Проблеми реалізації принципу верховенства права можна простежити в діяльності Верховної Ради України та виконавчої влади, адже в більшості нормативно-правових актів немає згадки про даний принцип.

Виконавча гілка державної влади переважно покликана забезпечувати виконання законів та інших правових актів держави для реалізації прав і свобод громадян.

Стан забезпечення верховенства права в державі та суспільстві загалом залежить від цивілізованості, демократичності відносин органів виконавчої влади та їх посадових осіб з громадянами та іншими особами. Проте, такі відносини в нашій країні досі не склалися. Повноваження органів виконавчої влади та їх посадових осіб часто призводять до порушень прав і свобод громадян, створюють підґрунтя для корупції та інших зловживань.

Не менше значення має реалізація принципу верховенства права у судовій владі, адже саме судам доводиться вирішувати проблеми, що стосуються, насамперед, фундаментальних, конституційних цінностей. В Україні відсутній ефективний організаційний механізм

забезпечення дотримання суддями у своїй діяльності принципу верховенства права, відповідальності за допущені порушення законодавства під час здійснення судочинства.

Існує безліч поглядів щодо змісту верховенства права в процесуальних відносинах, адже в межах цивільного процесуального права воно передбачає забезпечення доступу кожної заінтересованої особи до правосуддя з метою захисту своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та інтересів з додержанням вимог справедливого розгляду, принципу правової визначеності й виконання остаточних судових рішень без втручання законодавця у процес здійснення правосуддя та застосуванням зрозумілого і передбачуваного закону [2, с. 192-194].

У відповідності до ст.129 Конституції України суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права [3, с. 55].

У ЦПК України цілком справедливо визначається верховенство права як основна засада цивільного судочинства [4, с. 810]. Що стосується реального впровадження принципу верховенства права в судочинство України, треба наголосити, що він надає можливість судді при розгляді конкретної справи застосувати не тільки норми закону, а й визнані та приписані йому верховенством права інтерпретаційні правила [5, с. 30].

Реалізація принципу верховенства права у судовій сфері може бути вирішена тільки шляхом подальшого проведення судово-правових реформ в Україні, а проблема реалізації принципу на рівні держави має комплексний характер і може бути вирішена за допомогою удосконалення конституційно-правового регулювання засад організації та діяльності законодавчої, виконавчої і судової влади [6, с. 49]. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті, передусім, ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності [7, с. 12].

Список використаних джерел

1. Конstantій О.В. Щодо проблеми реалізації принципу верховенства права у сфері діяльності судової влади в Україні / О.В. Конstantій // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 8 (108). – С. 41–44.

2. Погребняк С.П. Принцип верховенства права: теоретическая характеристика / С.П. Погребняк // Актуальные проблемы гуманитарных и социальных исследований : материалы V региональной научной конференции молодых ученых Сибири в области гуманитарных и социальных наук. – Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т, 2007. – С. 192–194.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141.
4. Севрюков Д. Г. Формальні і матеріальні теорії верховенства права / Д. Г. Севрюков // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 810–813.
5. Козюбра М.І. Права людини й верховенство права / М.І. Козюбра // Право України. – № 1-2. – 2012. – С. 30-63.
6. Скрипнюк О.В. Принцип верховенства права і держава: деякі питання методологічного забезпечення теоретичного аналізу проблеми / О.В. Скрипнюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 9. – С. 49-56.
7. Шемшученко Ю.С. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: / Книга друга: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / Відп. ред. В.Б. Авер'янов. – К., 2008. – С. 12.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Волкова Н. В.

Циба Ольга Віталіївна

студентка 2-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЮРИДИЧНА ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЬ ЯК ОЗНАКА УЧАСНИКІВ СПРАВИ

На сучасному етапі розвитку суспільства теоретичний рівень осмисленості процесу перебудови соціальних інтересів осіб у процесуально-правову сферу через окреслення використаних законотворцем похідних і дотичних до категорії «інтерес» понять, вочевидь, не співпадає з потребами нормотворчої, правореалізаційної та інтерпретаційної практики. Тоді як вітчизняне цивільне

процесуальне право досі не розробило уніфікованого розуміння поняття «інтерес» у цивільному процесі, представники різних галузевих дисциплін визначають власне розуміння поняття «інтерес», зокрема, виражаючи зміст цієї категорії через дефініції «прагнення» [1, с. 63]. Звертаючи увагу на специфічний предмет і метод правового регулювання кожна галузь права характеризується відмінним змістовим наповненням категорії «інтерес», що не властива іншим, насамперед процесуальним гілкам правової системи. Тому, незважаючи на органічний і взаємообумовлений зв'язок усіх галузей права національної правової системи, дефініції, запропоновані вченими–представниками матеріального права, не можуть бути сприйняті наукою цивільного процесуального права.

Залежно від того, які цілі переслідує людина, її інтерес може носити як матеріальний, так і нематеріальний характер. Безумовно, в різних життєвих ситуаціях однаково значущими можуть бути як матеріальний, так і нематеріальний інтерес, тому цілком можливий їх одночасний захист. Однак інтерес як внутрішня суб'єктивна потреба в досягненні певних цілей і результатів набуває правового захисту в тому випадку, якщо отримує закріплення в нормах права, що регулюють певну сферу суспільних відносин, і знаходить своє вираження в формі прав і обов'язків (такий інтерес можна назвати матеріально-правовим). Усвідомлене прагнення до реалізації прав і виконання обов'язків, спрямованих на втілення в життя своїх матеріальних або нематеріальних інтересів, а також очікування і, в разі необхідності, вимога подібних дій з боку інших осіб є сутністю юридичного інтересу.

Хоча і у матеріальних, і в процесуальних правовідносинах змістом виступає сукупність прав (як міри можливої, допустимої поведінки) і обов'язків (як міри необхідної, обов'язкової поведінки) конкретного суб'єкта, проте, слід прийти до висновку, що ці правові категорії у практичній реалізації супроводжуються ще одним елементом змісту – інтересом (як міри бажаної, очікуваної поведінки). Тим більше, що Конституційний Суд України визначає правовий інтерес як такий, що перебуває виключно у логічно-смысловому зв'язку із суб'єктивними правами і обов'язками, але прямо ними не опосередковується, тобто виходить за межі останніх [2]. Тобто, незважаючи на деталізоване законодавче закріплення правового статусу особи, лише наявність конкретного інтересу у носія цих гіпотетичних прав і обов'язків є

тією спонукальною потребою, яка змушує потенційного учасника правовідносин своїми вольовими діями перетворюватися на реальну сторону врегульованих правом зв'язків.

Для будь-яких правовідносин характерною і поширеною є ситуація, за якої їх виникненню, зміні чи припиненню мають передувати певні передумови. І якщо юридичною передумовою виникнення, зміні чи припинення правовідносин є норма права, правовідносини, правосуб'єктність і юридичні факти, то у якості матеріальних передумов виділяють саме наявність відповідного інтересу, що обумовлений потребами потенційного учасника відповідних правовідносин отримати у кінцевому рахунку очікуваний від цих стосунків результат. Ми вважаємо, що така потреба отримати бажаний зиск від відповідних правовідносин і є інтересом особи у найбільш загальному розумінні. З огляду на наведене очевидно, що зміст категорії «інтерес» не може зводитися до поняття «благо» [3, с. 38], яке буде підсумковим результатом дії (бездіяльності) особи під впливом свого інтересу. Так само, на нашу думку, неможливо розкривати зміст категорії «інтерес» через поняття «домагання» (І. В. Венедиктова) [4, с. 154] і «прагнення» (І. П. Андрушко) [5, с. 129], які виступають як триваючий процес намагання щось отримати; тоді як інтерес, на нашу думку, є тією спонукальною потребою, що змушує його носія прагнути і домагатися отримання бажаного результату – блага. Інакше кажучи, прагнення задовольнити будь-яку потребу індивіда у суспільних правовідносинах отримує форму інтересу, що у кінцевому рахунку призводить до здобуття певного матеріального чи немайнового відповідника такого інтересу у вигляді відповідного блага. Таким чином, інтерес є сполучною ланкою між бажаним результатом (благом) і способом його досягнення (прагненням) [6, с. 551]. На думку Є. В. Васьковського, юридичний інтерес – не що інше, як матеріальний чи нематеріальний інтерес, одягнений у форму права або обов'язку [7, с. 215]. Юридичний інтерес, реалізований в рамках процедур судочинства, набуває характеру процесуального інтересу.

Питання про те, чи володіє насправді зацікавлена особа, яка звернулася до суду з позовом з метою порушення цивільної справи, правами і обов'язками, покладеними в основу позову, буде вирішене судом за результатами розгляду справи. До цього моменту інтерес позивача у вирішенні спору на його користь є лише суб'єктивним

побажанням, думкою позивача, заснованою на його правосвідомості [8, с. 7]. Зрозуміло, непоодинокі випадки, коли, попри наявність інтересу позивача, суд ухвалює рішення не на його користь. Також можливі випадки, при яких суб'єкт матеріальних правовідносин, маючи реальну, засновану на законі можливість захисту свого порушеного права або оспорування покладеного обов'язку, не бажає вступати в процес і користуватися правом на судовий захист своїх інтересів, що в силу принципу диспозитивності цілком допустимо. Таке можливо, наприклад, у разі заподіяння несуттєвого збитку (збитків), при малозначності події для постраждалої особи або в силу інших причин, коли судовий розгляд може спричинити великі втрати часу, зусиль і матеріальні витрати, ніж принести користі. В цьому випадку здійснення свого права (як передбаченого матеріальною нормою, так і права на звернення до суду) не відповідає інтересам суб'єкта матеріальних правовідносин. Відсутність же зацікавленості (і, отже, повної свободи дій по пред'явленню позову) потенційного позивача виключає можливість порушення справи в порядку цивільного судочинства (з урахуванням того, що при подачі в суд заяв на захист інтересів інших осіб інтерес останніх презюмується). Таким чином, можна говорити про те, що інтерес позивача в судовому вирішенні спору на його користь є однією з основних умов порушення цивільної справи і повинен розглядатися як необхідний суб'єктивний вольовий компонент процесу.

Таким чином, юридичний інтерес розглядається як усвідомлене бажання, спрямоване на реалізацію учасником правовідносин своїх матеріальних прав і обов'язків, і проявляється у формі активних вольових дій. В рамках цивільного судочинства юридичний інтерес є необхідним суб'єктивним вольовим компонентом процесу, виступає в якості обов'язкової умови порушення справи і має подвійний зміст: матеріально-правовий інтерес як потреба визнання права або звільнення від обов'язку і процесуальний як прагнення до отримання захисту у формі судового рішення.

Список використаних джерел

1. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: [монографія] / [В.В. Комаров, В.І. Тертишніков, В.В. Баранкова та ін.] ; за заг. ред. В.В. Комарова. – Х. : Харків юридичний, 2008. – 928 с.

2. Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року № 18-рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) [Текст] // Офіційний вісник України. – 2004. – № 50. – Ст. 3288.
3. Гетманцев М. О. Категорія «інтерес» у цивільному процесуальному праві / М. О. Гетманцев // Приватне право і підприємництво. – 2016. – Вип. 15. – С. 38-42.
4. Венедіктова І. В. Категорія охоронюваного законом інтересу в цивільному праві України [Текст] / І. В. Венедіктова // Приватне право. – № 1. – 2013. – С. 146–158.
5. Андрушко І. П. Категорія «інтерес» у конституційному праві: поняття та зміст [Текст] / І. П. Андрушко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 10. – С. 122–130.
6. Чепис О. І. Законний інтерес як категорія цивільного права / О. І. Чепис // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 551–559.
7. Васьковский Е.В. Учебник гражданского процесса. М.: Изд. Бр. Башмаковых, 1917. – 409 с.
8. Опалев Р. Материально-правовой интерес как условие возбуждения гражданского дела в суде // Арбитражный и гражданский процесс. – 2006. – № 2. – С. 7-10.

Науковий керівник: асистент Сулейманова С. Р.

СЕКЦІЯ 9. ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Габрильчук Євгеній Віталійович

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

САМОЗАХИСТ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В ході здійснення певної господарської діяльності суб'єкти господарювання неодноразово стикаються з різними труднощами як економічного, так і юридичного характеру. Саме захист прав та інтересів суб'єктів господарювання є вирішальним для існування права та інтересу особи в цілому, їх державного забезпечення та дотримання суспільством. Основною такого захисту стала юрисдикційна форма. Однак вона нездатна в повній мірі та всебічного забезпечити врегулювання господарських конфліктів та спорів, що виникають сьогодні, і як результат – це неможливість забезпечення остаточного захисту суб'єкта господарювання.

Тому для більш вільного та достатньо ефективного здійснення такого захисту, все частіше увагу приділяють іншим формам, які в кінцевому етапі їх використання стають досить результативними. Згідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України у кожен наділений правом будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права та свободи від порушень та протиправних посягань. Такий захист прав та законних інтересів реалізовується кількома способами, серед яких «самоохорона» (тобто, охорона прав та інтересів) відіграє особливу роль. На сьогодні наукові досягнення та чинне законодавство не містять кінцевого переліку способів самостійного захисту прав та інтересів й єдиного термінологічного визначення поняття. Інколи для позначення самозахисту, використовують таке поняття як «самооборона». Проте, у загальному вигляді самозахист

більшість науковців визначають як вид позасудового захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, який містить в собі такі результативні способи захисту, що являють собою певну сукупність юрисдикційних та неюрисдикційних процесів [1].

Можливість самостійної «ліквідації» порушення прав суб'єктами господарювання також встановлюється в ст. 20 Господарського кодексу України (далі – ГКУ), згідно з якою кожен суб'єкт господарювання має право на захист своїх прав і законних інтересів способами, які передбачені законом. Так як, «автономний» захист прав суб'єктами господарювання в ГКУ прямо не передбачено, то визначаючою нормативною базою виступає Цивільний кодекс України, в ст. 19 якого передбачена можливість самозахисту особою свого права від порушень і протиправних посягань. У відповідності з цією статтею, самозахистом встановлюється застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства.

Аналізуючи ст. 19 Цивільного кодексу України, можна стверджувати про наявність часткового правового регулювання питань самозахисту прав суб'єктів господарської діяльності, зокрема не зазначені вказівки на деякі особливості й способи самозахисту, не встановлені умови його правомірності тощо. Саме це стримує практичне використання самозахисту, зменшує можливості самостійної боротьби суб'єктами господарювання з порушеннями закону, призводить до того, що певні дії, які, на перший погляд, були спрямовані на захист права, можуть мати кваліфікацію правопорушення.

Виділяють такі основні характерні особливості інституту самозахисту: 1) надає особі спосіб, не звертаючись до владного органу безпосередньо здійснювати самостійний захист; 2) виникає внаслідок порушення чи створення реальної загрози порушення прав або інтересів; 3) може здійснюватись з використанням заходів, які відповідають визначеним ознакам правомірності, що різнить самозахист від самоуправства, під час якого дії вчиняються з прямим порушенням встановленого порядку; 4) є цільовим і здійснюється з метою реалізації превентивної функції, припинення порушення права або ліквідації наслідків порушення, що відрізняє самозахист від самосуду, цілеспрямованого на покарання [1].

Потрібно зазначити, що самозахист суб'єкта господарювання здійснюється не тільки активними діями, а й утриманням від вчинення певних дій, створенням певних умов для реалізації інших видів самозахисту третіми особами, через будь-які прояви поведінки, що спрямовані на припинення порушення та передбачені спеціальним законом. Вони можуть відображати свій прояв через превентивні міри, заходи по відновленню становища, відшкодування завданих збитків тощо [2].

Отже, самозахист – це використання певних засобів господарюючою особою, яке унеможлиблює втручання відповідних державних та інших органів. Проте, не можна стверджувати, що державний примус не властивий самозахисту. Цей примус наявний, хоч закон надає право на його застосування самій особі, інтереси якої порушені. Наприклад, норми ч. 4, 6 ст. 193 ГКУ передбачають можливість відмови від виконання зобов'язання сторонами, а також застосування сторонами зобов'язання оперативно-господарських санкцій, які передбачені ст. 236 ГКУ [3].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що «самооборона» як спосіб захисту прав суб'єктів господарської діяльності може бути досить досконалим та ефективним, однак сучасне законодавство України не достатньо детально регламентує ці питання, а наукові дослідження цієї теми є актуальними та мають бути основою для подальшого перегляду способів позадосудового захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів. Тому основним завданням науковців є створення деталізованого правового механізму самозахисту і подальшого його нормативного закріплення.

Список використаних джерел

1. Антонюк О. Заходи самозахисту цивільних прав та інтересів // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 6. – С. 26.
2. Берестова І.Е. Способи самозахисту цивільних прав: окремі аспекти. / І.Е. Берестова // Приватне право і підприємництво. – 2010. – С. 10-12.
3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/shows/436-15>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зятіна Д. В.

Галашевський Євгеній Ігорович

студент 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ НЕДІЙСНИМИ

Питання визнання господарських договорів недійсними є досить актуальним у будь-який час тому, що на практиці під час укладення чи подальшого виконання умов договору постійно виникають проблемні питання, які в подальшому можуть призвести до визнання таких договорів недійсними. Більше того, актуальність даного питання заслуговує уваги в сучасних умовах, коли законодавець надає пріоритет договору в регулюванні цивільних та господарських відносин.

Навіть, виходячи з такого фундаментального поняття, як господарська діяльність, яка становить діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, можна дійти до висновку, що саме договір є основною підставою для здійснення більшості вищевказаних видів діяльності [1].

Досить спірним є питання визначення договору та його тотожність з такими визначеннями як «угода», «правочин».

Відповідно до ст. 626 Цивільного кодексу України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Виходячи з цього термін «домовленість» слід розуміти як договір чи угоду, якщо така домовленість досягнута з дотриманням вимог, встановлених для укладення договору [2]. Крім того, стаття 174 Господарського кодексу України зазначає, що господарські зобов'язання можуть виникати з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать.

В. С. Щербина визначає господарський договір як господарське правовідношення між двома або більше суб'єктами, змістом якого є їх договірні зобов'язання діяти тим чи іншим способом: передати або

прийняти майно, виконати певний вид робіт, надати послуги тощо. Він вказує, що відповідно до чинного законодавства, господарський договір співвідноситься з категорією господарського зобов'язання, змістом якого є сукупність господарських зобов'язань сторін, тобто взаємних прав і обов'язків, що виникають з такого договору. Тобто така категорія як господарський договір є узагальненою щодо договірних господарських зобов'язань [3, с. 342].

Згідно з положеннями статті 20 Господарського Кодексу України кожен суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав та законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються шляхом визнання недійсними актів органів публічної влади, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, порушують права та законні інтереси суб'єктів господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських договорів з підстав, які передбачені законом.

Однак, виходячи зі змісту вищевказаної статті, можна зробити висновок, що в Господарському кодексі йдеться лише про оскаржуваність господарських договорів. Відповідь на це питання надав Вищий господарський суд України. Згідно з п. 2.5.2 Постанови Вищого господарського суду України від 09.05.2013 р. № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів)» недійсними необхідно розмежовувати види недійсності правочинів, а саме: нікчемні правочини, недійсність яких встановлена законом (наприклад, частина перша статті 220, частина друга статті 228 ЦК України, стаття 13), і оспорювані, які можуть бути визнані недійсними лише у встановленому законом судовому порядку за позовом однієї зі сторін або іншої зацікавленої особи [4].

Не лише на практиці, а й в літературі спірним є питання про те, чи може податись до суду позов про визнання недійсним нікчемного правочину. За змістом ч. 2 ст. 215 ЦК нікчемний правочин, на відміну від оскаржуваного, є недійсним незалежно від наявності відповідного рішення суду. Однак, на думку ВГСУ, це не виключає можливості подання позову про визнання нікчемного правочину недійсним. З'ясувавши, що оскаржуваний правочин є нікчемним, відповідний суд зазначає в своєму рішенні про його недійсність або відмовляє в задоволенні такого позову.

Під час вирішення поставленого питання слід звернути увагу на правову позицію Верховного Суду України, який у своїй постанові

від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» вказав, що вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним та про застосування наслідків його недійсності, а також вимога про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину може бути заявлена як однією зі сторін правочину, так і іншою заінтересованою особою, права та законні інтереси якої порушено вчиненням правочину [5].

Таким чином, при визнанні правочину чи господарського договору недійсними потрібно розрізняти два види позовів:

1) позов про визнання недійсним правочину чи господарського договору (якщо вони є оспорюваними);

2) позов про визнання правочину чи господарського договору нікчемним.

Більш складна ситуація виникає у зв'язку з організаційно-господарськими зобов'язаннями, які за своєю природою є немайновими. Згідно ч. 3 ст. 176 ГК вони можуть виникати на підставі договору та набувати форми договору. На підставі цього можна дійти до висновку, що договір може розглядатися скоріше виключенням, ніж правилом. Організаційно-господарські зобов'язання, як правило, виникають безпосередньо із закону або іншого нормативно-правового акта тощо.

Згідно з положеннями ст. 215 ЦК підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною вимог, встановлених частинами 1–3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу на момент вчинення правочину. Недійсність правочину відповідно зумовлюється наявністю недоліків таких його елементів:

1) недоліки (незаконність) змісту правочину;

2) недоліки (недотримання) форми;

3) дефекти суб'єктного складу;

4) дефекти волі – невідповідність волі та волевиявлення.

Крім того, необхідно зазначити, що зміст правочину не може суперечити цивільному законодавству, іншим законам України, які приймаються відповідно до Конституції України та ЦК, імплементованим міжнародним договорам, та інших нормативно-правових актів, прийнятих на території України.

Необхідно також звернути увагу на питання визнання недійсним окремих положень правочинів. Стаття 217 Цивільного кодексу України зазначає, що недійсність окремої частини правочину не може

бути наслідком недійсності інших його частин і самого правочину в цілому, якщо можна припустити, що правочин був би вчинений і без включення до нього недійсної частини.

Підсумовуючи вищезгадане, можна дійти до висновку, що питання визнання господарських договорів є актуальним протягом тривалого часу, але в той же час досить дискусійним і складним, що призводить до багатьох непорозумінь на практиці. Зокрема це виражається в невирішеності питання співвідношення норм цивільного та господарського законодавства, що спонукає суди розглядати господарські договори як свого роду певні доповнення до цивільних договорів. Виходом з цієї ситуації може слугувати внесення змін до низки законодавчих актів з метою приведення у відповідність господарського і цивільного законодавства щодо визнання договорів недійсними або неукладеними.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-ГУ // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-ГУ // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
3. Щербина В.С. Господарське право : підручн. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 591 с.
4. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Вищого господарського суду України від 09.05.2013 р. № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.

Данілов Артем Іванович

аспірант 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ АРБІТРАЖНИХ КЕРУЮЧИХ У СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

Згідно з ч. 1 ст. 114 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (далі – Закон про банкрутство) кандидатура арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) (далі – АК) для виконання повноважень розпорядника майна визначається судом самостійно із застосуванням автоматизованої системи з числа осіб, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України [1]. Спеціальна процедура призначення АК у справу про банкрутство є важливою гарантією забезпечення незалежності та неупередженості АК, на якого законом покладено обов’язок організувати справедливий розподіл конкурсної (ліквідаційної) маси боржника серед кредиторів на принципах черговості та пропорційності та забезпечити баланс їх інтересів. Існуючий порядок призначення АК у справу про банкрутство передбачає визначення кандидата із використанням автоматизованої системи, що є невід’ємною підсистемою автоматизованої системи документообігу суду. Як зазначено в п.п. 1.5. Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство, затвердженого постановою Пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. № 8, метою функціонування автоматизованої системи є об’єктивний та неупереджений відбір кандидатів на призначення господарським судом арбітражного керуючого [2]. Слід відмітити як позитив автоматизацію процесу відбору кандидатів на призначення АК у справу про банкрутство, оскільки вказаною процедурою виключається людський фактор та відповідно значно мінімізуються корупційні ризики, пов’язані з визначенням тієї чи іншої кандидатури АК господарським судом. Разом з тим слід зауважити, що діючий порядок не в повному обсязі вирішує

проблему об'єктивного та неупередженого відбору кандидатів на призначення судом АК, оскільки виключає можливість вирішального суддівського розсуду тільки при призначенні розпорядника майна. Що ж стосується процедури призначення керуючого санацією або ліквідатора у справу про банкрутство, то слід зазначити, що згідно з абз. 6 ч. 1 ст. 114 Закону про банкрутство господарський суд не пов'язаний кандидатурами арбітражних керуючих, запропонованими комітетом кредиторів, та має право призначити арбітражного керуючого самостійно [1]. Отже діючий порядок допускає можливість вирішального суддівського розсуду при визначенні тієї чи іншої кандидатури АК для призначення керуючим санацією або ліквідатором, що закладає ризики корупційного характеру.

Також дискусійним є питання про необхідність врахування при виборі кандидатури АК таких критеріїв як: завантаженість АК, наявність попереднього досвіду роботи по спеціальності, територіальне розташування зареєстрованого офісу АК, наявність організаційно-технічних можливостей здійснення діяльності, наявність чи відсутність дисциплінарних стягнень, спеціалізація АК відповідно до сфери діяльності неплатоспроможних підприємств, на яких АК виконував свої повноваження. Існуюча судова практика виходить з того, що всі перелічені критерії оцінюються судом в разі наявності декількох кандидатур на призначення АК у справу. На протилежність такому підходу висловлюється думка про те, що наявність свідоцтва про право на здійснення діяльності АК є єдиною необхідною підставою для призначення АК у справу. Погоджуючись з вказаною позицією не можна не відмітити те, що нею не вирішується питання механізму визначення АК в разі наявності декількох конкуруючих кандидатур.

Приймаючи рішення про перехід до стадії санації або ліквідації, комітет кредиторів виходить в тому числі з професійних та особистісних якостей конкретного кандидата з числа АК, оскільки від цього багато в чому залежить ефективність реалізації санаційних або ліквідаційних заходів. Виходячи з цього, здається логічним, що саме комітет кредиторів має визначати кандидатуру керуючого санацією або ліквідатора. При цьому роль суду в призначенні керуючого санацією, ліквідатора доцільно було б обмежити перевіркою формальних вимог, додержання яких вимагає Закон (наявність свідоцтва про право на зайняття діяльністю АК, наявність договору

страхування професійних ризиків, перевірка конфлікту інтересів, відсутність непогашеної судимості, наявність відповідних організаційно-технічних умов провадження діяльності АК). Такий порядок дозволив би, з одного боку, мінімізувати ризики корупційного характеру, пов'язані з суб'єктивним розсудом суду під час визначення конкретної кандидатури АК при призначенні керуючого санацією, ліквідатора, а з іншого – задовольнити колективний інтерес кредиторів, як основних зацікавлених учасників справи про банкрутство. Крім того, видається правильним, що порядок призначення АК у справу про банкрутство має бути встановлений нормативно-правовим актом, а не постановою Пленуму Вищого господарського суду України, який за часів свого існування не був наділений нормотворчою функцією.

Прийнятий 18.10.2018 р. Верховною Радою України Кодекс України з процедур банкрутства № 8060 [3], містить багато новел, спрямованих на оптимізацію процесу призначення АК у справу про банкрутство, але наразі на сайті Верховної ради України міститься лише текст законопроекту до другого читання 16.10.2018 р., а відтак робити остаточний аналіз нової процедури призначення АК у справу про банкрутство передчасно.

Підсумовуючи викладене, слід визнати, що наявність істотних недоліків у правових положеннях, що регламентують процедуру призначення АК у справу про банкрутство створює значні проблеми у практичній діяльності суб'єктів правозастосування. З огляду на зазначене видається цілком виправданим викладення в окремому розділі Кодексу з процедур банкрутства процедури призначення АК у справу про банкрутство.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс]. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
2. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про затвердження нової редакції Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство» [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0008600-16>

3. Кодекс України процедур банкрутства [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63518

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Романадзе Л. Д.

Єрменчук Назар Миколайович

студент 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

В процесі глобальних інтеграційних процесів, учасником яких є українська держава (Євроінтеграція, участь в СОТ та ін.) з'явилась необхідність оптимізації міжнародних норм, стандартів та практик ведення господарської діяльності, торгівлі та перерозподілу капіталу. Складне економічне становище держави вимагає рішучих кроків державного законодавця в сфері спрощення умов для залучення іноземного капіталу, фінансового ресурсу в економіку нашої країни. Без розвинутої ринкової економічної інфраструктури та, відповідно, без належного правового регулювання правовідносин в даній сфері – ефективне залучення інвестицій є неможливим. Слід зазначити, що протягом тривалого часу одним із найважливіших елементів ринкової інфраструктури залишається біржова торгівля.

Так, для ефективної організації сучасного виробництва необхідна така система обігу товарів, послуг та капіталів, яка б відповідала потребам сучасного ринку. Саме для забезпечення безперешкодного та вільного руху капіталів, товарів та послуг створюються фондові біржі, що сприяють процесу глобальної інтеграції економіки в світове економічне співтовариство. Дієва нормативно – правова база в даному напрямку сприяє економічному збагаченню країни та ефективному розвитку ринку.

Аналізуючи тенденції розвитку фондового ринку в Україні, хотілося б зазначити, що тільки інтеграція у світовий фінансовий ринок може бути ключем до як і загального економічного зросту, збільшення інвестицій в нашу державу, так і до успішного зростання

вітчизняного фондового ринку, розширення кола його учасників. Для українського фондового ринку успішна інтеграція у світовий фінансовий ринок значною мірою залежить від розуміння аналогічних процесів саме в Європі. Існуючий досвід європейських структур у регулюванні фінансових ринків дозволяє швидко, оптимально і якісно інтегрувати вітчизняний ринок цінних паперів у світовий фінансово-інвестиційний простір. Але це вимагає суттєвих реформ і зміни ментальності в державному управлінні, корпоративному управлінні, на приватному рівні. Всі ці дії необхідно здійснити задля того, щоб Україна могла структурно й гармонійно увійти в європейську глобальну біржову групу [1].

Всесвітньою федерацією бірж (WFE's Sustainability Working Group) були впроваджені принаймні 22 індекси зі сталого розвитку як реакція на зростаючий попит з боку інвесторів. Індекс сталого розвитку – це показник, який дозволяє судити про стан або зміни економічної, соціальної або екологічної змінної. Основною метою введення індексів є оцінка ситуації або події, для прогнозу розвитку ситуації, що склалася, і розробки її вирішення.

При посиленні зусиль щодо відповідності європейським стандартам нагальною є необхідність і в підвищенні економічної культури учасників ринку цінних паперів України. Компанії, які мають чітку і прозору систему оприлюднення показників своєї фінансово-господарської діяльності, в першу чергу отримують більшу довіру з боку інвесторів, позитивну рейтингову оцінку та історію, крім того, суттєво покращують власний діловий імідж. Це стосується як емітентів цінних паперів, так і професійних учасників фондового ринку України. Крім того, успішна інтеграція вітчизняного ринку цінних паперів до світових фінансово-інвестиційних процесів не можлива без лібералізації валютного законодавства при інвестуванні у фондові активи України. У цьому контексті більшість законодавчих актів, що регулюють трансфер валют і їх обмін, не відповідають сучасним вимогам і стримують активність потенційних іноземних інвесторів.

Отож, загалом, можна сказати, що потреба, яку потрібно вирішувати в найближчому часі, якомога швидше – потреба в зміні валютного регулювання та спрощення процедури введення та виведення капіталу з країни. У цілому фондовий ринок країни потребує по дальшого реформування та удосконалення механізмів

функціонування. Незважаючи на досить високу динаміку трансформації, фондовий ринок досі знаходиться на стадії формування та розвитку [2].

Подальша активізація інвестування внутрішнього інвестора (в тому числі і фізичних осіб) в вітчизняні цінні папери надасть можливість отримати фінансовому ринку країни додаткові ресурси, багатократно збільшить його ліквідність, сприятиме розвитку вітчизняної економіки.

Згідно міжнародного досвіду, держава має виконувати на цьому ринку дані функції:

- розробляти певні положення, які б були актуальними та вдало регулювали як запуск, так і подальший розвиток фондового ринку в країні;

- забезпечувати фінансову стійкість та безпеку ринку, а саме,

- контролювати «вхід» на ринок, порядок реєстрації цінних паперів та загальний фінансовий стан інвестиційних інститутів;

- застосовувати певні системи інформування про стан фондових бірж, та розроблення заходів для забезпечення відкритості доступу до них, прозорості проведених операцій;

- створення системи захисту дрібних інвесторів від втрат [3].

В Україні склалася змішана модель регулювання фондового ринку, у якій регуляторами, з одного боку, є Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг в Україні, а з іншого – асоціації учасників ринку цінних паперів, які створюються за видами професійної діяльності. В Україні доволі велика кількість регулюючих органів, це може провокувати неузгодженість дій між ними, навіть, можливі певні конфлікти інтересів [4].

Підсумовуючи вищевикладене, ми хотіли б зазначити, що в умовах сучасного економічного курсу України, який є близьким до країн Європи з розвинутою ринковою економікою було б доцільно перейти до нової моделі фондового ринку, яка б ґрунтувалася на жорстких обмеженнях та нормах, а також, сприяла домовленості між основними учасниками ринку, уникнення непорозумінь. Перехід до нової моделі передбачає здійснення таких заходів:

- посилення співпраці з міжнародними організаціями, які мають досвід у сфері реформування фондового ринку;

- досягнення узгодженості дій між різними державними – регуляторами;
- створення умов для розвитку спільного інвестування, залучення коштів на фондовий ринок. Для цього необхідно розробити заходи податкового стимулювання вкладень у фінансові активи для фізичних осіб;
- створення системи дієвого моніторингу за обсягом іноземних інвестицій у різні сегменти фондового ринку з метою відстеження потоків спекулятивного капіталу та потоків «брудних» грошей на фондовому ринку.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.11.2012 р. № 1688 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 100. – Ст. 417.
2. Програми розвитку фондового ринку України на 2015–2017 роки «Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання»: проект Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14.09.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>
3. Беренштейн Б.Л. Біржовий ринок у контексті глобалізаційних явищ міжнародної економіки / Б.Л. Беренштейн, О.М. Третяк // Наук. вісн. Націон. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – 2010. – № 15. – С. 23–33.
4. Найда І. В. Актуальні питання правового регулювання діяльності фондових бірж в Україні / І.В. Найда // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 2 (24). – С. 176–180.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.

Зволінський Юрій Сергійович

студент 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»"

РЕЙДЕРСТВО ЯК ВИД ВТРУЧАННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

Цивілізований розвиток бізнесу у світі ґрунтується на рівноправному об'єднанні підприємств різних форм власності. Проте в Україні, через слабку правову захищеність власників таких підприємств та сукупність ряду чинників, до яких можна віднести політичний вплив і низький рівень правової культури, процеси злиття та поглинання досить часто виражаються у формі рейдерства [1, с. 37].

На практиці, терміном «рейдерство» позначають досить широкий спектр актів – від звичайного законного недружнього поглинання до абсолютно бандитського захоплення підприємства. Вітчизняне трактування рейдерства істотно відрізняється від зарубіжного. У розумінні світової спільноти, рейдерство є законним скуповуванням підприємств з подальшим їх перепродажем. Навідміну від зарубіжного поняття, українське рейдерство асоціюється з незаконним захопленням майна. За своєю суттю, рейдерство – це добре підготовлене, сплановане, організоване, юридично «обставлене» захоплення об'єкту за чітко відпрацьованими й попередньо продуманими схемами, в яких кожна ланка (покупець, посередник, силові структури, судді й т.п.) усвідомлює свій інтерес та знає свої функції [2, с. 53].

З позиції Міністерства внутрішніх справ України, "рейдерство" – це силове захоплення спірних підприємств, у тому числі на виконання відповідних судових рішень на користь тих чи інших власників. Єдиного переліку ознак які б вичерпно характеризували цей термін немає, оскільки рейдерство проявляється в різних формах, досить часто підприємства захоплюють навіть не порушуючи закон, а лише використовуючи прогалини які є у ньому.

Головними ознаками рейдерської діяльності є:
гарна організованість;

досягнення злочинного результату шляхом вчинення ряду протиправних дій, які носять кримінальний характер (хабарництво, підробка документів, застосування фізичного та психічного насилля тощо);

залучення корумпованих представників органів влади та правоохоронних органів до рейдерських нападів;

використання неправосудних рішень суду для юридичного прикриття рейдерського нападу з метою отримання можливості розпоряджатися чужим майном;

протиправне захоплення (привласнення) чужого майна як один із видів діяльності організованих злочинних угруповань;

непомірно висока рентабельність рейдерської діяльності [3, с. 13].

Якщо виділяти поетапну структуру рейдерських захоплень то виглядає вона наступним чином: збирання даних про суб'єкт господарювання; аналіз отриманих даних; вибір схеми рейдерського захоплення; планування рейдерської атаки з використанням конкретних технологій та рейдерське захоплення. Кожен і перелічених пунктів є широкою темою для дослідження, охопити яку в рамках однієї статті неможливо [4, с. 22]. Проте, досить важливим є таке питання як «які шляхи протидії рейдерським захопленням?». Дійсно, немає єдиного способу вирішення даної проблеми, однак є досвід тих підприємств яким вдалося встояти під тиском нападників.

Перш за все, господарські товариства мають бути захищені з правового боку оскільки не рідко захоплення відбуваються на цілком законних підставах шляхом використання недоліків в договорах або установчих документах. Наступним пунктом є фінансовий стан підприємства, як показує статистика, фінансово слабкі утворення частіше піддаються рейдерським захопленням в Україні. На нашу думку, пов'язано це з тим що підприємства з відносно низькою прибутковістю знаходяться в процесі розвитку, а тому є слабо захищеними від різного виду посягань. Якщо ж рейдерське захоплення уже відбулося, досить дієвим методом є публічний розголос про неправомірні дії через ЗМІ, нерідко під тиском такого фактору злочинці відмовляються від задуманого.

Аналізуючи погляди закордонних спеціалістів, можна дійти до висновку, що вони взагалі з іншої позиції розглядають цей процес і вважають що він здатен сприяти динаміці економічного зростання та розбудові потужної конкурентоспроможної економіки за рахунок

росту впливу компаній які розширюються шляхом поглинання менших компаній, однак, на нашу думку, в Україні на сьогоднішній день, це лише спосіб заволодіти чужою власністю [5, с. 27].

Таким чином, можна зробити висновок, що рейдерство – це протиправний перерозподіл власності. Якщо хоча б на одному з етапів цілком законної операції з поглинання активів застосовуються незаконні методи вона стає рейдерським актом. Тому, практично жодне підприємство не може відчувати себе впевнено в умовах сьогодення, крім тих, хто вчасно організував правильний захист своєї власності. Організаційні заходи, направлені захистити власність і активи від недружнього поглинання, повинні проводитися фахівцями в цій області.

Список використаних джерел

1. Друзін Р.В. Засади забезпечення протидії недружньому злиттю і поглинанню підприємств / Р.В. Друзін // Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 5. – С. 36-41.
2. Артюх М.О. Поняття та сутність рейдерства / М.О. Артюх // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 33. – С. 52-54.
3. Варналій З.С., Живко З.Б. Роль державних інституцій в удосконаленні державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З.С. Варналій, З.Б. Живко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2014. – № 154. – С. 12-16.
4. Нестеренко В.Ю. Рейдерство в Україні: оцінка сучасного стану, причини та перспективи розвитку / В.Ю. Нестеренко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2011. – № 1. – С. 20-23.
5. Гарагонич О.В. Етапи рейдерського захоплення акціонерних товариств / О.В. Гарагонич // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 3 (28). – С. 27-28.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.

Климочко Вікторія Олександрівна
студентка 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ ПРИВАТИЗАЦІЇ

У сучасних умовах побудови ринкової економіки, відмови від адміністративних методів її регулювання, реформування у сфері власності, розвитку відносин підприємництва основне значення має приватизація державного та комунального майна. Основною правовою формою, яка закріплює зміни відносин у сфері власності на державне та комунальне майно є договір купівлі-продажу об'єктів приватизації. Власне завдяки договору- правового регулятору, сторони самостійно в межах чинного законодавства здатні впорядкувати і регламентувати правові відносини. Важливим при цьому є те аби договірні норми забезпечили не тільки повноту і своєчасність виконання сторонами своїх зобов'язань, а й їх захист та відновлення порушених прав у разі виникнення спорів між сторонами. Наразі, в усіх галузях господарських відносин організація підприємницької діяльності ґрунтується безпосередньо на взаємній домовленості. Це ще раз стверджує те, що основною формою здійснення господарської діяльності є договір.

На сучасному етапі приватизація, після розпаду Радянського Союзу, розглядаються в Україні як відчуження майна, що раніше належало державі у власність суб'єктів (фізичних та недержавних юридичних осіб). Відчуження відбувається шляхом продажу відповідних об'єктів державної власності визначеному законом колу покупців.

На практиці під час укладання та реалізації угод купівлі-продажу об'єктів приватизації можна виявити багато юридичних питань, що стосуються організації даної роботи, так і недосконалості правового регулювання цих відносин в ході приватизації, що кілька разів звертало увагу Верховної Ради України у її постановках під час аналізу звітів Фонду державного майна України [1, с. 17].

В спеціалізованій літературі зазначається, що існує суперечність відносно договору купівлі-продажу, що укладається під час приватизації. Деякі вчені класифікують його як адміністративний договір, що укладається в ході виконання органами державної влади

та органами місцевого самоврядування своїх повноважень щодо розпорядження державним чи комунальним майном [2, с. 6–7; 3, с. 381]. Інші фахівці вказують про віднесення даного договору до ряду господарських договорів, в яких суб'єкт владних повноважень здійснює свою безпосереднє право державної власності [4, с. 82].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» від 15 грудня 2006 р. № 483-V внесено зміни до Господарського процесуального кодексу України. Ними передбачається, що справи у спорах щодо виникнення або припинення зобов'язань, зокрема відносно приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду, відносяться до компетенції господарських судів [5]. Необхідно підкреслити, що після того як 1 вересня 2005 р. набрав законної сили Кодекс адміністративного судочинства України, був прийнятий даний закон. Сьогодні діє новий законодавчий акт [6].

Суть та істотні умови договору купівлі-продажу об'єктів приватизації закріплено Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна», а також іншими нормативно-правовими актами, в яких передбачено особливості приватизації окремих об'єктів державної власності. Дані положення законів та підзаконних актів містять недоліки, що погано позивається на практиці. Так, на думку А. Захарченко, практичному здійсненню ряду пропозицій може допомогти внесенню до діючого законодавства певних змін і доповнень з наступною їх конкретизацією на рівні підзаконних правових актів і, навіть, примірних договорів купівлі-продажу об'єктів приватизації [7, с. 69].

Специфічною особливістю договору купівлі-продажу об'єктів приватизації є те, що при укладенні даного правочину однією стороною(продавцем) є орган приватизації, який має статус державного органу. Відповідно, зазначена сторона договору, що є учасником договірних відносин купівлі-продажу даного майна, наділяється повноваженнями щодо врегулювання цих відносин.

Необхідно зауважити, що органи приватизації мають обмеження у свободі здійснення правочину купівлі-продажу державного та комунального майна у процесі його приватизації. Зазначені органи в ході продажу цього майна обмежуються рішеннями його володільця. Власне, органи приватизації не можуть самостійно обирати об'єкт

продажу в порядку приватизації, а також яким способом його відчужувати. Також дані органи обмежені у виборі контрагента по договору, оскільки законодавством чітко обмежено коло покупців державного майна в ході його приватизації. Тому, законодавець закріплює принцип обов'язковості для органу приватизації при підписанні договору купівлі продажу об'єкта приватизації.

Проаналізувавши діюче законодавство нашої держави про власність, можна прийти до думки, що для органів приватизації всі існуючі обмеження при підписанні договору не суперечить законам нашої держави. Стаття 225 Цивільного кодексу України закріплює норму, щодо якої власнику належить право продажу його майна. Через те, що органи приватизації лише наділені певною компетенцією щодо розпорядження державним чи комунальним майном, але не є володільцем цього майна- відповідно до вимог суб'єктів владних повноважень, які наділені відповідно до Конституції та законодавства правами власника, зобов'язані реалізувати продаж даного майна.

Що стосується територіальних громад – вони також мають обмеження законодавством в сфері договірних відносин приватизації, які спрямовані на відчуження комунального майна. Так, відповідно, місцеві Ради мають обмеження щодо визначення способу продажу та щодо вибору контрагента по даному договору. Не існує однозначного положення, що стосується свободи вступу територіальних громад у відносини купівлі-продажу комунального майна в процесі приватизації. Відповідно до чинного законодавства про місцеве самоврядування місцевих територіальних громад можуть самостійно приймати рішення щодо відчуження належного їм майна. Враховуючи викладене, у разі встановлення обмеження свободи територіальних громад на вступ у договірні відносини купівлі-продажу в процесі приватизації – мала б місце невідповідність чинному законодавству про місцеве самоврядування.

З огляду на це вбачається необхідність роз'яснення законодавства про приватизацію у питанні участі територіальних громад у договірних відносинах купівлі-продажу комунального майна в процесі приватизації шляхом встановлення в якості одного з принципів здійснення приватизації свободи вступу територіальних громад у зазначені відносини [8, с. 330].

Таким чином, можна дійти остаточної думки, що договір купівлі-продажу об'єктів приватизації виступає як особливий спосіб

урегулювання відносин між сторонами, оскільки однією з характерних рис договорів купівлі-продажу об'єктів приватизації є те, що поряд із загальними умовами, притаманними будь-якому договору купівлі-продажу, до договорів приватизації включаються й особливі умови.

Інститут договірних відносин приватизації в Україні знаходиться тільки на стадії свого становлення та оформлення, тому потребує більш детального вивчення з метою його вдосконалення, конкретизації, належного закріплення на законодавчому рівні та усунення наявних суперечностей між нормами адміністративного, цивільного та господарського законодавства. Подальші наукові дослідження моментів, щодо яких ведуться дискусії у відносинах купівлі-продажу щодо приватизації є необхідними та надають можливості вдосконалення чинного законодавства та уникнення непорозумінь у правозастосуванні.

Список використаних джерел

1. Демченко Н.С. Договір купівлі-продажу об'єктів приватизації (на матеріалах арбітражної практики України): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Демченко Наталія Сергіївна ; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1999. – 20 с.
2. Куйбіда Р. Межі адміністративної юрисдикції: спірні питання / Р. Куйбіда // Юридичний вісник України. – № 25. – 23–29 червня 2007 р. – С. 6-7.
3. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / За заг. ред. О.М. Пасенюка. – К.: Істина, 2007. – 607 с.
4. Бояринцева М.А. Адміністративний договір: дискусійні питання правової природи та правосуб'єктності сторін / М.А. Бояринцева // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 2. – С. 78-94
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів: Закон України від 15 грудня 2006 р. // ВВРУ. – 2007. – № 9. – Ст. 77.
6. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 07 вересня 2018 р. // ВВРУ. – 2018. – № 12. – Ст. 68.

7. Захарченко А.М. Щодо питання про умови договорів купівлі-продажу державного майна, які укладаються в процесі приватизації / А.М. Захарченко // Право і суспільство. – 2016. – № 6. – С. 68-73.
8. Демченко Н.С. Проблеми договірних відносин у процесі приватизації державного майна / Н.С. Демченко // Збірник рішень та арбітражної практики Вищого арбітражного суду України. – 1997. – № 3-4. – С. 329-333.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.

Коробко Олександра Юріївна

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ (ФРАНЧАЙЗИНГУ)

Динамічний розвиток вітчизняної економіки сприяв появі нових понять і зміні класичних підходів. Одним із нових правових інститутів, якому належить особливе місце в господарському праві, є договір комерційної концесії. Договір комерційної концесії (франчайзинг) – це форма підприємництва, яка знаходиться у динамічному розвитку й протягом останніх років стає все більш розповсюдженою та ефективною формою ведення бізнесу. Не дивлячись на стрімке розповсюдження франчайзингу в світі, для вітчизняного законодавства юридична природа цього договору залишається відносно новою і вимагає удосконалення та врахування діючих в європейському співтоваристві норм у сфері франчайзингу. У зв'язку з цим, доцільним вбачається розгляд теоретичних проблем правового регулювання договору комерційної концесії.

Дослідження особливостей правового регулювання договору комерційної концесії розглядалися в наукових працях В. Антошкіна, М. Брагінського, В. Вітрянського, В. Дзері, В. Луця, Л. Красавчикової, О. Підпригори та ін. Однак деякі проблемні моменти навколо цього правового інституту, які виникають на практиці, залишаються дослідженими досить поверхово, що вказує на необхідність їх більш детального вивчення.

Взагалі, франчайзинг є видом прибуткової діяльності, суть якого полягає в тому, що правовласник (франчайзер) передає користувачеві (франчайзі) право на використання його об'єкту інтелектуальної власності за винагороду. На сьогоднішній день відбувається стрімкий розвиток ринкових відносин, і саме тому належне нормативно-правове регулювання широкого спектру відносин франчайзингу є досить актуальним. На думку більшості вчених необхідно скористатися світовим досвідом регулювання цього виду відносин, що надасть можливість розвивати бізнес в Україні та активно залучати іноземні інвестиції [1, с. 930].

Однією з найважливіших проблем франчайзингу в Україні є застосування законодавцем терміну «Комерційна концесія», замість терміну «Франчайзинг». Глава 76 Цивільного Кодексу України (далі – ЦКУ) [2] «Комерційна концесія», та Глава 36 Господарського Кодексу України (далі – ГКУ) [3] «Використання у підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія)» оперують саме терміном «Комерційна концесія».

Зміст, законодавчо закріпленого терміну «Комерційна концесія», є тотожним зі змістом визнаного у всьому світі терміну «Франчайзинг», а це, у свою чергу, породжує цілу низку проблем. По-перше, вживання терміну «Комерційна концесія», замість терміна «Франчайзинг», не відповідає світовій практиці та створює плутанину у відносинах з іноземними контрагентами.

По-друге, за своїм змістом поняття «Комерційна концесія» не чітко відображає суть поняття «Франчайзинг». У законодавстві зарубіжних країн таких як Франція, Бельгія і Швейцарія, під терміном «Комерційна концесія» розуміють договори про передачу виключного права на продаж товарів (так звані «дистриб'юторські угоди» [4, с. 25]. Ототожнення договору комерційної концесії і договору франчайзингу є недоречним, оскільки зміст першого є вужчим. Не зважаючи на це, національний законодавець вважає комерційну концесію еквівалентною франчайзингу. Станом на сьогоднішній день відносин у сфері франчайзингу регулюються на підставі норм Цивільного та Господарського кодексів, тобто наявний дуалізм у сфері нормативно правового регулювання.

Отже, можна виділити такі основні недоліки нормативно-правового регулювання договору комерційної концесії в Україні: а) застарілість та невідповідність до міжнародної практики понятійно-категоріального апарату цивільного законодавства України

у сфері комерційної концесії; б) відсутність чіткого переліку умов, які обов'язково повинні бути зазначені в договорі комерційної концесії; в) відсутність чітких вимог, яким повинен відповідати правоволоділець; г) відсутність процедури захисту прав користувача та правоволоділця на переддоговірному етапі відносин, відсутність принципу переддоговірної відповідальності; д) дублювання практично аналогічних положень щодо договору комерційної концесії в ЦК та ГК України; е) заборона визначення правоволодільцем (франчайзером) верхньої чи нижньої межі ціни товарів (робіт, послуг), що реалізуються (надаються) користувачем (франчайзі) [5, с. 75].

Проаналізувавши ці проблеми, можна дійти висновку, що необхідно привести національне законодавство у відповідність із міжнародною практикою та замінити термін «Комерційна концесія» на звичний у всьому світі термін «Франчайзинг». Також доцільно стандартизувати термінологію щодо сторін договору: замість терміну «користувач» – термін «франчайзі», а замість терміну «правоволоділець» – термін «франчайзер». Таким чином, це дозволить усунути зайву плутанину та дозволить не вводити в оману зарубіжних партнерів і контрагентів. Нажаль, доки це не буде здійснено, посиляючись на договір комерційної концесії, необхідно в дужках зазначати, що мова йде саме про договір франчайзингу, тобто договір комерційної концесії (франчайзингу).

Фактично на сьогоднішній день регулювання франчайзингових відносин здійснюється за допомогою положень Цивільного та Господарського кодексів, тобто наявний дуалізм у сфері нормативно правового регулювання.

Таким чином, правове регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу) в Україні є недосконалим та потребує негайного усунення недоліків. Необхідним є приведення національного законодавства у відповідність зі світовою практикою, та замінити термін «Комерційна концесія» на сталий у всьому світі термін «Франчайзинг». Крім того, впливає очевидна необхідність прийняття в Україні спеціального законодавства, яке б належним чином регулювало відносини у сфері франчайзингу та повністю б замінило положення ГКУ та ЦКУ [6, с. 141]. Наявність такого законодавства зменшує кількість зловживань і порушень у сфері франчайзингу, забезпечує більш ефективний захист як приватних, так і публічних інтересів, дає можливості на розвиток багатообіцяючих

відносин франчайзингу в Україні. Безумовно, наша держава повинна сприяти постійному вдосконаленню франчайзингових відносин та ефективній регламентації франчайзингу.

Список використаних джерел

1. Маланчук Т.В. Щодо співвідношення понять «Франчайзинг» та «Комерційна концесія» в законодавстві України / Т.В. Маланчук, О.С. Віткова // Молодий вчений. – 2017. – № 11 (51). – С. 929-933.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
4. Сосна С.А. Новое в гражданском праве: франчайзинг / С.А. Сосна // Государство и право. – 1997. – № 7. – С. 25-32.
5. Паніна Ю. С. Правове регулювання договору франчайзингу в Європейському Союзі та Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Юлія Сергіївна Паніна. – Ужгород, 2017. – 262 с.
6. Будник К. А. Правове регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу) / К. А. Будник // Наше право. – 2014. – № 3. – С. 140-145.
Науковий керівник к.ю.н., доцент Добровольська В. В.

Костюк Вікторія Романівна

студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Значна частина суб'єктів господарювання за час своєї діяльності так чи інакше опиняються у кризовій ситуації. Більші підприємства частіше залишають статичне становище на ринку, а малі та середні доволі часто стають на межу банкрутства. Тому, метою управління

підприємством повинна бути спрямованість на збереження стійкого становища підприємства у кризових умовах, використання всіх можливих заходів щодо унеможливлення банкрутства і подолання кризових ситуацій та ризиків.

Відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою ліквідність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Суб'єкт, неспроможний виконати зазначені грошові зобов'язання протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати, визнається Законом боржником [1].

У світовій практиці банкрутство є сегментом ринкової економіки, наслідком логічного процесу конкуренції. Воно є своєрідним способом ліквідації з ринку неприбуткових та неперспективних підприємств. Процедуру банкрутства попереджають заходи, спрямовані на відновлення платоспроможності підприємства, наприклад, зміна системи управління, тому банкрутство можна визначити, як вимушену ліквідацію.

Статистика американських і європейських ринків свідчить, що зі 100 % новостворених компаній лише 20 % продовжують своє існування після 3 років праці. При чому з цих 20 % після 6-8 років існування залишається знову лише 20 %. Якщо підрахувати загальний результат, то тільки 4-5 % підприємств існують більше 9-10 років. Ця закономірність існує в усіх країнах, на всіх типах ринків [2].

Причинами банкрутства підприємства можна також виділити: порушення його фінансової стабільності, котре перешкоджає здійсненню нормальної господарської діяльності, довгочасна неплатоспроможність підприємства, викликана малою ліквідністю його активів.

Окрім цього, причинами, які призводять підприємства до процедури банкрутства можуть стати: надієвий маркетинг, надієва структура поточних витрат, низька різноманітність продукції, недостатнє використання основних фондів.

Існують такі традиційні методи боротьби із банкрутством: попередження, запобігання та подолання. Реалізація кожного з них

залежить від того, коли саме підприємство прийме рішення боротьби з банкрутством.

Доцільно також виділяти такі нетрадиційні способи боротьби із банкрутством, як: впровадження єдиного інформаційного порталу для аналізу, синтезу та оцінки динаміки «провалу» підприємств; залучення участі держави у регулюванні та моніторингу рівня банкрутства підприємств не лише державного, але й приватного сектору, а також її заінтересованість в збереженні підприємництва як суб'єкта господарювання, а не його власника та реалізації заходів щодо зниження рівня «неспроможності» підприємств; надання консультаційної допомоги неплатоспроможним підприємствам шляхом створення на місцях здійснення підприємницької діяльності спеціальних консультаційних центрів; поліпшення законодавства про неплатоспроможність підприємств із зверненням до учасників системи господарювання. Таким чином, для звичайного існування підприємства у сучасних ринкових умовах неминуче створення такої системи управління, яка чітко реагувала б на стрімкі зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ, піднесення та конкурентоспроможність партнерів, створення оптимальних трудових, матеріальних та фінансових ресурсів підприємства, своєчасне прийняття управлінських рішень як оперативного, так і стратегічного значення [3].

Отже, доцільно зробити висновок про те, що успішний фінансовий стан підприємства – це важлива потреба його довгого та результативного функціонування. Для забезпечення цього, потрібно створити умови тривалої ліквідності підприємства, його високу платоспроможність, фінансову самостійність і достатню ефективність господарювання. Кризові умови господарювання зумовлюють потребу розробки, формування і впровадження на підприємстві системи попередження, прогнозування та подолання банкрутства, котра покликана забезпечити умови для результативної діяльності підприємства і, як наслідок, досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику, в процесі своєчасного виявлення та послаблення дії різних небезпечних факторів та загроз. Превентивні заходи можуть захистити підприємство від «краху» та подальшої ліквідації шляхом попереднього виявлення кризових умов розвитку та застосування всіх необхідних контрзаходів для стабілізації його стану та покращення умов розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 4212-VI від 22.12.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
2. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві / О.О. Терещенко.- К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.
3. Організаційний розвиток підприємства : конспект лекцій // Бібліотека економіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/28/1898.html>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зятіна Д. В.

Кудінова Катерина Валеріївна, Ланова Анастасія Юріївна

студентки 1-го курсу магістратури факультету
цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ У ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасний господарський процес набув якісно нових змін з прийняттям Закону України від 03.10.2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», внаслідок чого у господарському судочинстві з'явилися нові правові інститути.

Таким інститутом є врегулювання спору за участю судді. Норми щодо його застосування містяться в главі 4 розділу III нової редакції Господарського процесуального кодексу України [1].

Одним із суттєвих питань щодо цього інституту є його розмежування з медіацією. У професійних колах ці поняття нерідко ототожнюють, проте така думка є хибною з декількох причин.

По-перше, до цього часу на законодавчому рівні не закріплено процесуальний статус, права та обов'язки медіатора. Проект Закону України про медіацію ще в листопаді 2016 року було прийнято

Верховною Радою України у першому читанні, однак на цьому процедура проходження даного законопроекту зупинилась, і Закон про медіацію до цього часу не прийнято.

Згідно із запропонованим проектом Закону, особа, що здійснює процедуру медіації – є професійним медіатором, пройшла спеціальну підготовку та постійно підвищує свій професійний рівень медіатора. Особи, між якими виник спір, можуть самостійно обирати такого посередника. Сама мета такої процедури – врегулювання конфлікту між сторонами та досягнення консенсусу за допомогою медіаційних процедур. Що ж стосується врегулювання спору за участю судді – в цій ситуації особи позбавлені можливості вибору посередника, оскільки суддя призначається автоматизованою системою документообігу суду [2].

По-друге, момент проведення процедури. Врегулювання спору за участю судді здійснюється на стадії підготовчого провадження і до початку розгляду справи по суті (ст. 186 ГПК). Про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі (ст. 187 ГПК). Якщо розглядати процедуру медіації – вона може розпочатися на будь-якій стадії процесу за згодою сторін, також можливе багаторазове звернення до посередника.

З урахуванням цього ми можемо вважати, що врегулювання спору за участю судді є інститутом-новелою господарського процесу, що направлений на примирення сторін завдяки своїй процедурі.

Проведення врегулювання спору за участю судді не допускається у справах (справах): про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом; за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство; у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

З цим не можна не погодитися, оскільки у таких справах зачіпаються інтереси інших осіб, окрім учасників спору як у справах, пов'язаних з банкрутством (наявність осіб-кредиторів, інтереси яких могли б порушитися при такому врегулюванні спору), так і, зрозуміло, з наявністю третіх осіб, що заявляють самостійні вимоги.

Процедура врегулювання спору за участю судді відбувається у формі нарад, які законодавець поділив на спільні та закриті.

У спільних нарадах приймають участь сторони, їх представники та суддя. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору (ст. 188 ГПК). Проте судді заборонено надавати свою правову оцінку даній ситуації та оцінку доказів, оскільки при безрезультатному врегулюванні спору за його участю вже під час самого судового розгляду сторони можуть скористатися такою інформацією, чим будуть впливати на рішення у справі «на свою користь».

Закриті наради проводяться лише за ініціативою окремої сторони. У таких нарадах суддя викликає кожну сторону окремо, пропонуючи їй шляхи вирішення даного спору. Аргументувати свої переконання суддя може існуючою на день врегулювання судовою практикою в аналогічних спорах (ст. 188 ГПК).

Оскільки інформація, розголошена під час нарад є конфіденційною, логічним є вимога законодавця щодо заборони використання аудіотехнічних пристроїв, звуко-, відеозаписів, фото- і кінозйомки. Якщо конфіденційна інформація потрапляє до іншої сторони спору, то, як і у випадку надання суддею своєї власної правової оцінки, це надало б переваги одній із сторін, що суперечило б такому принципу господарського процесу, як змагальність.

Врегулювання спору за участю судді повинно проводитися в розумний строк, але не більше тридцяти днів від дня постановлення ухвали про його проведення. Ця норма є дуже важливою, оскільки у разі її відсутності сторони могли б використовувати врегулювання спору заради затягування процесу, що суперечило б завданню господарського процесу, а саме своєчасному вирішенню судами спорів. З цієї ж причини подовження даного строку не дозволяється.

Якщо ж розглядати питання про завершення процедури врегулювання спору – логічним її завершенням є або укладення мирової угоди, або подання заяви позивачем про залишення позовної заяви без розгляду, відмови від позову чи визнання позову відповідачем. Проте, коли сторони не досягли згоди, виноситься ухвала про припинення врегулювання спору за участі судді, яка оскарженню не підлягає.

Наразі в судовій практиці вже розпочалося використання цієї новели ГПК. Так у травні 2018 року ухвали про проведення процедури врегулювання спору за участю судді були прийняті господарськими судами м. Києва (справи №№910/3138/186,

910/23747/16), Волинської (№903/116/18), Закарпатської (№907/259/18), Полтавської (№917/1979/17), Миколаївської (№915/1057/17) областей та ін. [3].

З вищевказаного можна зробити висновок, що врегулювання спорів за участю судді поступово запроваджується до використання на практиці, і наразі ми можемо відслідковувати процес його становлення та з'ясування проблемних питань застосування. Успіх впровадження цієї процедури безпосередньо залежить від професіоналізму суддів, їх навичок переконання, знання психології, конфліктології, а також від бажання сторін йти на поступки одна одній задля мирного врегулювання спорів.

Ми вважаємо, що для ефективного функціонування цього нового інституту, який містить окремі елементи медіації, існує потреба у підвищенні професійних навичок суддів, проведенні тренінгів в судах, що має забезпечити позитивний вплив цієї форми врегулювання спорів, як загалом для судової системи, так і для господарського судочинства.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03 жовтня 2017 р. № 2147-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 436.
2. Бутирська І. Врегулювання спору за участі судді: перспективи запровадження у господарський процес України // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 12. – С. 79-83.
3. Спиридонова К. Вирішення спору за участі судді: основні процесуальні моменти та перша практика застосування / К. Спиридонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/133169-virishennya_sporu_za_uchastyu_suddi_osnovni_procesualni_mome.html

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Лесовець Оксана Дмитрівна, Степанова Анна Леонідівна

студентки 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСВІДЧЕННЯ ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН

Сьогодні проблема засвідчення настання форс-мажорних обставин для звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання договору є актуальною через політичну та економічну ситуацію в Україні. Воєнні дії на Сході країни, анексія АР Крим та інші обставини створюють несприятливі умови для здійснення господарської діяльності. Це призводить до неспроможності суб'єктами господарювання виконати договірні зобов'язання, особливо, якщо контрагент знаходиться на тимчасово окупованій території.

Поняття „форс-мажор” широко використовується в міжнародних нормативно-правових актах, проте вітчизняне законодавство більшою мірою оперує поняттям „непереборна сила” (наприклад, ст. 218 Господарського Кодексу України містить положення щодо непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності [1]). Треба зауважити, що національне законодавство досі не містить чіткого поняття „форс-мажор”. 15 жовтня 2014 року набрав чинності ЗУ „Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції” від 02.09.2014 № 1669-VII, який закріпив за Торгово-промисловою Палатою України (далі – ТПП) повноваження зі засвідчення форс-мажорних обставин, а також визначив перелік подій, які вважаються форс-мажором [2].

Необхідно зауважити, що для суб'єкта господарювання форс-мажорною обставиною буде вважатися не факт його розташування на тимчасово невідконтрольній території, а конкретна подія, яка унеможливило виконання конкретного зобов'язання (наприклад, блокада залізничного сполучення через проведення АТО є перешкодою для виконання договору поставки товару). Також відповідно до положень ст. 614 Цивільного Кодексу України відсутність своєї провини доводить особа, яка порушила зобов'язання (презумпція вини) [5].

Згідно з даними, оприлюдненими на сайті ТПП у її щорічних звітах, за 2015 рік було розглянуто 5 тисяч заяв (видано 3641 сертифікат про засвідчення форс-мажорних обставин), за 2016 рік ця цифра скоротилася майже вдвічі – розглянуто 1605 заяв (видано 1505 сертифікатів). За 2017 рік було видано лише 793 сертифікати [4]. Це свідчить про те, що саме у 2015 році, у період найбільшого загострення ситуації на Сході країни, ця процедура була найбільш необхідною для суб'єктів господарювання. До того ж, у цей період процедура була новою для сфери господарювання й її механізм ще не був достатньо врегульований. Сьогодні ТПП працює за Регламентом, який містить детально схарактеризовано процедуру як подачі заяви про видачу сертифіката про засвідчення форс-мажорних обставин суб'єктом господарювання, так і процедуру її розгляду та винесення остаточного рішення [3].

Проаналізувавши судову практику за 2018 рік можна дійти висновку, що кількість спорів про звільнення від відповідальності суб'єкта господарювання за договірними зобов'язаннями у зв'язку з настанням непереборної сили є доволі високою. Також наявні спори про визнання рішення ТПП незаконним та зобов'язання видати сертифікат про настання форс-мажорних обставин. Проте наразі суди не задовольняють такі позови, обґрунтовуючи це тим, що позивачі не вказують та не доводять причинно-наслідковий зв'язок між певною подією (яка може вважатися обставиною сили) та невиконанням конкретного визначеного зобов'язання.

Прикладом такого спору є позов Шахтоуправління „Донбас” до ТПП. Шахтоуправління зверталось до ТПП про засвідчення форс-мажору у зв'язку з блокадою залізничного сполучення з непідконтрольною територією Луганської області, цією подією підприємство намагалось пояснити невиконання покладеного на себе зобов'язання зі сплати рентних платежів за користування земельними ресурсами та надрами. Проте ТПП відмовила у видачі сертифіката, вказавши на відсутність причинно-наслідкового зв'язку між вказаними обставинами, оскільки причиною неспроможності сплати рентних платежів є недостатність коштів, а доказів недостатності коштів через блокаду залізничного сполучення підприємством надано не було. Зауважимо, що суд відмовив Шахтоуправлінню „Донбас” у задоволенні позовних вимог, визнавши законним та обґрунтованим рішення ТПП [6]. Ще однією загальною помилкою суб'єктів

господарювання при зверненні до ТПП є недотримання вимог, установлених Регламентом до таких заяв, неподача потрібних доказів (наприклад, підтвердження МО, РНБО, Інформаційного Центру АТО про воєнні дії, проведення антитерористичних операцій на певних територіях), а також невказання конкретного зобов'язання, виконання якого унеможлиблюється певною обставиною, яку суб'єкт звернення вважає форс-мажорною.

Отже, сьогодні виникає необхідність засвідчення форс-мажору для підприємств, розташованих на лінії розмежування або взагалі на непідконтрольних територіях Луганської та Донецької областей. Для держави є важливим забезпечити належний захист прав суб'єктів господарювання та надати можливість звільнення від відповідальності в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань у зв'язку з настанням обставин непереборної сили.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-1515>.
2. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції : закон України від 21.03.2018 № 1669-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#n5>.
3. Про торгово-промислові палати в Україні : закон України від 01.01.2016 № 671/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр>.
4. Торгово-промислова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uccr.org.ua>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. Рішення Господарського суду Донецької області у справі № 905/3029/17 від 14.03.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73191759>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Мандрик Тетяна Олегівна, Юхимчук Марина Миколаївна

студентки 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На сьогоднішній день відшкодування збитків є ефективною господарсько-правовою санкцією за порушення умов зобов'язання, оскільки має універсальний характер. Крім того, не потребує зазначення в договорі з огляду на те, що передбачається і гарантується законом. Дослідженням відшкодування збитків займалися Новошицька В.І., Крисань Т.Є., Підлубна Т.М., Янчук А.В. та інші. Однак одностайності щодо практики застосування відшкодування збитків не склалося, тому необхідно більш детально розглянути питання складу збитків, що підлягають відшкодуванню.

Склад збитків, що підлягають відшкодуванню, законодавець надає у ч.1 ст.225 ГКУ, відповідно до якої у цей перелік входять: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом. Розглянемо більш детально додаткові витрати [1].

Господарський кодекс України надає лише приблизний, невичерпний перелік збитків, які можуть бути відшкодовані як додаткові витрати, оскільки встановити виключний перелік додаткових витрат у складі збитків досить складно тому, що вони залежать від природи укладеного господарського договору, вчиненого правопорушення та багатьох інших факторів [2]. Аналіз судової практики дозволяє виявити інші підстави відшкодування збитків за понесення додаткових витрат. Наприклад, збитки можуть бути спричинені вимушеним укладанням потерпілою стороною

нового договору з іншим контрагентом. При цьому, зазвичай, ціна на товари (роботи, послуги) на відповідному ринку за певний проміжок часу зростає; новий договір, як правило, укладається на менш вигідних умовах, ніж той, що був укладений з контрагентом-правопорушником.

Окремого дослідження потребує компенсація моральної шкоди. Під моральною шкодою розуміються втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Наприклад, для юридичних осіб моральна шкода може бути завдана у зв'язку з приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак тощо (Постанова Пленуму ВСУ «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. № 4) [3].

Проблемним є відшкодування за приниження ділової репутації, оскільки чинне законодавство не містить визначення понять гідності, честі чи ділової репутації, вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самотійних об'єктів судового захисту [4]. Яскравим прикладом є Рішення Господарського суду Вінницької області від 24 листопада 2015 р. у справі № 902/1138/15. Позивачеві було відмовлено у відшкодуванні моральної шкоди, оскільки не вказано у чому шкода полягає, не доведено, що поширення неправдивих відомостей вплинули на спосіб ведення чи результати його господарської (підприємницької) діяльності у зв'язку з чим знизилася вартість його нематеріальних активів, що могло б бути підставою для задоволення позовних вимог про відшкодування моральної шкоди [5].

Таким чином, прослідковуються недосконалість господарського законодавства з питань відшкодування збитків, що ускладнює захист прав потерпілого і реалізацію відновлювально-компенсаційної функції. З огляду на це, пропонується доповнити вже існуючі норми, розробити нові законодавчі акти для уніфікації правозастосовного процесу судами і спрощення доказування факту наявності збитків для потерпілої сторони, а саме:

1) включити п.3 ч.1 ст.255 Господарського кодексу України інші типові додаткові витрати, наприклад, витрати, понесені стороною

внаслідок вимушеного укладання нового договору замість невиконаного чи виконаного неналежним чином тощо;

2) видати листи, рекомендації, роз'яснення для судів і учасників процесу, в яких конкретизувати обставини, які слід враховувати при встановленні наявності моральної шкоди і створити механізм обчислення матеріальної компенсації за таку шкоду.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної ради України, Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>
2. Новошицька В. Відшкодування збитків у сфері господарювання: дисертація на здобуття наук. ст.. к.ю.н. [Електронний ресурс] / Новошицька В.І. – Режим доступу: <file:///C:/Users/SU/Desktop/3075-6190-1-SM.pdf>
3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал 250 Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
4. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. № 1 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.
5. Рішення Господарського суду Вінницької області від 24 листопада 2015 р. у справі № 902/1138/15 за позовом Державного підприємства «Вінницький завод «Кристал» до Донецького національного університету про спростування недостовірних відомостей та відшкодування моральної шкоди [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53893522>.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Мироненко Юрій Сергійович

студент 1-го курсу магістратури факультету цивільної
та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАХІД ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Важливим принципом у господарському праві є свобода підприємницької діяльності, згідно якого підприємці можуть без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Проте існують випадки, коли зазначений принцип обмежується державою з метою підтримання балансу публічних та приватних інтересів. Так, одним із прикладів обмеження принципу свободи підприємницької діяльності та одночасно інструментом державного регулювання є націоналізація [1].

У науковій літературі націоналізація визначається як примусове відчуження державою підприємств, установ та організацій, що здійснюється в публічних інтересах держави та суспільства.

Протягом 27 років з моменту проголошення незалежності України було внесено не один законопроект щодо правового закріплення інституту націоналізації, проте, як зазначає О.С. Харченко, більшість з них мали недоліки у формулюванні основних термінів та правових приписів щодо підстав та порядку проведення націоналізації. Останні законодавчі ініціативи були присвячені націоналізації окремих галузей господарства, зокрема банківських установ (законопроект №2365 від 12.03.2015) та популярних торгівельних мереж (законопроект №2689 від 21.04.2015), газорозподільчих мереж, підприємств з російським капіталом (законопроект №8340 від 08.05.2018), проте зазначені ініціативи так і не були підтримані більшістю народних депутатів. Станом на сьогодні націоналізація так і не закріплена в законодавстві України [5].

Варто відзначити, що питання націоналізації має досить дискусійний характер. В науковій літературі зазначається, що націоналізація може мати як оплатний (тобто відшкодування колишньому власнику вартості вилученого підприємства), так і безоплатний характер. Спірною є й правова природа зазначеного інституту. Так, О.М. Гуєв, О.І. Коновалов вважають, що

націоналізація не є санкцією за господарське правопорушення й повинна супроводжуватись компенсацією спричинених збитків. Схожа позиція нині існує й в міжнародній практиці, згідно якій націоналізація здійснюється з мотивів суспільної необхідності й на засадах компенсації понесених власником збитків. Відповідно, такий підхід розрізняє поняття конфіскації та націоналізації: перша має безоплатний характер та застосовується у разі вчинення правопорушення, тоді як націоналізація – компенсаційний й здійснюється з мотивів суспільної необхідності [3, 4].

Водночас, у законопроектах щодо націоналізації в Україні та національному інформаційному просторі переважає думка, згідно якої націоналізація може здійснюватись з мотивів суспільної необхідності, у тому числі у разі порушення суб'єктом господарювання господарського правопорядку.

Досить цікавим є проект Закону України «Про націоналізацію» №4505а від 14.08.2014, яким серед підстав проведення націоналізації передбачаються випадки, коли в приватній власності знаходиться містоутворююче або стратегічне підприємство; об'єкт права приватної власності знаходиться у незадовільному стані, що загрожує збереженню його цілісності, та створює небезпечні умови для здоров'я людей та довкілля; приватизація була здійснена з порушенням чинного законодавства, або ж за заниженою ціною, що є значно нижчою за ринкову; в разі порушення власником умов приватизації і гарантій щодо соціальних зобов'язань власника приватизованого підприємства; суттєве падіння рівня виробництва та якості продукції, або ж загального стану об'єкта права приватної власності, що загрожує його нормальному функціонуванню [2].

Коментуючи зазначені положення, слід відзначити, що суб'єкт законодавчої ініціативи досить некоректно сформулював умови, за яких може бути здійснена націоналізація, оскільки їх буквальный зміст є досить широким. Втім, у таких положеннях закладена й ідея застосування націоналізації як суспільно необхідного заходу державного регулювання економіки та відповідної санкції адміністративно-господарського характеру за порушення або загрозу порушення суб'єктом господарювання господарського законодавства. На це, зокрема, вказує те, що серед підстав зазначені випадки порушення господарського правопорядку, а націоналізація здійснюється уповноваженим органом державної влади.

Зазначена позиція в деякій мірі є вірною, оскільки у разі зловживання монопольним становищем суб'єкта господарювання, порушення екологічних стандартів, доведення до стану неплатоспроможності стратегічного підприємства (наприклад, у сфері газопостачання) або містоутворюючого підприємства виникає потреба у захисті публічних інтересів держави, адже перед державою постає задача збереження робочих місць, нормального функціонування галузі чи існування міста. У такому випадку з боку суб'єкта господарювання має місце порушення господарського правопорядку, а держава певним чином реагує на таке порушення, забезпечуючи баланс публічних та приватних інтересів та здійснюючи захист національних економічних інтересів.

На нашу думку, існує реальна потреба у правовому закріпленні інституту націоналізації, яка має полягати у примусовому відчуженні майна державою з мотивів суспільної необхідності у разі порушення господарського правопорядку. Таким чином, підставою націоналізації має бути наявність наступних юридичних фактів:

- суспільна необхідність збереження та діяльності зазначеного підприємства (стратегічне або містоутворююче підприємство, наявність великого трудового колективу);
- порушення суб'єктом господарювання, його власником чи уповноваженою особою господарського правопорядку, що є загрозою національній економічній безпеці.

За наявності зазначених обставин Кабінет Міністрів України має бути наділений правом прийняття рішення щодо націоналізації на безоплатній основі. Водночас, серед підстав націоналізації слід визначити також «загрозу порушення суб'єктом господарювання, його власником чи уповноваженою особою господарського правопорядку». У такому випадку націоналізація має здійснюватись за рішенням господарського суду та з відшкодуванням власнику понесених збитків.

На наше переконання, закріплення в законодавстві України інституту націоналізації позитивно позначиться на розвитку господарських відносин, стимулюватиме суб'єктів господарювання до дотримання господарського правопорядку та слугуватиме додатковою державною гарантією для забезпечення національної економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Проект Закону України №4505а «Про націоналізацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG3H568A.html
3. Довгерт А.С., Кисіль В.І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1056112756771/pravo/pitannya_natsionalizatsiyi_inozemnoyi_vlasnosti
4. Коновалов А.И. Проблемы правового регулирования национализации имущества [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/problemny-pravovogo-regulirovaniya-natsionalizatsii-imuschestva>
5. Харченко О.С. До питання закріплення націоналізації у законодавстві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_3/166.pdf
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Нагорняк Анастасія Володимирівна

студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК СПОЖИВАЧІВ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

На сьогоднішній день ринок товарів та послуг переповнений асортиментом, але, на жаль, деякі з них не відповідають відповідним стандартам якості визначених законом, або не відповідають вимогам споживача. Результатом таких ринкових відносин є значна кількість звернень як до управління захисту прав споживачів, так і до господарського суду.

Згідно з п. п. 22 ч. 1 ст. 1 Закону «Про захист прав споживачів» під споживачем розуміється фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою

діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [5]. Відтак з метою гармонізації споживчого законодавства України та подолання труднощів у застосуванні цього Закону були прийняті зміни, відповідно до яких спірний термін було замінено терміном «особисті потреби» фізичної особи і було також зазначено, що вони не мають бути безпосередньо пов'язаними з підприємницькою діяльністю або з виконанням обов'язків найманого працівника.

Цікавим є те, що цілий ряд нормативних актів визнає юридичних осіб споживачами (Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24.06.2004 р. № 1875-IV, Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» від 10.01.2002 р. № 2918-III, Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280-IV, Закон України «Про теплопостачання» від 02.06.2005 р. № 2633-IV та інші), враховуючи те, що ці закони мають досить вузьку сферу регулювання суспільних відносин. Натомість ЗУ «Про захист прав споживачів» за своєю природою має більш загальний характер і забезпечує регулювання багатьох сфер аніж закони зазначені раніше. Відповідно, стає зрозумілим те, що згідно логіки законодавця «юридична особа не може бути споживачем в цілому», але «може бути споживачем в окремих відносинах».

Важливим аспектом розмежування кола осіб, які підпадають під дію Закону «Про захист прав споживачів», і тих, хто не підпадає під його дію, є факт того, від імені кого виступає фізична особа. Саме тому під час купівлі, наприклад товарів, можуть виникати певні складнощі. Так, якщо найманий працівник, отримавши під звіт кошти, придбає для підприємства товар у роздрібній мережі, то дія Закону на придбаний товар поширюватися не буде, а це, своєю чергою, означає, що ця фізична особа не зможе скористатися гарантійним ремонтом або обміняти певний товар в установленому Законом порядку. І навпаки, придбавши товар у мережі роздрібної торгівлі, фізична особа – споживач має право на гарантійний ремонт та обмін товару, що передбачено ст. 7 ЗУ «Про захист прав споживачів» [6].

У той же час, якщо суб'єкт підприємницької діяльності набував товар з метою використати його у підприємницькій діяльності, але фактично використовував для власних побутових потреб (або навпаки), то до нього можуть бути застосовані норми Закону «Про

захист прав споживачів», якщо він використовував майно для особистих потреб [6].

Судова практика свідчить про те, що справи стосовно захисту прав споживача юридичної особи розглядаються судом (в позовному провадженні) і цей процес не має жодної суттєвої відмінності від процесу, в якому позивачем виступає не фізична, а юридична особа. Проте така процедура є досить дороговартісною та довготривалою. На підставі всього викладеного, можна зробити висновки, що законодавче визначення поняття «споживач» є досить неоднозначним, адже не містить у собі усіх необхідних ознак для виявлення дійсної правової природи різних видів споживчих відносин. Також виникає питання щодо розширення цього поняття шляхом введення до складу споживачів «юридичних осіб». Як результат отримаємо сформовану єдину правову позицію в усіх нормативно-правових актах, а отже, чітку спрямованість норм щодо захисту прав споживачів.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України (редакція від 01.10.2018 р.) [Електронний ресурс] // Верховна рада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 14.10.2018 р.).
2. Господарський процесуальний кодекс України (редакція від 28.08.2018 р.) [Електронний ресурс] // Верховна рада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1798-12> (дата звернення: 14.10.2018 р.).
3. Цивільний процесуальний кодекс України (редакція від 28.08.2018 р.) [Електронний ресурс] // Верховна рада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 14.10.2018 р.).
4. Закон України «Про захист прав споживачів» (редакція від 10.06.2017 р.) [Електронний ресурс] // Верховна рада України (офіційний веб-портал). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 14.10.2018 р.).
5. Бузинний А. Захист прав споживачів: ВСУ окреслив коло позивачів і випередив помилки на стадії подачі позову [Електронний ресурс]. – від 26.04.2013 р. (Дата звернення: 13.10.2018 р.) – Режим доступу: <https://bit.ly/2AL0eVy>.

6. Деякі аспекти застосування ЗУ «Про захист прав споживачів» [Електронний ресурс]. – від 26.04.2013 р. (Дата звернення: 13.10.2018 р.) – Режим доступу: <https://bit.ly/2yPH0N8>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Решетнікова Діана Андріївна

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕКЛАМУВАННЯ ЯК ВИДУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ринкова економіка сучасності зумовлює суб'єктів господарювання провадити свою діяльність на конкурентних засадах. Відповідно, всі господарюючі суб'єкти прагнуть успішно реалізовувати товар, надавати послуги або здійснювати роботи, привертаючи увагу багатьох споживачів, а тому вимушені знаходити способи домінування над конкурентами.

Привертання уваги споживачів здійснюється безліччю способів, наприклад зниження цін на продукцію та підвищення якості товарів і надання послуг. Але одним з найефективніших засобів інформування у даному випадку є реклама. Реклама розповсюджується у всіх загальнодоступних джерелах, зокрема у засобах масової інформації, мережі Інтернет, афішах, буклетах, листівках тощо, що створює можливості для збільшення попиту населення на продукцію окремого суб'єкта господарювання.

Послуги у сфері рекламних відносин мають господарсько-правовий характер, оскільки суб'єктом таких відносин виступають господарські організації, а об'єктом – відповідні послуги та продукція.

Правомірне надання рекламних послуг суб'єктами господарювання супроводжується отриманням відповідного виду діяльності згідно з класифікатором видів економічної діяльності. Рекламна діяльність є професійною діяльністю, тому знайшла своє відображення у секції М – «Професійна, наукова та технічна

діяльність». Ця секція передбачає окремий розділ «Рекламна діяльність і дослідження кон'юктури ринку (73), групу «Рекламна діяльність» (73.1) та два класи – «Рекламні агентства» (73.11) та «Посередництво в розміщенні реклами в засобах масової інформації» (73.12) [1, с. 17].

Згідно ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України, господарська діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [2].

Разом із тим, рекламна діяльність є невід'ємною складовою функціонування будь-якого товарного ринку, самостійним видом комерційної господарської діяльності (підприємницької), яка здійснюється на конкурентних засадах та полягає у проектуванні, виготовленні та розміщенні замовленого або наданого контрагентом рекламного продукту й розповсюдження з метою впливу на реципієнтів (споживачів) задля активізації збуту відповідних товарів та послуг, а також інформування їх щодо суспільно значущих фактів та подій [3, с. 344].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про рекламу», суб'єктами рекламної діяльності є: 1) рекламодавець – це особа, яка є замовником реклами для її виробництва та/або розповсюдження; 2) виробник реклами – особа, яка повністю або частково здійснює виробництво реклами; 3) розповсюджувач реклами – особа, яка здійснює розповсюдження реклами [4]. Отже, рекламодавцем виступає певний суб'єкт господарювання, який займається реалізацією продукції, наданням послуг або виконанням робіт.

Закон України «Про рекламу» передбачає визначення недобросовісної реклами як реклами, яка вводить в оману або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчення, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження [4].

Найбільш поширеною формою вчинення недобросовісної реклами в сучасних умовах є поширення інформації, що вводить в оману. Відповідно до ст. 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», поширенням інформації, що вводить в оману, є повідомлення суб'єктом господарювання, безпосередньо або через

іншу особу, одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, у тому числі в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання [5]. Слід відмітити, що в чинному законодавстві варто визначити так званий пороговий показник введення в оману, досягнення якого дає змогу кваліфікувати подану інформацію як введення в оману.

Для того, щоб реклама про «найкращий товар» відповідала закону, рекламодавець повинен мати документальне підтвердження її достовірності. Закон не містить конкретного переліку необхідних у таких випадках документів. Рекламодавці вважають використання у своїй рекламі гучних характеристик лише рекламним ходом, не звертаючи уваги на ступінь їх достовірності та необхідність документального підтвердження. Таким чином, використання в рекламній інформації термінів «самий», «кращий», «єдиний», не підтверджених документально, є підставою для кваліфікації дій суб'єктів господарювання за ст. 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [6, с. 150].

Зазначаючи про склад, спосіб виготовлення, споживання продукту тощо, виробник повинен забезпечувати однозначне сприйняття споживачем цього продукту та запобігати можливості сплутати цей товар з будь-яким іншим. Товар має бути з наявністю індивідуально визначених характеристик, тобто не повинен бути схожим на інші товари, в особливості на продукцію такого ж призначення.

Крім того, у більшості випадків у своєму фактичному контексті, беручи до уваги всі особливості й обставини, рекламодавець замовчує суттєву інформацію, яка потрібна споживачу для прийняття обґрунтованого рішення про угоду, і таким чином змушує або може змусити споживача прийняти рішення про здійснення угоди, яке він не прийняв би за інших обставин.

Виявлення та припинення порушень у сфері недобросовісної конкуренції ускладнює процес доказування ознак правопорушення. При доказуванні наявності порушення у формі поширення інформації, що вводить в оману, мають застосовуватись спеціальні засоби доказування, які допоможуть визначити вплив на окремі

категорії споживачів (опитування споживачів, соціологічні дослідження, маркетингові дослідження (фокус-групи) [7]. Процесуальне законодавство не містить норм, які б регулювали застосування таких засобів доказування.

Отже, при рекламуванні своєї господарської діяльності, суб'єкти господарювання мають керуватися принципами розумності, добросовісності та поваги до споживачів. Для боротьби з правопорушеннями у сфері надання рекламних послуг необхідно встановити чіткі критерії понять «недобросовісна реклама» та «інформація, що вводить в оману». Конкретний перелік таких підстав (критеріїв) надасть змогу контролювати діяльність суб'єктів господарювання у сфері надання рекламних послуг.

Крім того, жорстке державне регулювання господарюючих суб'єктів у сфері здійснення реклами зумовить розповсюдження достовірних та правдивих відомостей щодо товарів і послуг, чого потребують всі споживачі.

Список використаних джерел

1. Ваксман Р. В. Проблеми господарсько-правового забезпечення надання рекламних послуг / Р. В. Ваксман // Форум права. – 2015. – № 3. – С. 16-20.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. – №18, №19-20, №21-22. – Ст. 144.
3. Ваксман Р.В. Засоби та механізми господарсько-правового регулювання: колективна монографія/ за наук. ред. Д.В. Задихайло. – Харків : Юрайт, 2013. – 416 с.
4. Про рекламу: Закон України від 06.06.1996 р., №270/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.
5. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. N 237/96-ВР// ВВР України. – 1996. – № 36. – Ст. 165.
6. Бакалінська О.С. Проблеми і тенденції доказування фактів недобросовісної конкуренції в господарській діяльності / О.С. бакалінська // Часопис Київського університету права. – 2015/2. – № 4. – С. 148-153.
7. Соціологічне дослідження: поняття, функції, види : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://textbooks.net.ua/content/view/>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.

Рильська Юлія Олексіївна

студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНЦЕСІЯ ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Об'єктивна необхідність посилення ролі держави в сучасній економіці, задля регулювання економічної діяльності, зокрема шляхом боротьби з монополізмом, стимулюванням як закордонних так і внутрішньо державних інвестицій, встановленням стандартів щодо якості та безпеки виробничої діяльності та виробленої продукції, покладає на державу роль безпосереднього суб'єкта господарських правовідносин. Держава приймає участь у господарських правовідносинах в різноманітних формах, зокрема це державна підтримка суб'єктів господарювання (дотації, субсидії, гранти, списання боргів), заохочення малого та середнього бізнесу, державні закупівлі, державні гарантії, державне фінансування. Серед яких не останнє місце займає державно-приватне партнерство як ефективний спосіб задоволення державних та приватних інтересів. Правове регулювання даного виду господарських відносин регламентується відповідним Законом України «Про державно-приватне партнерство».

Відповідно статті 1 Закону України «Про державно-приватне партнерство» державно-приватне партнерство – співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним Законом [1].

Позитивний досвід країн, економіка яких знаходилась в несприятливих умовах підтверджує, високу ефективність використання механізму державно-приватного партнерства, який сприяє

залученню приватних інвестицій в збитковій галузі економіки та допомагає вивести її на належний рівень.

Будучи однією з форм взаємозв'язку між державним та приватним сектором економіки, механізм державно-приватного партнерства, підлягає активному використанню в країнах з розвинутою економікою. Реалізація важливих державних завдань може мати ефективний результат за рахунок співпраці між державним і приватним секторами економіки. Зокрема в рамках національної практики господарювання сформовано декілька базових форм (моделей) державно-приватно партнерства для яких характерні особливі форми власності, фінансування й управління, а також строки реалізації проєктів. Найбільш ефективною формою державно-приватного партнерства вважається концесія.

Деякими науковцями надається трактування поняття концесії як форми державно-приватного партнерства за якої приватний інвестор займається проєктуванням, фінансуванням та здійсненням спорудження об'єкту, надає послуги, в обмін на право безпосередньо отримувати (збирати) дохід від споживачів послуг упродовж чітко визначеного періоду часу, як правило – 5-50 років [2, с. 146].

Концесії як формі державно-приватного партнерства притаманні такі ознаки:

- отримання права на управління об'єктом концесії, купівлю або створення об'єкта концесії з подальшим управлінням, у випадку дотримання та виконання приватним партнером інвестиційних зобов'язань, обумовлених договорі;
- довгостроковість (5-50 років);
- приватний партнер несе частину ризиків у процесі реалізації концесійного договору;
- інвестицій вносяться приватним партнером із джерел дозволених законом.

Реалізації державно-приватного партнерства у формі концесії здійснюється на конкурсній основі, у законодавчо передбаченій процедурі, шляхом проведення концесійного конкурсу, переможець якого укладає відповідний договір з державою.

На основі іноземної практики сформувались наступні види концесійних схем :

«Будівництво-управління-передача» – концесіонером здійснюється будівництво та експлуатація протягом передбачено концесійним

договором строку, після чого об'єкт передається державі. З використанням даної концесійної схеми активно будуються автостради (Італія, Іспанія, Південна Корея), трубопроводи (Німеччина), електростанції (Туреччина, Індія, Таїланд), стадіони та інші об'єкти, які повинні залишатись у власності держави. але їх розвиток вимагає значних капіталовкладень.

«Будівництво-передача-управління» – концесіонером будується об'єкт, який передається державі у власність відразу після завершення будівництва, після чого концесіонер отримує його в експлуатацію. Широка можливість державного контролю над об'єктами концесії та можливість в будь-який час вплинути на концесіонера робить вищесказану схему найвигіднішою для держави.

«Будівництво-володіння-управління-передача» дана схема передбачає, що концесіонер, протягом певного строку будує, експлуатує та володіє певним об'єктом, а після закінчення строку зазначеного в договорі концесіонер повертає об'єкт у власність держави, перед цим здійснюючи його будівництво та експлуатацію.

«Проектування-будівництво-фінансування-експлуатація» – за такого підходу всі ризики пов'язані з по проектуванням, фінансуванням, будівництвом, та експлуатацією покладаються на приватного партнера. Успішно дана схема практикується в країнах Латинської Америки та Європи для розробки платних доріг [3].

Тобто концесію можна вважати розвиненою, перспективною і комплексною формою державно-приватного партнерства. Використання концесійних схем володіє переконливим переліком переваг: збереження права власності на об'єкт концесії; можливість залучення капіталовкладень у слаборозвинені сектори економіки; можливість залучення новітніх досягнень в інженерії; підвищення якості продукції та різноманітності послуг; створення конкурентного середовища; стимулювання конкуренції; перспектива отримання доходів від використання об'єкта концесії; надання фінансових пільг з боку держави; гарантоване коло споживачів послуг [4, с. 49-53].

Поряд з тим концесійний механізм володіє характерним йому рядом недоліків : зростання тарифів та якість послуг, що слабо регулюються з боку державних органів; банкрутство підприємства-концесіонера може мати негативні соціальні наслідки і призвести до втрати довіри населення до державних органів влади; недосконалість вітчизняного законодавства, що сприяє використанню концесійного

механізму для реалізації корупційних схем; ризики невиконання бюджетних зобов'язань; суперечка концесіонера з органами влади може спричинити знищення об'єкта концесії [4, с. 49-53].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
2. Досвід та перспективи впровадження державно-приватних партнерств в Україні та за кордоном / [Винницький Б., Лендшел М., Онищук Б., Сегварі П.]. – К.: «К.І.С. », 2008. –146 с.
3. Державно-приватне партнерство в Україні [Електронний ресурс] //– Режим доступу до ресурсу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Державно-приватне_партнерство_в_Україні
4. Концесія як форма державно-приватного партнерства: сутність, переваги і недоліки застосування [Електронний ресурс] / Д.В. Попович // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 1 (17). – С. 49-53. Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зятіна Д. В.

Романюк Вікторія Анатоліївна

студентка 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ УЧАСНИКАМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Господарський процесуальний кодекс України у ч. 3 ст. 22 закріплює положення, згідно з яким сторони зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, виявляти взаємну повагу до прав та охоронюваних законом інтересів іншої сторони, вживати заходів до всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи. Це положення може бути

розтлумачене як загальне застереження про добросовісність користування процесуальними правами особами, що беруть участь у справі.

Н. Чечина свого часу цілком слушно зазначила, що добросовісна поведінка кожної сторони в процесі забезпечує нормальну діяльність суду та всіх осіб, що беруть участь у процесі, з'ясування матеріальної (об'єктивної) істини у кожній справі й одночасно з цим гарантує можливість здійснення процесуальних прав іншою стороною, забезпечує її інтерес щодо швидкого та правильного розгляду справи [1, с. 11-13].

Натомість, зловживання процесуальними правами значно ускладнює можливість встановлення істини у справі та оперативне вирішення господарського спору. Застосування не за призначенням процесуальних прав спрямоване на деструктивний вплив на судовий процес, внаслідок чого безпосередньо погіршується правове становище іншої сторони правового конфлікту.

Проблемі зловживання процесуальними правами учасниками господарського процесу приділяли увагу такі вчені як Я. Грель, О. Єрмакова, Н. Чечина, М. Штефан, А. Юдіна, проте об'єктивна складність цього питання зумовлює його постійну актуальність для теоретиків і практиків, осіб, що звертаються за захистом своїх прав до суду.

Науковці відзначають, що розкриваючи термін "зловживання процесуальними правами", необхідно виходити з умовного сприйняття суперечності дій з тією метою, якої хоче досягти особа, а також враховувати, що при досягненні цієї мети особа може перевищувати надані їй законодавством повноваження [2, с. 103]. Як зазначає А. Приходько, недобросовісність при реалізації свого права – оціночна категорія. Суд повинен оцінювати правову ситуацію у справі, а не ставлення сторін до спору і процедури судочинства [3, с. 18].

Діюче господарське процесуальне законодавство взагалі не надає визначення поняттю «зловживання процесуальними правами», воно навіть не містить такого словосполучення. Однак, відповідальність, яку суд може покласти на сторону за дії, що кваліфікуватимуться як зловживання процесуальними правами, в ГПК України передбачена. Зокрема, суд вправі: 1) якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, покласти на неї судовий збір незалежно від результатів

вирішення спору (ч. 2 ст. 49 ГПК); 2) стягнути в дохід держави з винної сторони штраф у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за ухилення від вчинення дій, покладених господарським судом на сторону (ч. 5 ст. 83 ГПК) або винести окрему ухвалу (ст. 90 ГПК України).

Пункт 5 статті 39 проекту ГПК України, розробленого Радою з питань судової реформи, передбачає, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки. За недобросовісне використання цих прав та невиконання зазначених обов'язків особи несуть відповідальність, передбачену цим Кодексом. Але якщо за невиконання процесуальних обов'язків в проекті ГПК передбачена відповідальність, (Глава 10), то за недобросовісне користування процесуальними правами жодної санкції не передбачено.

Частково проблему визначення складів зловживань розв'язують матеріали судової практики. Так, наприклад, ВГСУ у Інформаційному листі від 15.03.2010 р. № 01-08/140 «Про деякі питання запобігання зловживанню процесуальними правами у господарському судочинстві» висвітлені такі способи затягування судового процесу: – заявлення чисельних відводів суддям господарських судів; – нез'явлення представників учасників судового процесу в судові засідання без поважним причин та без повідомлення причин тощо.

Досить часто оскаржуються ухвали суду, які, відповідно до господарського процесуального законодавства, не підлягають оскарженню, зокрема, ухвали про порушення провадження у справі, про відвід, про відкладення розгляду справи та інші. Оскаржуючи таку ухвалу суду, недобросовісний учасник правового конфлікту має на меті не досягнення позитивних для себе наслідків реалізації права на оскарження, як то скасування незаконної ухвали суду, та подальший всебічний, повний і неупереджений розгляд справи судом, а затягування процесу з метою або виграшу правового конфлікту в цілому, або відтягування моменту відповідальності за своїми зобов'язаннями.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що дієвим механізмом впливу на недобросовісних учасників господарського процесу може стати штраф за невиконання обов'язків, передбачених ГПК України,

однак, його механізм буде дієвим лише тоді, коли матеріальне обтяження буде суттєвим та негативно впливатиме на бажання затягувати процес за допомогою використання процесуальних інститутів не за призначенням.

Список використаних джерел

1. Чечина Н.А. Гражданские процессуальные отношения. Л., 1962. С. 11-13.
2. Журба І. Зловживання сторонами процесуальними правами у цивільному процесі / І. Журба // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2013. № 4. С. 102-107.
3. Приходько А. И. Воспрепятствование разрешению дел в арбитражных судах: актуальные вопросы судебного правоприменения. М., 2006. С. 18.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Руська Олена Володимирівна

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Розвиток економіки України багато в чому залежить від механізму забезпечення економічних реформ, а саме, від створення належних та сприятливих щодо умов функціонування суб'єктів господарської діяльності та дотриманням суб'єктами цієї діяльності, вимог чинного законодавства. Відповідні норми, відносно випадків виконання господарських зобов'язань наявні у главі 22 Господарського кодексу України [1], та у главі 48 Цивільного кодексу України [2].

Вчинення зобов'язання – певні дії зобов'язальної сторони, які створилися внаслідок встановлених відповідним законодавством вчинків, спрямовані на забезпечення відповідних прав та обов'язків, які виходять з зобов'язань, наприклад: передання певної речі, виконання роботи, надання послуг або відшкодування шкоди.

Механізм реалізації такого виду зобов'язання – це засіб досягнення мети, відносно створення та зупинення окремого зобов'язання.

Обов'язком сторони є вжиття всіх необхідних заходи, відносно правильного, швидкого, неупередженого та своєчасного виконання саме цією стороною належного зобов'язання, за допомогою, врахування інтересів іншої сторони, а також, врахування інтересу інших осіб, інша назва – загальний інтерес. Порухення цього постулату відносно вчинення зобов'язань являється невідкладною причиною для здійснення та застосування певного виду стягнень, а саме господарських санкцій, які передбачені відповідним кодексом, угодами, спеціальними законами або, в певних випадках передбачено саме в укладеному договорі. Застосування господарських санкцій до суб'єкта, який порушив зобов'язання, не звільняє відповідного суб'єкта від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, крім випадків, коли інше передбачено законодавством та/або одна із сторін відмовилася від прийняття виконання зобов'язання.

Господарське зобов'язання підлягає виконанню за місцем його здійснення, за місцем його укладення або навіть за місцем його визначення у спеціальних законах. У випадках, якщо не визначено місце виконання господарського зобов'язання, таке зобов'язання повинно бути визначено за Господарським кодексом, а саме:

1) якщо змістом відповідного зобов'язання являється передача прав на будівлю та/або земельну ділянку, навіть, іншого нерухомого майна – визначається відносно місцезнаходження будівлі чи іншої земельної ділянки або саме цього нерухомого майна;

2) відносно грошових зобов'язань – за місцем перебування сторони, відповідно за моментом укладення або виникнення зобов'язання, або за іншим місцем, (наприклад: укладення та/або виникнення) тільки за умови, коли сторона своєчасно повідомила про нього іншу сторону;

3) за іншими зобов'язаннями – за місцезнаходженням постійно діючого органу управління (місцем проживання) зобов'язаної сторони, якщо інше не передбачено законом.

Якщо відсутня сторона, на яку покладено обов'язок або функції нагляду щодо виконання зобов'язання, а також ухилення такої сторони від прийняття виконання або іншого прострочення нею виконання, зобов'язана сторона за таким грошовим зобов'язанням має право витребувати належні з такої сторони гроші та/або передати

за зобов'язанням цінні папери до нотаріальної контори, яка повідомляє відносно цього належну особу. Внесення грошей, певних цінних паперів до депозиту відповідної нотаріальної контори и буде підставою виконання зобов'язання.

Необхідно зауважити, що у відповідних положеннях ГК і ЦК, що стосуються виконання зобов'язань, використовуються подібні поняття третьої особи, що не є стороною в зобов'язанні. Проте статус третьої особи в господарських зобов'язаннях і в цивільно-правових зобов'язаннях має суттєві відмінності. Так, в силу ст. 194 ГК виконання господарського зобов'язання може бути покладено в цілому або в частині на третю особу, що не є стороною в зобов'язанні. В той же час, ст. 511 і ст. 636 ЦК містять положення про те, що зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи, а навпаки припускається виконання зобов'язання на користь третьої особи.

Таким чином, в господарських зобов'язаннях у третьої особи виникає обов'язок, а у цивільно-правових зобов'язаннях у третьої особи, що не брала участі в укладенні договору виникає право вимоги. Право вимоги третьої особи у цивільно-правових зобов'язаннях може співіснувати з правом вимоги особи, яка уклала договір, але одночасно ці вимоги висуватись не можуть. На противагу положенням ЦК (статті 510 -523 ЦК), що визначають сторони в зобов'язанні (поступку права та переведення боргу, заміну кредитора і боржника) у ГК міститься поняття передачі (делегування) прав у господарських зобов'язаннях.

Щодо надання прав або передачі прав у господарських зобов'язаннях, то це може здійснюватись лише двома шляхами. По-перше, делегування майнових прав (відповідно до законодавства, акт передачі прав вважається чинним лише з дня одержання повідомлення про це стороною, яка є зобов'язаною). По-друге, делегування права для здійснення певних повноважень щодо господарського управління (наприклад, акт передання господарсько-управлінських повноважень іншому суб'єкту вважається чинним з дня офіційного опублікування цього акта).

Відповідні зобов'язання у сфері грошового обігу належних відносинах щодо господарювання повинні бути виражені та підлягати оплаті тільки у національній валюті, гривні. Проте, деякі зобов'язання можуть бути виражені також і в іноземній валюті лише у випадках, якщо суб'єкти господарювання мають право проводити

розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до законодавства. Виконання зобов'язань, виражених в іноземній валюті, здійснюється відповідно до закону [3, с. 110].

Відносно цього, якщо порівняти певні положення Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України у подібного роду зобов'язань надається право на реалізацію подібних відносин в іноземній валюті можливо лише тоді, коли, суб'єкти господарської діяльності мають відповідні права, шляхом здійснення своїх розрахунків не тільки в валюті, яка є національною, а також – в іноземній валюті, тільки за певних умов: надання та отримання відповідної індивідуальної ліцензії Національного Банку України. Також, можуть застосовуватися відсотки за такими зобов'язаннями, але тільки за умови, якщо таке положення було визначене в укладеному договорі між сторонами, або у спеціальних законах України.

Підводячи підсумки, ми прийшли до таких висновків:

- існують певні суперечності в законодавстві, а саме, регламентування одних і тих саме норм по-різному, тому на практиці виникають запитання відносно «актуального та правильного впровадження проблемних норм»;
- відсутність детального регламентування деяких аспектів відносно здійснення;
- потребує уваги законодавця проблеми, більш детальної регламентації заходів захисту порушених прав та відповідної відповідальності до учасників господарських відносин, передбаченими Господарським кодексом України та іншими спеціальними актами.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Інформаційний ресурс. Режим доступу: www.rada.gov.ua
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Інформаційний ресурс. Режим доступу: www.rada.gov.ua
3. Авраменко О. Нариси до господарського права / О. Авраменко. – К.: Либідь, 2005. – 210 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.

Свічкарь Валерія Валеріївна, Степанчук Валерія Віталіївна

студентки 1-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У РАЗІ ПОРУШЕННЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Україна прагне створити ефективну систему захисту прав та свобод як фізичної, так і юридичної особи. Конституція України закріплює засади державної політики, яка спрямована, в першу чергу, на забезпечення прав і свобод людини, інколи ігноруючи права та інтереси юридичних осіб, але ми сфокусуємося на тій частині законодавства, яка спрямована на забезпечення ефективного захисту прав і інтересів юридичних осіб у сфері відшкодування моральної шкоди [3].

У Цивільному кодексі зазначено, що моральна шкода полягає у приниженні ділової репутації фізичної або юридичної особи. Законодавче визначення ділової репутації відсутнє, але у Постанові Пленуму Верховного Суду України визначено, що під діловою репутацією юридичної особи, розуміється оцінка підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин [2].

Але, залишається незрозумілим, хто надає оцінку діяльності, яку здійснює особа. М. Н. Малєйна визначає ділову репутацію як набір якостей і оцінок, з якими їх носій асоціюється в очах своїх контрагентів, клієнтів, споживачів, колег і персоніфікується серед інших професіоналів у цій сфері діяльності [4].

О. В. Хортюк зазначив наступні характеристики ділової репутації: можливість або здатність юридичної особи виконувати взяті на себе або покладені законом обов'язки; якість, повноту і своєчасність їх виконання; дотримання юридичною особою та її працівниками вимог законодавства України; ділові зв'язки такої особи; склад працівників та їхні професійні знання та навички [4]. Однак, без чітких критеріїв оцінювання неможливо визначити, що саме потрібно вважати діловою репутацією, які суб'єкти можуть надавати оцінку, на які

обставини спиратися у разі захисту порушеного права та як визначати розмір грошового відшкодування моральної шкоди. Вважаємо, що законодавцю потрібно затвердити виключний перелік об'єктів та суб'єктів ділової репутації.

У Господарському кодексі відсутнє поняття моральної шкоди, однак воно визначено в деяких спеціальних законах. Разом із тим ВСУ у своєму Пленумі роз'яснив, що відноситься до моральної (немайнової) шкоди суб'єкта підприємницької діяльності: приниження ділової репутації; посягання на фірмове найменування; посягання на товарний знак; розголошення комерційної таємниці; дії, спрямовані на зниження престижу, підрив довіри [1].

Найпоширенішими випадками заподіяння моральної шкоди є розголошення відомостей, які не відповідають дійсності або викладені неправдиво, які порочать ділову репутацію чи завдають шкоди інтересам юридичної особи.

Якщо говорити про грошовий еквівалент ділової репутації, то він може бути виражений у формі гудвілу. Взагалі, гудвіл – це комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємств без відповідного збільшення активних операцій, включаючи використання кращих управлінських здібностей, домінуючу позицію на ринку послуг (товарів, робіт), нові технології і т.п.

Важливо зазначити, що діючі правила обліку гудвілу на підприємстві не відповідають сучасним потребам користувачів. Правдиво оцінений внутрішній гудвіл та методично правильний підхід до його обліку може стати важливим інструментом інвестиційної привабливості підприємства та вплинути на його позицію серед інших підприємств. Отримана інформація може бути основою для здійснення аналізу діяльності підприємства та вплинути на розмір рентабельності та конкурентоздатності. Можна лише уявити, як неправдива інформація може зруйнувати ділову репутацію суб'єктів господарювання: зменшити клієнтів та контрагентів у майбутньому.

Якщо ж поширення недостовірної інформації відбулося, особа, яка звертається до суду з позовом про відшкодування моральної шкоди, повинна довести: чим спричинена шкода; що поширена інформація широко розповсюджена; що інформація не відповідає дійсності; що інформація була негативна і шкодить діловій репутації; протиправний характер дій; розмір шкоди; причинно-наслідковий зв'язок між діями відповідача та заподіяною шкодою.

Деякі суди намагаються пов'язати матеріальні втрати з моральною шкодою. Вони занижують суми компенсації, мотивуючи це тим, що сума моральної шкоди не повинна перевищувати суму збитків, або отожднюють їх із відшкодуванням збитків.

Таким чином, право суб'єктів господарювання на відшкодування моральної шкоди в Україні наразі є обмеженим. Вважаємо необхідним закріпити і забезпечити такий спосіб захисту як компенсацію моральної шкоди у разі порушення немайнових прав юридичної особи, оскільки така шкода негативно відображається на підприємницькій діяльності юридичної особи.

Список використаних джерел

1. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
3. Відповідальність за немайнову (моральну) шкоду суб'єктів господарювання, які допустили господарське правопорушення [Електронний ресурс] / К. С. Шаповалова // Право.ua. – 2017. – № 1. – С. 168-175. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_1_32
4. Відшкодування моральної шкоди в сфері підприємницької діяльності // Є.Г. Гаврилов, А.Б. Гриняк, О.С. Жидкова, О.А. Куліуш та ін. – Цивільне право і процес, 2017 [Електронний ресурс] / М. Мельничук. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/17.pdf>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Селих Євген Миколайович

студент 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГОСПОДАРСЬКО-ПРОВАВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЛОТЕРЕЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Лотерейна діяльність представляє собою певний державний вид господарювання, яка для багатьох демократичних країн із розвиненою ринковою економікою є одним із джерел поповнення бюджету, а також інших соціальних фондів (спортивних, дитячих, культурних, оздоровчих). Тому метою даної роботи є дослідження європейської специфіки лотерейної діяльності.

В українському законодавстві існує окремий закон, котрий регулює лотерейну діяльність: Закон України «Про державні лотереї в Україні» від 06 вересня 2012 року (надалі – Закон про лотереї) [1]. Також така діяльність регулюється Господарським кодексом України. Так, відповідно до ст. 365-1 ГК в Україні державна монополія на організацію і проведення лотерей, а проведення в Україні будь-яких інших лотерей, крім державних, заборонено [2].

В Законі про лотереї вказано, що в Україні забороняється організація, реклама, розповсюдження лотерей, які не мають статус державних; – розповсюдження лотерей, організованих за межами України, включно з їх рекламою, а також участь у них; – організація та проведення ігор, участь в яких беруть особи, які знаходяться поза межами приміщення, де проводиться гра, якщо така гра не має статусу державної лотереї. Забороняється проведення лотерей, умови яких суперечать Закону, або які проводяться особами іншими, ніж оператори державних лотерей. Новий закон передбачає проведення лотерейної діяльності лише операторами державних лотерей, що отримали відповідні ліцензії. Так, сьогодні на українському лотерейному ринку функціонують три основні гравці: ТОВ «Патріот», ТОВ «М. С. Л», компанія «УНЛ». Проте перші дві компанії підпадають під санкції проти Росії. З огляду на такі події Міністерство фінансів впроваджує ліцензійні умови, де зареєстрована

в Україні компанія повинна мати 10-річний досвід роботи на ринку і не підпадати під санкції.

Звертаючись до європейського досвіду, перш за все варто відзначити лотерейну діяльність в Іспанії, яка є власницею багатьох лотерейних брендів. Так, призовим фондом Національної лотереї Іспанії є 2,5 млрд. доларів – така сума розігрується тільки в цій країні. Об'єктами виграшу можуть також стати матеріальні речі: автомобілі, квартири, побудова техніка, тощо. Головною особливістю є те, що організатори проводять лотереї для допомоги різним організаціям, наприклад, із боротьби по онкологічним захворюванням.

Варто зазначити, що в Іспанії до 2013 року лотерейні виграші не обкладалися податками взагалі. Та через світову кризу з 2013 року почав діяти податок на отримані виграші, проте сума менша 2500 євро не обкладаються податком. Так, в Італії податок на отриманий виграш становить 6 %. Сума при цьому повинна перевищувати 500 євро. У Болгарії, наприклад, переможці лотерей сплачують 10 %, в Чехії – 20 %, в Україні – 18 %. По типу США в Іспанії також активно діють так звані «житлові лотереї», які набули особливої актуальності на сьогоднішній день. Варто зазначити, що проведення таких «житлових» лотерей є характерним не тільки в США та Іспанії, але й у Великобританії та Франції. Головна державна лотерея в Естонії пов'язана з поняттям іменний квиток. Так, гравець лотереї вносить своє ім'я в самообмежувальний список Податкового-митного департаменту. Такий список призначається для лодуманів – людей, які перебувають в ігровій залежності [3, с. 150-152, 86]. Метою цього списку є обмеження участі в лотереях людей, які знаходяться в цьому списку. Тому часто в Естонії купити лотерейний квиток без документів просто неможливо. Тому якщо особа знаходиться в чорному списку лодуманів, то їй буде автоматично відмовлено в розіграві.

Аналізуючи господарсько-правову регламентацію європейського лотерейного ринку можна виділити деякі аспекти, які можуть бути використані в національному українському законодавстві: 1) всі європейські країни ставлять лотерейну діяльність під свій контроль, він дозволяє проводити чітку організацію, відповідальність і порядок проведення лотерей; 2) більшість країн мають спеціальні органи, які регулюють лотерейну діяльність, наприклад, Комісія з проведення національної лотереї в Іспанії і Австрії; 3) для більшості європейських держав дохід від лотерейної діяльності становить значну частину доходів до бюджету і грошового обороту в цілому,

наприклад, Естонія отримала від лотерей і лото 11 млн. євро податкових надходжень. В Україні за 2018 рік планується отримати від лотерейної діяльності 1,9 млрд. грн.; 4) метою проведення більшості лотерей в європейських країнах є благодійні цілі для залучення коштів в соціальні програми; 5) ряд країн забезпечує максимальну прозорість і прибутковість лотерей шляхом залучення до них відповідних суб'єктів; 6) часто лотереї є джерелом фінансування певних статей витрат держави, саме тому вона прямо віднесена до компетенції певних владних структур, наприклад, міністерства фінансів (Італія, Франція, Україна, Австрія, Німеччина). У Німеччині контроль за проведенням лотерей бере на себе міністерство внутрішніх справ; 7) Майже всі європейські компанії, що проводять лотереї, подають фінансові звіти про свою діяльність, також вказують кількість відрахувань до державних фондів та використання прибутку отриманого внаслідок проведення лотереї.

Слушною також є думка про те, що, в деяких країнах світу лотерейна діяльність є одним із важливих пріоритетів держави, а саме право займатися такою діяльністю має тільки держава, оскільки дохід формує від лотерей поступає до держбюджету і грошового обігу. Мета лотереї є не стільки особисті комерційні інтереси їх організаторів, скільки намагання залучити отримані кошти на державні соціальні програми. Вважається, що орієнтація на суспільні та державні потреби не повинна припускати гостру конкуренцію в цьому специфічному виді бізнесу та забезпечення максимальної прибутковості і прозорості, що забезпечується залученням у нього суворо обмеженого кола осіб і організацій з альтруїстичною і філантропічною мотивацією своєї діяльності [4, с. 62].

Отже, сучасна господарсько-правова регламентація лотерей в країнах ЄС, виконує такі базові функції: реалізація багатьох соціально значущих проектів і забезпечення підтримки стабільності суспільства в цій області шляхом утримання державою податків на більш низькому рівні.

Список використаних джерел

1. Про державні лотереї в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 р. станом на 09.12.15 року № 5204-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. за станом 01.10.2018 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
  3. Ковтун Е. В., Ковалев С. М. Правовое регулирование игорного бизнеса в зарубежных странах. / Е.В. Ковтун, С.М. Ковалев – М., 2015. – 217 с.
  4. Лиськов М. Специфіка здійснення лотерейної діяльності в країнах ЄС: порівняльно-правовий аспект / М. Лиськов // підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 5. – С. 58-63.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.*

Середа Ольга Сергіївна, Сковрон Марія Володимирівна

студентки 4-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПОСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

В умовах виникнення господарських зобов'язань суб'єкти стикаються з необхідністю вирішення проблем, що стосуються, насамперед, критерій і складових виконання всіляких видів обіцянок, а ще характеру вчинків, складових предмет виконання, індивідуальностей зустрічного виконання, його передоручення і переадресування множинності осіб і зміни осіб у зобов'язанні, неможливості виконання зобов'язання та результатів невиконання зобов'язань відповідальності за недотримання або ж неналежне їх виконання.

Кожна сторона зобов'язана вжити всіх заходів, потрібні для відповідного реалізації нею обов'язки, беручи до уваги інтереси іншої сторони і забезпечення загальногосподарського інтересу. Порушення обов'язків є підставою для впровадження господарських санкцій, передбачених Цивільним Кодексом України [1], Господарським Кодексом України [2], Законами України «Про заставу» [3], «Про іпотеку» [4], «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [5] та іншими законами або міжнародними договорами.

Загальні принципи і умови виконання господарських зобов'язань, а також господарських договорів врегульовані главою 22 ГК

(статті 193-198) [6]. Відповідно до ч. 1 ст. 199 ГК виконання господарських зобов'язань забезпечується заходами захисту прав та відповідальності учасників господарських відносин, передбаченими цим Кодексом та іншими законами. За погодженням сторін мають всі шанси використовуватися передбачені законодавством або ж ці, власне, що йому не суперечать, види забезпечення реалізації обов'язків, які як правило використовуються в господарському обороті.

Щодо господарських договорів застосовуються відповідні положення ЦК з урахуванням індивідуальностей, передбачених ГК. Для захисту кредитором власних інтересів, попередити негативні результати, захистити від непорядного боржника, отримати гарантію виконання ним своїх зобов'язань за договором можна використати один із законних засобів, передбачених ЦК України, серед яких: неустойка (ст. 549-552 ЦК України), порука (ст. 553-559 ЦК України), гарантія (ст. 560-569 ЦК України), завдаток (ст. 570-571 ЦК України), застава (ст. 572-593 ЦК України), притримання (ст. 594-597 ЦК України). Ці базові методи забезпечення зобов'язання можна розділити на дві категорії, а саме: речово-правові та зобов'язально-правові.

Зобов'язально-правові засоби примушують боржника наступним чином виконати обіцянки під страхом настання несприятливих результатів, які пов'язані з зобов'язальною вимогою. В свою чергу речово-правовим засобам характерно те, що інтереси кредитора забезпечуються за рахунок майна, яке знаходиться у володінні кредитора [7].

Законодавством або ж договором мають всі шанси встановлюватися й інші (крім зазначених) зовнішності забезпечення виконання обіцянок, наприклад, страхування. Так, відповідно до ст. 201 ГК з метою нейтралізації несприятливих наслідків від економічних злочинів законом може бути передбачено обов'язок комерційних банків, страховиків, акціонерних товариств та інших суб'єктів господарювання, які залучають кошти або цінні папери громадян і юридичних осіб, передавати частину своїх коштів для формування єдиного страхового фонду публічної застави.

Виконання зобов'язання є складним об'єктивним явищем і воно є об'єктивно необхідними для існування людства і як юридичні величини складають елементи господарсько-правового обороту.

Таким чином, на наш погляд, такі методи забезпечення зобов'язань спонукають боржника до своєчасного виконання покладеного на нього зобов'язання, в іншому випадку прострочення, неналежного виконання або невиконання зобов'язання, для боржника настануть негативні, вигідніше для нього наслідки. Саме тому способи забезпечення виконання зобов'язань покликані гарантувати чітке і обов'язкове виконання боржником власних обіцянок, також вони скорочують число несприятливих результатів для кредитора в разі невиконання таких боржником.

Список використаних джерел

1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40-44. – Ст. 356.
  2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
  3. Про заставу: Закон України від 02 жовтня 1992 № 2654-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
  4. Про іпотеку: Закон України від 05 червня 2003 № 898-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
  5. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 № 1255-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
  6. Несинова С. В., Воронко В. С., Чебікіна Т. С. Господарське право України – Навчальний посібник / За загальною редакцією С. В. Несиної : Київ «Центр учбової літератури», 2012. – 564 с.
  7. Щербина В. С. Господарське право : підручник для вищої школи / В. С. Щербина. – 5-е вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 600 с.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Добровольська В. В.*

Спінчевська Наталя Олегівна

студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИЧИНИ ПРОЯВУ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Питання недобросовісної конкуренції вже довгий час є предметом постійної уваги багатьох вчених, оскільки саме це порушення виступає одним з лідерів серед порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Захист та свобода підприємницької діяльності в Україні закріплено Конституцією України, де вказано, що державний захист конкуренції відбувається всіма способами та методами, дозволеними законодавством, а також недопущенням неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції [1]. Спонукання до наукових пошуків способів запобігання цим проблемам, обумовлено тим, що якісне законодавство завжди сприяє мінімізації правопорушень, зокрема, у сфері господарювання.

Україна зробила досить важливі кроки на шляху до регулювання відносин і запобігання порушенню моральних цінностей ділової практики. Правовими актами, які направлені на це є: Основний Закон – Конституція України, Закони України «Про захист економічної конкуренції» та «Про захист від недобросовісної конкуренції». Нормативно правові акти Антимонопольного законодавства, а також кримінальне, адміністративне законодавство не залишилось осторонь і має значний вплив на забезпечення «чесної гри». Слід зауважити, що практичне значення має регулювання на міжнародному рівні, адже аспекти захисту можна прослідкувати у Паризькій конвенції з охорони промислової власності, в Угоді СОТ. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, яку було підписано в 1994 році, та Угода ЄС про асоціацію та партнерство – є тими актами, якими встановлено мінімальні стандарти захисту прав.

Обумовлюють недобросовісну конкуренцію безліч чинників. Серед них можна виділити такі :«тінізація» економіки, недостатня кількість кваліфікаційних кадрів та непрофесіоналізм керівників, корупція, неефективність технологій виробництва, розходження інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, досить нелояльна

податкова політика, бажання досягнення неправомірної вигоди на ринку та швидке отримання прибутку.

В. С. Кулішенко у своїй праці вказала, що поширення недобросовісної конкуренції відбувається через те, що деякі суб'єкти господарювання не бажають піклуватися про чесну репутацію, а тому не грають за правилами [5].

Як приклад прояву конкуренції не за правилами можна назвати : підкупи покупців конкурента, промисловий шпіонаж, погрози на адресу конкурента, незаконне збирання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, використання ділової репутації суб'єкта господарювання в економічних махінаціях, порівняльна реклама, шантаж, компрометація. Закон указує ще на такі засоби незаконної конкуренції: дискредитація суб'єктів, які здійснюють господарську діяльність, бойкоти підприємств, дискримінація покупця, досягнення неправомірної переваги у конкуренції, поширення інформації, що вводить в оману. Антимонопольний комітет на своїй сторінці періодично розміщує деяку практику щодо боротьби з такими порушниками через застосування санкції – штрафу. Наприклад, цікавий випадок був з компанією, яка виробляє сокову продукцію – «Сандора». Вона використовувала на пакунках своєї продукції неправдиву інформацію, яка вводила в оману споживачів щодо корисних властивостей товару. Зокрема, на пакунках сокової продукції торгових марок «Сандора», «Сандора Мультиактив», «СандораМікс» безпідставно розміщувався напис «Ухвалено Міністерством охорони здоров'я України». Такий кричущий напис міг негативно позначитися на здоров'ї покупців, які могли дійсно вважати, що вживають корисний і навіть лікувальний продукт. Це було очевидним порушенням законодавства у вигляді поширення інформації, що вводить в оману, адже не відповідало фактичній дійсності. Саме тому Антимонопольний комітет України наклав на ТОВ «Сандора» штраф у розмірі три мільйони гривень.

Сьогодні, в умовах інтернаціоналізації економіки законодавство має бути адаптованим до постійно мінливих процесів і потребує змін, які безперечно могли б запобігати отриманню неправомірної вигоди недобросовісних суб'єктів господарювання. Це може відбуватися шляхом збільшення штрафів, які накладаються Антимонопольним комітетом, належним інформуванням суб'єктів господарювання про захист свого права та про відповідальність за порушення чесної

боротьби на ринку. А тому слід проявити більш жорстку позицію на ринку і віднайти внутрішній потенціал до змін. Скориставшись досвідом інших країн про заборону більшості видів недобросовісної конкуренції, можна досягти згодом швидшого покращення, а поєднання державного контролю та контролю самих суб'єктів господарської діяльності за здійсненням конкуренції посприяло б безумовному викоріненню цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» : Закон України від 07.06 1996 р. № 236/96-BBP <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96>
3. Закон України «Про захист економічної конкуренції» : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III // ВВР <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
4. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (переглянута в Брюсселі 14 грудня 1990 р. у Вашингтоні, 2 червня 1911 р., у Гаазі, 6 листопада 1925 р., у Лондоні, 2 червня 1934 р., у Лісабоні, 31 жовтня 1958 р., у Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 2 жовтня 1979 р.) Режим доступу : https://rada.gov.ua/laws/show/995_123.
5. Недобросовісна конкуренція як зловживання правом на конкуренцію / В. С. Кулішенко // Актуальні проблеми держави і права. – 2004. – Вип. 22. – С. 650-655. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2004_22_120

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зятіна Д. В.

Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна
студентки 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ» ТА «ПРОЦЕСУАЛЬНА ДИВЕРСІЯ»

Нововведення до Господарського процесуального кодексу України принесли ряд змін. Однією з таких новел стала ст. 43 ГПК, яка модернізувалася та набула більш конкретизованої характеристики, чим загострила проблематику мінімізації процесуальних диверсій та зловживань процесуальними правами.

Зокрема, треба розрізняти поняття «процесуальна диверсія» та «зловживання правом». В. Грібанов дав досить влучне означення поняттю «зловживання правом»: це особливий тип правопорушення, що його вчиняє уповноважена особа при здійсненні належного їй права з використанням недозволених конкретних форм у межах дозволеного законом загального типу поведінки [2, с. 21].

Господарський процесуальний кодекс у п. 11 ч. 3 ст. 2 передбачає, що однією із основних засад господарського судочинства є неприпустимість зловживання процесуальними правами. Натомість, ще одним із ключових принципів господарського судочинства являється змагальність сторін. Втілюючи дані засади на практиці через їх комбінацію, необхідно запобігти процесуальним диверсіям та зловживанням правом, для того, щоб суд виніс рішення, котре відповідає букві закону та відновлює порушене право сторони.

У ст. 43 ГПК України, законодавець наводить приклади зловживанням правом і перелік дій суду, у випадку настання неправомірних дій сторін. Суд може, з урахуванням обставин справи, залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання. Зловживанням правами, відповідно до вище наведеної статті можуть бути: подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана); подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох

позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою; укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб тощо [1].

Поняття «процесуальна диверсія» не вказане у жодному законодавчому акті, однак є логічним продовженням зловживанням правом. Це проявляється, у деякій мірі, в діях, що лежать у рамках правового поля. Процесуальна диверсія містить у собі маніпуляції із нормами законів, що є найбільш вишуканим механізмом юридичного ухилення від відповідальності і зриву процесу в суді.

Питання викорінення цього явища за допомогою закону викликає полеміку серед науковців. Деякі вважають, що неможливо передбачити абсолютно всі порушення, враховуючи вигадливість професійних юристів, які використовуються для відкладання засідання, або затягнення процесу у цілому. Інші вважають, що загалом процесуальна диверсія несе у собі і позитивні характеристики: законодавець зможе доповнювати ст. 43 ГПК новими порушеннями, що на деякий час мінімізує ризики зловживанням правами; суд матиме можливість притягнути до відповідальності сторону у процесі, яка ухиляється від відповідальності; а також для всіх, хто зацікавлений у якнайшвидшому вирішенні спору, буде знайдено рішення щодо усунення порушень, які досі не врегульовані законом.

Отже, поняття «процесуальна диверсія» несе у собі індикатор якості професійної етики як адвоката, так і суддів у господарському процесі. А. Коні писав, що «якими добрими не були б правила діяльності, вони можуть втратити силу та значення у недосвідчених, грубих або недобросовісних руках» [3, с. 29]. Має не просто існувати, так звана, «внутрішня професійна етика», а й застосовуватися на практиці, і тоді зловживання процесуальними правами втратить якість загальної тенденції судочинства [4, с. 4]. У такому випадку зловживання процесуальними правами можна буде адекватно кваліфікувати на практиці, а будь-які процесуальні диверсії «а ргіогі» визнавати видом зловживань процесуальними правами. Приходимо

до висновку, що поняття «процесуальна диверсія» дещо вужче, ніж поняття «зловживання правом», однак має на меті зловживання дозвільними нормами процесуального характеру, що несе порушення юридичної етики в суді та знижує рівень професійної правової свідомості суддів та адвокатів.

Виходячи з концепції правової реальності і правової ситуації, розмежування зловживання процесуальними правами та процесуальних диверсій можна здійснити таким чином:

«Зловживання правом» – це не тільки теоретичний, а й законодавчий термін, що надає остаточну і негативну правову оцінку діям особи. Будь-яке зловживання правом належить до сфери неналежного і є спотворенням правової реальності.

«Процесуальна диверсія» – це термін, що належить до сфери процесуальної тактики й техніки, він не закріплений законом і не містить остаточної правової оцінки дій особи. Процесуальна диверсія – це деструктивні дії, тобто дії, не спрямовані безпосередньо на розв’язання спору. Зазначимо, що законодавство досі потребує змін, зокрема, ГПК України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закон України «Про судоустрій та статус суддів», які б виражалися у відповідних нормах. Потребує удосконалення процесуальний механізм захисту процесу від диверсій та зловживань, а також можливість кожного захистити свої права та не допустити порушень у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992, № 6, ст.56. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/print>
2. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. М.: Статут, 2001. 411 с.
3. Кони А. Ф. Уголовный процесс: нравственные начала. М.: Современ, гуманитарный ун-т, 2000. 49 с.
4. Смітюх А. В. Процесуальні диверсії та зловживання процесуальними правами в умовах правової реальності України. *Вісник господарського судочинства*. 2007. №1. С. 4.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Згама А. О.

Чачава Юліана Валер'янівна
студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Визнання судової практики джерелом господарського права є досить актуальним питанням, однак дискусії з цього приводу не призвели до вироблення остаточного та єдиного підходу до вирішення даної проблеми.

Так як є велика різноманітність господарських відносин, а закон, як основне джерело права, не завжди може швидко реагувати та передбачувати всі ситуації, що відбуваються в сучасних господарських відносинах і які потребують врегулювання, це зумовлює необхідність виділення додаткових джерел господарського права, а саме судової практики.

Взагалі виділяють декілька значень судової практики:

- 1) це керівні роз'яснення вищих судових органів,
- 2) багаторазове, уніфіковане розв'язання судами однієї категорії справ.
- 3) діяльність судів усіх інстанцій щодо виконання покладених на них завдань.

В це поняття може вкладатися різноманітне значення, в залежності від того, яка дисципліна дає йому визначення. При цьому розуміння судової практики ґрунтується на її сталості, визначеності, наявності певних ліній в діяльності судових органів з того чи іншого питання. У романо-германській правовій сім'ї, до якої відноситься і Україна, судова практика виступає синонімом судової діяльності в цілому та як створенні в процесі судового розгляду судові правоположення.

Не зважаючи на те, що судова практика офіційно не визнана в Україні як джерело права, судді, які вирішують справи щодо господарських відносин, звертаються до прийнятих раніше рішень Верховного Суду України відповідно до положень Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК). На підтвердження цього виступають наступні норми ГПК: ст.302 ч.2 вказує, що суд,

який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів або палати, передає справу на розгляд об'єднаної палати, якщо ця колегія або палата вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати чи об'єднаної палати; ст. 293 ч. 2 встановлює, що у справі з ціною позову, що не перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а також у випадку оскарження ухвали суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо Верховний Суд вже викладав у своїй постанові висновок щодо питання правильного застосування норми права, порушеного в касаційній скарзі, і суд апеляційної інстанції переглянув судове рішення відповідно до такого висновку [1].

Також, у судовому розгляді юристи досить часто користуються судовою практикою для доказування своєї правової позиції під час вирішення тієї чи іншої справи.

Ще одним підтвердженням визнання судової практики як джерела господарського права є ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», в якому в ст. 2 зазначається, що Рішення є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції [2]. Тобто в цьому законі прямо передбачено, що Україна зобов'язана використовувати судову практику, а тому судді, при вирішенні справ, звертаються до неї, і як наслідок вона виступає джерелом права.

Отже, спираючись на все вище сказане, можна вважати, що поряд з Конституцією України, законами, підзаконними актами тощо, важливим джерелом господарського права, стає судова практика. І хоча, офіційного закріплення судової практики, як джерела права немає, але фактично вона все більше і більше застосовується і визнається як джерело права (рішення суддів у конкретних справах, норми ГПК тощо).

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1798-12>

2. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 30, ст. 260) { Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3135-VI (3135-17) від 15.03.2011, ВВР, 2011, N 39, ст. 391 N 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012, ВВР, 2014, N 4, ст. 61 }

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зятіна Д. В.

СЕКЦІЯ 10.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК ТРУДОВОГО
ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Halytska Anastasiia

3rd year Student of the Law College
National University "Odesa Law Academy"

**COMPARISON CHARACTERISTICS OF THE SYSTEM OF
LABOUR LAW IN THE USA AND IN UKRAINE**

Prerequisites for the formation and development of labor law in the United States of America were laid back in the XIX century. At that time, an individual, rather than a collective labor agreement was considered a normal condition for the development of capitalism. In this regard, all the attempts of workers to unite were harshly suppressed. For this, employers used various methods. So, back in 1806, the Philadelphia court applied the common law doctrine of “criminal conspiracy” to shoemakers, who tried to unite with the aim of holding a strike to raise wages. Workers had to fight for their right to join. The decision of the Supreme Court of Massachusetts in 1842 indicated that "the legality of the union is determined by the means it applies." From this point on, there was a gradual departure of American judges from the presumption of unlawfulness of trade unions. However, unions are still [1, c. 632].

It was forbidden to take part in strikes. In addition, employers have widely used contractual methods of dealing with trade unions. In the late XIX – early XX century. when entering work, the employees were contracted by the yellow dog contract, according to which the employee waived his right to join the union and to participate in the strike. Also in the confrontation with the trade unions, employers used injunctions and antitrust laws. Changes in US labor law began to occur only in the 1930s. with the adoption of the Wagner Act of 1935 and other federal laws.

Until now, there is no single codified source in the United States that would include the basic rules of labor law. The federal law adopted at the federal level consists of 50 sections, each of which is devoted to a specific

branch of law or a large legal institution (for example, section 29 – “Collective Labor Law”, section 40 – “Patents”). According to its composition, the Code is very heterogeneous. Some of its sections are simply a collection of acts of similar content, issued at different times and little connected with each other. Others, on the contrary, include codes of laws of the relevant branch of law, drawn up according to a specific scheme. The code of laws is reissued every 6 years. When adopting a new law, the US Congress indicates what place it should occupy in the Code of Laws and what changes should be made in this regard in sections, chapters and paragraphs of the current Code. The next reissue of the Law Book is expected in 2012.

When considering the system of labor law, it is important to determine the place it occupies in the legal system of the state. US labor law consists of two large blocks of legal norms: 100 employment law (individual labor law) and labor law (collective labor law). It should be noted that in the USA labor law is not distinguished as an independent branch of law, as in the Russian Federation. Employment law and labor law are sub-branches of business law. This is due to the fact that in developed capitalist countries, the scope of business law includes any rules governing economic relations and affecting the interests of entrepreneurs. Therefore, as in this case, the law of the business includes such norms, which in the traditional Russian understanding are sources of other legal branches that are far from business (for example, labor, environmental law, land law). Business law includes any legal rules somehow related to business. At the same time, a business means both the activity itself (through the production and distribution of goods, the performance of work or the provision of services) and its financial results, as well as an enterprise that is separated and combined under certain conditions with other enterprises within one company or group of companies by activity, types of products and services provided.

Labor law in Ukraine is quite heterogeneous in its subject matter. In addition to labor relations, which form the basis (core) of its subject, it also regulates a number of social relations, closely related with the labor. And if we take into account the fact that the labor relations themselves are divided into several types of interconnected relationships – in terms of working time and time of rest, wages, labor discipline, labor protection, it is not hard to see that the system of labor law is a phenomenon rather uneasy [2, c. 285].

Traditionally, in the labor law system, it is customary to allocate the General and Special Parts. Proponents of the above division proceed from the fact that the norms that determine the general direction of the content of relations that constitute the subject of regulation of labor law, form the general part. And those rules that establish a particular rule of conduct of the participants in these relations, form a special part of labor law.

The general part covers the rules that contain the most basic provisions that are characteristic of all types of relations in the field of law. These include the norms that characterize the subject and method of labor law, the principles of legal regulation, the forms of participation of labor collectives in the organization of labor and production management. This also applies to the rules that establish the rights and obligations of subjects of labor law.

A special part of labor law brings together such institutions as an employment contract, working time and rest time, wages, labor protection, discipline of labor, material liability, labor disputes, etc [3, c. 543].

However, if we recall the subject, as well as the method of labor law and find out through the prism of the general theoretical positions about the system of law, the division of labor law into the General and the Special Part acquires a certain degree of artificial appearance.

For example, the norms that determine the method of labor law are most characteristic of an employment contract and for disciplinary and material liability, but these are the norms that form institutes of the Special Part. Rights and obligations of the subjects of labor law can be varied and differentiated depending on the type of relationship. The rights and obligations of the parties to the collective agreement are determined by the norms of the "Collective agreement" institute, and the participants of the employment relationship are already another independent institution and so on.

It should also be borne in mind that there is a concept of labor law and labor law. And the impression is that the authors who favor the division of labor law into two parts, identify the system of law and the system of legislation. If the system of law branch is conditioned by objective conditions of development of social relations, then the system of legislation that determines the structure of external forms of expression of law (laws, regulations, etc.), is not deprived of influence on its formation of subjective factors. The legislator may proceed from the need to adopt normative acts, taking into account the specific situation, the need for

urgent tasks, etc. Therefore, normative acts mostly solve complex issues concerning different legal institutes, and sometimes – branches of law. For example, the Commercial Code (GC) of Ukraine, at first glance, does not belong to sources of labor law, but it contains norms regulating both labor and closely related relations. This is meant by Art. 65 of the Civil Code of Ukraine, which defines the labor collective and defines the notion of a collective agreement and the procedure for its conclusion.

The most complete reflection of the system of labor law is in the codified act, which is the Code of Labor Laws of Ukraine. However, the existence of the chapter "General Provisions" in the Code can not be interpreted as the relevant general part of labor legislation, and especially the General Part of Labor Law. The analogy with the criminal or civil codes and the relevant branches of law is inappropriate here.

When characterizing the system of labor law should proceed primarily from the structure of social relations, which constitute the subject of labor law. The norms that provide for the regulation of specific types of labor and closely related social relations form independent institutes of labor law, which in their totality and form the system industry [4, c. 98].

Such institutions include: labor contract, working time, rest time, wages, labor discipline, labor protection, material liability, labor disputes, collective labor and contractual regulation, training and retraining of personnel, employment of the population, supervision and control over observance of labor legislation.

Sequence of the location of institutes of labor law is, at first glance, conditional. For, for example, employment relationships can in real terms be preceded by labor relations and arise at the stage prior to the conclusion of an employment contract. Although for the most part it is a relationship that is intended to provide for the labor relations itself. And hence, the place of the Institute of Employment of the population as a whole after the Institute "Employment Contract". If we take into account the fact that there can not be a legal norm that does not belong to a certain institute and to a certain branch of law, then the sequence of placement of institutes in the system of labor law in accordance with the structure of social relations that make up the subject of the field seems justified.

There is no doubt that such a variant of the system of labor law is also not without disadvantages. The Institute "Labor contract", for example, consists of independent institutions – recruitment, transfer and termination

of an employment contract. Norms regulating disciplinary and material liability can also be combined into a separate institute, and so on.

References

1. Dawn D. Bennett-Alexander, Laura P. Hartman. Employment law for business. 4th ed. – N.Y.: Irwin, 2004. – 792 p.
2. Мельник К.Ю. Трудове право України: підручник / К.Ю. Мельник. – Х.: Діса плюс, 2014. – 480 с.
3. Дмитренко Ю.П. Трудове право України: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 624 с.
4. Порівняльне трудове право: Навч. посіб. / Б.С. Беззуб, Л.В. Голяк, О.М. Кісілевич та ін.; за ред. А.С. Мацка. – К.: МАУП, 2005. – 176 с.
Research advisor: PhD, associate professor Gudza A. O.

Абраамян Сірануш Сергоївна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНІ ПІЛЬГИ, ЯКІ НАДАЮТЬСЯ ОСОБАМ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Варто зазначити, що інвалідність як соціальне явище характерна для будь-якої держави світу, в тому числі й для України. У сучасних соціально-економічних та політичних умовах, на превеликий жаль, кількість осіб з інвалідністю в світі сягає мільярда осіб, що у відсотковому співвідношенні становить 15 % від всієї чисельності фізичних осіб у світі. Що стосується України, то станом на 2018 рік за статистичними даними кількість осіб з інвалідністю становить 2 788 226 осіб або 6,1 % від загальної чисельності населення нашої держави. Вищезазначені показники свідчать, що проблеми запобігання інвалідності, пом'якшення її наслідків та пристосування особи до нових умов життєдіяльності в нашій державі є одними з найбільш важливих [1, с. 37].

Одним з видів соціального захисту, спрямованим на забезпечення особам з інвалідністю повноцінної участі в житті суспільства на рівні

з іншими особами, право на яке виникає у зв'язку з певною мірою втрати здоров'я, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, є соціальні пільги [2, с. 320].

Варто зазначити, що порядок надання соціальних пільг особам з інвалідністю регламентується Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», а також підзаконними нормативними актами, які визначають порядок надання окремих соціальних пільг дослідження змісту яких дозволяє дійти висновку, що у сучасних умовах чинним соціально-забезпечувальним законодавством України передбачено право досліджуваної категорії суб'єктів на такі соціальні пільги, як:

- безкоштовна покупка лікарських засобів за рецептом лікарів у разі амбулаторного лікування через те, що інваліди отримують пенсію, яка не перевищує мінімальну пенсію чи державну соціальну допомогу, призначену для них через відсутність права на пенсійні виплати ;

- придбання ліків з оплатою 50% їх вартості при амбулаторному лікуванні;

- безкоштовно або на пільгових умовах надання певного спектру соціальних послуг для надання соціальних та медичних послуг, надання інвалідам технічних та інших засобів, необхідних їм для нормальної життєдіяльності;

- безкоштовне надання ваучерів для санаторіїв та курортів, у випадку медичних показань;

- пільгове та надзвичайне встановлення стаціонарного телефону;

- переважне право на поліпшення житлових умов у порядку, встановленому чинним законодавством щодо покращення житлових умов, зокрема, Житлового кодексу України;

- безкоштовний проїзд у пасажирському міському транспорті, за винятком метрополітену та таксі, а також всіх видів приміського транспорту;

- знижка 50% вартості проїзду на внутрішніх лініях повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту з 1 жовтня по 15 травня відповідного року;

- безкоштовне надання автомобілів, колясок з електроприводом – якщо є відповідний медичний сертифікат.

- позаконкурсний прийом до вищих навчальних закладів для дітей-інвалідів та людей з інвалідністю з дитинства;
- безкоштовна освіта обдарованих дітей з обмеженими можливостями музики, образотворчого мистецтва та декоративно-прикладного мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах або спеціальних позашкільних навчальних закладах тощо [3].

Визначення права та порядок надання вищезазначених соціальних пільг особам з інвалідністю розпорошені по численним нормативно-правовим актам різної юридичної сили. У зв'язку з вищезазначеним, на нашу думку, доцільно було б Розділ 6 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» доповнити окремою статтею, яка б чітко визначила вичерпний перелік соціальних пільг, які надаються особам з інвалідністю. Запропоновані зміни полегшать правозастосування, а також сприятимуть кращій обізнаності осіб з інвалідністю про ті заходи соціального захисту, на отримання яких вони мають право у зв'язку зі встановленням їм конкретної групи інвалідності, що в масштабі всієї держави підвищить ефективність не тільки соціального захисту визначеної категорії суб'єктів, але й всього населення України.

Список використаних джерел

1. Авраменко М. Л. Становлення і завдання системи професійної реабілітації інвалідів України як складової національної реабілітаційної індустрії / М. Л. Авраменко // Медицинская реабилитация, курортология, физиотерапия. – 2005. – № 3. – С. 36-38.
2. Евсеев С. П. Комплексная профилактика заболеваний и реабилитация больных и инвалидов : учеб. пособие // под ред. С. П. Евсеева. – 2-е изд., стереотип. – М. : Советский спорт, 2004. – 320 с.
3. Які пільги мають особи з інвалідністю? // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naiu.org.ua/pilgi-invalidam/>.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Горбаченко Ерік Сергійович
студент 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМУ БЛОКЧЕЙНУ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН З ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У сучасних умовах для України характерний процес євроінтеграції. У розвитку правової, культурної, соціальної та інших сферах людської діяльності зразковими визнаються саме європейські стандарти. Не виключенням є реформування правової системи. Його наша правляча верхівка намагається здійснювати на основі сучасних принципів та новітніх технологій загальносвітового рівня [1, с. 3]. Така ж позиція лежить в основі реформування трудового законодавства, норм права соціального забезпечення. За рахунок цього було посилено співпрацю України з Міжнародною організацією праці, введено в дію Програму Гідної праці для України, створено проект Трудового кодексу та ще багато чого іншого. Але, незважаючи на всі ці позитивні моменти, становище трудового та соціально-забезпечувального законодавства України доволі невтішне. Досі діє низка норм, прийнятих ще в радянські часи, які не відповідають сьогodнішнім потребам людей. Та й не всі нові нормативно-правові акти є вдало продуманими.

Зокрема залишаються невирішеними багато питань у сфері регулювання відносин з пенсійного забезпечення. Незважаючи на успішне проведення пенсійних реформ у 2017, 2018 роках, останнім часом трапляється все більше випадків не виплати пенсіонерам пенсій, які дійсно мають на це право [3, с. 112]. Проблема в тому, що такі випадки цілком передбачені чинним законодавством. Відповідно до рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Пічкур проти України» право на отримання пенсії залежить від місця проживання заявника [1, с. 21]. З цього випливає, що особа, яка працювала багато років у своїй країні, сплачувала внески до системи пенсійного забезпечення може бути позбавлена права на отримання пенсії лише через те, що в даний момент вона проживає за межами країни. Саме з такими проблемами стикаються переселенці з

окупованих територій, які виїхали проживати за кордон. А ті, що залишилися проживати на території України страждають через неможливість надання офіційних даних про свою трудову діяльність, яка знаходиться в архівах на окупованій території. І далеко не кожний пенсіонер має достатньо фінансів для того, щоб відстояти свої права у суді [2, с. 38].

Незважаючи на безліч нововведень та реформувань дані проблеми не зникають. Саме тому потрібні кардинальні зміни, які б дійсно змогли змінити ситуацію на краще. На нашу думку, введення інституту блокчейну у сферу дії права соціального забезпечення стане саме тим механізмом, який «запрацює».

Блокчейн – розподілена база даних, в якій зберігається інформація про кожну операцію, зроблену в системі. Метою створення блокчейну було створення великої бази даних, що мала б загальний доступ. Його структура дуже проста. Уся інформація знаходиться у певних блоках, що поєднуються між собою у своєрідний «ланцюг». Такий зв'язок є дуже важливим, адже саме він унеможлиблює підробку даних. Кожен новий запис стає невід'ємною частиною «ланцюга», тому підробка даних в одному блоці змінить інформацію в усіх інших. Інформація про записи міститься в усіх учасників розподіленої системи і автоматично оновлюється при внесенні змін до неї. Це дає можливість володіти кожному учаснику актуальною інформацією у будь – який час.

Для сфери пенсійного забезпечення блокчейн цікавий тим, що за умови його застосування можна створити автономний пенсійний фонд. За такого нововведення пенсіонери зможуть отримати належні їм гроші у будь-якій частині світу. Також автономний пенсійний фонд не потребуватиме значного фінансування. Блокчейн стане ефективною базою для автономного пенсійного фонду, яка буде гарантувати максимальну прозорість та стабільність доступу до інформації. Щоправда, при функціонуванні автономного пенсійного фонду відпаде потреба у багатьох професіях, що стане причиною скорочення великої кількості робочих місць. Та користі все ж таки це принесе значно більше.

Отже, введення інституту блокчейну у сферу дії права соціального забезпечення дозволить вирішити низку проблем, з якими сьогодні стикаються наші співвітчизники та стане ще однією сходинкою на шляху України до Європейського правового простору.

Список використаних джерел

1. Шаповалова К. Р. Інститут блокчейну як механізм вдосконалення регулювання правовідносин у сфері трудового права та права соціального забезпечення / К. Р. Шаповалова. – Одеса, 2018. – 34 с.
2. Тищенко О. В. Стратегія боротьби з бідністю як складова соціальної безпеки держави / О. В. Тищенко // Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези Всеукраїнської наук. конф. (Київ, 20 жовтня 2017 р.) – К.: КНУІТШ – 2017. – С. 37-40.
3. Христова Г. Питання заборони та дискримінації: методичні рекомендації для юристів / Г. Христова. – К., 2015. – 112 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Горбова Ірина Сергіївна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПРОСТУПОК ЯК ПІДСТАВА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Інститут трудової дисципліни є одним із основних в трудовому праві. В чинному законодавстві закріплені норми щодо трудової дисципліни та її порушення. Такі норми передбачені законодавством, статутами, положеннями про дисципліну. Основоположні норми трудової дисципліни викладені ст. 139–152 КЗпП України. Відповідно до ст. 139 КЗпП України працівники зобов'язані додержувати трудової і технологічної дисципліни [1]. Підставою для притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок.

Згідно зі ст. 147 КЗпП України за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один з заходів стягнення [1]. В постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 року вказано таке поняття як «проступок», що і є підставою притягнення працівника до

дисциплінарної відповідальності. Водночас законодавець не надає визначення поняттю «дисциплінарний проступок» в чинному законодавстві.

У проєкті Трудового кодексу України норми щодо трудової дисципліни, закріплено у Книзі восьмій «Відповідальність сторін трудових відносин», яка складається з 2 глав. Норми щодо дисциплінарної відповідальності містяться в главі 1 «Відповідальність працівників», а саме §1 «Дисциплінарна відповідальність», який складається з 5 статей.

Розуміючи важливість закріплення поняття «дисциплінарний проступок», розробник законопроєкту усунув цю прогалину в проєкті Трудового кодексу України. В частині другій ст. 348 закріплено, що дисциплінарним проступком є невиконання або неналежне виконання працівником трудових обов'язків, покладених на нього згідно з цим Кодексом, трудовим законодавством, колективним договором, правилами внутрішнього трудового розпорядку, нормативним актом роботодавця і трудовим договором [2].

Розробкою питань трудової дисципліни займаються такі науковці: Г.І. Чанишева, І.В. Лагутіна, О.А. Трюхан, О.С. Щукін та інші викладачі. Вони схиляються до думки, що дисциплінарний проступок є протиправним порушенням трудових обов'язків працівника, за скоєння якого можуть бути застосовані заходи дисциплінарного або громадського впливу [3].

Відповідно до частини другої ст. 149 КЗпП України за кожне порушення трудової дисципліни може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення. Також встановлено максимальний термін накладення стягнення на працівника за скоєння протиправного діяння – не пізніше одного місяця з дня його виявлення і не пізніше шести місяців з дня вчинення проступку. Ці норми залишилися не змінними і в проєкті Трудового кодексу України (ст. 351). В частині другій статті 350 проєкту Трудового кодексу України закріплюються підстави та умови притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності, чого не має в КЗпП України.

Встановлення факту скоєння дисциплінарного проступку можливе на основі протоколу, доповідної записки або ж письмового пояснення винної особи.

Підсумовуючи вище викладене, можна виділити такі ознаки дисциплінарного проступку:

- протиправна дія або бездіяльність, що призводить до порушення трудової дисципліни;
- винна особа обов'язково є суб'єктом трудових правовідносин;
- настання шкідливих наслідків для роботодавця та/або трудового колективу;
- причинно-наслідковий зв'язок між діянням або бездіяльністю та шкідливих наслідків;
- настання дисциплінарної відповідальності – стягнення відповідно до законодавства.

Об'єктом дисциплінарного проступку можна визначити внутрішній трудовий розпорядок – чітко установлений перелік, правил встановлених законодавством, статутами, положеннями, котрих зобов'язані дотримуватися суб'єкти трудових правовідносин.

До елементів об'єктивної сторони дисциплінарного проступку можна віднести: протиправність дії або бездіяльності, наявність шкідливих наслідків, причинно-наслідковий зв'язок між діянням та наслідками, час та місце скоєння діяння.

Дисциплінарний проступок визнається протиправним, коли вчинене діяння пов'язане з не виконанням трудових обов'язків покладених на працівника.

Таким чином, перевагою проекту Трудового кодексу України є закріплення поняття «дисциплінарний проступок», що відповідає його основним ознакам.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 року Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.
2. Проект Трудового кодексу України: законопроект №1658 від 24.07.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
3. Чанишева Г.І., Краснов Є.В., Лагутіна І.В. та ін. Трудове право України навч.-метод. посібник / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2013. – 402 с.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.

Гудзь Оксана Олександрівна

аспірантка кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У період становлення громадянського суспільства та побудови правової держави в Україні особливої ваги здобуває значення договору як засобу максимального врахування та знаходження компромісу між інтересами усіх учасників правовідносин [1, с. 152]. Не є винятком у цьому аспекті і сфера соціального забезпечення, розвитку якої притаманний тренд все більшого розширення договірного регулювання, яке досі не знайшло достатнього висвітлення у науковій літературі, що зумовлює необхідність дослідження, передусім, базових категорій, яким є поняття договору у сфері соціального забезпечення.

Авторство класичного розуміння договору як домовленості декількох осіб, що формує їх правові відносини у формі вираження спільної волі, належить німецькому цивілісту Фрідріху Карлу фон Савіні [2, с. 360].

Даний термін визначається в актах національного законодавства та спеціальній літературі. У першу чергу йдеться про Цивільний кодекс України, у частині першій ст. 626 якого договір визначається як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Цікавими є критичні зауваження В.Г. Олюха щодо законодавчого визначення поняття «договір». Вчений зазначає, що воно є дуже вузьким. Крім цього, термін «домовленість», використаний у тексті дефініції, виключає конклюдентні дії та дії з передачі речей, необхідні одночасно з домовленістю для укладання реальних договорів. Так, пропонується під договором розуміти правочин двох або більше сторін у визначеній законом формі, метою якого є виникнення, зміна чи припинення цивільних прав та обов'язків [3, с. 9]. Таке значення договору неабияк близьке до його змісту в рамках соціального забезпечення, для якого поширеною є, наприклад,

натуральна допомога – передача речей першої необхідності, отримання яких може здійснюватися і у конклюдентній формі.

Також, варто акцентувати увагу на твердженні П.А. Меденцева, що визначати договір лише як домовленість не можна з огляду на ігнорування значно широкого його змісту, крім цього – існування множинності підходів до розуміння цієї правової категорії. Так, договір доцільно розглядати під різними кутами зору: в якості юридичного факту; правовідносин; способу узгодження інтересів; документу тощо [1, с. 154]. Крім цього, інколи договір ототожнюють також із зобов'язанням.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення договору О.С. Бородовським як акту двох або більше сторін, який базується на їх узгоджених діях, вільному волевиявленні, метою якого є досягнення єдиного юридичного результату, що полягає у виникненні, зміні чи припиненні цивільних прав та обов'язків, та виражений у відповідній формі [4].

У спеціальній літературі доводиться найбільша практична цінність визначення даного правового явища саме у значенні правовідносин. Із цим важко не погодитись.

І.В. Бекленішева стверджує, що договір є домовленістю двох чи більше сторін або обіцянкою однієї, на яку розраховує інша сторона, метою яких є виникнення, зміна чи припинення цивільних прав та обов'язків [5, с. 175-184]. У цьому визначенні акцентується увага та тому, що договір одночасно може бути і юридичним фактом, і формою вираження та закріплення волевиявлення сторін.

Проте, як відомо, соціально-забезпечувальні правовідносини виникають не на підставі одного юридичного факту, для цього необхідним є фактичний склад (система юридичних фактів, які спричиняють юридично значимі наслідки [6, с. 54-57]. Його формують такі компоненти, як: об'єктивні факти (соціальні ризики); волевиявлення особи (звернення, заява чи договір); рішення зобов'язального суб'єкту [7, с. 136]. Тому, договір у сфері соціального забезпечення, на нашу думку, доцільно розглядати, передусім, як форму волевиявлення – правовідносини між сторонами, які досягають домовленості.

Сформувані цілісне та повне уявлення про договір як правовий засіб будь-якого галузевого механізму правового регулювання можливо, перш за все, описавши картину взаємодії договору із

сферою суспільних відносин, які ним упорядковуються [8, с. 18]. З огляду на це, розкрити досліджуване поняття видається можливим через висвітлення природи соціально-забезпечувальних правовідносин. Ними, на нашу думку, є правовідносини, які розвиваються з метою надання матеріальних чи нематеріальних благ (окремих видів соціального захисту) особам (або групам осіб) з метою подолання або пом'якшення впливу на їх життя соціальних ризиків.

Слушною є думка С.М. Синчук щодо класифікації суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин на: правомочних та правозобов'язальних [9]. Аналогічними є і сторони досліджуваного договору.

На нашу думку, договором у сфері соціального забезпечення є угода сторін, яка виражається в закріпленні їх взаємних прав та обов'язків щодо динаміки реалізації надання матеріальних чи нематеріальних благ (окремих видів соціального захисту) особам (або групам осіб) з метою подолання або пом'якшення впливу на їх життя соціальних ризиків. Об'єктом договору у сфері соціального забезпечення є окремий вид (види) соціального захисту (грошові виплати, соціальні послуги, натуральна допомога тощо), а предметом – дії сторін щодо забезпечення його надання.

Список використаних джерел

1. Меденцев П.А. Поняття договору як концептуальна основа договірної права країн романо-германської правової сім'ї. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. 152-158.
2. Савиньи Ф.К. Обязательственное право / Предисл. В.Ф. Попондопуло; Пер. с нем. В. Фукса, Н. Мандро. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 576 с.
3. Олюха В.Г. Цивільно – правовий договір: поняття, функції і система: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К., 2003. 26 с.
4. Бродовський С.О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2005. 23 с.
5. Бекленищева И.В. Гражданско-правовой договор: классическая традиция и современные тенденции. М.: Статут, 2006. 204 с.

6. Чувакова Г.М. Юридичний факт і фактичний стан. *Актуальні проблеми держави і права*: Зб. наук. праць. Одеса: Юрид. л-ра, 2001. № 11. С. 54-57.
7. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук та ін. / За ред. П.Д. Пилипенка. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2006. 496 с.
8. Мілаш С.В. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов [Текст]: [монографія]. Харків: ФОП Вапнярчук, 2007. 440 с.
9. Синчук С.М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 422 с. *Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.*

Женчук Василина-Анастасія Василівна
студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ»

У науці права соціального забезпечення для визначення комплексу заходів, що надаються спеціально уповноваженими суб'єктами з метою подолання або зменшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, застосовуються дві категорії: «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». З моменту доведення самостійності права соціального забезпечення як галузі права для визначення досліджуваного явища загальноновживаним було поняття «соціальне забезпечення», у той же час, у другій половині ХХ століття з'являється категорія «соціальний захист», яка набула широкого поширення в міжнародних актах і зарубіжній правовій практиці.

Термін «соціальний захист» вживається і в Конституції України (ст. 46), у національному законодавстві, науковій та публіцистичній літературі. Однак, нормативно-правовими актами різного рівня закріплені неоднорідні ознаки, що характеризують зміст даного поняття. У науковій літературі неодноразово були спроби дослідити феномен соціального і політичного буття і досягнути спільного розуміння поняття «соціальний захист». Вивченню окремих аспектів

соціального захисту присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені та фахівці, зокрема: Н.Б. Болотіна, К.В. Бориченко, О.Є. Мачульська, К.Ю. Мельник, О.М. Потопахіна, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Е.Г. Тучкова, М.В. Чічкань, В.Ш. Шайхатдинов, О.М. Ярошенко та багато інших. Однак, зважаючи на досить широке коло розглянутих теоретичних та практичних питань і досі актуальною залишається проблематика, пов'язана з теоретичною базою даної сфери наукових досліджень: розкриття сутності та розуміння поняття «соціальний захист».

Не зважаючи на те, що загальновизнаного поняття «соціального захисту» наукою і практикою так і не здійснено, все ж переважно соціальний захист розуміється як більш широке за значенням та змістом соціальне явище, ніж соціальне забезпечення.

Так, у широкому розумінні соціальний захист становить зміст соціальної функції держави і є системою економічних, юридичних, політичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі [1, с. 3]. Тут йдеться про всі заходи держави, спрямовані на забезпечення її соціальної функції. В даному значенні елементи соціального захисту притаманні різним сферам суспільних відносин, у яких реалізуються соціальні права громадян, – сфері застосування праці, соціального страхування, соціальної допомоги, охорони здоров'я, освіти, житлової політики.

У вузькому розумінні соціальний захист – це забезпечення населення від негативних наслідків з боку держави, що впливають на суспільство та суспільні відносини [2, с. 5-6].

О. Єрмоловська вважає, що соціальний захист більш широке поняття і хоч основні питання соціального захисту громадян належать до права соціального забезпечення, соціальний захист здійснюється не тільки правом соціального забезпечення, але й іншими галузями права – трудового, цивільного, житлового, сімейного, екологічного права та іншими галузями права [4, с. 11-12].

На думку С. Приходька, соціальний захист один із пріоритетних напрямів діяльності соціальної держави, де він є одним із завдань соціальної політики поряд із забезпеченням зайнятості населення, охорони здоров'я, якісної освіти, наданням житла і комунальних послуг [5, с. 20-26].

Такі вчені як Е. Тучкова та М. Захаров розглядають соціальний захист у розрізі чіткого та невід'ємного поєднання з соціальним

забезпеченням, розуміючи кожен з цих термінів як складову впровадження іншого [6, с. 62].

Дослідження вітчизняної наукової літератури свідчать про наявність інших підходів до визначення поняття «соціальний захист». Так, на думку Н. Хом'як, під соціальним захистом варто розуміти комплекс заходів, що захищають від економічної та соціальної деградації внаслідок економічної кризи, зниження доходів, професійного захворювання, старіння, безробіття, екологічної загрози тощо [6, с. 8]. На думку І. Сироти, соціальний захист належить до функцій держави, яка піклується про матеріальне забезпечення непрацездатних громадян [7, с. 21].

Таким чином, на основі різноманітних поглядів науковців можна зробити висновок, що соціальний захист населення – невід'ємна складова політики держави, відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Це той чинник, від ефективності якого залежить цивілізаційний розвиток будь-якого суспільства.

Список використаних джерел

1. Синчук С.М. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. / С.М. Синчук, В.Я. Бурак. – К. : Знання. – 2006. – 318 с.
2. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения: Учеб. пособие для вузов / Е.Е. Мачульская – М.: Книжный мир, 1999. – 234 с.
3. Мельник В.П. Поняття та ознаки соціального захисту осіб з інвалідністю: теоретико-правовий аспект / В.П. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12). – С. 345-347.
4. Єрмоловська О.Ю. Соціальний захист як фактор стабілізації життєвого рівня населення в умовах трансформаційної економіки: автореф. дис. ... канд. економ. наук / О.Ю. Єрмоловська. – 1996. – 21 с.
5. Приходько С. Держава і соціальний захист громадян / С. Приходько // Право України. – 1999. – №2. – С. 22-26.
6. Хом'як І.К. Формування системи соціального захисту сільського населення в радіоактивних забруднених районах: автореф. дис. ... канд. економ. наук / І.К. Хом'як. – К., 1996. – 20 с.
7. Сирота І.М. Право пенсійного забезпечення в Україні / І.М.Сирота. – К., 1998. – 408 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Жмуйда Надія Ігорівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ

Здоров'я – найвища людська цінність, яка впливає на економічний та духовний фонд суспільства, елемент національного багатства. Саме тому кожна держава ставить своїм основним завданням охорону, підтримання та покращення здоров'я населення.

Базою для існування інших деталізуючих та уточнюючих нормативно-правових актів слугує Конституція України. Статтею 49 Основного Закону визначено право на охорону здоров'я, медичну допомогу та страхування. Окрім того держава зобов'язується створювати умови для існування доступного всім без винятку медичного обслуговування.

Фінансування, планування та ефективність первинної медичної допомоги знаходяться у прямій залежності від нормативно-правових механізмів. Зараз медична сфера регламентується профільними Основами законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року. Даним нормативно-правовим актом визначені засади функціонування сфери охорони здоров'я, а також регулювання суспільних відносин, що виникають у цій сфері з метою забезпечення фізичного і духовного розвитку, збереження і покращення здоров'я населення, зменшення рівня смертності та інвалідності.

Закон зазнав багатьох поправок з часу прийняття, проте досі відсутні норми, які визначають поняття сімейної медицини та засади її функціонування. В Законі лише згадуються сімейні лікарі, як суб'єкти надання первинної медичної допомоги.

19 жовтня 2017 року законодавцем було прийнято Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», який встановлює фінансові гарантії надання пацієнтам медичних послуг та лікарських засобів за кошти Державного бюджету. Разом з тим Закон створює передумови для повноцінного запровадження та функціонування інституту сімейної медицини, а

саме визначає механізм та способи обрання сімейного лікаря та підписання з ним відповідної декларації. Важливим кроком є впровадження електронної системи охорони здоров'я, яка покликана полегшити співпрацю лікарів та клієнтів, автоматизувати ведення медичного обліку, а також дозволить уникнути втрати важливих даних про пацієнта.

Переважає більшість науковців та спеціалістів у сфері медицини вважають, що сімейній медицині потрібен власний профільний закон. У Верховній Раді України з 22 червня 2017 року зареєстровано проект Закону України №6634 «Про первинну медичну допомогу на засадах сімейної медицини» (далі – Проект), який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади забезпечення громадян України та інших осіб, які перебувають на її території, первинною медичною допомогою, встановлює засади функціонування та розвитку сімейної медицини.

Варто відзначити, що прийняття даного Проекту сприятиме покращенню якості та своєчасності надання первинної медичної допомоги, доступності медичних послуг і слугуватиме основою розвитку первинної медичної допомоги на засадах сімейної медицини. Це дозволить зменшити рівень захворюваності, інвалідності та смертності серед населення та покращити якість життя в цілому.

У Проекті запропоновано визначати сімейну медицину як організаційну форму надання первинної медичної допомоги населенню спеціалістами сімейної медицини, зазначено, що відповідна професійна діяльність має ґрунтуватися на наступних принципах:

- пріоритетне значення первинної медичної допомоги у діяльності держави та суспільства;
- рівність пацієнтів;
- визначений законодавством обсяг безоплатних послуг медичної допомоги;
- вільний і свідомий вибір пацієнтом сімейного лікаря, методів профілактики та лікування;
- дотримання галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я;
- особиста відповідальність пацієнта та його сім'ї за власне здоров'я та своєчасне інформування спеціалістів про його зміни.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективний розвиток сімейної медицини неможливий без впровадження правових, організаційних, економічних та соціальних основ забезпечення населення первинною медичною допомогою. Створення таких умов дозволить здійснювати постійних медичний нагляд та опіку впродовж усього життя людини без прив'язки до хвороби чи стану організму, а комплексно і профілактично. На жаль, у сучасних умовах спостерігається погіршення стану здоров'я населення, діагностування у молодого покоління хвороб, які раніше зустрічалися лише у осіб старшого та похилого віку. Дослідження наявної ситуації дозволяє стверджувати, що система охорони здоров'я, в тому числі і питання сімейної медицини, потребує негайного завершення реформування та приведення її стану у відповідність міжнародним стандартам. Лише такий підхід забезпечить належний рівень задоволення потреб населення у первинній медичній допомозі та дозволить не лише зберегти, а й покращити здоров'я населення.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №4. – Ст. 19.
3. Про первинну медичну допомогу на засадах сімейної медицини: Проект Закону України від 22 червня 2017 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62116

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Здольник Анна Романівна
студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПЕНСІЇ ПО ІНВАЛІДНОСТІ

Після здобуття нашою державою незалежності, демократичні, соціальні та правові перетворення в суспільстві та державі заклали якісно нові передумови до реформування системи пенсійного страхування та забезпечення різноманітних категорій осіб. В контексті вищевказаного суттєвим кроком в даному напрямі стало прийняття 9 липня 2003 року парламентом Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», який визначає особливості пенсійного забезпечення різних категорій осіб в Україні [1, с. 3].

Найактуальнішим постає питання щодо пенсійного забезпечення осіб з інвалідністю в Україні, так як у сучасних умовах наша держава відповідно до Основного Закону [2] розцінює себе як соціальна, тому турбота про вразливих категорій осіб є особливо важливою в наш час. У той же час, створення ефективної правозастосовної практики неможливе без фундаментальних теоретичних засад. Особливо це стосується здійснення права на призначення і виплату пенсії по інвалідності, поняття якої не закріплено жодним нормативно-правовим актом.

При дослідженні пенсійного забезпечення інвалідів, зокрема, визначенні поняття пенсій по інвалідності, на мою думку, необхідно першочергово визначити поняття інвалідності та поняття пенсії. Інвалідність – це тривале, або часткова втрата працездатності або значне обмеження, яке встановлене МСЕК. Щодо пенсії, то на думку Л.М. Князькової пенсія – це щомісячна грошова виплата з бюджету Пенсійного фонду України, яка призначається громадянам держави, що мають відповідний страховий стаж необхідної тривалості в розмірі, порівняному з колишньою заробітною платою [3, с. 8]. Дане визначення є цілком вдалим, у той же час, лише частково стосується пенсії по інвалідності, оскільки розмір останньої залежить від розміру

пенсії за віком, яка призначається залежно від розміру заробітної плати особи за попередні 60 місяців та коефіцієнту страхового стажу.

У свою чергу, інші науковці вказують, що під пенсією необхідно розуміти щомісячну довгострокову виплату, яка призначається та виплачується особі, яка має право на її одержання у випадку настання пенсійного віку, інвалідності, втрати годувальника чи вислуги років за рахунок грошових виплат Пенсійного фонду України чи бюджетів різних рівнів та є основним джерелом доходу існування відповідної фізичної особи [4, с. 117].

На законодавчому рівні поняття пенсії закріплено в Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 9 липня 2003 року. Відповідно до ст. 1 вказаного Закону пенсією є щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку безпосередньо одержує застрахована особа у випадку досягнення нею передбаченого законодавством пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених законодавством [5].

З урахуванням уже перелічених вище визначень пенсії, можемо виділити наступні ознаки, що притаманні пенсіям по інвалідності:

- пенсія по інвалідності є одним з видів пенсійного забезпечення в солідарній системі;
- порядок її призначення і виплати регулюється на загальнодержавному рівні;
- право на пенсію по інвалідності мають особи після того, як орган медико-соціальної експертизи встановив їм відповідну групу інвалідності;
- встановлюються на чітко визначений період перебування на інвалідності (1-3 роки чи безстроково);
- призначаються територіальними органами Пенсійного Фонду України;
- пенсії по інвалідності виплачуються за рахунок коштів соціального страхування;
- вказані пенсії пов'язані з реальною втратою працездатності конкретною особою;
- пенсії по інвалідності мають виключно грошову форму;
- розмір пенсії по інвалідності, у першу чергу, пов'язують із групою інвалідності;

- метою призначення досліджуваної категорії пенсій є повна чи часткова заміна раніше наявних засобів до існування [6, с. 208-209].

Таким чином, підсумовуючи вищезазначені ознаки пенсій по інвалідності та погляди вчених, можна зробити висновок, що пенсія по інвалідності – це щомісячна грошова виплата громадянам, визнаним органом медико-соціальної експертизи особами з інвалідністю будь-якої групи в зв'язку з повною або частковою втратою працездатності, що призначається на період перебування особи на інвалідності і виплачується територіальними органами Пенсійного фонду України за рахунок коштів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування з метою повної або часткової компенсації втрати засобів до існування. Вказане визначення необхідно закріпити в Розділі 5 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Список використаних джерел

1. Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Н.П. Коробенко. – Київ, 2010. – 23 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Князькова Л. М. Правові питання забезпечення пенсіями за вислугу років працівників органів внутрішніх справ: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Л.М. Князькова. – Харків, 2001. – 19 с.
4. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 168 с.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 49-51. – Ст. 376.
6. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина : навчальний посібник / Б. І. Сташків. – Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. – 1092 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Зюбак Надія Іванівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОДАТКОВИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ СІМЕЙ З ДІТЬМИ

Дослідження додаткового соціального захисту сімей з дітьми є одним з найбільш важливих і проблемних питань сучасності, адже сім'я є найголовнішим і цінним осередком суспільства. Дане питання варто розпочати з розкриття значення самого соціального захисту, яке конституційно закріплений в нашій державі.

Під поняттям соціальний захист розуміється система соціальних, економічних та організаційних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення малозахисених верств населення від соціальних ризиків для підтримання населення – пенсіонери, інваліди, ветерани війни, багатодітні сім'ї та інших малозабезпечені громадяни. Головну роль у цій системі посідає соціальний захист сімей з дітьми, адже саме сім'я є найважливішим та основним осередком суспільства.

На жаль, на сьогодні реалії показують, що система соціального захисту не в повній мірі здатна ефективно захистити родину, у якій виховуються діти, від соціальних ризиків. Більшість рішень, які приймаються, спрямовані на підвищення рівня народжуваності, проте заходи, які підтримують благополуччя таких сімей, розвинені не в повній мірі.

Не можна не зазначити, про низьку ефективність законодавства у сфері соціального захисту сімей з дітьми та порушення прав цієї категорії населення на соціальний захист, що є наслідком відсутності нового системного підходу до формування заходів соціального захисту сімей з дітьми. Як було вище згадано, законодавство нашої держави передбачає додатковий соціальний захист, але ніде це не закріплює. Так, у нормативно-правових актах України дане поняття не зустрічається. Разом з цим в актах у сфері соціального захисту досить часто використовуються такі поняття, як «додаткові соціальні послуги», «забезпечення додатковим харчуванням», «додаткові пенсії» та інші. Додатковий соціальний захист являє собою ті заходи, які надаються, якщо основних пілг та виплат не вистачає та здійснюється на загальнодержавному рівні.

Як приклад, на сьогодні Міністерством соціальної політики було зроблене нововведення, як додатковий захист сімей з дітьми «бебі-бокси»- так звані, пакунки малюка, які містять речі необхідні у перші місяці життя. Також «бебі-бокси» вміщатимуть в собі всю необхідну інформацію для молодих батьків по догляду за новонародженим. Коробки видаватимуть кожному новонародженому незалежно від матеріальноо стану родини.

Особливістю додаткового соціального захисту є надання окремим категоріям осіб соціальних пільг та послуг переважно нематеріального характеру: у сфері навчання, працевлаштування, побутово-комунального обслуговування тощо. У той же час, законодавством також передбачена у рамках додаткового соціального захисту населення можливість здійснення грошових виплат, у тому числі сім'ям з дітьми. До таких грошових виплат, зокрема, належать:

- надбавка на догляд за дитиною-інвалідом,
- компенсація на дітей, які не харчуються в навчальних закладах, розташованих на території радіоактивного забруднення,
- на дітей, які є інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи і не харчуються в навчальних закладах та деякі інші.

Також активно здійснюється соціальна підтримка сім'ї спеціалістами центрів соціальних служб у формі різнопланових соціальних послуг.

Виділяють такі види послуг:

- матеріальні,
- психолого- педагогічні,
- побутові,
- соціально-медичні,
- консультативні та реабілітаційні послуги.

Як зазначає Н.Б. Болотіна, дана організаційно – правова форма соціального захисту має саме додатковий характер, оскільки здійснюється поряд із загальною системою соціального захисту.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що додатковий соціальний захист сімей з дітьми є організаційно-правовою формою соціального захисту, що полягає у наданні сім'ям з дітьми додаткового матеріального забезпечення та соціальних послуг за рахунок державного, місцевого бюджетів та інших джерел фінансування соціального захисту, у зв'язку з виникненням спеціальних ризиків.

Додатковий соціальний захист сімей з дітьми передбачає надання таких видів соціального забезпечення як: грошові виплати, соціальні пільги у вигляді вище зазначених «бебі- боксів», соціальні допомоги, соціальне обслуговування.

Список використаних джерел

1. Чутчева О.Г. Право на соціальний захист: питання теорії / О.Г. Чутчева // Підприємство, господарство і право. – 2002. – №8. – С. 63.
2. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – С. 117-289.
3. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальний захист в Україні / Н.Б. Болотіна. – К.: Знання, 2010. – С. 45.
4. Право соціального обслуговування: учебник для бакалавров / под ред. В.Ш. Шайхатдинова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2013. – С. 427.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Іщенко Михайло Михайлович

студент 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В сучасних умовах розвитку України, як демократичної, правової і соціальної держави неможливо уявити нашу державу без функціонування соціальних служб, оскільки саме соціальні служби в багатьох випадках виконують ключову роль в допомозі особам поважного віку, особам, які втратили працездатність та іншим категоріям осіб. Проте, на сьогодні в законодавстві нашої держави відсутнє визначення поняття «соціальна робота», попри розгалужену нормативну базу соціального законодавства, в зв'язку з чим необхідно визначити поняття соціальної роботи.

Перш за все слід відмітити, що модель соціальної держави в науці розглядається як структурна побудова поєднання найбільш

ключових інституцій соціального захисту й механізм взаємодії з інституціями громадянського суспільства, соціально відповідальним бізнесом [1, с. 22]. Що стосується визначення поняття соціальної роботи, то вітчизняне законодавство оперує тільки поняттям «соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю», під яким розуміється практична діяльність спеціально визначених державою уповноважених суб'єктів, які безпосередньо здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, а також фахівців з соціальної роботи та волонтерів, яка спрямована на соціальну підтримку сімей, дітей та молоді, забезпечення їхніх прав та свобод, поліпшення якості життєдіяльності, задоволення інтересів та потреб [2].

Вищезазначене поняття є досить актуальним, оскільки враховує низку специфічних рис, які притаманні діяльності соціальних служб в Україні.

Варто зазначити, що в вітчизняній науково-практичній літературі поняття соціальної роботи досліджується в трьох основних розуміннях:

- як професійно-практична діяльність соціальних служб з подання допомоги і підтримки людям, що безпосередньо опинились у складній життєвій ситуації;

- навчальна дисципліна з професійної підготовки фахівців із соціальної допомоги та підтримки населення;

- галузь наукових знань, яка базується на сукупності концепцій та теорій, досліджує принципи та закономірності, моделі і методи соціальної роботи, має власний об'єкт та предмет дослідження, систему наукових понять і категорій, сукупність методів наукового пізнання тощо [3, с. 171].

Такий підхід до соціальної роботи є доцільним, оскільки сьогодні соціальна робота це не лише практична діяльність соціальних служб, але й галузь знань, яка виробляє напрями розвитку функціонування соціальних служб в різних сферах.

Таким чином, враховуючи вищезазначені особливості, можна дійти висновку, що соціальна робота – це діяльність соціальних служб, груп та окремих індивідів з надання допомоги для успішної соціалізації особам чи групам людей у випадках, коли за браком належних умов у суспільстві або особистих вад соціалізація утруднюється, призупиняється або набуває зворотного напрямку.

Список використаних джерел

1. Хома Н.М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід: автореф. дис... д. політ. наук : 23.00.02 / Н.М. Хома; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2013. – 32 с.
2. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 року № 2558-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 213.
3. Лукашевич М.П. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. / М.П. Лукашевич, І.І. Мигович. – К.: МАУП, 2003. – 168 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Андропова В. А.

Квітовська Юлія Сергіївна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Проблема фінансування соціального захисту населення завжди перебувала та перебуває у центрі уваги як суспільства, так і вчених-правників. Сьогодні актуальним є визначення основних напрямів розвитку фінансового забезпечення соціального захисту в Україні і їх практичної реалізації для забезпечення потреб суспільства. Багато вітчизняних та зарубіжних науковці, таких як: А. Вагнер, У. Беверідж, Н. Болотіна, Н. Борецька, О. Гаманкова, В. Джевонс досліджували питання фінансового забезпечення соціального захисту для подальшого створення умов, в яких можливе максимальне наближення до загальноєвропейських стандартів.

Сучасний стан системи соціального захисту вимагає значних фінансових ресурсів, що в умовах складних соціально-економічних та демографічних проблем в Україні, стає непосильним тягарем для економіки країни. Назріла нагальна потреба щодо реформування діючої системи соціального захисту населення. Це обумовлюється тим, що, з одного боку, в процесі реформування потрібно зменшити розмір соціальних видатків з метою скорочення навантаження на

економіку країни, а, з іншого боку, реформування системи соціального захисту повинно відбуватися без зменшення доступу громадян до гарантованих державою прав та без обмеження можливостей користуватися безоплатними соціальними послугами. В умовах зростання кількості соціальних програм та пільг, розширення кола осіб, які мають право на їх отримання, та зростання усіх соціальних стандартів в Україні спостерігається стрімке зростання соціальних видатків. Однак, зростання соціальних витрат в Україні здебільшого перекриває лише зростання цін, що природно негативно позначається на реальному розмірі соціальних допомог та виплат [3].

Незважаючи на значні розміри соціальних видатків, багато соціальних програм та допомог в Україні фінансується вкрай незадовільно. Окремі види соціальних допомог у деякі роки зовсім не фінансувалися або їхні розміри у законодавчому порядку зменшувалися, оскільки у Державному бюджеті України на це не вистачало коштів. В Україні багато соціальних допомог та пільг запроваджуються без визначення конкретних джерел фінансування, що призводить до розпорошення державних фінансових ресурсів та вкрай низької ефективності їх використання. За оцінками різних експертів, загальна вартість задекларованих у чинному законодавстві пільг складає від 3,8 до 5,8 млрд дол. США на рік, проте реально фінансується лише незначна їх частина [3].

Слід відзначити, що такий високий рівень витрат, що направляється з ВВП країни на соціальні цілі, сприяли тому, що сформована система соціального захисту в Україні за своїми параметрами та принципам повністю відповідає як Конвенції МОП №102 [1] про мінімальні норми соціального забезпечення (1952) так і Європейському кодексу соціального забезпечення. Разом з тим, варто зауважити, що високу частку соціальних видатків в структурі ВВП не завжди можна розглядати як ознаку високого рівня соціального захисту. Ця теза чітко характеризує ситуацію, яка склалася з фінансовим забезпеченням соціального захисту в Україні.

В той же час, поряд з низькими розмірами соціальних витрат, в Україні існує чимало проблем фінансового забезпечення соціального захисту, які пов'язані зі структурою фінансових джерел та ефективністю фінансового забезпечення соціального захисту. Основними джерелами фінансових ресурсів в Україні є кошти, які акумулюються внаслідок сплати податків та страхових внесків до

державного та місцевих бюджетів, державних фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, недержавних організацій, які здійснюють соціальне страхування. Разом з тим, значна частина соціальних витрат здійснюється за рахунок доходів домогосподарств та соціальних витрат роботодавців, які здійснюються без сплати страхових внесків у будь-які конкретні фонди соціального страхування.

Складна економічна ситуація в країні прямо впливає на розмір основних державних соціальних стандартів. Протягом 2000–2017 рр. в Україні покращилась ситуація з розмірами основних державних соціальних стандартів. Проте вони й надалі залишаються занадто низькими по відношенню до основних рекомендацій МОП.

Фінансове забезпечення соціального захисту також слід аналізувати з точки зору досягнення його цілей. Слід відзначити, що кожна окрема соціальна програма передбачає досягнення своїх конкретних цілей, що дає змогу оцінити ефективність їх фінансування не лише в цілому по країні, а й по окремих регіонах. Водночас всі цілі окремих соціальних програм передбачають досягнення основних цілей системи соціального захисту населення: зменшення рівня бідності, зростання доходів населення, скорочення нерівності та підвищення тривалості життя. Погіршення соціально-економічних умов в останні роки призвели до того, що з 2014 р. знову спостерігалось значні погіршення показників. Наприклад, якщо у 2015 р. за межею фактичного прожиткового мінімуму перебувало 28,6% населення, то у 2016 р. значення зросло до 58,3%, тобто майже у 2 рази [2].

У цілому сучасні тенденції фінансового забезпечення соціального захисту в Україні не відповідають тим викликам, які ставить перед суспільством нинішнє соціально-економічне та демографічне становище, що негативно позначається як на рівні фінансування так і на його ефективності. Подальший розвиток соціального захисту в Україні можливий лише за умови глибокої структурної перебудови як самої системи соціального захисту, так і основних умов та принципів фінансування.

Список використаних джерел

1. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення № 102 Міжнародна організація праці; Конвенція, Міжнародний документ, 32 Класифікація від 28.06.1952 № 102.

2. Комплексна оцінка бідності в Україні та регіонах за 2010-2015 рр. Аналітична записка. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2016. – 16 с
3. Статистичний збірник «Соціальний захист населення України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Ковбашин Андріана Іванівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ В УКРАЇНІ

Однією з корінних соціально-економічних проблем сучасного етапу розвитку держави та соціуму, а також важливою характеристикою конкурентоспроможності ринку праці є безробіття [1]. Без сумніву, високий рівень безробіття погано впливає на розвиток економіки в країні, тому це проблемне питання наразі є досить актуальним і важливим. Дані Державної служби статистики України свідчать про те, що на кінець червня 2018 року в Україні було зареєстровано 303,9 тисяч безробітних, що на 8% менше, ніж станом на червень 2017 року, що свідчить про те, що рівень безробіття в Україні знижується.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року, під безробіттям розуміється таке соціальне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування [3].

Безробіття є однією з найважливіших проблем, з якою, на жаль, дуже часто зустрічаються працездатні особи. Воно є нелегким випробуванням не тільки для людини, яка втратила роботу, а й для членів її сім'ї. Безробітні часто впадають у відчай, втрачають почуття власної гідності, відчувають провину перед своїми близькими й впадають у депресії, що може призвести до психічних розладів та навіть випадків суїциду. Вони починають втрачати практичні навички, не підвищують рівень своєї кваліфікації та доволі часто

ідуть на злочини через безвихідні ситуації задля забезпечення власної сім'ї. Безробіття є однією з найбільш болючих проблем, що найбільш прямо і сильно впливає на кожну людину.

Основна проблема безробіття зосереджена на ринку праці та пов'язана з: попитом робочої сили та її пропозицією; офіційним працевлаштуванням молодого покоління; погіршенням умов робочих місць; незадовільним реформування системи освіти, що відображається у поганому розвитку та поганій підготовці кваліфікаційних кадрів, що призводить до збідніння населення.

При визначенні рівня безробіття необхідно враховувати як відкрите, тобто зареєстроване безробіття, так і приховане. Відкрите безробіття не потребує особливого роз'яснення: люди відкрито заявляють про бажання працювати й активно шукають роботу. Приховане безробіття характеризується наявністю тільки формальною зайнятістю людей, які:

- незадоволені своєю роботою й тому шукають інше місце основної чи додаткової роботи;
- можуть втратити роботу через постійне невдоволення роботодавця якістю праці чи іншими обставинами, і тому шукають іншу роботу;
- працюють неповний робочий день або тимчасово без відповідної оплати праці, тому шукають постійну роботу з гідною зарплатнею та готові перейти на неї.

Безробіття – соціально-економічне явище, за якої частина економічно активного населення не знаходить собі роботу і стає зайвим населенням [3].

Враховуючи всі проблеми цього негативного явища, можна запропонувати заходи щодо його зменшення:

- створення нових робочих місць з гідною заробітною платою;
- контроль держави за своєчасною виплатою заробітної плати;
- вдосконалення законодавства щодо стимулювання роботодавців до створення сучасних високотехнологічних робочих місць з високою зарплатою та безпечними умовами праці;
- зниження податків для підприємства, за умови збереження робочих місць;
- легалізація тіньової зайнятості;
- створення центрів навчання та підвищення рівня кваліфікації молодого працездатного покоління.

Вище вже було зазначено, що протягом першого півріччя 2018 року рівень безробіття в Україні значно знизився, що пов'язано з застосуванням сучасних сервісів: профілювання осіб без роботи та соціального супроводу за підходом кейс-менеджменту, впровадження дистанційного та дуального навчання безробітних, «гарячої лінії» державної служби зайнятості, інтернет-ресурсу з електронними кабінетами для роботодавців та шукачів роботи та електронного опитування роботодавців щодо конкретної потреби у працівниках за певними професіями.

Проте, не дивлячи на зменшення рівня безробіття, дана проблема в нашій державі все ж є однією з головних проблем ринкової економіки, яка складає реальну загрозу економіці та життю громадян. Застосовуючи запропоновані заходи, можна значно зменшити рівень безробіття, збільшити кількість робочих місць та працевлаштованого населення і, як наслідок, загально покращити економічно-соціальну ситуацію в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Конвенція МОП № 44 про допомогу особам, котрі є безробітними з незалежних від них обставин від 21 червня 1998 року // Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці, 1919-1964. Том I. – Женева: Міжнародне бюро праці, 1964.
2. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №24. – Ст. 2.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 року № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Кріпак Надія Григорівна, Чупрова Катерина Олександрівна

студентки 2-го курсу факультету прокуратури
і слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Кожна молода людина прагне бути самостійною і незалежною. Сьогодні виникає тенденція серед дівчат і юнаків, які, почуваючись дорослими, намагаються реалізувати своє бажання працювати та отримувати гідну та високу оплату своєї праці. Серед роботодавців, в свою чергу, виникає тенденція прийняття на роботу неповнолітніх. Це зумовлює необхідність висвітлити правове регулювання роботи даної категорії працівників.

Молодь на ринку праці виступає як велика багаточисельна категорія. Сьогодні, готовність молоді до виробничої праці стає важливою складовою стрімкого та успішного економічного розвитку. Такі працівники потребують особливої уваги з боку державної влади, адже їм притаманні свої характерні ознаки, зумовлені молодим віком: специфічні психологічні та фізіологічні особливості; переважно відсутність стажу роботи; нерідко – необхідність поєднувати роботу із навчанням тощо. Ця увага виражається у закріпленні законодавцем, передусім, низки пільг для таких працівників.

Забезпечення правового регулювання праці неповнолітніх відбувається шляхом закріплення норм, які спрямовані на реалізацію охорони праці працівників: систему заходів, які спрямовані на створення безпечних для життя і здоров'я працівників умов під час їх трудової діяльності, а саме заходи правового, соціально-економічного, організаційно-технічного, санітарно-гігієнічного характеру. Це, в свою чергу, забезпечує можливість реалізації громадянами свого конституційного права працювати в умовах, які відповідають вимогам гігієни та безпеки [1, с. 2].

Законодавство визначає, що неповнолітньою є особа, яка не досягла 18 років (ст.187 КЗпП України). Особи, яким не виповнилось 14 років є малолітніми (ст.31 ЦКУ). Відповідно до Кодексу законів про працю України особи, які не досягли 14 років не можуть прийматися на роботу (ст. 188 КЗпП України). Тобто право укладати

трудоий договір з роботодавцем має право неповнолітній віком з 14 до 18 років.

За загальним правилом, особа може бути прийнята на роботу з 16 років. За згодою одного із батьків чи особи, що його замінює, можуть бути прийняті на роботу особи або іншим представником дитини які досягли 15 років. Особи віком з 14 до 15 років можуть бути прийняті на роботу за згодою одного з батьків або особи, яка його замінює для виконання легкої роботи у вільний від навчання час, але робота не може перешкоджати навчання у загальноосвітніх школах, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладах.

Згідно з законодавством України про працю для неповнолітніх робочий час є скороченим. Робочий час не може перевищувати 36 годин на тиждень для дітей віком від 16 до 18 років. Якщо приймається на роботу особа віком від 15 до 16 років, її робочий час не може перевищувати 24 години на тиждень. Право працювати у такому режимі неповнолітнім надається під час канікул.

Неповнолітній може бути прийнятий на роботу у вільний від навчання час. У цьому випадку час роботи не може бути більшим 18 один на тиждень для осіб, віком від 16 до 18 років та 12 годин для осіб, віком від 15 до 16 років. Для осіб, віком від 14 до 15 років дозволяється праця в період канікул, робочий час не може перевищувати 24 години на тиждень (ст.51КЗпП).

Заборонено використовувати працю неповнолітнього у випадках коли умови праці є шкідливими або небезпечними. Також, не може бути прийнятим неповнолітній для роботи на важких чи підземних роботах. Перелік робіт, на яких заборонено працювати неповнолітнім затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31 березня 1994 р. за № 46. Перелік включає: роботу на будівництві метрополітенів, добування нафти, газу, торфу та ін. [2, с. 2]

Актуальною є проблема підвищення зацікавленості роботодавців у прийнятті на роботу неповнолітніх працівників. На перший погляд, зробивши це, роботодавець отримує безліч проблем у вигляді зобов'язань перед такими працівниками, які нерідко не мають відповідної кваліфікації. Тому з економічної точки зору праця неповнолітнього для роботодавця є не вигідною. Отже, виникає необхідність створення та реалізації загальнодержавних програм, які будуть націлені не на утримання органів, що сприяють працевлаштуванню молоді, а на зростання зацікавленості роботодавців у

прийомі на роботу неповнолітніх працівників (наприклад, створення податкових пільг для таких роботодавців) [3, с. 12].

Одним із основних можливих шляхів розв'язання проблеми працевлаштування неповнолітніх є відновлення програми «Надання роботодавцям дотацій та компенсації для забезпечення молоді першим робочим місцем». Кошти надані роботодавцеві для покриття видатків на заробітну плату молоді Фондом соціального страхування на випадок безробіття суттєво зменшували б витрати роботодавця на оплату праці неповнолітніх працівників. Програма успішно діяла в 2013 р, але пізніше була призупинена через недостатнє фінансування. Відновлення програми є ключем до вирішення проблеми недостатньої мотивації роботодавців при прийнятті на роботу молоді.

Список використаних джерел

1. Охорона праці неповнолітніх / Електронний ресурс [Режим доступу]: http://refotpbgo.ucoz.org/publ/okhorona_praci/okhorona_praci_nepovnlit_nikh_zh_trudovim_zakonodavstvom_ukrajini/4-1-0-184.
2. Особливості правового регулювання праці неповнолітніх/ Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://kr.dsp.gov.ua/index.php/2463-kr290517>.
3. Охорона праці : поняття, державна політика/ Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=96358>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гудзь А. О.

Лобурак Юлія Ігорівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТАНДАРТИ ООН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Діти — невід'ємна частина суспільства, без якого будь-яка держава приречена на провал. Вони наше сьогодення і наше майбутнє. Разом з тим діти є найбільш вразливою категорією

населення зі своїми специфічними проблемами та інтересами. Тому неповнолітні найбільше потребують захисту й підтримки.

На політичній арені світу Україна виступає повноправним членом багатьох міжнародних організацій, тому, дбаючи про дітей, держава, перш за все, має керуватися загальновизнаними нормами права і дотримуватися міжнародних стандартів соціального захисту дитинства.

У ст. 1 Конвенції ООН про права дитини 1989 року закріплено, що «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше» [1].

Так, як неповнолітні є частиною суспільства, не слід нехтувати й положеннями Загальної декларації прав людини 1948 року, згідно з якими діти повинні бути об'єктом особливого соціального захисту та допомоги, незалежно від того народжені вони в шлюбі чи поза ним [2].

Одним з основних нормативно-правових актів, які закріплюють права та свободи дітей є Декларація прав дитини, прийнята ООН у 1959 році. У її преамбулі зазначено, що під час прийняття Декларації бралось до уваги те, що дитина, через її фізичну, розумову незрілість, має потребу в спеціальній охороні і турботі, включаючи належний правовий захист, як до, так і після народження.

У Декларації прав дитини проголошуються соціальні і правові принципи захисту і благополуччя дітей на національному й міжнародному рівнях. Перш за все не допускається дискримінація при визначенні прав дитини. Від народження їй належить право на ім'я та громадянство, здорове зростання і розвиток, належне харчування, одяг, житло, медичне обслуговування, спеціальний догляд й охорона мають бути забезпечені дитині та її матері тощо.

Дитина не може бути об'єктом торгівлі, вона захищена від жорстокого й недбалого ставлення, будь-яких форм експлуатації.

Декларація 1958 року послужила основою для підготовки Конвенції про права дитини. Ці два нормативно-правові акти у свою чергу стали складовою Міжнародного білля про права людини.

Проте, слід зазначити, що Конвенцію слід розглядати не як перелік прав дитини, а як список всеосяжних зобов'язань, які виникають у держави з приводу дитини. Прикладом можуть слугувати положення ст. 3 цього нормативно-правового акту, згідно з

якими держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів.

Конвенція також закріплює, що держави зобов'язані визнавати права дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я.

Для цього повинна вживатися низка заходів, а саме: зниження рівня дитячої смертності; боротьба з хворобами й недоїданням; забезпечення надання необхідної медичної допомоги та охорони здоров'я всіх дітей, при цьому найбільшу увагу треба приділяти розвитку первинної медико-санітарної допомоги; забезпечення інформацією батьків щодо здоров'я і харчування дітей, переваги грудного годування, гігієни, санітарії середовища перебування дитини і запобігання нещасним випадкам, а також доступу до освіти та підтримки у використанні цих знань тощо.

Ні в якому разі не допускається звуження змісту та обсягу прав і свобод неповнолітніх осіб. Не має місця і дискримінація за віковим критерієм. Адже діти нарівні володіють правами з дорослими. І це стосується не тільки природних прав, а й таких, як право на достатній життєвий рівень, відпочинок і дозвілля, свобода думки й слова, совісті, релігії, мирних зборів тощо.

Проте, не слід забувати, що з кожним роком дитина стає дорослішою і в неї поступово поряд з правами з'являються певні обов'язки, які вона повинна виконувати. А задля забезпечення повноцінного розумового й фізичного розвитку, дитина потребує особливого соціального захисту з боку держави й суспільства, адже ще з перших хвилин життя уже є їхньою частиною.

Отже, дитина – це рівноправний дорослому суб'єкт, окрема людська істота, яка має свої потреби й інтереси. Її специфічність полягає в неможливості унаслідок фізичної та розумової незрілості, самостійно реалізовувати всі притаманні права. Тому дитина найбільше потребує особливого соціального захисту та підтримки.

Україна хоча й ратифікувала величезну кількість міжнародних нормативно-правових актів, а найбільшою цінністю для неї за

положеннями Конституції є людина, її життя і здоров'я, проте ці норми, на жаль, залишаються лише декларативними.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1. – С. 205.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Лосєвська Марія Іванівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПАТРОНАТНА СІМ'Я ЯК СУБ'ЄКТ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Одним із пріоритетних завдань держави є соціальний захист дітей, створення сприятливих умов для їхнього фізичного, інтелектуального та духовного розвитку, майбутньої повноцінної життєдіяльності. Гармонійний розвиток, що сприятиме подальшому формуванню особистості дитини, відбуватиметься лише у повноцінній сім'ї. Якщо родина не створює умов для належного розвитку дитини, держава, контролюючи цей процес та захищаючи права дитини, передбачає інші форми виховання, такі як усиновлення, опіка/піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та патронатні сім'ї як нова форма сімейного виховання.

У Главі 20 «Патронат над дітьми» Сімейного кодексу України зазначається, що патронат над дитиною – це тимчасовий догляд, виховання та соціально-психологічна реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин [1].

Патронатний вихователь – це особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй

сім'ї [1]. Вихователь, перед початком виконання ним своїх обов'язків, повинен в обов'язковому порядку проходити спеціальний курс підготовки і на його основі здійснювати свої функції.

Також, ст. 212 Сімейного кодексу України визначено перелік громадян, які не можуть бути патронатними вихователями: особи, обмежені у дієздатності; визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав; які зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та заробітку тощо.

Виходячи з цього, варто дійти висновку, що патронатне виховання надзвичайно відповідальна діяльність, що має свої завдання, задля виконання яких особа повинна мати певну кваліфікацію (тобто пройти певний курс навчання). Основними завданнями патронатних вихователів є:

- забезпечення збереження життя, виховання, догляду та здоров'я дитини під час її перебування в патронатній сім'ї;
- соціально-педагогічна підтримка та сприяння психологічній, медичній і соціальній реабілітації дитини;
- створення умов для підтримання контактів дитини з її біологічними батьками, родичами, окрім випадків, коли це може завдати шкоди життю й здоров'ю дитини;
- психологічна підготовка дитини до повернення її в біологічну сім'ю чи надання їй іншої форми сімейного виховання.

Патронатне виховання має низку відмінностей від інших форм влаштування дітей у родину:

- під патронатного вихователя може бути поміщена будь-яка дитина, незалежно від її віку і статусу;
- всі права та обов'язки щодо захисту прав, законних інтересів дитини розподіляються між уповноваженою установою, патронатним вихователем і кровними батьками (якщо останні не позбавлені або не обмежені в правах судом);
- патронатними вихователями можуть стати люди, яким певні формальні причини перешкоджають усиновити (удочерити) дитину;
- зберігається зв'язок дитини з рідною сім'єю.

Також виділення патронатної сім'ї серед інших надавачів соціальних послуг дітям відбувається саме через фінансування такої родини державою відповідно до закону. Тобто цим і пояснюється її існування як суб'єкта надання соціальних послуг: патронатний

вихователь надає соціальну послугу, яку купує в нього держава, дитині.

Стаття 256 Сімейного кодексу України, власне, і визначає розмір оплати даної послуги. Фінансування послуг патронату складається з оплати послуги (праці патронатного вихователя), що становить 5 прожиткових мінімумів для працездатної особи, а також соціальних виплат на дітей, що влаштовані під патронат та становлять 2 прожиткових мінімуми на кожну дитину відповідного віку. Також діє установа система надбавок у розмірі 10 відсотків за кожну наступну дитину, а також відповідні надбавки за складність у разі влаштування до сім'ї патронатного вихователя новонародженої дитини, дитини з вадами розвитку чи інвалідністю, дитини з ВІЛ-інфекцією, неповнолітньої вагітної тощо.

Таким чином, держава, закріплюючи даний вид соціальних послуг на законодавчому рівні, забезпечує належне їх регулювання, заохочує громадян надавати такі послуги та зменшувати рівень сирітства в країні.

Слід зазначити, що подібна практика в інших країнах показала позитивні результати, так як завдяки існуванню багатьох патронатних сімей (що виховують кілька дітей), кількість дитячих будинків значно зменшилась. Патронатне виховання має багато плюсів, як для дитини, так і для самого патронатного вихователя. Для батьків – це підтримка держави та різностороння допомога їй і спеціалізованих органів та установ, працевлаштування з відповідною заробітною платою, досвід в батьківстві. Для дитини ж – це можливість без будь-яких диференціацій з приводу статусу, віку чи інших причин виховуватися в люблячій родині, мати певні соціальні гарантії, отримувати життєвий досвід і не втрачати зв'язку з кровними родичами.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 256.
2. Воронцова А.С. Порівняльна характеристика фінансового забезпечення сфери надання соціальних послуг / А.С. Воронцова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». – 2015. – Вип. 4(63). – С. 188–192.

3. Алексєєва Л.С., Міняйло В.Ю. Соціальний патронат родини в системі соціального обслуговування / Л.С. Алексєєва, В.Ю. Міняйло. – К.: ДНДІ сім'ї та виховання, 2005.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Ломонова Катерина Андріївна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ
У СФЕРІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ**

Молодь відіграє важливе значення для будь-якої держави, тому що своїм ставленням до неї можна зрозуміти рівень життя суспільства. Але ця група осіб є найбільш вразливою в українському соціумі і саме тому потребує соціального захисту.

Проблеми соціального захисту молодого покоління досліджували різні вчені, а саме: Н.Б. Болотіна, М.Л. Захарова, О.С. Кайтанський, А.В. Медведева, К.Ю. Мельник, Є.В. Назаренко, П.Д. Пилипенко, О.І. Процевський, В.С. Тарасенко, М.Ю. Федорова, Н.М. Хуторян та ін. Проте з урахуванням динаміки змін соціально-забезпечувального законодавства в Україні, дане питання не втратило своєї актуальності.

Можна зазначити, що одне з перших визначень поняття «молодь» дано ще в кінці 60-х років ХХ ст. відомим вченим соціологом Володимиром Лісовським, який визначив, що молодь це покоління людей, що проходить стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні й інші соціальні функції. Ну думку вченого, залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років [1, с. 41].

Законодавством України ж вікові рамки віднесення фізичних осіб до категорії молоді визначені більш конкретно – у ст. 1 Закону України «Про становлення та розвиток молоді в Україні» від 1993 року визначено, що молоддю є особи від 14 до 35 років [2].

Молодь як група осіб відрізняється від інших груп населення специфічними особливостями, а саме: віком, відсутністю життєвого

досвіду, низьким рівнем доходів, активністю у поведінці, невизначеністю у своїх пріоритетах, здатністю до радикальних дій.

У той же час, однією із найактуальніших проблем серед молоді є проблема молодіжного безробіття, яким є соціально-економічне явище, за якого працездатні особи у віці від 14 до 35 років, не за власним бажанням не мають роботи, не здійснюють жодної іншої суспільно-корисної діяльності та позбавлені можливості отримувати заробітну плату (винагороду) як джерело існування [3].

Відповідно до статистики у службі зайнятості зареєстровано станом на 1 травня 2018 року безробітних у віці до 35 років – 3 тисячі громадян, це близько 33% загальної кількості непрацюючих. Для порівняння 1 грудня 2017 року рівень безробіття серед молоді становив 30% [4].

Задля зниження рівня безробіття серед молоді законодавством передбачені численні заходи соціального захисту молоді у сфері працевлаштування, серед яких: профорієнтація; професійне навчання; бронювання робочих місць на підприємствах, в організаціях та установах для працевлаштування молоді; працевлаштування молоді шляхом надання дотацій роботодавцям; тимчасові, громадські, сезонні роботи; самозайнятість та підприємництво [5].

Також варто зазначити, що соціальний захист молодого покоління, пов'язаний зі створенням кращих умов для подолання безробіття. Тому будь-які програми, що фінансуються з соціальних фондів, не тільки спрямовані на підвищення зайнятості серед молоді, але й пов'язані зі створенням нових робочих місць.

Як зазначають експерти Міжнародної організації праці, проблема безробіття серед молоді осіла і у високорозвинених країнах світу, таких як США, Японія, Франція, Великобританія та інші [6, с. 22].

У розвинутих країнах для подолання безробіття серед молоді застосовують особливі заходи, а саме:

- у Болгарії розробляються програми зайнятості, які діляться на вікові категорії;

- в Австралії молодь має можливість проходити 6 місяців стажування та отримувати мінімальну заробітну плату;

- у Данії виділяються спеціальні урядові фонди місцевій владі для спрямування на забезпечення професійної підготовки молодого покоління, яке не працевлаштоване, причому профпідготовка поєднується з виробничою діяльністю;

– у США підписуються контракти вищими навчальними закладами з підприємцями на майбутнє працевлаштування своїх студентів. Тому більша половина випускників відразу забезпечена роботою.

– у Франції та Іспанії заохочуються підприємці, які беруть на роботу молодь від 16 до 25 років, на строк не менше 712 днів у вигляді пільг при знятті з даного підприємства грошових коштів на соціальний захист [6, С. 22].

Варто відзначити, що майже кожен з вищеназваних заходів соціального захисту молоді у сфері працевлаштування, що застосовується у зарубіжних країнах, у певній модифікації здійснюється і в Україні, мова йде про стажування молоді на підприємствах, установах, організаціях, бронювання робочих місць для молоді, яка припинила або закінчила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби, компенсації роботодавцям витрат на сплату єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у випадках, визначених законом, тощо.

Виходячи із вищесказаного, можна зробити висновок, що в Україні добре розвинута законодавча база у сфері соціального захисту молоді. Єдине, що варто запровадити із закордонного досвіду Японії та Сполучених Штатів Америки, у яких рівень молодіжного безробіття мізерний, – це виховання свідомості та почуття відповідальності за своє майбутнє ще змалечку, тому, що саме цього не вистачає молодому поколінню нашої держави.

Проте, не зважаючи на політичні, економічні проблеми у державі, Україна бореться з безробіттям. Це проявляється у розробці загальнодержавних, регіональних та соціально-економічних програм, в яких головна мета – забезпечити повну зайнятість робочої сили та підвищити життєвий рівень молодого покоління та населення загалом. Не потрібно на цьому зупинятися, необхідно продовжувати розробляти програми розвитку молоді, збільшувати фінансування у цю сферу. Тому що тільки через постійну роботу ми зможемо досягти бажаних результатів та вийти на новий етап розвитку.

Список використаних джерел

1. Социология молодежи / Под ред. проф. В.Т. Лисовского. – СПб., 1996.

2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 5 лютого 1993 року № 2998-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – Ст. 167.
3. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
4. Служба зайнятості назвала основні причини безробіття // URL: [http:\(посилання\) – Укрінформ](http://ukrinform.com)
5. Маршавін Ю.М. Єдина технологія надання соціальних послуг центрами зайнятості України / Ю.М. Маршавін, Л.М. Фокас, Л.Є. Ляміна, Д.Ю. Маршавін. – К., 2010. – 481 с.
6. Гайдучкий П. Фінансування соціальної політики / П. Гайдучкий, О. Подолеєва. – К. : Українська Академія державного управління, 2005. – 326 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Македонська Юлія Трифонівна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

НАДОМНА ПРАЦЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність проблеми регулювання дистанційної праці в Україні полягає у відсутності належної регламентації відповідного інституту трудового права та необхідності висвітлення найважливіших аспектів його функціонування в правовій системі України.

Нормативно-правове регулювання трудових відносин такого інституту трудового права, як "дистанційна праця" досі знаходиться на етапі становлення. Тому, в умовах недостатньої сформованості інституту дистанційної зайнятості в трудовому законодавстві, більш поширеним на практиці є застосування цивільно-правового регулювання даного інституту. Враховуючи, що «надомна праця» є формою «нестандартної зайнятості», застосування норм трудового права за аналогією є недостатнім у правовому регулюванні цього

інституту, що спричиняє зниження рівня правової безпеки та соціальної захищеності працівників-надомників.

Чинне трудове законодавство України, зокрема Кодекс законів про працю України, не містить конкретного поняття «надомна праця», не встановлює порядок та вимоги до укладення договорів про дистанційне виконання роботи. У Законі України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року проблема регламентування надомної праці також не знайшла свого відображення.

Водночас деякі нормативно-правові акти містять статті, які за певних умов можуть трактуватися як такі, що регулюють «надомну працю». Наприклад, ч.8 ст.179 КЗпП України передбачає, що жінка (або інша особа, зазначена у Законі) в період відпустки через догляд за дитиною, за власним бажанням, може працювати вдома. Інакше кажучи, ця стаття вказує на можливість здійснення надомної праці, але лише тимчасово і за певних умов. Більше у КЗпП України про надомну працю прямо не згадується [1].

У ст. 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» закріплюється можливість надомної праці для осіб з інвалідністю. Закон закріплює обов'язок державної служби сприяти у працевлаштуванні особи з інвалідністю з умовою про виконання роботи вдома, якщо ця особа не має можливості працювати безпосередньо на самому підприємстві [2].

Конвенція Міжнародної організації праці №177 «Про надомну працю» дає власне тлумачення терміну «надомна праця». Таким чином, надомна праця визначається як робота, яку працівник здійснює за місцем проживання або в будь-яких інших приміщеннях на свій власний розсуд, але не у виробничих приміщеннях працедавця; з метою вироблення товарів, відповідно до компетенції діяльності працівника, або надання певних послуг, відповідно до вказівок роботодавця [3].

Рекомендація МОП № 184 щодо надомної праці вживає термін «роботодавець». Таким чином, роботодавець – це фізична або юридична особа, яка має право давати роботу додому в інтересах свого підприємства. Згідно з цим визначенням надомна праця є такою, що її можуть використовувати й фізичні особи-підприємці.

У проєкті Трудового кодексу України вперше на законодавчому рівні регулюється питання надомної праці, що знаходить своє відображення у ст. 42 «Умови про роботу вдома».

Таким чином, на відміну від чинного КЗпП України, до проекту Трудового кодексу України вперше включено перелік спеціальних норм про надомну працю. Під час укладення трудового договору, або пізніше, сторони можуть домовитися про виконання працівником роботи вдома (надомну працю), за наявності необхідних умов і за дотриманням вимог охорони праці, пожежної безпеки і санітарно-гігієнічних вимог.

Зазначена стаття також встановлює порядок використання працівником власного обладнання, відшкодування витрат на електроенергію, водопостачання, або інших комунальних платежів, відповідно до потреб відповідної діяльності, яку здійснює працівник. Вона також визначає порядок і строки забезпечення працівників сировиною, матеріалами та напівфабрикатами, розрахунків за виготовлену продукцію, відшкодування вартості необхідних матеріалів, тощо.

Зазначені норми мають велике значення для забезпечення трудових прав працівників, які виконують роботу дистанційно. Вони також забезпечують правову безпеку такого працівника, його соціальний захист, встановлюють гарантії дистанційної зайнятості, оплати, умов і безпеки праці надомних працівників, робочого часу та часу відпочинку.

Водночас норми проекту Трудового кодексу України, що регулюють надомну працю, потребують удосконалення із врахуванням положень зазначених вище Конвенції та Рекомендації МОП.

Тож, необхідною умовою розвитку інституту дистанційної зайнятості трудового права України є ратифікація Конвенції Міжнародної організації праці №177 «Про надомну працю» від 20 червня 1996 року та приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних трудових стандартів.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.

3. Конвенція МОП №177 про надомну працю від 20 червня 1996 року // Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці. 1965-1999. Женева: Міжнародне бюро праці, 1999.
4. Проект Трудового кодексу України : Законопроект від 27.12.2014 № 1658 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46746
Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.

Мархайчук Діана Миколаївна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЯК ДЖЕРЕЛА ТРУДОВОГО ПРАВА

На сьогодні чинний Кодекс законів про працю України, який було прийнято ще у 1971 р., не відповідає реаліям правової дійсності. Саме тому сучасний стан правового регулювання трудових відносин потребує глибокого аналізу та реформування.

Джерела трудового права являють собою упорядковану ієрархічну систему, в якій нормативно-правові акти розміщуються залежно від їх юридичної сил. Разом з тим, особливе місце серед джерел трудового права повинна зайняти судова практика. Але слід зазначити те, що судовий прецедент в Україні не визнається як джерело права, тому існують певні сумніви щодо актуальності застосування судової практики.

Важливим є те, що суди під час застосування деяких правових норм у реальних судових справах здійснюють їх тлумачення та уточнення, внаслідок чого створюються нові норми. Саме цим обумовлена необхідність надання актам судової влади такої вагомої ознаки, як нормативність. Подолання судами колізій і прогалин у праві, використання «оціночних» понять трудового права (аморальний проступок, грубе порушення трудових обов'язків, вагома причина) на думку О. М. Ярошенко відносяться до основних факторів, що підтримують дане явище [1, с. 235].

Деякі з актів Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції сьогодні розглядаються як джерела права. Наприклад, до джерел трудового права відносяться постанова про офіційне тлумачення Конституції України та законів України, а також рішення Конституційного Суду України про визнання неконституційними законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Створення та скасування правових норм на сьогодні може здійснюватися судами загальної юрисдикції. В певній конкретній справі рішення суду після набрання законної сили передбачає втрату чинності відповідного підзаконного нормативно-правового акту або певної його частини, а також нормативно-правових актів, які спиралися на нього. Отже, позбавлення судом нормативно-правового акта юридичної сили шляхом визнання його незаконним фактично означає прийняття нового нормативно-правового акта, який анулює попередній.

Прийняття судового рішення за аналогією закону чи на засадах оціночних понять трудового права, сутність яких не висвітлюється у законодавстві чи договорах, є чітким свідченням позитивного нормотворення судів загальної юрисдикції. При кожній такій обставині, відзначаючи те, як необхідно сприймати те чи інше положення, суд видає нову норму, по суті прецедент [2].

Слід підкреслити особливе значення постанов пленумів вищих судових органів, наприклад, постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 від 06.11.1992 р. «Про практику розгляду судами трудових спорів», де вказано, що судова практика в справах щодо трудових спорів свідчить про те, що деякі суди можуть допускати недосконалість підготовки справ до судового розгляду і пояснення їх обставин, що потім спричиняє тяганину і перегляд судових рішень в касаційному порядку. Рішення суду, яке було прийнято без врахування в процесі розгляду справи правових позицій вищих судових органів, наприклад, Пленуму Верховного Суду, може бути скасоване під час перегляду його вищестоящими судами. І, в результаті, справа все ж таки буде розглянута із взяттям до уваги цих позицій або самим Верховним Судом, або при поновленому її розгляді. При цьому треба зауважити, що уточнення пленумів вищих судових органів мають не правозастосувальний характер, а саме нормотворчий [3].

Професор В.І. Прокопенко щодо керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду зробив висновок, що вони містять тлумачення закону вищим судовим органом держави, даються ним в межах його повноважень, наділені юридичною силою, стають обов'язковими для виконання всіма учасниками судового процесу, тому вони відіграють вагомую роль в системі джерел трудового права [4, с. 82].

Отже, саме тоді, коли проявляється проблема правового регулювання відносин, які на рівні законодавства суперечливо вноормовані або розкриваються недостатньо очевидно, і відкривається неоціненне значення судової практики як джерела трудового права. Загалом, нижчестоящі суди та й інші правозастосовні органи орієнтуються здебільшого на судову практику вищих інстанцій. Таким чином, акти органів судової влади, будучи складовою системи джерел трудового права, і в ході того, як взаємодіють з іншими видами джерел, колективно підтримують функціонування єдиної системи. Слід сказати, що у рамках певної правової системи незалежно від критеріїв класифікації джерел, від їх видів, поняття і змісту, вони виявляються в єдності і цілісності, що сприяє наділенню даної системи певним нормативним змістом. Саме через це, на нашу думку, судову практику потрібно вважати повноправним та самостійним джерелом трудового права.

Список використаних джерел

1. Ярошенко О.М. Джерела трудового права України: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.05 /Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2007. 467 с.
2. Мудра О. Місце актів органів судової влади у системі джерел сучасного трудового права. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://blogs.korrespondent.net/blog/science/3605833/>
3. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. №9 (в ред. від 25.05.98 р.). *Бюлетень законодавства та юридичної практики України*. 2011. №12.
4. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. Х.: Фірма «Консум», 1998. 480 с.
Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.

Михайлишин Тетяна Юрївна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТАПИ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Актуальність цієї теми полягає у визначенні етапів пенсійної реформи, яка має на меті покращити пенсійну систему в нашій державі, відновити рівність (справедливість) при визначенні пенсійних виплат та впровадити європейські стандарти роботи органів Пенсійного фонду України.

Визначаючи етапи пенсійної реформи в Україні необхідно зазначити головну ідею цієї реформи, яка виражається в забезпеченні кожному, хто чесно працював все життя, гарантованого права на отримання гідної пенсії.

Пенсійна реформа була розпочата ще у 2003 році з прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який набув чинності 01 січня 2004 року. Саме з цієї дати розпочатий перший етап пенсійної реформи, який завершився 2011 року з прийняттям Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи». Тоді розпочався наступний етап реформування, на якому були запроваджено зміни щодо: пенсійного віку; страхового стажу; перерахунку та виплати пенсій. На цьому етапі був підвищений пенсійний вік для жінок. Тривав він до ліквідації «спеціальних пенсій», яка відбулася в березні 2015 року.

Один з ключових етапів пенсійної реформи розпочато 1 жовтня 2017 року, який змінює солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Цей етап є досить масштабним та охоплює такі основні зміни:

- осучаснення пенсій. «Осучаснення» або перегляд пенсійних виплат полягає у зміні показника середньої заробітної плати по Україні, який застосовують для обчислень;
- справедлива солідарна система. Встановлюється чітка взаємозалежність розміру пенсії від суми сплачених страхових внесків і тривалості участі в страховій системі;
- обов'язкова щорічна індексація. Ця індексація повинна відбуватися внаслідок збільшення на коефіцієнт, що відповідає

показнику 50% показника зростання середньої заробітної плати та 50% зростання споживчих цін за три календарні роки, що передують попередньому року до того, в якому проводять збільшення;

- подолання дефіциту Пенсійного фонду.

Ще одним напрямом досліджуваного етапу пенсійної реформи є запровадження функціонування другого рівня системи пенсійного забезпечення (загальнообов'язкового накопичувального страхування) та підвищення ефективності третього рівня пенсійної системи (добровільного накопичувального страхування).

У 2019 році повинен розпочатись наступний етап пенсійної реформи, підготовка до нього зобов'язує усунути недоліки, які існують на даний час та були виявлені реформою ще на попередньому етапі.

Забезпечення реалізації наступного етапу пенсійної реформи дасть змогу збільшити суму пенсійних виплат та розгалузити джерела пенсійного забезпечення. Опублікування Урядом законопроекту щодо запровадження накопичувальної професійної системи пенсійного забезпечення буде першочерговим завданням на цьому етапі.

Однією з проблем реформування пенсійної системи став перерахунок пенсій, які вийшли меншими від очікуваних у певній групі пенсіонерів з-поміж тих, хто працював досягнувши пенсійного віку, а потім звільнився. У такій ситуації знаходяться ті, у кого зарплата була меншою після досягнення пенсійного віку, ніж до виходу на пенсію. Тобто стаж перебування на посаді дорахували, а коефіцієнт знизили. Щоб вирішити таку проблему на сьогодні готуються зміни, за якими стаж нараховуватиметься автоматично, а коефіцієнт заробітку встановлюватиметься за бажанням пенсіонера.

Для того щоб реалізувати наступний етап пенсійної реформи, потрібно усунути цілу низку прогалин та запровадити другий рівень пенсійної системи, а також забезпечити ефективність третього рівня – системи недержавного пенсійного забезпечення. Так, у липні 2017 року Міністерством соціальної політики України була створена робоча група, яка працює для досягнення бажаного результату. Для того, щоб здійснювати нагляд та контроль за суб'єктами накопичувального пенсійного забезпечення розробляють різні законодавчі акти, які будуть сприяти підвищенню інституційних можливостей регуляторів фінансового сектору. Також будуть

впроваджені підстави для функціонування суб'єктів накопичувальної системи пенсійного забезпечення та окреслені засади й інструменти забезпечення прав цих суб'єктів.

Отже, розглянувши етапи пенсійної реформи в Україні можна сказати наступне: система пенсійного забезпечення в Україні фактично працювала на грані можливого. Тобто, від стажу роботи та прибутку, з якого особа повинна сплачувати внески, розмір пенсійних виплат практично не залежав. Зазначена ситуація не створювала бажаних мотивів для легальної праці та не заохочувала людей до сплати внесків, які б забезпечили стабільність функціонування Пенсійного фонду, також це висвітлювало її несправедливість стосовно людей. Також досить масштабна частка пенсійних виплат практично не належала до страхових пенсій та являлась просто доплатою задля доведення їх до рівня прожиткового мінімуму. Все це позбавило систему таких принципів, як справедливості, рівноправ'я застрахованих осіб щодо отримання пенсійних виплат і створило великий фінансовий тиск на Пенсійний фонд України.

Список використаних джерел

1. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
  2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 49-51. – Ст. 376.
  3. Пенсійна реформа – 2019 // Вісник. – 2018. – № 3. – С. 23-28.
  4. Пенсійна реформа: Урядовий портал // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/pensijna-reforma>
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.*

Оленіна Вікторія Володимирівна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ
ТРУДОВИХ СУДІВ У ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ:
ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

У багатьох розвинених країнах Європи трудові спори тривалий час вирішуються спеціалізованими трудовими судами, функціонування яких може у майбутньому стати досвідом для України. Такі суди утворено в Австрії, Великобританії, Бельгії, Норвегії, Франції, ФРН, Фінляндії, Швейцарії, Швеції та деяких інших країнах. Трудові суди або входять до єдиної судової системи, або, як у ФРН, є автономною системою судів, наділених широкою юрисдикцією.

Виділяються три варіанти організації трудових судів, які діють у Франції, ФРН і Великобританії. Існують відмінності у порядку формування таких судів, їх складі, компетенції, порядку оскарження рішень. У Франції суди з трудових справ, які іменуються прюдомінальними судами, діють з 1806 року і розглядають індивідуальні спори між працівником і роботодавцем, що випливають із трудового договору і учнівського договору, а також позови про відшкодування шкоди, заподіяної в результаті нещасних випадків на виробництві. Вибори суддів здійснюються кожною із сторін за окремими виборними колегіями: для робітників, службовців і підприємців на строк 5 років. Справи у судах із трудових спорів розглядаються спеціалізованими відділами, що створюються для промисловості, торгівлі, сільського господарства, а також для вищих посадових осіб та інших працівників. У складі кожного спеціалізованого бюро діють бюро примирення і судове бюро. У бюро примирення спір розглядається рівною кількістю суддів – представників від обох сторін. Метою розгляду спору у бюро примирення є досягнення угоди між сторонами (одностороння чи взаємна відмова від позову, взаємні поступки). У разі недосягнення примирення справа розглядається у судовому бюро по суті із викликом свідків, оцінкою доказів тощо. До складу судового бюро

входять не менше двох суддів, кожен з яких представляє одну зі сторін. Суди з трудових справ розглядають спори, керуючись нормами Цивільного процесуального кодексу. Водночас для трудових справ встановлено низку особливостей: безкоштовна, проста, швидка, в основному усна процедура, підвищена активність суддів у дослідженні доказів [1, с. 76].

Особливою ознакою процесу в трудових судах є активна участь профспілок. Вони також можуть втручатися в судовий процес від свого імені у колективних інтересах професії, а також у деяких випадках підтримувати індивідуальні вимоги працівників, якщо в індивідуальному спорі зачіпається колективний інтерес.

У Великобританії з 1964 р. діють спеціалізовані суди у трудових спрах під назвою промислові суди. До їх юрисдикції входять індивідуальні трудові спори. Промислові суди мають тристоронню основу, судді представлені професійними юристами і представниками профспілок і організацій роботодавців. Справа розглядається судами у складі трьох осіб: голови – професійного юриста і двох суддів-непрофесіоналів. Так звані, судді-непрофесіонали обираються регіональним головою суду для кожної конкретної справи із списку, який складає міністр праці після консультацій з профспілками і організаціями підприємств.

У ФРН суди з трудових спорів мають тристоронню основу, вони складаються з професійних суддів та двох засідателів: одного – від підприємств, другого – від працівників. Вони розглядають не лише індивідуальні трудові спори, а й будь-які спори щодо тлумачення колективних договорів, а також спори, що мають виключно колективний характер. Тобто до сфери юрисдикції трудових судів належать трудові спори, як індивідуальні, так і колективні. Особливістю судового розгляду трудових справ у ФРН є направленість його на досягнення компромісу [2, с. 292].

Враховуючи досвід зарубіжних країн, в яких спеціалізована трудова юстиція функціонує багато десятиріч і навіть століть, як це відбувається у Франції, в Україні також доцільно було б заснувати спеціальні суди для вирішення спорів, що впливають із трудових правовідносин. Формування трудової юстиції може відбуватися поетапно: спочатку шляхом утворення спеціалізованих відділень при судах загальної юрисдикції, а в подальшому – утворення самостійного механізму з декількох інстанцій. До складу

спеціалізованих відділень слід включити суддів, які спеціалізуються на вирішенні спорів, що впливають із трудових правовідносин. Створення трудових спорів дозволить більш ефективно захистити права та інтереси сторін соціального діалогу на всіх рівнях. Для вирішення справ у таких судах необхідною є розробка окремого процесуального кодексу, який передбачав би усі особливості розгляду зазначеної категорії спорів.

Список використаних джерел

1. Чанишева Г.І. Спеціалізована трудова юстиція у країнах Європи: досвід для України. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. №2. 126 с.
  2. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право. Учебник для вузов. М.: Дело, 1999. 728 с.
- Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.*

Панчук Марина Вікторівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ, ПЕРЕРЕЄСТРАЦІЇ БЕЗРОБІТНИХ ЦЕНТРОМ ЗАЙНЯТОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ

У сучасних соціально-економічних та політичних умовах безробіття є однією із найбільших соціальних проблем в Україні, та й у всьому світі взагалі. Це явище є невіддільною складовою ринкової економіки.

Безробіття – це соціально-економічне явище, коли частина осіб не має змоги здійснити своє право на працю та отримати заробітну плату як джерело існування [1].

Безробітним в Україні є особа віком від 15 до 70 років, яка через те, що немає роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до виконання роботи.

У першу чергу, заходи, спрямовані на відновлення зайнятості, має вживати сам безробітний. У той же час, відповідно до положень Конвенції МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» 1952 року, Європейського кодексу соціального забезпечення 1964 року безробіття є одним з традиційних соціальних ризиків, заходи щодо мінімізації наслідків якого мають надаватися уповноваженими органами держави. Саме таким суб'єктом в Україні є Державна служба зайнятості та її територіальні органи. Саме до функцій територіальних органів державної служби зайнятості законодавством України й віднесено здійснення реєстрації безробітних, ведення обліку наданих їм послуг.

Процедуру здійснення реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, визначено Порядком реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2013 року № 198.

Реєстрація безробітного здійснюється службою зайнятості за фактичним місцем його проживання, яке може відрізнятися від місця реєстрації, що, безумовно, є позитивним моментом, оскільки у сучасних умовах досить велика кількість людей проживає за адресою, яка відрізняється від місця реєстрації.

Для того щоб зареєструватися в центрі зайнятості особа повинна надати:

- 1) паспорт громадянина України або тимчасове посвідчення громадянина України;
- 2) облікову картку платника податків;
- 3) трудову книжку, а також інші документи, які підтверджують періоди зайнятості;
- 4) якщо потрібно військовий квиток;
- 5) диплом або інший документ про освіту.

Внутрішньо переміщені особи мають пред'явити довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Особа з інвалідністю подає копію довідки до акта огляду МСЕК та у разі наявності – індивідуальну програму реабілітації. Для того щоб зареєструватися в центрі зайнятості, випускники професійно-технічних училищ, професійних коледжів, професійних ліцеїв, які звернулися до центру зайнятості протягом одного року з дня закінчення навчання і навчалися за державним замовленням подають направлення на

роботу або довідку про самостійне працевлаштування, а ті, що навчалися на контрактній основі і звернулися до центру зайнятості протягом одного року з дня закінчення навчання, подають довідку навчального закладу про підтвердження форми навчання. Члени особистого селянського господарства, подають довідку про припинення ведення особистого селянського господарства або вихід з такого господарства, яка видається сільською, селищною або міською радою за місцем знаходження земельної ділянки, для яких така робота була основною.

Статусу безробітного може набути особа працездатного віку до призначення пенсії, яка через те, що немає роботи, немає заробітку або інших передбачених законодавством доходів, готова та здатна приступити до роботи.

Статус безробітного надається особам за умови їх звернення до територіального підрозділу служби зайнятості, при відсутності для даної особи підходящої роботи. Надання такого статусу здійснюється з першого дня реєстрації у центрі зайнятості [3].

Реєстрація в центрі зайнятості припиняється за таких умов: початку зайнятості особи; вступу на навчання за денною формою; коли особа досягла пенсійного віку; коли встановлюється факт подання особою неправильних даних та документів, на підставі яких було прийнято рішення про надання їй статусу безробітного та призначення виплати допомоги по безробіттю; відмови від двох пропозицій підходящої роботи; якщо особа не відвідує без поважних причин центру зайнятості та інших причин, які передбачені Порядком реєстрації безробітних [2].

Безробітний має право здійснити ще раз реєстрацію у тому ж або іншому центрі зайнятості якщо після припинення реєстрації залишився безробітним.

Перереєстрація безробітного здійснюється з дня подання відповідної заяви або не раніше ніж через 90 календарних днів з дня припинення попередньої реєстрації якщо: встановився факт подання особою неправильних даних; встановився факт виконання безробітним роботи, яка оплачується; якщо встановився факт припинення професійного навчання за направленням центру зайнятості без поважних причин.

Висвітлюючи тему реєстрації безробітного, необхідно зазначити, що з метою удосконалення процедури обліку безробітних постановою № 792 від 19 вересня 2018 року Кабінет Міністрів України затвердив новий Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, що набуде чинності з 1 січня 2019 року. Основним нововведенням став інститут кар'єрного радника. На відміну від нині діючого Порядку, безробітний буде сам обирати собі кар'єрного радника. Це забезпечить індивідуальний підхід до кожного клієнта центру зайнятості, а також більш якісне надання послуг, передбачених чинним законодавством України.

Крім того, офіційно запроваджується профілювання безробітного. Це необхідно для оцінювання можливостей працевлаштування особи з урахуванням побажань, навичок та кваліфікації.

Також нововведенням є складання персонального плану надання послуг та працевлаштування, який буде вимагати обидві сторони активно реалізовувати певні кроки з пошуку роботи. Це має стати ефективним засобом для посилення власних зусиль щодо пошуку роботи, а також допоможе клієнтам активно й наполегливо шукати роботу, а кар'єрним радникам – цілеспрямовано допомагати громадянинові в його пошуках.

Отже, можна сподіватися, що прийняття нового Порядку та введення нових інститутів буде сприяти посиленню власних зусиль безробітних до повернення на ринок праці.

Список використаних джерел

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.
2. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 1284.
3. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2013 р. № 198 // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 62. – Ст. 859.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Петльована Марія Олегівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Нинішній вектор розвитку України, а також несприятливі соціально-економічні фактори, у тому числі й демографічна ситуація, зумовлюють кардинальне реформування національної системи охорони здоров'я безпосередньо з посиленням її соціальної і гуманістичної складової частини. Проте, на жаль, розвиток паліативної допомоги в Україні в порівнянні з західноєвропейськими державами суттєво гальмується недосконалістю системи охорони здоров'я. Крім того, актуальність дослідження зумовлюється статистичними показниками: на сьогодні майже 600 тисяч осіб потребують якісної паліативної допомоги, а з врахуванням найближчого оточення хворих осіб, даний показник досягає одного мільйона осіб. Тому, визначення проблем та перспектив розвитку паліативної допомоги в Україні є особливо актуальним.

Варто зазначити, що в 1982 році на міжнародному рівні Всесвітня організація охорони здоров'я визнала паліативну допомогу напрямом в охороні здоров'я та визначила її як активну всебічну допомогу хворим особам, якщо їхні захворювання вже не піддаються медичному лікуванню, а тому її першочерговим ключовим завданням є зняття болю та інших патологічних симптомів та вирішення соціальних, психологічних та духовних проблем хворих [1]. Проте, з плином часу розуміння сутності паліативної допомоги зазнало змін. Уже за сучасного стану медичної та правової науки, паліативну допомогу розуміють як системний та комплексний підхід, що забезпечує максимальну якість життя пацієнтів з невиліковними та смертельними захворюваннями та членів їх сімей шляхом запобігання і полегшення страждань завдяки ранньому виявленню та чіткому діагностуванню (оцінці) проблем, що виникають та проведенню адекватних лікувальних заходів, при больовому синдромі й інших розладах життєдіяльності, а також надання психосоціальної та моральної підтримки пацієнту [2].

Отже, паліативна допомога направлена на полегшення страждань пацієнта, а тому ігнорувати цей напрям в медицині неможна.

На нашу думку, однією з ключових проблем у розвитку паліативної допомоги в Україні є недосконала нормативно-правова база, що визначає систему паліативної допомоги, порядок її надання тощо, зокрема різноманітних протоколів, стандартів, положень, інструкцій. Наприклад, попри наявність вищезазначених актів, вони не в повній мірі регулюють здійснення паліативної допомоги, а тому, на нашу думку, доцільно було б систематизувати відповідні нормативно-правові акти.

Крім того, активний розвиток паліативної допомоги неможливий без врахування міжнародного досвіду, а тому, вітчизняне законодавство потребує найшвидшого приведення у відповідність із міжнародними стандартами. Основи законодавства України про охорону здоров'я у статті 35-4 надають загальний перелік засад надання паліативної допомоги [3]. Крім того, основи здійснення паліативної допомоги регламентуються Порядком надання паліативної допомоги, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України 21 січня 2013 року № 41.

Проте, на нашу думку, такий вид медичної допомоги на рівні наказів Міністерства охорони здоров'я України регулювати недоцільно, в зв'язку з чим, необхідно прийняти спеціальний закон про паліативну допомогу, який чітко визначить засади здійснення паліативної допомоги, форми її здійснення, систему тощо.

Крім вищезазначених проблем, пов'язаних з правовим регулюванням, на думку науковців, проблемами в розвитку досліджуваного виду допомоги є також відсутність затвердженої методики розрахунку реальної потреби в паліативній допомозі, в лікарських засобах, зокрема для полегшення болю пацієнта, та відсутність єдиного реєстру паліативних хворих осіб [4, с. 30].

Також необхідно здійснити апробацію та впровадження нової моделі отримання оперативної паліативно-хоспісної допомоги через модель «мобільний офіс», «єдине вікно», що сприятиме комплексному вирішенню проблем паліативного хворого і членів його сім'ї та профілактики утриманства, оскільки діяльності центрів медико-соціальних послуг, на нашу думку, є недостатньо для належної реалізації права на отримання паліативної допомоги.

В Україні розроблялась Національна стратегія розвитку системи паліативної допомоги в Україні до 2022 року, яка передбачала різноманітні напрями розвитку паліативної допомоги в Україні, проте, на жаль, її не було прийнято, а тому, на даному етапі розвитку паліативної допомоги в нашій державі пріоритетним завданням є впровадження ефективної моделі паліативної допомоги в Україні та формування адекватної нормативно-правової бази з урахуванням рекомендацій ВООЗ та досвіду високорозвинених держав світу.

Список використаних джерел

1. Recommendation Rec (2003) 24 of the Committee of Ministers to member states on the organization of palliative care // Council of Europe. – 2003. – 81 p.
  2. Догляд за хворими в занедбаній стадії захворювання // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cancer.ic.ck.ua/u_index_7_8.htm
  3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
  4. Кубарева І.В., Котвіцька А.А., Бекетова М.С. Аналіз нормативно-правового регулювання надання паліативної допомоги в Україні / І.В. Кубарева, А.А. Котвіцька, М.С. Бекетова // Sciencerise. Pharmaceutical science. – 2017. – №4 (8). – С. 30.
  5. Князевич В.М. Стан, проблеми і перспективи впровадження «Національної стратегії розвитку системи паліативної допомоги в Україні до 2022 року» / В.М. Князевич, А.В. Яковенко І.В. Царенко // Реабілітація та паліативна медицина. – 2015. – № 1. – С. 65.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.*

Сайк Олена Богданівна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Трудове право – це галузь права, яка регулює трудові відносини кожного, хто працює заробляє собі на життя або використовує її. Саме тому дана галузь переплелася і з іншими сферами життя учасників трудових відносин, що регулюються корпоративним правом та правом соціального забезпечення. Навіть фахівцю важко комплексно оцінити її стан, даючи при цьому відповідну характеристику [1].

Доцільно буде сказати, що стан діючого Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) не відповідає всім сучасним стандартам, адже поступова інтеграція у європейське співтовариство вимагає постійного вдосконалення трудового законодавства, переведення його до міжнародних стандартів. Однією з найбільш обговорюваних і актуальних проблем нашої держави є реформування трудового законодавства України. Якщо говорити про його стан, то можна навести приклади, які стосуються суперечливості понятійного апарату, невідповідності Кодексу нормам Конституції України стосовно заборони примусової праці, щодо вирішення трудових спорів, що вказано в ч. 2 ст. 124 Конституції України та в певній мірі порядку трудової відповідальності.

Протягом останніх 10-ти років багато вчених вносило велику кількість пропозицій про внесення змін і доповнень до КЗпП України. Але трудові відносини в нашій країні ще до цього часу регулюються законом радянського періоду.

Надію на зміни дало прийняття проекту Трудового кодексу України. Проте і дане нововведення несе в собі велику кількість невідповідностей та недоліків, які в свою чергу можуть призвести до порушення системи та структури трудового законодавства.

Важливим та необхідним кроком законодавця є знаходження певного балансу між інтересом працівника і роботодавця, що тягне за

собою вдосконалення існуючих та впровадження нових відповідних норм.

Говорячи про проблемні питання, слід приділити увагу працюючим. Працівники в нашій державі є не захищені законом, а навпаки знаходяться у невідповідних умовах праці. Наприклад, вже неодноразово пропонували ввести норми, що забороняли б дискримінацію стосовно ВІЛ-інфікованих чи людей з дефектами вимови [3].

Незахищеність проявляється й у невідповідності заробітної плати умовам праці. Станом на 01.01.2018 року відповідно до ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет України» мінімальна заробітна плата становить 3723 гривні [2]. Від оплати праці залежить життєвий рівень працюючого населення України. Безумовно, що заробітна плата є певним поштовхом для якісного виконання роботи, що у подальшому впливатиме на розвиток країни.

Потреба у праці – це суспільне відношення, що становить об'єктивну основу людської суті, яке не несе собі потреби в дії «аби працювати», а навпаки дає можливість людині творити там, де є можливість самовиражатися [4, с. 7].

До чинного КЗпП України внесено понад 600 поправок та доповнень, які позитивно вплинули на регулювання трудових відносин між роботодавцем та працівником. Але, суспільство і держава в цілому потребують створення нового кодифікованого акта, який би вдало поєднав в собі норми, що б змогли відрегулювати та вирішити наявні проблеми.

Дедалі більше зростає потреба у застосуванні гнучких та ефективних механізмів регулювання трудових відносин. Актуальним є питання подальшого розвитку соціального діалогу у сфері і, відповідно, розширити регулювання трудових відносин.

Ще одним із основних питань реформування трудового законодавства України є приведення його у відповідність з міжнародними та європейськими стандартами праці, а також врахування позитивного законодавчого прояву зарубіжних країн [5, с. 44-45].

Головне ж завдання полягає у прийнятті нового Трудового кодексу України. Цей процес затягнувся в нашій країні майже на 15 років.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року. Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. Ст. 375.
2. Закон України Про Державний бюджет України на 2018 рік. Відомості Верховної Ради України. 2018. №3-4. Ст. 26.
3. Трудове законодавство: ринок праці вимагає реформування // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uris-c.com.ua>, вільний.
4. Трудове право України за ред. В.В. Жернакова – Х.: Право, 2012. – 496 с.
5. Трудове право України : навч.-метод. посіб. / Г.І. Чанишева, Є.В. Краснов, І.В. Лагутіна та ін. ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2011. – 402 с.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.

Сирота Вікторія Андріївна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОХОРОНА ПРАЦІ ЖІНОК, НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Охорона праці жінок, неповнолітніх та осіб з інвалідністю регулюється відповідними законодавчими нормами. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а ст. 43 гарантує, що кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці.

Крім цього, Основний закон встановлюючи і гарантуючи рівність прав жінки і чоловіка, реалізує цю рівність різноманітними заходами, які пов'язані з охороною праці і здоров'я жінок та створенням умов, що дають змогу жінкам поєднувати працю з материнством. Беручи до уваги певні особливості жінок, неповнолітніх та інвалідів, наша держава піклується про них, з однієї сторони створюючи умови для

повної реалізації права громадян на працю, а з іншої не допускаючи того, щоб робота могла зашкодити їхньому здоров'ю.

Охорона праці є найважливішою соціальною проблемою в будь-якій державі. Охорона праці і здоров'я громадян є основними напрямками соціальної політики України. Найгострішими питаннями даної сфери є охорона жінок, неповнолітніх та осіб, які мають знижену працездатність. Забезпечення безпечних умов праці, які є необхідними для виконання роботи, передбачені законодавством про працю та являються одним із основних обов'язків роботодавців.

Перш за все, охорона праці – це система соціально-економічних, організаційно-технічних, правових і лікувально-профілактичних заходів і засобів, які сприяють збереженню здоров'я і працездатності людини у процесі праці. Законодавчі положення з охорони праці поширюються на всіх працівників, що перебувають у трудових правовідносинах [1, с. 386].

Правове регулювання охорони праці здійснюється на різноманітних рівнях (міжнародному, національному, соціально-партнерському та локальному). В нашій державі діє розгалужене законодавство з питань охорони праці, яке включає Конституцію України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про охорону праці» та інші закони, підзаконні нормативно-правові акти, акти соціального діалогу і локальні правові акти.

На всіх вітчизняних підприємствах, установах та організаціях створюються та підтримуються здорові та безпечні умови праці. Законодавство встановлює єдині нормативні положення з охорони праці на всіх підприємствах незалежно від їх організаційно-правової форми та видів діяльності, яку вони провадять.

Спеціальні гарантії прав на охорону праці передбачено для тих категорій працівників, які з огляду на вікові та фізіологічні особливості організму, виконання материнської функції або знижену працездатність потребують додаткового захисту [2, с. 364]. Важливим моментом є те, що праця жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється законодавством.

У вітчизняному трудовому законодавстві забороняється застосування праці жінок на важких роботах, а також на роботах, які мають шкідливі або небезпечні умови праці. Жінки при народженні дитини і до досягнення нею віку 3 років у разі неможливості виконувати попередню роботу переводяться на іншу

роботу із збереженням середнього заробітку за їх попередньою роботою [3, с. 280].

Значна перевага в трудових правах з наданням пільг передбачена спеціальними нормами трудового права для неповнолітніх. Так, згідно із ст. 187 КЗпП України неповнолітні особи у трудових правовідносинах прирівнюються у своїх правах до повнолітніх, а у сфері охорони праці, робочого часу, відпусток і деяких інших умов праці користуються певними пільгами, встановленими законодавством.

Ще одним важливим аспектом є заборона використання праці осіб, які є молодшими 18 років, на важких роботах і на роботах з небезпечними умовами праці, на підземних роботах, на роботах, пов'язаних із підніманням і переміщенням важких речей, маса яких перевищує встановлені для молоді допустимі норми. Згідно зі ст. 191 КЗпП України особи до 18 років приймаються на роботу з обов'язковим медичним оглядомі. В подальшому (до 21 року) щорічно підлягають медичному огляду за рахунок підприємства. Заробітня плата працівникам, які молодші 18 років при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується у такому ж розмірі, що й іншим працівникам відповідних категорій, але за умови повної тривалості щоденної роботи [3, с. 281].

Статтею 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (зі змін. від 19 грудня 2017 року) визначено положення, які стосуються прийому на роботу осіб з інвалідністю. Працевлаштування даної категорії гарантується системою пільг та шляхом створення спеціальних робочих місць.

Отже, основною метою охорони праці жінок, неповнолітніх та осіб з інвалідністю є забезпечення права на свободу праці, інших основних трудових прав відповідно до чинного законодавства. Законодавством у цій сфері передбачено низку норм, які покликані захищати ці найбільш соціально вразливі категорії громадян від шкідливих факторів виробництва шляхом закріплення для них різноманітних пільг, компенсацій та гарантій. Встановлення спеціальних гарантій у сфері охорони праці для зазначених працівників є проявом піклування про цих категорій людей, метою якого є створення умов для повної реалізації права усіх громадян на працю, а не проявом дискримінації у сфері праці.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Ю.П. Трудове право України. К.: Юрінком Інтер, 2009. 624 с.
  2. Мельник К.Ю. Трудове право України. Харків : Діса плюс, 2014. 480 с.
  3. Трудове право: навч.-метод. посіб. Націон. ун-т «Одеська юридична академія» [Г.І. Чанишева, Є.В. Краснов, І.В. Лагутіна та ін.]. Одеса: Фенікс, 2011. 402 с.
- Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.*

Сітніков Микита Романович

студент 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЄДНІСТЬ І ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ГАЛУЗЕВИЙ ПРИНЦИП ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Проголошення України незалежною, суверенною, демократичною, соціальною і правовою державою, найвищою соціальною цінністю якої є людина, її життя і здоров'я, зумовлює необхідність реформування сфери соціального забезпечення, зокрема приведення відповідного законодавства у відповідність з міжнародними нормами і стандартами. У зв'язку з цим, особливо актуальним постає дослідження принципів права соціального забезпечення, зокрема принципу єдності та диференціації правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин, оскільки дане питання має важливе теоретичне та практичне значення.

Єдність і диференціація правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин є одним із галузевих принципів права соціального забезпечення. Даний принцип охоплює дуже велике коло відносин, а тому його потрібно розглядати з позиції єдності та окремо диференціації.

Єдність правового регулювання, в першу чергу, пояснюється наявністю так званих загальних норм. Це, наприклад, єдине законодавство, єдиний спосіб формування суб'єктів правовідносин,

єдність підстав виникнення, зміни та припинення правовідносин, єдність способів захисту отримувачів соціального забезпечення тощо. У праві соціального забезпечення його єдність не може базуватись на категорії соціальних ризиків, оскільки останні не беруть участі у правовому регулюванні та є лише приводом для такого регулювання. Інші ознаки у більшості випадків вказують не на єдність, а диференціацію правового регулювання. Галузеве законодавство містить не так багато загальних норм і тому відсутня потреба у характеристиці єдності як однієї з ознак відповідного принципу права соціального забезпечення.

У той же час, саме за допомогою диференціації найбільш оптимально здійснюється соціальне забезпечення окремих категорій громадян [2, с. 267]. У свою чергу, диференціація притаманна абсолютно всім галузям права, а тому більшість вчених не включають її до самостійних принципів права соціального забезпечення.

Диференціації у праві соціального забезпечення притаманна низка ознак: 1) об'єктом є суспільні відносини у сфері соціального забезпечення; 2) суб'єктом є орган, що видає нормативно-правовий акт, який регулює відносини у сфері соціального забезпечення; 3) суть диференціації полягає у поділі соціально-забезпечувальних норм на загальні та спеціальні; 4) підставами є об'єктивні обставини, які мають характерні риси та потребують іншого підходу в регулюванні соціально-забезпечувальних відносин [1, с. 182].

Основу диференціації складають соціально значущі обставини та фактори. Критерії диференціації можуть бути об'єктивними (природно-кліматичні, несприятливі умови праці та інше) чи суб'єктивними (стать, стан здоров'я, вік тощо) [3, с. 142].

Окремі науковці характеризуючи критерії диференціації правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин поділяють їх на чотири групи. Першу групу складають фактори, що пов'язані з працею людини, а саме несприятливі умови праці, тривалість сплати страхових внесків, а також тривалість професійної діяльності у певних випадках. Саме на ці фактори звертається увага при соціальному забезпеченні працюючих членів суспільства.

Друга група пов'язана з працею та проживанням на територіях радіоактивного забруднення та в гірських населених пунктах. Особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи мають право на пенсії, компенсації та пільги згідно із Законом України «Про

статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Пільги громадянам, яким надано статус особи, що проживає і працює (навчається) на території населеного пункту, якому надано статус гірського зазначені у ст. 6 Закону України «Про статус гірських населених пунктів».

До третьої групи належать фактори, пов'язані зі станом здоров'я, а саме: 1) інвалідність; 2) тимчасова втрата працездатності; 3) наявність певного захворювання тощо.

Четвертою групою для диференціації соціального забезпечення є обставини, що відносяться до соціального статусу особи: вік, стать, сімейний стан, наявність утриманців, багатодітність, виховання дітей у неповній сім'ї, отримання статусу безробітного, наявність статусу дитини чи ветерана війни, ветерана праці тощо. Законодавством визначено обставини при настанні яких особа має право на пенсію за віком, на пільгову пенсію, на державну соціальну допомогу особам, які не мають право на пенсію тощо.

Таким чином, узагальнюючи викладене вище, можемо дійти висновку, що принцип єдності та диференціації правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин є важливим та необхідним галузевим принципом, за допомогою якого здійснюється виділення багатьох обставин, які є визначальними для призначення пенсій, пільг, компенсацій тощо.

Список використаних джерел

1. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / Кол. авторів. – 2-е вид. – Х.: ФІНІ, 2012. – 325 с.
2. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: Навч. посібник. – Чернігів, 2016. – 693 с.
3. Хомич І. Поняття і система принципів соціального забезпечення населення України / І. Хомич // Публічне право. – 2013. – № 3(11). – 541 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Соловійова Інеса Русланівна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

БЕЗРОБІТТЯ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Безробіття – соціальне та економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та право на отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про зайнятість населення» безробітний це є особа вік якої від п'ятнадцяти до сімдесяти років та яка через те, що не має роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна почати працювати [1].

У кожного громадянина є право на соціальний захист у разі настання безробіття, що реалізується шляхом:

1) прийняття участі громадянами в загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні у разі безробіття, яке передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття;

2) надання безоплатних соціальних послуг, зокрема, інформаційних, консультаційних та профорієнтаційних, професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації працівника з урахуванням попиту на ринку праці, сприяння у працевлаштуванні, зокрема, шляхом фінансової підтримки самозайнятості та реалізації підприємницької ініціативи відповідно до закону;

3) надання певних гарантій усім працівникам, які втратили роботу у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці;

4) надання додаткової гарантії зайнятості окремим категоріям населення, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці (стаття 9).

Існує безліч причин існування безробіття і, взагалі, його розвитку. Наприклад: знищення виробництва на підприємстві або банкрутство; існування міграції в Україні (дуже велика кількість населення шукає заробітку за кордоном); криза в країні та низька заробітна плата; небажання населення працювати для стажу в трудову книгу через низьку пенсію в майбутньому; перебування ринкових відносин у сфері праці на початковій стадії становлення; слабка зайнятість у

праці випускників шкіл та університетів; масове вивільнення працівників.

Для громадян, які втратили роботу і будь-який спосіб отримати заробіток, той, що підходить є робота, яка відповідає освіті та професії робітника, спеціальності та кваліфікації, а також, повинна надаватися робітнику саме у тій місцевості де він проживає.

Також, держава надає деякі гарантії забезпечення права громадян на працю. Держава надає працездатним особам, які постійно проживають на території України та є громадянами України: вільний вибір сфери діяльності; безоплатне сприяння державними службами зайнятості у виборі такої роботи, що підходить та влаштовує, а також сприяння у працевлаштуванні відповідно до покликання особи, здібностей, можливостей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням певних суспільних потреб; надання підприємствами, установами, організаціями відповідно до їх попередньо поданих заявок роботи за фахом випускникам державних вищих навчальних, професійних навчально-виховних закладів; безоплатне навчання безробітних нових професій, перепідготовку в навчальних закладах або у системі державної служби зайнятості з виплатою відповідної стипендії; компенсацію, яка відповідає законодавству матеріальних витрат у зв'язку з направленням на роботу в іншу місцевість; правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення; сприяє у збереженні роботи.

Існування безробіття є досить прикритим моментом для кожної країни. Але навіть у досить розвинених країнах світу рівень безробіття є високим. І в будь-якому випадку цю проблему можна подолати. Подолати повністю безробіття намагалися ще з часів СРСР, але вже на даний момент ситуація в Україні значно покращилася. А, можливо, саме через те, що створюються сприятливі умови для розвитку малого бізнесу та приватних підприємств, адже багато можливостей для працевлаштування існує на малих приватних підприємствах та забезпечується збереження робочих місць, які ефективно функціонують.

Проаналізувавши кількість безробітних, слід зазначити, що їх відсоток за останні декілька років значно виріс. Щоб знизити цей відсоток потрібно вживати різних заходів, адже зайнятість населення сильно впливає на стан економіки в країні. Шляхами подолання безробіття в Україні можуть бути такі заходи. Потрібно оновити

законодавство, а саме прийняти антикризову програму заходів подолання негативних явищ в економіці, збільшити державне фінансування для професійної підготовки, навчання, заробітної платні, а також фінансування різних заходів щодо надання ефективної підтримки пошуку робочих місць для безробітних. Потрібно знизити податки для підприємств, підвищити стимулювання для навчання та професійної підготовки майбутніх робітників, забезпечити майбутнє працевлаштування випускників закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 №5067-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.

Сопова Єлизавета Павлівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРОНАТНИХ СІМЕЙ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сім'я є середовищем для соціального, духовного, інтелектуального, культурного, фізичного, творчого розвитку дитини, її всебічного забезпечення. Вона несе відповідальність за створення належних умов для дитини. Кожна дитина заслуговує та на проживання в сім'ї, але, на жаль, в силу різних життєвих обставин трапляються ситуації, коли діти обмежені або позбавленні батьківського піклування.

На даний час існують різні форми влаштування дітей, зокрема, усиновлення, опіка та піклування, дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї тощо. Однак, слід вказати на необхідність удосконалення системи організації захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, запровадити більш ефективні

механізми надання соціальних послуг, у тому числі шляхом законодавчого врегулювання перевірених та відпрацьованих успішним досвідом інших країн, що на даний момент і знайшло своє закріплення в інституті патронату над дітьми України.

У нашій державі це є досить новим явищем сімейного виховання дітей, котрим передбачено надання послуг патронатного вихователя з тимчасового догляду та виховання дітей в патронатній сім'ї на період встановленим чинним законодавством. Хоча в деяких країнах завдяки такій формі влаштування дітей вже практично не існує дитячих будинків.

Так, наприклад, у Великобританії відсутнє таке поняття як «патронат над дітьми», проте його можна ототожнювати з таким категоріями, як є «fostering» і «mainstay», як особливі види опікунства і передачі дитини в сім'ю на виховання. «Fostering» це перебування дитини у чужій сім'ї до повноліття, протягом тривалого часу в нормальних умовах при збереженні контактів зі справжньою сім'єю. «Mainstay» це догляд за дітьми від 11 до 17 років, який здійснюється кілька місяців, поки не налагоджуються обставини й умови життя в сім'ї. Якщо труднощі зникають – дитина повертається в сім'ю, якщо ні – оформляється «fostering».

Існує також догляд у надзвичайних ситуаціях «emergencycare». Він застосовується тоді, коли у сім'ї сталася певна несприятливо психічна подія (вбивство, арешт, аварія) і необхідно на кілька годин чи днів ізолювати дитину.

Дослідження фостерної сім'ї як соціально-педагогічного феномену британського суспільства дозволяє виділити такі необхідні умови її функціонування:

- створення сім'ї ґрунтується на законодавчій базі;
- планування, набір кандидатів і оцінка їх придатності до праці у фостерній сім'ї, до виконання нових ролей;
- здійснення оцінювання майбутніх фостерних опікунів;
- відбір кандидатів для підготовки до створення фостерної сім'ї;
- тривалість набору людей, котрі виявили бажання стати фостерними опікунами;
- налагодження взаємодії різних соціальних інститутів, громадських організацій, груп взаємодопомоги, котрі підтримують фостерні сім'ї [2].

У Великій Британії вважається, що нормальний розвиток дитини забезпечується в сім'ї. І тому тут віддається перевага вихованню дітей в сім'ї, ніж у дитячих будинках та інтернатах. Сімей, які бажають взяти на виховання чужих дітей, дуже багато. Можливо, одна з причин цього полягає в особливостях менталітету цієї країни, бо тут вважається престижним, почесним, гуманним виховання дитини з не благополучної сім'ї, як і виховання дітей з фізичними і розумовими вадами розвитку. Така праця оплачується. Наприклад, людина, яка здійснює догляд за чужою дитиною, отримує платню. На утримання такої дитини передбачається щотижнева оплата, додаткові кошти виділяються на дозвілля дитини, її лікування. Все це свідчить про реальну турботу про майбутнє дітей з неблагополучних сімей і, як показує практика, значною мірою сприяє запобіганню відхилень у поведінці неповнолітніх та як показала практика, у Великобританії майже відсутні дитячі будинки [1].

Отже, не можна стверджувати, що функціонування британської системи соціального захисту дітей та молоді є набагато кращими, досконалішими, ніж в Україні. У Великій Британії, як і в будь-якій країні існують певні невирішені проблеми, тому невірним буде зазначати про повну ефективність соціальної роботи в цій країні. До того ж, як відомо, результат функціонування будь-якої системи визначається через порівняння затраченого часу, вкладених коштів і досягнутих результатів. Тобто існує зв'язок між ефективністю соціальної політики, функціонуванням системи соціального захисту та станом економіки держави. А українська економіка, на жаль, ще знаходиться у кризовому стані.

Як показала практика вищезгаданої держави, запровадження та функціонування патронатної сім'ї (фостерної) в Україні є досить вірним і важливим кроком в нашій державі, адже метою патронату над дитиною є забезпечення захисту її прав на створення таких умов життя, в яких вона буде всебічно та гармонійно розвиватись і почувати себе повноцінним членом суспільства.

Список використаних джерел

1. Соціальна робота: Теорія і практика / Л.Т. Тюття, І.Б. Іванова. – Київ: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.

2. Соціальний захист неповнолітніх у Великій Британії (порівняльний аналіз) / В.В. Козубовський. – Ужгород: УжНУ, 2004. – 129 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Сорока Ігор Ігорович

студент 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Влітку 2018 року російська влада почала проводити пенсійну реформу. Остаточний проект цієї реформи після поправок президента РФ був прийнятий Державною Думою у другому читанні та передбачає поетапне підвищення пенсійного віку: з 60 до 65 років для чоловіків і з 55 до 60 років для жінок. За останні 30 років, 16 країн підвищували вік виходу на пенсію, у середньому це підвищення складало 2 роки для представників сильної статі та 5 років для жінок. Уряд Російської Федерації вибрав один з найжорсткіших варіантів пенсійної реформи [1].

Після таких подій у сусідній державі, вітчизняні посадовці повинні проводити форсовану пенсійну реформу для того, щоб вивести нашу пенсійну систему з кризи та не допустити повторення в Україні російського сценарію пенсійної реформи.

Головними проблемами пенсійної системи в Україні є:

- демографічна криза що впливає на солідарну пенсійну систему;
- значний дефіцит коштів Пенсійного фонду, що призводить до посилення залежності від державного бюджету.

В Україні, як і в Європі, демографічна ситуація є катастрофічною. Кожного року населення України зменшується. На сьогодні на одну особу, яка сплачує внески, припадає 1 пенсіонер, а з часом буде 1,5 пенсіонера [2]. Для виходу з демографічної кризи вітчизняні посадовці повинні стимулювати переселення до України інших національностей. Іммігранти можуть забезпечити Україні неймовірний природний приріст населення, як вони це зробили у Франції та Німеччині. Завдяки цьому, солідарна пенсійна система

зможе вийти із глибокої кризи, проте лише вирішення проблеми із демографією не виведе пенсійну систему з кризи. Відчизняному Пенсійному фонду хронічно бракує власних грошових ресурсів для виконання пенсійних зобов'язань. Кожнорічні дефіцити Пенсійного фонду покриваються із державного бюджету, тим самим зменшуючи видатки на інші сфери (у 2018 році для покриття дефіциту Пенсійного фонду виділили 21,4 млрд. грн., а для армії у час війни – 47 млрд. грн.) [3].

Завдяки легалізації грального бізнесу, проституції навантаження на Державний бюджет суттєво зменшиться. За даними Міністерства фінансів України легалізація грального бізнесу буде щорічно приносити до Державного бюджету додаткові 5 млн. грн. А легалізація проституції, згідно підрахунків Українського інституту соціальних досліджень, могла би приносити до Державного бюджету України близько 5,6 млрд. грн. Ці дві сфери зможуть покривати половину дефіциту Пенсійного фонду, однак узаконенню цих видів діяльності в Україні активно протидіють народні депутати, що лобіюють інтереси осіб, які отримують з цих сфер надприбутки та нічого не платять до Державного бюджету.

Також необхідно запровадити англійську систему пенсійного внеску. Тобто повинен існувати певний поріг при якому здійснюється пенсійний внесок. Так, якщо працівник отримує мінімальну заробітну плату (у 2019 році вона буде складати 4173 грн.), то роботодавець повинен звільняється від виплат ЄСВ у пенсійний фонд, проте цей період повинен зараховується працівнику для нарахування пенсії. Якщо людина отримує заробітну плату у розмірі до 10000 грн, то роботодавець повинен виплачувати у пенсійний фонд ЄСВ у розмірі 22 %. Якщо працівник отримує зарплатню у розмірі від 10000 грн. до 20000 грн., то роботодавець сплачує за нього 24 %. Якщо працівник отримує заробітну плату більше 20 000 грн., то роботодавець виплачує ЄСВ у розмірі 28%. Ця справедлива система враховує рівень доходу людини і відсоткова ставка є прогресивною, чим більший рівень доходів, тим більша ставка.

Отже, збільшення народжуваності за рахунок емігрантів у не далекому майбутньому зможе оживити солідарну систему, легалізація грального бізнесу, проституції зможе перекрити дефіцит Пенсійного фонду, проте потрібно розвивати накопичувальну

систему та працювати у напрямку забезпечення соціальної справедливості при виплаті єдиного соціального внеску.

Список використаних джерел

1. Мельничук В. Пенсійна реформа – спроба №3 / В. Мельничук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/136867>
2. Який дефіцит Пенсійного фонду? // Офіційний сайт Пенсійного фонду України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/13721-defitsit-pensijnogo-fondu-ukrajini-postupovo-zmenshuetsya>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Сорока Оксана Богданівна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЕКТ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ

Потреба врегулювання трудових відносин, включаючи вирішення соціальних проблем ринку, забезпечення сталості та єдності норм у сфері трудового права, змушує вдосконалювати сучасну систему законодавства і шукати дієві засоби подолання прогалин у ньому, зокрема, через прийняття нового Трудового кодексу України.

На даний час діє Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України), який був прийнятий ще 10 грудня 1971 р. і набрав чинності з 1 червня 1972 р., як основний механізм регулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником [1]. Підготовлений до другого читання проект Трудового кодексу України (далі – ТК України) містить певні особливості, які включають як позитивні, так і негативні аспекти даного законопроекту. Стосовно цього виникає багато запитань «за» і «проти» щодо відмінностей між чинним КЗпП України і проектом ТК України.

Вся структура нового Трудового кодексу України повинна базуватися на європейських засадах і загальних принципах трудового права, зокрема принципі свободи і рівності праці. Головною характеристикою виступає чітка систематизація відповідних норм та кодифікація, що дає змогу, як і працівникам, так і роботодавцям, доступного використання норм, які не доведеться шукати в інших законах та різних підзаконних нормативно-правових актах [2]. Метою цього проекту виступає: встановлення прав та обов'язків суб'єктів трудових правовідносин, забезпечення реалізації передбачених Конституцією України трудових прав і гарантій працівників, створення належних умов праці, забезпечення захисту прав та інтересів працівників і роботодавців [3].

Проект ТК України містить багато позитивних новел. Йдеться про збільшення мінімальної щорічної відпустки з 24-х до 28-ми календарних днів, закріплення для працівників певних професій щорічної основної відпустки подовженої тривалості. Завдяки цьому реалізуються пільги та особливий підхід до працівників, умов їхньої праці тощо.

До проекту ТК України вперше включено спеціальні норми про надомну працю. Працівник має право виконувати свої обов'язки вдома при дотриманні всіх вимог охорони праці, пожежної безпеки і санітарії. Це надає змогу розширити коло працюючих осіб, які раніше, внаслідок певних обставин були обмежені в професійній діяльності. Спеціалісти в сфері послуг, інтелектуальної власності, IT-спеціалісти та інші мають безпосереднє право бути учасниками трудових відносин.

Легалізація праці дітей віком до 14 років також є позитивною новелою, оскільки у наш час достатньо багато дітей працює змалку у сфері кіномистецтва, культури і т. ін. З дітьми укладатиметься трудовий договір і вони на офіційних засадах отримуватимуть зарплату.

У ст. 38 проекту ТК України розширено перелік осіб, для яких не встановлюється випробування. Йдеться про неповнолітніх, переможців конкурсного відбору на заміщення вакантної посади, осіб, які закінчили професійно-технічні чи вищі навчальні заклади і вперше стають до роботи за здобутою професією (спеціальністю) та ін. Стосовно осіб, які підпадають під останній критерій, ця можливість дає великі перспективи працевлаштування після

закінчення освіти. Адже загальновідомим є факт значної кількості непрацевлаштованих молодих спеціалістів, що призводить до негативних явищ в економічній, політичній, соціокультурній сферах нашого суспільства.

У проекті ТК України закріплено нові умови оплати праці в разі виконання надурочних робіт і роботи в надурочний час. Зокрема, якщо протягом року працівником відпрацьовано надурочно більше 120 годин, оплата за відпрацьовані понад цю норму години проводиться у потрійному розмірі. Ці норми підвищують рівень гарантій трудових прав працівників, залучених до виконання зазначених робіт.

Негативними аспектами проекту ТК України є певні суперечності, неузгодженості, властиві окремим його нормам. Наприклад, можливість роботодавця здійснювати контроль над працівниками за допомогою технічних засобів є досить суперечливим. Це може призвести до серйозного психологічного тиску на працівників, що в подальшому суттєво відобразиться на кінцевому результаті праці.

У статті 12 ТК України, зокрема, зазначено, що роботодавець має право приймати нормативні акти самостійно, крім деяких обставин, які передбачені законом. Враховуючи сучасні реалії трудових відносин, не можна бути впевненим, що індивідуальні права працівника не будуть якоюсь мірою обмежені, обминаючи діяння виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника).

У законопроекті не враховано особливості професійної зайнятості людей старшого віку, хоча це явище достатньо характерне для нашого суспільства. Законодавець повинен зайнятись розробкою механізму забезпечення умов праці та інших особливостей даної групи працівників, з метою, по-перше, забезпечити ефективність роботи даної організації, підприємства тощо, по-друге, розв'язати одну із суперечностей соціальної політики держави.

У проекті ТК України містяться й інші позитивні новели, а також окремі суперечливі положення. Водночас потрібно підкреслити, що створення нормативного забезпечення регулювання трудових відносин шляхом прийняття нового Трудового кодексу України замало. З урахуванням тенденцій розвитку нашої держави необхідно не просто розробити норми права для регулювання трудових відносин, а й чітко визначити механізми реалізації зазначених норм.

Саме тому новий Трудовий кодекс повинен виступати оптимальним балансом між соціальним захистом працівника і зручністю, комфортністю ведення управління роботодавцем. Тому при ухваленні законопроекту потрібно чітко розглянути всі протиріччя, і, в результаті, прийняти новий Трудовий кодекс України на основі авторитету трудових відносин та їх структурних елементів і механізмів.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток №50. – Ст. 375
2. Білик І.В. Новий Трудовий кодекс України: переваги та недоліки // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.5. – С. 208-214.
3. Трудовий Кодекс України : проект від 27.12.2014 р. № 1658 (текст до другого читання 27.07.2017 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>

Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.

Чащина Єлизавета Олексіївна

студентка 2-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСКРИМІНАЦІЯ У СФЕРІ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

У сучасному житті людина стикається з багатьма труднощами, зокрема, в трудових відносинах. Існує безліч проблем у сфері трудового права, серед яких найактуальнішою є дискримінація.

Найчастіше вона проявляється під час укладення трудових договорів. На законодавчому рівні забороняється встановлення дискримінації у трудових відносинах.

Принцип заборони дискримінації у трудових відносинах розширено у ст. 2 Кодексу законів про працю України, де зазначається, що є недопустимим обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації,

етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання [1].

У більшості випадках дискримінація зустрічається по трьох напрямках. По-перше, за статевою ознакою. Причинами дискримінації жінок зазвичай є вагітність, наявність дітей або передбачуване материнство в майбутньому. Отже, відмова прийому на роботу жінок є односторонньою нормою дискримінаційного характеру [2].

По-друге, одним із напрямів дискримінації є вік. Найчастіше затребувані працівники до 30, максимум до 35 років. Диференціація правового регулювання трудових відносин за віковою ознакою повинна проводитися у випадках, що передбачені в трудовому законодавстві [2].

По-третє, однією з проблем дискримінації в трудових відносинах є недотримання роботодавцем положень КЗпП України. Тобто, керівники підприємств чи організацій часто намагаються скористатися недостатньою обізнаністю громадян і уникнути витрат, пов'язаних з нарахуванням компенсаційних виплат працівнику при звільненні. Наприклад, у випадках, коли звільнення все ж неминуче (ліквідація підприємства, скорочення чисельності штату), працівникам, як правило, пропонують написати заяву про звільнення за власним бажанням, що є прямим порушенням норм трудового права [2].

Однак, важливо вміти відрізнити дискримінацію від диференціації. На думку В.І. Прокопенко диференціація трудового законодавства – це встановлені державою відмінності в змісті і обсязі прав та обов'язків суб'єктів трудових відносин на певних підставах. Сучасний цивілізований світ намагається більш послідовно здійснювати принцип рівності громадян [3, с. 93-97].

Г.І Чанишева та Н.Б. Бологіна доводять, що в співвідношенні загальних і спеціальних норм виявляється єдність і диференціація трудового права. Єдність – в загальних нормах, а диференціація – в

спеціальних. Загальні норми обов'язкові для всіх учасників суспільно-трудових відносин і можуть здійснюватися лише в сторону поліпшення стану працівників порівняно з чинним законодавством. Спеціальні норми конкретизують загальні, доповнюють їх, а в деяких випадках встановлюють винятки з загальних норм [3, с. 93-97].

Відмінності виявляються в регулюванні робочого часу, часу відпочинку, тривалості відпустки, оплати праці, дисциплінарної та матеріальної відповідальності, порядку виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин. Особливості також є в правовому регулюванні праці працівників багатьох галузей: на залізничному транспорті, у вугільній, металургійній, атомній промисловості, в сфері різних різновидів державної служби, на виробництвах з шкідливими та небезпечними умовами праці [3, с. 93-97].

Наприклад, в ст. 179 КЗпП України визначаються певні особливості відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною, тобто за бажанням жінки їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою допомоги відповідно до законодавства. Підприємства, установи та організації за рахунок власних коштів можуть надавати жінкам частково оплачувану відпустку та відпустку без збереження заробітної плати для догляду за дитиною більшої тривалості [1].

Диференціація правового регулювання праці може відбуватися різними способами: шляхом конкретизації загальних норм права, встановленням додаткових пільг та переваг для працівників порівняно з чинним трудовим законодавством, шляхом прийняття нормативних актів з питань, які не врегульовані у КЗпП України [3, с. 93-97].

Таким чином, аналіз національного трудового законодавства дозволяє дійти висновку, що впровадження принципу заборони дискримінації, як на теоретичному, так і на практично-законодавчому рівні не відповідають вимогам сьогодення, та механізм запобігання дискримінації у сфері праці потребує подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

2. Актуальні проблеми реформування трудового законодавства України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://viem.edu.ua/> актуальні-проблеми-реформування-тру/.
3. Коляда Т. А. Поняття диференціації правового регулювання праці // Право і Безпека – Наук. Журнал. – 2003. – С. 93-97.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Пожарова О. В.

Шельгоріна Сюзана Ігорівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

Окупація території Автономної Республіки Крим та збройний конфлікт на Сході України призвели до появи на території держави нового суб'єкта – внутрішньо переміщених осіб. Зазначені особи, перебуваючи в особливих умовах, потребують додаткового соціального захисту з боку держави, забезпечити який неможливо без створення ефективної нормативно-правової бази, позбавленої прогалин та протиріч.

В Україні проблема вимушеного переміщення з окупованої території до іншої місцевості залишається досить гострою. Це пов'язано, в першу чергу, з відсутністю єдиної національної програми щодо переселенців та єдиного органу, який би займався даною проблемою. Необхідно відмітити, що чинне законодавство у сфері забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб містить велику кількість суперечливих нормативно-правових актів.

Щодо проблеми житлового забезпечення внутрішньо переміщених осіб держава зобов'язана надавати зазначеним особам у тимчасове користування житло протягом шести місяців з моменту взяття на облік особи як внутрішньо переміщеної. До того ж, місцеві органи влади мають формувати спеціальний фонд житла, де могли б жити переселенці, але більшість із них знаходиться у непридатному стані і їх відновлення потребує значного фінансування.

Органи державної влади повинні розробити документ щодо створення і функціонування ефективного контролю за використанням коштів, спрямованих на допомогу внутрішньо переміщених осіб з різних джерел, унеможливити їх розкрадання, корупцію. Саме це забезпечить реалізацію прав і свобод таких осіб в Україні [1, с. 14].

Окрім проблем, які потребують швидкого вирішення, у ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» зазначено, що держава вживає всі можливі заходи, спрямовані на розв'язання проблем, пов'язаних із соціальним захистом, зокрема відновлення усіх соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам [2].

Якщо брати до уваги матеріальне забезпечення ВПО, то необхідно звернути увагу на постанову Кабінету Міністрів України «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» від 5 листопада 2014 року № 637, в якій зазначено, що усі види соціальних допомог та компенсацій, матеріального забезпечення, надання соціальних послуг, пільг та субсидій здійснюються за місцем перебування таких осіб на обліку, що підтверджується довідкою. Для цього районними, районними у м. Києві і Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами міських, районних у містах (у разі утворення) рад утворюється спеціальна комісія з питань призначення (відновлення) соціальних виплат ВПО [4].

Відповідно положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» від 5 березня 2015 року №245-7 до внутрішньо переміщених осіб застосовуються положення чинного законодавства у сфері надання соціальних послуг, як і до осіб, які не мають даного статусу [3]. Але все ж таки, зважаючи на специфічні умови, які зумовили набуття такого статусу, законодавець визначає специфічні соціальні послуги саме для даної категорії осіб. Насамперед, це надання інформації та безоплатної первинної правової допомоги з питання взяття на облік ВПО; надання у разі необхідності ВПО медико-психологічної допомоги; безоплатне харчування відповідно до законодавства внутрішньо переміщених осіб на період отримання такими особами статусу безробітних або їх працевлаштування, але не більше одного місяця; допомогу за клопотанням ВПО у переміщенні рухомого майна під час залишення особою місця проживання на території, де виникли обставини, що

спричинили переміщення; одержання гуманітарної та благодійної допомоги.

Таким чином, дослідження становища внутрішньо переміщених осіб в Україні свідчить, що за останні роки зроблено суттєві кроки щодо розробки та реалізації заходів соціального захисту цієї категорії громадян, але все ж таки залишається низка невирішених проблем. Соціальний захист ВПО здійснюється у всіх видах соціального забезпечення, оскільки вони мають право на них як і особи, що таким статусом не наділені. У той же час ВПО мають право на особливі заходи соціального захисту, що проявляються у наданні соціальних послуг, які були вказані вище, зокрема надання інформації та безоплатної первинної правової допомоги з питання взяття на облік ВПО; надавання медико-психологічної допомоги у разі необхідності і т.д.

Одним із способів для вирішення багатьох проблем у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених проблем є вдосконалення, порівняно нового, національного законодавства в цій сфері, також із запозичення норм із інших країн. Також слід залучати надавачів соціальних послуг недержавної форми власності та збільшити розмір грошової допомоги ВПО.

Список використаних джерел

1. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо-переміщених осіб / Т.В. Семигіна, Н.Є. Гусак, С.О. Трухан // Український соціум. – 2015. – № 2 – С. 53-55.
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року №1706-VII// Відомості Верховної ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 5 березня 2015 року № 245-VII// Відомості Верховної ради України. – 2015. – № 21 – Ст. 140.
4. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 року № 637 // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 220.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

Язаджи Ірина Іванівна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСНИКІВ АТО ТА ООС

У сучасних умовах Україна переживає надзвичайно складні часи, оскільки, спочатку окупація Криму, а згодом початок бойових дій на Сході України зумовили необхідність здійснювати комплекс заходів, спрямованих на попередження, запобігання і припинення терористичних дій з боку противників, який в ті часи одержав назву антитерористична операція (далі – АТО).

Варто зазначити, що у сучасних умовах АТО вже не проводиться – його замінила операція об'єднаних сил (далі – ООС), що принципово не впливає на ті несприятливі наслідки, що спричинені нею особам, які приймають участь в її здійсненні. У зв'язку з цим, виникає нагальна необхідність у формуванні відносно нової системи соціального забезпечення осіб, які постраждали від антитерористичної операції, що в першу чергу пов'язано з формуванням понятійно-категоріального апарату [1, с. 27], оскільки за чотири роки проведення АТО і вже сьогодні ООС постраждали тисячі осіб.

Перш за все при дослідженні соціального забезпечення учасників АТО та ООС необхідно визначити поняття «соціальне забезпечення», оскільки лише відштовхуючись від загальних положень можливо визначити спеціальне поняття соціального забезпечення учасників АТО та ООС

Так, на думку Л.Т. Тюття, соціальне забезпечення це комплекс заходів, спрямованих на підтримку та підвищення грошових доходів населення [3, с. 137].

У свою чергу, В.П. Галаганов тлумачить поняття соціального забезпечення більш широко. Так, на думку вищезазначеного вченого, соціальне забезпечення це один із способів розподілу частини валового внутрішнього продукту шляхом надання громадянам матеріальних благ з метою вирівнювання їхніх особистих доходів у випадках настання соціальних ризиків за рахунок коштів цільових фінансових джерел в обсязі та на умовах, суворо нормованих

суспільством, державою, для підтримки їх повноцінного соціального статусу [3, с. 416].

Отже, враховуючи вищезазначені погляди вчених, можемо констатувати, що соціальне забезпечення це система державних та громадських заходів із матеріального забезпечення громадян на випадок старості, інвалідності, хвороби, в разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках [4, с. 569].

Також варто зазначити, що при визначенні поняття соціального забезпечення учасників АТО та ООС, необхідно зауважити, що державне регулювання соціального захисту учасників АТО і ООС полягає у формуванні системи задоволення певних соціальних потреб, зокрема щодо психологічної підтримки, матеріальної допомоги, санаторно-курортного лікуванням, гарантій щодо освіти, здійснення протезування в разі втрати функціональних властивостей кінцівок, забезпечення автотранспортом, пільг у сплаті певних видів послуг, пенсійного забезпечення, забезпечення житлом або земельними ділянками, дотримання трудових прав, зокрема щодо збереження місця роботи й середнього заробітку під час участі в АТО, та ін. [5, с. 114].

Крім того, одним із різновидів соціального забезпечення досліджуваної категорії суб'єктів виступають грошові виплати, оскільки учасники АТО та ООС одержують значну кількість соціальних допомог. На нашу думку, для учасників АТО і ООС необхідно забезпечувати якомога вищий рівень соціального забезпечення, оскільки від їх зусиль залежить безпека та недоторканість держави в цілому і громадян зокрема [6, с. 37-38].

Враховуючи вищевикладене, варто дійти висновку, що соціальне забезпечення учасників АТО та ООС це система соціально-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції, а також працівники підприємств, установ, організацій, які залучалися та брали безпосередню участь в антитерористичній операції в районах її проведення у порядку, встановленому законодавством, та членів їх сімей від несприятливих наслідків соціальних ризиків, пов'язаних з їх участю в АТО та ООС.

Список використаних джерел

1. Солоджук Т.В. Формування системи соціального забезпечення осіб, які постраждали від АТО в Україні / Кропельницька С.О., Солоджук Т.В. Фінансові послуги. Всеукр.наук.-аналіт. журнал. – Київ. Видавничий дім «Україна-бізнес», 2016. – №5 (119). – С. 27-31.
2. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: Теорія і практика. К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.
3. Галаганов В.П. Право соціального обеспичення. Учебник / В.П. Галаганов. – М.: Изд. Центр «Академия», 2014. – 416 с.
4. Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку / А.В. Дутчак// Молодий вчений. – 2017. – № 5 (45). – С. 568-572.
5. Кондратенко О.О. Загальні засади нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей / О.О. Кондратенко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. – 2015. – № 4. – С. 113-120.
6. Кравченко М. В. Основні проблеми соціального захисту учасників АТО / М. В. Кравченко // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 11-12. – С. 36-43.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бориченко К. В.

СЕКЦІЯ 11.
ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО, АГРАРНОГО
ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Halytska Anastasiia

3rd year Student of the Law College
National University "Odesa Law Academy"

THE PROBLEM OF THE ENVIRONMENTAL CRISIS
IN UKRAINE AND WAYS OF ITS OVERCOMING

The creation of the environmental crisis is integrated with the needs of revealing causes, establishing signs, with slowing down or prevention of the crisis environmental situation and identifying the main ways of overcoming it's.

Environmental crisis is a situation that arises in ecological system is due to the imbalance under the influence of natural phenomena or as a result of the influence of anthropogenic factors. The environmental crisis shows that the biosphere and its components are one of the most fragile structures [1, c. 110].

This destruction began its intensively leading under the influence of global anthropogenesis and lose the properties favorable to man. As the quality of human life is determined by a combination of not only material, spiritual, social, demographic, but also environmental components, then in the context of the ecological crisis increased.

The causes of the ecological crisis in Ukraine are the Chernobyl catastrophe, non recycled obsolete munitions, the residue of toxic waste. As a result, only 6 percent of environmentally clean lands left.

Intensification of agriculture, increase of technogenic loading on land resources, uncontrolled application of chemical means in the conditions of low technological culture leads to accelerated degradation of soils, their fertility. On the territory of Ukraine virtually no water-bearing underground horizons of drinking water were left, where pesticides and nitrates were not detected. The state of the atmosphere of the country is also extremely threatening [2, c. 313].

In the interest of preserving human civilization, there was a need to revise traditionally accepted priorities in production. All types of production to mitigate their adverse effects on the environment, it is necessary to ecologize.

Ecologization is the dissemination of environmental principles and approaches to natural sciences and the humanities, to production processes and social phenomena.

In the field of material production, ecologization of natural resources includes three components:

- 1) maximum effective using of natural resources;
- 2) reproduction of resources and their protection against exhaustion;
- 3) the most expedient way to use resources;
- 4) restrictions and ecologization of economic activity;
- 5) introduction of environmental education;
- 6) improvement of environmental legislation;
- 7) strengthening the global environmental movement, etc [3, c. 198]

There are quite a few specific environmental opportunities. In the field of production, this is the transition to non-waste technologies, the careful use of non-renewable resources, energy conservation, the restoration of forests, the complete elimination of all types of waste to their income to the environment. Such a change in production is called ecological conversion [4, c. 322]. Environmental conversion is the way for ensuring the main, guaranteed by the state and Constitution right of every person to use an environmentally friendly environment. But such a view of the ecological crisis and ways out of it is not common yet.

References

1. Тетарчук І.В., Дяків Т.Є. Екологічне право України: Навчальний посібник для підготовки до іспитів. – К: «Центр учбової літератури», 2013 – 230 с.
2. Кивалов С.В., Музиченко П.П., Крестовская Н.Н., Крыжановский А.Ф. Основы правоведения Украины: Учебное пособие – Х.: Одиссей, 2013. – 432 с.
3. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: «Новий світ-2000», 2003. – 248 с.

4. Екологічне право України: навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, д.ю.н. А.І. Харитоновой, к.ю.н. А.І. Черемнової; вид. 1-е. – Одеса : Гельветика, 2018. – 408 с.

Research advisor: PhD, associate professor Karakhanyan K. M.

Pavlenko Viktoriia

3rd year student of the Law College
National University "Odesa Law Academy"

TYPES OF LEGAL RESPONSIBILITY IN THE FIELD OF PROTECTION OF THE ENVIRONMENT

Violation of environmental norms and harm to the environment also involves the application of legal liability measures. Legal liability is one of the key elements of the legal protection of the environment. In particular, an environmental offence is a guilty, unlawful act (action or inaction) that infringes on environmental law and order, causes harm to the environment or creates a real threat of causing such damage and involves the use of measures of legal liability.

Environmental crime is characterized primarily by such features as environmental orientation, environmental danger, ecological wrongdoing. The essence of the ecological orientation of the offence lies in the fact that the offender's behavior is directed at a negative change in the state of the environment, violation of the legal regime of natural resources. Environmental hazards include not only the probability of violating the environmental interests of society, but also the increased danger to existing environmental constraints in the ecosystem itself. Environmental unlawfulness consists in full or partial non-fulfillment of requirements, ignoring of the rules, fixed by the norms of ecological legislation [1].

In the system of varieties of legal liability for environmental offences are distinguished: criminal, administrative, civil and disciplinary liability.

Criminal liability for environmental crimes is the most severe form of responsibility. This responsibility has a special form of protection of society from environmental crime, which is characterized by an increased degree of social danger and accordingly provides for more severe liability measures than other types of liability. It is specified in section 8 of the

Criminal Code of Ukraine, and provides for 10-12 years of imprisonment for certain wrongful acts. For example, intentional destruction or damage to the territories taken under the protection of the state and the objects of the nature reserve fund, committed by fire or other dangerous method, if it resulted in the death of people or other grave consequences. The subjects of prosecution are only individuals who committed offences with a high level of environmental risk and danger to the environment, life and health of people. And also, if damage to the environment is caused in particularly large amounts (applies only by the court).

Administrative liability is the type of legal responsibility that most often occurs in the field of nature management and environmental protection. It consists in the application by the competent authority of the State of administrative measures for the implementation of an environmental administrative offense and regulated by the Code of Administrative Offences of Ukraine and environmental legislation. According to its objective signs of an administrative offence is similar to a crime, but the main feature for their definition is the lower level of danger of the act, the severity of the consequences. The Code Administrative Offences as one of the preconditions for the imposition of administrative liability provides for the absence of evidence of the crime in the offence. For the commission of administrative offences to guilty, the administrative penalties provided for by the Code of Administrative Offences of Ukraine are applied. The basic type of administrative penalty for violation of environmental requirements in practice is a fine. The subjects of administrative liability are defined by the Code of Administrative Offences of the range of bodies (officials) authorized to consider cases of administrative violations: local courts; bodies of sanitary-epidemiological service, bodies of state land, bodies of fish protection, forestry authorities, bodies of the Ministry of Ecology and Natural Resources and others.

Disciplinary liability for an environmental offense is regulated by Art. 68 of the Law of Ukraine "On Environmental Protection" and the Labor Code of Ukraine [2]. It is expressed in the imposition by the owner of the enterprise, institution, organization or authorized body of a guilty employee of a disciplinary penalty for failure or improper performance of his labor duties related to the use of natural resources, environmental protection, violation of the requirements of environmental legislation, compliance which is his official duty. Legislation does not establish a specific list of disciplinary offences in the field of environmental protection, for which

there is a liability, as is the case with regard to administrative or criminal liability. The peculiarity of imposing a disciplinary penalty is that it may be imposed on an offender irrespective of the onset of environmental consequences, with only one of the fact of committing the offence. According to Article 147 of the Labor Code of Ukraine, offenders may be subject to the following disciplinary measures: reprimand and release.

The application of measures of disciplinary, administrative or criminal responsibility does not relieve the perpetrators of compensation for damage caused by pollution of the environment and the deterioration of the quality of natural resources, for example, when an administrative fine is imposed on the offender, this does not mean that the damage will not be accounted for damage to the environment [3].

There is still a civil liability environmental protection, which is to rely on the perpetrator to compensate the injured party for property or moral damage caused by violations of environmental and legal requirements, and provided for by the Civil Code of Ukraine. Civil liability for violation of environmental legislation implies that damage caused as a result of violations of environmental legislation is fully compensated. Persons who have suffered such damage have the right to reimburse the unearned income for the time necessary for the restoration of the quality of the environment, the reproduction of natural resources to a condition suitable for use by the intended purpose.

It may also be noted that in 2017, within the framework of the implementation of European environmental norms on the protection of rare species of animals and plants, fines for environmental offences against flora became slightly stricter.

References

1. Сафанов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: «Новий світ-2000», 2003. – 248 с.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
3. Екологічне право України: навчальний посібник / за ред. проф. І.І. Каракаша, к.ю.н. А.І. Черемної; вид. 1-е. – Одеса : Гельветика, 2018. – 408 с.

Research advisor: PhD, associate professor Karakhanian K. M.

Богдан Ілона Сергіївна, Паламарчук Вікторія Ігорівна
студентки 1-го курсу магістратури соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМСТВ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Формування і розвиток ринкових відносин в Україні нерозривно пов'язано із агропромисловим комплексом, який виступає базовим сектором народного господарства України, тому для забезпечення його ефективного функціонування необхідні значні інвестиційні ресурси. Зважаючи на пріоритетність сільськогосподарської сфери правове забезпечення інвестиційних надходжень до цього сектору економіки є важливим завданням.

Для нормального функціонування аграрного сектору необхідні не тільки робоча сила і земля, а також техніка і обладнання, які за останніми статистичними даними є на 90 % амортизованими, таким, що потребують термінової заміни. Також за оцінками експертів Міжнародного фонду Блейзера потреба агропромислового комплексу в інвестиціях становить 5 мільярдів доларів на рік протягом найближчих десяти років. Зважаючи на це український агропромисловий комплекс є непривабливим [1].

Основним нормативно-правовим актом в інвестиційній сфері є Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ, що визначив загальні положення та порядок здійснення інвестиційної діяльності, закріпив загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України, гарантії прав суб'єктів інвестиційної діяльності, захист інвестицій тощо [2]. З метою подальшого регулювання відносин у даній сфері було прийнято Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10 вересня 1991 р. № 1540а-ХІІ та «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР в яких визначено правовий режим діяльності іноземних інвесторів та гарантії держави щодо здійснення інвестиційної діяльності на території України, державної реєстрації та контролю за здійсненням інвестицій, діяльності підприємств з іноземними інвестиціями, розгляду спорів тощо [3;4]. Формування інноваційно-інвестиційної

моделі розвитку сільського господарства передбачено Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р., затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158.

Основними недоліками нормативно-правового забезпечення здійснення інвестиційної діяльності є: по-перше, наявність правових колізій, що спричинена неоднозначністю тлумачень деяких положень нормативних документів; по-друге, розгалуженість законодавчих актів, які побічно регулюють не тільки інвестиційну діяльність, а і зовнішньоекономічну, торговельну, промислову та інші види діяльності.

Протягом останніх років на тлі глобальної фінансової нестабільності та ускладнення організаційно-правових умов ведення бізнесу відбулося зниження інвестиційної привабливості України, так як у іноземних підприємств немає гарантій, які б забезпечували їхні інвестиції.

Нашій державі потрібно рівнятись на досвід інших країн та на міжнародні стандарти. Наприклад, позитивними змінами державного регулювання інвестиційної діяльності в Китаї є: відкриття доступу для зарубіжних інвестицій в галузях, які раніше були заборонені – міське газопостачання, водопостачання, зарубіжні інвестиції; скасування положення, що зобов'язує іноземні підприємства віддавати пріоритет китайській сировині при виробництві готової продукції; розширені можливості для іноземних підприємців в оптовій торгівлі. У ході проведення реформ Китай досяг великих успіхів у залученні іноземного капіталу в економіку країни [5]. Відповідно до польського законодавства щодо інвестицій, іноземні інвестори володіють рівними правами разом з вітчизняними. Їм не тільки надається вільний доступ на внутрішні польські ринки, але і дозволено брати участь у процесі приватизації та надається захист інвестицій і прав власності [6].

Отже, дослідивши правове регулювання інвестиційної діяльності в нашій країні та досвід зарубіжних країн можна виділити такі основні проблеми та шляхи їх подолання:

- необхідно сформулювати нормативно-правові умови інвестування та сприятливі чинники, що забезпечили б інвестиційну привабливість України;
- визначити інституційно-правовий механізм залучення недержавних інвестицій, зокрема розвитку державно-приватного партнерства;
- створити сприятливий інвестиційний клімат в Україні;

- вдосконалити законодавче забезпечення з питань захисту прав власності, адміністрування податків, виділення земельних ділянок, здійснення підприємницької діяльності загалом.

Список використаних джерел

1. Чеканська Л. Я. Нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Л. Я. Чеканська // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kdu.edu.ua/PUBL/statti/2015_3_9.pdf.
  2. «Про інвестиційну діяльність»: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47 – Ст. 646.
  3. «Про захист іноземних інвестицій»: Закон України від 10 вересня 1991 р. № 1540а-XII // Голос України. – 1991. – № 185.
  4. «Про режим іноземного інвестування»: Закон України від 19 березня 1996 р., № 93/96-ВР // Голос України. – 1996.
  5. Польське Агентство Інформації і Іноземних Інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.paiz.gov.pl/index>.
  6. Дані Світового Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гаверіш Н. С.*

Горецька Єлизавета Валеріївна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У сучасних умовах розвитку аграрних відносин, земля виступає найважливішим фактором виробництва у сільському господарстві. Земельні ресурси відіграють неабияку роль у функціонуванні сільськогосподарських підприємств, адже забезпечення даним ресурсом визначає їх діяльність в цілому. Більшість підприємств

орендують земельні ділянки сільськогосподарського призначення для забезпечення власного виробництва, але незважаючи на це існують певні недоліки в механізмі оренди земельних ділянок. Для забезпечення ефективності та дієвості цієї системи, збільшення вигоди орендарям та суспільству, особливо важливим є розгляд проблем і протиріч, які існують сьогодні при оренді земель, та пошук шляхів їх вирішення.

У земельно-правовій літературі України існують деякі теоретичні розробки на рівні монографічних досліджень щодо правових питань оренди земель сільськогосподарського призначення. Також активно проводиться з'ясування її правової природи, зокрема такими вченими, як: О. Бакуменком, А. Берлачем, І. Будзиловичем, В. Калініченком, С. Кісільовим, А. Юрченком та іншими вченими. Однак питання оренди земель сільськогосподарського призначення в умовах дерегуляції господарської діяльності, нажаль, не висвітлені в літературі та потребують подальшого дослідження.

З вступом у силу 07 квітня 2015 року більшості положень «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» якісно новим чином стали вирішуватися питання щодо оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Основна мета закону – це дерегуляція господарської діяльності за аналогією з європейським законодавством.

Так, відповідно до цього Закону зменшилась кількість істотних умов договору оренди земельної ділянки та було скасовано положення про обов'язковість додатків. Раніше договір мав містити 11 обов'язкових умов та 5 додатків. Тепер це лише 3 обов'язкові умови: об'єкт оренди, строк дії договору та орендна плата [1]. Однак, хоча дані положення прийняті і вступили в законну силу, існують певні неузгодженості. На даний період продовжує діяти Типовий договір оренди землі 2004 року, а Типового договору, що б відповідав нововведенням все ще не прийнято. Тому виникає питання: як бути орендарям та орендодавцям при погодженнях умов договору. При цьому, якщо оспорювати договір оренди землі в судовому порядку, то все ж таки суд керуватиметься положеннями Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляцію)».

До прийняття вищезазначеного Закону невизначеним залишалось питання можливості використання земельних ділянок особистого селянського господарства юридичними особами. Відтепер на законодавчому рівні громадянам надано право передавати земельні ділянки, призначені для ведення особистого селянського господарства, у користування юридичним особам України. Змін зазнало і регулювання строку оренди землі. Так, було скасовано обов'язковість проектів сівозміни, що за час свого існування не виправдало себе, та запроваджено мінімальний строк оренди – 7 років. Якщо звернутись до досвіду зарубіжних країн з приводу встановлення строків оренди земельної ділянки, то в Іспанії мінімальний строк – 5 років, в Нідерландах – 6 років, у Франції – 9 років та державна допомога при укладенні на довший строк [2, с. 88]. Україна на даному етапі ще не мотивує орендодавців та орендарів укладати договір оренди на більш довгий строк за допомогою державної підтримки, та все ж встановлення мінімального строку є досить прогресивним та забезпечить цільове та ефективне використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

На жаль, питання щодо плати за оренду земельної ділянки, так і не зазнало змін. Відповідно до указу Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян – власників земельних ділянок та земельних часток (паїв)», мінімальний розмір плати за оренду земельних ділянок сільськогосподарського призначення не може бути меншим за 3,0 відсотка визначеної відповідно до законодавства вартості земельної ділянки [3]. Тому виникає питання чи залишається селян-орендодавець достатньо соціально захищений та чи не краще збільшити мінімальну ставку орендної плати за земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Щодо мінімальних ставок плати за оренду землі то в країнах Європейського Союзу, вони коливаються від 4 до 7 відсотків вартості земельної ділянки. В Україні, у зв'язку з слабкою ринковою позицією власників земельних ділянок, ситуація потребує врегулювання. На моє глибоке переконання, законодавче закріплення збільшення мінімального розміру орендної плати до 5 відсотків, дозволить подолати бідність у сільській місцевості, оскільки більшість суб'єктів підприємницької діяльності занижують ставки, хоча можуть платити більше. Тому, держава повинна підвищувати

наповнюваність місцевих бюджетів, піднімаючи нижню планку і не обмежуючи верхню. Крім того, на даний час існує проблема оплати оренди землі товарами. Це вкрай не ефективно, оскільки плата «зерном чи помідорами» пережиток минулого, та для селянина це ставить труднощі у пошуках ринку збуту і в принципі залишає його без грошей. Таку практику оплати оренди землі товарами необхідно припиняти та на законодавчому рівні закріпити виключно грошову форму розрахунків.

Таким чином, при оренді земель сільськогосподарського призначення виникають певні проблемні питання, які потрібно вирішувати, адже землі – це наше національне багатство, і привівши в порядок механізм їх регулювання, Україна може вийти на новий етап свого розвитку, не лише задекларувавши себе як аграрна держава, а й будучи високоефективною державою з розвиненим агропромисловим комплексом та забезпеченим населенням.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12 лютого 2015 року №191-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 80-81. – Ст. 364.
2. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів // Новий Світ. – 2000. – 2003. – 248 с.
3. Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян – власників земельних ділянок та земельних часток (паїв)» // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №17. – Ст. 321.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гавриш Н. С.

Желобницький Ярослав Сергійович

студент 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК СУБ'ЄКТ
АГРАРНОГО ПРАВА**

У світлі економічних перетворень та реформ сучасної України, неодмінною складовою є розвиток її аграрного потенціалу. Здійснення такого розвитку неможливе без побудови розгалуженої системи суб'єктів аграрного права, що являють собою виробників сільськогосподарської продукції.

Так, суб'єктами аграрного права називають виробників сільськогосподарської продукції, які володіють правосуб'єктністю (тобто є право- та дієздатними), мають відокремлене майно та здійснюють свою господарську діяльність, використовуючи земельні ділянки в якості основного засобу виробництва, з метою створення продуктів харчування, сировини та продукції як рослинного, так і тваринного походження [1, с. 48].

Одним із найчисленніших суб'єктів є саме фермерські господарства. Так, за даними Держкомстату за 2016 рік, усього на території України нараховується 47697 сільськогосподарських підприємств, більшість з яких – це фермерські господарства, кількість яких становила 33682 одиниці [2]. При цьому, станом на 1 січня 2018 року ця цифра досягла вже 45035 фермерських господарств [3].

Легальне визначення поняття фермерського господарства міститься у Законі України «Про фермерське господарство». Так, ст. 1 Закону визначає фермерське господарство як форму здійснення підприємницької діяльності громадянами, що виявили ініціативу у виробленні товарної сільськогосподарської продукції, а також здійснювати її обробку та реалізацію з метою отримання прибутку. При цьому, така діяльність здійснюється з використанням земельних ділянок, наданих у власність чи користування (включаючи оренду) для здійснення фермерського господарства, виробництва сільськогосподарської продукції чи ведення особистого селянського господарства [4].

М. Долинська вказує, що зміст положень ст.3 Закону, відповідно до якого членами фермерського господарства можуть бути члени сім'ї та родини, говорить про сімейний склад такого господарства, втілюючи тим самим багатолітні традиції життя і праці українського села. Проте такий склад влучно було б назвати не «сімейним», а «родинним». Фермерське господарство є не просто сімейним об'єднанням, а об'єднанням сімейно-трудовим [5, с. 74-75].

Фермерське господарство також володіє власним найменуванням та підлягає реєстрації у організаційно-правовій формі юридичної особи або фізичної особи-підприємця. Проте, фермерське господарство може функціонувати і без створення юридичної особи. В такому випадку, його засновники укладають договір (декларацію) з подальшим його нотаріальним засвідченням про створення господарства.

Закон закріплює право створення фермерського господарства за кожним повнолітнім дієздатним громадянином нашої держави, який виявив таке бажання (ст. 5 Закону).

Функціонування фермерських господарств в першу чергу пов'язана з використанням як головного компоненту господарської діяльності земельних ділянок, належних фермерському господарству чи його членам на праві власності чи праві користування.

При цьому, формування складеного капіталу фермерського господарства може здійснюватись як за рахунок грошових коштів, так і за рахунок майна і майнових прав (право на користування природними ресурсами, нерухомим та рухомим майном тощо).

Здійснюючи свою діяльність, фермерське господарство і його члени можуть продавати чи відчужувати земельну ділянку, самостійно використовувати землі і вільно розпоряджатися виготовленою продукцією. Однак, закон також зобов'язує дотримуватись вимог закону щодо охорони довкілля, сплачувати обов'язкові податки і платежі та використовувати земельні ділянки за їх цільовим призначенням.

Отже, на сьогоднішній день фермерські господарства є найчисленнішою формою сільськогосподарських підприємств. Тому вважаємо за необхідне внести доповнення до ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство» щодо визначення його поняття. А саме, визначення поняття «фермера» та введення до його складу громадян України, засновника або членів фермерського господарства.

Список використаних джерел

1. Аграрне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко та ін. ; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. – Х. : Право, 2010. – 296 с.
2. Держкомстат. Кількість сільськогосподарських підприємств і площа сільськогосподарських угідь у їхньому користуванні станом на 1 листопада 2016 року за регіонами [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sg/ksgp/ksgp_u/ksgp_11_u.htm
3. Держкомстат. Кількість юридичних осіб за організаційними формами [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2018/ks_opfg/ks_opfg_0118.htm
4. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. №973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – 306 с.
5. Долинська М. Фермерські господарства України: землекористування, порядок створення, діяльність та припинення діяльності. – Х., 2015. – С. 74-75.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гавриш Н. С.

Клим Оксана Степанівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

На теренах нашої держави одним із перспективних видів діяльності особистого селянського господарства є сільський зелений туризм. Розвиток даного виду діяльності дав свій початок ще здавна. В 1996 році була створена Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Саме створення цієї Спілки почало формувати і розвивати туризм в сільській місцевості. Наразі вона діє на підставі Статуту, в якому зазначається, що вона є добровільною неприбутковою всеукраїнською громадською організацією. Метою

Організації є добровільне об'єднання фізичних осіб для захисту та задоволення суспільних, економічних, культурних, та соціальних інтересів шляхом сприяння розвитку сільського зеленого туризму, розвитку села і територіальних громад. В наш час Спілка має відокремлені підрозділи по всій Україні, які діють на підставі внутрішніх положень [1].

І у свою чергу підрозділи активно взаємодіють з органами виконавчої влади, місцевими територіальними громадами та громадськими організаціями. Це в подальшому стимулюватиме розвиток сільської місцевості, адже останнім часом село лише занепадає. І це пов'язано зі зменшенням населення, динамічною міграцією, відсутністю роботи для молоді, яка просто не бачить перспектив. Необхідно залучати ЗМІ, журналістів, підприємців для інформування населення про сільський зелений туризм. Деякі телевізійні канали популяризують культуру, традиції, побут українців через телепрограми, що надає змогу населенню ознайомитись із сільською місцевістю даного регіону. Слід визначати діючі туристичні маршрути, проводити тури вихідних днів, проводити рекламні компанії. Отже, для розвитку сільського зеленого туризму необхідно приймати та реалізовувати програми на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Відносини, які виникають в сфері сільського зеленого туризму регулюються відповідно:

законами України «Про особисте селянське господарство», «Про туризм», «Про фермерське господарство», «Про зайнятість населення», постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) від 15 березня 2006 року.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство», сільський земельний туризм – одна з послуг з використанням майна особистого селянського господарства [2]. Суб'єктом такої діяльності може бути фізична особа, яка веде особисте селянське господарство без реєстрації як фізична особа-підприємець. В затвердженому постановою Кабінетом Міністрів України «Про затвердження порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» зазначається, що фізичні особи – власники або орендарі індивідуальних засобів розміщення надають

послуги з тимчасового розміщення (проживання) без державної реєстрації їх підприємницької діяльності.

Наразі сільський зелений туризм є одним із способів отримання доходів, який розвиває сільські території та інфраструктуру. Його треба розуміти як певний специфічний різновид туризму, який має відпочинковий, культурний, оздоровчий аспект, сприяє культурному обміну та полягає у наданні населенню різних послуг. Наприклад, надання послуг з тимчасово проживання, екскурсійного забезпечення та харчування шляхом використання земельних ділянок, майна осіб, які проживають у сільській місцевості та займаються сільськогосподарською діяльністю. Сільський зелений туризм помилково розглядають як бізнес, як сферу туризму. Навпаки, враховуючи досвід зарубіжних країн слід розуміти це як соціально-економічне явище, яке може відродити село та зберегти його історію, культуру та звичаї. Використовуючи культурні, природні, рекреаційні, історико-етнографічні ресурси регіонів України, можна розвивати село, але наразі недостатньо правового регулювання в цій сфері та участі органів держави. Українці власними силами створюють музеї-садиби, пропонують відпочинок за доступними цінами та свою сільськогосподарську продукцію, вирощену на власній землі. Хоч Угода про асоціацію з ЄС для України відкрила нові можливості у розвитку сільського зеленого туризму, цього замало і слід прийняти спеціальний закон, який буде регулювати порядок діяльності сільського зеленого туризму в Україні.

Вважаємо, що сільський зелений туризм зможе надати поштовх для розвитку мережі сільських територій та інфраструктури села, а також збільшити доходи сільського населення та створить передумови для розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ГО «Спілка сільського зеленого туризму України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.greentour.com/ua>.
2. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №29. – Ст. 232.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гавриш Н. С.

Кріпак Надія Григорівна, Чупрова Катерина Олександрівна

студентки 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

КОДИФІКАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ

Сприятлива екологічна ситуація навколишнього середовища є надзвичайно важливою для розвитку всього суспільства. Сьогодні стан навколишнього середовища в світі насторожує все людство і залишає бажати кращого. На жаль, якщо нічого не змінити, наші наступні покоління отримають у спадщину не природні скарби, а великі екологічні проблеми, які все одно потрібно буде вирішувати, адже від стану навколишнього середовища залежить стан нашого здоров'я і життя взагалі. Зокрема наша держава, через постійне використання заводів, фабрик та інших промислових виробництв, а також внаслідок постійного та не раціонального використання природних ресурсів впродовж багатьох років і навіть десятиріч перетворилася в одну з найнебезпечніших країн світу, із доволі таки загрозливою екологічною ситуацією. Сьогодні екологічний стан в Україні характеризується глибокою еколого-економічною кризою. Це зумовлено тим, що в нашій країні не достатньо ефективно реалізується управління в галузі охорони природного середовища. Нестабільність екологічного законодавства та відсутність чіткої екологічної політики також відіграють не мало важливу роль у сучасній екологічній ситуації.

Екологічне право – це молода галузь права, яка ще тільки активно розвивається. Ця галузь регулює відносини в сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки.

Однією з особливостей екологічного права є його комплексність, тобто поєднання знань про взаємозв'язок суспільства і навколишнього середовища з точних, природничих, гуманітарних та соціальних наук. Ця особливість обумовлює різноманітність нормативно-правових актів, які є джерелами даної досліджуваної галузі, що включають не тільки власні «екологічні» закони, а також

ще й нормативні акти інших, суміжних галузей права (наприклад таких, як земельного). Модернізація екологічних норм, заповнення певних прогалин у законодавстві щодо регулювання охорони навколишнього середовища, а також приведення екологічного законодавства нашої країни до міжнародних стандартів та стандартів ЄС обумовлює необхідність кодифікації норм екологічного законодавства. Наразі зміст та структура кодифікаційного акту, його об'єм стали предметом дискусій, які відбуваються в нашій країні. Також вже існують певні теоретичні напрацювання та навіть конкретні пропозиції проєктів Екологічного кодексу. Такий проєкт був внесений ще у 2004 р. до розгляду Верховної Ради, але так і залишився не розглянутим [1, с. 5-6].

Зважаючи на вищезазначене, в науковій літературі вже багато разів поставало питання щодо необхідності створення даного кодексу в Україні. Також зазначалося, що це дозволило б систематизувати екологічне законодавство країни. Але, на жаль, на це питання ну було відведено достатньо уваги. Тому воно є актуальним і сьогодні. Науковці вважають, що створення Екологічного кодексу може відбуватися двома шляхами:

Першим із них є кодифікація лише некодифікованих законів;

Другим – кодифікація екологічно-правових норм кодифікованих (наприклад Водний, Земельний, Лісовий кодекси, Кодекс України про надра) та некодифікованих законів.

На думку вченого Кобріна А.Є., саме другий підхід може створити найбільш системний, чіткий та узгоджений Закон. Підставою для даної кодифікації є те, що кодифіковані Закони схожі між собою за структурою і в певних випадках дублюють одне одного. Такий проєкт буде складатися з двох частин: загальної та спеціальної. Загальна частина визначатиме саме терміни, основні права та обов'язки суб'єктів екологічного права, а спеціальна частина регламентуватиме правовий статус окремих об'єктів екологічного права (наприклад ліси, води тощо). Взагалі кодифікація законів – це створення чогось нового, що об'єднане загальним предметом правового регулювання [2, с. 16].

Такі вчені як А.П. Гетьман, В.В. Костицький, Ю.С. Шемшученко також займались дослідженням питання щодо кодифікації Екологічного кодексу. Вони аналізували стан кодифікації джерел вищезазначеного права, досліджували форми систематизації даного

законодавства, а також в своїх роботах ці вчені створили особисті пропозиції розробки проекту Екологічного кодексу України. Також вони запропонували інший підхід щодо кодифікації вищезазначеного законодавства: ідею створення Кодексу законів про довкілля, що наповнюватиме зміст лише базовими положеннями вже існуючих кодексів та кодексів екологічного спрямування. Вчені обґрунтовують це тим, що кодифікація даного кодексу при існуючому різноманітті законодавчих актів недоцільна, так як він не зможе об'єднати в собі вже існуючі кодекси і закони через свою спорідненість за формою з останніми [3, с. 51].

Отже, наразі нормативне забезпечення екологічного права як галузі є розгалуженою системою, яка містить в собі нормативно-правові та законодавчі акти різних регулюючих рівнів, юридичної сили та сфер застосування.

Отже, з урахуванням наведеного, на думку авторів, є необхідним та важливим продовжувати дану роботу, так як прийняття вищезазначеного Екологічного кодексу дозволить покращити правозастосовчу діяльність, адже сьогодні, правозастосовчі органи при виникненні певних спорів відчують неабиякі труднощі у пошуку необхідної норми права. Послідовний виклад правових норм у зазначеному кодексі, зможе значно полегшити пошук потрібної норми права та таким чином дозволить з'ясувати її зміст, що буде сприяти покращенню стану навколишнього природного середовища та скорішому розв'язанню екологічних викликів сьогодення.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту Екологічного кодексу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=17281&pf35401=47815> – 5-6 с. – Дата звернення: 16.10.2018 г.
2. Кобрін А. С. Проблеми кодифікації екологічного законодавства та Екологічний кодекс України // Реферат з курсу «Екологічне право України» – Київ – 2012. – 16 с.
3. Гетьман А.П. Кодифікація екологічного законодавства в контексті конституційної реформи // Екологічне право України: система та межі правового регулювання: матеріали всеукраїн. наук.-практ. круглого столу, 25 верес. 2015р. – Дніпропетровськ, 2015 – С. 49-53.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Караханян К. М.

Онисьук Дар'я Геннадіївна, Ярошук Аліна Сергіївна
студентки 3-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРЕВЕНТИВНА ФУНКЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

Запобігання негативним явищам і процесам завжди більш доцільніше, простіше та соціально вигідніше за здійснення повного комплексу процедур, спрямованих на ліквідацію наслідків таких явищ, як відновлення порушеного або невизнаного права та покарання правопорушників. Потенціал превенції достеменно не досліджено ані науковцями, ані правотворцями, ані правозастосовувачами [1, с. 96].

У дослідженнях останніх років визнано превентивну функцію, однак обмежено її роль у земельному праві лише вказівкою на «попередження потенційних правопорушників про можливість настання юридичної відповідальності у разі виникнення негативних земельних відносин» [2, с. 8]. Але чи лише відповідальністю обмежується превентивний вплив земельно-правових норм та інститутів на правовідносини?

Так, наприклад, Ю. Батан виокремлює такі складові механізму [1, с. 96]:

1) телеологічний – ним є превентивна мета й об'єкт превенції. У контексті земельного права метою (призначенням) можна назвати **запобігання** порушенням прав людини, пов'язаних із володінням, користуванням і розпоряджанням земельними ресурсами;

2) нормативний – правові підстави, на яких засноване використання наступних елементів. Саме нормативний елемент встановлює суб'єктів реалізації механізму та порядок проведення відповідних динамічних елементів. Приміром, нормативний елемент становлять Земельний кодекс України, Закон України «Про охорону земель» тощо. На значущість превентивного призначення охорони земель вказують і нещодавні нормотворчі дії уряду. 7 червня 2017 р. постановою Кабінету Міністрів України № 413 ухвалено Стратегію удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними [3]. Цей документ має на меті, передусім, запобігання зловживанням і соціальній напрузі у сфері

використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності. Іншим прикладом є нормативи. Наприклад, нормативи якісного стану ґрунтів встановлюються з метою запобігання їх виснаженню та запобігання безконтрольності стану ґрунтів, нормативи оптимального співвідношення земельних угідь – «для запобігання надмірному антропогенному впливу на них, у тому числі надмірній розораності сільськогосподарських угідь», а «нормативи показників деградації земель встановлюються [...] із метою запобігання погіршенню їх стану» [4, с. 295];

3) інституційний – його становлять учасники, які беруть участь у цій стадії. Зокрема, Державна екологічна інспекція України здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням законодавства про використання та охорону земель щодо консервації деградованих і малопродуктивних земель; здійснює заходи щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами.

4) динамічний – способи, засоби, процедури запобігання, які змушують діяти превентивний механізм. До них належать заходи охорони земель, моніторинг, юридична відповідальність тощо.

У числі заходів охорони земель, передбачених Земельним кодексом України, названі передовсім профілактичні заходи, проведення яких дозволить запобігти в подальшому завданню шкоди земельним ділянкам (а також землям).... Такі заходи мають першорядне значення [5, с. 70], тобто заходи охорони земель є профілактичними стосовно порушень екологічних прав людини та права власності [6, с. 10]. Приміром, відповідно до ст. 35 Закону України «Про охорону земель» [7], власники земельних ділянок та землекористувачі зобов'язані здійснювати ґрунтоохоронні заходи з метою запобігання погіршенню якісного стану своїх ділянок та якісного стану суміжних земельних ділянок і довкілля загалом.

М. Фролов зазначає, що «превентивна функція держави в охороні земель полягає у попередженні негативного впливу на якісні характеристики земель та запобіганні необґрунтованому зменшенню кількісного складу відповідних категорій земель» [8, с. 77].

Загалом, превентивне призначення охорони земель полягає у тому, що метою охорони земель є запобігання: необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, шкідливому антропогенному впливу, зменшенню родючості ґрунтів, засміченню,

заболочуванню, ерозії й іншим процесам, які порушують стан ґрунтів, зменшенню продуктивності земель лісового фонду, неврахуванню особливостей використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення.

На неабияку важливість превентивного призначення охорони ґрунтів вказує і зарубіжний досвід. Так, основним принципом державної політики в галузі охорони ґрунтів у Німеччині Н. С. Гавриш називає «принцип профілактики, який полягає в тому, щоб запобігти забрудненню ґрунтів», а першим принципом, на якому базується політика Франції щодо охорони ґрунтів і роботи з забрудненими територіями і ґрунтами, називає «щодо поточної промисловості – запобігти майбутньому забрудненню» [4, с. 157, 158]. Загалом же, метою охорони ґрунтів є «запобігання ерозії, руйнуванню, забрудненню, засміченню, вторинному засоленню ґрунтів тощо, їхньому невиробничому використанню» [4, с. 197].

Насамкінець, можна підсумувати, що земельне право має, серед інших цілей, превентивне призначення, яке реалізується не лише шляхом впливу на поведінку людини шляхом передбачених санкцій за правопорушення, а й іншими засобами. Вважаємо, що проблема подальшого дослідження телеологічного, нормативного, інституційного та динамічного елементів механізму реалізації запобіжного призначення земельного права має неабияку перспективу у вітчизняній юридичній науці.

Список використаних джерел

1. Батан Ю. Д. Нормотворча стадія превентивного механізму права: людський вимір // Юридичний вісник. 2016. № 3. С. 95–102.
2. Перунова О. М. Земельне право України : конспект лекцій. Харків : ХНАДУ, 2015. 188 с.
3. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними : постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 413 // Урядовий кур'єр. 2017. № 112 (59810). 17 черв.
4. Гавриш Н. С. Правовий режим ґрунтів в Україні : дис ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2018. 437 с.

5. Ігнатенко І. До питання про екологічну складову при здійсненні благоустрою населених пунктів // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 2. С. 69–74.
  6. Батан Ю. Д. Про юридичну базу реалізації превенції: чи можна вважати конституцію законом про профілактику? // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2018. № 1. С. 7–13.
  7. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 349.
  8. Фролов М.О. Охорона земель як еколого-правовий імператив земельного законодавства // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2002. № 3. С. 73–79.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Караханян К. М.*

Росохата Дар'я Іванівна

студентка 2-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ
В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ**

Питання доцільності та необхідності проведення оцінки впливу на довкілля без перебільшення є сьогодні найактуальнішим питанням у регулюванні екологічних відносин. В Україні вже майже рік діє процедура оцінки впливу на довкілля, яку було запроваджено шляхом прийняття Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», який вступив в дію 18 грудня 2017 року [1]. Цей Закон імплементує вимоги Директиви № 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про оцінку впливу окремих державних та приватних проєктів на довкілля» від 13 грудня 2011 року.

Аналізуючи Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля можна зустріти заяви суб'єктів господарювання щодо отримання висновку на встановлення вітрових або сонячних електростанцій, зберігання небезпечних відходів, будівництво каналів на протоках та каналах тощо. Кожен із цих видів діяльності може бути потенційно проваджений на території екологічної мережі.

Екологічна мережа виступає єдиною територіальною системою, що направлена на забезпечення можливості міграції тварин через поєднання природоохоронних територій природними коридорами, збереження ландшафтного різноманіття, біорізноманіття тощо. Вона формується відповідно до Закону України «Про екологічну мережу України», Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» та інших нормативно-правових актів.

Відомо, що природа не має кордонів, а тварини мають здатність мігрувати, що автоматично потенційно наражає їх на небезпеку з боку господарської діяльності, провадженою людиною. Наприклад, проведення оцінки впливу на довкілля на встановлення вітрового парку чи вітрової станції має певні особливості, порівняно з іншими видами господарської діяльності, що, з однієї сторони, проявляється у встановленні альтернативних джерел енергії, але в той самий час може мати негативний вплив на птахів та інших представників фауни в процесі своєї роботи. Отже, оцінка зазначеної діяльності характеризується своєю комплексністю, що пов'язана з одного боку – імплементацією Директив 2009/147/ЄС про охорону диких птахів та Оселищної директиви 92/43/ЄС в межах Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Угодою про охорону трансконтинентальних мігруючих птахів (AEWA), з другого боку – інтенсивністю розвитку вітрової енергетики в Україні.

Саме з метою врахування усіх положень, імplementованих Україною, суб'єктами господарювання використовується Методика спеціальних досліджень з міграцій та сезонної активності птахів на пунктах спостереження за рекомендаціями Шотландського Фонду Природної Спадщини (Scottish Natural Heritage, 2014) (далі – Методика) [2]. Відповідно до Методики, при спостереженнях основний упор робиться на реєстрацію птахів цільових видів, але також обліковуються і другорядні види, тобто ті, що не виокремлюються певними особливостями з точки зору оселення на певній земельній ділянці та з точки зору збереження біорізноманіття загалом.

Можна прийти до висновку, що майже будь-яка діяльність, передбачена ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» потенційно може вплинути на збереження видів. На нашу думку, у вказаному Законі варто передбачити положення, які враховуватимуть

значення екологічної мережі для збереження ландшафтного і біорізноманіття. Перші кроки в цьому напрямку вже зроблені, оскільки наразі на порядку денному стоїть питання щодо розгляду законопроекту «Про території Смарагдової мережі», який було розроблено та винесено на обговорення командою Міністерства екології та природних ресурсів України [3].

Наслідком прийняття зазначеного закону буде внесення змін до ряду нормативно-правових актів, що виступають правовою основою формування, збереження та використання екологічної мережі України. Так, передбачається додати до ст. 5 Закону України «Про екологічну мережу України» додатковий пункт, яким буде зазначено, що складовою екомережі також є і території Смарагдової мережі. Зміни також торкнуться і Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», де пропонується ч.2 ст. 6 доповнити таким змістом: «опис і оцінку впливу на цілі збереження території Смарагдової мережі». На нашу думку, у разі включення Смарагдової мережі до складової екомережі, як це передбачено зазначеним законопроектом, варто передбачити в ч. 2 ст. 6 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» саме таке доповнення: «опис і оцінку впливу на цілі збереження території, що входять до екологічної мережі, в тому числі Смарагдової мережі».

Це пов'язано з тим, що на сьогоднішній день під охороною знаходяться фактично лише об'єкти природно-заповідного фонду України, у яких функціонує служба державної охорони. Таким чином, правові засади захисту екологічної мережі України потребують свого подальшого удосконалення. Так, на жаль, відсутній належний моніторинг щодо збереження та використання екологічної мережі, а тому одним із чинників попередження негативного впливу на складові екологічної мережі шляхом провадження планової діяльності є проведення процедури з оцінки впливу на довкілля.

Список використаних джерел

1. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України № 2059-VIII від 23 травня 2017 року // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 29. – Ст. 315.
2. Recommended bird survey methods to inform impact assessment of onshore wind farms [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/DQUGSf>.

3. Урядовий портал. Новини. Міністерство екології та природних ресурсів України виносить на громадське обговорення законопроект «Про території Смарагдової мережі» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/pC39Pu>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Степська О. В.

Слинявчук Людмила Валеріївна

студентка 1-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

**СЕКТОР СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ
РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА**

Аналіз соціально-економічного розвитку села, соціального рівня життя селян та агропромислового комплексу на сільській території дає нам розуміння того, що село наразі перебуває не на найвищому етапі свого існування. З часів здобуття Україною незалежності, село пережило низку реформ, зміну змісту земельних та майнових відносин, впровадження приватної власності на землю та процесу приватизації. Однак, незважаючи на всі позитивні моменти, досягнення високого та навіть і середнього рівня життя сільського населення не було здійснено.

Однією із найгостріших проблем – це проблема зайнятості сільського населення, що, відповідно, тягне за собою виникнення ще однієї такої як низький рівень доходів. Якщо ми проаналізуємо дану проблематику, то можна зробити висновок, що доходи близько 60% селян навіть не дотягують до межі бідності. А рівень оплати праці селян, які працюють, досягає 48% середньої заробітної плати в Україні. Це один із найнижчих показників серед інших галузей в Україні. Відповідно до даних громадської організації «Інститут сільського розвитку», близько 37,5% сільського населення, а це майже 3 мільйони, не мають постійного місця роботи. Крім того, близько 1 мільйону селян виїжджають закордон у пошуках роботи [1, с. 455].

Зауважимо, що існує широкий спектр законів та підзаконних актів у сфері сільського господарства, які регулюють та забезпечують

даний напрям: Це закони України «Про фермерське господарство», «Про господарські товариства», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про охорону праці». «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», Закон України "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції", Закон України "Про ратифікацію Угоди про Спеціальний аграрний ринок держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав "Про ратифікацію Угоди про спеціальний аграрний ринок держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав", Закон України "Про списання та реструктуризацію заборгованості зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) платників податків у зв'язку з реформуванням сільськогосподарських підприємств", Закон України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність", Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України", Закон України "Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці № 129 1969 року про інспекцію праці в сільському господарстві", Закон України "Про захист конституційних прав громадян на землю", Земельний кодекс України та багато інших.

Варто звернути увагу на інфраструктуру села, на її наявність. Спостерігається незбалансованість соціальної та виробничої інфраструктури. Наразі є необхідність у створенні суб'єктів, які при здійсненні своєї сільськогосподарської діяльності, також будуть надавати послуги для розвитку соціальної сфери села (спілки селян, кредитні спілки, обслуговуючі спілки, кооперативні спілки, дорадчі служби).

Тому, можна виділити необхідні етапи для вдосконалення розвитку українського села:

Перший етап – це створення достатньої та перспективної нормативно-правової бази для регулювання процесом розвитку.

Другий етап – виявлення слабких сторін, забезпечення конкурентоздатності, забезпечення інфраструктурою, робочими місцями та необхідною інформацією.

Третій етап – це соціальний розвиток, соціальне забезпечення.

Одним із найкращих способів вирішення проблеми зайнятості є розвиток несільськогосподарських видів заробітку, оскільки зважаючи на сезонність робіт сільського населення, селянин не завжди має можливість забезпечити себе усім необхідним [2, с. 2].

Розвиток та вдосконалення українського села – це створення умов для забезпечення добробуту селян та величезного економічного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Мамчин М.М., Жагалак І.І., Добуш Ю.Я. Тенденції розвитку інфраструктури українського села // М.М. Мамчин, І.І. Жагалак, Ю.Я. Добуш. – Національний університет «Львівська політехніка», – 2007.
2. Седік Д., Кобута І.В., Пугачов М.І., Прокопенко С.С., Чапко І.П. Формування стратегічної середньострокової політики розвитку села і сільського господарства // Аспекти сільського розвитку. Вісник інституту сільського розвитку. – 2007 – №1-4(8-9) – С. 2-32.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гавриш Н. С.

Тітов Артем Олексійович

студент 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРОГРАМИ TWINNING

Дивлячись на глобалізаційні процеси, які відбуваються в нашому світі, Україна не може знаходитись осторонь від відповідально – важливих питань сьогодення. Обравши європейський шлях свого розвитку, Україна вийшла на міжнародну арену, як повноправний суб'єкт права, який готовий співробітничати у різних сферах суспільного життя. Євроінтеграційні процеси стали важливим поштовхом до демократично – прогресивних зворушень у нашій країні. За останні 20 років Україна є учасницею більшості універсальних міжнародних договорів, депозитарієм яких виступає Генеральний секретар ООН. Здійснюється ефективна взаємодія України зі спеціалізованими установами ООН з багатьох питань

глобального порядку денного, включаючи боротьбу з бідністю, охорону навколишнього середовища, вдосконалення системи охорони здоров'я тощо [1].

З розвитком сучасного світу, деякі сфери функціонування держави особливо потребують уваги. Мова йде про екологічну ситуацію, яка складається в Україні. Справа в тому, що рівень забрудненості нашої країни дедалі підвищується та ризик екологічної кризи з кожним роком зростає все більше.

Як напрям подолання даної ситуації може бути запровадження програми Twinning.

Twinning – це інструмент інституціональної розбудови і нова форма безпосереднього технічного співробітництва між органами влади держав – членів ЄС та країн-бенефіціарів [2].

Україна є учасником даної програми з 2005 року. За час існування програми Twinning було успішно реалізовано більше 2000 проектів у різних сферах розвитку країн учасників.

На відміну від інших видів технічної допомоги, проекти Twinning не є класичною технічною допомогою, яка передбачає односторонню підтримку [2]. Сторони беруть на себе взаємні зобов'язання та дотримуються чіткого робочого плану, який складається відповідними органами, в Україні – це Адміністративний офіс програми Twinning. Проект Twinning може бути як класичний Twinning (Classic, тривалістю до 36 місяців) і бюджетом до 2 млн. євро або як полегшений Twinning (Light, тривалістю до 6 місяців) та бюджетом 250 тис. євро [2]. Тому говорити про брак фінансування на відповідні проекти буде недоречним.

Розвиваючись в бік екологізації країни, актуальними є проблеми безпечного, екологічно чистого навколишнього середовища для людей та пошук альтернативних видів палив, джерел енергії. У даній сфері Україна стала учасником таких проектів Twinning:

- «Підтримка у підвищенні безпеки перевезення небезпечних вантажів мультимодальним транспортом в Україні»;
- «Наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері засобів захисту рослин та здоров'я рослин і посилення відповідних інспекційних та лабораторних служб»;
- «Впровадження системи управління відходами електричного та електронного обладнання в Україні» та ін.

Актуальним є розробка проекту щодо використання альтернативних (природних) видів енергії та питання пов'язанні з сортуванням смітєвих відходів. Розвиток та використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії (вітрової і сонячної енергії, біопалива, тощо) є вагомим фактором для зміцнення енергетичної безпеки та зменшення негативного техногенного впливу на навколишнє природне середовище [3]. За допомогою впровадження відповідних механізмів, будуть меншими викиди парникових газів, безпека енергопостачання стане вищою, а залежність від імпорту енергії буде значно меншою.

Сортування дрібного сміття майже не реалізується на практиці. Згідно Закону України «Про відходи», сортування відходів – механічний розподіл відходів за їх фізико-хімічними властивостями, технічними складовими, енергетичною цінністю, товарними показниками тощо з метою підготовки відходів до їх утилізації чи видалення. Але механізму реалізації даного положення майже не існує. Проект Twinning забезпечить фінансову сторону питання: забезпечення відповідними смітєвими баками, технікою щодо вивезення такого сміття, обладнанням для його подальшої переробки. Згідно з умовами даної програми, має бути створений спеціальний наглядовий комітет, який би слідкував за реалізацією проекту та забезпечив би правовий вплив держави на порушника у вигляді притягнення до відповідальності (попередження, штрафи).

За для реалізації цих напрямів необхідне залучення широкого кола ресурсів (як фінансових, так і людських), тому програма Twinning може дійсно допомогти в екологічній сфері. Європейська спільнота, як ніхто інша розуміє важливість безпечного природного середовища. Україна зможе знайти свого «близнюка» для реалізації програми Twinning та спільно долати кризові явища. Обмін досвідом та знаннями передових технологій стане опорою у подальшому напрямі розвитку цієї сфери.

Отже, слід зазначити, що нехтування екологічною ситуацією в країні призведе тільки до кризових явищ, а тому потрібно реалізовувати усі можливості для запобігання цьому. Програма Twinning, звичайно, не зможе вирішити усіх екологічних проблем, але дасть могутній поштовх для подальшого правового вдосконалення законодавства в цій сфері та механізмів реалізації його на практиці.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства зовнішніх справ України. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/5156>
2. Офіційний сайт Центру адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. – Режим доступу: <http://center.gov.ua/>
3. Теліженко О. М., Репа К.Ю. // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / За заг. ред. Прокопенко О.В., Петрушенка М.М. – Суми: СумДУ, 2015. – С. 45.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гавриш Н. С.

Точило Катерина Сергіївна

студентка 1-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНСТИТУТ ДОБРОСУСІДСТВА У ЗЕМЕЛЬНОМУ ПРАВІ

Главою 17 Земельного кодексу України закріплюється та гарантується як один із видів обмежень прав на землю – інститут добросусідства. Цей інститут покликаний регулювати відносини власників, землекористувачів з такими ж суб'єктами сусідніх земельних ділянок аби попередити виникнення незручностей або залагодити, в разі їх наявності, при цьому забезпечити реалізацію інтересів кожної зі сторін в процесі відтворення взаємовідносин сусіднього існування.

Недарма, ще з часів римського права, в кодифікації Законів XII Таблиць передбачалося впровадження обмежень прав на землю задля врегулювання відносин власності та користування в інтересах сусідньої ділянки, уже на той час було встановлено низка сервітутних положень з цього приводу [5, с. 147].

Новицький розглядав ці відносини, як такі, що носять приватно-публічний характер [4, с. 6]. З огляду на це, виокремлюється добровільне вирішення конфлікту власників сусідніх ділянок відповідно до їх волевиявлення. Рівність та самостійність у таких

правовідносинах відображає приватну сторону. А вплив імперативних норм декларує публічність та полягає у встановленні заборон та зобов'язань для реалізації відносин добросусідства в контексті суспільного значення, що породжує їх урегульованість на законодавчому рівні. Д. Дождев визначає, що відбувається обмеження саме прав власника землі в сфері існування відносин добросусідства (*jura vicinitatis*) [5, с. 456], адже третім особам не надаються самостійні права на чужу річ.

Правовідносини включають у себе об'єкт, суб'єкт та зміст, що наразі й пропонуємо дослідити. Таким чином, можна виокремити, що відносини добросусідства охоплюють певний суб'єктний склад і можуть виникати лише між власниками та користувачами земельних ділянок, тобто, особами, які володіють речовими та зобов'язальними правами. У таких суб'єктів майно знаходиться поряд та може спричинити виникнення ризику неправомірного впливу або завдати незручностей, що знаходить своє відображення не лише при обмеженні права власності на землю, а й при встановленні сервітутів, договорів оренди, емфітевзису, суперфіцію та ін. Тому Земельним кодексом України закріплюються відповідні норми щодо співпраці при вчиненні дій на земельних ділянках та регламентуються запровадження і додержання прогресивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та охорони земель.

Об'єкт земельних правовідносин включає в себе відносини, які виникають з приводу володіння, користування та розпорядження сусідніми земельними ділянками, визначенням та встановленням спільних меж власниками і землекористувачами, з метою правомірного використання межових споруд, вирішення питання щодо межових насаджень, коренів дерев, гілок, їх ліквідації, а також можливості відновлення меж. Тобто, ЗК України у ст. 103, 104 виокремлює відносини, які не пов'язані з порушенням меж земельних ділянок, тобто з тими, що чинять опосередкований вплив на земельні ділянки, а також, регламентує діяльність щодо запобігання неправомірним проявам в процесі розмежування земельних володінь та підходів щодо врегулювання спорів (ст. 105-109). Слід зазначити, що до них відносяться не тільки суміжні або прилеглі ділянки, а й ті, яким завдаються незручності або може бути заподіяно шкідливий вплив [3, с. 322].

При цьому, виходячи з контексту прав та обов'язків цих суб'єктів цих відносин можна вирізнити, що вони є однаковими для кожного власника землі та землекористувача у своїй сутності. Отже, зміст правовідносин для цих суб'єктів ідентичний. Таким чином, можна виокремити наступні обов'язки власників та користувачів землі: 1) сприяти встановленню належної співпраці та співжиття в межах своїх земельних володінь з додержанням усіх стандартів зрошення та цільового призначення земельної ділянки; 2) намагатися завдавати якомога менших незручностей, реалізуючи свої права на землю в повсякденному житті. Натомість ці суб'єкти мають певні гарантовані їм права: 1) забезпечити нейтралізацію перепон у користування своєю земельною ділянкою за цільовим призначенням шляхом ліквідації насаджень, зокрема коренів та гілок дерев; 2) вимагати припинення діяльності на сусідній ділянці, яка може чинити шкідливий вплив; 3) сприяти відновленню встановлених твердих меж та межових знаків. Необхідно зауважити, що законодавство України забороняє зрізання насаджень, які слугують межовими знаками і які занесені до Зеленої книги України або підлягають особливій охороні відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [2, с. 39-40].

Узагальнюючи все вищеперераховане, треба відзначити, що добросусідство є законодавчо встановленим, комплексним міжгалузевим інститутом земельного і цивільного права, який закріплює відносини сусідства. Землевласники і землекористувачі мають рівні права та обов'язки щодо здійснення господарської діяльності, опираючись на норми ЗК України для захисту своїх інтересів у разі виникнення конфліктів, повинні погоджувати свою співпрацю на взаємовигідних умовах, уникаючи розбіжностей та запобігаючи неправомірним проявам. Але на сьогодні законодавством не визначено межі допустимості опосередкованого впливу. Ще варто зазначити, що не всі землевласники та землекористувачі знають свої права і обов'язки у сфері добросусідства, що значно знижує рівень правової обізнаності та можливості захисту своїх порушених, оспорюваних прав та інтересів.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України //Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

2. Земельне право в схемах. Навчальний посібник / О. М. Будяченко – Одеса: ОДУВС, 2017. – 78 с.
3. Земельний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. В. І. Семчика. – 2-е вид. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 748 с.
4. Новицкий И. Б. Право соседства: рамки и значение проблемы // Право и жизнь. – 124. – Кн. 5/6. – С. 10-21.
5. Римское частное право: учебник / Д. В. Дождев; под общ. ред. В. С. Нерсисянца. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2018. – 784 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гавриш Н. С.

Фольтин Анна Степанівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ІНОЗЕМЦЯМИ ТА ОСОБАМИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА НА ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Сьогодні, коли Україною було взято курс на Євроінтеграцію, всі сфери суспільного життя підлягають поглибленому реформуванню та широкому затвердженню європейських цінностей. При цьому, однією із основних сфер, яка потребує належного правового регламентування є земельне право, у якому слід належно регламентувати певні проблемні аспекти. Це обумовлюється тим, що Україна володіє унікальними земельними ресурсами. Одним із таких проблемних аспектів є особливості відчуження в Україні земель сільсько-господарського призначення в іноземців та осіб без громадянств у випадку їх спадкування в умовах дії монаторію.

Передусім, варто зазначити, що відповідно до частини першої ст.26 Конституції України [1] за особами без громадянства та іноземцями, які в Україні перебувають на законних підставах, закріплено право користуватися тими самими правами і свободами, а також нести такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими законодавством. При цьому, згідно із п. 6

частини першої ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 року [2] іноземцем вважається особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави (держав). А у п. 15 частини першої даної статті визначено, що особою без громадянства є особа, яку жодна держава відповідно до свого національного законодавства не вважає своїм громадянином.

Поряд із цим, згідно із приписами ч.5 ст. 22, ч.2 ст. 81 Земельного кодексу України [3] іноземцям та особам без громадянства не може бути передано у власність землі сільськогосподарського призначення. А ч. 4 ст. 81 Земельного кодексу України передбачено, що землі сільськогосподарського призначення, які прийнято ними у спадщину, протягом року підлягають відчуженню. Крім того, у ст. 145 Земельного кодексу України зазначено, що якщо особа набуває права власності на земельну ділянку, яка відповідно до положень даного акту законодавства не може перебувати у її власності, така ділянка протягом року з моменту переходу такого права повинна бути відчужена у її власника. А у разі, якщо її протягом встановленого строку не відчужено, така земельна ділянка підлягає примусовому відчуженню за рішенням суду. Проте іноземець чи особа без громадянства у таких випадках має право отримати її в оренду.

Як вірно з даного приводу зауважується у науковій доктрині, порівняння наведених випадків набуття права власності на земельні ділянки за вищевказаними суб'єктами з підставами їх набуття громадянами України надає змогу говорити про обмеження можливостей перших [4, с. 119]. А вищенаведені положення Земельного кодексу України надають аргументовані підстави стверджувати, що чинним земельним законодавством взагалі виключається імовірність передачі земель сільськогосподарського призначення іноземним суб'єктам або особам без громадянства [5, с. 314; 6, с. 107-108].

При цьому, якщо процедура спадкування земель сільськогосподарського призначення іноземцям та особами без громадянства фактично не відрізняється від такої процедури для громадян України, то з приводу відчуження зазначених земельних ділянок трапляються певні проблемні аспекти. Тривалий час нотаріуси та територіальні органи земельних ресурсів відмовлялись реєструвати право власності на земельну ділянку сільсько-

господарського призначення за іноземцями та особами без громадянства, мотивуючи свою відмову передбаченим у *наведених вище приписах* Земельного кодексу України імперативом.

Крім того, навіть у випадку, коли зазначене право власності на таку земельну ділянку цим суб'єктам вдавалось зареєструвати, виникала інша проблема – відповідно до п. 15 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України встановлений мораторій на будь-яке відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Для вирішення зазначеної проблеми застосовувались листи уповноваженого органу у сфері земельних ресурсів або судова практика. Так, наприклад, у листі раніше діючого Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (надалі – ВССУ) «Про деякі питання застосування норм Земельного кодексу України» від 16.01.2013 року №10-71/0/4-13 [8] з приводу даного питання було зазначено, що п. 15 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України на зазначені правовідносини не поширюється.

Поряд із цим, виникає інша проблема – з вираженою метою, щоб не втрачати відповідної земельної ділянки, іноземці та особи без громадянства просто можуть не реєструвати право власності на таку земельну ділянку, адже у вказаному вище листі раніше діючого ВССУ від 16.01.2013 року №10-71/0/4-13 зазначено, що обчислення річного строку «добровільного» відчуження слід починати від часу одержання відповідним суб'єктом документу, що посвідчує право власності на відповідну земельну ділянку. Крім того, у листі раніше діючого ВССУ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 року № 24-753/0/4-13 [7] наголошено, що вітчизняний законодавець розмежовує поняття «виникнення права власності на нерухоме майно, що входить до складу спадщини» та «виникнення права на спадщину» і пов'язує з кожним із них різні за своїм змістом правові наслідки.

При цьому, як вірно зауважується у науковій літературі, не отримуючи свідоцтво про право на спадщину (не реєструючи відповідну земельну ділянку сільськогосподарського призначення) іноземець чи особа без громадянства не порушує жодної норми національного законодавства, а також уникає дії імперативного припису стосовно необхідності відчуження такої земельної ділянки протягом однорічного строку, оскільки початок його обчислення

розпочинається з моменту одержання іноземним громадянином чи особою без громадянства відповідного правовстановлюючого документу на земельну ділянку.

У зв'язку із цим, у юридичній практиці, можуть виникнути певні проблемні аспекти щодо відчуження таких земельних ділянок у певних випадках, зважаючи на недосконалість вітчизняного земельного законодавства. Фактично іноземці чи особи без громадянства можуть просто зловживати своїми правами у таких випадках.

Таким чином, зважаючи на вищезазначене, вважається за доцільне, що у випадку подальшого продовження дії мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення, прописати у п.15 ПП ЗКУ, що дія останнього поширюється на випадки отримання спадщини іноземцями та особами без громадянства та обов'язку їх добровільного відчуження. Крім того, у нормах чинного законодавства слід передбачити обов'язок для іноземців чи осіб без громадянства у будь-якому випадку належним чином зареєструвати право власності на землі сільськогосподарського призначення, яке виникало у них на основі спадкування, з метою недопущення зловживання ними своїми правами.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 року № 3773-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року № 2768-III // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Погрібний О.О. Земельне право України: підручник / за ред. О.О. Погрібного та І.І. Каракаша. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Істина, 2009. – С. 119.
5. Дмитренко А.М. Правове регулювання обмежень щодо розпорядження землею іноземними громадянами / А.М. Дмитренко // П'яті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвяч. пам'яті Є.В. Васьковського: матеріали міжнар. наук.-практ.

- конф. (до 150-річчя Одеського нац. університету ім. І.І. Мечникова, Одеса, 22.05.2015 року). – Одеса: Астропринт, 2015 р. – С. 312-317.
6. Літошенко О. Особливості земельної правосуб'єктності іноземних громадян, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб та іноземних держав / О. Літошенко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – №9 (259). – С. 107-110.
  7. Про деякі питання застосування норм Земельного кодексу України: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.01.2013 року № 10-71/0/4-13 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v4-13740-13>.
  8. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 року № 24-753/0/4-13 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гавриш Н. С.*

СЕКЦІЯ 12.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Бойко Марія Геннадіївна

студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

На сьогодні в нашій країні понад 1500 осіб засуджено до довічного позбавлення волі (далі – ДПВ). Україна є рекордсменом в Європі за кількістю осіб, до яких застосовано це покарання, але на рівні національного законодавства не передбачено жодного ефективного механізму для їх звільнення. Дуже часто навіть досвідчені юристи вважають, що виключно особливо небезпечні та серійні злочинці відбувають вказаний вид покарання. Аналіз вироків вітчизняних судів свідчить про існування великої кількості схожих, подібних за змістом злочинів, але в результаті одних – покарання визначається певним строком, а інших – довічним. Саме це змушує серйозно замислитись не лише про можливість дострокового звільнення таких осіб, а й про справедливість самих вироків.

Статистика демонструє, що чисельність довічно ув'язнених осіб (без урахування тимчасово окупованих територій) станом на 1 січня 2018 року становила 1572 особи, з них 22 жінки. У порівнянні з 2017, кількість таких в'язнів зменшилась на 7 осіб, це свідчить про усвідомлення судами всієї серйозності такого покарання та можливих наслідків.

Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, який є органом Ради Європи, у своїй доповіді щодо

візиту в Україну у 2016 році вказав на відсутність реалістичної перспективи звільнення від ДПВ, як того вимагає Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у статті 3 (заборона катувань та інших видів неналежного поводження чи покарання). Досвід багатьох країн підтверджує, що особа, засуджена до ДПВ, має право на перспективу в подальшому зменшити своє покарання, знати, коли і на яких підставах може бути розглянуто питання про її дострокове звільнення [1, с. 27]. Запобігання неналежному поводженню та покаранню є однією зі складових превентивного (запобіжного) призначення сучасного правового регулювання [2, с. 25].

Європейський суд з прав людини у справах «Вінтера (Vinter) та інші проти Сполученого Королівства» та «Трабелсі (Trabelsi) проти Бельгії» зазначив, що право на розгляд питання про дострокове звільнення в таких випадках не означає, що в результаті особу обов'язково звільнять, а лише допускає можливі ситуації, коли під час відбування покарання така особа змінилася настільки, що більше немає обґрунтованих підстав для її подальшого тримання.

В Україні вже були випадки звернень з клопотаннями про звільнення на підставі згаданих рішень ЄСПЛ. Але відмова судів мотивується тим, що після відбуття 20 років, ДПВ може бути замінене на 25 років, шляхом помилування, а також наголошують на відсутності дієвого механізму звільнення. Навіть незважаючи на положення статті 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, які передбачають, що Україна не може використовувати внутрішнє (національне) право для обґрунтування неможливості виконання міжнародного договору, суди нехтують цими приписами.

Комісія з питань помилування при Президентові України часто відмовляє у помилуванні таким засудженим, навіть не повідомляючи про мотиви своїх рішень. ЄСПЛ у справі «Ласло Магяр (László Magyar) проти Угорщини» прямо визнав, що інститут помилування президентом не є достатнім для дотримання статті 3 вищезазначеної Конвенції.

Побутують думки навіть про впровадження тимчасового мораторію на призначення ДПВ, аж до моменту створення реалістичного механізму дострокового звільнення. І така точка зору вбачається найбільш доцільною та гуманною в сучасних умовах.

Правозахисники роками вивчають справи таких осіб і стверджують, що частина з них відбувають покарання за злочини, які вони навіть не скоювали. Як приклад, Харківська правозахисна група вивчила 20 справ, за якими близько 3-4% довічно ув'язнених – не винні, а близько 20%, за їхнім дослідженням, відбувають покарання, яке не відповідає тяжкості вчинених злочинів. Вивчення подібних справ триває місяцями, а то й роками, правозахисники досліджують кожну деталь і тільки потім роблять висновки, чи винен засуджений [3].

У ВРУ зареєстровано Законопроект № 7337, який передбачає можливість умовно-дострокового звільнення довічно ув'язнених. Відповідно до нього, після 10-ти років відбування покарання такі особи можуть подати звернення і через 15 років вийти на волю. Головна умова – щоб за ці роки довічно ув'язнений показав якісні зміни своєї особистості [4]. Ще один проект Закону № 2033а наголошує на забезпеченні окремим категоріям засуджених осіб права на правосудний вирок [5].

Отже, застосування заміни покарання та умовно-дострокового звільнення від ДПВ могло б стати одним із можливих шляхів виправлення судових помилок вже в процесі виконання покарань. Та маючи всі раціональні аргументи, реальність вказує на зворотнє, суди та уповноважені органи не хочуть брати на себе відповідальність за такі рішення.

Список використаних джерел

1. Paragraph 40, Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 21 to 30 November 2016 (CPT/Inf (2017) 15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16808d2c2a>
2. Батан Ю.Д. До питання про місце превенції у правовому регулюванні / Ю.Д. Батан // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2017. – № 10. – С. 25-31.
3. Діденко А. А. Довічне ув'язнення: європейські стандарти і українська практика [Електронний ресурс] / А. А. Діденко. – Режим доступу: <http://khpg.org/files/docs/1522764136.pdf>
4. Про пенітенціарну систему: Проект Закону № 7337 від 24.11.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62965

5. Про внесення змін до КПК України (щодо забезпечення окремим категоріям засуджених осіб права на правосудний вирок): Проект Закону №2033а від 05.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55494
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Черкасов С. В.

Григорчак Діана Володимирівна, Куля Володимир Сергійович

студенти 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ БІЛОКОМІРЦЕВОГО ЗЛОЧИНЦЯ

На сьогоднішній день багато праць вчених присвячено дослідженню економічної злочинності та особи економічного злочинця, але питання щодо кримінологічної характеристики особистості білокомірцевого злочинця залишається малодослідженим та дискусійним. Актуальність даного дослідження обумовлюється тим, що з розвитком економіки у XXI столітті активно з'являються нові типи злочинців, такі як «білокомірцеві». Це зумовило збільшення кількості економічних злочинів, великій частині яких не надається значна увага практиків та теоретиків. Ключовим елементом кримінологічної характеристики білокомірцевої злочинності є особи, котрі вчиняють дані злочини, саме тому їм повинна приділятися значна увага і більш ретельне дослідження. До того ж, ефективне кримінологічне дослідження особистості білокомірцевого злочинця є важливим засобом запобігання злочинній економічній діяльності. Дослідженням даного питання в кримінально-правовому, кримінологічному та криміналістичному аспектах займалися такі вчені: А.М. Бойко, В.О. Глушков, В.Є. Емінов, О.М. Джу́жа, В.В. Коваленко, Н.Ф. Кузнецова, В.В. Лисенко, О.М. Литвинов, В.С. Мацишин, М.І. Мельник, Є.Л. Стрельцов, В.Є. Тацій, С.В. Якімова та інші.

Вперше визначення білокомірцевого злочинця було надано кримінологом Едвіном Сатерлендом в 1940-х роках, де він визначив,

що так звані «білі комірці» – це заможні люди (бізнесмени, посадові особи, політики, чиновники), котрі вчиняють протиправні дії в економічній сфері, чим завдають суспільству більше збитків, ніж звичайні злочинці з нижчих шарів суспільства [1, с. 1].

До даного типу злочинів можна віднести шахрайство у сфері економіки, корупцію, промислове шпигунство, ухилення від сплати податків, доведення до банкрутства та інші. Як зазначав Едвін Сатерленд, серед усіх видів злочинів цей може завдавати найбільших економічних збитків сучасному суспільству [2, с. 8].

В структурі особистості злочинця виділяються такі групи ознак, як соціально-демографічні, морально-психологічні, соціально-рольові та кримінально-правові [3, с. 87]. Разом з тим, на нашу думку, дослідження саме соціально-демографічних ознаках сприяє побудові кримінологічного портрету сучасного білокомірцевого злочинця.

В кримінальному праві не використовується поняття «білокомірцевого злочину», однак, можна встановити певну схожість між особою, що вчиняє господарські злочини, корупційним злочинцем та білокомірцевим, адже і ті, і інші можуть вчинятися певними уповноваженими особами. Тому характеристика особи білого комірця буде базуватись на основі характеристики особи, що вчиняє злочини у сфері господарської діяльності (XII розділ КК України) та корупційні злочини.

На основі статистичних даних Генеральної прокуратури України, можна стверджувати, що переважно білокомірцеві злочини вчиняють чоловіки (близько 77%) [4]. Це зумовлено тим, що на більшість посадових місць припадає на чоловіків, ніж на жінок. Проте в наш час питома вага жінок-білих комірців зростає, що обґрунтовується соціальним тиском на жінок, та поширенням серед них посадових місць [5, с. 31].

Можна виділити такі вікові групи білокомірцевих злочинців: від 16 до 17 років, від 18 до 28, від 29 до 39, від 40 до 54, від 55 до 59, від 60 і старше. За статистикою Генеральної прокуратури України в 2017 році всього було виявлено 3195 осіб, які вчинили білокомірцеві злочини. З них віком від 16 до 17 років було 4 особи (0,125 %), віком 18-28 років – 602 особи (18,84 %), 29-39 років – 1123 особи (35,15 %), 40-54 роки – 1037 осіб (32,46 %), 55-59 років – 239 осіб (7,5%), 60 і старше – 190 осіб (5,95%) [4]. Найчастіше вчиняють даний вид злочинів особи віком від 29 до 54 років, адже такі особи

«дослужилися» до відповідної посади і мають певний стаж роботи, що дозволяє їм впевнено реалізовувати свої злочинні наміри [6, с. 524].

Щодо сімейного стану злочинців, то 75% білокомірцевих злочинців, що були притягнуті до кримінальної відповідальності – були одруженими, 14% – розлучені, 11% – неодружені. Такі дані зумовлені тим, що сім'я розглядається як важливий фактор, що впливає на вчинення цих злочинів.

Переважає більшість «білих комерців», за даними 2017 року, мають повну вищу освіту – 58,78% (1878 осіб), професійно-технічну освіту – 16,59% (530 осіб), повну загальну середню освіту – 22,66 % (756 осіб), початкову освіту – до 1% (31 особа) [4]. Наявність повної вищої освіти та професійно-технічної освіти в білокомірцевого злочинця пояснюється специфікою професійних обов'язків осіб-«білих комерців» з високим соціальним статусом у сферах бізнесу, політики або держслужби.

Станом на 2017 рік за ознакою зайнятості білокомірцеві злочини здебільшого вчиняють працездатні особи – 78,65% (2512 осіб), ті, хто ніде не працює і не навчається – 11,86% (379 осіб), та безробітні – 9,52 % (304 осіб). Окрім цього, 98,75% білокомірцевих злочинців виявилися громадянами України, а інші – іноземцями та особами без громадянства [4].

Однак, зазначені статистичні дані стосуються лише виявлених злочинів, оскільки цей вид злочинності характеризується високим рівнем латентності.

Проте збиток, який завдає білокомірцева злочинність, сьогодні значно перевищує розмір збитків від традиційних видів злочинів. Кількість протиправних діянь постійно зростає. Саме тому білокомірцева злочинність набуває постійного, стійкого характеру та характеризується високою професійністю.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що виявлення сталих та найпоширеніших соціально-демографічних рис білокомірцевого злочинця сприяє побудові кримінологічного портрету особи злочинця і має широку сферу практичного застосування у плануванні більш дієвих засобів попередження та протидії білокомірцевим злочинам.

Список використаних джерел

1. White-Collar Criminality Edwin H. Sutherland // American Sociological Review, Vol. 5, No. 1 (Feb., 1940), pp. 1-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.jstor.org/stable/2083937?seq=1#page_scan_tab_contents
2. Sutherland, Edwin H. White Collar Crime / Foreword by Donald R. Cressey. – Westport, Conn.: Greenwood Press, 1983. – 272 p.
3. Кримінологія: підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.
4. Статистичні дані Генеральної прокуратури України // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&
5. White Collar Criminals: The State of Knowledge T. Alalehto // The Open Criminology Journal, 2015, 8, p. 28-35.
6. Якимова С.В., Боровікова В.С. Особистість економічного злочинця // Вісник Національного Університету «Львівська Політехніка». – збірник наукових праць. – Л: 2016. – С. 521-527.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мельничук Т. В.

Гуменюк Аліна Сергіївна

студентка 4-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Однією з гарантій функціонування сучасного демократичного суспільства є вчасне виявлення кримінальних правопорушень, осіб, які їх вчинили, та подальше притягнення їх до відповідальності. Відповідальність у вигляді призначення конкретного виду покарання виконує превентивну мету не тільки щодо злочинця, а й слугує прикладом для всіх інших членів суспільства, адже «заходи, спрямовані на превенцію, розглядаються як одні з найдієвіших способів стабілізації суспільних відносин, оскільки дозволяють

запобігти порушенням прав і свобод людини, мінімізувати негативні наслідки неправомірної поведінки учасників суспільних відносин» [1, с. 95]. Проте не завжди потрібно притягувати особу до кримінальної відповідальності, для того, щоб стверджувати, що вона виправилася, оскільки при наявності деяких обставин (наприклад позитивної посткримінальної поведінки правопорушника), доцільніше звільнити таку особу від кримінальної відповідальності. Тому досліджуваний інститут має особливе значення на шляху виконання і досягнення цілей кримінального закону.

У різні періоди розвитку науки кримінального права багато відомих вчених приділяли увагу досліджуваному питанню, зокрема Ю. В. Баулін, О. О. Дудоров, Ю. Ю. Коломієць, В. О. Навроцький, О. В. Степаненко, П. В. Хряпінський та інші.

У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) не закріплено поняття «звільнення від кримінальної відповідальності», а лише вказано, що «особа, яка вчинила злочин, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом» (ч. 1 ст. 44 КК України) [2]. Відповідно до п. 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 р. № 12, «звільнення від кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених КК України, у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом України» [3].

Одним із проблемних аспектів функціонування інституту звільнення від кримінальної відповідальності є можливість його багаторазового застосування щодо конкретного правопорушника. Фактично виходить, що особа, за дотримання певних умов, може необмежену кількість разів звільнятися від кримінальної відповідальності за вчинення протиправних діянь. Те, що законодавцем не встановлено кількісного обмеження застосування такого звільнення ставить під сумнів доцільність існування самого інституту, оскільки якщо особа, яка з визначених кримінальним законом підстав була звільнена від кримінальної відповідальності, вчиняє новий злочин, то можна говорити про те, що цілі звільнення від кримінальної відповідальності щодо такої особи не були

досягнутими. До того ж раніше вчинене діяння не буде мати якихось правових для особи і не буде враховуватися при призначенні покарання за новий злочин.

Спираючись на вищевикладене, пропонується закріпити у КК України положення, згідно з яким, до особи, щодо якої вже було застосовано звільнення від кримінальної відповідальності, і яка вчинила новий злочин, таке звільнення не може бути застосоване повторно протягом певного строку. Це положення запобігатиме вчиненню особою нових суспільно небезпечних діянь після застосування до останньої інституту звільнення від кримінальної відповідальності. Враховуючи сказане, вважається за доцільне доповнити ст. 44 КК України частиною четвертою: «Не допускається застосування звільнення від кримінальної відповідальності до особи, яка раніше була звільнена від такої відповідальності та вчинила новий злочин протягом строку, встановленого рішенням суду, який визначається з урахуванням ст. 49 цього Кодексу. У разі, якщо до впливу встановленого судом строку, особа вчинить новий злочин, звільнення від кримінальної відповідальності скасовується й особа притягується до кримінальної відповідальності за раніше вчинений і новий злочини».

В науці кримінального права ведуться дискусії щодо подальшого звуження або розширення підстав звільнення від кримінальної відповідальності. Особлива частина КК України закріплює більш ніж 15 заохочувальних приписів, які передбачають, що до особи може бути застосовано таке звільнення за умови виконання нею певних позитивних дій після вчинення злочину. Зокрема, це можуть бути такі дії: активне сприяння розкриттю злочину, добровільне повідомлення правоохоронного органу про скоєний злочин, видача предметів злочинної діяльності тощо. У вказаному випадку слушною є пропозиція П. Хряпінського, відповідно до якої також потрібно поширити дію заохочувальних норм, у яких передбачається звільнення від кримінальної відповідальності, на припинення злочинних дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 ККУ) і зазіхання на територіальну цілісність та недоторканність України (ст. 110 ККУ) для викриття й відвернення більшої шкоди національній безпеці України [4, с. 112-113].

Вважається, що недоцільно звужувати перелік підстав звільнення від кримінальної відповідальності, навпаки – такий перелік слушно доповнити. Зокрема, таке доповнення може стосуватися названих вище злочинів проти основ національної безпеки України та злочинів проти громадської безпеки. Також до цього переліку можуть бути уналежені злочини проти власності, адже якщо суб'єкт злочину усвідомить можливість звільнення від кримінальної відповідальності після вчинення певних позитивних дій, це спонукатиме його вчасно відвернути майбутні суспільно небезпечні наслідки. У ситуації, якщо злочин вже було скоєно, розширення переліку підстав для звільнення стане ще одним стимулом для активної співпраці між органами досудового розслідування та судом, з одного боку, та правопорушником, з другого, для розкриття вчиненого суспільно небезпечного діяння.

Впровадження та функціонування досліджуваного інституту є проявом акту милосердя з боку держави до особи, що вчинила злочин. Його головне призначення полягає у заохоченні позитивної посткримінальної поведінки правопорушника та стимулюванні його більше не вчиняти злочини. Проте на практиці виникає ряд проблем із функціонуванням та застосуванням даного інституту, тому його дослідження є важливим та актуальним.

Список використаних джерел

1. Батан Ю. Д. Нормотворча стадія превентивного механізму права: людський вимір / Ю. Д. Батан // Юридичний вісник. – 2016. – № 3. – С. 95–102.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>.
4. Хряпінський П. В. Соціальна обумовленість спеціальних заохочувальних кримінально-правових норм / П. В. Хряпінський // Вісник прокуратури. – 2008. – № 10. – С. 62–69.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Степаненко О. В.

Діда Євгенія Георгіївна

студентка 4-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Життя та здоров'я людини як найвищі цінності визначають сенс права, який полягає в охороні життя й підвищення його якості. З кожним роком відмічається загрозливе поширення злочинів, які спрямовані на насильницьке позбавлення життя та здоров'я особи у структурі всієї злочинності, нестійкість їх динаміки, поява нових негативних якісних характеристик, високий рівень суспільної небезпеки. Одним із злочинів, що посягає на життя людини є доведення до самогубства.

Дослідженням даного питання займалися багато вчених, зокрема Александровський Ю.А., Баулін В.Ю., Керик Л.І., Навроцький В.О., Шестопалова Л.М., Ярмиш Н.М. та інші.

Складність виявлення причинного зв'язку між діями винного та смертю потерпілої особи становлять проблему даного злочину.

Важливим є той факт, що саме в періоди соціальних та політичних змін у житті суспільства переважають вибухи суїцидальної активності, адже наявні певні групи населення чи окремі особистості, що неспроможні пристосуватися до корінних змін системи цінностей, зміни способу життя тощо [1, с. 55].

Саме тому даний злочин необхідно аналізувати як з правової, так і з соціальної точки зору, адже існує досить невтішна статистика зростання самогубств обумовлена погіршенням екологічних умов, розповсюдженням різноманітних субкультур, релігійного сектантства та бурхливим розвитком інформаційних технологій.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), на 2012 р. в Україні було скоєно приблизно 10 тисяч актів суїциду. Останнім часом проблема доведення до самогубства набуває все більших масштабів, особливо це стосується неповнолітніх, які належать до найменш захищених верств населення. За даними ВООЗ, за 2017 р. в Україні було виявлено майже 15 тисяч актів суїциду. Середній показник для нашої країни становить 22 суїциди на

100 тисяч осіб. Саме тому Україна належить до десятки країн із найвищим рівнем самогубств. Спираючись на наукові джерела варто зауважити, що співвідношення самогубств і доведення до самогубства становить приблизно один до двадцяти. Водночас із 2013 р. по 2017 р. в Україні винесено всього-на-всього чотири обвинувальні вироки за доведення до самогубства, тобто менше одного вироку на рік [2, с. 4].

Прикро вказувати на те, що до України докотилася хвиля підліткових самогубств, викликаних активністю «груп смерті» у соціальних мережах. До таких груп в соціальних мережах з іграми належать «Синій кит», «Розбуди мене о 4:20» та інші. За даними Національної поліції України, лише в одній з таких спільнот брало участь більше двох сотень активних користувачів з України. Взаємодія адміністраторів таких груп з потерпілими здійснювалася не безпосередньо, а через мережу Інтернет, тому потенційні жертви не мали уявлення про їхнє місцезнаходження. Серед потерпілих переважали неповнолітні, що отримували від адміністратора завдання. Зміст таких завдань полягав у тому, щоб порізати частини тіла (зазвичай вирізали на тілі зображення кита), носити з собою ножі, а у фіналі такого «квесту», що тривав 50 днів вимагалось вчинити самогубство, зафіксувавши його на відео. Зазвичай адміністратори самостійно займалися пошуками підлітків, які перебували в пригніченому стані. Насамперед ретельно вивчали його особистість, а вже згодом починали надсилати завдання. В тих випадках, коли учасник відмовлявся брати участь в таких «спільнотах смерті» починали надсилати на його адресу та його близьких повідомлення з погрозами. Першою офіційною жертвою в Україні стала п'ятнадцятирічна дівчинка з м. Маріуполя, яка вчинила самогубство, стрибнувши з тринадцятого поверху [3]. Варто зазначити, що такі дії злочинців розслідуються зі складнощами саме через їхній латентний та організований характер. В такому випадку виникає питання дієвості норми закону про кримінальну відповідальність у протидії такому соціальному явищу?

У даний час в чинній редакції Кримінального кодексу України, а саме в ст. 20 передбачено кримінальну відповідальність за доведення іншої особи до самогубства або до замаху на самогубство, що вчиняється лише шляхом: 1) жорстокого з нею поводження; 2) шантажу; 3) примусу до протиправних дій; 4) систематичного

припинення її людської гідності. Кваліфікуючими ознаками доведення до самогубства визнається вчинення вказаних дій щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб (ч. 2 ст. 120 КК), або якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього (ч. 3 ст. 120 КК).

Потерпілий є матеріально залежним в тому випадку, коли перебуває на повному або частковому забезпеченні винної особи, що схилила її до вчинення самогубства, тобто до таких осіб може бути віднесено тих, хто забезпечує потерпілого житлом, грошми, їжею тощо. До іншої залежності слід віднести службову або таку, що зумовлена родинними, релігійними та іншими відносинами [4, с. 301-302].

Таким чином, можна зробити висновок, що основу суїцидальної поведінки неповнолітніх становлять депресивні розлади, насамперед імпульсивність, емоційна незрілість та нестійкість.

Підліткам не притаманні тривалі розмірковування над прийнятими рішеннями. Зазвичай дітьми-суїцидентами керує імпульсивність, яка полягає в нездатності ретельного осмислення свого суїцидального рішення, заздалегідь не передбачаючи наслідків зробленого вчинку та неспроможності пошуку несуйцидальних шляхів для власного захисту.

Слід зауважити, що конфліктні ситуації зазвичай виникають внаслідок емоційної нестійкості та нестриманості. В свою чергу до важливих передумов суїцидальності слід віднести емоційну незрілість підлітків як нерозвинене співчуття до страждань інших людей, недостатність, або взагалі відсутність самовідданої прихильності, любові та емоційний егоцентризм. Незважаючи на наявність виражених здібностей до самопереживання та співчуття, підлітки в більшості випадків залежать від думки оточуючих.

Список використаних джерел

1. Лебедєв Д.В., Назаров О.О., Садковий В.П. Психологія суїцидальної поведінки: Посіб. / За заг. ред. О.В. Тімченка – Х.: УЦЗУ, 2007. – 129 с.
2. Кірієнко В.О. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання доведенню особи до самогубства або до замаху на самогубство: автореф. дис....канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»; Харківський національний університет внутрішніх справ. 2017. – 20 с.

3. Гра в смерть: що таке «Синій кит» і чому підлітки виконують смертельні завдання // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gopri.in.ua/novini-oblast/gra-v-smert-scho-take-siny-kit-chomu-pdltki-vikonuyut-smerteln-zavdannya.html>
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-е вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2012. – 1316 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Ізовіта А. М.

Красношлик Анастасія Олександрівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ
«ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ»
ЯК ОДНОГО З КЛЮЧОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Вже впродовж багатьох років корупція залишається однією з основних причин гальмування повноцінного розвитку України, як могутньої економічно незалежної та заможної країни. З метою вирішення цієї проблеми, було розроблено і прийнято ряд законодавчих актів, таких як: ЗУ «Про запобігання корупції», ЗУ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки», ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», ЗУ «Про очищення влади» тощо. Проте, як показує практика, мало просто прийняти закони, необхідно розробити чіткі механізми їх застосування, забезпечити функціонування дієвого інституту співробітництва населення з правоохоронними органами з питань попередження, виявлення та розслідування корупційних правопорушень. Одним з таких інститутів, по праву можна вважати

«інститут викривачів», який було запроваджено в рамках виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки [4].

У ст. 53 ЗУ «Про запобігання корупції» зазначається, що викривач – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог антикорупційного законодавства іншою особою [3].

Як зазначає виконавчий директор Transparency International Ukraine (відділення авторитетної міжнародної антикорупційної організації по боротьбі з корупцією) **Ярослав Юрчишин**: *«Якщо ми візьмемо досвід боротьби з мафіозними кланами в Італії, з поширенням наркотиків в латиноамериканському просторі, то все починалось із того, що людина в системі приймала для себе рішення піти на співпрацю зі слідством. Сьогодні у нас така людина приречена через відсутність захисту держави та адекватної співпраці з державою. А серйозна корумпованість правоохоронної системи гарантує, що ця людина, можливо, фізично буде знищена»* [2]. З вищесказаними складно не погодитись, оскільки, незважаючи на велику кількість міжнародних і національних нормативно правових актів, що мають на меті запобігти та протидіяти корупції, та зокрема, визначають та регламентують «інститут викривачів», на сьогоднішній день, поширеними є випадки, коли наслідками розкриття інформації були утиски на роботі, спроби притягнення до відповідальності за наклеп, переслідування та погрози. Подібні ситуації трапляються через відсутність в українському законодавстві чіткого процесуального механізму захисту прав викривачів та належної правової бази, яка б визначала особливості роботи з ними.

З метою досягнення реального результату щодо захисту викривачів, представниками громадських організацій спільно з депутатами Верховної Ради у 2016 році було розроблено законопроект № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам», який має на меті визначити основні положення, які стосуються функціонування «інституту викривачів», закріпити права та гарантії викривачів, регламентувати інституційне забезпечення розкриття інформації та захист прав викривачів. Незважаючи на великий суспільний інтерес

до даного законопроекту, в тому числі і міжнародних організацій, на сьогоднішній день, проект отримав негативний висновок від Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя і питання його прийняття залишається відкладеним на невизначений термін [5].

Ще одним, відносно новим документом, направленим на регламентацію питання роботи з викривачами є «Методичні рекомендації щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами», розроблені та затверджені Національним агентством з питань запобігання корупції у липні 2017 року, де міститься інформація про особливості організації роботи з повідомленнями про корупцію, визначається процедура, повноваження та відповідальність посадових осіб, залучених до роботи із такими повідомленнями. Проте, як нам відомо, даний документ носить лише рекомендаційний характер і не встановлює правових норм, які закріплюють порядок роботи з викривачами [1].

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що незважаючи на те, що у Законі України «Про запобігання корупції» є окремий розділ, присвячений державному захисту викривачів, доводиться відмітити відсутність належних законодавчо закріплених процесуальних механізмів роботи з викривачами та порядку їх державного захисту. Для належного процесуального оформлення статусу та гарантій прав викривачів, що дало б змогу підвищити рівень виявлення фактів економічних злочинів, необхідно прийняти спеціальний закон, який врегулює наступні проблемні питання функціонування «інституту викривачів»:

1) затвердження широкого визначення понять «викривач» та «повідомлення про правопорушення»;

2) визначення порядку подання повідомлень, процедури їх фіксації, каналів отримання інформації;

3) закріпить гарантії анонімності особам, які повідомляють про правопорушення та відповідальність за їх порушення;

4) закріпить спеціальні механізми захисту від широкого спектра негативних засобів впливу, у тому числі, досудового та судового захисту прав викривачів;

5) забезпечить створення та функціонування внутрішніх та зовнішніх каналів повідомлення інформації про правопорушення;

б) затвердить вимоги до державних організацій, великих приватних підприємств (з визначенням масштабів) щодо розробки процедури внутрішнього розкриття інформації та її закріплення у нормативних документах;

7) встановить відповідальність за неправомірний вплив та тиск на викривачів, пов'язаний з розголошенням ними інформації;

8) передбачить комплекс трудових та соціальних гарантій для викривачів;

9) закріпить заборону притягнення викривачів до дисциплінарної, цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності, пов'язаної з розголошенням ними інформації.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 6 липня 2017 року №286 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2018/news/metod._rekomendaciyi.pdf
2. Надія антикорупціонерів, або Як в Україні запускать інститут викривачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://antikor.com.ua/articles/118526-nadija_antikoruptionsioneriv_abo_jak_v_ukrajini_zapuskatimutj_institut_vikrivachiv
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>
5. Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам: Проект закону від 20 липня 2016 року № 4038а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4038%D0%B0&skl=9

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мельничук Т. В.

Овчар Алла Сергіївна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОБМЕЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Право є досить динамічним явищем. Воно постійно змінюється, а навіть якщо і певні норми досить довго є незмінними, їх застосування часто супроводжується певною гнучкістю. Мова йде про те, що чітка визначеність права обумовлює необхідність не тільки суворо визначеної міри належної поведінки особи, а також і меж її варіативності [1, с. 33]. Як приклад – це дискреційні повноваження суб'єктів влади, застосування норм приватного права за домовленістю сторін, тощо. До такого роду прикладів можна віднести і обмеження у праві, які застосовуються до окремих категорій суб'єктів у окремих випадках та, які становлять виключення із загальних правил правового регулювання. Зокрема, це має місце у випадку обмеження застосування за вчинення корупційних злочинів звільнення від кримінальної відповідальності, дослідження чого і є метою цієї роботи.

Корупційні проступки і злочини вкрай негативно впливають на політичну, економічну та багато інших сфер державно-правового життя цивілізованого суспільства. У зв'язку із цим, зовсім не дивно, що законодавець дійшов до висновку про неможливість звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів.

Ст. 45 КК України у примітці визначає коло суспільно-небезпечних діянь, що є корупційними злочинами. Причому конкретизується, що окремі діяння можуть бути віднесені до цієї групи тільки за умови їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем. Так, до них відносяться злочини, передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² КК України.

Саме поняття корупційних злочинів чинним КК України не встановлено. Тим не менш, виходячи із змісту КК України та інших нормативно-правових актів, можна вважати, що корупційним злочином є передбачене в Особливій частині КК України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення [2, с. 33].

Встановивши перелік злочинів такого роду, законодавець вирішив заборонити застосування за їх вчинення інституту звільнення від кримінальної відповідальності. Так, не може бути застосоване звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям (ст. 46 КК України), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України). Єдиним видом звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів є звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України). На думку В.І. Тютюгіна і К.С. Косінової, закріплення переліку корупційних злочинів у примітці до ст. 45 КК якраз і мало на меті встановлення імперативу на заборону застосування окремих заохочувальних інститутів кримінального права, в тому числі звільнення від кримінальної відповідальності, при вчиненні діянь такого роду [3, с. 391]. Хоча дійсно, є серйозні сумніви щодо доцільності розміщення цього визначення у примітці ст. 45 КК України. На перший погляд стає зрозуміло, що законодавець помістив зазначене визначення з огляду на те, що у цій статті вперше згадується поняття корупційних злочинів. Однак, як видається, доцільніше визначити таке поняття у примітці до статті, яку віднесено до переліку корупційних злочинів, а найоптимальнішим варіантом вбачається, що місце такому визначенню у розділі XVII КК України «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [4, с. 276].

Постає логічне запитання про те, чим така категорія злочинів (корупційні) відрізняється від інших? Корупційні злочини, є по-суті єдиним видом злочинів, що групуються у класифікаційну групу не за допомогою ознаки родового об'єкта. Таким чином, серед 20-ти

розділів Особливої частини КК України не існує розділу, який би мав назву «Корупційні злочини» [5, с. 12]. Група корупційних злочинів сформована на основі певних спеціальних ознак, а не на підставі зосередженості їх в межах певного розділу Особливої частини КК України [6, с. 35]. Скоріше за все вони направлені на подолання негативного явища корупції, маючи при цьому об'єктами різні відносини, права, блага. Корупційні злочини в даному випадку отримали ознаку унікальності. Тим не менш, на думку деяких вчених, імплементація терміна «корупційний злочин» у національне кримінальне законодавство є цілком обґрунтованим і необхідним кроком [7, с. 119-120].

Видається, що корупція настільки глибоко проникла в різні сфери сучасного життя в Україні, що боротьба з нею має бути кардинальною і всебічною і такого роду крок законодавця щодо обмеження звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів є виправданим на сучасному етапі розвитку.

Список використаних джерел

1. Орзих М.П. Право и личность. Вопросы теории правового воздействия на личность социалистического общества. Киев-Одесса. Изд-во «Вища школа», 1978. – 142 с.
2. Куц В. Поняття корупційних злочинів та їх види / В. Куц, Я. Триньова // Вісник національної академії прокуратури України. – 2012. – № 4. – С. 32–36.
3. Тютюгін В.І. Поняття та ознаки корупційних злочинів / В.І. Тютюгін, К.С. Косінова // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – № 1(4). – С. 388–396.
4. Горпинюк О.П. Деякі шляхи вдосконалення кримінально-правових норм про корупційні злочини і інші посягання, пов'язані зі службовим зловживанням / О.П. Горпинюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2016. – № 2. – С. 275–282.
5. Савченко А.В. Корупційні злочини (кримінальноправова характеристика): навч. посіб. / А.В. Савченко – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 168 с.
6. Захарчук О.З. Нормативне закріплення корупційних злочинів за законодавством України та їх класифікація / О.З. Захарчук // Вісник

Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць. – 2015. – № 813. – С. 33–38.

7. Шинкарьов Ю.В. Щодо окремих питань звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили корупційні злочини / Ю.В. Шинкарьов // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право". – 2016. – Вип. 25. – С. 115-121.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Степаненко О. В.

Овчар Алла Сергіївна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

СИСТЕМА PROZORRO В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Постійна систематична робота щодо боротьби із різноманітними проявами корупції у нашій державі, яка особливо актуалізувалася після «Революції гідності», зумовлює необхідність пошуку нових методів протидії корупції на різних рівнях і в різних сферах суспільного життя. Зокрема, така ситуація має місце у сфері закупівель.

ProZorro – українська система публічних електронних закупівель, яка 18 травня 2016 року стала переможцем на міжнародному конкурсі World Procurement Awards 2016, обійшовши при цьому системи Міністерства юстиції Великобританії, департаменту освіти Австралії та Адміністрації президента Сполучених Штатів Америки [4].

ProZorro побудована з використанням міжнародно визнаного стандарту open-data. Кожному новому контракту присвоюється унікальний ідентифікатор. Так спрощується організація навіть в зростаючих урядових базах даних. Додаток ProZorro моніторить корупційні ризики. Для кожного тендера побудований список компаній щодо ймовірності виграшу. Більш радикальний хід – програма дає державним службам можливість автоматизувати закупівлі. Коротко охарактеризуючи механізм дії системи, зазначимо,

що кожен контракт визначається онлайн-аукціоном в 4 раунди. Постачальники пропонують ціну на основі їх оцінки вартості контракту. Після цього ціни і кількість учасників торгів розкриваються. Постачальники знову пропонують ціни, починає компанія з найдорожчою ставкою. Це відбувається три рази. Перемагає найнижча ціна. Всі переговори відбуваються автоматично. Цей принцип був розширений і на продажу держактивів. ProZorro Sale продавала активи 90 банків (більше 40% банківського сектора), поки не розширилася на все інше – від металобрухту до готелів.

Поряд з цим, ProZorro далека від досконалості. Організатори системи намагаються знайти рішення по складних, суб'єктивних тендерах. Наприклад, які стосуються страхових договорів або юридичних послуг.

Проблема в тому, що в Україні просто немає професійних співробітників по закупкам, здатних створювати складні контракти. Більшість представників влади, які беруть участь у роботі системи, розглядають таку діяльність як неоплачувану позаурочну роботу.

Нажаль, з впровадженням «ІТС «Prozorro» порушень у сфері публічних закупівель не стало менше. Відповідно до звіту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, у 2016 р. Державною аудиторською службою виявлено зловживання у процедурах державних закупівель на суму 19,2 млрд. грн. (приблизно 7% у загальній сумі закупівель), а попереджено порушень у сфері закупівель – майже на 4,7 млрд грн [2]. Незважаючи на запровадження до використання для закупівель «ІТС «Prozorro» та відсутність необхідності у ІАС «Держзакупівлі», ДП «Зовнішторгвидав України» протягом січня вересня 2016 р. продовжило її модернізацію на загальну суму 202,33 тис. грн. [1]

Як зазначають фахівці, перехід на нову систему електронних закупівель автоматично не призвів до підвищення рівня прозорості та конкуренції у цій сфері. Сама система «ІТС «Prozorro» не може унеможливити системні порушення під час здійснення публічних закупівель [3, с. 205]. При цьому, проведене в 2017 р. С.І. Колоском неструктуроване фронтальне опитування 20 держслужбовців, що активно використовують сервіси закупівель, виявило проблеми з розсилками та сповіщеннями зацікавлених сторін про відкриті тендери. В ідеалі завдяки підходу гібридної хмари для учасників не має різниці, з якою площадкою працювати, оскільки всюди вони

отримають однакову інформацію. Але для реалій України це не відповідає дійсності. Хоча майданчики й зобов'язані робити сповіщення за категоріями торгів, обраних користувачами під час реєстрації на майданчику, на практиці в розсилках міститься не повний перелік закупівель. Тому й змушені потенційні учасники торгів реєструватися на декількох майданчиках, щоб отримати більш повну та комплексну інформацію відповідно до оголошених закупівель. Така ситуація виникає, перш за все, через відсутність законодавчого регулювання у сфері клієнтської підтримки закупівель та вимог до форми і до організації наповнення сайтів, що потенційно може призводити до корупційних дій. І оскільки законодавчо не врегульовані питання підтримки учасників закупівель акредитованими майданчиками, то й можливі випадки надсилання інформації не всім користувачам майданчиків або ж її надсилання не в повному обсязі. Деякі майданчики орієнтуються на конкретних клієнтів та на конкретні угоди. Підозрілим може видатися й те, що розсилки на одному й тому майданчику можуть здійснюватися від різних адресатів. Також через неврегульованість частоти розсилок, їх наповнення менеджер майданчику може не справлятися з усіма розсилками, особливо за умови, що на день реєструється декілька тисяч заявок [3, с. 205].

Таким чином, електронні публічні закупівлі можна розглядати як один із перспективних шляхів запобігання корупції в тендерах, важливий засіб створення конкурентного середовища та розвитку добросовісної конкуренції у сфері публічних закупівель, підвищення оперативності проведення закупівель та забезпечення оборонного відомства товарами, роботами та послугами, необхідними для виконання державними органами та установами своїх завдань. Поряд з цим, запроваджена в Україні система ProZorro, незважаючи на високі покладені на неї надії, на жаль, не виправдовує, покладених на неї надій.

Список використаних джерел

1. Звіт про результати аналізу стану державних закупівель в Україні у 2015–2016 роках / Офіційний вебсайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16750872/Zvit_3-1_2017.pdf?subportal=main

2. Звіт сфери публічних закупівель за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=ca5d0012-c7f9-4750-b1f8-cf5550ecb270&tag=Zviti>
3. Колосок С. І. Публічні закупівлі, тендери та система G-cloud: досвід України / С. І. Колосок, О. В. Панченко, А. А. Іорданов // Економіка і суспільство. – 2017. – № 13. – С. 202-209.
4. Українська система ProZorro перемогла на конкурсі в Лондоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hromadske.ua/posts/ukrainskasystema-prozorro-peremohla-na-konkursi-v-londoni>.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мельничук Т. В.

Свергун Тетяна Василівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЗАГРОЗА КРИМІНОЛОГІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Фіктивне підприємництво, відповідно до ст. 205 Кримінального кодексу України, визначено як створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. Спираючись на положення ст.55-1 Господарського кодексу України та теоретичні напрацювання з цього питання можна виділити такі найбільш суттєві властивості, які притаманні фіктивності:

– суб'єкт господарської діяльності реєструється (перереєструється) на підставі втрачених, підроблених або загублених документів;

– суб'єкт господарювання не зареєстрований у державних органах, при цьому обов'язок реєстрації передбачено законодавством;

– засновники даного підприємства не планують займатись господарською діяльністю (метою, зазвичай, є приховування незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, які заборонені законом);

– при здійсненні справжньої підприємницької діяльності не сплачуються встановлені податки та платежі, а також порушується звітність;

– діяльність, яка здійснюється, не відповідає тій, яка передбачена статутними документами, заборонена або суб'єкт не займається господарською діяльністю взагалі;

– підприємство відсутнє за місцезнаходженням, яке вказане в документах або взагалі зареєстроване за адресою, якої не існує;

– відсутній рух коштів на банківських рахунках підприємства або ж занадто великий обсяг фінансових операцій по банківських рахунках підприємства, яке зареєстроване нещодавно;

– у реєстраційній справі відсутній службовий телефон, адреси електронної пошти та інша контактна інформація;

– юридичну особу зареєстровано (перереєстровано) та проваджено фінансово-господарську діяльність без відома та згоди його засновників та керівників, які призначенні в законному порядку.

Для фіктивного підприємництва характерною є прихована господарська діяльність, тому правоохоронним органам важко виявити ознаки фіктивності підприємства загальноприйнятими методами.

Механізм вчинення злочинних дій при фіктивному підприємстві зводиться до однієї схеми, за якої кошти "перекачуються" з одного рахунку на інший і на одному з етапів вилучаються злочинцями, після чого фірма або припиняє існування, або повідомляє про банкрутство [1].

До створення фіктивних підприємств можуть бути причетні такі особи:

– засновники реального суб'єкта господарювання, які спочатку дійсно мали на меті займатись підприємницькою діяльністю, проте з певних причин прийняли рішення його позбутися;

– особи, які відвідують податкові органи, нотаріальні контори, підписують всю необхідну документацію або проставляють підписи на чистих бланках, але при цьому не мають в подальшому ніякого відношення до новостворених суб'єктів господарювання;

– особи, які дають згоду на те, щоб на їх ім'я було зареєстровано (перереєстровано) підприємство.

Згідно з офіційними статистичними даними кількість злочинів пов'язаних з фіктивним підприємництвом у загальній структурі злочинів у сфері господарської діяльності становить:

- 2013 р. – 891 злочин пов'язаний з фіктивним підприємництвом з 11104 злочинів у сфері господарської діяльності;
- 2014 р. – 858 злочинів з 8418 (- 3% відносно 2013 року);
- 2015 р. – 885 злочинів з 7631 (+ 3% відносно 2014 року);
- 2016 р. – 681 злочин з 6940 (- 23% відносно 2015 року);
- 2017 р. – 784 злочини з 6297 (+ 15% відносно 2016 року) [2].

Отже, враховуючи статистичну інформацію можна зробити висновок, що кількість злочинів пов'язаних з фіктивним підприємництвом в загальній кількості злочинів у сфері господарської діяльності є досить ваговою (в середньому 10%). Щодо динаміки, то вона є мінливою протягом останніх 5 років, проте саме в останній рік вона була негативною.

На мою думку, основним завданням на сьогодні є усунення можливості здійснення різного роду зловживань у сфері економіки, оскільки через існування такого явища, як фіктивне підприємництво відбувається збільшення недобросовісної конкуренції, незаконних конвертацій безготівкових коштів у готівку, сприяння легалізації (відмиванню) коштів, здобутих злочинним шляхом, приховування фактів зайняття забороненими видами діяльності, створення передумов для ухилення від оподаткування тощо.

Список використаних джерел

1. Недодаєва Н.Л. Протидія створенню фіктивних підприємств як напрям економічної безпеки держави / Недодаєва Н.Л. // Вісник Східноукраїнськ. нац. ун-ту ім. Володимира Даля. – 2011. – №11.
2. Використано джерело статистичних даних про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (статистичні інформація за 2013, 2014, 2015, 2016, 2017 рр.) // [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мельничук Т. В.

Сідлецька Анастасія Павлівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЇ У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ

Тривалий термін часу в Україні вважалося, що корупція притаманна лише сферам державного управління та публічної влади. І лише з приєднанням Україною до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією та Конвенції ООН проти корупції (дата ратифікації – 18.10.2006) починають розглядатися питання корупції в приватній сфері. Тому що в ній підкреслюється наявність корупційних відносин у діяльності юридичних осіб приватного права, а також про враженню всього бізнес-середовища корупційною практикою.

Щодо українського законодавства, то положення про запобігання корупції у приватному секторі закріплено у законах України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» та «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р., КК України.

В Антикорупційній стратегії запобігання корупції в приватній сфері є окремо виділеною проблемою, а також визначаються мета та заходи для її подолання. Розділ X Закону України «Про запобігання корупції» має назву «Запобігання корупції у діяльності юридичних осіб» і також передбачає основні заходи протидії корупції. КК України, своєю чергою, закріпив, що і активне, і пасивне хабарництво у приватному секторі є кримінально караними діяннями [1, с. 158-159].

Як відомо, Україна у рейтингу світової безпеки Global Peace Index 2016 опинилася у десятці найнебезпечніших країн, посівши 156 місце зі 162, що майже на одному рівні з Суданом, Центральноафриканською республікою та Єменом.

Індекси сприйняття корупції, розраховані фахівцями Transparency International, показують, що впродовж останнього десятиріччя рівень корупції в Україні залишається високим. У 2017 р. – 131 місце в рейтингу рівня корупції Transparency International серед 176 країн.

Міжнародні дослідження свідчать про негативний стан та тенденції розвитку корупції в приватній сфері України. Так, за

результатами дослідження компанії «Ernst & Young Global Limited», станом на 2017 р. Україна займає перше місце за рівнем корупції серед 41 країни з Європи, Близького Сходу, Індії а Африки (88% респондентів вважають, що корупція широко розповсюджена в діловій практиці, а 37% респондентів готові запропонувати грошову винагороду, щоб допомогти бізнесу вижити) [2].

За Індексом економічної свободи Україна належить до країн із невеликою економікою (166 місце з 180 країн світу станом на 2017 р.). Одна з причин низького рейтингу – високий рівень корупції (29,2 бали із 100) та неефективність судового захисту (22,6 бали із 100) [3].

У результатах дослідження проведеного Американською торговою палатою зазначається, що переважна більшість (88%) опитаних українських компаній зіштовхуються з корупцією під час ведення бізнесу [4].

За оцінками правоохоронців, у приватному секторі найчастіше зустрічаються такі форми корупції, як: хабарі за працевлаштування (33 %), купівля інсайдерської інформації (37 %), змови щодо утримання цін на певному рівні (38 %), купівля інформації щодо тендерних пропозицій (34 %); «відкати» (46 %). До цих видів також можна додати фаворитизм (надання несправедливих преференцій одній особі або групі осіб за рахунок інших), непотизм (надання переваг близьким родичам) та кронизм («панібратство» – надання переваги друзям або колегам;), виникнення конфлікту інтересів у працівників приватного підприємства, отримання подарунків та привілеїв, порушення етичних правил поведінки.

До основних причин поширеності корупції у приватному секторі можна віднести: низьку етичну культуру підприємницької діяльності; сталість та поширеність корупційних практик; безкарність; функціональне ставлення до корупції; низька свідомість та культура працівників приватної сфери; непрозорість процедур закупівель; відсутність зацікавленості у викритті корупційних практик та їхнього усунення; високий рівень корумпованості державною сектору, який привчає підприємців до застосування корупційних схем та методів [5, с. 7-8].

Аналіз стану протидії корупції в нашій країні свідчить про те, що органи які покликані реалізувати антикорупційну політику держави, в першу чергу звертають увагу на протидію в публічній сфері, а на

приватну сферу звертають менше уваги. Однак постійний розвиток приватного сектора економіки, передача державою деяких своїх функцій та повноважень приватним особам свідчить про підвищення значення приватної сфери в суспільному середовищі.

В цілому запобігання корупції у приватному секторі на сьогодні знаходиться у зародковому стані. Наразі не можна ідентифікувати бодай якісь репрезентативні результати запровадження засобів протидії корупції у приватному секторі.

Усі дослідження стану корупції в публічній сфері підкреслюють основне. Суспільству необхідно прищепити «антикорупційну культуру», і головне – це починати з себе: не брати і не давати хабарів, тому що кожен п'ятий українець стикається з хабарництвом, або бере, або дає хабарі. Особливо це стосується корупції у приватній сфері.

Список використаних джерел

1. Білецький А. В. Корупція у приватному секторі та роль громадськості у її запобіганні // Проблеми законності : зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. – 2016. – Ст. 157-166.
2. Згідно з дослідженнями ЕУ, керівникам не вдається ефективно формувати принципи ділової етики. URL: <https://utka.su/vWSB1>.
3. Index of economic freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking/>
4. Опитування Американської торгової палати показало ставлення українських бізнесменів до боротьби з корупцією. URL: <http://tyzhden.ua/News/161979>.
5. Дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції – https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/nazk_files/doslidzhennya/8.pdf
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мельничук Т. В.

Сліпенюк Тетяна Михайлівна

студентка 2-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

Всю історію людської цивілізації поруч з людиною були тварини, разом з тим, морально-етичне ставлення до останніх залежно від соціально-економічних формацій і науково-технічного прогресу постійно змінювалось: від розуміння тварин як майна до розуміння тварин як живих істот, що мають право на життя. Саме тому, у світі все більшої підтримки отримує твердження, про те, що одним із знакових показників цивілізованості держави є гуманне поводження з тваринами.

Як вказується в Європейській конвенції про захист домашніх тварин від 13.11.1987 року, у людини існує моральний обов'язок перед тваринами. Крім того, в даному міжнародному нормативно-правовому акті акцентується увага на цінність домашніх тварин для суспільства, а також на особливо тісні зв'язки людини і цих тварин [1].

Разом з тим, в Україні щорічно фіксується зростання кількості випадків жорстокого поводження з тваринами, що негативним чином впливає не лише на життєдіяльність тварин, та екосистем в цілому, а й на подальшу поведінку людей. Як вірно відзначає, В.В. Александренко, «суспільна небезпека цього злочину полягає в тому, що жорстокість щодо тварин сприяє формуванню у громадян, особливо неповнолітніх, почуття байдужості до страждань живих істот, іноді закріплює у поведінці суб'єкта низькі прагнення (тягу), що породжує агресивність і насилля щодо оточуючих, глум над людьми» [4, с. 124].

Підтвердженням вказаної думки є слідча і судова практика, за результатом аналізу якої, можна прийти до висновку, що багато з тих осіб, які вчинили тяжкі злочини проти людини, свій «злочинний шлях» починали зі знущання над тваринами.

Варто зазначити, що в українському законодавстві, зокрема в Кримінальному кодексі, до 1960 року не існувало норми, яка б передбачала відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. До зазначеного часу тварини в законах визначалися лише як об'єкт власності, тому кримінальна відповідальність наступала лише якщо вони пошкоджувалися або знищувалися як майно.

По мірі розвитку Української держави та суспільства, поступово почала закріплюватись відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, зокрема в нормах Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», ст. 299 КК України та ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5, с. 54].

Однак, вищезазначені норми, що передбачають відповідальність за жорстоке поводження з тваринами носили суцього декларативний характер та не відповідали сучасній дійсності. Крім того, низький рівень правосвідомості, падіння моральних засад суспільства та байдужість правоохоронних органів призвели до надмірного знущання з тварин, що не одноразово ставали надбання громадськості.

З огляду на це 22 червня 2017 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин» № 2120-VIII, який набрав законної сили 4 серпня 2017 року [3].

Таким чином, було здійснено вагомий крок для підвищення відповідальності за жорстоке поводження з тваринами та впровадження гуманного ставлення до тварин.

Зокрема, було значним чином розширено об'єктивну сторону даного злочину з простого знущання над тваринами, під яким розумілось завдання тварині болю, позбавлення їжі або води, впливу термічних факторів, хімічних речовин тощо, до жорстокого поводження, що включає в себе не лише знущання над тваринами, а й завдання побоїв або вчинення інших насильницьких дій, що завдали тварині фізичного болю, страждань.

Крім того, кримінально-караними стали публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій.

За вчинення вищезазначених діянь нині передбачено арешт на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до трьох років

замість штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешту на строк до шести місяців.

Окрім цього, законодавець, розуміючи всю складність та хиткість дитячої психіки, поруч з малолітніми, поставив під кримінальну охорону і неповнолітніх осіб, посиливши кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами у їхній присутності з штрафу до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до двох років до обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк [2].

Також, варто відзначити, що ст. 299 КК України було доповнено частиною третьою, в якій вищезазначені дії щодо жорстокого поводження з тваринами, що вчиняються з особливою жорстокістю або у присутності малолітнього чи неповнолітнього, або щодо двох і більше тварин, або повторно, або групою осіб, або вчиняються активним способом стали підставою кримінальної відповідальності та передбачають, на мою думку, справедливе покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.

Слід зазначити, що лише за рік дії вищевказаних нововведень було зареєстровано 175 випадків жорстокого поводження з тваринами порівняно з 105 випадками минуло річ, щодо 39 осіб було направлено обвинувальний акт до суду, порівняно з 24 особами в 2017 році. Тому, як видно статистика притягнення до кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами збільшилась на 60 %, що, на мою думку, свідчить про ефективність законодавчих нововведень [6].

Таким чином, підсумовуючи всі вищезазначені положення, на мою думку, можна зробити висновок, що законодавчі зміни щодо кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами вже проявили свою ефективність, що в подальшому, на мою думку, змінить ставлення українського суспільства до поводження з тваринами та як наслідок покращить статус України серед світового співтовариства.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція про захист домашніх тварин від 13.11.1987 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин: Закон України від 22.06.2017 року № 2120-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 34. – Ст. 371.
4. Александренко В.В. Кримінально-правові та криміналістичні аспекти жорстокого поводження з тваринами / В.В. Александренко // Юридична наука. – 2015. – № 4. – С. 123-129.
5. Вереша Р.В. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (порівняльно-правовий аспект) / Р.В. Вереша // Вісник Академії адвокатури України. – 2014. – Т. 11, № 1. – С. 53-61.
6. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2017-2018 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Абакіна-Пілявська Л. М.

Слухай Лілія Юрївна, Чиж Людмила Андріївна
студентки 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Вперше на законодавчому рівні поняття гральний бізнес було визначено у 2009 році в Законі України «Про заборону грального бізнесу в Україні» як діяльність, пов'язана з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера [1]. Цим законом було заборонено ведення грального бізнесу. У зв'язку з цим спостерігалася тенденція переорієнтації капіталу більшості

господарюючих суб'єктів, що здійснювали свою діяльність у сфері грального бізнесу до ринку лотерей.

Незважаючи на існуючу заборону, гральний бізнес у державі продовжує існувати та розповсюджуватися, перетворюючись на вкрай небезпечний вид господарської діяльності, що підриває соціально-економічну атмосферу життєдіяльності суспільства [2]. Окрім того поширеність азартних ігор призводить до психологічної залежності гравців і як наслідок до погіршення матеріального становища їх та їхньої родини.

У зв'язку з цим 28 лютого 2018 року було розглянуто проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення законодавства у сфері заборони грального бізнесу». Метою якого було підвищення рівня відповідальності та санкцій відносно організації грального бізнесу та надання повноважень органам місцевого самоврядування разом із органами Національної поліції та органами доходів і зборів щодо подання позовів про застосування фінансових санкцій до суб'єктів господарювання, які організовують і проводять на території України азартні ігри.

Однак, чинне законодавство та зміни до нього не є дієвими, у зв'язку з цим, гральний бізнес продовжує процвітати, набувши тіньового характеру. Оскільки органи державної влади та місцевого самоврядування не можуть в повному обсязі виявити, припинити та попередити вчинення злочинів пов'язаних із азартними іграми, в загальній структурі економічних злочинів заняття гральним бізнесом посідає одну з провідних позицій. Незначна частина злочинів, що вчиняються в гральному бізнесі виявляються правоохоронними органами. Однією із причин є налагоджені корупційні схеми у взаємодії власників гральних закладів із правоохоронними органами. Навіть з тієї кількості злочинів, що виявляються, приблизно в 10% кримінальних проваджень виноситься обвинувальний вирок. Внаслідок чого до Держбюджету надходить недостатньо коштів зі сплати штрафів, конфіскації грального обладнання і перерахування прибутку (доходу) від проведення азартної гри [1].

Грудень 2016 року було оголошено місяцем боротьби з гральним бізнесом. Як заявляє т. в. о. начальника Департаменту захисту економіки Національної поліції України Сергій Вязмікін: «Впродовж місяця поліція припинила діяльність 789 гральних закладів по всій Україні». Поліцейські вилучили 8125 одиниць грального обладнання,

серед яких – майже 7,8 тисяч системних блоків, 313 гральних автоматів, 50 платіжних терміналів, 12 столів для гри у покер. Вартість вилученого обладнання сягає 24 млн. грн.. Окрім того, вилучено понад 2,6 млн. грн., здобутих злочинним шляхом [3].

До введення заборони на діяльність грального бізнесу на території України діяло близько 13 тисяч гральних закладів, прибуток від діяльності яких складав приблизно 16 мільярдів гривень щороку. Тільки за попередніми підрахунками, в разі відновлення діяльності казино з відповідною вартістю ліцензії, держава отримає більше 3 мільярдів гривень за рік [4]. Отже очевидно, що легалізація грального бізнесу буде економічно вигідною для нашої держави.

Аналізуючи досвід членів ЄС слід зазначити, що країни з нестійким державним апаратом та високим рівнем корупції не пристосовані до заборони грального бізнесу. Дана діяльність починає діяти в тіньовому секторі, внаслідок чого, країна втрачає можливість отримання коштів від його функціонування. Більшість країн ЄС легалізували вказану діяльність визначивши відсоток який буде надходити до державного бюджету. Існують два способи оподаткування грального ринку: податок з обороту ставок, податок з валового прибутку. Основний масив країн обирають спосіб оподаткування з валового прибутку (наприклад: Швеція – 36%, Данія – 20%, Кіпр – 13%).

Можна перейняти досвід Грузії та ввести фіксовану суму грошей на отримання ліцензії на організацію та проведення азартних ігор. Окрім цього, проводиться оподаткування з кожного ігрового апарату, столу казино, столу ігрового клубу, онлайн-ігор, ігрового апарата за межами ігрового закладу, лотереї, бонус-лотереї. Так, у Грузії з 2010 по 2014 рік суми податків та зборів, сплачених гральним бізнесом зросли з 36 до 75 млн. євро [5, с. 19].

Таким чином легалізація грального бізнесу із одночасним веденням оподаткування з валового прибутку, оплатного отримання ліцензій стане досить ефективним і перспективним інструментом наповнення Державного бюджету. Це посприятиме детінізації економіки, створенню правового поля, яке дозволить ефективніше боротися з негативними соціальними явищами (лудоманія, кримінальний бізнес, та ін.), зниженню рівня корупції в правоохоронних органах, створенню додаткових робочих місць, стимулюванню інших галузей економіки, зниженню рівня відтоку капіталу закордон(гравці

матимуть змогу грати в азартні ігри в межах України), притоку капіталу в Україну (іноземні інвестиції та туристи з інших держав).

Список використаних джерел

1. Про заборону грального бізнесу в Україні : закон України від 15.05.2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17>
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення законодавства у сфері заборони грального бізнесу: пояснювальна записка до проекту закону від 28.02.2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH67J1AA.html
3. За місяць поліція закрила 789 гральних закладів / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zik.ua/news/2016/12/29/za_misyats_politsiya_zakryla_789_gralnyh_zakladiv_1017759
4. Легалізація грального бізнесу і туристична привабливість України: чи можна поставити знак рівності? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/blogs/ovramenko/17782/>
5. Мазярчук В., Пірнікоза П. Економічні аспекти легалізації грального бізнесу в Україні // Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. Київ, 2016. С. 22.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мельничук Т. В.

Янков Валентин Олександрович

студент 4-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУЧАСНА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

На сьогоднішній день нагальною постає проблема щодо вивчення злочинності в усіх сферах суспільного життя людини, беручи до уваги також таку сферу як сферу праці, вступ людини у трудові правовідносини з роботодавцем. Враховуючи те, що більшість свого

життя людина працює, то важливо дослідити кримінологічні характеристики в цій сфері.

Вивченням цієї теми займалися багато вчених, зокрема Оболенцев В.Ф., Акутаев Р.М., Крайник Г.С., Борисов, В.І., Козерацька О.С., Блажівський Є.М. та інші. Разом з тим, вона й досі залишається актуальною та потребує подальших кримінологічних досліджень.

Необхідно зазначити, що серед прав і свобод людини і громадянина, які на сьогодні конституційно закріплені і цей перелік прав та свобод не є вичерпним, окреме місце посідають трудові права, які також закріплені в Конституції України, а саме в статтях 43-45, зокрема: право на належні, безпечні і здорові умови праці. Звідси випливає, що порушення цих прав є злочином, а тому охороняється державою за допомогою кримінально-правового впливу та забезпечуються державним примусом.

Проблема порушення трудових прав тісно пов'язана із життєдіяльністю людини та суспільства в цілому, тому що через це дуже часто громадян безпідставно позбавляють засобів для існування та нормальної життєдіяльності. Причиною всього цього, на мою думку, є те що роботодавці мають на меті отримати як найбільше прибутку, а звідси вони забувають, або навмисно не співвідносять свої вчинки з нормами чинного законодавства України та з існуючими цінностями які вже сформувалися в нашому суспільстві за багато років. Тому, держава як орган, який встановлює на законодавчому рівні, шляхом прийняття законів, видання указів та розпоряджень, та ін., правила поведінки роботодавців та працівників які працюють за трудовим договором, повинна забезпечити державний нагляд і контроль за додержанням встановлених нею правил, тобто нормативно-правових актів з питань трудової діяльності [4, с. 46-47].

Причини скоєння злочинів у сфері безпеки виробництва носять як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Дослідження показують, що входження в ринкову економіку породило серйозне протиріччя між способом виробництва і організаційно-господарськими рішеннями, що реалізують основні напрямки політики державного регулювання виробничих відносин. На сьогоднішній день важко виявити істинні причини виникнення злочинів у сфері безпеки виробництва. Необхідно розпочати з того, що причини виникнення злочинності у

серії безпеки виробництва обумовлені багатьма чинниками, зокрема: економічного розвитку держави, політичними напрямками та особистісними чинниками людини і суспільства в цілому [4].

Умовно всі дії особи, що здійснюють формування та розповсюдження поведінки робітників що є соціально не прийнятною на час здійснення своїх повноважень, можна розділити на дві групи:

- а) організаційно-господарські;
- б) соціально-психологічні.

До першої групи таких дій або обставин слід віднести більш значні, такі як витрати пов'язані з державним регулюванням правовідносин у сфері виробництва, недоліки діючої системи контролю; відставання правотворчої діяльності від потреб господарської практики та інші. Друга група обставин пов'язана з недоліками право виховної роботи, з інтелектуальним і вольовим ставленням індивіда до здійснюваного їм діяння, з соціальними факторами життя суспільства в цілому, з низьким прожитковим мінімумом в Україні тощо.

Крім того, сприяють вчиненню злочинів і такі обставини, як:

- а) неналежна охорона, порушення внутрішньооб'єктового режиму;
- б) заплутаність обліку, порушення порядку та строків проведення контрольних перевірок, що визначають ступінь безпеки на виробництві;
- в) неналежне ставлення до своїх прямих професійних обов'язків працівників, які зобов'язані дотримуватися правил техніки безпеки на виробництві;
- г) недоліки правового виховання в колективах [10].

За даними Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні у 2016 році порівняно з попереднім роком кількість страхових нещасних випадків збільшилась на 3,8% (з 4592 до 4766), кількість смертельно травмованих осіб збільшилась на 1,1% (з 360 до 364). Тобто, у минулому році робочими органами виконавчої дирекції Фонду зареєстровано 4 766 (з них 364 – смертельно) потерпілих від нещасних випадків на виробництві, а за лютий місяць 2017 року було зафіксовано 19 смертельних випадків на виробництві [5]. Аналіз виробничого травматизму та професійної захворюваності на підприємствах, установах і організаціях України за 2016 рік свідчить про те, що роботодавці, посадові особи та фахівці служби охорони

праці вживають недостатньо профілактичних заходів для створення безпечних та нешкідливих умов праці на робочих місцях, які мали б попередити виробничий травматизм, аварійність та професійну захворюваність, викликані умовами праці, призупинити та зменшити динаміку їх зростання. Підтвердженням цьому є те, що 65,1% (3 103) нещасних випадків на виробництві сталися через організаційні причини [9].

Злочини в сфері праці відносяться до тих злочинів, що є штучно-латентними, тобто ці злочини можуть бути відомі органам поліції або іншим органам, проте не були взяті на облік, або ці злочини були відомі поліції, але вони не розкриті чи частково розкриті.

Значне місце в структурі чинників, що детермінують латентність злочинів, належить поведінці особи, що потерпіла – жертві злочину. Непоодинокі випадки, коли працівник, отримавши травму на виробництві, піддавшись на уговори, а подеколи і на погрози роботодавця, погоджується не розголошувати факт нещасного випадку, а потрапивши до лікарні, стверджує, що він травмувався в побуті. Запобігти цьому може суворе дотримання посадовими особами вимог п. 9 Порядку розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві, затвердженого Постановою КМУ від 25 серпня 2004 року № 1112, щодо інформування лікувально-профілактичним закладом робочих органів виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України про кожне звернення потерпілого з посиланням на нещасний випадок на виробництві без направлення підприємства [8]. Такі злочини залишаються поза увагою відповідних державних органів, правоохоронних органів

Отже можемо зробити висновок, що для вирішення вищезазначених проблем необхідно: по-перше детально дослідити кримінологічні характеристики даної групи злочинів, такі як: причини, динаміку, рівень злочинності, латентність. Це дасть змогу розуміти чітку картину скоєння злочинів проти безпеки виробництва. Серед причин вчинення злочинів проти безпеки виробництва можемо виокремити: неналежну охорону, порушення внутрішньооб'єктового режиму; запутаність обліку. Також слід зазначити на тому, що кількість злочинів вчинених сфері виробництва неперервно зростає. Необхідно наголосити на тому, що злочини проти безпеки

виробництва є штучно латентними які включають сукупність злочинів як відомих правоохоронним органам, але не взятих на облік, так і врахованих, але не розкритих чи частково розкритих.

Список використаних джерел

1. Оболенцев В.Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. – Х.: Видавець СПД ФО Вапнярчук М., 2005. – 128 с.
2. Козерацька О. С. Латентність злочинів проти безпеки праці // Правова держава. – 2009. – № 11. – С. 117–123.
3. Блажівський Є. М. Проблеми класифікації латентної злочинності в системі кримінологічного моніторингу // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – Вип. 18. – С. 1-5.
4. Борейко Г.Д. Кримінально-правова охорона трудових прав людини: дис.... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Борейко Галина Дмитрівна ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів, 2016. – 210 с.
5. Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/activity/profilactika>
6. Статистична інформація Про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, установах, організаціях за видами економічної діяльності // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820
7. Крайник Г. С., Борисов, В. І. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою [Текст] : монографія / В. І. Борисов, Г. С. Крайник ; НУ ЮАУ. – Харків : Юрайт, 2012. – 296 с.
8. Практика розгляду судами кримінальних справ про злочини, пов'язані з порушенням вимог законодавства про охорону праці. Узагальнення підготовлено суддею Верховного Суду України у відставці Самелюком П. О. та головним консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики Іщенко О. С. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.scourt.gov.ua
9. Козирацька О. С. Латентність злочинів проти безпеки праці // монографія / О. С. Козирацька; ОНУ ім. Мечникова. – Одеса, 2009
10. Донецький інститут внутрішніх справ. Курсова робота "Злочини у сфері безпеки виробництва" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-referat.com>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Ізовіта А. М.

СЕКЦІЯ 13.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Басараб Андреа Сергіївна, Каптур Діана Олександрівна
студентки 2-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА
НА ЗАХИСТ ПІДОЗРЮВАНОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ:
МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Практика Європейського суду з прав людини підтверджує, що право особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист за допомогою адвоката, є базовим та головним елементом справедливого судового розгляду. У багатьох справах Суд наголошував, що передбачені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод права повинні бути практичними та ефективними. Відповідно до ст. 6 Конвенції кожна особа має право на справедливий, а також публічний розгляд його справи протягом розумного строку неупередженим та безстороннім судом [1]. Частина 3 цієї статті надає право обвинуваченому у вчиненні злочину мати достатньо часу та можливостей для підготовки захисту, а також захищати себе особисто або за допомогою захисника. Якщо особа через свій матеріальний стан не в змозі забезпечити надання винагороди захиснику, вона має право отримати таку допомогу на безоплатній основі.

Відповідно до своїх стандартів Суд під доступом до правосуддя розуміє здатність особи безперешкодно отримати судовий захист шляхом незалежного та безстороннього вирішення спорів за встановленою процедурою на засадах верховенства права. Участь захисника-адвоката є одним з найбільш ефективних засобів забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого на професійний

захист у кримінальному провадженні. Важливими складовими права на захист у кримінальному провадженні є забезпечення особи кваліфікованим захисником, створення умов для його вільного захисника та доступу до нього на ранніх стадіях кримінального провадження. Недотримання цих складових права на захист на різних стадіях може призвести до порушень вимог, які передбачені національним кримінальним процесуальним законодавством.

Практикою ЄСПЛ вироблено сукупність ефективних гарантій забезпечення участі захисника як складової частини права на справедливий судовий розгляд. До цих гарантій можна віднести реалізацію права на вільний вибір свого захисника, обмеження, що стосуються відмови особи від правничої допомоги, обов'язки посадових осіб органів досудового розслідування щодо надання інформації особам про право на доступ до правничої допомоги, доступ до заходів, які пов'язані з правовою допомогою та дотримання конфіденційності спілкування з адвокатом.

Початок доступу особи до адвоката пов'язується із формальним початком кримінального провадження. Як відомо, сьогодні стадія порушення кримінальної справи скасована у чинному КПК України ті зазначено, що досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей до ЄРДР, а строки досудового розслідування обчислюються з моменту внесення відомостей до ЄРДР або з моменту, коли особі повідомили про підозру у вчиненні кримінального правопорушення і вона набула статусу підозрюваного. Таким чином, особа, яка набуває статусу підозрюваного, може реалізувати своє право на захист повністю, адже саме з цим статусом в неї виникають всі процесуальні права за законом, в тому числі право мати захисника на першу вимогу, а також мати побачення з ним до першого допиту. Але право на доступ до адвоката-захисника повинне виникати в особи з моменту початку кримінального переслідування, а саме коли права, свободи, законні інтереси особи порушуються або ставляться під загрозу порушення, зокрема й особи, причетність якої до вчинення кримінального правопорушення перевіряється.

Така процедура офіційного початку досудового розслідування порушує право особи на захист, оскільки створює умови для дій та бездіяльності посадових осіб органів досудового розслідування щодо проведення слідчих (розшукових) дій, усуває можливість

забезпечення особи захисником та право на оскарження стороною захисту факту відкриття кримінального провадження. Професор Аленін Ю.П. щодо цього зауважив, що вказаний механізм початку досудового розслідування не передбачає і здійснення за ним судового контролю [2]. Тобто, КПК України закріплює порядок оскарження невнесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, однак не передбачає наявності відповідного процесуального рішення. Таким чином, учасники кримінального провадження можуть оскаржити тільки сам факт і процедуру невнесення відомостей до ЄРДР, що призводить до можливих порушень права особи на захист. Застосування цього права було розтлумачено в ряді рішень ЄСПЛ, ухвалених після 2008 року. Так, у справі «Салдус проти Туреччини» [3] (2008 р.) та подальших рішеннях використання показань, які були отримані від підозрюваного під час проведення допиту або інших процесуально-слідчих дій за відсутності у нього правничої допомоги, порушує ст. 6 Конвенції. У рішенні по справі «Бруско проти Франції» [4] ЄСПЛ підтвердив, що право на правничу допомогу включає в себе участь адвоката при будь-яких допитах. У рішенні по справі «Даєнан проти Туреччини» ЄСПЛ зазначив, що підозрюваний повинен мати можливість отримати правничу допомогу відразу після того як його взяли під варту [5].

У справі «Гриненко проти України» [6] (2013 р.) Європейський суд з прав людини визнав порушення ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що допит підозрюваного проводився за відсутності адвоката-захисника, що стало причиною обмеження його права на захист.

Відповідно до міжнародних стандартів право на отримання правничої допомоги повинне гарантуватись кожній особі незалежно від її формального статусу, якщо щодо цієї особи органами влади здійснюється публічне кримінальне переслідування. Для усунення в майбутньому систематичних порушень права на захист треба було б доповнити КПК України положенням про те, що захисник бере участь з моменту початку інших заходів процесуального примусу або інших процесуальних дій, які можуть обмежувати права, свободи особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, що пов'язало б момент участі захисника у справі із конкретними процесуальними ситуаціями та надало б гарантії для здійснення права особи на ранній доступ до правничої допомоги.

Підсумовуючи вищевикладене, незважаючи на прогресивність національного кримінального процесуального закону України у практичній діяльності продовжується допущення фактів порушення базового конституційного права на правничу допомогу, зокрема це стосується забезпечення участі захисника на кожному етапі кримінального провадження та раннього доступу особи до кваліфікованої допомоги. Тому, дана проблематика зумовлює необхідність у змінах до національного законодавства та практики його застосування відповідно до практики ЄСПЛ.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] : від 04.11.1950 року № 995_004. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Аленін Ю.П. Шляхи вдосконалення початку досудового розслідування / Ю.П. Аленін // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія», 2013. – С. 179.
3. Case of Salduz v Turkey [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lawmix.ru/abrolaw/2552>.
4. Case of Brusco v France [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ARB002&n=195141>.
5. Case of Dayanan v Turkey [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://base.garant.ru/12175545/>.
6. Справа Гриненко проти України [Електронний ресурс]: – Режим доступу : <https://precedent.in.ua/2015/11/18/grynenko-protyv-ukraynu/>.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Волошина В. К.

Левкович Соломія Юрійвна

студентка 2-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОКАЗАННЯ ОСІБ, ЯКІ ПРОВІДИЛИ ЧИ БУЛИ ДОЛУЧЕНІ ДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій завжди був у центрі уваги науковців і практиків, оскільки саме негласні слідчі (розшукові) дії виступають засобом інформаційного забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні.

Перш, ніж визначати значення та роль показання осіб, які проводили, чи були долучені до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, як засобу доказування, слід виокремити категорії таких осіб. Відповідно до ч. 6 ст. 246 КПК України ними можуть бути слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, працівники оперативних підрозділів за дорученням слідчого, а в окремих випадках – інші особи за дорученням слідчого, прокурора [1].

За результатами аналізу низки наукових робіт (В.О. Глушкова, Є.Д. Скулиша, В.А. Колесника, О.В. Соколова) можна зробити висновок, що до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатись відповідні спеціалісти, перекладачі, особи, які конфіденційно співпрацюють із уповноваженими законодавством органами. О.В. Соколов зазначає, що у практиці правоохоронних органів України досить поширеним явищем є залучення до проведення негласних слідчих (розшукових) дій заявника, потерпілого, понятих, а також законного представника, педагога, психолога або лікаря у разі проведення негласних слідчих розшукових дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи [6, с. 134].

Найбільш часто до проведення НСРД на думку В. Смірної, залучаються: 1) перекладач; 2) спеціаліст; 3) поняті; 4) особи, залучені до конфіденційного співробітництва; 5) особи, які відповідно до закону виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; 6) керівники, представники

та працівники установ (керівники та представники установ зв'язку, керівники та працівники операторів телекомунікаційного зв'язку, керівники та працівники банківської установи); 7) співробітники оперативних підрозділів [5, с. 170].

М.В. Лотоцький вважає, що використання «інших осіб» у негласних слідчих (розшукових) діях, зокрема оперативній поставці, контрольованій та оперативній закупці, спеціальному слідчому експерименті, імітування обстановки злочину та інших НСРД, якщо це прямо не передбачено Законом, без допуску таких осіб до державної таємниці є протизаконним. Здобуті таким чином докази не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень, на них не може посылатися суд при ухваленні судового рішення [4, с. 228].

У змагальному процесі повинні розглядатися не лише докази, які безпосередньо стосуються фактів справи, а й інші докази, які можуть стосуватися допустимості, достовірності та повноти останніх.

Показання як осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії, так і тих, які були залучені до такого проведення відіграють важливе значення при оцінці доказів на предмет їх належності, допустимості та достовірності. Так наприклад, у рішенні Луцького міськрайонного суду № 57010315 від 05.04.2016 у кримінальній справі № 161/10001/15-к, згідно з показаннями понятих встановлено, що застосування технічних засобів аудіо- та відеофіксації під час процесуальної дії та складання протоколу оперативної закупки працівниками правоохоронного органу здійснювалось з порушенням ст. 104, ч. 2 ст. 107 КПК України, у зв'язку з чим відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК України суд визнав протоколи аудіо- та відеоконтролю недопустимими доказами [2].

З особливою увагою слід досліджувати показання осіб, уповноважених на проведення негласних слідчих (розшукових) дій зважаючи на їхнє опосередковане відношення до сторони обвинувачення.

Зважаючи на те, що допит осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були долучені до їх проведення, може відбуватись із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом, слід ретельно підходити до питання реальної необхідності застосування таких заходів, при наявності якої – проводити допит

відповідно до статті 232 КПК України з особливостями знеособлення такої особи.

Так, у міжнародній практиці доволі часто мають місце так звані анонімні показання працівників правоохоронних органів. Однак, у своїй практиці Європейський суд з прав людини вказує, що такі показання можуть використовуватись в доказуванні у виключних випадках, оскільки: по-перше, такі співробітники є не приватними особами, а службовцями державних органів (а обвинувачем в більшості випадків є саме держава), і по-друге міркування безпеки тут не доцільні, так як небезпека є складовою їхньої роботи. Виходячи з цього такі співробітники повинні давати показання, як правило, особисто. («Ван Мехелен та інші проти Нідерландів» 23.04.1997) [3, с. 182].

Згідно з частиною третьою статті 256 КПК України у разі використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строк, передбачений статтею 253 цього Кодексу, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси. Проте в даному випадку особливу увагу слід звернути на дотримання передбачених чинним законодавством прав такої особи, знехтування якими передбачає можливе встановлення факту недопустимості такого доказу.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці пропозицій щодо удосконалення юридичної форми показань осіб, які проводили, чи були долучені до проведення негласних слідчих розшукових дій з метою відповідності практиці і прецедентам Європейського суду з прав людини та іншим міжнародно-правовим стандартам.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Вирок Луцького міськрайонного суду Київської області від 05 квітня 2016 р. по справі 161/10001/15-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57010315>.

3. Вапнярчук В. Допустимість доказів (доказування) у практиці Європейського Суду [Електронний ресурс] // Публічне право – 2015. – № 2 (18). Режим доступу до ресурсу: https://revolution.allbest.ru/law/00885076_0.html.
  4. Лотоцький М.В. Законність залучення "інших осіб" до участі у негласних слідчих (розшукових) діях (контроль за вчиненням злочину). // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. – 2016. – №2. – С. 250.
  5. Смірнова В. Права та обов'язки інших осіб, які залучаються до проведення негласних слідчих (розшукових) дій [Електронний ресурс] / Валерія Смірнова // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/7/31.pdf>.
  6. Соколов О. В. Залучення оперативним підрозділом осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій / О. В. Соколов. // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – №6. – С. 172.
- Науковий керівник: д.ю.н., доцент Гловюк І. В.*

Лукашук Каріна Русланівна

студентка 4-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕКСТРАДИЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасний розвиток міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні характеризується своєю неоднозначністю, оскільки реалізація положень кримінального процесуального законодавства в міжнародному співробітництві є надзвичайно проблематичною, а тому їх застосування є дійсно нагальною проблемою. Вищезазначене підтверджує той факт, що навіть регламентована законодавством можливість здійснення екстрадиції Олега Сенцова та Олександра Кольченка так і не була здійснена. У зв'язку з цим, необхідно дослідити особливості екстрадиції (видачі осіб) в кримінальному провадженні.

Варто зазначити, що поняття екстрадиції закріплено в п. 2 ч. 1 ст. 541 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Згідно з вказаною нормою видача особи, тобто екстрадиція полягає у видачі особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку [1]. Враховуючи вищесказане визначення екстрадиції, на перший погляд не повинно виникати жодних проблем у її реалізації, оскільки окрім національного законодавства питання екстрадиції регулюється й положеннями міжнародного права.

Відповідно до положень КПК України екстрадиція включає наступні елементи:

- офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи;

- перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі;
- прийняття рішення за запитом;
- фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [1].

Крім національного законодавства питання екстрадиції регламентують

Положення багатосторонніх міжнародних договорів:

- спеціальні договори про екстрадицію (Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р.);

- договори про правову допомогу у кримінальних справах, які включають окремі норми екстрадиції;

- договори про боротьбу зі злочинами міжнародного характеру (більшість із них включають норми видачі) [2, с. 145].

Наша держава як правило вступає у відносини щодо видачі осіб з державами СНД (прикладом є справа Сенцова і Кольченко). В такому випадку, найбільш важливу роль відіграє Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. (Мінська конвенція), однією з учасників якої є й Україна (дивіться КПК України [1]). Зокрема, ст.58 вищевказаної конвенції передбачає, що вимога про екстрадицію повинна містити такі відомості:

- найменування запитуючої і запитуваної установ;

- опис фактичних обставин діяння і текст закону запитуючої договірної сторони, на підставі якого це діяння визнається злочином, з наведенням міри покарання, яку передбачає цей закон;

- прізвище, ім'я, по батькові особи, яка підлягає видачі, рік її народження, громадянство, місце проживання чи перебування, за можливості – опис зовнішності, фотокартку, відбитки пальців та інші відомості про її особистість;

- дані про розмір шкоди, заподіяної злочином. При цьому, до вимоги про видачу для здійснення кримінального переслідування повинна бути прикладена засвідчена копія постанови про взяття під варту [2].

Крім того, у ст. 1 Конвенції про видачу правопорушників 1957 р. закріплено зобов'язання сторін видавати одна одній, з урахуванням положень та умов, викладених у Конвенції, всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої Сторони за вчинення правопорушення або які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Конвенції видача правопорушників здійснюється у зв'язку із правопорушеннями, які караються за законами запитуючої Сторони та запитуваної Сторони позбавленням волі на мінімальний строк не менше одного року. Якщо особу визнано винною на території запитуючої Сторони, термін призначеного покарання має складати не менше чотирьох місяців [4].

Отже, екстрадиція повинна стати дієвим інструментом в процесі здійснення міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, адже саме екстрадиція покликана на регулювання правових відносин між державами за допомогою національного законодавства і міжнародних договорів, забезпечуючи відповідними нормами права формування міжнародних відносин у сфері екстрадиції [5, с. 3131]. Проте, на жаль, на сьогодні, як показує практика, норми міжнародного права ігноруються а тому, процес видачі осіб є надзвичайно проблемним, незважаючи на те, що вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство приведено у відповідність з положеннями міжнародних конвенцій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України від 08.03.2013. – 2013. – № 9-10. – С. 474, ст. 88.

2. Чорноус Ю.М. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру / Ю.М. Чорноус // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 1. – С. 143-150.
3. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009
4. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_033
5. Слободзян А. П. Міжнародні стандарти інституту видачі особи (екстрадиції) як джерело українського судочинства / А. П. Слободзян // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014. – Випуск 10-2(2). – С. 130-132.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мудрак І. В.

Нарусевич Тайсія Сергіївна

студентка 2-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ**

Питання допустимості доказів є одним із основних положень теорії доказів у кримінальному судочинстві України. Певною мірою це обумовлено тим, що реалізація завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) можлива шляхом отримання в належному порядку доказів, на основі яких встановлюються обставини кримінального правопорушення, що є основою прийняття судового рішення.

Питання допустимості доказів були об'єктом дослідження багатьох вчених, так основні положення допустимості ще на початку ХХ ст. досліджувалися І.Я. Фойницьким, Л.Є. Володимировим, А.Ф. Коні. В середині ХХ ст. та на початку ХХІ ст. дане питання висвітлювалося Ю.М. Грошевим, С.М. Стахівським, М.М. Стояновим, Т.В. Лукашкіною та іншими. Після прийняття КПК України

2012 року на дисертаційному рівні питання допустимості вирішували В.В. Тютюнник, О.Ю. Лань, Д.В. Давидова та інші.

Новелою КПК України 2012 року було закріплення поняття допустимості доказів, зокрема ст. 86 КПК України визначає, що «доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку встановленим законом».

Проте в теорії доказів немає єдиної точки зору щодо розуміння поняття допустимості доказів. Під терміном «допустимість доказів» зазвичай розуміється здатність джерела відомостей (показань допитуваної особи, висновку експерта та ін.) встановлювати факт, який має значення для кримінального провадження [1, с. 77].

На думку М. А. Погорецького допустимість доказів можна визначити як внутрішню властиву доказам якість, на підставі якої такі докази можуть встановити обставини, які є необхідними для повного та об'єктивного здійснення кримінального провадження. Вимоги, які висунуті законом до процесу отримання доказів, становлять інститут процесуальної допустимості, який полягає в тому, що належні до провадження фактичні дані мають бути отримані із встановленого законодавством джерела уповноваженим на це суб'єктом кримінального процесу (наприклад слідчим чи судом) та закріплені у спосіб, передбачений у кримінально-процесуальному законі [2, с. 479-481].

Відповідно до позиції Т.В. Лукашкіної та інших, допустимість доказу це його придатність з точки зору законності джерел, законності методів, засобів, прийомів одержання інформації, відповідність правові форми їх закріплення [3, с. 238; 4 с. 15]. В науці сформувалася точка зору відповідно до якої критеріями допустимості доказів є належний суб'єкт правомочний провадити процесуальні дії, спрямовані на формування доказів; одержання доказів із належного джерела та законний спосіб збирання доказів. Проте деякі вчені ще до критеріїв допустимості доказів відносять: надійність фактичних даних, що складають зміст доказу; етичність тактичних прийомів, які використовуються для одержання доказів [5, с. 90].

Аналізуючи положення ст. 87 КПК України необхідно сказати про можливі порушення, які слід визнавати істотними, а дані, одержані з такими порушеннями – недопустимими. Йдеться про порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України,

а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. У статті визначені такі порушення прав та свобод людини, які безперечно вимагають визнання доказів недопустимими:

- здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу, або з порушенням його істотних умов;
- отримання доказів унаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження;
- порушення права особи на захист;
- отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права;
- порушення права на перехресний допит [6].

Порушення правил допустимості доказів під час їх одержання, а також в силу певних винятків, має наслідком втрату ними юридичної сили, неможливість їх використання у доказуванні.

Отже, можемо зробити висновок, що інститут допустимості доказів є гарантією забезпечення прав та свобод людини, який забезпечує прийняття обґрунтованих рішень у кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 86 КПК України).

Список використаних джерел

1. Прилуцький С.В. Проблеми допустимості доказів у кримінальному судочинстві України / С.В. Прилуцький // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 9. – С. 77–86.
2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія / М.А. Погорецький. – Х. – Арсіс ЛТД, 2007. – 576 с.
3. Кримінально-процесуальне право України: підручник / за заг. ред. Ю.П. Аленіна. – Х.: ТОВ «Одісей». – 2009. – 816 с.
4. Теорія доказів у кримінальному судочинстві: навч.-метод. Посібник / Л.М. Гуртієва, Т.В. Лукашкіна. – Одеса.: Фенікс. – 2016. – 80 с.
5. Іщенко В.М. Принцип допустимості і достатності засобів кримінально-процесуального доказування / В.М. Іщенко // Право України. – 2003. – № 7. – С. 90–92.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гуртієва Л. М.

Пелехата Анна Олександрівна

студентка 2-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ
ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України встановив кардинально нові підходи до нормативного визначення та упорядкування правових процедур, які пов'язані із застосуванням примусових заходів, що спрямовані на досягнення ефективності кримінального провадження. Вказане проявляється, у: виключному характері застосування примусових заходів, законодавчому визначенні підстав і умов обрання, зміни і скасування, а також достатньо чіткій правовій регламентації порядку розгляду та вирішення питань про застосування примусових заходів.

Кримінальний процесуальний кодекс України у ст. 131 визначає види ЗЗКП. Але даний перелік не вичерпний, адже можуть бути застосовані і спеціальні ЗЗКП.

Проте законодавчого визначення поняття ЗЗКП відсутні, тому безліч науковців намагаються дати наукове визначення поняття ЗЗКП.

Василь Іванович Фаринник визначає ЗЗКП, як визначені кримінальним законодавством заходи примусового характеру, що застосовуються лише посадовими особами та державними органами, які мають відповідні повноваження, і застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка та інших осіб, які приймають участь у кримінальному провадженні. Мета їх застосування – недопущення реальних і можливих перешкод, які

виникають та не дають можливості здійснити завдання кримінального судочинства.

Ольга Георгіївна Шиловська вважає, що ЗЗКП – це передбачені кримінальним законодавством заходи, що мають примусовий характер і застосовуються для запобігання і подолання тих негативних обставин, що перешкоджають чи можуть перешкодити у майбутньому вирішенню завдань кримінального провадження, забезпечити його дієвість, за наявності підстав і в порядку, встановлених КПК [4, с. 367].

Не дивлячись на те, що законодавець визначив в Кримінальному процесуальному кодексі ЗЗКП, проте залишив низку проблемних питань, що необхідно вирішити у практичній та доктринальній площині [3, с. 165].

Одна із них полягає у тому, що відомості, якими обґрунтовується необхідність застосування ЗЗКП, є доказами згідно з ч. 1 ст. 84 КПК України, а отже, на них поширюються загальні вимоги, що сказані в КПК щодо належності і допустимості. Але вимоги щодо визначення та надання переліку свідків, яких необхідно допитати під час розгляду клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, не є виправданими і є такими, які суперечать встановленому у ст. 94 ч. 2 КПК України положенню, згідно з яким жоден доказ не має наперед встановленої сили.

Так, Міщенко Сила Мойсейович вважає, що допит свідків не має бути обов'язковим правилом під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів, оскільки це значно ускладнює відповідну процедуру [5, с. 91]. На противагу йому Острійчук Олег Павлович вказує на необхідність прийняття рішення про застосування запобіжних заходів, арешту майна тільки на основі показань учасників кримінального провадження за умови їх взаємозв'язку та достатності для прийняття відповідного рішення [6, с. 6]. На необхідність розширення можливостей допиту свідків вказують також О. Дроздов, А. Стебелев та М. Гончаров [1, с. 57-58]. Також необхідно вернути увагу, на те, що однією із вимог до клопотань про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та відстороненні від посади законодавець визначає перелік свідків, яких під час розгляду такого клопотання прокурор та слідчий вважають необхідним допитати (п. 7 ч. 2 ст. 150, п. 7 ч. 2 ст. 155 КПК України).

Тому, ми вважаємо, що для забезпечення єдності джерел доказів, якими слід обґрунтовувати доводи відповідного клопотання законодавцю необхідно вилучити положення про обов'язок зазначати у клопотанні про застосування ЗЗКП переліку свідків, яких слід допитати.

Настуним проблемним аспектом доказування є те, що відповідно до ч. 1 ст. 333 КПК України, ЗЗКП застосовуються під час судового провадження відповідно до положень 2 Розділу КПК України з урахуванням особливостей, встановлених 4 Розділом КПК, із чого випливає висновок про те, що під час розгляду таких клопотань у досудовому і судовому провадженні локальний предмет доказування є тотожним. Проте при ухваленні рішення про здійснення тимчасового доступу до речей і документів у судовому провадженні, окрім обставин, що передбачені ст. 163 159 КПК України, суд додатково має з'ясувати причини, через які доступ не був здійснений під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 333 КПК України).

Ця позиція законодавця пояснюється спрямованістю тимчасового доступу до речей і документів на отримання відомостей, що в подальшому можуть бути використані як докази у судовому розгляді, в той час як тенденції реформування кримінального судочинства спрямовані на обмеження правових можливостей збирання доказів сторонами кримінального провадження на стадії судового розгляду [2, с. 155].

Тому, ми можемо обґрунтовано стверджувати, що існує необхідність уточнення предмету доказування, правила про розподіл тягара доказування та доказової презумпції під час вирішення клопотань про надання тимчасового доступу до речей і документів у судовому провадженні

Отже, ми можемо зробити висновок, що заходи забезпечення кримінального провадження мають декілька проблемних аспектів у своєму застосуванні. А визначення факторів, що ускладнюють механізм прийняття рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сприяють подальшому їх усуненню шляхом внесення змін і доповнень до КПК.

Список використаних джерел

1. Дроздов О., Стебелев А., Гончаров М. Проблеми захисту при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2015. № 1-2. 159 с.

2. Завтур В. А. Допустимість доказів під час розгляду та вирішення слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження [Електронний ресурс] / В. А. Завтур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2016. – Вип. 41(2). – С. 154-157. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_41\(2\)__38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_41(2)__38)
3. Завтур В. А. Прийняття рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: проблемні питання [Електронний ресурс] / В. А. Завтур // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2016. – № 6. – С. 163-169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_6_23
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. У 2 т. Т. 1. Харків: Право, 2012. 768 с.
5. Міщенко С.М. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судового контролю під час здійснення досудового розслідування: окремі аспекти. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2012. №6 (9). 96 с.
6. Острійчук О.П. Показання як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09. Кривий Ріг, 2016. 18 с.
7. Фаринник В.І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. Вісник кримінального судочинства. 2015. №1. 142 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Лукашкіна Т. В.

Піскун Дарина Олександрівна

студентка 4-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУТНІСТЬ ТА ДІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

31 жовтня 1995 року Верховна Рада України прийняла закон про приєднання до Статуту Ради Європи, зобов'язавшись привести своє національне законодавство у відповідність із загальновизнаними

нормами міжнародного права, покладеної в основу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [1]. Однією з вимог Ради Європи висувалось необхідність побудови справедливого кримінального судочинства, де найчастіше обмежуються права людини і де має діяти система надійних гарантій їх захисту.

Верховна Рада України в Конституції 1996 року закріпила основні принципи вітчизняного судочинства. Серед них особливого значення набули нові принципи змагальності сторін та їх рівності в наданні суду своїх доказів.

13 квітня 2012 року Верховна Рада України прийняла новий Кримінальний процесуальний кодекс України, яким закріпила змагальну форму українського кримінального судочинства при рівності сторін обвинувачення і захисту в оперуванні доказами та чіткому відмежування основоположних функцій обвинувачення, захисту, судового розгляду справи по суті [2]. А це значить, що конституційний принцип змагальності набув системоутворюючого значення і його дія розповсюджується на всі стадії кримінального провадження.

З прийняттям КПК України 2012 року інквізиційний характер досудового розслідування перетворився на змагальний і в ньому з'явився новий владний суб'єкт – слідчий суддя з закріпленою за ним судово-контрольною функцією, спрямованою на недопущення обмеження прав, свобод і законних інтересів учасників досудової стадії кримінального провадження.

Змагальна форма кримінального судочинства – це така його побудова, де функції обвинувачення і захисту відокремлені від судової функції – розгляду справи по суті, і в якому функції обвинувачення і захисту здійснюються сторонами, що наділені рівними правами для відстоювання своїх позицій.

Законодавець відзначає, що основоположна функція обвинувачення тут виконується лише в частині твердження про вчинення особою певного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, та висунутого прокурором в порядку, встановленому КПК України (п. 13 ч. 1 ст. 3). Разом із тим, при визначенні сторони обвинувачення досудового розслідування, законодавець допустив грубу помилку, сформувавши її (сторону обвинувачення) із одних лише державних органів, які ведуть

кримінальне провадження та залучають чи допускають до нього інших учасників кримінальної процесуальної діяльності, а саме: прокурора (ст. 36 КПК України), керівника органу досудового розслідування (ст. 39 КПК України), слідчого (ст. 40 КПК України), співробітника оперативного підрозділу, що за письмовим дорученням слідчого, прокурора виконує у кримінальному провадженні окремі слідчі (розшукові) дії або негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 41 КПК України) [3, с. 181].

Ні слідчий, ні керівник органу досудового розслідування не мають ніякого відношення до виконання основоположних функцій, визначених ч. 3 ст. 22 КПК України. Перший з них ретроспективним способом відновлює на паперових носіях подію вчиненого кримінального правопорушення в усіх його деталях, а другий лише організовує роботу підпорядкованих йому слідчих, тобто кожен з них виконує функцію, яка повністю вичерпується стадією досудового розслідування. І хоч діяльність слідчого, що здійснюється за схемою як *contra* так і *pro*, має формальну схожість з обвинуваченням, захистом та вирішенням справи, але за своєю ціллю і суттю це лише пізнавально-посвідчувальна діяльність, за результатом якої слідчий на основі аналізу зібраних доказів тільки констатує, хто саме із причетних до події кримінального правопорушення, вчинив його, а хто є його потерпілим, якого саме характеру і розміру і кому саме завдані означених правопорушенням збитки тощо.

Подібний вид пізнавально-посвідчувальної діяльності не має нічого спільного ні з основоположною функцією обвинувачення, ні з основоположною функцією захисту, ні з основоположною функцією вирішення справи. В той же час жоден інший владний суб'єкт, діючий в будь-якій стадії кримінального провадження, крім слідчого, не уповноважений здійснювати розслідування кримінальних правопорушень [4, с. 63].

За логікою двосторонності кримінального правопорушення: місце потерпілого на протязі багатьох століть визначалось на стороні обвинувачення, а місце особи, яка вчинила кримінальне правопорушення – на стороні захисту. Саме так діє принцип змагальності у багатьох цивілізованих країнах світу. Тож, на нашу думку, безпідставним виключенням потерпілого, його законного представника і представника із кола традиційних учасників сторони обвинувачення законодавець України поставив під загрозу дію

принципу змагальності сторін у досудовій стадії кримінального провадження. Тому віднесення потерпілого, його законного представника та представника, а також цивільного позивача і його представника сприяло б ефективності судового розгляду.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4.XI.1950) // Голос України. – 2001. – № 3. – 10 січня. – С. 6-8.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25/26. – Ст. 131.
3. Зінченко О.В. Змагальність у досудовому розслідуванні: сутність та суб'єктний склад сторони обвинувачення / О.В. Зінченко // Вісник Харківського національного університету. – 2017. – № 23. – С. 181-183.
4. Мірошников І.Ю. Реалізація принципу змагальності на судовому слідстві в апеляційному суді / І.Ю. Мірошников // Вісник прокуратури. – 2003. – № 8. – С. 62-64.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мудрак І. В.

Шишацька Юлія Олегівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В СУЧАСНОМУ КІБЕРПРОСТОРІ

Варто визнати, що сьогодні ми існуємо у цифрову еру, яка з кожним днем все більше видозмінює усталені засоби створення, відображення, передачі, знищення, а також використання інформації. Проте, необізнаність населення у сфері ІТ-технологій стає сприятливим середовищем для противоправних дій кіберзлочинців. Однак сучасне законодавство не пристосоване до кіберпростору, а

тому і залишилось питання щодо невизнання місця регламентації електронних доказів у процесуальному законодавстві.

Відповідно до глави 4, ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку [1].

Прийняття Кримінального процесуального кодексу України суттєво змінило процедуру збирання доказів, однак не вирішеним залишилось питання належної правової процедури збирання, зокрема, належної фіксації, електронних доказів. Йдеться, зокрема, про визначення електронних доказів, способи їх одержання, визначення їх належності, допустимості, можливості використання міжнародної правової допомоги в розкритті IP-адрес користувачів світової мережі у випадку підозри щодо вчинення ними кримінальних правопорушень тощо [2, с. 123].

Більш того, через несучасність та невідповідність часові кримінально-процесуальних норм, сьогодні ми продовжуємо використовувати тлумачення законодавців в Цивільному процесуальному кодексі України щодо електронних доказів.

Варто зазначити, що розробці концепції кібердоказів у вітчизняній науці кримінального процесу та криміналістики було недостатньо приділено уваги. Одною із таких причин можна вважати як брак технічної освіти та знань в IT-сфері у правознавців. Неможливо розробляти механізм протидії кіберзлочинам, якщо не розуміти як діятимуть потенціальні злочинці і як їх можна зупинити.

Із цього виходить, що саме невизначеність електронних доказів в законодавстві нашої країни призводить до загрози інформаційній безпеці наших громадян та робить нас вразливими до особливої групи кримінальних правопорушень – кіберзлочинів.

З огляду на вищезазначене, на законодавчому рівні пропонується закріпити, що електронні докази – це дані, які підтверджують факти, інформацію або концепцію у формі, придатній для обробки за допомогою комп'ютерних систем, у тому числі програми виконання комп'ютерною системою або інших дій. Джерелами електронних доказів доцільно визнавати електронні пристрої: комп'ютери, периферійні пристрої, комп'ютерні мережі, мобільні телефони, цифрові камери та інші портативні пристрої, в тому числі мережу Інтернет. Інформація з цих джерел не має фізичної форми [2, с. 125]. Проте, доцільним було б врахування у визначенні електронних

доказів того, що відповідні дані мають встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Крім того, відповідна інформація, дійсно, не має фізичної форми, проте, вона має бути вилучена і оформлена у встановленому КПК України порядку, який теж потребує розробки та закріплення у чинному кримінальному процесуальному законодавстві, для того, щоб ці дані мали властивість допустимості.

В умовах ІТ-глобалізації позитивно впливає на національне правотворення, досвід країн Європейського союзу та США, де за допомогою прецедентного права визначають процес збору доказів (зокрема, електронних). Саме це може слугуватиме прикладом, в якому розумінні, і стимулом до змін у кримінальному процесуальному законодавстві України, та у майбутньому стати міцним фундаментом у захисті наших громадян проти кіберзлочинів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Ахтирська Н.М. До питання доказової сили кіберінформації в аспекті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.36/part_2/32.pdf

Науковий керівник: д.ю.н., доцент Гловюк І. В.

Шкільнюк Анастасія Дмитрівна

студентка 4-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПРИЧИНИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Новелою Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стало поняття домашнього насилля. Дана категорія застосовується у багатьох провідних країнах світу, проте для нашої держави це залишалось суто «інтимним» або особистим питанням, оскільки з давніх часів не було прийнятним розголошувати таємниці сімейного та подружнього життя. Наразі присутні дискусії щодо введення обмежувальних заходів окремою статтею, чи є це доцільним або перевантажує нормативний масив.

Жертвами домашнього насильства зазвичай стають найбільш уразливі категорії населення: жінки, діти, а також будь-які особи з вадами здоров'я, які перебувають на утриманні членів сім'ї. Для того, щоб розібратися з тим, чому вищевказане поняття було криміналізовано та визначено перелік обмежувальних заходів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство, варто зосередити увагу на його визначенні.

«Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи...» – таке визначення буде містити Кримінальний кодекс України з 11 січня 2019 року. Законодавець чітко визначає межі злочину, за що передбачено «...громадські роботи на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арешт на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років» [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає ж застосування обмежувальних заходів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство, що своєю метою має превенцію можливих негативних

наслідків під час кримінального провадження або ж під час та після виконання (відбування) покарання винною особою. Адже «...кожна правова система, кожна наявна в ній галузь права, як і всі підгалузі, інститути, субінститути й навіть окремі правові норми мають власну, здебільшого більш вузьку й однорідну, превентивну мету, яка зазвичай визначається предметом правового регулювання відповідної галузі права та цілями (призначенням) її існування...» [2, с. 29].

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 7 грудня 2017 року, що передував внесенню змін до провідних кодексів у сфері протидії злочинності, визначений чіткий перелік обмежувальних заходів до кривдників, а саме:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства. Перший і найбільш необхідний обмежувальний захід, адже, зазвичай, кривдники повертаються до місця спільного проживання або застосовують усі можливі способи знайти потерпілих та налагодити відносини, проте це є лише, у більшості випадків, тимчасовим виправленням особи;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності. Насильство у сім'ї залишає непоправну шкоду для психіки дитини, що у майбутньому може спричинити значні розлади здоров'я, збільшується можливість того, що дитина важко буде проходити процес соціалізації, а також може стати причиною деліквентної поведінки у майбутньому;

3) заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин. Має у своєму роді попереджувальну мету, якщо, наприклад, насильницькі дії щодо конкретної особи мають наслідком психологічні травми, то наближення до потерпілого або «випадкові» зустрічі з кривдником можуть призупинити процес реабілітації;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб. Даний захід забезпечує виключення ймовірного психологічного тиску, так званого залякування, на потерпілу особу;

5) направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників. Має на меті ресоціалізувати особу-кривдника для подальшого життя у соціумі, таким чином попередити виникнення нових випадків домашнього насильства з можливою новоствореною найменшою ланкою суспільства – сім'єю [3].

Беззаперечною практикою буде реалізація інституту відповідальності кривдників, що також посилить вагомість обмежувальних заходів щодо таких осіб та допоможе реалізувати політику у сфері захисту осіб від домашнього насильства.

Взагалі, виникає питання, чи можна вважати такі обмежувальні заходи новелою або це лише доповнені запобіжні заходи та заходи забезпечення кримінального провадження? Можливо, і так, проте вони свою специфіку, що доцільно використовувати саме у разі домашнього насильства та задля його попередження.

Також вищевказаним законом передбачений перелік суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Проте було необхідним встановлення також заходів перевірки правоохоронними органами вчинення насильницьких дій кривдниками щодо потерпілих, щоб попередити та виключити можливість зловживання матеріальними та процесуальними правами з боку потерпілої (-их) особи (осіб). Це має місце, зокрема, у випадках повідомлень про вчинення домашнього насильства до органів Національної поліції у рамках застосування до кривдників термінових заборонних приписів. Звичайно, це може незначною мірою подовжити розгляд питання щодо застосування таких заходів, проте надасть можливість прийняття найбільш об'єктивного рішення правоохоронними органами.

Впровадження відповідальності за вчинення домашнього насильства – новий крок на шляху до Європейської Спільноти та додатковий захист малозахищених категорій громадян, що потерпають від насильницьких дій.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень

Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 15.10.2018)

2. Батан Ю. Д. До питання про місце превенції у правовому регулюванні // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. № 10. С. 25-31.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#n426> (дата звернення: 15.10.2018)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мудрак І. В.

СЕКЦІЯ 14. СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИКИ

Гуменюк Аліна Сергіївна

студентка 4-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ ТА БІЛЬШЕ ОСІБ

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає перелік слідчих (розшукових) дій та певні особливості їх проведення, проте воно не передбачає конкретну методику проведення таких дій. Така методика вивчається криміналістикою, а саме, таким її розділом як криміналістична тактика, яка є системою наукових положень та рекомендацій, вироблених криміналістичною наукою, щодо використання тактичних прийомів слідчим, прокурором та захисником для здійснення ними тактичного впливу на психіку об'єкта такого впливу, спрямованого на подолання протидії, що чиниться цим об'єктом, або на спонукання його до певних дій в їх інтересах (за відсутності явної протидії), з метою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства [1]. Однією зі слідчих дій, методику проведення якої вивчає цей розділ криміналістики, є одночасний допит двох чи більше осіб.

У ч. 9 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) зазначається, що слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях [2].

Одночасний допит може бути проведений між двома і більше допитаними раніше свідками, свідками і підозрюваними (обвинуваченими), потерпілими і підозрюваними (обвинуваченими), між двома і більше підозрюваними (обвинуваченими). Одночасний допит може бути проведений також у суді [3].

Одночасний допит двох чи більше осіб має багато спільних рис зі звичайним допитом, проте має свої специфічні, притаманні тільки йому, особливості, такі як:

- мета – не тільки з'ясування відомостей, які відомі особам, а й виявлення розбіжностей у показаннях декількох осіб;
- предмет – усунення неточностей і суперечностей у показаннях декількох осіб;
- психологічна обстановка – протистояння декількох осіб у показаннях яких є розбіжності чи неточності;
- суб'єктний склад – активними учасниками такої процесуальної дії є одночасно дві або більше особи.

Під час прийняття рішення про проведення одночасного допиту двох чи більше осіб потрібно враховувати всі обставини кримінального провадження. Недоцільним вважається проводити такий допит у разі, якщо один із учасників є психічно не стійким. На це зокрема направлені і приписи ст. 224 КПК України (у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним) [2].

За своїм характером такий одночасний допит двох чи більше осіб є психологічно й тактично складною слідчою дією, яка часто поєднується з вирішенням гостро конфліктних ситуацій, ризиком несвочасного розголошення відомостей, які становлять таємницю слідства, втратою доказового значення раніше взятих показань, тому він має бути належним чином підготовлений, забезпечений необхідними засобами аудіо-, відеозапису, іншими заходами адекватного отримання, фіксації інформації й запобігання можливим деструктивним акціям з боку допитуваних, іншим небажаним ексцесам і наслідкам [4].

Тактика одночасного допиту двох чи більше осіб залежить від характеру розслідуваної справи, від процесуального стану й морально-психологічних властивостей допитуваних, від їх стосунків між собою та інших факторів. Але все ж таки вирішальне значення має причина виникнення розбіжностей у показаннях допитуваних

осіб. Такі причини визначаються приблизно, оскільки він не може знати, що саме створило суперечність або неточність у показаннях двох чи більше осіб. Спираючись на наявні матеріали кримінального провадження та власне переконання, він визначає можливі причини таких суперечностей або неточностей і на основі цього визначає питання, які будуть ставитися учасникам такої процесуальної дії. Слідчий повинен бути готовим до того, що під час проведення такого допиту його початкова оцінка причин невідповідності одних показань іншим може виявитися може виявитися хибною, проте без визначення можливих причин неможливо правильно планувати проведення такої процесуальної дії.

Одним із завдань слідчого під час проведення такого допиту є створення безконфліктної та спокійної обстановки. У такій обстановці усуненню наявних в показаннях суперечностей сприятиме обговорення особами, яких допитують, обставин та фактів, з приводу яких виникли суперечності. Проте варто пам'ятати, що такий діалог повинен відбуватися під постійним наглядом слідчого, оскільки предметом обговорення можуть стати обставини, які не стосуються обставин кримінального провадження. Це може призвести до того, що цього цілі проведення процесуальної дії можуть бути не досягнутими.

Для того, щоб проведення одночасного допиту двох чи більше осіб було більш ефективним, слідчий повинен уміло поєднувати його з іншими процесуальними діями, наприклад допитом свідків, слідчим експериментом, пред'явленням для впізнання. Поєднання таких процесуальних дій дає можливість з більшою ймовірністю отримати правдиві відомості від учасників одночасного допиту за допомогою здійснення додаткового психологічного впливу на них.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2013 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10. – Ст. 88. (зі змінами та доповненнями). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>
2. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель [та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. – 4 вид., переробл. і доп. – Харків : Право, 2008. – 464 с.

3. Тіщенко В. В. Вибрані праці / В. В. Тіщенко. – Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2017. – 436 с.
4. Погорецький М. А. Криміналістична тактика: щодо визначення поняття [Електронний ресурс] / М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 1(5). – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бєлік Л. С.

Красношлик Анастасія Олександрівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЯВЛЕННЯ
ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З ЖОРСТОКИМ ПОВОДЖЕННЯМ З ТВАРИНАМИ**

На сьогоднішній день у новинах часто можна почути повідомлення про випадки негуманного та жорстокого поводження з тваринами, що робить питання виявлення та розслідування вказаних злочинів досить актуальним. Як влучно зазначив видатний французький письменник та мислитель Жак-Анрі Бернард де Сен-П'єр: «Жорстоке поводження з тваринами є лише перший досвід для такого ж поводження з людьми». Небезпека цього негативного соціального явища полягає в тому, що у більшості випадків жорстоке ставлення до тварин є початком злочинної діяльності особи, першочерговими проявами її схильності до вчинення насильницьких злочинів, байдужості до чужих страждань.

У ст. 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначається, що жорстоким поводженням з тваринами є знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило мучення, завдало їм фізичного страждання, тілесні ушкодження, каліцтво або призвело до загибелі, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення домашніх та сільськогосподарських

тварин напризволяще, у тому числі порушення правил утримання тварин [1].

Згідно зі статистичною інформацією щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених статтею 299 ККУ «Жорстоке поводження з тваринами» за 2017 рік всього було зафіксовано 105 випадків. Станом на вересень місяць 2018 року таких правопорушень зафіксовано вже 175. Як вбачається зі статистики, більшість таких справ закінчується закриттям провадження [3]. Така відносно невелика кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень пов'язана, в першу чергу, із великою кількістю актів жорстокого поводження з тваринами, які залишаються поза увагою чи не реєструються правоохоронними органами.

На наш погляд, основними проблемами виявлення та неефективності здійснення розслідування злочинів, пов'язаних з жорстоким ставленням до тварин, є:

1. Відсутність чіткого розуміння масштабів небезпечності вчинення злочинів по відношенню до тварин для суспільства, як з боку населення – безпосередніх свідків таких злочинів, так і з боку правоохоронних органів, які у зв'язку з великим навантаженням та відсутністю достатньої кількості працівників залишають поза увагою випадки жорстокого поводження з тваринами, надаючи перевагу більш «традиційним» справам.

2. Відсутність відпрацьованого механізму та тактики виявлення, фіксації та розслідування злочинів, пов'язаних з жорстоким поводженням з тваринами.

3. Переважна кількість правопорушень, передбачених ст.299 КК України, вчиняється у сукупності з більш тяжкими злочинами, у зв'язку з чим факт вчинення насилля над тваринами або взагалі не береться до уваги, або залишається недостатньо вивченим задля формування окремої чіткої криміналістичної характеристики цього злочину.

Варто зазначити, що на сьогоднішній день, спільнота починає більше уваги приділяти проблемі негуманного ставлення до тварин. Про це свідчить прийняття закону №2120-VIII, який передбачив посилення відповідальності за жорстоке поводження з тваринами. Показовою є судова справа, яка розглядалась у Долинському районному суді Івано-Франківської області, де було визнано винним у жорстокому поводженні з тваринами 24-річного мешканця села

Витвиця. Молодий чоловік перебуваючи на іспитовому строку за крадіжку, у стані алкогольного сп'яніння, жорстоко вбив двох собак. Покарання призначено у вигляді позбавлення волі на 5 років. Цей вирок, яким обвинуваченого засуджено за ч. 3 ст. 299 КК України, є одним із перших в Україні з часу посилення Верховною Радою покарання за жорстоке поводження із тваринами [6].

У Харкові 51-річний чоловік отримав три роки і чотири місяці в'язниці за вбивство собаки. Місцевий житель Новобаварського району в липні найняв засудженого для вбивства своєї собаки. Він дав йому молоток і пообіцяв розплатитися пляшкою горілки. Чоловік тримав вівчарку за нашийник і бив молотком по голові. Сусідка почула крик тварини і зателефонувала до поліції. Суд визнав зловмисника винним у жорстокому поводженні з тваринами (ч. 1 ст. 299 КК України) і, додавши частково невідбуте покарання за вчинену раніше крадіжку, призначив йому три роки і чотири місяці позбавлення волі. Замовника вбивства суд визнав винним у підбурюванні та пособництві у знущанні над твариною (ч. 4, 5 ст. 27, ч. 1 ст. 299 КК України) та присудив йому арешт строком на три місяці [5].

Ще одна резонансна подія відбулась улітку поточного року у Маріуполі. На даний момент за результатами розслідування до суду було передано обвинувальний акт за ч.1 ст. 299 (жорстоке поводження з тваринами) та ч.1 ст.129 (погроза вбивством) КК України. У стані алкогольного сп'яніння, чоловік наніс ножові поранення безпритульному псу, від яких той помер на місці, та розчленував його труп. Свідком цього знущання над безпорадною твариною стала випадкова перехожа, якій зловмисник погрожував ножем. Обвинуваченому загрожує покарання у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до трьох років [2].

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що хоча суспільство і почало звертати більше уваги на дедалі частіші випадки жорстокого ставлення до тварин, однак проблеми виявлення та розслідування цих правопорушень ускладнюють процес зниження кількості таких негативних проявів. З метою вирішення деяких проблем, на нашу думку, варто вжити наступних заходів:

1. Розробити комплекс методичних рекомендацій для правоохоронних органів із зазначенням заходів, направлених на попередження, своєчасне виявлення та повне і всебічне розслідування правопорушень, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами.

2. Посилити контроль над правоохоронними органами з питань фіксації та розслідування проваджень, пов'язаних з жорстоким поводженням з тваринами, задля уникнення нехтування окремими випадками таких проявів.

3. Підвищити рівень обізнаності населення про важливість та необхідність захисту тварин від злочинних посягань. Проінформувати людей про рівень латентності цих злочинів та загрозливий вплив таких негативних тенденцій для всього суспільства.

4. Розробити криміналістичний комплекс заходів, направлених на взаємодію правоохоронних органів із зоозахистниками, з питань виявлення фактів знущання над тваринами.

5. Висвітлювати у засобах масової інформації всі випадки жорстокого поводження з тваринами, процес та результати розгляду відповідних правопорушень правоохоронними органами з метою недопущення їх замовчування, встановлення «суспільного контролю» за ходом вирішення проблем та донесення до відома загалу інформації про невідворотність покарання за відповідні негативні прояви.

6. Проведення комплексних наукових досліджень, направлених на більш глибоке вивчення проблеми, з огляду на поєднання у ній соціальних, психологічних, правових, кримінологічних, криміналістичних аспектів для формування профілактичної програми по роботі з населенням.

Список використаних джерел

1. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV // Відомості Верховної ради України. – 2006. – № 27. – Ст. 1.
2. Офіційний сайт прокуратури Донецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://don.gp.gov.ua/ua/news>
3. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://www.gp.gov.ua/>
4. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://reyestr.court.gov.ua>
5. Житель Харкова отримав 3 роки і 4 місяці в'язниці за вбивство собаки / LB.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/society/2017/11/22/382716_zhitel_harkova_otrimav_3_roki_i_4.html

6. Прикарпатець, який зарубав двох собак, отримав 5 років тюрми / Тримай KURS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kurs.if.ua/news/prykarpatets_yakyy_zarubav_dvoh_sobak_otrymav_5_rokiv_tyurmy_66269.html

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гресь Ю. О.

Новіков Іван Русланович

студент 2-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ДО ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ,
ВЧИНЕНИХ ЩОДО МАЛОЛІТНІХ І НЕПОВНОЛІТНІХ**

Сучасний стан розвитку нашої країни характеризується не лише бурхливими євроінтеграційними процесами, але й, нажаль, соціально-політичною, економічною нестабільністю, які є каталізатором до зростання рівня злочинності та деформації моральних та етичних норм у середині суспільства. Вельми нагальною проблемою сучасності є тенденція до зростання рівня насильницьких злочинів сексуального характеру, які вчиняються щодо малолітніх та неповнолітніх, які у свою чергу супроводжуються вбивствами, нанесенням тілесних ушкоджень різного рівня тяжкості тощо. Саме тому сучасна криміналістична доктрина активно займається питаннями розробки методики розслідування статевих злочинів щодо малолітніх та неповнолітніх.

Важливим елементом криміналістичної методики є встановлення обставин, що підлягають доказуванню. Саме тому встановлення найтиповіших обставин, що підлягають доказуванню у злочинах даного типу зі специфічним потерпілим, дасть змогу працівникам правоохоронних органів якомога швидше розкривати злочини та притягувати винних до кримінальної відповідальності.

Вивченням проблеми встановлення обставин, що підлягають доказуванню у статевих злочинах проти малолітніх та неповнолітніх займалися багато вітчизняних вчених серед яких варто виокремити

О.М. Васильєва, Д.В. Ривмана, В.Г. Танасевича, А.М. Кустова, В.І. Борисова, Є.С. Хижняка.

При аналізі типових обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні статевих злочинів проти малолітніх та неповнолітніх, необхідно визначити чітке коло даних обставин. Однак варто відзначити, що на сучасному етапі розвитку криміналістичної доктрини відсутній єдиний підхід щодо побудови чіткої системи обставин, що підлягають встановленню та доказуванню у злочинах даного типу, тому розглянемо найбільш популярні підходи.

О.М. Васильєв пропонує на початковому етапі розслідування користуватися формулою семи запитань: хто, що, де, із чим, допомогою, чому, яким чином і коли. На наступних етапах розслідування при встановленні відомостей про факти конкретного кримінального провадження необхідно спиратися на склад злочину, передбачений КК України, адже основа розслідування – встановлення наявності або відсутності у діях особи конкретного складу злочину [1, с. 148].

М.О. Селіванов пропонує при встановленні обставин доказування у злочинах даної категорії за основу брати елементи предмета доказування, які передбачено ст. 91 КПК України. Однак варто зазначити, що дана стаття містить загальні елементи, які не завжди враховують певні обставин з урахуванням специфіки розслідування конкретних суспільно-небезпечних діянь [2, с. 191].

В.В. Тіщенко наголошує на необхідності виокремлення конкретних груп обставин, які відносяться до :

1) події – певної послідовної діяльності, яка направлена на підготовку, реалізацію і приховування злочинцем суспільно-небезпечного діяння;

2) суб'єкта злочину – його психологічного та емоційного ставлення та відповідність між задуманим та скоєним суспільно-небезпечним діянням;

3) об'єкта суспільно-небезпечних дій, з урахуванням особливості розслідування статевих злочинів щодо малолітніх та неповнолітніх, доцільно говорити про потерпілу особу від злочину даного типу;

4) наслідків, що наступили в результаті вчинення злочину [3, с. 145].

На нашу думку, найбільш вдалою є третя модель встановлення обставин, що підлягають доказуванню. Вона є більш універсальною

та враховує елементи складу злочину, передбаченого КК України, тому її можна використовувати для встановлення обставин доказування злочинів будь-якого типу.

Беручи до уваги те, що статеві злочини щодо малолітніх та неповнолітніх є досить специфічною категорією, використання універсальної системи, яка базується на елементах складу злочину, дасть змогу слідчому на початковому етапі встановити якомога більше загальних відомостей про факти конкретного кримінального провадження, що дозволить на наступних етапах розслідування виявляти на основі вже наявної інформації специфічні обставини та ознаки, які дозволять викрити злочинця та притягнути його до кримінальної відповідальності.

Обставинами, що відносять до події злочину, є сама подія статевого злочину щодо малолітніх та неповнолітніх, спосіб злочинного посягання, час, місце, обстановка.

Суб'єктом вчинення злочину є особа чоловічої або жіночої статі, що досягла 16-річного віку. Винятком є зґвалтування та задоволення статевої пристрасті неприродним шляхом, відповідальність за дані суспільно-небезпечні діяння настає з 14-річного віку. Ст. 154 КК України передбачає спеціального суб'єкта – особу, від якої потерпілий матеріально чи службово залежить.

Обставинами, що стосуються потерпілої особи є характеристика жертви як такої, яка: не може адекватно дати оцінку сексуальним посяганням; здатна адекватно розцінити посягання на їх статеvu свободу та недоторканість.

Обставини, що стосуються наслідків – це в першу чергу фізична шкода, моральна та матеріальна шкода.

Отже, доктринальна розробка та класифікація обставин, що підлягають встановленню та доказуванню у статевих злочинах щодо малолітніх та неповнолітніх сприятиме правильній кримінально-правовій кваліфікації злочинів, визначенню напряму розслідування на початковому та подальшому етапах, постановці тактичних завдань та визначенню засобів їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Васильев А. Н. Следственная тактика / А. Н. Васильев – М: Юрид лит., 1976. – 200 с.

2. Справочная книга криминалиста / Под. ред. Н. А. Селиванова – М., 2000. – 234 с.
3. Тіщенко В. В. Теоретичні практичні основи методики розслідування злочинів, монографія / В. В. Тіщенко // Одеська національна юридична академія. – О : Фенікс, 2007 – 260 с.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гресь Ю. О.

Свергун Тетяна Василівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА,
ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ
КОМП'ЮТЕРНИХ ЗАСОБІВ ТА СИСТЕМ**

Проблемам здійснення такої слідчої (розшукової) дії, як огляд місця події, при розслідуванні різного роду злочинів приділяється особлива увага у літературі з криміналістики. На місці події можна виявити важливу інформацію про сутність й обставини кримінально-релевантної події, а також причетних до неї осіб.

Відповідно до ст. 237 КПК України слідчий, прокурор проводять огляд місця події з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Під час огляду місця події необхідно одержати інформацію про обставини події у їх початковому стані, важливо не допустити їх зміни (заміни). Якщо вчасно не провести огляд місця події, можуть бути втрачені важливі речові докази, які згодом необхідно буде використати в розслідуванні злочину, а також можлива зміна слідової картини, що ускладнить подальше розслідування. Окрім цього, огляд місця події є невідкладною слідчою (розшуковою) дією, оскільки саме від її проведення залежить, які слідчі дії щодо розкриття злочину проводитимуться в подальшому, а в деяких випадках важливим є негайне отримання інформації для того, щоб організувати розшук злочинця чи його затримання за «гарячими слідами».

Такий злочин як шахрайство, як правило, розтягнутий у часі і не завжди зрозуміло, в якому місці його вчинено. Тому при його розслідуванні огляд місця події проводиться лише в окремих випадках, а саме тоді, коли відоме місце вчинення шахрайства, а також є можливість виявити сліди злочину.

Метою огляду місця події при розслідуванні шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерних засобів та систем, є встановлення конкретного персонального комп'ютера, накопичувача на жорстких магнітних дисках, який виступає в якості предмета і (чи) знаряддя вчинення злочину, і який містить сліди злочинної діяльності. При проведенні такого огляду місця події найкраще використовувати тактичний прийом "від центру – до периферії", де в якості відправної точки буде виступати персональний комп'ютер. Детальний опис всіх комп'ютерних засобів, їх з'єднань повинен супроводжуватись фото- та відеозаписом, які будуть фіксувати послідовність дій слідчого та спеціалістів, а також отриманий результат.

Перед оглядом місця події необхідно вжити заходи щодо збереження обстановки, цілісності комп'ютерної системи, запобігти будь-яким спробам сторонніх осіб проникнути до приміщень, які підлягають огляду (якщо будь-хто зі співробітників організації, яка постраждала, пропонує допомогу, відмовляти; блокувати та здійснити охорону приміщень тощо).

Особливістю огляду місця події при розслідуванні шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерних засобів та систем, є участь спеціаліста. Відповідно до ч.3 ст.237 КПК України слідчий, прокурор з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, можуть запросити спеціалістів для участі в огляді. Так, при розслідуванні даного виду шахрайства огляд місця події необхідно проводити за участю спеціаліста у сфері судової комп'ютерно-технічної експертизи чи у сфері інформаційних технологій, а також апаратнокомп'ютерних засобів [1].

У випадку, якщо при проведенні огляду місця події відсутні спеціалісти і їх залучення не є можливим, комп'ютер включений та виникають сумніви щодо збереження інформації, яка міститься на ньому, варто його відключити не дотримуючись порядку, встановленого операційною системою. Якщо на момент проведення слідчої дії які-небудь засоби обчислювальної техніки та інші електротехнічні прибори та обладнання були включені чи виключені,

то вони повинні бути від'єднанні від мережі Інтернет та залишатись в такому стані до закінчення їх огляду спеціалістом. Через це важливим є здійснення охорони всіх пунктів відключення електроживлення, які знаходяться на місці події.

При огляді комп'ютерних засобів об'єктами огляду є: комп'ютерне та радіоелектронне обладнання, носії інформації (ІР-адреси, дані КЕШ-пам'яті системного блоку та ін.). У ході огляду необхідно виявити сліди, які стануть об'єктами апаратно-комп'ютерного чи традиційно-криміналістичного дослідження [1]. Дані, що містяться на комп'ютері та різних носіях інформації, становлять для слідства основний інтерес. Безпосередньо у ході проведення огляду місця події слідчий може ознайомлюватися з такими даними, що містяться у файлах із різним розширенням, лише з дозволу або у присутності спеціаліста.

Під час проведення слідчих дій при розслідуванні шахрайства в сфері комп'ютерної інформації необхідно враховувати можливе застосування особами, які вчинили злочин, системи віддаленого доступу до комп'ютерної системи.

Звертаючись до вивчення міжнародного досвіду розслідування даної категорії справ, слід вказати, що огляд місця події при шахрайстві з використанням комп'ютерних технологій у програмі НСТР (США) по боротьбі із комп'ютерною злочинністю має назву «огляд місця електронного злочину» [2].

Отже, при розслідуванні шахрайства, вчиненого з використанням комп'ютерних засобів та систем, огляд місця події у кожній конкретній слідчій ситуації буде мати свої особливості та буде залежати від тієї оперативної інформації про вчинений злочин, якою володіє слідчий.

Список використаних джерел

1. Ардабьева С. В. Особенности тактики производства отдельных следственных действий при расследовании мошенничеств, совершаемых с использованием компьютерных средств и систем // Воронежские криминалистические чтения: Сб. науч. тр. / Под ред. О. Я. Баева. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-та, 2007. – Вып. 8. – С. 6.
  2. Преступления, связанные с компьютерной информацией // Зарубежный опыт. – М.: ГИЦ МВД России, 2000. – Вып. 5. – С. 9.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гресь Ю. О.*

Сідлецька Анастасія Павлівна

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ»
ТА «РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ»**

У криміналістичній науці традиційно вживаються поняття «розслідування» і «розкриття», які є взаємопов'язані та взаємообумовлені. Проте, на нашу думку, їх не слід ототожнювати. Поняття «розслідування» є ширшим і включає в себе поняття «розкриття». Ф.Ю. Бердичівський зміст криміналістичного поняття «розкриття злочину» розуміє як діяльність з розслідування злочину, яка здійснюється в умовах інформаційної невизначенності, яка робить відомою особу злочинця, і полягає у відшуванні такої інформації та її використанні для доказування шуканих фактів [2, с. 131]. Проте дане визначення не дає нам повного уявлення щодо різниці чи подібності понять, що аналізуються. Крім того визначення поняття «розкриття» зводиться в основному лише до пошуку особи-злочинця. В такому випадку ігнорується поняття презумпції невинуватості.

Р.С. Белкін сформулював поняття розкриття злочину інакше. Під розкриттям вчений розумів діяльність з розслідування злочину, що направлена на отримання інформації, яка дає підстави для висунення версій про скоєння злочину певною особою після того, як всі інші взаємовиключні версії буде перевірено [1, с. 229]. Дане визначення дає якісно нове уявлення про розкриття злочину, проте значення поняття «розкриття» для розслідування не зводиться лише до висунення версій. Автором висвітлена тільки одна з функцій розкриття.

Найбільш імпонує визначення, дане О.К. Гавриловим: «попереднє розслідування – це широке поняття, яке характеризує всю сукупність дій слідчого й інших учасників процесу на даному етапі. Поняття «розкриття злочину» характеризується як діяльність з реалізації лише одного з завдань попереднього розслідування, і, таким чином, є тільки певною його частиною. Тому коли ми говоримо про розкриття злочину, то маємо на увазі виконання тільки одного завдання етапу

попереднього розслідування. Коли ж ми говоримо про попереднє розслідування, то маємо на увазі діяльність з вирішення усієї сукупності його завдань, в тому числі і завдання з розкриття злочину» [3, с. 54].

Важливість даного визначення полягає в тому, що О.К. Гаврилов розглядає розкриття злочину як специфічний вид діяльності зі всіма її елементами, які є у будь-якій людській діяльності: суб'єкт, об'єкт, мета, завдання, спосіб і засоби діяльності, умови в яких вона протікає, і отримані результати. Встановлення таких елементів відображає внутрішнє наповнення процесу розслідування. Даний процес може мати свою реалізацію як в процесуальній, так і в оперативно-розшуковій сфері. Наприклад, у ході здійснення оперативної діяльності можуть бути отримані вичерпні відповіді щодо кожного із зазначених вище елементів, і таким чином злочин можна вважати розкритим. Однак з точки зору криміналістичної науки форма розкриття злочину не має суттєвого значення, адже тактичні та методичні положення окремих криміналістичних методик можуть застосовуватися як під час здійснення процесуального розслідування за відкритим кримінальним провадженням, так і в межах проведення оперативної роботи за відкритою оперативною справою. Тому в криміналістичній методиці, в класичному її варіанті, прийнято говорити про розслідування, а не розкриття злочинів.

Усі викладені твердження трактують поняття «розкриття» злочину, проте не визначають сам момент його фактичного розкриття. Це негативно впливає насамперед на ведення чіткого обліку злочинів та осіб, винних у їх вчиненні. Для цього придатний лише жорсткий однозначний критерій – або момент пред'явлення обвинуваченні, або винесення обвинувального вироку судом. Правильніше було би схилитися до другого варіанту, оскільки відповідно до ч.1 ст.62 Конституції України «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Отже, злочин буде вважатися розкритим, коли законної сили набуде обвинувальний вирок суду.

Закінчення досудового слідства і затвердження прокурором обвинувального акту у кримінальному провадженні означає не розкриття злочину, а закінчення процесуальної діяльності зі збирання

доказів та формування доказової бази, що дозволяє повідомити особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

З гносеологічної точки зору, дані поняття стоять на одному рівні, оскільки пізнання як процес відображення об'єктивної дійсності є процесом вироблення дійсних знань. І розслідування злочинів, і розкриття злочинів спрямовані на отримання таких знань. Завдяки тому, що світ відкритий для пізнання, меж пізнання немає, але потрібен певний час і засоби. Поняття «розслідування» можна розглядати як первинну форму діяльності правоохоронних органів, а «розкриття» – як вторинну форму даного процесу. Вторинна форма рухається по законах, визначених первинною формою. Проте розкриття злочину безпосередньо впливає на його розслідування. При цьому в часі дані поняття можуть збігатися і навпаки – не збігатися. Для позначення часових меж здійснення розслідування у кримінальному процесуальному законодавстві існують чітко визначені строки, в той час як для поняття розкриття застосовуються узагальнені відносні характеристики швидкості діяльності правоохоронних органів. Крім того, якщо для розслідування передбачений законодавством конкретний перелік суб'єктів розслідування, то з повсякденної точки зору розкрити злочин може будь-яка особа.

Список використаних джерел

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Закон и право, 2001. – С. 779.
2. Бердичевский Ф. Ю. О предмете и понятийном аппарате криминалистики / Ф. Ю. Бердичевский // Вопросы борьбы с преступностью. – 1976. – № 24. – С. 131-149.
3. Гаврилов А. К. Раскрытие преступлений на предварительном следствии / А. К. Гаврилов. – Волгоград : Изд-во Волгоградск. ун-та, 1975. – С. 54.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гресь Ю. О.

Слухай Лілія Юрївна, Чиж Людмила Андріївна
студентки 1-го курсу магістратури факультету прокуратури
та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Споконвіків люди прагнули до здобуття так званих «легких грошей», тому гральний бізнес став одним із популярних способів «заробітку». Навіть після заборони азартних ігор у 2009 році Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні» ця діяльність продовжує існувати в нашій державі, набувши тіньового характеру.

Зайняття гральним бізнесом входить до числа найбільш латентних злочинів в Україні. Основними причинами тінізації таких злочинів є непослідовна політика держави щодо протидії гральному бізнесу та недосконалість положень законів, у яких вона виражається. Правоохоронні органи часто не володіють необхідним інструментарієм для ефективної протидії зазначеним злочинам, що також створює складнощі у їх виявленні і розкритті. Ще однією перешкодою на шляху до результативної протидії гральному бізнесу є неефективне проведення негласних заходів зі збирання та фіксації інформації про злочини даної категорії. Вищезгадані заходи зазвичай спрямовуються на викриття одного грального закладу та осіб, які перебувають у ньому на момент виявлення. В той час як було б доречнішим встановлення всіх співучасників та мережі гральних закладів, які відкриті цими особами. Інші заклади відповідної спрямованості, до яких причетний підозрюваний, викриваються тільки в тому випадку, якщо він сам вказує на них [1, с. 104].

На додаток, робота правоохоронних органів з розслідування у сфері грального бізнесу ускладнюється приховуванням злочинної діяльності. Ще на стадії готування до злочину організатори дбають про маскування своєї діяльності під виглядом законних форм діяльності, окрім того прослідковується вироблення загальноприйнятих специфічних способів приховування. Так, основними шляхами приховання вчиненого злочину є маскування, утаювання, фальсифікація, знищення інформації й (або) її носіїв, а також змішані способи.

Як зазначають вчені, судова практика вказує на різноманітні способи маскування злочинів у вказаній сфері. Серед них провідне місце посідають маскування грального закладу під діяльність інших установ (52%), створення та реєстрація суб'єкта господарювання з іншими цілями діяльності (14%), організація азартних ігор під виглядом ігор, які Законом не відносяться до азартних (3%), переобладнання засобів азартних ігор (1%) тощо [2, с. 136].

До утаювання інформації практики відносять: використання в діяльності чужої власності (приміщення, засобів азартних ігор тощо); зайняття гральним бізнесом без утворення та реєстрації суб'єкта господарювання; розміщення гральних закладів у приміщеннях, викриття внутрішньої обстановки яких ускладнене; розміщення гральних закладів у приміщеннях, проникнення до яких ускладнене; розповсюдження інформації про гральний заклад лише через добре знайомих осіб та інші.

При цьому використовується і фальсифікація інформації, яка полягає у взятті всієї вини на себе, запереченні участі в злочині та поінформованості про злочинну діяльність інших осіб; укладенні договорів про оренду або зберігання гральних приладів без права використання їх в комерційних цілях; наданні показань про власну непричетність, перекладанні вини на інших осіб чи інших діяннях, перелік яких невичерпний поповнюється щодня [2, с. 138-139].

Слід зазначити, що використання злочинцями такої кількості та різноманітності способів приховування злочинів є цілком успішними. Адже можливість притягнення до відповідальності за зайняття гральним бізнесом реальних організаторів є мінімальною (обвинуваченими зазвичай виступають наймані працівники чи співвиконавці). Успішному розвитку грального бізнесу та уникненню відповідальності його організаторами, у разі виявлення, активно сприяють чітко врегульовані корупційні схеми та їх застосування на практиці.

Приклади такої співпраці між посадовцями державних структур та організаторами-власниками гральних закладів надав Перший заступник Міністра внутрішніх справ України. Так, за забезпечення функціонування одного грального закладу щомісячно сплачувалося 1000 дол. США начальнику ДСБЕЗ району, 500 дол. США – оперативному працівнику цього відділу, 500 дол. США – в районну прокуратуру, 500 дол. США – в міську прокуратуру. Окремо

організатори грального бізнесу також платили дільничному інспектору району, кримінальному розшуку та співробітникам по боротьбі з кіберзлочинністю. Друга корупційна схема мала назву «два на три» і полягала у щомісячній сплаті з кожного грального закладу 2000 дол. США міському управлінню внутрішніх справ, міській прокуратурі та МВС [3, с. 136].

Всі вищезазначені аспекти дають можливість зрозуміти, що реальне розкриття злочинів у сфері грального бізнесу є неможливим, тому що постають проблеми як в молодих, так і в більш досвідчених спеціалістів. В когось виникають складнощі з виявленням цих структур чи їх учасників, в когось з доведенням наявності правопорушення (приміщення та засоби вчинення злочину зазвичай орендують на усних домовленостях), а в когось з можливістю відмови від незаконного збагачення.

Саме тому задля повноцінного соціально-правового розвитку нашої держави в майбутньому, необхідно внести зміни як в законодавство, так і в кваліфікацію та діяльність посадових осіб держструктур. Ці зміни можуть полягати в легалізації грального бізнесу в Україні, відборі працівників в окремі спецгрупи задля розслідування зазначених злочинів, або ж встановленні певних заохочень при викритті злочинних угруповань.

Список використаних джерел

1. Шендрик В.В. Координація слідчої та оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії зайняттю гральним бізнесом в Україні // Вісник ХНУВС. №3 (66), 2014. С. 102-111.
  2. Риков Є. Г. Криміналістична характеристика способів вчинення злочинів в сфері грального бізнесу // Європейські перспективи № 4 ч. 1, 2012. С. 135-141.
  3. Топорецька З. М. Гральний бізнес як один з основних видів діяльності організованих злочинних угруповань // Вісник кримінального судочинства №1/2017. С. 134-141.
- Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гресь Ю. О.*

СЕКЦІЯ 15. СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Албул Марина Николаевна

студентка 1-го курса факультета психологии, политологии и социологии
Национального университета «Одесская юридическая академия»

РОЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

На сегодняшний день большинство людей не могут представить свою жизнь без социальных сетей. Социальные сети полностью покрыли мир своей паутиной. Они не имеют возрастных или профессиональных ограничений. Люди всех возрастов и специальностей могут независимо взаимодействовать друг с другом.

С уверенностью можно сказать, что каждый ставил перед собой вопрос : «Почему же мы все чаще выбираем виртуальное общение вместо реального ?». Ответ очевиден – виртуальное общение не требует стольких физических затрат, чем реальное. Примером может послужить тот факт, что намного легче сесть в привычной обстановке и воспользоваться соцсетью, чем тратить время на дорогу. Но это лишь песчинка того влияния, которое оказывают на нас социальные сети.

На сегодняшний день доступ к социальным сетям есть почти у 96% населения нашей планеты. По количеству пользователей на первом месте Facebook – около 1,5 миллиарда. Ученые подсчитали, что минимальное время пребывания пользователя в социальной сети равно 3 часам, при этом он посещает свой аккаунт минимум два раза в день [1].

Также в использовании соцсетей есть не только негативные, но и положительные аспекты.

К негативным аспектам можно отнести:

- Минусом является тот факт, что человек теряет навык реального общения. Переписываясь в соцсетях, люди часто не соблюдают правила грамматики и пунктуации, используют скудный словарный

запас, эмоции заменяются смайликами – все это отрицательно сказывается на общении в реальном мире.

- Спецслужбы используют соцсети для отслеживания подозрительной информации.

- Большое количества ненужной информации, увеличивает время пребывания в социальных сетях, что негативно сказывается на нашем здоровье.

- Еще один минус – это зависимость от социальных сетей. В Украине активное использование социальных сетей начинается с 12 лет [2]. На сегодняшний день доказано, что интернет-зависимость – это психологическое расстройство, которое может стать причиной возникновения различных комплексов, например, комплекса неполноценности. Чаще всего таким расстройством страдают подростки, которые попадают в зависимость в соцсетях. Также от этого расстройства могут пострадать и более взрослые люди, у которых по той или иной причине существуют проблемы в личной жизни, которые возлагают огромные надежды на решение своих проблем с помощью социальных сетей.

- Также на сегодняшний день соцсети используются для знакомств со своей второй половиной. Согласно статистическим данным в социальных сетях знакомится каждая пятая семья в мире [3]. Но есть и обратная сторона медали: каждый третий развод, согласно данным, именно из-за соцсетей.

К позитивным аспектам можно отнести:

- Социальные сети предоставляют неограниченную возможность общения с любым человеком, в какой бы точке земного шара он не находился бы.

- Социальные сети можно использовать как инструмент для саморазвития. Можно найти познавательную книгу, интересный фильм или послушать хорошую книгу. Также в социальных сетях созданы группы в которых состоят люди с общими интересами, в данных группах можно найти обучающие видео или полезную информацию на тему, которая вас интересует.

- Социальные сети – это площадка для развития бизнеса. Здесь можно прорекламировать свой продукт. С помощью рекламы можно привлечь целевую аудиторию, которая будет заинтересована данным продуктом.

Вывод таков – интернет-общение должно дополнять жизнь, а не быть основой всей нашей деятельности. Социальные сети могут принести много пользы. Но злоупотребление общественными сетями может привести к зависимости, потере внимания, трате времени, отчуждению и отупению. Только от нас зависит наше развитие в соцсетях. Для того, чтобы социальные сети не нанесли вред развитию личности, каждый человек должен регламентировать свое времяпрепровождение в виртуальном пространстве.

Список использованных источников

1. «Плюсы и минусы социальных сетей» – [Электронный ресурс]. – webakula.ua.
2. Козыревская А.В. Современное информационное пространство, его влияние на образование и социализацию человека / А.В. Козыревская, В.Е. Осипов // Вестник восточно-сибирской государственной академии образования. – 2010.
3. Судич, Ю.В. Роль социальных сетей в жизни молодежи / Ю.В. Судич. – СибАК – 2014.

Научный руководитель: к.полит.н., доцент Каретная О. А.

Борумбей Тетяна Ігорівна

студентка 2-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО ТА МОВА ЗМІ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Одними з найважливіших аспектів сучасного демократичного суспільства є мова, яка уможливило визначити лінгвістичні особливості сфери діяльності людини, і право, що закріплює за людиною її правову культуру.

З розвитком суспільства та соціалізації в ньому особи, зростає потреба в отриманні більшої кількості інформації, що дає змогу щохвилини оновлювати свою картину світу. Основним постачальником інформації сучасності є ЗМІ.

Система засобів масової інформації змінювалася, починаючи з моменту її появи. З'явилися нові види та жанри преси, різні спеціалізації в журналістиці. Крім вже існуючих: політичної, наукової та спортивної, виникає економічна, ділова, світська і правова журналістика, що мають свої лінгвістичні особливості. Загальноприйнятого тлумачення терміна «правова журналістика» не існує, але в широкому сенсі використовується як діяльність журналіста, направлена на правову тематику [1, с. 9].

Завданням правової журналістики є відображення в ЗМІ правового життя суспільства, вдосконалення правової поведінки та підвищення рівня знань з права, тим самим забезпечуючи культурно-правовий розвиток. Журналіст, який спеціалізується на даній тематиці, передає громадськості правові норми і цінності, такі як рівність перед законом, справедливість рішень, право на майно, захист та інші [1, с. 20]. При поширенні неправдивої, сфальсифікованої інформації, культивуванні жорстокості і насильства, смакуванні опису деталей злочинів, що знижує рівень правосвідомості громадян, ЗМІ знецінюють моральні і правові установки, встановлені суспільством. Порушення правової культури при написанні матеріалів на тему права і криміналу, може формувати злочинну мораль в суспільстві, а не правову. Використання певних лінгвістичних форм, при написанні текстів правового характеру, безпосередньо формує грамотність громадськості, уявлення про основні поняття права та систему правових норм – законодавства.

Усвідомлення свого місця і ролі в державі дозволяє скласти адекватну оцінку дійсності, на яку мають вплив засоби масової інформації. ЗМІ є безпосереднім учасником процесу формування правових норм та цінностей. У зв'язку з цим на правову журналістику покладено завдання інформування носіїв правової культури про актуальне у сфері права. Існування цього напрямку пов'язано з правовим життям суспільства, завдяки своєму впливу вона виробляє символи та значення, за якими формується загальне уявлення правової культури свого регіону, держави та всього світу.

Розповсюдження інформації журналістами про правові норми, події, явища, допомагають аудиторії ЗМІ досягти певного рівня інформованості у галузі права [1, с. 224]. За допомогою особливостей юридичної лінгвістики, журналістика передає читачеві або глядачеві певну історію чи подію, через що суспільство отримує нові правові

знання. Надаючи фактам певної оцінки, журналіст бере на себе відповідальність за формування правосвідомості особистості. Саме тому журналістський текст на правову тему можна назвати фундаментом правової культури суспільства.

Будь-який текст, крім наявного в собі змісту, несе в собі формування лінгвістичної грамотності. Юридична лінгвістика розглядається не тільки як галузь мовознавства або юриспруденції, а й окрема наука, що виконує власні завдання, має арсенал понять, методів, прийомів аналізу, розробляє термінологічний апарат [2, с. 7-9]. Використовуючи правові терміни у журналістських текстах, ЗМІ формують певну базу знань аудиторії у правовій галузі. Це не лише правові акти чи криміналістичні дослідження, а й доступне розповсюдження правової та правоохоронної інформації.

Наразі сучасна журналістика покликана на розширення загальних правових знань громадськості та інформування про положення права сьогодення.

Оприлюднюючи нинішні зміни в правовій культурі, журналіст, через призму своєї правової та психологічної культури, моральні якості і уявлення про соціально-правові цінності, дає можливість аудиторії розширити свої знання про право і розглянути загальноприйняті норми на конкретних прикладах, тобто сформувати власну правосвідомість.

Набуваючи знань у галузі права, через журналістські тексти, аудиторія може аналізувати актуальність і соціальну важливість поданої журналістом проблеми. У різних видах ЗМІ можна виділити фактори ефективності журналістських текстів правової тематики: соціальне значення, достовірність, актуальність проблеми, правова грамотність [1, с. 16]. Доступний виклад інформації дає змогу адресату зрозуміти характер поведінки у певній правовій ситуації, можливість надати не тільки оцінку обставинам, але й вирішити правовий конфлікт.

У сучасному світі, журналістика, маючи вплив на аудиторію ЗМІ, стала основним ресурсом формування культури суспільства. Правове та етичне регулювання журналістики напряду залежить від розвитку правової та морально-етичної культури громадськості. Матеріали, опубліковані засобами масової інформації, можуть вплинути на свідомість та емоційний стан глядача, слухача чи читача. Тому, за законодавчим регулюванням доступу журналістів до інформації, а

також її розповсюдження (Закон України “Про інформацію”), журналіст повинен брати на себе відповідальність за регулювання захисту прав осіб, що надають повідомлення, або фігурують у матеріалі.

Сьогодні у діяльності журналіста є деякі обмеження. Демократизація та обіцяні часом свобода слова і друку потребують гарантій, серед яких є розвинене суспільство, що є головним споживачем інформації, демократичні органи влади та ефективні перетворення у основних сферах життя людини. Для існування незалежних якісних ЗМІ, яких ми заслуговуємо, потрібен комфортний законодавчий, економічний та політичний клімат, що значною мірою приверне увагу аудиторії до “свіжої” інформації та поверне її довіру.

Мова правових журналістських текстів і правова культура сучасного суспільства рівноправні і взаємодіють між собою. Без них розвиток правої демократичної держави фактично неможливий. Їх взаємодія формує цінності і демократичні принципи народу.

Отже, взаємодія права та мови ЗМІ в сучасному демократичному суспільстві уможливають змінювати правосвідомість громадян, покращити якість правових знань та ефективно впливати на розвиток правової культури держави, але для подальшої позитивної динаміки у розвитку правосвідомості населення потрібні певні перетворення у суспільстві, такі як незалежні ЗМІ та стабільний законодавчий, економічний та політичний клімат у державі.

Список використаних джерел

1. Третьякова О.В. Журналистика и правовая культура общества: взаимодействие в контексте развития демократии: [монография]. – Санкт-Петербург, Поморский ун-т, 2011. – 368 с.
2. Ратникова И.Э. Юрислингвистика // Учебная программа высшего учебного учреждения / За общ. ред. И.Э. Ратникова Беларусь: 2013. С. 7-9.

Науковий керівник: к.ф.н., доцент Назаренко О. М.

Гиріч Іванна Ігорівна

студентка 2-го курсу магістратури
факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СПРИЙНЯТТЯ СУСПІЛЬСТВОМ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Суспільство не здатне розвиватися прогресивно без вирішення питань соціальної безпеки окремої людини. Соціальна безпека людини – це певний стан її життєдіяльності, забезпечений комплексом організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на реалізацію соціальних інтересів, формування сприятливої демографічної ситуації, збереження генофонду держави і трансформацію трудових ресурсів відповідно до ринкових вимог [1, с. 102].

Політика соціальної безпеки покликана створювати умови для нормального функціонування систем соціального життєзабезпечення населення, регулювання соціальних процесів з урахуванням соціальних пріоритетів, збалансування соціальних пропорцій та недопущення соціальних деформацій, які можуть спричинити соціально-політичну нестабільність та загальмувати соціально-економічний розвиток держави. Гарантування соціальної безпеки окремої людини та суспільства є найважливішим завданням соціального захисту.

Особливість осіб з обмеженими можливостями як суб'єктів соціального захисту полягає в тому, що вони частіше виступають як об'єкт насильства з боку соціального оточення. Даній категорії осіб, властиві проблеми, пов'язані з самотністю, кризою сімейних відносин, зловживанням алкоголю, депресією, психічною невідповідністю.

На сьогодні існує певний теоретико-науковий доробок з різних аспектів соціального захисту інвалідів. Серед вітчизняних науковців та практиків слід виділити М. Авраменка, С. Богданова, Н. Борецьку, Е. Лібанову, О. Макарову, С. Мельника, К. Міщенко, В. Скуратівського, В. Сушкевича та ін.

Розглянемо соціальні аспекти проблеми інвалідності. Термін «інвалід» походить від латинського кореня (valid – «дієвий,

повноцінний, що може») і в буквальному перекладі може означати «непридатний», «неповноцінний».

Починаючи з часів Петра I, так називали військовослужбовців, які внаслідок захворювання, поранення або каліцтва були нездатні нести військову службу і яких направляли для додаткової служби на цивільні посади.

Характерно, що в Західній Європі дане слово мало такий же відтінок, тобто відносилось в першу чергу до хворих воїнів. З другої половини XIX ст. термін поширюється і на цивільних осіб, які також стали жертвами війни, – розвиток озброєнь і розширення масштабів воєн все більш піддавали мирне населення всім небезпекам військових конфліктів.

Після другої світової війни в руслі загального руху по формулюванню і захисту прав людини в цілому і окремих категоріях населення зокрема, відбувається формування поняття «інвалід», що відноситься до всіх осіб, які мають фізичні, психічні або інтелектуальні обмеження життєдіяльності [3, с. 26].

В теперішній час осіб з обмеженими можливостями можна віднести до найбільш соціально незахищеної категорії населення. Їх потреби в медичному та соціальному забезпеченні досить високі, а дохід значно нижче середнього. Вони мають менші можливості здобути освіту, та стикаються з труднощами у працевлаштуванні. Переважна більшість не має змоги створити сім'ю і не бажає брати участь у суспільному житті. Все це говорить про те, що дана категорія осіб в нашому суспільстві є меншістю, що дискримінується [2, с. 28].

Проаналізувавши історії розвитку проблеми інвалідності можна прийти до висновку, що, людство підійшло до розуміння необхідності реінтеграції осіб з обмеженими можливостями, тільки пройшовши шлях від концепції фізичного знищення, ізоляції «неповноцінних» членів суспільства до ідеї залучення їх до праці. У зв'язку з цим виникає необхідність відкинути класичний підхід до проблеми інвалідності як до проблеми «неповноцінних людей» і представити її як проблему, що зачіпає суспільство в сукупності.

Загалом, інвалідність – це проблема не однієї людини чи частини суспільства, а всього суспільства в цілому. Суть її полягає в правових, економічних, виробничих, комунікативних, психологічних особливостях взаємодії осіб з обмеженими можливостями з навколишнім середовищем. Такий розвиток громадської думки

можна пояснити відповідним розвитком економічних можливостей і рівнем соціальної зрілості різних історичних епох.

У теперішній час перед сучасним суспільством стоїть непросте завдання кардинальної зміни ставлення до людей з обмеженими можливостями шляхом створення для них умов для самореалізації, рівних можливостей; розробки та впровадження різних способів і заходів, що дозволяють їм повноцінно освоювати соціальний досвід, існуючу систему суспільних відносин. Для цього необхідно створити систему ефективної соціальної підтримки, що включає соціальні, медичні, педагогічні, психологічні розділи реабілітації, що дозволяють особам з обмеженими можливостями рівноправно входити в суспільство здорових людей.

Список використаних джерел

1. Беляєв О.О. Соціальна економіка Навч. посіб. / Кол. авт. О.О. Беляєв, М.І. Дибя, В.І. Кириленко та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 196 с.
2. Гнибіденко І.Ф. Соціальний захист населення України : навч. посіб. / авт. кол. : І.Ф. Гнибіденко, М.В. Кравченко, О.М. Коваль, О.Ф. Новікова та ін.; за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. – К. : Вид-во НАДУ; Вид-во «Фенікс», 2010. – 212 с.
3. Долгалев Б.А., Ладикова В.Н. Социально- психологические проблемы инвалидов // Человек: его сущность, развитие и проблемы. Вып. 1 / Под ред. В.С. Кукушина. Ростов н/Д., 2000. – 336 с.

Науковий керівник: к.політ.н., доцент Каретна О. О.

Гула Володимир Петрович

студент 2-го курсу магістратури судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ТА ЕТАПИ КРИЗОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Кризовою комунікацією є взаємодія організацій чи державних інститутів з ЗМІ та громадськістю під час криз. Кризові комунікації спрямовані на захист учасників кризи від ризиків, які загрожують їх

репутації, а в деяких випадках це єдиний шанс для подальшого існування.

Теорія зв'язків з громадськістю визначає кризові комунікації як обмін інформацією між владою, організаціями, засобами масової інформації та іншими зацікавленими особами і групами до, під час та після кризи; як поширення інформацією через ЗМІ повідомлення для громадськості за умов кризи.

В науці виділяють три етапи кризових комунікацій: підготовка до криз, реагування на кризу і подолання наслідків кризи.

Організація на етапі підготовки до кризи повинна визначити причини, які можуть спричинити для неї кризу, виділити найбільш уразливі для неї місця та скласти з них таблицю від більш ймовірних до менш ймовірних, після чого розподілити зони відповідальності на випадок кризи, призначити відповідальну особу, яка буде спікером для ЗМІ під час кризи, підготувати план кризових комунікацій, через певний проміжок часу проводити тренування готовності до кризи.

Під час другого етапу – етап реагування – організація здійснює короткотермінові зусилля для приборкання кризи, застосовуючи план кризових комунікацій. Відповідь на кризу зазвичай триває від одного дня до одного тижня, інакше криза перетворюється на підвладну керуванню проблему.

Різниця між кризою та проблемою полягає в тому, що криза взагалі не підконтрольна організації, а на проблему вона може впливати.

Організації при реагуванні на кризу найкраще бути відкритою та чесною, ладити з людьми, а також уникати категоричностей. Також, в таких випадках в нагоді стане кредит довіри, напрацьований організацією ще до кризи доброю репутацією.

Подолання наслідків кризи (або «одужання») – це зусилля організації, які здійснюються після кризи, спрямовані на повернення до нормальної життєдіяльності. Зазвичай, організація, після кризи, кардинально змінює політику або процеси в тій частині, що виявились небезпечними, або внаслідок зміни в керівництві.

Після подолання кризи організація повинна проаналізувати, причини, через які сталася криза, що саме сталося, та яким чином можна було краще відреагувати в даній ситуації. Тому організація після криз настає період реформ. Якщо організація не запровадить відповідних змін, є ризик, що криза може настати знову.

Отже криза це звичайно негативне явище в життєдіяльності організації, проте подолавши кризу, зробивши правильні висновки організація має можливість осмислити свої помилки, які були допущені до початку кризи та виправити їх у майбутньому. Отже криза – це гарний стимул для змін в організації у кращу сторону.

Список використаних джерел

1. Олещук П. Кризові комунікації у політичному дискурсі // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/304>.
2. Лихман М. О. Кризові репутаційні стратегії державних інституцій у розв'язанні комунікаційних криз дискурсі // Електронний ресурс. Режим доступу: http://msj.ukma.edu.ua/images/uploads/textblog/6.Lykhman_M_dyplom2007.pdf.
3. Єжижанська Т. Кризові комунікації чи криза комунікації дискурсі // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.symposium.hol.es/gallery/jezhyzhanska.pdf>.

Науковий керівник: к.пед.н., асистент Плукчи Л. В.

Карталова Діана Михайлівна

студентка 2-го курсу магістратури

факультету психології, політології та соціології

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

В рамках соціологічної концепції соціальна реклама визначається як форма соціальної комунікації, що відображає соціокультурні процеси, які протікають всередині суспільства та впливають на мотиваційно-поведінкову сферу індивідів і груп, для оптимізації суспільних відносин, за допомогою інформаційної взаємодії.

На рівні соціальної регуляції соціальна реклама виступає як сучасний ціннісно-нормативний регулятор суспільного життя. На рівні особистісної регуляції соціальна реклама впливає на установки

та ціннісні орієнтації особистості з метою формування життєвої позиції щодо соціально-значущих проблем та соціальної адаптації. Тому соціологічний аналіз соціальної реклами як механізму регуляції соціальної поведінки заснований на ціннісно-нормативних та системних принципах.

Виявлено, що ефективність соціальної реклами обумовлена техніко-технологічними, соціальними і соціально-психологічними факторами. До техніко-технологічних факторів відноситься джерело інформації, частота контактів, охоплення аудиторії, час передачі інформації та ін. Під соціальними факторами розуміються взаємодії та взаємозв'язок соціальних інститутів, соціальних організацій як комунікаторів і реципієнтів соціальної інформації, а також різних соціальних груп, їхніх характеристик, соціальних очікувань та інтересів. Під соціально-психологічними факторами розглядаються ціннісні орієнтації, спрямованість особистості, задоволеність життям, емоційна напруженість.

На думку Л. Н. Федотової, реклама – «відноситься до таких механізмів соціальних відносин, які, з одного боку, сприяють стійкості соціального організму, а з іншого – його розвитку та зміни» [1, с. 13].

Саме соціальна реклама сприяє виробленню цінностей, моделей поведінки – і тим самим створює стійкість соціальної спільності.

Соціальна реклама може виконувати різні функції та завдання, але основна її мета – стати певним регулятором суспільства, способом позитивного коригування його життєдіяльності.

Проаналізувавши історію становлення соціальної реклами, можна сказати, що на даний час є великі відмінності з рекламою попередніх років. Наприклад, сучасна соціальна реклама застосовує більше носіїв, вона більш різноманітна як в технічній сфері, так і в творчій. На нашу думку, це все пов'язано прогресом у технічній сфері, частково з тим, що створення соціальної реклами сьогодні ініціює не тільки держава, як це було, наприклад, в радянський час, але і бізнес, політика та різні некомерційні організації [3].

Історія розвитку соціальної реклами та її інституціоналізація в різних країнах має свою специфіку, обумовлену багатьма факторами: економічними, політичними, культурно-історичними тощо. Однак існують і деякі загальні інституційні ознаки соціальної реклами, основні функції та структурні елементи, соціально значущі цілі та

завдання, види та форми соціально орієнтованої діяльності, технології та методи, взаємозв'язку і взаємодії з іншими соціальними інститутами сучасного суспільства.

На фоні загострення соціальних проблем (фінансова криза, війна, бідність, безробіття, екологічне забруднення, природні та техногенні катастрофи, аварії, злочинність, корупція, наркоманія, торгівля людьми тощо), до яких, на жаль, поступово «звикає» суспільство, особливо у перехідні, кризові періоди свого розвитку, коли поширюються антагоністичні настрої, істотно знижується цінність людського життя, руйнуються традиційні морально-етичні уявлення, інституціоналізація соціальної реклами, перетворення її в дієвий соціальний інститут надзвичайно важливі [2].

Можна сказати, що сучасне суспільство в цілому ставиться до соціальної реклами цілком позитивно. В майбутньому її хочуть більше бачити, вважають, що соціальна реклама може і вже змінює поведінку людей і погляди на суспільство. Це викликано тим, що вона використовує різні механізми впливу на суспільство, завдяки яким індивіди більше дізнаються про соціальні проблеми, змінюють свою поведінку. Також важливе значення має шокова соціальна реклама. Вона справляє більший вплив на суспільство, привертає увагу, а це самий важливий механізм впливу, який підштовхує людину до дії на зміну життя.

Значення соціальної реклами у сучасному суспільстві слід оцінювати досить високо. Вона є одним із механізмів регулювання сучасного суспільства, тому що впливає на суспільство та окремого індивіда, як і всі соціальні інститути, в яких відбувається первинна соціалізація людини. Соціальна реклама розкриває проблеми в сучасному суспільстві, шукає шляхи їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Богомоллова Н. Н. Социальная психология печати, радио и телевидения / Н. Н. Богомоллова. – М.: МГУ, 1991. – 125 с.
2. Новікова А. Держава повинна мати свій голос / А. Новікова // Інтерв'ю президента Союзу Творців Соціальної Реклами Коробкова Д. // Незалежна газета. – 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ng.ru/ideas/2003-03-04/11_korobkov.html
3. Панасюк Б. А. Соціальна реклама як основний фактор об'єднання суспільства / Б. А. Панасюк // Міжнародна наукова інтернет-

конференція «СОЦІУМ. НАУКА. КУЛЬТУРА» (25-27 січня 2017 року). – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/panasyuk-b-a-sotsialna-reklama-yak-osnovniy-faktor-obednannya-suspilstva>

Науковий керівник: к.політ.н., доцент Каретна О. О.

Ковальова Анастасія Юріївна

студентка 2-го курсу магістратури центру підготовки магістрів
публічної служби та професійних суддів
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІМІДЖ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Імідж державних службовців є надзвичайно актуальним питанням в умовах сьогодення. Інтеграція до світової спільноти, зобов'язує Україну формувати позитивний імідж державного службовця через те, що імідж є важливим критерієм суспільної оцінки ефективності управління. Рівень професійної компетентності державного службовця формує не тільки його особисту репутацію, але й імідж усієї державної установи.

Об'єктом чи носієм іміджу може бути людина, група людей, організація, фірма, установа. Імідж може бути особистісний (персональний) та професійний. Він тісно пов'язаний з середовищем, в якому перебуває людина (кабінет, житло, автомобіль, продукти діяльності); габітарна складова (зовнішній вигляд, підібраний стиль одягу); вербалікою (грамотне мовлення); кінетична складова – умінням тримати своє тіло та користуватись невербальними знаками (поза, постава, міміка, жести), предметна складова – характеризує речі, що створив суб'єкт (зовнішній охайний чи не охайний вигляд документу). У свідомості інших людей імідж про конкретну особу формується з перших моментів контакту, під впливом першого враження [1, с. 24].

Імідж державного службовця є бачення великої кількості громадян на якості, які притаманні лише цьому колу працівників. Імідж державного службовця повинен мати злагоджену та чітку структуру, бути керованим, розроблятися і реалізовуватись відповідно до запланованої схеми та пристосовуватись до обставин, швидко

реагувати на зміни. Варто звернути увагу на те, що до службової поведінки працівників державної установи існують певні вимоги, які, безперечно, впливають на формування іміджу: – установчі вимоги (сумлінне виконання посадових обов’язків, здійснення професійної службової діяльності у законодавчо встановлених межах та ін.); – заборонні (дотримуватися законодавчо встановлених обмежень, уникати конфліктів, які можуть негативно вплинути на власну репутацію та репутацію установи); – рекомендаційні (коректна взаємодія з громадянами, дотримання правил надання службової інформації та ін.) [2].

На нашу думку імідж державного службовця показує рівень того, чи довіряють громадяни діючій владі, тому формування позитивного образу держ. службовця вкрай необхідно кожній державі, для суспільства державний службовець повинен бути освіченим професіоналом з високим рівнем відповідальності до своєї справи, котрий дотримується морально-етичних норм та норм приписів закону. Отже, імідж державного службовця відображає рівень підтримки громадян державну владу, демонструє ступінь суспільної довіри до неї. Через що формування позитивного іміджу державного службовця виступає необхідною передумовою успішного розвитку та ефективного функціонування органів державної влади. У нашому сьогоденні іміджу державного службовця присвячена велика увага, регулювання цього моменту існує, проте поки вони принесли не великі результати. Подолати сформовані асоціації і стереотипи дуже важко, не кожний громадянин буде задоволений державними службовцями, але імідж формує певну установку на основі конкретної інформації. На нашу думку повинно пройти велика кількість часу та створені більш конкретніші критерії на законодавчому рівні про імідж державних працівників.

Список використаних джерел

1. Діловий етикет та імідж державного службовця – О.В. Лавренко, А.А. Лавренко. – 2008. – С. 60.
2. Імідж державного службовця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5130094/page:8/>
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бедний О. І.

Немерцева Дар'я Олегівна

студентка 2-го курсу магістратури факультету психології,
політології та соціології

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ДОМІНАНТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БРЕНДА
В СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

У структурі бренду постійно присутні мінливі змінні, які надають ситуативний вплив на брендові інтеракції. До таких складових психологічної структури бренду можна віднести:

–Плани. Планування особистістю власного майбутнього, в яке включений бренд. В даному випадку бренд виступає в ролі візитної картки або розпізнавального знака, за яким визначається ступінь спорідненості з певною соціальною групою.

–Настрій. Емоційно стійкий стан, який супроводжує активність людини і створює внутрішній психологічний фон.

–Примхи, спокуса, кураж. Дана група психологічних утворень обумовлює особливі взаємини з брендом, які виражаються в різкому домінуванні емоційного фону по відношенню до марочного продукту [1, с. 72].

Плани особистості можуть мати на увазі короткострокову освіту, пов'язану з метою створення зовнішнього образу або формування враження на оточуючих. В даному контексті для людини важливо отримати позитивний емоційний відгук з боку оточуючих. Короткострокові плани відіграють першорядну роль в ситуаціях демонстрації власної значущості, своїх здібностей, індивідуальності, вишуканого смаку, ціннісної орієнтації. Бренд, що задовольняє релевантним запитам споживача в короткостроковій перспективі, стає головним предметом уваги особистості. Після того, як враження на оточуючих буде надано, людина може викреслити бренд як відпрацьований матеріал або періодично вдаватися до його допомоги, коли цього вимагатиме ситуація. У будь-якому випадку бренд має тимчасову цінність, яка в будь-який момент може бути вичерпана. Тому бренд-менеджери роблять все, щоб зберегти доречність своїх пропозицій.

У ситуації включення бренду в планування власного майбутнього між особистістю і марочним продуктом утворюється постійний

зв'язок, який з часом зміцнюється, доповнюючись новими характеристиками. В даному випадку бренд є невід'ємною частиною довгострокових планів особистості. Бренд є фактором поліпшення умов життя людини або пов'язаний з соціально-психологічними аспектами поведінки особистості. У першому випадку бренд орієнтований на формування зручностей людини (внутрішніх і зовнішніх), створення комфортабельності в житлово-побутових умовах, збільшення вільного часу і зниження загальних фізичних навантажень тощо. У другому випадку бренд виконує функцію по завоюванню та утриманню певного статусу, соціального авторитету і положення. Таким чином, в довгостроковому плані особистість орієнтується на реалізацію наступних завдань [2, с. 14-15]:

- Входження в референтну групу – на основі внутрішніх спонукань кожна людина прагне співвідносити себе з певною соціальною групою людей. Завоювання авторитету й особистого покликання за допомогою професійної діяльності не найшвидший і ефективний спосіб стати повноправним членом групи, набагато швидше людина може домогтися розташування оточуючих при включенні в структуру власного споживання брендів, які є відмітною ознакою даної спільності людей.

- Досягнення привілейованого становища – досягнення лідерських позицій в групі вимагає часу і значних зусиль. Бренд, що володіє високою цінністю, допомагає зайняти в неформальних структурах перші позиції без зайвих трудовитрат.

- Кар'єрний ріст – використання бренду в плануванні власної кар'єри займає не останнє місце в професійній діяльності людини. Марочний продукт може бути сполучною ланкою в досягненні зростання по службі, оскільки психологічно готує оточуючих до прийняття рішення про підвищення статусу власника бренду.

- Акцентування уваги на новій соціальній ролі – за допомогою бренду людина може посилювати, підкреслювати і повідомляти оточуючим про його нові соціальні ролі. Особистість домагається підвищення власної пізнаванності в новому амплуа. Переміщення з одного соціального (професійного) середовища в інше здійснюється більш ефективно, якщо особистість включає в процеси адаптації психологічні чинники, в основі яких лежать якості і властивості бренда.

Бренд належить до тих факторів, які можуть формувати настрої особистості, провокуючи загальне поліпшення або зниження динаміки і спрямованості. Таким чином, бренд може стати причиною підйому настрою або стану пригніченості, занепаду. Марочний продукт може змінити спрямованість настрою в дуже короткий час, що використовується багатьма як фактор управління власним настроєм, як правило, з метою збереження позитивної орієнтації.

Список використаних джерел

1. Капферер Ж. Н. Торговые марки: испытание практикой. Новые реальности современного брэндинга. – М.: Инфра-М, 2002. – 211 с.
  2. Грошев И. В. Эмоциональные силы мотива выбора бренда в призме поведения потребителя / И. В. Грошев, А. А. Краснослободцев // Маркетинг за рубежом. – № 4(90). – 2012. – С. 13-29.
- Науковий керівник: к.політ.н., доцент Каретна О. О.*

Садомова Ольга Ярославівна

студентка 2-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОВЛЕННЄВІ СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ВЕДУЧИХ РОЗВАЖАЛЬНИХ ТОК-ШОУ

Розважальний формат тільки-но з'явившись одразу посів важливе місце у житті людини. Тож дослідження мови й поведінки митців цього напрямку є важливим компонентом для розуміння розважального жанру як такого.

Поняття стратегії існувало ще за часів первинного суспільства. З плином часу воно зазнало деформацій, але основний зміст залишився незмінним. Так, за часів Римської імперії стратегією були лише військові тактичні планування. У Середньовіччі цей термін був пов'язаний з філософією. А із започаткуванням аудіовізуальної епохи набув й сучасного розуміння. Нині ж під стратегією (у мовленнєвому дискурсі) розуміємо планування майбутніх дій; прогнозування

комунікативного процесу в залежності від конкретних умов спілкування та особливостей комунікантів.

Комунікативна тактика – підпорядкований комунікативній стратегії конкретний спосіб реалізації інтенційної програми дискурсу. Комунікативна тактика має динамічний характер, що забезпечує оперативне реагування на ситуацію, і включає мовленнєві уміння, комунікативну компетенцію ведучих [2, с. 270], що увиразнює актуальність даної статті.

Метою роботи є виявлення стратегій, реалізованих ведучими розважальних ток-шоу в ситуації інтерактивного спілкування.

Стратегії в розважальних шоу потрібні перш за все для того, щоб чітко планувати хід розмови та поведінку не тільки ведучих, а й гостей, експертів тощо.

Стратегія у мовленнєвому дискурсі має декілька невід'ємних складників, таких як:

- комунікативна компетенція (обізнаність в предметі розмови, певній галузі);
- комунікативна мета (результат на досягнення якого й спрямований комунікативний акт);
- інтенція (внутрішній намір мовця стосовно співбесіди, її мети, перебігу тощо); [1, с.]
- тактика (чітко окреслений та визначений порядок дій, певна поведінка та прийоми, завдяки яким досягається комунікативна мета).

Різновиди стратегій мовлення та поведінки:

- Стратегія самопрезентації;
- Контактостановлююча стратегія;
- Стратегія підтримки контакту (нейтральна) та фатична метакомунікація;
- Стратегія суперництва.

Стратегія самопрезентації. В новому колективі або в нових умовах людина свідомо чи підсвідомо має на меті справити якнайкраще враження на оточуючих. Показання своєї особистості в потрібному світлі й називається самопрезентацією.

Виділяється 5 тактик в рамках стратегії самопрезентації згідно з Е.Джонсом та Т. Пітманом. (Надія Кузьмич): тактика здобування прихильності; тактика самопросування; тактика залякування; тактика екземпліфікації; тактика прохання.

Для демонстрації стратегії на прикладі візьмемо за основу розважальне шоу «Хто зверху?» на Новому каналі. У мовленні ведучого Сергія Притули чітко прослідковується стратегія самопрезентації. Наприклад: «Через мене в Україні з'явилися жіночі бої без правил. Серйозно, я тобі кажу» (ефір від 23.07.2017). Ця фраза була використана між іншим, але в ній чітко прослідковується тактика самопросування.

Контактовстановлююча стратегія. У сучасному суспільстві етичне й толерантне мовлення є однією з вирішальних ланок у налагодженні контактів між людьми. Мається на увазі те, щоб налагодити зв'язок з певною людиною, комуніканту необхідно показати своє поважливе ставище, вихованість та толерантність до співрозмовника та отримати подібну зворотню реакцію. До цієї стратегії належать такі тактики: тактика ввічливості; тактика компліментів; тактика зацікавленості.

Наприклад: «Доброго вечора, пані та панове! Вас вітає шоу «Хто зверху». Це саме те шоу, де у чесній боротьбі змагаються між собою дві стихії» (ефір від 12.05.2012 (0:28-0:41)). Таким чином він встановлює контакт із глядачем, аудиторією в залі, учасниками своєї команди та навіть суперниками.

Стратегія підтримки контакту відноситься до нейтральних стратегій. Застосовується як правило у повсякденні, рідше – у офіційно-діловій сфері, публіцистиці. Метою є підтримання бесіди на нейтральному рівні. Для досягнення завдань використовують такі тактики: тактика пропозиції; тактика зміни теми; тактика привертання уваги; тактика заповнювання пауз; тактика використання невербальних засобів комунікації; тактика використання аббревіатур; тактика використання скорочених імен.

Підтримка контакту є важливою ланкою в бесіді між гостем програми та її ведучим. За допомогою цієї тактики комунікант може задати напрямок бесіди, розмові. Тому, наприклад, Володимир Зеленський в шоу «Вечірній Київ» активно використовує тактику пропозиції в рамках цієї стратегії.

«Дорогие друзья! У нас премьера эротического, красивого клипа. Смотрим!» (ефір від 02.01.2015; 6:54-7:00). Сюди ж відносимо й фатичну метакомунікацію, що займає чи не найважливіше місце в розвитку бесіди. Володимир підтримує бесіду за допомогою згоди та

підтакування. «Да, наши люди все это делают, знаем» (ефір від 07.11.2014; 24:30-24:32)

Стратегія суперництва. Не завжди те, що називається суперництвом треба розглядати як негативне явище. У більшості випадків, нажаль, це дійсно так, але трапляються випадки, котрі показують, що завдяки суперництву можна знайти нові ідеї, мотивацію, прагнення зробити щось краще. В рамках цієї стратегії є такі тактики: тактика «зваблювання»; тактика «Приховані докори»; тактика чорного гумору, сарказму та іронії.

В передачі «Вечірній Київ» розкривається *тактика гумору та іронії*. Прямого протистояння немає, але прояви гумору, навіть і чорного, присутні. Наприклад в такій формі: «Доллар стал в полтора раза выше, президент в полтора раза пониже, мэр Киева тоже стал больше и это тоже в полтора раза... три из которых ну сами знаете что (ефір від 07.11.204; 00:57- 01:10).

Зеленський висміює нинішнього мера Києва та його манеру мови, депутатів та президента. Це не є добрим гумором.

Отже, користуватися продуманими наперед тактиками телеведучі ХХ століття почали саме через виникнення телебачення, а значить і виникнення розважальних шоу як окремого жанру. З появою ж телешоу ведучі отримали великий простір для фантазії та нових ідей, втілення яких стає можливим завдяки використанню стратегій мовлення і поведінки.

Список використаних джерел

1. Олійник О. Риторика: Навч. посіб. для студ. вузів / Ольга Олійник. – Київ.: Кондор, 2009. – 169 с.
  2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с.
- Науковий керівник: к.ф.н., доцент Назаренко О. М.*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
------------------------	----------

СЕКЦІЯ 1. РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ, ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Батан Юрій Дмитрович

Механізм реалізації приватним правом превентивного призначення, або чому приватне право є запобіжником?	5
--	---

Віслогузова Маргарита Дмитрівна

Спеціально-юридичні методи наукового дослідження	11
--	----

Галицкая Анастасия Андреевна, Павленко Виктория Сергеевна

Человек «виновный» и его роль в современном обществе	14
--	----

Іванкова Вікторія Олексіївна

Тенденції розвитку сучасних правових систем.....	16
--	----

Ковальова Анастасія Юрїївна

Основні концепції походження слов'ян	19
--	----

Козланюк Вадим Костянтинович

Характеристика державних злочинів за нормами права Запорізької Січі	21
---	----

СЕКЦІЯ 2. ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Димов Кирило Борисович

Анексія Автономної Республіки Крим: міжнародно-правовий аналіз.....	26
---	----

Дирда Адріана Михайлівна, Катанчик Юлія Євгенівна

Проблематика впливу релігії на правові системи	30
--	----

Музика Вікторія Василівна

Зміни клімату та захист культурних прав корінних народів Арктики	33
--	----

Рацник Катерина Валентинівна

Проблема визначення порівняльного правознавства як самостійної науки	36
--	----

Турчак Сніжана Олексіївна, Смаль Олександра Олександрівна

Проблема визначення предмету порівняльного правознавства.....	38
---	----

СЕКЦІЯ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОРСЬКОГО, МИТНОГО Й ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Басалюк Наталія Василівна, Таркін Василь Павлович

Митні платежі в умовах преференційних механізмів Європейського Союзу 41

Голодняк Дарія Миколайівна

Проведення документальних перевірок як спосіб виявлення порушень
правил митного оподаткування 45

Грицун Владислав Олександрович

Проблемні питання організації оформлення режиму транзит в Україні 48

Гула Володимир Петрович

Поняття, сутність та визначення актуальних проблем адміністрування
митних платежів в Україні 51

Гуленко Владлена Владиславівна

Правильне визначення митної вартості як важливий етап процесу
адміністрування митних платежів 53

Зозуля Яна Сергіївна

Заниження митної вартості товару як спосіб ухилення від сплати
митних платежів 57

Калинич Мар'яна Іллічна

Проблеми реалізації адміністративно-правових заходів профілактики ПМП 60

Клінацька Ірина Анатоліївна

Відповідальність за ухилення від сплати митних платежів 62

Леусенко Ірина Василівна

Джерела забруднення морського простору України 65

Мішегліна Крістіна Миколайівна

Морська доктрина як основа ефективної морської політики України 67

Хоружа Вероніка Валентинівна

Преференції при виборі країни походження 70

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ КОНСТИТУЦІОНАЛІСТИКИ

Pavlenko Viktoriia

Constitutional basis of freedom of conscience and religious verification 74

Ващак Владислав Анатолійович, Додонова Дар'я Миколайівна

Запровадження інституту конституційної скарги в Україні 76

Іванкова Вікторія Олексіївна

Трансформація уряду Польщі 79

Клим Оксана Степанівна

Проблеми конституційно-правового регулювання проведення
референдумів в Україні 82

Негара Олена Віталіївна

Поділ державної влади як фундаментальний принцип демократичної держави.....84

Піддубняк Анна Василівна

Онлайн голосування як форма прояву електронної демократії.....88

Сівак Володимир Михайлович

Відкриті партійні списки: розширять чи звужать права виборців?.....91

Слинявчук Людмила Валеріївна

Важливість громадянського суспільства у розвитку держави та нації 93

Трушкіна Анна Дмитрівна

Право на евтаназію в контексті конституційних прав людини 96

Шкільнюк Анастасія Дмитрівна

Проблематика використання персональних даних під час проведення оперативно-розшукової діяльності з точки зору порушення права на таємницю особистого та сімейного життя.....100

**СЕКЦІЯ 5. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ,
ФІНАНСОВОГО ПРАВА**

Балан Вікторія Вікторівна

Перспективи прийняття Адміністративно-процедурного кодексу.....103

Балан Вікторія Вікторівна

Реформування системи органів фінансового контролю в Україні 105

Иванкова Виктория Алексеевна

Недостатки современной системы электронного управления 109

Клеоцюк Марія Михайлівна

Правові основи взаємодії правоохоронних органів з Державною аудиторською службою у сфері фінансового контролю 112

Ковальова Анастасія Юріївна

Адміністративна відповідальність державних службовців за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.....115

Негара Олена Віталіївна

Розумність строків як одна із засад здійснення адміністративного судочинства з урахуванням практики Європейського Суду з прав людини 117

Порохова Ольга Євгеніївна

Співвідношення та відмінність категорій «фінанси» і «гроші».....121

Снісарчук Тетяна Михайлівна

Перспективи та протиріччя запровадження спрощеного провадження в адміністративному процесі крізь призму доцільності 124

Тойтер Юлія Сергіївна

Адміністративні процедури в доктрині публічного адміністрування:
проблеми визначення..... 126

Толкач Світлана Анатоліївна

Електронні докази як нова категорія адміністративного судочинства:
проблеми визначення і правозастосування..... 129

Чайківська Марія Василівна

Повноваження Рахункової палати в сфері здійснення
фінансового контролю 132

**СЕКЦІЯ 6. ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
СУДОВИХ, ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА АДВОКАТУРИ**

Бабець Аліна Олександрівна, Позюмко Ірина Станіславівна

До питання концепції «адвокат-державний службовець» 135

Балан Анастасія Миколаївна

Роль адвокатури у сучасному демократичному суспільстві 138

Безнятченко Дар'я Ігорівна

Правовий статус слідчого правоохоронного органу відповідно
до чинного законодавства 140

Білько Марія Віталіївна

Актуальні питання стажування як одного з етапів набуття статусу адвоката 143

Бойко Марія Геннадіївна

Освітній омбудсмен: перспективи впровадження нового інституту 146

Босова Юлія Сергіївна

Юридична психологія як інструмент з вивчення судових,
правоохоронних органів України 149

Бугасько Каріна Вікторівна

Електронний суд: проблеми й перспективи впровадження 151

Вейц Аркадій Михайлович

Особливі вимоги до судді Вишого антикорупційного суду 154

Віслогузова Маргарита Дмитрівна

Основні етичні засади адвокатської діяльності: проблеми реалізації 156

Герасименко Вікторія Григорівна

Набуття права на заняття адвокатською діяльністю у світлі
законопроекту «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055 158

Гошко Оксана Ігорівна, Осійк Діана Петрівна

Проблемні аспекти функціонування Державного бюро розслідувань
в Україні..... 161

Дем'яненко Анна Юріївна

Щодо питання про членство у Національній асоціації адвокатів України 164

Журавель Анастасія Вікторівна Прокуратура України та її роль у правоохоронній діяльності держави	167
Залогін Станіслав Вікторович, Мартишко Андрій Васильович Проблематика участі адвоката при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій	170
Зінченко Наталія Станіславівна Правове регулювання реклами адвокатської діяльності	172
Казімирова Ольга Олегівна, Собко Олександр Анатолійович Поліцейське піклування щодо психічно хворих осіб	175
Каменчук Ілона Андріївна Впровадження нових стратегій діяльності адвокатури в суспільне та політичне життя	178
Ковалевич Ігор Ігорович Національне антикорупційне бюро України: проблематика і перспективи	181
Кодимський Микита Кирилович Місце касаційних судів у системі судустрою України	184
Колібик Ірина Олександрівна Проблеми розвитку адвокатури України на сучасному етапі	188
Кондрич Василь Васильович Вищий антикорупційний суд – яким він планується бути?	192
Коцюба Тетяна Миколаївна, Олефіренко Владислав Юрійович До питання допуску до адвокатської професії в умовах реформування законодавства про адвокатуру	195
Кравченко Ольга В'ячеславівна Щодо розвитку адміністративної юрисдикції в Україні	198
Кулініч Валерія Сергіївна Співвідношення принципу верховенства права в адміністративному судочинстві України	200
Курочкіна Анна Андріївна Реформування системи судустрою України в умовах євроінтеграції	203
Мельник Вікторія Сергіївна Історичний розвиток адвокатури України	205
Мироненко Катерина Олександрівна Міжнародний досвід функціонування антикорупційних органів та можливість впровадження їх в Україні	208
Морозов Данило Вікторович Методологія навчальної дисципліни судово-правоохоронні органи	211
Муравенко Карина Володимирівна Особливості функціонування Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в Україні	213

Парій Юлія Андріївна

Адміністративні правопорушення в інформаційній сфері 216

Серебряк Іван Вячеславович, Сук Ярина Володимирівна

Співвідношення принципів верховенства права та законності
в діяльності органів прокуратури України 220

Серебряк Іван Вячеславович, Сук Ярина Володимирівна

Верховенство права в діяльності органів прокуратури України..... 223

Смолка Олексій Вікторович

Проблемні аспекти реформування інституту адвокатури 226

Тацієнко Анастасія Олександрівна

Вплив протилежних поглядів на лінію захисту між адвокатом
та його клієнтом 229

Трушкіна Анна Дмитрівна

Адвокатура в Європейському Суді з прав людини як запобіжник
порушень прав людини 232

Ходорковська Олександра Андріївна

Деякі аспекти щодо нерозголошення адвокатської таємниці 236

Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна

До питання співробітництва Служби безпеки України з Інтерполом 238

Юхимчук Марина Миколаївна, Мандрик Тетяна Олегівна

Реформа Національної поліції: очікування та реальність..... 241

Яковець Жанна Володимирівна

Щодо фінансового забезпечення адвокатського самоврядування 244

**СЕКЦІЯ 7. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО, ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ТА КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ**

Василячук Роман Анатолійович

Проблеми вирішення справ про поширення неправдивої
інформації в Інтернеті..... 247

Гула Володимир Петрович

Позитивні та негативні аспекти створення Вищого спеціалізованого суду
з питань інтелектуальної власності 249

Зелена Аліна Олександрівна, Зозуля Яна Сергіївна

Судова практика щодо корпоративного рейдерства 252

Кліпачька Ірина Анатоліївна, Михайлищук Олеся Сергіївна

Медіація як спосіб врегулювання корпоративних конфліктів 255

Кривешко Владислав Сергійович

Новий закон про ТОВ і ТДВ: переведення боргу у капітал (debt-to-equity
swap) у формуванні статутного капіталу товариства..... 258

Лісютіна Єлизавета Геннадіївна Права віртуальної власності на об'єкти творчості та Інтернет	260
Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна Окремі питання щодо спрощеного порядку укладення цивільно-правових договорів через соціальні мережі	263

СЕКЦІЯ 8. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Pavlenko Viktoriia Process of Judicial Debate	267
Галицька Анастасія Андріївна Процес доказування в цивільних справах	270
Гедіков Владислав Васильович Правова природа шлюбного договору	273
Дмитренко Вікторія Володимирівна, Вельшинська Ольга Валентинівна Правові аспекти реалізації права на сурогатне материнство в Україні.....	276
Казімирова Ольга Олегівна Особливості усиновлення дитини іноземними громадянами згідно із законодавством України	281
Леоненко Юлія Анатоліївна Процесуальні особливості визнання спільної сумісної власності у фактичних шлюбних відносинах.....	284
Лесовець Оксана Дмитрівна, Степанова Анна Леонідівна Усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами	287
Нагорняк Анастасія Володимирівна Проблеми здійснення врегулювання спорів за участю судді у цивільному судочинстві	290
Павлига Анастасія Вадимівна Проблемні питання під час здійснення судового доказування.....	293
Рацик Катерина Валентинівна Роль та місце приватних виконавців у системі примусового виконання рішень	296
Риндя Наталія Андріївна Актуальні проблеми вчинення виконавчого напису нотаріуса як форми захисту цивільних прав	299
Свічкач Валерія Валеріївна, Степанчук Валерія Віталіївна Особливості встановлення факту народження, смерті на тимчасово окупованій території України	303
Смаль Александра Александровна, Турчак Снежана Алексеевна Место исполнительного производства в системе права Украины.....	307

Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна Перспективи застосування врегулювання спору за участю судді в цивільному судочинстві України та його вдосконалення із використанням зарубіжного досвіду	309
Халімончук Ірина Сергіївна Верховенство права – фундаментальний принцип цивільного судочинства	313
Циба Ольга Віталіївна Юридична заінтересованість як ознака учасників справи.....	315

СЕКЦІЯ 9. ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Габрильчук Євгеній Віталійович Самозахист як спосіб захисту прав суб'єктів господарської діяльності	320
Галашевський Євгеній Ігорович Деякі питання визнання господарських договорів недійсними	323
Данілов Артем Іванович Проблемні питання призначення арбітражних керуючих у справі про банкрутство	327
Єрменчук Назар Миколайович Актуальні питання правового регулювання діяльності фондових бірж в Україні.....	330
Зволінський Юрій Сергійович Рейдерство як вид втручання у діяльність господарських товариств.....	334
Климочко Вікторія Олександрівна Договірні відносини приватизації	337
Коробко Олександра Юріївна Проблеми правового регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу)	341
Костюк Вікторія Романівна Деякі аспекти банкрутства підприємництва та шляхи його подолання	344
Кудінова Катерина Валеріївна, Ланова Анастасія Юріївна Врегулювання спору за участю судді у господарському процесі.....	347
Лесовець Оксана Дмитрівна, Степанова Анна Леонідівна Проблемні питання засвідчення форс-мажорних обставин	351
Мандрик Тетяна Олегівна, Юхимчук Марина Миколаївна Деякі практичні питання відшкодування збитків у сфері господарювання.....	354
Мироненко Юрій Сергійович Націоналізація як захід державного впливу на суб'єктів господарювання	357
Нагорняк Анастасія Володимирівна До питання визнання юридичних осіб як споживачів товарів та послуг	360

Решетнікова Діана Андріївна Проблеми господарсько-правового забезпечення рекламування як виду господарської діяльності	363
Рильська Юлія Олексіївна Концесія як форма державно-приватного партнерства	367
Романюк Вікторія Анатоліївна Проблеми зловживання процесуальними правами учасниками господарського процесу	370
Руська Олена Володимирівна Особливості виконання господарських зобов'язань	373
Свічкач Валерія Валеріївна, Степанчук Валерія Віталіївна Відшкодування моральної шкоди у разі порушення немайнових прав юридичної особи	377
Селих Євген Миколайович Господарсько-правова регламентація лотерейної діяльності в країнах ЄС: порівняльно-правовий аналіз	380
Середа Ольга Сергіївна, Сковрон Марія Володимирівна Способи забезпечення виконання господарських зобов'язань	383
Спінчевська Наталя Олегівна Причини прояву недобросовісної конкуренції	386
Феденко Єлизавета Михайлівна, Шрамко Маргарита Олегівна До питання розмежування понять «зловживання правом» та «процесуальна диверсія»	389
Чачава Юліана Валер'янівна Судова практика як джерело господарського права в Україні	392

СЕКЦІЯ 10. СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Halyska Anastasiia Comparison characteristics of the system of labour law in the USA and in Ukraine	395
Абраамян Сірануш Сергоївна Соціальні пільги, які надаються особам з інвалідністю в Україні	399
Горбаченко Ерік Сергійович Застосування механізму блокування для регулювання відносин з пенсійного забезпечення	402
Горбова Ірина Сергіївна Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності за проектом Трудового кодексу України	404

Гудзь Оксана Олександрівна Поняття договору у сфері соціального забезпечення	407
Женчук Василина-Анастасія Василівна Деякі аспекти визначення поняття «соціальний захист»	410
Жмуйда Надія Ігорівна Нормативно-правове забезпечення сімейної медицини в Україні.....	413
Здольник Анна Романівна Щодо визначення поняття пенсії по інвалідності	416
Зюбак Надія Іванівна Додатковий соціальний захист сімей з дітьми	419
Іщенко Михайло Михайлович Підходи до визначення соціальної роботи в праві соціального забезпечення	421
Квітоська Юлія Сергіївна Стан і тенденції розвитку фінансового забезпечення соціального захисту в Україні.....	423
Ковбашин Андріана Іванівна Безробіття як соціально-економічне явище в Україні	426
Кріпак Надія Григорівна, Чупрова Катерина Олександрівна Правове забезпечення праці неповнолітніх	429
Лобурак Юлія Ігорівна Стандарти ООН у сфері соціального захисту дітей	431
Лосєвська Марія Іванівна Патронатна сім'я як суб'єкт надання соціальних послуг	434
Ломонова Катерина Андріївна Соціальний захист молоді у сфері працевлаштування	437
Македонська Юлія Трифонівна Надомна праця: проблеми правового регулювання	440
Мархайчук Діана Миколаївна Значення судової практики як джерела трудового права	443
Михайлишин Тетяна Юріївна Етапи пенсійної реформи в Україні.....	446
Оленіна Вікторія Володимирівна Функціонування спеціалізованих трудових судів у деяких європейських країнах: досвід для України	449
Панчук Марина Вікторівна Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних центром зайнятості Державної служби зайнятості	451
Петльована Марія Олегівна Проблеми та перспективи розвитку паліативної допомоги в Україні	455

Сайк Олена Богданівна Про необхідність реформування трудового законодавства в Україні.....	458
Сирота Вікторія Андріївна Охорона праці жінок, неповнолітніх та осіб з інвалідністю за трудовим законодавством України	460
Сітніков Микита Романович Єдність і диференціація правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин як галузевий принцип права соціального забезпечення	463
Соловійова Інеса Русланівна Безробіття – актуальна проблема сьогодення	466
Сопова Єлизавета Павлівна Забезпечення діяльності патронатних сімей у Великій Британії: досвід для України.....	468
Сорока Ігор Ігорович Перспективи забезпечення ефективності вітчизняної пенсійної системи	471
Сорока Оксана Богданівна Проект Трудового кодексу: позитивні та негативні аспекти	473
Чащина Єлизавета Олексіївна Дискримінація у сфері праці в Україні	476
Шельгоріна Сюзана Ігорівна Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб.....	479
Язаджи Ірина Іванівна Проблеми визначення поняття соціального забезпечення учасників АТО та ООС	482

СЕКЦІЯ 11. ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО, АГРАРНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Halytska Anastasiia The problem of the environmental crisis in Ukraine and ways of its overcoming	485
Pavlenko Viktoriia Types of legal responsibility in the field of protection of the environment	487
Богдан Ілона Сергіївна, Паламарчук Вікторія Ігорівна Правове регулювання інвестиційної діяльності іноземних підприємств у агропромисловому комплексі	490
Горецька Єлизавета Валеріївна Оренда земельних ділянок сільськогосподарського призначення: правові аспекти	492
Желобницький Ярослав Сергійович Фермерське господарство як суб'єкт аграрного права	496

Клим Оксана Степанівна Правове регулювання сільського зеленого туризму в Україні.....	498
Кріпак Надія Григорівна, Чупрова Катерина Олександрівна Кодифікація екологічного законодавства в контексті глобальних екологічних проблем сьогодення.....	501
Онисьук Дар'я Геннадіївна, Ярошук Аліна Сергіївна Превентивна функція земельного права	504
Росохата Дар'я Іванівна Оцінка впливу на довкілля в контексті захисту екологічної мережі	507
Слинявчук Людмила Валеріївна Сектор соціальних проблем розвитку українського села	510
Тітов Артем Олексійович Правове вдосконалення законодавства в екологічній сфері із застосуванням програми Twinning.....	512
Точило Катерина Сергіївна Інститут добросусідства у земельному праві.....	515
Фольтин Анна Степанівна Проблемні питання реалізації права власності іноземцями та особами без громадянства на землі сільськогосподарського призначення.....	518

СЕКЦІЯ 12. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Бойко Марія Геннадіївна Актуальні проблеми довічного позбавлення волі: міжнародний та національний аспекти.....	523
Григорчак Діана Володимирівна, Куля Володимир Сергійович Кримінологічні особливості особи білокомірцевого злочинця	526
Гуменюк Аліна Сергіївна Проблемні аспекти функціонування інституту звільнення від кримінальної відповідальності.....	529
Деде Євгенія Георгіївна Особливості суїцидальної поведінки неповнолітніх: кримінологічний аналіз	533
Красношлик Анастасія Олександрівна Проблемні питання функціонування «інституту викривачів» як одного з ключових елементів забезпечення економічної безпеки держави	536
Овчар Алла Сергіївна Обмеження застосування звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів.....	540

Овчар Алла Сергіївна

Система Prozofo в системі заходів кримінологічної безпеки
публічних закупівель.....543

Свергун Тетяна Василівна

Фіктивне підприємництво як загроза кримінологічній безпеці.....546

Сідлецька Анастасія Павлівна

Особливості корупції у приватному секторі 549

Сліпенюк Тетяна Михайлівна

До питання про кримінальну відповідальність за жорстоке поводження
з тваринами в контексті законодавчих змін 552

Слухай Лілія Юрївна, Чиж Людмила Андріївна

Перспективи легалізації грального бізнесу в Україні.....555

Яков Валентин Олександрович

Сучасна кримінологічна характеристика злочинів
проти безпеки виробництва 558

СЕКЦІЯ 13. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Басараб Андреа Сергіївна, Каптур Діана Олександрівна

Деякі аспекти забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого
у кримінальному провадженні: міжнародний та національний досвід.....563

Левкович Соломія Юрївна

Показання осіб, які проводили чи були долучені до проведення
негласних слідчих (розшукових) дій, як засіб доказування 567

Лукащук Каріна Русланівна

Екстрадиція в кримінальному процесі.....570

Нарусевич Таїсія Сергіївна

Допустимість доказів у кримінальному провадженні України.....573

Пелехата Анна Олександрівна

Проблемні аспекти доказування під час застосування заходів
забезпечення кримінального провадження 576

Піскун Дарина Олександрівна

Сутність та дія конституційного принципу змагальності
у досудовому розслідуванні.....579

Шишацька Юлія Олегівна

Розвиток кримінального процесуального законодавства України
щодо електронних доказів в сучасному кіберпросторі 582

Шкільнюк Анастасія Дмитрівна

Обмежувальні заходи щодо осіб, які вчинили домашнє насильство:
причини впровадження 585

СЕКЦІЯ 14. СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИКИ

Гуменюк Аліна Сергіївна

Тактика проведення одночасного допиту двох та більше осіб 589

Красношилик Анастасія Олександрівна

Проблемні питання виявлення та розслідування злочинів,
пов'язаних з жорстоким поводженням з тваринами 592

Новіков Іван Русланович

До проблеми розслідування статевих злочинів, вчинених
щодо малолітніх і неповнолітніх 596

Свергун Тетяна Василівна

Особливості огляду місця події під час розслідування шахрайства,
вчиненого з використанням комп'ютерних засобів та систем 599

Сідлецька Анастасія Павлівна

Співвідношення понять «розкриття злочинів» та «розслідування злочинів» 602

Слухай Лілія Юрївна, Чиж Людмила Андріївна

Особливості розслідування злочинів у сфері грального бізнесу 605

СЕКЦІЯ 15. СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Албул Марина Николаевна

Роль социальных сетей в жизни человека 608

Борумбей Тетяна Ігорівна

Право та мова ЗМІ в контексті культури сучасного
демократичного суспільства 610

Гиріч Іванна Ігорівна

Соціологічний аналіз сприйняття суспільством осіб
з обмеженими можливостями 614

Гула Володимир Петрович

Поняття та етапи кризової комунікації 616

Карталова Діана Михайлівна

Основи соціологічної концепції соціальної реклами 618

Ковальова Анастасія Юрївна

Імідж державного службовця 621

Немерцева Дар'я Олегівна

Домінанти функціонування бренда в соціальному середовищі 623

Садомова Ольга Ярославівна

Мовленнєві стратегії поведінки ведучих розважальних ток-шоу 625

НОТАТКИ

Наукове видання

**ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА
ОЧИМА ПРАВНИКІВ-ПОЧАТКІВЦІВ**

**МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції
студентів та аспірантів**

24 листопада 2018 року, м. Одеса

Верстка – Н.М. Ковальчук

Підписано до друку 16.11.2018. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 37,43. Тираж 300. Замовлення № 1118-217.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65009, м. Одеса, вул. Сегедська, 18, офіс 431
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.